Maimonides — להר״מבם

Doctor perplexorum, cum expositio vocum peregrinarum R. Sam. Aben Tybon. — מורה נבוכים עם פירוש המלות זרות מר׳ ש׳ ן׳ תיבון

De vocabulis Logicæ. — מלות ההגיון

Octo capita de animæ facultatibus, seu ejus Prefatione ad commentarius in mischnicus Tract. Pirké avòth. — שמנה פרקים

Expositio Capitis Chelek Tractatus talmudico Sanhedrin, de XIII. fidei articulis. — פרק חלק

Epistola de resurrectione mortuorum. — מאמר תחיית המתים

---

membr. Sæc. XV.

זה הים גדול ורחב ידים שם רמש

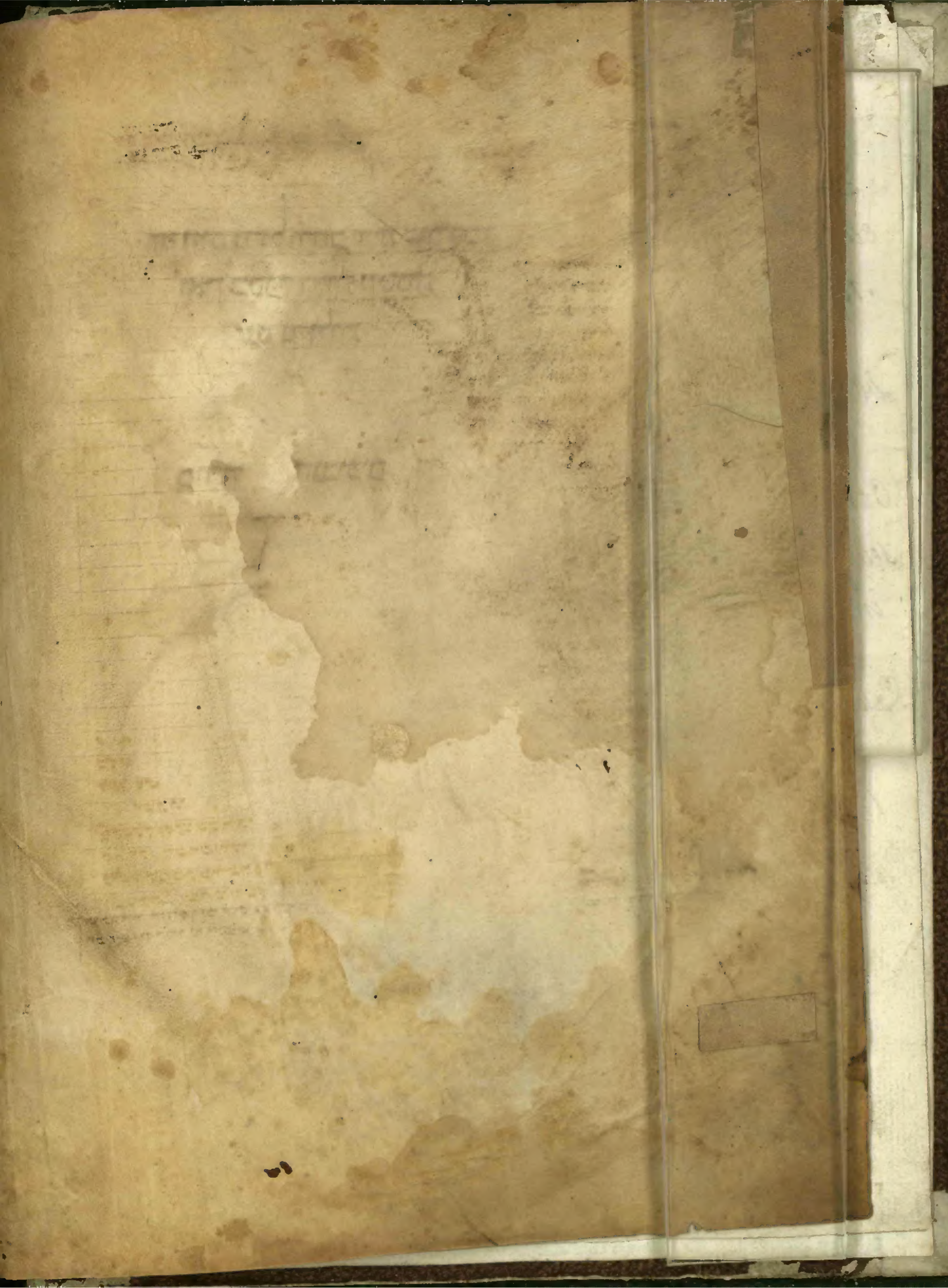
ואין מספר חיות קטנות

עם גדולות

מורה הנבוכים

[illegible]

[illegible]

שמואל בר' יהודה אבן תבון מעתיק המאמר הזה
מלשון הגרי אל לשון עברי אמר קתנ"ל.
לא מהיותי חכם בעיני השיאני לבי לבוא
במשעול ההעתקה הצר הזה (אשר) גדר מזה וגדר
מזה גדר צורך ידיעת הלשון המועתק ממנו
ואופני שימושיו והבנת דברי הספר ועניינו
מהימין · וגדר צורך ידיעת הלשון המועתק אליו וכל דרכי ענייני אמירתו ותיקונו
מהשמאל · וזה מפני שההעתקה היא מעשה אחד וכל מעשה יש ארבע סבות
למציאותו ולהעשותו ולא ימלט מאחד מהם · והם הפועל והחומר והצורה והתכלית
והצורה המלאכיה צריך פועלה אל כלים באשר יעשה אותה כבנין הבית על דרך
משל שהוא אחד מן המעשים וסבת מציאותו הם הבנאי אשר הוא הפועל · והאבנים
והקורות והדלתות · יותר מה שצריך אל הבית בהבנותו שהם החומר ואין צורת
הבנות צורת הבית · ואמנם הוא צריך במעשותו אותה אל כלים רבים להתקן בהם האבנים
והעצים כצריך אליו לבניינו עד שתעשה הצורה כרצונו ואז יגיע אל התכלית המכוונת
בבנין הבית שהוא לדור ולהתלונן בו · הנה ארבע סבות למציאות הבית · כן ההעתקה
המעתיק הוא הפועל · ודברי הספר המועתק הם החומר ואם לא ידעם המעתיק הנמ-
לו כדברי הספר החתום וכאילו עברית ולא יגיע אל ידיעתם רק בידיעת הלשון אשר בו
הספר ובמציאות חק—יו ו—הבנת ענין הספר גלויו ונסתריו ומחשבת עניני הספר
באשר הם מבלי שינוי אל הלשון אשר יעתיקנו אליו היא צורת ההעתקה ולא יגיע
המעתיק אל זה כי אם בידיעת הלשון אשר יעתיק אליו גם הוא · וכל דקדוקו ואופני
שימושיו והם לו ככלים אשר בהן התקן צורת ההעתקה ואז יגיע אל התכלית המכוונת
בה שהיא הבנת אנשי הלשון המועתק אליו הספר את דבריו ואת ענייניו ולא ישאר להם
מענין מאמר הספר · וכבר גלה אבא מרי ז"ל כל זה בהקדמתו אשר עשה להעתקתו
ספר חובות הלבבות ועניינים אחרים זכר שם אשר בעבורם גם כן צריך להמנע ולירא
מהעתיק ומפני שהוא הרחיב בהם המאמר קצרתי אני בזכרם · ואני לא נעלם ממני מהם
מאומה ויודע אני ומכיר מיעוט שלימותי בשתי הלשונות העבריה והערבית וכל שכן
בלשון הערבית שידיעתי בה מעוטה כי לא גדלתי בין אנשיה ובארצותיה ולא באתי עד
הבנותיה · ועוד כי ידעתי חסרוני הגדול בהבנת דברי הספר הנכבד הזה מאמר מורה

הנבוכים ועצמו מפני שרבו ענייניו עמוקים מאד והוא כולל חכמות רבות
ורמזות מאמרי רוב אנשי ארצנו בגבולינו זה נעלמות ואולי מאנשי כולם מפני
שאינם מתעסקים בהם ואינם נמצאות אתם ומעט מזער פקחתי עין בקצתם
כי היו אצלי קצת ספריהם בלשון הערבי אשר אני יודע בו מעט והעירו
לבבי ללמוד מהם בכללי הקצרה ומכל זה הטעם אשר זכרתי היה לי לזה
להמנע מהעתיק הספר הזה אבל כמו שהביאה תשוקת חכמי הארץ הזאת
ונבוניה אותם ובראשם הכהן הגדול החסיד ר' יהונתן נר"ו ויתר חכמי קהלת
ירחו עיר מושבי לשלוח אחר הספר הנזכר אל מצרים כשמעם את שמעו
ויחננו על פי כתביהם אל הרב הגדול הפילוסוף האלהי הנזר הטהור עטרת
ראש גאונינו מרנא ורבנא משה נר"ו בן כבוד הרב הגדול ר' מימון ז"ל הוא המח
המחבר את הספר הזה ויבקשו לשולחו אליהם מועתק אם יוכל או בלתי מועתק
והשתדלו בזה השתדלות גדולה כן הביאה אותם תשוקתם להשתדל בהעתקתו
כהגיעו אליהם בלתי מועתק ועוד כי הוסיפו כסף על אהבתם בעמדם על קצת
מעניני הספר · ואלי אני שמואל בר יהודה בן תבון ז"ל קראו ועל
שמו פניהם מפני שידעו מבין מעט בלשון הערבי ומפני שאין בגבולם איש
מאנשי הלשון ההוא ויבחרו בי מאד להעתיקו להם בכולו ובאשר הגיע ידי
ואעפ"י שהודעתים את קוצרי בהעתקה מן הטעם אשר זכרתי אמרו אלי אי
אפשר מבלתי שנקבל בה קצת התועלת ואם תהיה ההעתקה חלושה · ומעט מן
התועלת בענינים הנכבדים אשר יכללם הספר הזה אינו הרבה בעינינו ולא יכ
יכולתי להשיב פניהם ושמתי עצמי כבסיל מתעבר ובוטח והעתקתיו עם קוצר
השגתי · ונשענתי בזה על שני דברים · האחד מהם שאעיין בכל מלה מסופקת
בספרים שהעתיקו אבי המעתיקים אבא מרי ז"ל ובספרי הדקדוק לשון הערבי
המצויים אתי · והאחר שאם ישאר לי אחר זה שום ספק אשלחנו אל הרב
הגדול המחבר את הספר והמוליכו ואשאל מאתו להאיר עיני בו · וכבר שאלתי
ממנו שאלות רבות על פי כתבו מדבריו סופק לי בהם וקצתם היו בשגגות של
שנמצאו בספר כי לא הוגה הספר המגיע אלינו · בשני הדברים האלה נסמכתי
אחר הסמכי באלהי הסומך לכל הנופלים · ומאתו אשאל לשמור פתחי פי מש'
משגיאה ולהצילני ממכשול על רוב חסרוני · ועל זכות הרב בטחתי שתעזרני
אשר טרח והשתדל לחבר הספר הזה למען התפשט תועלתו באמונתנו בהאיר
עיניהם באמונת הא' ובתורתו ולהישיר לבבם להאמין באמת ולהרחיק השקר ·
ועתה מפיל אני תחנתי לפני כל מעיין בספר הזה אשר אם ימצא
בהעתקה טעות או שגיאה בלשון או בדקדוק המלות או בין לשון זכר לנקבה
ובין רבים ליחיד שיתקנה ויודיעני לכי וכות כי הרבה פעמים יקרה במלה אחת

3

שתהית בלשון הערבי על לשון נקבה והיא בלשון העברי על לשון זכר וכן
יקרא כן רבים ליחיד ׳ ועוד כי לשון הערבי כשיקדימו הפעלה לפני השמות
והענין מנהגם ואעפ״י שיהיו השמות על לשון רבים ישימו הפעלה על לשון
היחיד ברוב המקומות ״ וכבר בא זה במקומות בלשוננו עד שהורגלו בעלי
הלשון לפרש בפעלה המורה על היחיד שהוראתה על כל אחד ואחד מן הדברים
הנכללים בשם הבא אחריה וכל שכן שימצא זה בפעולה היה או מלת הוא ואעפ״י
שתבא אחר השם או בבנין פועל שלא הוזכר שם פועלו או נפעל או התפעל שלא
ירגישו בפעולה שהיא על לשון יחיד אם יהיו השמות המחוברים בה רבים ועוד
שאין הפרש בלשון הערבי בין ספרב על הנקבה האחת והרבים הזכרים ולא
בלשון הרבים בין נקבות לזכרים ׳ וכל זה יכשיל המעתיק כי ימשך אחר דרך הפתע
מפני טרדתו בהעתקתו ויטעה בין הזכר והנקבה והרבים והיחיד או יקל בקצתם
אחר שימצא כיוצא בהם בלשוננו ואם לא ימצא כי אם במקומות מעטים ׳
ואני ירא מהכשל בכל אלה הטעיות או ברבם בעת ההעתקה ואעפ״י שכלבבי
לשוב לחזק את בדק ההעתקה אני ירא שישארו מהם שלא ארגיש בהם ׳
והמתקן אחרי יקבל שכרו מאלהיו בתקנו את משגתי ובהסירו מכשול מספר
שחובר להסיר המכשולים מדרך עמנו ולסקל מסלות לבבם ׳ ועוד אני מודיע
כי במלות רבות שלא התבאר בלשוננו אם הוראתם הוראה זכר או נקבה אשמש
בקצתם על לשון זכר בכל מקום ובקצתם על לשון נקבה בכל מקום ובקצתם
פעמים על לשון זכר ופעמים על לשון נקבה כאשר יזדמן לי לא אדקדק בהם
במלות איכות ומהות והפעלות והשתכלות ושלימות והכלית ודעת והדומים
להם כי מפני שסופם אות הא״ו נוספת יסכלו להשתמש בהם בהוראת הנקבה ׳
ומפני שנמצא בספרינו מלות במשקלם בהוראת הזכר כמו ואחז בשרי פלצות
וכמו והיה ראשיתך מזער ואחריתך ישגא מאד אשמש גם כן בהם על לשון
זכר ׳ גם המלות שימצאו בספרינו בהוראת הזכר והנקבה יחד בדרך ורוח וכ
וכיוצא בהם אמשך אחר דרך הספרים ואשמש בהם על שתי הלשונות כאשר
יקרה רצוני לפני וגם במקומות אעתיק מלה אחת במקום אחר בלשון אחד
ובמקום אחר אעתיקנה על לשון אחר כשתסבול המלה שתי הלשונות ׳ גם
במקומות אכתוב על מלה אחת לשון אחר מחוץ ולא אכתבנו עליה במקום אחר
וכל זה אמשך אחרי דבת מרי ז״ל כאשר אמשך אחריו לבנות בנינים שלא ימצאו
בספרינו כמו נתפלספה שאכננו פילוסופא להמשך כן אחר לשון הערבי שבנאה
הוא גם כן ממנו ׳ וכן דרך מחברי ספרי החכמות לבנות בנינים לא נבנו לפניהם
ולחדש מלות לא שערום ראשונים ולשאול מלות מלשון ההמון והעם ויפילוס
על ענין בלתי הענין אשר יפילוס הם עליו וכלבד שיהיה בין שני הענינים ספוק

ומציאות

ב
ועוד שמלות יבואו הם בערבי עם
[illegible] ובלשון העברי עם [illegible]
אחר מלת דמה שקראה בערבי
[illegible] ובעברי [illegible]
[illegible] בערבי [illegible]
[illegible] ובעברי [illegible]
[illegible]
[illegible] ובעברי [illegible]
[illegible] בערבי [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] בעברי [illegible]
[illegible]
[illegible]
שיהיו בלשון הערבי [illegible]
ובעברי [illegible]
בערבי [illegible]
[illegible]
[illegible]
על מקום [illegible] בעברי [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
בענין הזה ׳ [illegible]

דמיון ואם אין דמיון על האמת. ולכל זה יבא יתיר כל לשון בדבר בענין החכמות
עמוקות. הלא גם נביאינו ע"ה הותרו לשאול השמות בדברים בשם ובמלאכים אף כי
בשאר הדברים הפתוחים. כאשר הורנו הרב הגדול בספרו זה. וגם במקומות רבים
ארחיק במליצה שאיני יכול להרחיב בה ולבאותה מיראתי שלא אשנה הענין אשר
רצהו המחבר ואולי לא אזכור הלשון הנאות והערב בעת ההעתקה או לא אדענו
כאשר הורגלתי מקיצורי בלשון ואף לבקיאים וליודעים יקרה זה. ומעט חדשתי אני
בספר הזה מה שראיתה לי תועלת שחדשתיו. והוא למנות הפרקים אשר בכל אח'
אחד מן החלקים ולכתוב בראש כל פרק מניינו. וכבר הודעתי זה אל הרב הגדול
ועל פי מנין הפרקים כתבתי לו שאלותי להודיע הפרק אשר בו שאלתי להקל מעלי
טורח חפוש המקום ולהקל מעלי מהאריך לכתוב בשאלה וכן יקל למעיינים בספר
הזה וללומדים אותו בכל המקום אשר יגיע לשאול האחד מחבירו מרחוק ומקרוב
בהודיע הפרק אשר בו ישאל וזו היתה הסבה הגדולה אשר הביאתני אל זה.
ואחרי הודיעי דברי התגלגלותי לי למעיינים בספר הזה אשר בגללם כתבתי הפתיחה
הזאת בראשו כי לא להתגדל בה ולזה לא חברתי בה מליצות ושקלים ואחרי הודיעי
אותם מה אשר היה לי להודיעם אחל בהעתקת הספר הזה והכתב אשר לפני פתיחתו
אשר כתב מחברו להתלמיד החכם אשר השרו לחבר הספר הזה כאשר תראנו בו וזה
אחר שאלי מאלהי להיות עם פי ולהורות אותי את אשר אעשה.

אמר הרב המחבר

הוי כל תועה בשדה תורה   סורה ודרוך דר' מסלה
טמא וכסיל לא יעבור בה   דרך קדש יקרא להלה

אמר שמואל בן יהודה אבן תבון ז"ל

כתב הרב המחבר

בשם יי' אל עולם

התלמיד החשוב ר' יוסף ש"צ בר' יהודה נ"ע. הנה מאז באת אלי ממקצות
מקצות הארץ לקרוא לפני גדלה מעלתך בעיני לרוב זריזותך
על הדרישה ולמה שראיתיו בשיריך מחוזק התשוקה לדברים
העיוניים והיה זה אחר הגיע אלי כתביך ואגרותיך מן האלכסנדריה קודם שאבחן עיונך
והייתי אומר אולי תשוקתו יותר מהשגתו וכאשר קראת עמי מה שקראתה מחכמת
התכונה ומה שקדם לך ממה שאי אפשר מבלעדיו להיותו הצעה לה מן החכמות
הלמודיות הוספתי בך שמחה לטוב שכלך ומהירות ציורך וראיתי תשוקתך לחכמות

והלמודי' ההצעה להם

הלמודיות עצמה והנהגתך להתלמד בהם לדעת מה אחריתך. וכאשר קרית עמי
מה שקראתו ממלאכת ההגיון נקשרה תוחלתי בך וראיתיך ראוי לגלות לך סודות
ספרי הנבואה עד שתשקיף מהם על מה שיצריך שישקיפו עליו השלמים והתחלתי
לרמוז לך ברמיזות וראיתיך מבקש ממני התוספת ופצרת בי לבאר לך דברים מן הענינים
האלהיים ושאגיד לך זו הכונה אשר למדברים ואם הדרכים ההם מופתיים ואם לאו
מאי זו מלאכה הם וראיתיך ידעת מעט ממנו מאשר למדת מזולתי ואתה נבוך כבר
דפקתך המבוכה ונפשך החשובה תבקש ממך למצוא דברי חפץ ולא סרתי להרחיקך
מזה ולצוותך לקחת הדברים על הסדר כונה ממני שתתאמת לך האמת כדרכו ולא
שיפול הדמות במקרה ולא נמנעתי כל ימי התחברך עמי כשהוזכר פסוק או דבר מדברי
רבותינו שיש בו הערה על ענין זר לבארהו לך וכאשר גזר השם בפרידה ופנית אל
אשר פנית העירוני החבורים ההם אל הסכמה כבר נקטה ועוררני פרידתך לחבר
המאמר הזה אשר חברתיו לך ולדומים לך ואם הם מעט ושמתיו פרקים מפוזרים וכל
מה שיכתב ממנו הוא יגיעך ראשון ראשון באשר תהיה ואתה שלום.

אמר הרב המחבר

הורני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי
אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם
הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי:

המאמר הזה כונתו הראשונה לבאר ענין שמות באו בספרי הנבואה
מהשמות ההם שמות משתתפים ויקחום הפתאים כפי קצת
הענינים אשר יאמר עליהם השם ההוא המשתתף ומהם מושא׳
מושאלים ויקחום גם כן כפי הענין הראשון אשר הושאל ממנו ומהם מסופקים פעם
יחשב בהם שנאמרו בהסכמה ופעם יחשב
יחשב בהם שהם משתתפים ואין הכונה במאמר הזה להבינם כולם להמון ולא למתחילים
בעיון ולא ללמד מי שלא יעיין רק בחכמת התורה רצוני לומר התלמודיה כי ענין המאמר
הזה כלו וכל מה שהוא ממינו הוא חכמת התורה על האמת. אבל כונת המאמר הזה
להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלתה בהאמנתו אמתת תורתנו והוא שלם
בדתו ובמדותיו ועיין בחכמות הפילוסופים וידע ענינם ומשכו השכל האנושי להשכינו ב׳
במשכנו והציקוהו פשטי התורה ומה שלא סר הוא מבין מדעתו או הבינוהו זולתו מענ׳
מעניני השמות ההם המשתתפים או המושאלים או המסופקים ונשאר במבוכה ובהלה
אם שימשך אחרי שכלו וישליך מה שידעהו מהשמות ההם ויחשוב שהוא השליך פנות

התורה או שישאר עם מה שהבין מהם ולא ימשך אחרי שכלו אך ישליכהו אח
אחרי גוו ויטה מעליו ויראה עם זה שהוא הביא עליו הפסד ונזק בתורתו וישאר
עם המחשבות ההם הדמיוניות והוא מפחד מהם בפחד וכובד ולא יסור מהיות בכ׳
בכאב לב ומבוכה גדולה ׳ וכלל המאמר הזה ענין שני והוא ביאור משלים
סתומים מאד שבאו בספרי הנביאים ולא פורש שהם משל אבל יראה לסכל ול׳
ולנבהל שהם כפשוטיהם ואין תוך בהם וכשיתבונן בהם היודע באמת ויקחם
על פשוטיהם תתחדש לו גם כן מבוכה גדולה וכשנבאר לו המשל ההוא או
נעירהו על היותו משל ימלט וינצל מן המבוכה ההיא ולזה נקרא המאמר הזה
מורה הנבוכים׳ ואיני אומר כי המאמר הזה דוחה לכל ספק למי שיבינהו אבל
אומר שהוא דוחה לרוב הספקות והגדולות שבהם׳ ולא יבקש ממני המשכיל
ולא ייחל שאני כשאזכור ענין מן הענינים שאשלימהו או כשאתחיל לבאר
ענין משל מן המשלים שאשלים כל מה שנאמר במשל ההוא זה אי איפשר
למשכיל לעשותו בלשונו למי שמדבר עמו פנים בפנים כל שכן שיחברהו בספר
שלא ישוב מטרה לכל סכל יחשב שהוא חכם יורה חציו סכלותו נגדו׳
וכבר ביארנו בחבורינו התלמודיים כללים מזה הענין והערונו על ענינים
רבים וזכרנו בהם שמעשה בראשית הוא חכמת הטבע ומעשה מרכבה הוא
חכמת האלהות וביארנו אמרם ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין
מדעתו מוסרין לו ראשי הפרקים אם כן לא תבקש ממני הנה זולת ראשי פרקי׳
ואפי׳ הראשים ההם אינם במאמר הזה מסודרים ולא זה אחר זה אבל מפוזרים
מעורבים בענינים אחרים ממה שנבקש לבארו כי כונתי שיהיו האמתות מזו
מושקפות ממנו ואחר יעלמו עד שלא תחלוק על הכונה האלהית אשר אי
איפשר לחלוק עליה אשר שמה האמתיות המיוחדות בהשגתו נעלמות מה
מהמון העם אמר סוד יי׳ ליראיו׳ ודע כי הענינים הטבעיים גם כן אי
איפשר לגלותם כלומר קצת התחלותיהם כפי מה שהם עליו בביאור׳ וכבר
ידעת אמרם ז״ל ולא במעשה בראשית בשנים ואלו באר שום אדם הענינים
ההם כולם בספר יהיה כאילו דרשם לאלפים מבני אדם ולזה הביאו הענינים
ההם גם כן בספרי הנבואה במשלים ודברו בהם רבותי׳ ז״ל בחידות ומשלים
להמשך אחר דרך הספרים בעבור שהם ענינים ביניהם ובין החכמה האלהית
קרבה גדולה והם גם כן סודות מסודות החכמה האלהיה׳ ולא תחשוב שהסודות
העצומות ההם ידועות עד תכליתם ואחריהם לאחד ממנו לא כן אבל פעמ׳
יזריח לנו האמת עד שנחשבהו יום ואחר כן יעלימוהו הטבעים והמנהגים עד
שנשוב בליל חשוך קרוב למה שהיינו תחלה ונהיה כמי שיברק עליו הברק פעם
אחר פעם והוא בליל חזק החשך והנה יש ממנו מי שיברק לו הברק פעם אחר

פעם

פעם במעט הפרש ביניהם עד כאילו הוא באור תדיר לא יסור וישוב הלילה
אצלו כיום וזאת היא מדרגת גדול הנביאים אשר נאמר לו ואתה פה עמוד
עמדי ונאמר בו כי קרן עור פניו · ויש מי שיהיה לו בין ברק וברק הפרש רב
והיא מדרגת רוב הנביאים · ומהם מי שיבריק לו פעם אחת בלילו כלו והיא
מדרגת מי שנאמר בהם ויתנבאו ולא יספו · ויש מי שלא יגיע למדרגה שיאור
חשכו בה כברק אבל כגשם טהור זך או כיוצא בו מן האבנים וזולתם אשר
יאירו בחשכי הלילה ואפי' האור ההוא הקטן גם כן אשר יזרח עלינו איננו תדיר
אבל יציץ ויעלם כאילו הוא להט החרב המתהפכת וכפי אלו הענינים יתחלפו
מדרגות השלמים · ואמנם אשר לא ראו אור אפלו יום אחד אבל הם בלילה
יגששו והם אשר נאמר בהם לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו ונעלם מהן
האמת כלו עם חזק הראותו כמי שנ' בהם ועתה לא ראו אור בהיר הוא
בשחקים והם המון העם אין מבוא לזכרם הנה בזה המאמר · ודע כי
כשירצה אחד מן השלמים כפי מדרגת שלימותו לזכור דבר ממה שהבין //
מאלה הסודות אם בפיו אם בקולמוסו לא יוכל לבאר אפי' השיעור אשר
השיגהו באור שלם כסדר כמו שיעשה בשאר החכמות שלמודם מפורסם
אבל ישיגהו בלמדו זולתו מה שמצאהו בלמדו לעצמו ר"ל מהיות הענין
מתראה מציץ ואחר יתעלם כאילו טבע הענין הזה הרב ממנו והמעט
כן הוא · ובעבור זה כאשר כון כל חכם גדול אלהי רבני בעל אמת ללמד
דבר מזה הענין לא ידבר בו כי אם במשלים וחידות והרבו המשלים ושמום
מתחלפים במין וזה כסוג ושמו ברובם הענין המכון להבינו בראש המשל
או באמצעיתו או בסופו והושם הענין אשר יכון ללמדו למי שילמדהו
ואם הוא ענין אחד בעצמו מפוזר במשלים רבים מרוחקים ויותר עמוק מזה
היות המשל האחד בעצמו משל לענינים רבים ישוה ראש המשל ענין אחד
וישוה אחריתו ענין אחר ואיפשר שיהיה כלו משל לשני ענינים קרובים
במין החכמה ההיא עד שמי שירצה ללמד בלתי המשל וחידות יבא בדבריו
מן העומק וההעברה מה שיעמוד במקום המשל והרמוז בחידות כאילו אלו
החכמים והיודעים נמשכים אחר הענין הזה כרצון האלהי כמו שימשכו
עניניהם הטבעיים הלא תראה כי השם יתעלה זכרו כשרצה להשלימנו
ולהקן עניני המוננו בהורותיו המעשיות אשר לא יתכן זה אלא אחר דעות
שכליות תחלתם השגתו יתע' כפי יכולתינו אשר לא יתכן אלא בחכמת האלו
האלהות ולא הגיע החכמה האלהית ההיא אלא אחר חכמת הטבע כי חכמת
הטבע סמוכה לחכמת האלהות וקודמת לה בזמן הלמוד כמו שהתבאר למי
שעיין בזה ולזה שם פתיחת ספרו יתע' במעשה בראשית אשר הוא חכמת
הטבע כמו שביארנו ולעוצם הענין ויקרתו והיות יכולתנו קצרה מהשיג

ואתם שיהיה לו בין הברקים הפרשים רבים [illegible]

[illegible] לענין הראשון [illegible]

שיבינו הענינים כפי מה שהם והנמ' לט הענינים העמוקים הנה אשר הביא החכמה
האלהית להגידם לנו במשלים וחידות ובדברים סתומים מאד כמו שאמרו
ז"ל להגיד כח מעשה בראשית לבשר ודם אי איפשר לפיכך סתם לך הכתוב בראשית
ברא אלהי' וגו' ———— כבר העירוך על היות אלו הענינים הנזכרים סתומות וכבר
ידעת מאמר שלמה רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו ושם הדברים בכל זה
בשמות המשתתפים בעבור שיקחום ההמון על ענין כשיעור הבנתם וחולשת ציורם
ויקחם השלם שכבר ידע על ענין אחר · וכבר זכרנו בפירוש המשנה שאנחנו
נבאר ענינים זרים בספר הנבואה וספר ההשואה והוא ספר זכרנו שנבאר בו ספקות
הדרשות כלם אשר הנראה מהם רחוק מאד מן האמת ויוצא מדרך המושכל והם
כולם משלים וכאשר התחלתי זה שנים רבים בספרים ההם וחברתי מהם מעט לא
ישר בעיני מה שנכנסנו בביאורו על הדרך ההיא מפני שראינו שאם נעמוד על
המשל וההעלם למה שצריך העלמתו לא נהיה יוצאים מהדרך הראשון ונהיה
מחליפים איש באיש ממין אחד · ואם נבאר מה שצריך לבארו יהיה בלתי נאות
בהמון העם ואנחנו אמנם השתדלנו לבאר ענייני הדרשות וגלויי הנבואה להמון · ·
וראינו עוד שהדרשות ההם אם יעיין בם סכל מהמון הרבנים לא יקשה עליו מהם
מאומה כי לא ירחיק הסכל הנמהר הערום מידיעת טבע המציאות הנמנעות
ואם יעיין בם שלם חשוב לא ימלט מאחד משני דרכים אם שיבינם כמשמעם
ויחשוב רע באומר ויחשבהו לסכל ואין בזה כהריסה ליסודי האמונה או שיעשה
להם תוך ויכבד בעיניו ויחשוב טוב על האומר ויתבאר לו התוך שבמאמר ההוא
או לא יתבאר · ואמנם ענין הנבואה ובאור מעלותיה ופירוש משלי ספריה יתבאר
בזה המאמר בדרך אחר מן הביאור ולמען אלו הענינים הנ"ל מחבר שני הספרים הנחתי
ההם כפי מה שהיו והסתפקתי לזכור יסודות האמונה וכללי האמתות בקירוב רמזים
קרובים לביאור כמו מה שזכרתיו בחבור התלמוד הגדול משנה תורה אבל המאמר
הזה דברי בו עם מי שנתפלסף כמו שזכרתי וידע חכמות אמתיות והוא מאמין
לדברי התורה ונבוך בעניניהם אשר נבוכו בהם השמות המסופקים והמשלים ·
ואנחנו נביא פרקים בזה המאמר שלא יהיה בהם זכרון שם משתתף אבל יהיה הפרק
הצעה לזולתו או יהיה הפרק ההוא מעורר על ענין מעניני שם משתתף אשר לא ירצה
לגלות זכרון השם ההוא במקום ההוא או יהיה הפרק ההוא מפרש משל מהמשלים או מעורר
על ענין אחד שהוא משל ויהיה הפרק כולל ענינים זרים שמורגשים בהם היפך האמת
מפני שתוף השמות או מפני שהושם המשל במקום הנמשל או שהושם הנמשל במקום
המשל · ואחר שזכרתי המשלים נקדים הקדמה ·
והיא זאת ·

דע כי מפתח הבנת כל מה שאמרוהו הנביאים ע"ה וידיעת אמתתו הוא הבנת
המשלים וענינם ופירוש מלותיהם · כבר ידעת אמרו וביד הנביאים אדמה
וידעת אמרו חוד חידה ומשול משל · וידעת כי מרוב שמוש הנביאים המשלים אמרו

הנביא המה אומרים הלא ממשל משלים הוא׳ וכבר ידעת מה שפתח בו שלמה
להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם׳ ונאמר במדרש למה היו דברי תורה
דומים עד שלא עמד שלמה לבאר שהיו מימיה עמוקין וצוננין ולא היה אדם יכול
לשתות מהן מה עשה פקח אחד ספק חבל בחבל ומשיחה למשיחה ודלה ושתה
כך היה שלמה ממשל למשל ומדבר לדבר עד שעמד על בוריה של תורה׳ זהו
דברם׳ ואיני חושב שאחד משלימי הדעת יחשוב כי דברי תורה הרמוז אליהם הנה
אשר הערים בהבנתם כהבין משלי הענינים הם משפטי עשיית הסוכה והלולב ד
ודין ארבעה שומרים °אבל הכונה העמוקות והסתומות בלא ספק׳ ושם נאמר רבנן
אמרי זה שמאבד סלע או מרגלית בתוך ביתו עד שהוא מדליק פתילה באיסר
מוצא את המרגלית׳ כך המשל הזה אינו כלום ועל ידי המשל אתה רואה בוריה
של תורה זהו דברם גם כן והתבונן באומרם ז"ל כי הוכחת דברי תורה הם המרגלית
ופשוטו של כל משל אינו כלום ודמותם הסתר הענין הנמשל בפשוטו של משל
כמי שנפלה לו מרגלית בביתו והוא בית אפל בלום ויש בו כלים רבים והנה המרגלית
בבית אלא שהוא לא יראה ולא ידע בה וכאילו יצאה מרשותו כי נמנעה ממנו
התועלת עד שידליק הנר כמו שזכר אשר דומה לו הבנת ענין המשל״

°אבל הכונה להם.

אמר החכם

תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אפניו׳ ושמע
ביאור זה הענין. אשר זכר משכיות הם התפוחים
המסוככים ר"ל אשר בהם מקומות פתוחים דקי העינים
מאד כמעשה הצורפים ונקראו משכיות כן מפני שיעבור בם הראות תרגום וישקף
ואסתכי׳ ואמר כי משל תפוח זהב בשבכה כסף דקה העינים מאד הוא הדבר האמור
על אפניו׳ וראה מה נפלא זה המשל בתאר המשל המתוקן׳ וזה שהוא אומר
שהדבר שהוא בעל שני פנים ר"ל שיש לו נגלה ונסתר צריך שיהיה נגלהו טוב ככסף
וצריך שיהיה תוכו טוב מנגלהו עד שיהיה תוכו בערך אל גלויו כזהב אצל הכסף׳
וצריך שיהיה בגלויו מה שיורה המתבונן על מה שבתוכו כמו זה התפוח של זהב
אשר כסוהו בשבכת כסף דקה העינים מאד וכשיראה מרחוק או מבלתי התבוננות
יחשוב הרואה כי שהוא תפוח כסף׳ וכשיסתכל בו איש חד הראות הסתכלות טובה
יתבאר לו מה שבתוכו וידע שהוא זהב׳ וכן הם משלי הנביאים ע"ה נגלהם חכמה
מועלת בדברים רבים מכללם תקון ענין הקבוצים האנושים כמו שיראה מגלויי
משלי ומה שדומה לזה מן הדברים ותוכם חכמה מועלת בה בהאמנת האמת על
אמתתו׳ ודע כי משלי הנבואה יש בהם שני דרכים׳ מהם משלים
שכל מלה שבמשל ההוא יש בה ענין׳ ומהם מה שיהיה כל המשל מגיד על כל ה
ענין הנמשל ויבואו במשל ההוא דברים רבים מאד אין כל מלה מהם מוספת ענין
בענין ההוא הנמשל אבל הם ליפות המשל וסדר הדברים בו או להפליג בהסתיר
הענין הנמשל וימשך כל הדברים כפי כל מה שראוי בגלויו של משל ההוא והבן זה

מאד · אמנם דמיון המין הראשון ממשלי הנבואה אמרו והנה
סלם מוצב ארצה וגו׳ · כי אמרו סלם יורה על ענין אחד · ואמרו מוצב ארצה
יורה על ענין שני · ואמרו וראשו מגיע השמימה יורה על ענין שלישי · ואמ׳
והנה מלאכי אלהים יורה על ענין רביעי ואמ׳ עולים יורה על ענין חמישי · ו
ואמ׳ ויורדים יורה על ענין ששי · ואמ׳ והנה יי׳ נצב עליו יורה על ענין שביעי
הנה כל מלה שבאה בזה המשל היא לענין מוסיף בכלל הנמשל ·
ודמיון המין השני ממשלי הנבואה אמרו כי בחלון ביתי בעד אשנבי
נשקפתי וארא בפתאים אבינה בבנים נער חסר לב עובר בשוק אצל פנה
ודרך ביתה יצעד בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה והנה אשה לקראתו
שית זונה ונצורת לב הומיה היא וגו׳ · פעם בחוץ פעם ברחובות וגו׳ · והחזיקה
בו ונשקה לו · זבחי שלמים וגו׳ · על כן יצאתי וגו׳ · מרבדים רבדתי ערשי וגו׳ ·
נפתי משכבי · לכה נרוה וגו׳ · כי אין האיש בביתו וגו׳ · צרור הכסף וגו׳ · הטתו
ברוב לקחה וגו׳ · והעולה בידינו מזה הכלל הוא האזהרה מהמשך אחר
תאות הגופות והנאותיהם ודמה החמר אשר הוא סבת כל התאוות הגשמיות
כולם באשה זונה והיא אשת איש גם כן ועל זה המשל בנה ספרו כולו · ו
והנה אבאר בפרקים מזה המאמר חכמתו בדמות החמר באשה איש זונה ·
ונבאר איך חתם ספרו זה בשבחי האשה שלא תהיה זונה אבל מסתפקת
על תקון ביתה וענין בעלה · וכל אלו המונעים אשר ימנעו את האדם משל
משלימותו האחרון וכל חסרון שיגיע לאדם וכל מרי אמנם ישיגהו מצד
החמר שלו לבד כמו שאבאר בזה המאמר וזה הכלל הוא המובן מכל זה
המשל ר״ל שלא יהיה האדם נמשך אחר בהמיותו לבד ר״ל החומר שלו כי יו
חומר האדם הקרוב הוא חמר שאר מה׳ הקרוב · ואחר שבארתי לך זה וגליתי
לך סוד זה המשל לא תקוה למצוא כל עניני המשל בנמשל בשתאמר מה
תחת אמרו זבחי שלמים עלי היום שלמתי נדרי · ואי זה ענין יורה אמרו מר
מרבדים רבדתי ערשי · ואי זה ענין הוסיף בזה הכלל אמרו כי אין האיש
בביתו וכן שאר מה שבא בזאת הפרשה כי זה כולו המשך הדברים על פשוטן
שלמשל כי אלו הענינים אשר זכר הם מין ענין הזונים · וכן אלו הדברים וכיוצ׳
בהן הן מין דברי שני הזונים קצתם לקצתם · והבן זה ממני מאד שהוא שורש
גדול ועצום במה שארצה לבאר · וכשתמצא בפרק מפרקי זה המאמר
שבארתי ענין משל מן המשלים והערותיך על הכלל הנמשל מה הוא לא
תבקש כל חלקי הענינים אשר באו במשל ההוא והרצה שתמצא להם דבר
נמשל בדבר הנמשל כי זה יוליכך לאחד משני ענינים אם שיטך מן הענין
המכוון במשל או יצריכך לפרש ענינים אין פירוש להם ולא הושמו בו לפרשם
והגיע מזאת ההטרחה דל כמו זאת ההזייה העצומה אשר יהזו בה ויחברו

בה רוב כתות העולם בזמננו זה להיות כל אחד מהם רואה שימציא ענינים
למאמרים לא כון בהם אומרם דבר ממה שירצוהו אבל תהיה לעולם כונתך
ברוב המשלים ידיעת הכלל שירצו היות המכונת ויספיק לך בקצת הדברים
שתבין מדברי כי הענין הפלוני משל ואם לא אבאר דבר יותר שאתה כשתדע
שהוא משל יתבאר לך מיד לאי זה דבר הוא משל ויהיה אמרי שהוא משל
כמי שהסיר הדבר המבדיל בין הראות והנראה ״

צואת

וזה המאמר כשתרצה להשלות ממנו כל מה שכללו עד שלא
יחסר לך דבר ממנו הסב פרקיו זה על זה ולא תהיה כונתך
מן הפרק הבנת כלל ענינו לבד אלא להשלות ממנו גם כן
ענין כל מלה שבאה בכלל הדברים ואעפ׳ שלא תהיה מענין הפרק כי המא׳
המאמר הזה לא נפלו בו הדברים כאשר נזדמן אלא בדקדוק גדול ושקידה
רבה והשמר מלחסר באור ספק ולא נאמר בו דבר בזולת מקומו אלא לבאר
ענין במקומו ולא תרדפהו בדמיונך שתזיקנו ולא תועיל עצמך אבל צריך לך
שתלמד כל מה שצריך ללמוד ועיין בו תדיר והוא יבאר לך הגדולות שבספקות
הדת אשר יספקו על כל משכיל׳ ואני משביע בש״ם ית׳ כל מי שיקרא
מאמרי זה שלא יפרש ממנו אפי׳ דבר אחד ולא יבאר ממנו לזולתו אלא מה
שהוא מבואר מפורש בדברי מי שקדמנו מחכמי תורתנו הידועים ׳ אמנם מה
שיבין ממנו ממה שלא אמרו זולתי מחכמינו לא יבארהו לזולתו ולא יהרוס ן
להשיב שאיפשר שיהיה מה שהבינו מדברי חלוף מה שרציתי ויזיקנו תחת
רצותו להועילו ויהיה משלם רעה תחת טובה אבל יתבונן בו כל מי שיפול לידו
ואם ירפא לו מחם לבבו ואפי׳ בענין אחד מכל מה שיסופק יודה השם וישמח
לו מה שהבין ׳ ואם לא ימצא בו דבר שיועילהו בשום צד יחשבהו כאילו לא
חובר ׳ ואם יראה לו בו שום הפסד כפי מחשבתו יפרשהו וידין לכף זכות ואפי׳
בפירוש רחוק כמו שחייב עלינו בחק המוננו כל שכן בחק יודעינו וחכמי ת׳
תורתנו המשתדלים להועילנו באמת כפי השגתם ׳ ואני יודע כי כל
מתחיל מבני אדם שאין לו מזומה מן העיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה
המאמר ׳ אמנם השלם מן האנשים בעל הדת הנבוך כמו שזכרתי הוא יקבל
תועלת בכל פרקיו ומה מאד ישמח בהם ויערבו לשמעם׳ ואמנם המבולבלים
שמוחם מזוהם בדעות שאינם אמתות ובדרכים המטעים ויחשבום חכמות
אמתיות ויחשבו שהם בעלי עיון ואין להם ידיעה כלל בדבר שיקרא חכמה
בדרך האמת הם יברחו מפרקים רבים ממנו ומה מאד יקשו עליהם מפני שא׳
שאינם משיגים להם ענין ובעבור שיתבאר מהם גם כן פסלות הזיופים אשר
בידיהם אשר הם סגולתם וממונם המוכן לצרותיהם ׳ והשם ית׳ יודע שאני
לא סרתי היות מתירא הרבה מאד לחבר הדברים אשר ארצה לחברם בזה

המאמר מפני שהם ענינים נסתרים לא חובר בהם כלל ספר באומתנו בזמן
הגלות הזה ואיך אתחיל אני עתה ואחבר בהם אבל נשענתי על שתי הקדמות
האחת אמרם בכמו זה הענין עת לעשות לי"י הפרו תורתך׳ והשנית אמרם
וכל מעשיך יהיו לשם שמים ועל שתי ההקדמות האלה נשענתי במה שחברתי
בקצת פרקי זה המאמר׳ סוף דבר אני האיש אשר כשיציקהו הענין ויצר לו הדרך ולא
ימצא תחבולה ללמד אמת שבא עליו מופת אלא בשיתוה לאחד משלם ולא יתוה
לעשרת אלפים סכלים אני בוחר לאמרו לענמו ולא ארגיש בגנות המון הרב
ההוא ואבקש להציל המעולה האחד ההוא ממה שנשקע בו ואורה מבוכתו עד
שישלם וירפא׳

הקדמה

סבת הסתירה או ההפך הנמצא בספר מן הספרים או
בחבור מן החבורים אחת משבע סבות׳ הסבה
הראשונה היא שיהיה המחבר מי שקבץ דברי אנשים
אנשים והם דעות מתחלפות וחסר הבעלים ולא יחס כל מאמר לאומרו וימצא
בחבור ההוא סתירה או הפך להיות אחת הגזרות דעת איש אחד והגזרה האחרת
דעת איש אחר׳ והסבה השנית היה לבעל הספר ההוא דעה ואחר
כן שב ממנו ונכתבו מאמריו הראשון והשני׳ והסבה השלישית היות
המאמרים ההם אינם כלם כפי פשוטם אבל יהיה קצתם על פשוטם וקצתם
משל ויהיה לו תוך או יהיו שתי הגזרות יחד הסותרות זו את זו לפי הנראה משלי׳
וכשיובנו על פשוטיהם יהיו סותרות זו את זו או הפך זו׳ והסבה
הרביעית שיהיה בענין תנאי שלא פורש במקומו להכרח או יהיו הנושאים מתחלפי׳
ולא התבאר אחד מהם במקומו ותראה סתירה בדבר ואין שם סתירה׳ והסבה
החמישית צורך הלמוד וההבנה והוא שיהיה ענין סתום קשה לציירו ויצטרך
לזכרו או ללקחו הקדמה בבאור ענין קל הציור צריך שיוקדם בלמוד
לפני הראשון תהיה להיות ההתחלה לעולם בקל ויצטרך המלמד שיקל בהבנת
הענין ההוא הראשון על אי זה דרך שיזדמן ובשיבוש גם לא יחקרך באמתתו אבל
יניח כפי דמיון השומע עד שיובן מה שירצה בו עתה להבינו ואחר כך יחקור
בשיבוש הענין ההוא הסתום ויתבאר אמתתו במקום הנאות לו׳ והסבה
הששית היות הסתירה נעלמת ואינה נגלית לא אחר׳ והסבה
הקדמות רבות וכל מה שיצטרך להראותה אל הקדמות יותר היא יותר נעלמת
ויעלם זה מן המחבר ויחשוב ששתי הגזרות הראשונות אין סתירה ביניהם וכשתלקח
וכשתלקח כל גזרה מהם ותחובר אליה הקדמה צודקת ויולד מהם מה שיתחייב
וכן יעשה בכל תולדה תחובר אליה הקדמה צודקת ויולד מה שיתחייב יגיע הענין
אחר הקשה רבה אל סתירה בין שתי התולדות האחרונות או הפך וכמו זה הוא
ישלם מן החכמים המחברים׳ אך כשיהיו שתי הקדמות נראות הסתירה ואלא שש

שישכח הראשונה כשכתב האחרת במקום אחר מן החבור וזאת היא פחיתות
גדולה מאד ולא ימצא זה בכלל מי שיכחש דבריו ׳ והסבה השביעית צורך
הדברים בענינים עמוקים מאד יצטרך להעלים קצת ענינם וגלות קצתם והנה
יביא הצורך כפי אמירה אחת להמשך הדברים בה לפי הנחת הקדמה אחת ויביא
ההכרח במקום אחר להמשך הדברים בה לפי הנחת הקדמה סותרת לראשונה
וצריך שלא ירגישו ההמון בשום פנים במקום הסתירה ביניהם ושיעשה המחבר
תחבולה להעלים אותו בכל יכו׳ ׳ ואמנם הסתירה הנמצאת במשנה ובברייתא
היא כפי הסבה הראשונה כמו שתמצאם אומרים תמיד קשיא רישא אסיפא ׳ ויא
ותהיה התשובה רישא ר׳ פלוני וסיפא ר׳ פלוני ׳ וכן תמצאם שאמרין ראה ר׳ פלונ׳
דבריו שלר׳ פלו׳ וסתם לן כותיה וראה דבריו שלר׳ פל׳ בכך וכך וסתם לן כותיה ויי
והרבה תמצאם אומ׳ סתמא מני ר׳ פל׳ היא וזה הרבה מלספור ׳ ואמנם הסתירה
או החלוף הנמצא בתלמוד הוא לפי הסבה הראשונה והשנית כמו שתמצאם
תמיד אומרים בכך ובכך סבר ליה כר׳ פל׳ ובכך ובכך סבר ליה כר׳ פל׳ ויאמרו גם כן סבר
לה כותיה בחדא ויאמרו תרי אמוראי ואליבא דר׳ פל׳ ׳ וזה המין כלו הוא נוהג מנהג [ופליג עליה בחדא]
הסבה הראשונה ׳ ואמנם כפי הסבה השנית הוא אמרם הדר ביה רבא מההיא בביאור
ויתחקר אי זה משני המאמרים הוא המאוחר ׳ וכן אמרם מהדורא קמא דרב אשי
אמר לן כך וכך ומהדורא בתרא אמר לן כך וכך ׳ ואמנם הסתירה או ההפך הנר׳
הנראה בפשוטו שלענין בקצת מקומות מספרי הנבואה כלם הוא כפי הסבה השלישי׳
והרביעית ואל זה הענין הובאה ההקדמה הזאת כולה ׳ וכבר ידעת רב אומרים אל כתו׳
אחד אומ׳ כך וכך וכתו׳ אחר אומ׳ כך וכך ומבארים הראות הסתירה ואח׳ כך יבארו
שהענין חסר תנאי או מהחלף הנושא באמרם שלמה לא דייך שאמריך סותרין דברי
דוד אביך אלא שהן סותרין זה את זה וכו׳ ׳ וזה הרבה בדברי רבותי׳ ז״ל ׳ אבל רוב מה
שדברו בו הוא מאמרי הנבואה העולים בדינים או במוסר דרך ארץ ואנחנו אמנ׳
הנה רצוננו להעיר על פסוקים שיש בהם סתירה נראה בדעות ואמונות והנה אבאר
מזה קצתו בקצת פרקי זה המאמר כי זה הענין גם כן מסתרי התורה ואמנם אם הנמצא
בספרי הנביאים סתירה לפי הסבה השביעית יש בו מקום עיון וחקירה וצריך שלא
יגזור אדם בזה בשקול הדעת ובסברא מבלי עיון וחקור ׳ ואמנם הוא בעוהז
החלוף הנמצא בדברי הפילוסופים האמתיים הוא כפי הסבה החמישית ׳ ואמנם
הסתירה אשר תמצא ברוב ספרי המחברים והמפרשים בלתי מה שזכרנו היא לפי הסב׳
הסבה השישית וכן תמצא במדרשות והגדות סתירה רבה לפי זאת הסבה ׳ ולזה
אמ׳ אין מקשין בהגדה ותמצא בהם גם כן סתירה לפי הסבה השביעית ׳
ואמנם אשר ימצא במאמר הזה מן החלוף הוא לפי הסבה החמישית והסבה השביעי׳
ודע זה והבן אמתתו וזכרהו מאד שלא יתערבב בקצת פרקיו ׳ ואחר זו ההקדמות
אתחיל בזכרון השמות אשר צריך להעיר על אמתת ענינם המכוון בכל מקום כפי ענ׳

ענינו. ויהיה זה מפתח להכנס במקומות סגרו עליהם השערים וכשיפתחו הש'
השערים ההם ויכנס במקומות ההם ינוחו בהם הנפשות ויהנו העינים וינפשו
הגופות מעמלם ויגיעם.

אמר שמואל בן יהודה אבן תבון

אמר הרב המחבר

פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים.

פרק א׳

צלם ודמות. כבר חשבו בני אדם כי צלם בלשון העברי יורה
על תמונת הדבר ותארו והביא זה אל הגשמה
גמורה לאמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וחשבו שהשם על צורת אדם
ר"ל תמונתו ותארו והתחייבה להם ההגשמה הגמורה והאמינו בה וראו שאם
הם יפרדו מזאת האמונה יכזיבו הכתוב וגם ישימו השם נעדר אם לא יהיה
גוף בעל פנים ויד כמותם בתמונה ובתאר אלא שהוא יותר גדול ויותר בהיר
לפי סברתם והחמר שלו גם כן אינו דם ובשר זה תכלית מה שחשבוהו רוממות
בחק השם. אמנם מה שצריך שיאמר בהרחקת הגשמות והעמדת האחדות
האמתית אשר אין אמתות לה אלא בהסרת הגשמות הנה תדע המופת
על כל זה מזה המאמר אבל הערתנו הנה בזה הפרק לבאר ענין צלם ודמות.
ואומר כי הצורה המפורסמת אצל ההמון אשר היא תמונת הדבר ותארו שמה
המיוחד לה בלשון העברי תאר אמר יפה תאר ויפה מראה. מה תארו. כתאר
בני המלך. ונאמ' בצורה המלאכותית יתארהו בשרד ובמחוגה יתארהו וזה
שם שלא יפול על השם ית' כלל חלילה וחס. אמנם צלם הוא נופל על הצורה
הטבעית ר"ל על הענין אשר בו נתעצם הדבר והיה מה שהוא והוא אמתתו
מאשר הוא הנמצא ההוא אשר הענין ההוא באדם הוא אשר בעבורו היה
ההשגה האנושית ומפני ההשגה הזאת השכלית נאמר בו בצלם אלהים ברא
אותו ולכן נאמ' צלמם תבזה כי הבזיון ראוי לנפש אשר היא הצורה המינית
לא לתכונת האברים ותארם. וכן אומר כי הסבה בקריאת הצלמים צלמים
היות המבוקש מהם ענין הנחשב לא תמונתם ותארם. וכן אומר בצלמי טח'
טחוריכם כי היה הכונה מהם ענין דחות היזק הטחורים לא צורת הטחורים
ואם אי אפשר מבלתי היות צלמי טחוריכם וצלמים עכברים כן מפני התמונה
והתאר יהיה אם כן צלם שם משתתף או מספק יאמר על הצורה המינית

ועל הצורה המלאכית ולכוונה בה מתכונת הגשמים הטבעיים והארכ־
ויהיה הצורה כאמרו נעשה אדם בצלמנו הצורה המינית אשר היא ההשגה
השכלית לא התמונה והתאר הנה כבר ביארנו לך ההפרש בין צלם והתאר־
ובארנו ענין צלם ׳ אמנם דמות הוא שם מן דמה והוא גם כן דמיון בע׳
בענין אמ׳ דמיתי לקאת מדבר לא שדמה לכנפיה ולנוצתה אבל דמה אכלו
לאכולה ׳ וכן כל עץ בגן אלהים לא דמה אליו ביפיו דמיון בענין היפי ׳ חמת
למו כדמות חמת נחש ׳ דמיון באיכות כלם דמיון בענין לא בתמונה ובתאר
וכן כמראה דמות הכסא ׳ דמות כסא דמיון ענין ההנשאות והרוממות לא כר־
בריבועו ועביו ואריכות רגליו כמו שיחשבו הפתאים וכן דמות החיות ׳ וכאשר
ייחד האדם בענין שבו זר מאד מה שאין בדבר מן הנמצאות מתחת גלגל שהוא
הירח והוא ההשגה השכלית אשר לא ישתמש בה חוש ולא מעשה גוף ולא
יד ולא רגל דמה אותה בהשגת הבורא אשר איננה בכלי ואם איננו דמיון /
אמתת אבל לנראה מן הדעת תחלה ׳ ונאמר באדם מפני זה הענין ר״ל מפני
השכל האלהי המדבק בו שהוא בצלם אלהים ובדמותו לא שהשם גוף שיהיה
בעל תמונה ״

פרק ב׳

הקשה לי איש חכם זה לו שנים קושיא גדולה צריך
להתבונן בקושיא ובתשובתנו בפרוקה ׳ וקודם שאז־
שאזכור הקושיא ופרוקה אומר כי כבר ידע כל עברי כי שם אלהים משתתף
לשם ולמלאכים ולשופטים מנהיגי המדינות וכבר באר אונקלוס הגר ע״ה ז״ל
והאמת מה שבאר כי אמרו והייתם כאלהים יודעי טוב ורע הוא מן הענין
האחרון אמ׳ ותהון כרברביא ׳ ואחר הצעת שתוף זה השם נתחיל בזכרון
זאת הקושיא ׳ אמר המקשה יראה מפשוטו שלכתוב כי הכונה
הראשונה באדם שיהיה כשאר בעלי חיים אין שכל לו ולא מחשבה ולא יבדיל
בין הטוב והרע וכאשר המרה הביא לו מריו זה השלימות הגדול המיוחד
באדם והוא שתהיה לו זאת ההכרה הנמצאת בנו אשר הוא הנכבד שבענינים
הנמצאים בנו ובו נתעצם וזהו הפלא שיהיה ענשו על מריו תת לו שלימות
שלא היה לו והוא השכל ואין זה אלא כדברי מי שאמ׳ כי איש מן האנשים לטוב
מרה והפליג בעול ולפיכך שינו בריתו לרע והושם כוכב בשמים ׳ זאת היתה
כונת הקושיא ועניינה ואע״פ שלא היתה בזה הלשון ושמע ענין תשובתינו ׳
אמרנו אתה האיש המעיין בתחלת רעיונו וזמיון ומי שיחשוב
שיבין ספר שהוא הישרת הראשונים והאחרונים בעברו עליו בקצת עתו־ת
הפנאי מן השתיה והמשגל בעוברו על ספר מספרי דברי הימים או שיר מן
השירים התישב והשתכל כי אין הדבר כמו שחשבתו בתחלת המחשבה אבל
כמו שיתבאר עם ההתבוננות לזה הדבר וזה כי השכל אשר השפיע הבורא

על האדם והוא שלמותו האחרון הוא אשר הגיע לאדם קודם מריו ובשבילו נאמ׳
בו שהוא בצלם אלהים ובדמותו ובגללו דבר אתו וצוה אתו כמו שאמר ויצו יי׳ אלהים וגו׳
ולא תהיה הצואה לבהמות ולא למי שאין שכל לו ובשכל יבדיל האדם בין האמת
והשקר וזה היה נמצא בו על שלמותו ותמותו אמנם המגונה והנאה הוא במשל
במפורסמות לא במושכלות כי לא יאמר השמים כדוריים נאה ולא הארץ שטוחה
מגונה אבל יאמר אמת ושקר כן בלשוננו יאמר על הקושט ועל הבטל אמת
ושקר ועל המגונה והנאה טוב ורע ובשכל ידע האדם האמת מן השקר וזה יהיה
בענינים המושכלים כלם׳ וכאשר היה על שלמות ענינו ותמותו והוא עם מחש׳
מחשבתו ומושכלותיו אשר נאמ׳ בו בעבורו ותחסרהו מעט מאלהים לא היה לו כח
להשתמש במפורסמות בשום פנים ולא להשיגם עד שאפילו הגלוי שבמפורסמות
בגנות והוא גלות הערוה לא היה זה מגונה אצלו ולא השיג גנותו׳ וכאשר מרה
ונטה אל תאותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות כמו שאמ׳ כי טוב העץ למאכל
וכי תאוה הוא לעינים נענש בששוללו ההשגה ההיא השכלית ולפיכך זה מרה במצוה
אשר בעבור שכלו צוה בה והגיעה לו השגת המפורסמות ושקע בהתגנות ובהת׳
ובהתנאות ואז ידע שיעור מה שאבד לו ומה שהופשט ממנו ובאי זה ענין שב
ולזה נאמר והייתם כאלהים יודעי טוב ורע ולא אמ׳ יודעי אמת ושקר או משיגי ש׳
שקר ואמת ואין בהכרחי טוב ורע כלל אבל שקר ואמת׳ והתבונן אמרו ותפקחנה
עיני שניהם וידעו כי ערומים הם לא אמר ותפקחנה עיני שניהם ויראו כי אשר
ראו קודם הוא אשר ראו אחר כן לא היו שם סנורים על העין שהוסרו אבל נתחדש
בו ענין אחר שגנה בו מה שלא היה מגנהו קודם׳ ודע כי זאת המלה ר״ל פקח לא
תפול בשום פנים אלא על ענין גלות ידיעה לא ראות חוש יתחדש ויפקח אלהים את
עיניה אז תפקחנה עיני עורים פקוח אזנים ולא ישמע כאמרו עינים להם לראות אשר
ולא ראו׳ אבל אמרו על אדם משנה פניו ותשלחהו פירושו וביאורו כאשר שנה
פניו שלחו כי פנים שם נגזר מן פנה כי האדם בפניו יכון לדבר אשר ירצה כונתו
ואמר כאשר שנה פניו וכון אל הדבר אשר קדם לו היותו שלא יכון אליו שלחו
מגן עדן וזהו עונש המדה הדומה למרי מדה כנגד מדה הוא היה מותר לאכול מן הכל
הנעימות ולהנות במנוחה ובבטחה וכאשר גברה תאותו ורדף הנאותיו ודמיונו כמו
שאמרנו ואכל מה שהוזהר מאכלו נמנע ממנו הכל והוצרך לאכול הפחות שבמאכל
אשר לא היה לו קודם מזון אחר העמל והעבודה כמו שאמר וקוץ ודרדר תצמיח לך
וכו׳ בזעת אפך וגו׳ ובאר ואמ׳ וישלחהו יי׳ אלהים מגן עדן לעבוד את האדמה אשר
לקח משם והשוהו בבהמות במזונו ורוב ענינו כמו שאמ׳ ואכלת את עשב השדה׳
ואמר מבאר לזה הענין אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו׳ ישתבח בעל
הרצון אשר לא תושג תכלית כונתו וחכמתו׳

פרק ג

יחשב שענין תמונה ותבנית בלשון העברי אחד ואינו כן

כי תבנית שם נגזר מן בנה ונופל בענין הדבר ותכונתו ר״ל תארו כרבוע והעגול וה
משולש וזולתם מן התארים · אמר את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו · ואמ׳ בתבנית
אשר אתה מראה תבנית כל צפור וגו׳ · תבנית יד · תבנית היכל כל זה תאר ולזה לא
יפלו העברים לו השמות המלות בתארים באלוה כלל בשום פנים · ואמנם
תמונה הוא שם נופל על שלשה ענינים בספק וזה שהוא יאמר על צורת הדבר ה
מושגת בחושים חוץ לשכל ר״ל תארו והוא אמרו ועשיתם פסל תמונת כל סמל כי לא
ראיתם כל תמונה ויאמר על הצורה הדמיונית הנמצאת בדמיון מן האיש אחר
העלמו מן החושים והוא אמרו בשעפים מחזיונות לילה וגו׳ יסוף הדבר יעמוד ולא
אכיר מראהו תמונה לנגד עיני ר״ל דמיון לנגד עיני בשינה · ויאמר על הענין הא
אמתי המושג בשכל ולפי זה הענין השלישי יאמר כי יה׳ תמונה אמרו ותמונת ה׳ גם
יביט ענינו ופירושו ואמתת הש׳ ישיג ״

פרק ד׳

דע כי ראה והבט וחזה שלש המלות האלה נופלות על ראות
העין והושאלו שלשתם להשגת השכל · ואמנם זה בראה
מפורסם אצל ההמון אמר וירא והנה באר בשדה וזה ראות עין · ואמ׳ ולבי ראה
הרבה חכמה ודעת וזו השגה שכלית ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון ראיה
שבאה בבורא ית׳ כאמרו ראיתי את ה׳ וירא אליו ה׳ וירא אלהים כי טוב הראני נא את
כבודך ויראו את אלהי ישראל כל זה השגה שכלית לא ראות עין בשום פנים כי לא
ישיגו העינים רק גוף ובצדו קצת מקריו גם כן כלומר מראה הגוף ותארו וכיוצא
בהם וכן הוא ית׳ לא ישיג בכלי כמו שיתבאר · וכן הביט נופל על ההבטה בעין
אמ׳ אל תביט אחריך ותבט אשתו מאחריו ונבט לארץ והושאל אל הבטת
השכל והשקפתו על התבוננות הדבר עד שישיגהו והוא אמרו לא הביט און ב
יעקב כי האון לא יראה בעין וכן אמ׳ והביטו אחרי משה עד באו אמ׳ רבותינו ז״ל
ומסתכלים בהם · ומזה הענין אמ׳ הבט נא השמימה כי זה במראה הנבואה ועל
זאת ההשאלה הוא כל לשון הבטה שבאה בשם ית׳ מהביט אל האלהים ותמונת
ה׳ יביט והביט אל עמל לא תוכל וכן חזה נופל על ראות עין ותחז בציון עינינו ·
והושאל להשגת הלב אשר חזה על יהודה וירושלם · דבר ה׳ אל אברם במחזה
ועל זאת ההשאלה נאמ׳ ויחזו את האלהים ודע זה ״

פרק ה׳

כאשר החל ראש הפילוסופים לחקור ולעשות מופת
בענינים עמוקים מאד אמר מתנצל דבר ענינו שאין
ראוי למעין בספריו שיחשבהו במה שיחשד עליו לעזות מח והיותו משתבח ומתפאר
ומהיר לדבר במה שאין לו ידיעה בו אבל ראוי שיחשבהו לזריזות והשתדלות בהמצאת
האמונות האמתיות כפי יכולת האדם וכן נאמר אנחנו כי צריך לאדם שלא

יהרס לזה הענין הענין הנכבד מתחלת מחשבה מבלתי שירגיל עצמו ב'
בחכמות ובידיעות ויזקק מדותיו זקוק רב וימית תאותיו והשתוקקותיו הדמיוניות
וכאשר יבין הקדמות אמתיות וידעם וידע דרכי ההיקש ועצמות המופת וידע
אופני השמירה מהטעאת השכל אז יקרב לחקירה בזה הענין ולא יגזור
בתחלת דעת שיעלה בלבו ולא ישלח מחשבותיו תחלה וישליטם להשגת
הבורא אבל יבוש וימנע ויעמוד עד שיעלה ראשון ראשון ועל זה נאמר
ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים מחובר למה שיורה עליו הנר'
הנראה מפחדו להסתכל באור הנברא לא שהשם ישגהו הטעות יתע'
מכל חסרון עלוי רב ׳ ושבח לו ע"ה זה והשפיע עליו ית' מטובו מה שחייב לו
שנאמר בו ותמונת ה' יביט ׳ וזכרו החכמים ז"ל כי זה גמול להסתירו פניו תחלה
מהביט אל האלהים ׳ אמנם אצילי בני ישראל הם הרסו ושלחו מחש'
מחשבתם והשיגו אבל השגה בלתי שלימה ולזה אמר עליהם ויראו את
אלהי בני ישראל ותחת רגליו וגו' ולא נאמר ויראו את אלהי ישראל לבד
כי כלל המאמר איננו רק להקדיק עליהם ראייתם לא להגיד איך ראו ׳ ואמ'
ואמנם הקדיק עליהם תכונת השגתם אשר כללה מן הגשמות מה שכללה
חייבהו הרסם קודם שלמותם והתחייבו כליה ויעתר להם ע"ה והאריך השם
להם עד שנשרפו בתבערה ונשרף נדב ואביהוא באהל מועד לפי מה שבאה
בו הקבלה האמתית ואם היה זה בדינם כל שכן בדינו אנחנו הפחותים
ואשר למטה ממנו שיצטרך לו שיכוין ויתעסק בהשלמת ההצעות והקד'
ההקדמות המטהרות להשגה מטומאתה שהיא הטעות ואז יבא להביט אל
המחנה הקדוש האלהי וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרוץ בהם
ה' ׳ וכבר צוה שלמה בשמירה הרבה כשישתדל האדם להגיע אל זאת המד'
המדרגה ואמ' ממשל ומזהיר שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים ׳
ואשוב להשלים מה שנכנסתי לבארו ואומר שאצילי בני ישראל עם המכשו'
המכשולים שאירעו להם בהשגתם נתגלגלו גם כן בעבורה פעולותיהם ונטו ל
לענינים הגופיים להשתבש ההשגה ולזה אמר ויחזו את האלהים ויאכלו ו'
וישתו ׳ אמנם סוף המאמר והוא אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר
וגו' ׳ הנה יתבאר בקצת פרקי זה המאמר והכונה כולה אשר כונה היא שכל
ראייה או חזייה או הבטה שבאה בזה הענין היא השגה שכלית לא ראיית עין
שאיננו ית' נראה שישיגוהו העינים ואם לא ירצה אחד מן המקצרים
להגיע לזאת המדרגה אשר השתדלנו לעלותה ויפרש לו המלות כולם
אשר באו בזה הענין מורות על השגות חושיות לאורים נבראים הם מלאכים
או זולתם אין היזק בזה ״

פרק ו' איש ואשה שני שמות הונחו תחלה לזכר ולנקבה

ממיני אדם ואחר כן הושאלו לכל זכר ונקבה משאר מיני ב"ח אמר מכל הב̂
הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו כאילו אמר זכר ונקבה
ואחר כן הושאל שם אשה לכל ענין מוכן מזומן להתחבר לענין אחר אמר
חמש היריעות תהיינה חוברות אשה אל אחותה כבר התבאר לך כי אחות
ואח גם כן יאמרו בשתוף מצד ההשאלה איש ואשה ״

פרק ז׳

ילד ׳ הענין המוכן מזאת המלה ידוע והוא
הלידה וילדו לו בנים ׳ ואחר הושאלה ואח־
המלה להמצאת הדברים הטבעיים בטרם הרים ילדו ׳ והושאלה גם כן
לענין הצמחת הארץ מה שתצמיח דמות בלידה והולידה והצמיחה ׳ וגו׳
והושאלה עוד לחדושי הזמן כאילו הם ענינים יולדים כי לא תדע מה ילד יום ׳
והושאלה עוד לחדושי המחשבות והסברות ומה שיחייבהו מן הדעות ודי
סברות כמו שאמ׳ וילד שקר ואמרו נאמר וכילדי נכרים ישפיקו להם
ברעותם כמו שאמ׳ יונתן בן עוזיאל ע״ה בפירוש זה ובעממיא אזלין ׳׳
ועל זה הענין כי שלמד איש ענין אחר והוציאהו דעה כאילו הוליד האיש
ההוא כאשר הוא בעל הדעת ההוא ובזה הענין נקראו תלמידי הנביאים בני
הנביאים כמו שאבאר כשתגיע שם כן ובזאת ההשאלה נאמר באדם ויחי
אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו בצלמו ׳ וכבר קדם לך ענין צלם
אדם ודמותו וכל מי שקדמו לו מן הבנים לא הגיעה אליהם הצורה האנושית
באמת אשר היא צלם אדם ודמותו הנאמר עליה בצלם אלהים ובדמותינו
ואמנם שת כאשר למדהו והבינהו ונמצא שלם השלמות האנושי אמר
בו ויולד בדמותו בצלמו ׳ וכבר ידעת כי כל מי שלא הגיע׳ לו זאת הצורה
אשר בארנו ענינה הוא אינו איש אבל בהמה על צורת איש ותבניתו אבל
שיש לו יכולת על מיני ההזק וחדוש הרעות מה שאין לשאר בעלי חיים
כי השכל והמחשבה שהיו מוכנים לו להגעת השלמות אשר לא הגיע יש׳
ישתמש בהם במיני התחבולות המביאות לרע ויוליד הנזקים כאילו הוא
דבר ידמה לאדם או יחקהו וכן היו בני אדם הקודמים לשת ׳ ואמ׳ במדרש
כל אותן מאה ושלשים שנה שהיה אדם נזוף בהם היה מוליד רוחות ר״ל
שדים וכאשר רצהו השם הוליד בדמותו בצלמו והוא אמרו ויחי אדם
שלשים ומאת שנה ויולד וגו׳ ״

פרק ח׳

מקום ׳ זה השם עקר הנחתו למקום המיוחד
ולכללי ואחר כן הרחיב בו הלשון ושמהו שם
למעלת האיש וערכו ר״ל לשלמותו בענין אחד עד שיאמר פלוני במקום

הסלע מענין הסלע׳ וכבר ידעת רוב שמוש בעלי הלשון זה באמרם מלא מקום
אבותיו בחכמה ויראה ואמרם עדין מחלוקת במקומה עומדת ר״ל במדרגתה
ועל זה הצד מן ההשאלה נאמר ברוך כבוד י״י ממקומו ר״ל כפי מעלתו ושיעור
חלקו במציאות׳ וכן כל זכרון מקום בא באלהים׳ הנה הכונה בו מדרגת מצי׳
מציאותו יתע׳ אשר אין ערך לה ולא דומה כמו שיעמוד עליו המופת אחר זה׳
ודע כי כל שם שנזכר שתופו כזה המאמר אין הכונה ממנו להעיר על מה שנ׳
שנזכרהו בפרק ההוא לבד אבל אנחנו נפתח שער ונעורר על ענני השם ההוא
המועילים לפי ענינו לך לפי ענין מי שידבר בשפת בעלי לשון מן הלשונות והיה
המבין בספרי הנבואה וזולתם מחברי בעלי החכמה יהבין השמות המשתתפים
בהם כולם והבין כל שם משתתף כפי ענין מענני הנראה בו כפי המאמר ההוא
וזה הדבר ממנו הוא מפתח זה המאמר וזולתו והמשל עליו מה שבארנוהו הנה
מענין מקום באמרו ברוך כבוד י״י ממקומו שאתה תדע כי זה הענין בעצמו הוא
ענין מקום באמרו הנה מקום אתי מדרגת עיון והשקפת שכל לא השק׳
השקפת עין מלבד מה שהמקום הרמוז אליו מן ההר אשר בו היה ההתבודדות
והשגת השלמות

פרק ט׳

כסא׳ עקר הנחתו בלשון ידוע ובעבור שהכסא לא ימצא ישבו עליו בעלי הגדולה והשררה כמלכים יהיה
הכסא דבר נמצא מורה על גדולת הראוי לו ומעלתו ושררתו נקרא המקדש
כסא להורותו על שררת מי שנגלה בו והשכין אורו וכבודו עליו׳ ואמר כסא כבוד
מרום מראשון מקום מקדשנו ולפי זה הענין נקראו השמים כסא להורותם אצל
מי שידעם ויתבונן בהם על שררת ממציאם ומניעם ומנהיג העולם הטוב בהשפעת
טובם׳ ואמ׳ כה אמר י״י השמים כסאי והארץ הדום רגלי יאמר הם יורו על מציאותי
ועצמותי ויכלתי כהוראת הכסא על גדול שהוא מוכן לגדול שהוא ראוי לו וזה הוא
אשר צריך שיאמינוהו המאמינים לא שיש גשם שינשא הבורא עליו ית׳ עליו ויתרומם
כי הנה יתבאר לך במופתים שהוא יתברך אינו גוף ואיך יהיה לו מקום או ישכון על
גוף ואמנם הענין הוא מה שהעירונו עליו כי כל מקום שעשאו האלהים וייחדו באורו
וזהרו כמקדש או השמים נקרא כסא אבל מה שהרחיב בו הלשון באמרו כי יד על
כס יה הוא תאר עצמותו וגדולתו אשר אין צריך דבר חוץ מעצמו ולא נברא
מנבראיו עד שיהיה ית׳ נמצא בלתי כסא ונמצא עם כסא וזאת כפירה בלא ספק
וכבר באר ואמ׳ אתה י״י לעולם תשב כסאך לדור ודור הורה שהוא דבר בלתי נפרד
ממנו׳ ולזה ירצה בכסא הנה ובכל מה שדומה לו גדלתו ועצמותו אשר אינם דבר
יוצא מעצמו כמו שיתבאר בקצת פרקי זה המאמר׳

פרק י׳

כבר קדם לנו שאמרנו כשנזכר בזה המאמר שם משתף

השמות המשותפים אין רצוננו שנזכור כל ענין שיאמר עליו השם ההוא כי
אין זה המאמר בלשון אבל נזכיר מן הענינים ההם מה שהוצרכנו אליו בענינינו
לא דבר אחר ומזה ירד ועלה· הירידה והעליה שני שמות מונחים בלשון העברי ול׳
וענינם ידוע כי כשיעתק הגוף ממקום אל מקום שפל ממנו יאמר ירד וכשיעתק
ממקום אל מקום גבוה ממנו יאמר עלה· ואחר כן הושאלו אלו שני השמות הגדלה
לגדולה ולמעלה עד שכשתשפל מעלת האיש יאמר ירד וכשתגבה מעלתו יאמ׳ עלה
אמ׳ ית׳ הגר אשר בקרבך יעלה עליך וגו׳ ואתה תרד וגו׳· ואמ׳ ונתנך ה׳ אלהיך
עליון על כל גויי הארץ· ואמ׳ ויגדל אלהים את שלמה למעלה· וכבר ידעת חכ׳
עשותם מעלין בקדש ולא מורידין· ועל זה הענין שב ישמש ירידה העיון והירידה
האיש פונה במחשבתו אל ענין פחות אחר יאמר ירד וכן כשיפנה במחשבתו אל
ענין נכבד יאמר עלה· וכאשר היינו המין האנושיים במטה שבפחותים במקום ובו
מעלת המציאות בערך לסובב והיה הוא ית׳ במעלה שבעליונים לפי אמתת מציאות
וגדולה ועצמה לא עליונות מקום ורצה ית׳ כמה שרצה הגיע חכמה ממנו והשפעה
גבורה על קצתינו קרא שחת הנבואה על הנביא או שכון השכינה במקום ירידה
וקרא העלות שנין הנבואה ההוא מן האיש או סור השכינה מן המקום עליה· וברב
ירידה ועליה שתמצאם מיוחסות לבורא· אמנם הרצון בהם זה הענין· וכן כשירד
מכה באומה או באקלים כפי רצונו הקדום אשר יקדימו ספרי הנבואה קודם ספור
המכה ההיא לספר שהשם פקד מעשיהם ואחר כן הוריד בהם העונש יכנה הענין
הזה גם כן בירידה להיות האדם שפל ובזוי שיפקדו מעשיו ויענש עליהם לפי ה
הרצון· וכבר התבאר זה בספרי הנבואה· ואמר מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי
תפקדנו· רמז אל זה הענין ולזה כנה זה בירידה אמר הבה נרדה ונבלה שם שפתם·
וירד ה׳ לראות ארדה נא ואראה והענין כלו בא העונש באנשי השפל· ורוב ה
ענין הראשון ר״ל ענין הנבואה והכבוד הרבה וירדתי ודברתי עמך שם וירד ה׳ על
הר סיני ירד ה׳ לעיני כל העם ויעל מעליו אלהים ויעל אלהים מעל אברהם· אבל וי
אמרו ומשה עלה אל האלהים הוא מן הענין השלישי מצורף אל היותו גם כן עולה
אל ראש ההר אשר ירד עליו האור הנברא לא שהשם ית׳ יש לו מקום יעלה אליו
העולה או ירד ממנו יתע׳ מדמיוני הסכלים עלוי גדול·

פרק יא׳

ישיבה· תחלת הנחת זה השם בלשוננו לישיבת האדם
על המקום· ועלי הכהן יושב על הכסא ומאשר היה האיש
היושב נח עומד על העלם שבשנוי עמידתו ומנוחתו הושאלה זאת המלה לכל ענין
עומד נח שלא ישתנה· אמר ביעד ירושלם בעמידה ובקימה והיא במעלה העליונה
ורמה וישבה תחתיה· ואמר מושיבי עקרת הבית ענינו מעמידה ומקימה· ומזה

העניין האחרון נאמר עליו ית' אתה יי' לעולם תשב היושבי בשמים המתמיד
העומד הנצחי אשר לא ישתנה בפנים מאופני השנוי לא שנוי עצם ואין לו
שום ענין זולת עצמו שישתנה בו ולא ישתנה יחוסו לזולתו כי אין יחס בינו
ובין זולתו שישתנה היחס ההוא כמו שיתבאר ובזה ישלם היותו בלתי משתנה
כלל ולא בשום פנים כמו שבאר ואמר אני יי' לא שניתי אין שנוי כל עקר ועל
זה העניין יכלה הישיבה באשר נזכרה לו ית' ואמנם תיוחס אל השמים מכלל
המקומות להיות השמים אין שנוי בהם ולא התחלפות ר"ל שלא ישתנו אישיהם
כאשר ישתנו אישי הווי הארץ ונפסדיה וכן כשיוחס השם יתע' היחס ההוא
הנאמר בשחק למיני הנמצאות ההוות הנפסדות יאמר עליו גם כן יושב
כי המינים ההם הדירים מסודרים עומדי המציאה כמציאות אישי השמים
אמר היושב על חוג הארץ המתמיד הקים על סבוב הארץ ר"ל חלילו
רומז לענינים ההווים בה חליליה ואמ' יי' למבול ישב ר"ל שעם השתנות ענ'
עניני הארץ והפסדם לא יהיה אצלו ית' שנוי יחס אבל היחס ההוא שיש לו
אליהם והם הווים או נפסדים יחס אחד קים שומר כי היחס ההוא למיני הנמצאות
לא לאישיהם והתבונן כל לשון ישיבה שתמצאהו לשם המצאה בזה הענ'
העניין

פרק יב

קימה שם משתתף ואחד מענייני הקימה שהוא
כנגד הישיבה ולא קם ולא זע ממנו ובו עוד ענין קיום
הדבר ואמתתו יקם יי' את דברו ויקם שדה עפרון ויקם הבית אשר בעיר וקמה
בידך ממלכת ישראל ובזה העניין נאמ' כל לשון קימה בשם ית' עתה אקום
יאמר יי' ר"ל עתה אקים דברי ויעודי לטוב ולרע אתה תקום תרחם ציון
תקים מה שיעדת מן לרחם עליה ומפני שהמסכים לעשות דבר יתעורר
לעשותו בקימה נאמר לכל מי שיתעורר לאי זה ענין שהוא קם כי הקים
בני את עבדי והושאל זה העניין לעבור גזרת הא-ל על עם שהתחייב העונש
לאבדם וקמתי על בית ירבעם וקם על בית מרעים ואיפשר שיהיה אמרו
עתה אקום מזה העניין וכן אתה תקום תרחם ציון כלומר תקום על אויביה ומזה
העניין מהם הרבה אמ' שה"ה אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה כי עמד יבא פעמים
בענין קם

פרק יג

עמידה שם משתתף יהיה בענין עמידת האדם ויוא
בקימתו בעמדו לפני פרעה אם יעמד משה ושמואל והוא
עומד עליהם ויהיה בענין המנע והפסק כי עמדו לא ענו עוד ותעמד
מלדת ויהיה בענין הקיום וההשאר למען יעמדו ימים רבים ויכלת עמד עמד
טעמו בו ההקים ולא השתנה וצדקתו עומדת לעד קימת שארית וכל עמידה

שבאת

כאו' ספוקים הרבה עלינו יב' לא
קימה או ישיבה יב' השם
ידהם

ושאר

שבאה כל יתע' היה מזה העניין ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הז'
והם יתקיימו סבותיו כלומר מסובביו והנה יתבאר בזכרי שתוף רגל ומזה
העניין מאמר השם ית' אל משה ואתה פה עמוד עמדי אנכי עומד בין ה' ובי'
וביניכם ״

פרק יד״ שתוף אדם הוא שם אדם הראשון נגזר כמו שבא הכ'
הכתוב שהוא נגזר מאדמה ויהיה שם המין לא ידון
רוחי באדם ומי יודע רוח בני האדם ומותר האדם מן הבהמה אין ויהיה שם
להמון כלומר לפחותם מבלתי המיוחדים גם בני אדם גם בני איש ומזה
העניין השלישי ויראו בני האלהים את בנות האדם אכן כאדם תמותון ״

פרק טו״ נצב או יצב ואע״פ שנשתנו שני הש'
שרשים העניין אחד כמו שידעת בכל שימושיהם וזה
השם משותף פעמים יהיה בעניין הקימה וההתיצבות ותתצב אחותו מרחוק
יתיצבו מלכי ארץ יצאו נצבים ויהיה בעניין הקיום וההתמדה דברך נצב
בשמים כלומר קים עומד עליו כלומר על הסולם אשר קצהו האחד בשמים
וקצהו האחד בארץ ובו יעלה כל מי שיעלה עד שישיג מי שעליו בהכרח א'
אחר שהוא עומד קים על ראש הסולם ומבואר הוא שמאמרי הנה עליו הוא מ'
משל כפי זה המשל הנשוא ומלאכי אלהים שלוחים הנביאים אשר נאמר בהן בפירוש
וישלח ה' מלאך ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים ומה טוב אמרו עולים
ויורדים בו העליה קודם הירידה כי אחר העליה וההגעה אל מעלות ידועות
מן הסלם תהיה הירידה במה שפגש מן העניין להנהגת אנשי הארץ ולמודם
אשר בעבור זה כינה בירידה כמו שביארנו ונשוב אל עניננו כי נצב עליו
מתמיד קים נשאר לא שהוא התיצבות גשם ומזה העניין ונצבת על הצור
כבר התבאר לך כי נצב ועמד עניינם אחד בזה העניין וכבר אמר הנני עמד
לפניך שם על הצור בחורב ״

וכל אשר תמצא מזה השם בחק הבורא הוא מזה העניין והנה יי' נצב עליו קיים עומד עליו

פרק יז״ צור שם משתתף הוא שם ההר והכית בצור והוא ע'
אבן קשה חרבות צורים והוא שם המקור אשר יחצב ממנו
אבני המחצבים הביטו אל צור חוצבתם וכו' ואחר כן הושאל מזה העניין
האחרון זה השם לשרש כל דבר והתחלתו ולזה אמר אחר אמרו הביטו אל
צור חצבתם וג' הביטו אל אברהם אביכם וג' כאילו באר שהצור אשר חצב'
חצבתם ממנו הוא אברהם אביכם על כן לכו בדרכיו והאמינו בתורתו והתנהגו
במדותיו כי טבע המקור ראוי שיהיה נמצא במה שיחצב ממנו ולפי זה
העניין האחרון נקרא השם ית' צור כי הוא ההתחלה והסבה הפועלת לכל אשר

המחצבים

וזולתו, ונאמ' הצור תמים פעלו, צור ילדך תשי, צורם מכרם, ואין צור כאלהינו
צור עולמים, ונצבת על הצור השען ועמוד על ההבינות היותו ית' התחלה שהוא
המבוא אשר תגיע ממנו אליו כמו שביארנו באמרו הנה מקום אתי.

פרק יז

לא תחשב כי החכמה האלהית לבד היא הנמנעת מן ההמון אבל
רוב חכמת הטבע, וכבר נכפל לך אמרנו ולא במעשה בראשית
בשנים ואין זה אצל בעלי התורה לבד אבל גם אצל הפילוסופים וחכמי האומות
מקדם היו מסתירים הדברים בהתחלות ומדברים בהם בחידות, ואפלטון ומי שקדם
לו היה קורא החמר הנקבה והצורה הזכר, ואתה יודע כי התחלות הנמצאות
ההוות הנפסדות שלש החומר והצורה וההעדר המיוחד אשר הוא מחובר לחומר
לעולם ולולא התחברות ההעדר לחומר לא הגיע אליו צורה ובזה הצד היה ההעדר
מן ההתחלות ועם הגיע הצורה יסור ההעדר ההוא כלומר העדר הצורה ההיא המ
המגעת ויחובר אליו העדר אחר וכן לעולם כמו שהתבאר בחכמת הטבע, ואם הם
אשר אין הפסד עליהם בבאור היו שואלים השמות ולוקחים הדמיונים בלימוד כל
שכן שראוי לנו אנחנו קהל בעלי הדת שלא נבאר דבר שיקשה על ההמון להבינו
או הרמה להם אמתת הענין הפך הענין שנרצה בו, ודע זה גם כן.

פרק יח

קרב, ונגש, ונגע, אלו השלשה שמות כלומר קריבה
ונגישה ונגיעה פעמים יהיו לענין מגע והקריב במקום ופע'
ופעמים יהיו לענין הדבק המדע בדבר וכאילו ידמה בקרוב גשם לגשם, אמנם
לענין קריבה הראשון והוא הקריבה במקום כאשר קרב אל המחנה ופרעה הקריב
והנגיעה ענינה הראשון נגיעת גשם בגשם ויגע לרגליו ויגע על פי, וענין נגישה ה
ראשון בא איש אל איש ויתנגשו אליו ויגש אליו יהודה, וענין אלו השלשה שמות
השני הוא הדבק מדע ונגיעת השגה לא השגת מקום אמר מן הנגיעה בענין הדבק
המדע כי נגע אל השמים משפטה, ונאמר מן הקריבה והדבר אשר יקשה מכם תקריבון
אלי כאילו אמר תודיעו אותו הנה כבר עשה ההודעה קריבה, ונאמר מן הנגישה
ויגש אברהם ויאמר והוא היה בענין הנבואה וההרדמה הנבואית כמו שיתבאר יען כי
נגש העם הזה בפיו ובשפתיו, וכל לשון קריבה או נגישה אשר תמצאה שבאה בכתבי
הנבואה בין השם ית' ובין נברא מנבראיו הוא כלה מזה הענין האחרון כי השם ית' אינו
גשם כמו שיבוא לך עליו המופת בזה המאמר ולא הוא ית' נוגע ולא יקרב לדבר
ולא דבר מן הדברים יקרב לו או יגע בו ית' כי בהסתלק הגשמות יסתלק המקום
ותבטל כל קריבה ונגיעה או רחיקה או הדבק או התפרד או משוש או ממישה
ואינו חושב עליך שיסתפק לך אמרו קרוב יי' לכל קוראיו קרבת אלהים יחפצון וגו'

קרבת אלהים לי טוב שאילו כולם קריבה מדע כלומר השגה מדעית לא קריבת
מקום וכן ואתה קרובים אליו קרב אתה ושמע ונגש משה לבדו והם לא יגשו ·
אלא אם הרצון שהענין מה שאמר במשה ונגש שהוא יתקרב למקום מן ההר
אשר שכן עליו האור כלומר כבוד יי׳ הכל זה אצל החזק כעקר כי אין הפרש
בין היות האיש במרכז הארץ או בעליון שבגלגל התשיעי אילו היה איפשר
שהוא ירחק מהשם הנה ולא יקרב לו שם אבל הקריבה אליו ית׳ בהשגתו והרחיק
מזה הנה מעלות רבות מאד זו למעלה מזו · והנה אבאר בפרק מפרקי זה ה
מאמר איך הוא ההבדל בהשגה · ואמנם אמרו גע בהרים ויעשנו רוצה בו הגע
דברך בהם על יד המשל כמו שאמר וגע אל עצמו כלומר הבא מכתך בו · ו
וכן הנגיעה ומה שישמשו ממנה בלשון הקדש בכל מקום כפי ענינו כי פעמים
ירצה בו נגיעת גשם בגשם ופעם הדבקות מדע והשגת ענין אחר כאילו המשיג
הדבר אשר לא היה משיגו קודם כבר קרב לדבר שהיה רחוק ממנו והבן זה ״

והרחיק מעט לא שיסכלהו וירחיקו נקרב ובריחוק

פרק יט״

מלא · זה השם משותף ישתמשו בו בעלי הלשון בגוף יא
שיבוא בגוף וימלאהו והמלא בזה מלא העומר לאחד
וזה הרבה ויאמר הרבה בענין הגעת זמן אחד משוער והשלמתו וימלאו ימיה וימלאו
לו ארבעים יום ויאמר בענין השלמות בחשיבות וההכללה בה ומלא ברכת יי׳ מלא
אותם חכמת לב וימלא את החכמה ואת התבונה ואת הדעת ומזה הענין מלא
כל הארץ כבודו ענינו כל הארץ מעיד בשלמותו כלומר מורה עליו · וכן אמרו
וכבוד יי׳ מלא את המשכן · וכל לשון מליאה שתמצאה מיוחסת לשם הוא מזה
הענין לא שיש לו גוף ימלא מקום אלא אם הרצון שתשים כבוד יי׳ האור הנברא
אשר יקרא כבוד בכל מקום והוא אשר מלא את המשכן אין הפך בזה ״

פרק כ׳

רם · הוא שם משותף לענין רוממות המקום וענין רוממות
המעלה כלומר הגדולה והכבוד והיקר אמר ותרם מעל הארץ
וזה מן הענין הראשון ואמר הרימותי בחור מעם יען אשר הרימותיך מתוך העם
יען אשר הרימותיך מתוך העם מן הענין השני וכל מלה הרמת שתבוא בבורא
ית׳ היא מזה הענין השני רומה על השמים אלהים · וכן שא יהיה בענין רוממות
מקום ובענין רוממות המדרגה כבר התחלה נשאו את שברם על חמוריהם מן ה
ענין הראשון ובמאיהו הרכה בענין המשא וההעתקה מפני שהיא נשיאה במקום
ובענין השני והנשא מלכותו וינשאם וינטלם ויתנשאו ומדוע תתנשאו · וכל לשון נשיאה
שבאה מיוחסת לבורא ית׳ היא מזה הענין האחרון הנשא שופט הארץ כה אמר רם
ונשא גדלת מדרגה ומעלה ורוממות והאמר איך תשים ענינם רבים מענין אחד

לא עלות המקום · ואולי יקרא עליון אחרי גדולה מדרגה ומעלה ורוממות וקירוב

הנה יתבאר לך אחר זה שהבורא ית׳ אצל המשיגים השלמים לא יתאר ב
תארים רבים ושאלו התארים כולם הרבים המורים על העוז והגדולה וה
יכולת והשלמות והטוב וזולתם כולם ישובו לענין אחד והענין ההוא הוא ע׳
עצמו לא דבר ~~זולת העצם~~ יוצא חוץ לעצם והנה יבואוך פרקים בשמות וב
תארים ואמנם הכונה בזה הפרק כי רם ונשא אין ענינו והמובן ממנו עליונות
מקום אבל עליונות מעלה ׃

פרק כא

עבר׳ ענינו הראשון הוא כענין העתק גוף במקום ועקר
הנחתו להגעת ב"ח על רוחק אחד ישר והוא עבר לפניהם
עבור לפני העם וזה הרבה ׳ ואחר כן הושאל להמשך הקולות באויר ויעבירו
קול במחנה אשר אנכי שומע מעבירים עם ה׳ ׳ ואחר הושאל לביאת האור
והשכינה אשר יראוה הנביאים במראה הנבואה אמר והנה תנור עשן ולפיד
אש אשר עבר בין הגזרים האלה והיה זה במראה הנבואה כי תחלת הספור
אמר והתרדמה נפלה על אברם וגו׳ ולפי זאת ההשאלה נאמר ועברתי בארץ
מצרים וגו׳ וכל מה שידמה לו׳ וכבר הושאל עוד לכל מי שעשה מעשה אחד
ויפליג בו ויעבור גבולו אמר וכגבר עברו יין ׳ וכבר הושאל עוד למי שיחטיא
כונה אחת ויכון כונה אחרת והוא ירה החצי להעבירו ׳ ולפי זאת ההשאלה
הוא אומרו ויעבור ה׳ על פניו ויהיה הכנוי בפניו שב לו ית׳ וכן שמוהו רבו׳
כי פניו זה שב לו ית׳ ואם זכרו זה בכלל הגדות אין זה מקומם אבל הוא חוזר
מעט לדעתינו ויהיה פניו כנוי הקב"ה ׳ וביאור זה כפי מה שיראה לי שמשה ע"ה
בקש השגה אחת והיא אשר כנה אותה בראית פנים באמרו ופני לא יראו ו
ויעדהו בהשגה למטה ממה שבקש והיא אשר כנה אותה בראית אחור באמ׳
וראית את אחורי ׳ וכבר העירונו על זה הענין במשנה תורה ׳ ואמר הנה כי ו
השם ית׳ העלים ממנו ההשגה ההיא המכונה בפנים והעבירו לענין אחר ~~כלו׳~~
כלומר לידיעת הפעולות המיוחסות לו ית׳ שיחשב בהם שהם תארים רבים כמו
שאבאר ואמרי העלים ממנו אריכה בו כי זאת ההשגה נעלמה נמנעת בטבע
ושכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שבטבעו שישיג יבקש השגה אחרת
אחריה תשתבש השגתו או ימות ~~לה~~ כמו שאבאר בפרק מפרקי זה המאמר
אלא אם ילוה אליו עזר אלהי כמו שאמר ושכותי כפי עליך עד עברי אבל ה
תרגום נהג מנהגו באלו הענינים וזה כי כל דבר שימצאהו מיוחס אל הבורא ית׳
וישיגהו גשמות או משיגי ההגשמה יחשבהו בחסרון המצטרף וישים היחס ה׳
ההוא לענין אחר מצטרף לבורא מחוסר אמר באמרו והנה ה׳ נצב עליו והדין
יקרא דיי׳ מעתד עלוהי ׳ ואמר באמרו יצף ה׳ ביני וביניך יסך מימרא דיי׳ ׳ ועל
זה המשיך פירושו ע"ה ׳ וכן עשה באמרו ויעבר ה׳ על פניו ואעבר יי׳ שכינתיה

על אחוריו והנה יהיה הדבר אשר עבר אחריו נברא בלא ספק ושם הכנוי הנעלם
בפניו שב אל משה רבי' ויהיה פירוש על פניו לפניו כמו שנאמ' והעבר המנחה על
פניו וזה גם כן פי' יפה וטוב וממה שמחזק פי' אונקלוס ז"ל מאמר הכתוב והיה
בעבר כבודי כבר באר כי הדבר העובר הוא דבר מיוחס לו ית' לא עצמו יתפאר
שמו ועל הכבוד ההוא אמר עד עברי ויעבר יי' על פניו וגו' ואם אי אפשר מבלתי
חשוב מלה מחוסרת כמו שעשה אונקלוס הזכיר פעם ישים המחוסר ההוא
יקרא ופעם ישימהו שכינה ופעם ישימהו מימרא כפי ענין כל מקום הנה אנחנו
גם כן נשים המלה המחוסרת הנה קול ויהיה הענין ויעבר קול יי' על פניו ויקרא
וכבר בארנו השאלת הלשון לקול עברה ויעבירו קול במחנה ויהיה הקול הוא
אשר קרא ולא תרחיק היות הקריאה מיוחסת לקול כי באלו המלות בעצמם
בא הספור על דבורו ית' למשה אמר וישמע את הקול מדבר אליו וכמו
שייחס את הדבור לקול כן ייחס הנה הקריאה לקול וכבר בא זה כמו זה בביאור
כלומר יחס הקריאה והאמירה לקול אמר קול אומר קרא ואמר מה אקרא ויה'
ויהיה הפי' לפי זה הענין כן ויעבר קול יי' על פניו ויקרא יי' יי' ויהיה כפל יי' יי' לקריאה
כי הוא ית' הנקרא כמו משה משה אברהם אברהם וזהו גם כן פירוש נאה מאד
ולא תרחיק היות זה הענין העמוק הרחוק להשיג סובל פרושים רבים כי זה לא
יזיק כמה שאנחנו בו ועליך לבחור אי זו מן האמונות שתרצה אם שיהיה זה
המעמד הגדול ההוא כלו מראה נבואה בלא ספק וההשתדלות כלו השגה
שכלית אשר בקש ואשר נמנע ממנו ואשר השיג הכל שכלי אין חוש בו כמו
שפירשנו תחלה או היה שם עם זה השגת חוש ראות אלא לדבר נברא בראותו
יגיע שלמות ההשגה השכלית כמו שפירש אונקלוס זה אם לא תהיה ההשגה
המראית ההיא גם כן במראה הנבואה כמו שבא באברהם והנה תנור עשן ול
ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים או שיהיה עם זה השגת חוש אזן גם כן ויהיה
הקול הוא אשר עבר על פניו אשר הוא נברא גם כן בלא ספק בחר אי זו מן הדעות
שתרצה כי הכונה כלה שלא תאמין אמרו הנה ויעבר יי' כמו עבור לפני העגלה
כי השם ית' אינו גוף ולא תכשר עליו התנועה ואי אפשר שיאמר שהוא עבר
לפי ההנחה הראשונה בלשון

פרק כב

בא הביאה בלשון העברי מונחת לביאת בעל חיים כלומר
בואו אל מקום אחד או אל איש אחר בא אחיך במרמה
והיא גם כן מונחת להכנס בעלי חיים במקום אחר אמר ויבא יוסף הביתה כי
תבאו אל הארץ והושאל זה השם למבוא הענין שאינו גוף כלל כי יבא דברך
וכבדנוך מאשר יבואו עליך עד שהושאל קצת ההעדרים ויבא רע ויבא אפל ולפי
זאת ההשאלה אשר הושאל למה שאינו גשם כלל הושאל גם כן לבורא ית' אם

לכל דבריו הוא לכל שכינתו ׳ ולפי זאת ההשאלה נאמר הנה אנכי בא אליך בעב
הענן כי ה׳ אלהי ישראל בא בו וכל מה שידמה לזה ענינו בא השכינה ובא ה׳ אלהים
כל קדושים עמך בא דברי כלומר קיום יעודיו אשר יעד בהם על יד נביאיו והוא אמרו
כל קדושים עמך כאילו אמר ובא דבר ה׳ אלהי על ידי כל קדושים עמך מדברים
לישראל ״

פרק כ״ג

היציאה כשם הביאה נעשה זה השם ביציאת גשם ממקום
שהיה נח בו למקום אחר בח״ יהיה הגשם או זולת בח״ הכ
ויצאו את העיר כי תצא אש ׳ והושאל להראות ענין שאינו גוף הדבר יצא מפי ה
המלך כי יצא דבר המלכה על כל הנשים ר״ל שמור המצוה כי מציון תצא תורה
וכן השמש יצא על הארץ כלומר הראות האור ׳ ולפי זאת ההשאלה הוא כל לשון
יציאה שבאה מיוחסת לו ית׳ הנה ה׳ יוצא ממקומו ירצה דבור הנסתר עתה ממנו
כלומר התחדש מה שיתחדש אחר שלא היה כי כל מתחדש מאתו יתייחס לדבריו כי
בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם דמות כפעולות הבאות מן המלכים
אשר כלים בהעביר רצונם הדבר והוא ית׳ בלתי חסר לכלי יעשה בו אבל פעולתו ע״ר
ברצונו לבד ואין דבר גם כן בשום פנים כמו שיתבאר ׳ וכאשר הושאלה להראות פעולה
מפעולותיו יציאה כמו שביארנו באמרו הנה ה׳ יוצא ממקומו הושאלה להעלות הפעולה
ההיא כפי הרצון גם כן שיבה ואמר אלכה אשובה אל מקומי הענין העלות השכינה
אשר היתה בתוכנו מעלינו אשר נמשך אחריה העדר ההשגחה בנו כמו שאמר מיעד
רע והסתרתי פני מהם והיה לאכול כי כשנעדרה ההשגחה הופקר ונשאר מטרה לכל
מה שאפשר בו שיבא ויקרה ויהיה טובו ורעתו כפי המקרה ומה קשה זה היעוד ועליו
רמז באמרו אלכה אשובה אל מקומי ״

פרק כ״ד

ההליכה גם כן מכלל השמות המונחים לתנועות מיוחדות מה׳
מתנועות בח״ ויעקב הלך לדרכו וזה הרבה ׳ וכבר הושאל זה
השם להמשך הגופות אשר הם יותר דקות מגופות בעלי חיים והמים היו הלוך וחסור
ותהלך אש ארצה ׳ ואחר כן הושאל להתפשט ענין אחד והראותו ואם אינו גוף כאמרו
קולה כנחש ילך וכן אמרו קול ה׳ אלהים מתהלך בגן הקול הוא הנאמר עליו שהוא
היה מתהלך בגן ׳ ולפי זאת ההשאלה היא כל לשון הליכה שבאה בבורא ית׳ כלומר
שהיא הושאלה למה שאינו גוף אם להתפשט הענין או לסור ההשגחה אשר דומה
לו בבעלי חיים סור מן הדבר אשר יהיה בבח״ בהליכה וכמו שכנה סלוק ההשגחה
בהסתרת פנים באמרו ואנכי הסתר אסתיר פני כן כנה אותו בהליכה אשר הוא בענין
סור מן הדבר אמר אלך אשובה אל מקומי ׳ ואמנם אמרו ויחר אף ה׳ בם וילך יש בו
שני הענינים יחד כלומר ענין סלוק ההשגחה המכונה בהליכה וענין התפשט הדבר

והגלותו והרחקתו כלומר הסרת ידה בנו אשר הלך ונמשך אליהם ולזה שבה מצ׳ מצורעת כשלג׳ וכן הושאל לשון ההליכה להנהגה במנהגים החשובים מבלי השג׳ גוף כלל אמר והלכת בדרכיו אחרי ה׳ אלהיכם תלכו לכו ונלכה באור ה׳ ״

פרק כה״

מלה

שכן׳ ידוע כי ענין זאת המלה הוא התמדת השמר במקום אחד במקום ההוא כי בדריכת עמידת ב״ח במקום המיוחד יאמר בו שהוא שכן במקום ההוא ואעפ״י שהיה מתנועע בו בלא ספק והוא שוכן באלוני ממרא ויהי בשכון ישראל׳ והושאל זה למה שאינו ב״ח אבל לכל ענין שהתישב ועמד על דבר אחד יאמר גם בו זה לשון שכינה ואעפ״י שלא היה הדבר אשר עמד עליו ה ענין ההוא מקום ולא היה גם כן ב״ח אמר השכן עליו ענגה ואין ספק כי הענגה אינה בעל חיים ולא גוף כלל אבל הוא חלק זמן ולפי זאת ההשאלה הושאל לבורא ית׳ כלומר להתמדת שכינתו או השגחתו באי זה מקום שהתמידה בו השכינה או לכל דבר שהת׳ שהתמידה בו ההשגחה׳ ונאמר וישכן כבוד ה׳ ושכנתי בתוך בני ישראל ורצון שוכני סנה וכל מה שבא׳ מזאת המלה מיוחס לבורא הוא בענין התמדת שכינתו כלומר אורו הנברא במקום או התמדת ההשגחה בדבר אחד כל מקום כפי ענינו ״

הענין ההוא

פרק כו

כבר ידעת אמרתם הכוללת למיני הפירושים כולם התלויים בזה הענין והוא אמרם דברה תורה כלשון בני אדם ענין זה כי כל מה שאיפשר לבני אדם כולם הבנתו וציורו בתחלת מחשבה הוא אשר שם ראוי לבורא ית׳ ולזה יתואר בתארים מורים על הגשמות להורות עליו ית׳ שהוא נמצא כי לא ישיגו ההמון בתחלת המחשבה מציאות כי אם לגשם בלבד ומה שאינו גשם או נמצא בגשם אינו נמצא אצלם וכן כל מה שהוא שלמות אצלינו ייוחס לו ית׳ להורות עליו שהוא שלם במיני השלמיות כולם ואין עמו חסרון כלל וכל מה שישיגו ההמון שהוא חסרון או העדר לא יתואר בו ולזה לא יתואר באכילה ולא בשתיה ולא בשינה ולא בחולי ולא בחמס ולא במה שידמה לזה וכל מה שיחשבו ההמון שהוא שלמות יתואר בו ואעפ״י שהדבר ההוא אמנם הוא שלמות בערך אלינו אבל בערך אליו ית׳ אלו אשר נחשבם כולם שלמיות הם תכלית החסרון אמנם לו ידמו העדר השלמות ההיא האנושי ממנו ית׳ היה זה אצלם חסרון בחקו ואתה יודע כי התנועה היא מן שלמיות בעל חיים והכרחית לו בהשלמתו וכמו שהוא צריך לאכילה ושתיה להחליף מה שיותך כן הוא צריך לתנועה לפנות אל הטוב לו והמורגל ולברוח מן הרע לו ומה שהוא כנגדו ואין הפרש בין שיתואר ית׳ באכילה ובשתיה או שיתואר בתנועה אבל לפי לשון בני אדם כלומר הדמיון ההמוני היו האכילה והשתיה אצלם חסרון בחק הבורא והתנועה אינה חסרון בחקו ואעפ״י שהתנועה אמנם הצריך אליה החסרון

וכבר התבאר במופת כי כל מתנועע בעל גשם מתחלק בלא ספק · והנה
יתבאר אחר זה היותו ית' בלתי בעל גשם ולא תמצא לו תנועה ולא יתואר
גם כן במנוחה כי לא יתואר במנוחה אלא מי שדרכו להתנועע · וכל אלו
השמות המורים על מיני התנועות בב"ח כלם יתואר בהם ית' על הדרך שאמרנו
כמו שיתואר בחיים כי התנועה מקרה דבק לב"ח · ואין ספק כי עם הסתלק ה
גשמות יסתלקו כל אלו כלומר ירד ועלה והלך ונצב ועמד וסבב וישב ושכן
ויצא ובא ועבר וכל מה שדומה לזה · וזה הענין האריכה בו יתרון אלא מפני
שהרגילו הן דעות ההמון בו צריך לבאר לאשר לקחו נפשם בשלמות ה
אנושי ולהסיר מהם לו המחשבות המתחילות משני הנערות אליהם במעט
הרחבה כמו שעשינו ·

שטות שפה
כמו שעשה לנו אונקלוס
הגר שהיה שלם מאד בו

פרק כז

אונקלוס הגר שלם מאד בלשון העברית והארמית ·
וכבר שם השתדלותו בסילוק ההגשמה וכל תאר יתאר
יאמרהו הכתוב שיביא אל הגשמות יפרשהו כפי ענינו וכל מה שימצאהו
מאלו השמות המורים על מין ממיני התנועה ישים ענין התנועה הגלות
והראות אור נברא כלומר שכינה או השגחה והנה תרגם וירד יי' ואתגלי יי'
ולא אמר ונחית יי' ארדה נא ואראה אתגלי כען ואחזי וזה נמשך בפירושו
אלא שהוא תרגם אנכי ארד עמך מצרימה אנא אחות עמך למצרים וזה
דבר מופלא מאד יורה על שלימות זה האיש וטוב פרושו והבנתו הדברים
כפי מה שהם ופתח לנו בזה התרגום ענין גדול מעניני הנבואה והוא כי תח
החלת זה הספור ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב וגו'
ויאמר אנכי ארד עמך מצרימה וגו' · וכאשר כלל תחלת המאמר היותו במראות הלילה
לא הרחיק אנקלוס שיספר המאמר אשר נאמר במראות הלילה כלשונו
והוא האמת כי זה ספור מה שנאמר לא ספור ענין שקרה כמו וירד יי' על הר
סיני אשר הוא ספור מה שהתחדש בדברים הנמצאים ולזה סבב אותו בהראות
והרחיק ממנו מה שיורה על מציאות התנועה והדברים הדמיוניים כלומר
ספור מה שנאמר לו הנחו כאשר היה וזה מופלא ומזה התעורר כי יש הפ
הפרש גדול בין מה שיאמר בו בחלום או במראות הלילה ובין מה שיאמר
סתם ויהי דבר יי' אלי לאמר או ויאמר יי' אלי · ואפשר עוד אצלי כי אונקלוס
פירש אלהים הנאמר הנה מלאך ולזה לא הרחיק שיאמר בו אנא אחות עמך
למצרים ולא הרחיק האמינו אלהים מלאך והוא יאמר לו אנכי האל אלהי
אביך כי זה המאמר יהיה בזה הלשון על ידי מלאך גם כן הלא תראהו אומר
ויאמר מלאך האלהים בחלום יעקב ויאמר הנני ובספור דברו עמו אנכי
האל בית אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר ואין ספק כי יעקב

ובין מה שיאמר בו מחזה
ובמראה ובין

ראיתי הכתב אשר כתב ... המעתיק ...
... הוא ...
פרק אונקלוס הגר ...
... יהיה ...
כמו שאמר הוא ז"ל

נדר לא לא למלאך אבל זה הוא נמשך בדברי הנביאים כלומר ספור
דברים אשר יאמרם המלאך בעבור השם בלשון דבור השם להם והם כולם
בחסרון המיטרפה כאילו אמ' אנכי שלוח אל לאמר אליך אנכי שלוח אל הנ'
הנגלה עליך בבית אל וכיוצא בזה והנה יבואו בנבואה ובמשלותיה ובמלאכים
דברים רבים כפי כונה זה המאמר "

פרק כח

ועל' שם משותף הוא לרגל כח רגל אחת רגל' ויפל גם כן
ענין ההמשך אחר הדבר צא אתה וכל העם אשר
ברגליך ענינו הנמשכים אחריך ' ויפל גם כן בענין הסבה ויברך יי' אותך
לרגלי בסבתי כלומר בגללי כי הענין אשר הוא בגלל דבר אחר הדבר ההוא
סבה לענין ההוא וזה נעשה הרבה לרגל המלאכה ולרגל הילדים אם כן אז
אמרו ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזתים ריצה בו קיום סבותיו כלומר הן
נפלאות אשר יראו אז במקום ההוא אשר הוא ית' סבתם כלומר עושם ואל
זה הפירוש נטה יונתן בן עוזיאל ע"ה אמר ויתגלי בגבורתיה ביומא ההוא
על טורא דזיתיא וכן יתרגם כל מעשה מגע והעתק גבורתיה מפני שהרצון
בכלם הפעולות הבאות ברצונו ' אמנם אמרו ותחת רגליו כמעשה לבנת
הספיר פי' אונקלוס בו כמו' שידעת שהוא שם כנוי רגליו שב אל הכסא ואמר
ותחות כורסי יקריה ' והבן והפלא מהרחקת אונקלוס ההגשמה וכל המביא
אליה ואפי' בדרך רחוק שהוא לא אמר ותחות כורסיה שאם היה מיחס
כסא לו על הענין המובן תחלה היה מתחייב היותו נסמך אל גשם והתחייב
הגשמות ויחס הכסא ליקריה כלומר לשכינה אשר הוא אור נברא ' וכן אמר
בתרגום כי יד על כס יה מן קדם אלהא דשכינתיה על כורסי יקרא ' וכן תמ'
התרגום על לשון כל העם כסא הכבוד ' וכבר יצאנו מענין הפרק לדבר ש
יתבאר בפרקים אחרים ואשוב אל ענין הפרק אמנם פירוש אונקלוס כבר
ידעת שתכלית דברו הרחיק ההגשמה ולא באר לנו אי זה דבר השיגו ולא
אי זה דבר נראה בזה המשל וכן בכל מקום לא יכנס עצמו בזה הענין אך
להרחיק הגשמות לבד כי הרחקת ההגשמה דבר מופתי הכרחי באמונה ויגזור
בו ויאמר כפי הצריך לזה אבל באור המשל הוא ענין מסופק אפשר שיהיה
זה הוא הכונה או דבר אחר והם עוד דברים נסתרים מאד ואין מיסודות ה
אמונה הנעלם. ולא השגתם קלה על ההמון ולזה לא הכנס עצמו בזה הענין
אבל אנחנו כפי ענין המאמר אי אפשר מבלתי שנפרש בו דבר ' ואומר כי
אמרו תחת רגליו רוצה בו מסבתו ובגללו כמו שבארנו ואשר השיגוהו הוא
אמתת החמר הראשון אשר היה מאתו והוא סבת מציאותו והשתכל אמרו
כמעשה לבנת הספיר ולו היתה הכונה המראה היה אומר כלבנת הספיר

והוכיח מעשה כי החומר כמו שידעת מקבל לעולם מתפעל לפי טבעו ואין פ̇ פעולה לו כי אם במקרה כמו שהצורה פועלת לעולם בעצמה מתפעלת במקרה כמו שהתבאר בספרים הטבעיים ולזה אמר כמעשה ' ואמנם לבנת הספיר היא לשון על הזוהר לא על המראה הלבן כי לובן הספיר אינו מראה הלבן אבל זוהר בלבד והזוהר אינו מראה כמו שהתבאר בספרים הטבעיים שאילו היה מראה לא היה מראה המראים כלם מאחריו ומקבלם אך כאשר היה הגשם המזהיר נעדר המראים כולם יקבל מפני זה המראים כולם זה אחר זה כדמות החומר הראשון אשר הוא בבחינת אמתתו נעדר הצורות כולם ולזה הוא מקבל הצורות כולם זו אחר זו והיתה השגתם אם כן החומר הראשון ויחסו לשם להיותו ראשית בריותיו המחייב ההויה וההפסד והוא חדשו והנה יבואו בזה הענין גם כן דברים ודע שאתה צריך לכמו זה הפירוש ואפי' לפי' אונקלוס אשר אמר ותחות כורסי יקריה כלומר כי החומר הראשון הוא גם כן באמת תחת השמים הנקראים כסא כמו שקדם ולא השערתי אל זה הפירוש המופלא והמציא זה הענין אלא דבר מצאתי לר' אליעזר בן הרקנוס השמעהו בקצת פרקי זה המאמר והכונה כולה מכל משכיל הרחקת ההגשמה מהבורא והשים ההשגות ההם כולם שכליות לא חושיות' והבן זה והתבונן בו'

פרק כט

עצב' שם משתתף הוא שם הכאב והחיל בעצב תלדי בנים והוא שם הכעס ולא עצבו אביו מימיו לא הכעיסו כי נעצב אל דוד כעס בעבורו והוא שם המרי מרו ועצבו את רוח קדשו יעצ' ימריהו ישימוהו בישימון את דרך יעצבו כל היום דברי יעצבו ולפי זה הענין השני או השלישי נאמר ויתעצב אל לבו' אמנם כפי ענין השני פירושו כי השם כעס עליהם לרוע מעלליהם ואמנם אמרו אל לבו וכן אמרו בענין נח ויאמר יי' אל לבו שמע ענינו והוא כי הענין אשר יאמר בעבור האדם שהוא אמר אל לבו או אמר בלבו הוא הענין אשר לא יגלה בו האדם ולא יאמרהו לזולתו כן כל ענין שרצהו השם ולא אמרו לנביא בעת ההיא אשר עבר בו ה' המעשה ההוא כפי הרצון יאמר עליו ויאמר יי' אל לבו הדמות בענין ההוא האנושי על המשך דברה תורה כלשון בני אדם וזה מבואר נגלה ומפני שמרי דור המבול לא התבאר בתורה שליחות שלוח להם בעת ההיא ולא הזהירם ולא יעדם במות נאמר בעבורם כי השם כעס עליהם בלבו וכן רצונו בשלא יהיה עוד מבול לא אמר אז לנביא לך והגד להם זה ולזה נאמר אל לבו' אבל פי' ויתעצב אל לבו כפי הענין השלישי יהיה פירושו ומרה האדם רצון השם כי לב גם כן יקרא הרצון כמו שאבאר בשתוף שם לב"

פרק ל׳

אכל· וזאת המלה הושמה הראשונה בלשון ללקיחת בח״י
שיקחהו מן המזון · וזה מה שאין צריך אליו משל · ואחר כן
ראה הלשון באכילה שני ענינים · הענין האחד הוא אבידת הדבר הנאכל כלומ׳ הפסד
צורתו תחלה · והענין האחר צמיחת בעל חיים במה שיקחהו מן המזון והתמדת
עמידתו בו והתמדת מציאותו והחזק כחות הגוף כלם בו ולפי הענין האחד הושאל
לשון אכילה לכל אבדה והפסד ויכלל לכל העדר צורה ואכלה אתכם ארץ אויביכם
ארץ אוכלת יושביה חרב תאכלו האכלו חרב ותבער בם אש ה׳ ותאכל בקצה
המחנה אש אכלה הוא כלומר יאבד המורים בו כאבוד האש למה שישלוט
עליו וזה הרבה · ולפי הענין האחרון הושאל לשון אכילה לחכמה וללמוד ובכלל לה
להשגות השכליות אשר יתמיד בהם השארות הצורה האנושית על השלם שב
ענינים כהתמדת הגוף במזון על הטוב שבעניניו לכו שברו ואכלו שמעו שמוע
אלי ואכלו טוב אכול בני דבש כי טוב אכול דבש הרבות לא טוב ונופת מתוק אל
חכך כן דעה חכמה לנפשך וזה נעשה גם כן הרבה בדברי רז״ל כלומר שיכנו ה
חכמה באכילה תא אכלו בשרא שמינא בי רבא ואמ׳ כל אכילה ושתיה האמורה
בספר זה אינה אלא חכמה ובקצת הנסחאות תורה וכן הרבו קרוא החכמה
מים הוי כל צמא לכו למים · ומאשר נעשה זה הרבה בלשון ונגלה עד ששב כאלו
הוא ההנחה הראשונה נעשה גם כן לשון הרעב והצמא בהעדר החכמה וההשגה
והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה׳ · צ (לאלהים)
צמאה נפשי לאל חי וזה הרבה · ותרגם יונתן בן עוזיאל ע״ה ושאבתם מים בששון
ממעיני הישועה ותקבלון אולפן חדת בחדוה מבחירי צדיקיא והשתכל פירושו
מים שהוא חכמה שתגיע בימים ההם ושם מעיני כמו מעיני העדה כלומר הראש׳
הראשים והם החכמים ואמר מבחירי צדיקיא כי הצדק הוא הישועה האמתית
וראה איך פירש כל מלה בזה הפסוק לענין החכמה והלמוד והבן זה ״

פרק לא׳

דע כי לשכל האנושי השגות בכחו ובטבעו שישיגם וכמציאות
נמצאות וענינים אין בטבעו שישיגם בשום פנים ולא בסבה מכל
שערי השגתם נעולים בפניו ובמציאות דברים ישיג מהם ענין ויסכל ענינים ואין
בהיותו משיג מתחייב שישיג כל דבר כמו שלחושים השגות ולא ישיגום על אי זה
דרך מרחק שיזדמן וכן שאר הכחות הגופיות שהאיש על דרך משל אעפ״י שהוא
יכול לשאת שני ככרים אינו יכול לשאת עשרה ויתרון אישי המין זה על זה באלו
ההשגות החושיות ושאר הכחות הגופיות נגלה מבואר לכל אדם אלא שיש לו גבול
ואין הענין הולך אל אי זה מרחק שיזדמן ואי זה שיעור שיקרה וכן הדין בעצמו
בהשגות השכליות האנושיות יש יתרון לאישי המין הזה זה על זה בהם יתרון רב

וזה גם כן מבואר נגלה מאד לבעלי החכמה עד שענין אחד יביאהו איש
מעיין בעצמו ויש איש אחר לא יוכל להבין הענין ההוא לעולם ואפי' למדהו לו
בכל לשון ובכל משל ובזמן ארוך לא יגיע שכלו אליו בשום פנים אך תקצר יד
שכלו להבינו וזה היתרון גם כן איננו לאין תכלה אבל לשכל האנושי גבול בלא
ספק יעמד אצלו עד שיש דברים שיתבאר לאדם המנע השגתם ולא ימצא
נפשו משתוקקת לידיעתם לשער בהמנע זה ושאין פתח שיכנס ממנו להגיע
אל זה כסכלנו מספר כוכבי השמים ואם הם זוג או נפרד וכסכלנו מספר
מיני בע"ח והמוקרים והצמחים ומה שדומה לזה ויש דברים שימצא האדם
תשוקתו להשגתם עצומה והתגבר השכל לבקש אמתתם ולחפשה נמצא
בכל כת מעיונת מבני אדם ובכל זמן ובדברים ההם ירבו הדעות ותפל המחלקת
בין המעיינים ויתחדשו הספקות מפני התלות השכל בהשגת הדברים ההם כלו'
התשוקה אליהם והיות כל אחד חושב שהוא מצא דרך ידע בו אמתת הדבר
ואין בכח השכל האנושי שיביא על הדבר ההוא מופת כי כל דבר שנודע
אמתתו במופת אין מחלקת בו ולא הכזבה ולא מנעה אלא מסכל יחלוק ה
מחלקה אשר תקרא המחלקת המופתית כמו שתמצא אנשים חלקו בכדורית
הארץ והיות הגלגל עגול וכיוצא בזה ואלו אין להם מבוא בזה הענין ואלו ה
ענינים אשר עקל בהם זה הבלבול הרבה מאד בענינים האלהיים ומעט בענינים
הטבעיים ונעדרים בענינים הלמודיים אמר אלכסנדר
האפרודיסי כי סבות המחלקת בענינים שלש · אחת מהם אהבת הרשות והנצוח
המונעים האדם מהשגת האמת כפי מה שהוא · והשנית דקות הענין המושג
בעצמו ועמקו וקשי השגתו · והשלישי סכלות המשיג וקוצר יד שכלו מהשיג
מה שאיפשר השגתו כן זכר אלכסנדר · ובזמננו סבה רביעית לא זכרה שלא
היתה אצלם והוא ההרגל והלמוד כי האנשים מטבעם אוהבים מה שהורגלו בו
ונטים אליו עד שאתה רואה אנשי הכפר כפי מה שהם ממיעוט רחיצת רא'
ראשם וגופם והעדר ההנאות ויצוק הפרנסה ימאסו המדינות ולא יהנו בהנאותם
ויבחרו הענינים המורגלים [המעשים] על הענינים הטובים שאינם מורגלים ולא תנוח
דעתם לשכינת ההיכלות ולא ללבישת המשי ולא להתעדן במרחץ ובשמנים
ובסמנים כן יתחדש לאדם בדעות אשר הורגל בהם ויגדל עליהם מן האהבה
והשמירה להם ולהתרחק מזולתם ולפי זאת הסבה גם כן יתעור האדם מהשיג
האמתיות וינטה אל מורגליו כמו שקרה להמון בהגשמה ובענינים רבים אלהיים
כמו שנבאר כל זה מפני ההרגל והגידול על כתובים שהחשב להגדילם ולהאמין
בהם יורו פשוטיהם על ההגשמה ועל דמיונים אין אמתות להם אבל נאמרו
על דרך המשל והחידה והיה זה לסבות שאני עתיד לזכרם ולא תחשוב כי זה

שאמרנוהו מקיצור יד השכל האנושי והיות לו גבול יעמוד אצלו הוא מאמר
נאמר כפי התורה לבד אבל הוא ענין כבר אמרוהו הפילוסופים גם כן והשיגוהו
השגה אמיתית מבלתי נטות אל דעת ואל סברה והוא דבר אמתי אין ספק בו לא
למי שיסכל הדברים שכבר בא עליהם מופת. וזה הפרק אמנם הקדמנוהו הצ׳
הצעה למה שיבא אחריו.

פרק לב

דע אתה המעיין במאמרי זה שהענין יקרה בהשגות השכליות
מפני שהם נתלות בחומר דבר ידמה למה שיקרה להשגות
החושיות והוא שאתה כשתעיין בעינך תשיג מה שבכח ראותך שתשיגהו וכש׳
הכריח עינך והפליג בעיון והטריח לעיין על רוחק גדול יותר ארוך ממה ש׳
בכחך לעין ברחקו או השתכל בכתיבה דקה מאד או פתוח דק שאין בכחך
להשיגו והכריח ראותך לאמתו לא יחלש ראותך על זה אשר לא תוכל עליו
לבד אבל יחלש גם כן על מה שבכחך שתשיגהו ויחלש ראותך ולא תראה מה
שהיית יכול להשיגו קודם הפלגת ההבטה וההטרחה וכן ימצא כל מעיין ב׳
חכמה מן החכמות ענינו בענין המחשבה כי אם ירבה המחשבה ויטריח כח
רעיונו יבהל ולא יבין אפי׳ מה שדרכו להבינו כי ענין הכחות הגופיות כולם
בזה הענין ענין אחד וכמו כן בזה יקרה לך בהשגות השכליות והוא שאתה
אם תעמוד על הספק ולא תונה נפשך להאמין כי יש מופת במה שאין עליו מ׳
מופת ולא תתחיל לדחות ולגזור בהכזיב מה שלא בא מופת על סותרו ולא
השתדל להשיג מה שלא תוכל להשיגו עם זה כבר הגעת אל השלימות האנושי
והיית במדרגת ר׳ עקיבה ע״ה אשר נכנס בשלום ויצא בשלום בעיונו באלו ה׳
ענינים האלהיים ואם תשתדל להשיג למעלה מהשגתך או תתחיל להכזיב
הענינים שלא בא מופת על סותרם או שהם אפשריים ואפי׳ כאפשר רחוק
תגיע באלישע אחר ואינו שלא תהיה שלם לבד אבל תשוב יותר חסר מכל
חסר ותתחדש לך אז תגבורת הדמיונים ונטות אחר החסרונות והמדות
המגונות ואחר הרעות לטרדת השכל ולהכהות אורו כמו שיתחדש בראות
מן הדמיונים המכזיבים מינים רבים עם חולשת הרוח הראות בחולים ובאשר
יפליגו בעיון לדברים המאירים או לדברים הדקים ובזה הענין נאמר דב׳
מצאת אכול דיך פן תשבענו והקאתו. וכן הביאוהו רבותי׳ ז״ל משל על אלישע
אחר ומה נפלא זה המשל שהוא דמה החכמה במאכל כמו שאמרנו וזכר ה׳
ערב שבמזונות והוא הדבש והדבש בטבעו כשירבו לאכל ממנו יעיר האסטו׳
האיסטומכא ויביא הקיא וכאילו אמר שטבע זאת ההשגה עם גדלתה ועצמותה
ומה שבה מן השלמות אם לא יעמדו בה אצל גבולה וילכו בה בשמירה
יהפך לחסרון כאוכל הדבש אשר אם יאכל בשיעור יזון ויערב לו ואם יוסיף

ויחשב הכל לא אמת מן השבעה וקיצה בו אלא אמור וההרהור · ואל זה העניין גם כן רמז באמרו אכול רבש הרבות לא טוב ואליו רמז באמרו אל תתחכם יותר למה תשומם ואל זה רמז באמרו שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים · ואל זה רמז דוד באמרו לא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני · ואל זה העניין כוונו באמרם במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן ואין לך עסק בנפלאות ר"ל שתשים לא תשלח שכלך אלא במה שאפשר האדם להשיגו אבל העניין אשר אין בטבע האדם להשיגו העסק בו מזיק מאד כמו שבארנו ואל זה כוונו באמרם כל המסתכל בארבעה דברים וכו' והשלימו זה המאמר באמרם כל שלא חס על כבוד קונו רמז למה שבארנו שלא יהרוס האדם לעיין בדמיונים המזוייפים וכשיתחדשו לו הספקות או ימצא מופת על העניין המבוקש לא יעזבהו וישליכהו ויתחיל להכזיבו אבל יתיישב ויירא על כבוד קונו וימנע ויעמוד וזה העניין כבר התבאר ואין הרצון בכל הכתובים אשר אמרום הנביאים והחכמים ז"ל לסתום שער העיון לגמרי ולבטל השכל מהשיג מה שאפשר להשיגו כמו שיחשבו הפתאים והמתרשלים אשר ייטב להם שישימו חסרונם ופתיותם שלמות וחכמה ושלמות זולתם וחכמתם חסרון ויציאה מן הדת ישימו חשך לאור ואור לחשך אבל הכוונה כולה להגיד שיש לשכל האנושי גבול יעמוד אצלו ולא תדקדק מלות נאמרו בשכל בזה הפרק וזולתו כי הכוונה הישרה אל העניין המכוון לא אמתת מהות השכל ולדקדק זה פרקים אחרים ״

פרק לג

דע כי ההתחלה בזאת החכמה מזקת מאד ר"ל החכמה האלהית וכן באור ענייני משלי הנבואה וההערה על ההשאלות הנעשות בספרים אשר ספרי הנבואה מלאים מהם אבל צריך לחנך הקטנים ולישב המבינים כפי שיעור השגתם ומי שיראה שלם בשכל מוזמן לזאת המדרגה העליונה מדרגת העיון המופתי וההוראות השכליות יעלוהו מעט מעט עד שיגיע אל שלמותו אם ממי שיעירהו או מעצמו · ואמנם כשיתחיל בזאת החכמה האלהית לא יתחדש לו בלבול לבד באמונות אבל בטול לגמרי ואין המשל בו אצלי אלא כמי שיזון הנער היונק בלחם החטה והבשר ושתיית היין שהוא ימיתהו בלי ספק לא שאלו מזונות רעים בלתי טבעיים לאדם אבל לחולשת ליקחם לעכלם עד שיגיע לקבל התועלת בהם כן אלו הדעות האמתיות לא העלימום ודברו בהם בחידות ולא עשו התחבולה כל חכם ללמדם בלתי באור בכל צד מן התחבולות מפני היות בהם דבר רע נסתר או מפני היותם סותרים ליסודות התורה כמו שיחשבו הפתאים אשר חשבו שהשיגו למדרגת העיון אבל העלימום לקוצר השכל בתחלה לקבלם יגלו בהם מעט שילמדם השלמים ולזה נקראו סודות וסתרי תורה כמו שנבאר וזאת היא הסבה בדברה התורה כלשון בני אדם כמו שבארנו להיותה מוכנת להתחיל בה וללמוד אותה הנערים והנשים וע—

האמיתיים

העם ואין בכחם להבין הדברים על אמתתם. ולזה הספיקה עמהם הקבלה בכל ענין
אמתי שהאמנתו נבחרת. ובכל ציור מה שיעיר השכל אל מציאותו לא אל אמתת
מהותו. וכשיהיה האיש שלם ונמסרו לו סתרי תורה אם מזולתו או מעצמו כשיעירוהו
קצתם אל קצתם יגיע למדרגה שיאמין ברשות ההם האמתיות בדרכי האמונה
האמתית אם במופת במה שאיפשר בו מופת או בטענות החזקות במה שאיפשר בו זה
וכן יצייר העניינים ההם אשר היו לו דמיונות ומשלים באמתתם ויבין מהותם .
וכבר נזכר פעמים רבות במדרשו אמרם ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה
חכם ומבין מדעתו ואז מוסרין לו ראשי פרקים ובעבור זה אין צריך להתחיל
עם אדם בזה הענין אלא כשיעור שכלו . ובשני התנאים האלו האחד מהם היותו חכם
כלומר שעלו בידו החכמות אשר ילקחו מהם הקדמות העיון . והשני שיהיה מבין ו
משכיל זך הטבע ירגיש בענין במעט רמז והוא ענין אמרם מבין מדעתו . והטעם
אבאר לך הטעם במניעת למוד ההמון בדרכי העיון האמתיים והתחיל עמהם בציור
מהות הענינים כפי מה שהם והיות זה ענין ראוי הכרחי שלא יהיה אלא כן אבארהו
בפרק אחר זה ואומר .

פרק לד

הסבות המונעות לפתוח הלמוד באלהיות ולהעיר על מה שראוי
להעיר עליו ולהראותו להמון חמש סבות . הסבה
הראשונה קושי הענין בעצמו ודקותו ועמקו אמר רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי
ימצאנו . ונאמר והחכמה מאין תמצא . ואין ראוי שיתחילו בלמוד בקשה ובעמוק
להבין ומן המשלים הגלויים בתורתנו דמות החכמה במים ובארו ע"ה למשליהם
עניינים מכללם כי מאשר ידע לשחות יוציא פנינים מקרקע הים ומי שיסכל השחיה
ישטף ולזה לא יכנס עצמו לשחות אלא מי שהרגיל בלמודה . והסבה
השנית קוצר דעות האנשים כולם בתחלתם וזה כי האדם לא נתן לו שלמותו האחרון
בתחלה אבל השלמות בו בכח והוא בתחלתו נעדר הפועל ההוא ועיר פרא אדם יולד
ואין כל איש שיש לו דבר אחד בכח ראוי בהכרח שיצא הדבר ההוא אל הפועל אבל
איפשר שישאר על חסרונו אם למונעים ואם למיעוט למוד במה שיוציא הכח ההוא
אל הפועל ובביאור אמר לא רבים יחכמו . ואמ' ז"ל ראיתי בני עליה והם מועטים כי הם
מועטים מן השלמות רבים ומעוררים מעטה רבים ומהו המניעה ההזמנה השלמה וקוצר
הלמוד עד שיוצא מה שבאיש ההוא בכח אל הפועל .
והסבה השלישית
אורך ההצעות כי לאדם בטבעו תאוה לבקשת התכליות והרבה פעמים יכבד עליו ויניח
ההצעות ודע שלו היה האדם מגיע אל אחת מן התכליות מבלתי ההצעות הקוד
הקודמות לה לא היו הצעות אבל היו טרדות ומותרים גמורים וכל איש אפילו הפתי ש
כאנשים בשהעירהו כמו שמעירים הישן ותאמר לו הלא תרצה עתה לידיעת אלו ה
שמים כמה מספרם ואיך תנועתם ומה יש בהם ומה הם המלאכים ואיך נברא העולם

כלו ומה תכליתו לפי סדורו קנינו עם קנינו ומה היא הנפש ואיך התחדשה ב
גוף ואם עם האדם הפרד ואם תפרד איך וכמה זה ואל מה זה ומה שדומה
לזו החקירות הוא יאמר לך כן בלא ספק ויכסף לידיעת לו הדברים כפי אמתתם
כוסף טבעי אלא שהוא ירצה להניח המוסף הזה ולהגיע לידיעת כל זה בדבור
אחר או שני דברים שתאמרם לו לבד אלא שאתה לו הטרחתו שיבטל עסקיו
שבוע מן הזמן עד שיבין כל זה לא יעשה אבל יספיק לו בדמיונים מכזבים
הניח דעתו עליהם וימאס שיאמר לו שיש דבר צריך אל הקדמות רבות ואורך
זמן בדרישה ואתה יודע כי אילו הענינים נקשרים קניתם בקניתם והוא שאין
במציאות זולת השם ית׳ ומעשיו כולם והם כל מה שכללה אותו המציאות
בלעדיו ואין דרך להשיגו אלא ממעשיו והם המורים על מציאותו ועל מה ש
צריך שיאמין בו ר״ל שיחויב לו או ישולל ממנו יתאחר אם כן בהכרח לבחון ו
הנמצאות כולם כפי מה שהם עד שנקח מכל מין ומין הקדמות אמתיות צר
צריכות יועילונו בבקשותינו האלוהיות וכמה הקדמות ילקחו מטבע המנין ומ
סגולות התמונות התשבורת יורו לנו על ענינים נרחיקם ממנו ית׳ ותורנו הרחקתם
על הרבה ענינים אמנם ענייני התכונה הגלגלית והחכמה הטבעית אין רואה
שתספק בהיותם דברים הכרחיים בהשיג ערך העולם להנהגת השם איך הוא
על האמת לא כפי הדמיונות ויש ענינים רבים שונים והע״פ שלא ילקחו מהם
הקדמות לזאת החכמה אלא שהם ירגילו השכל ויקנוהו קנין עשות המופת
וידיעת האמת בענינים עצמיים לו ויסירו השבושים הנמצאים ברוב דעות
המעיינים מהסתפקות הענינים המקריים בעצמיים ומה שיתחדש בעבור זה
מהפסד הדעות מחובר אל ציור הענינים ההם כפי מה שהם גם כן ואם לא יהיה
שרש לחכמה האלהית ואינם נמלטים גם כן מהועלות אחרות בענינים מקרבי
לחכמה ההיא ואי איפשר אם כן בהכרח למי שירצה השלמות האנושי מבלתי
התלמד תחלה במלאכת ההגיון ואחר כן בלמודיות על הסדר ואחר כן בטבעיות
ואחר כן באלוהיות וכבר מצאנו רבים ילאה שכלם בקנית לו החכמות וגם אם
לא יקצר שכלם איפשר שיפסיק בהם המות והם בקנית ההצעות ואלו לא נתן
לנו דעת על יד הקבלה בשום פנים ולא הישירנו אל דבר במשל לא שנתחייב
ציור השלם בגדרים העצמיים ובהאמין כמה שירצה להאמין כן במופת
וזה אי איפשר לא אחר ההצעות הארוכות היה זה מביא למות רוב האנשים
והם לא ידעו היש לזה בעולם אם אין לזה כל שכן שיחויב לו דבר או ירחיק
ממנו חסרון ולא היה נצל מזה המות אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה אמנם
האחרים והם השרידים אשר ה׳ קורא לא יתכן להם השלמות אשר הוא ה
תכלית לא אחר ההצעות וכבר באר שלמה כי הצריך להצעות הכרחי ושזה

איפשר

ב׳

איפשר להגיע אל החכמה האמתית אלא אחר ההרגל אמר אם קהה הברזל
והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשר חכמה · ואמר שמע עצה וקבל
מוסר למען תחכם באחריתך · ויש הנה הכרח אחר ללמוד ולדעת ההצעות
וזה כי האדם יתחדשו לו ספקות רבות בעת הדרישה מהרה ויבין גם כן הקושיות
במהרה ר"ל סתירת מאמר מן המאמרים כי זה כהריסות סתירת הבנין ואמנם
קיום המאמרים והתר הספקות לא יתכן אלא בהקדמות רבות ילקחו מן ההצעות
ההם ויהיה המעיין מבלתי הצעה כמי שילך על רגליו להגיע למקום ~~שפל~~ ונפל
בדרכו בבור עמוק שאין תחבולה לו לצאת ממנו עד שימות ואילו הניח ה
הליכה ועמד במקומו היה יותר ראוי לו · וכבר הטיב שלמה במשלי מאמרו
בתאר עצל העצלים ועצלותם והכל משל לעצלה מבקשת החכמה · ואמר
בכוסף הכוסף לדעת התכליות ולא ישתדל להבין ההצעות המגיעות לתכליות
ההם אבל יתאוה לבד אמר תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות כל היום
התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשך · אמר כי הסבה בהיות תשוקתו ממיתה
אותו שהוא לא ישתדל במה שיביא התשוקה ההיא אבל ירבה תאותו לא זולת
זה יקוה למה שאין כלי אצלו להגיע אליו ולו הניח התשוקה ההיא היה יותר
טוב לו והתבונן סוף המשל איך באר על תחלתו באמרו וצדיק יתן ולא יחשך
ואין צדיק כנגד עצל אלא כפי מה שבארנוהו שהוא אמר שהצדיק בבני אדם הוא
אשר ~~הוא~~ יתן לכל דבר חקו כלומר ומנו כולו לדרישה ולא ימנע מזמנו דבר
לזולת זה כאילו אמ׳ וצדיק יתן ימיו לחכמה ולא יחשך מהם דומה לאמרו
אל תתן לנשים חילך · ורוב החכמים ר"ל המפורסמים בחכמה נגועים בזה
החלי ר"ל בקשת התכליות ולדבר בהם מבלתי העיון בהצעותיהם ומהם מי
שיגיע בו הסכלות או בקשת השררה שיגנה ההצעות ההם אשר הוא מקצר
להשיגם או מתרשל לבקשם וישתדל להראות שהם מזיקות או בלתי מועילות
והאמת עם ההשתכלות מבואר · והסבה הרביעית ההכנות
הטבעיות · וזה שכבר התבאר במופת כי מעלות המדות הם הצעות למעלות
הדבריות ואי אפשר היות דבריות אמתיות ר"ל מושכלות שלמות אלא לאיש
מלומד המדות מאד בעל נחת וישוב · ויש אנשים רבים שהיה להם מתחלת
הבריאה תכונה מזגית אי אפשר עמה שלמות בשום פנים כמי שלבו בטבע
חם מאד וחזק שהוא אינו נצל מן הכעס ואפי׳ הרגיל עצמו הרגל גדול וכמי
שמזג ביציו ממנו חם ולח והם חזקות הבנין וכלי הזרע מרבים להוליד
הזרע כי זה רחוק שיהיה ירא חטא ואפי׳ הרגיל עצמו בתכלית ההרגל · וכן תמ׳
תמצא אנשים מבני אדם בעלי קלות והזיה ותנועותיהם נבהלות מאד בלתי
מסודרות יורו על הפסד הרכבה ורוע מזג אי איפשר שיפורש ולו לא יראה

להם הכנה שלימה לשלם והשתדלות עמם בזה הענין שטות גמורה כן [illegible]ית
משתדל כי זאת החכמה כמו שידעת אינה חכמת הרפואות ולא חכמת התשבורת
ואין כל אחד מוכן לה מן הפנים אשר אמרנו ואי אפשר מבלתי הצעת המדות
המוסריות עד שישוב האדם בתכלית היושר והשלמות כי תועבת יי' נלוז ואת ישרים
סודו ולזה רחקו למודה לבחורים ואי אפשר להם לקבלה לרתיחת טבעיהם
וטרדת רעיוניהם בשלהבת הבחרות הגדול והתמידה עד שתכבה השלהבת
ההיא המערבבת ויהיה להם הנחת והישוב ויכנעו לבבם ויענו מיצר הכוג ואז
יעלו עצמם לזאת המדרגה והיא השגתו ית' ר"ל החכמה האלהית המכונה במע'
במעשה מרכבה אמ' הכתוב יי' לנשברי לב ואמ' מרום וקדוש אשכון ואת דכא וש'
ושפל רוח וגו' ולזה אמ' בתלמוד אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב ב"ד והוא
שלבו דואג בקרבו והכונה בזה הענוה וההכנעה ויראת רע רבה מחובר אל
החכמה ושם נאמר אין מוסרין סתרי תורה אלא ליועץ וחכם חרשים ונבון
לחש ואלו דברים אי אפשר בהם מבלתי תכונה טבעית הלא תדע כי יש מן האנשי'
שהוא חלוש העצה מאד אע"פ שהוא המוכן באנשים ואחרים כי יש לו עצה
נכונה ועיון הנהגה בדברים הצריכים לבריאת בני אדם ולרעותם והוא הנקרא
יועץ אלא שהוא לא יבין מושכל אע"פ שהוא קרוב למושכלים הראשונים ובעל
הוד שכל מאד אין הדבילה עמו לזה וזה מבואר כי כליל לקנות חכמה ולב אין
ומן האנשים מי שהוא נבון זך בטבע יכול להעליל ענינים בלשון קצר ומחודד
והוא אשר יקרא נבון לחש אלא שהוא לא התעסק ולא הגיעו לו חכמות ודעות
עלו בידו החכמות בפעל הוא הנקרא חכם חרשים דכיון שמדבר עמו הכל
כחרשים והתבונן איך התנו כסדרו שלמות האיש בהנהגת המדינות ובחכמות
העיוניות עם זכות טבע והבנה ועיון ספור דברים להורות הענינים ברמיזות ואז
מוסרין לו סתרי תורה ושם נאמ' אמ' ליה ר' יוחנן לר' אלעזר תא ליגמרך מעשה
מרכבה אמ' ליה עדיין לא קשישנא ר"ל לא זקנתי ועד עתה אני מוצא רתיחות ה
טבע ורמית הבחרות ראה איך התנה השנים עם מחובר אל המעלות הטובות
ההם ואיך אפשר עם זה להבינם אדם בלו הענינים המון העם עם נשים

והסבה החמישית העסק בצרכי הגופות אשר הם השלמות הראשון
ובפרט אם יחובר אליהם העסק באשה ובבנים כל שכן אם יחובר לזה בקשת
מותרי המחיה שהם טבע חזק כפי המלות והמנהגים הרעים שאצל האדם השלם
כמו שזכרנו כשלבו עסוקים בלו הדברים הצריכים וכל שכן שאינם צריכים ותגדל
השוקתו אליהם ואילו ההשתוקקות העיונית ישתקעו ויהיה בקשו אליהם כתכסין
ויחלש ויתשש השגחה ולא ישיג מה שכחו להשיג אך ישיג השגה מבולבלת
מעורבת מן ההשגה והקצור ולכן אלו הסבות היו אלו הענינים ראוים ברורים בגלות

על אחרים מוסרין לו ראשי
פרקים ואלו הן

לא בהמון ולזה יעלמו כן המתחיל וימנע מהתעסק בהם מי שאינו מוכן להם
כמו שימנע הנער הקטן מלקחת המזונות העבים ולנשוא המשאות

פרק לה

לא תחשוב כי כל מה שהצענוהו בזה הפרקים הקודמים מ
גדולת הדבר והסתרו וקושי השגתו והיותו נמנע מן ההמון
שהרחקת הגשמות והתפעליות נכנסת בזה אינו כן אבל כמו שצריך שיקבלו ב
המון ויגדלו הנערים על שהשם ית' אחד ואין צריך שיעבד זולתו כן צריך שיקובל
להם על דרך קבלה שהשם אינו גוף ואין דמיון בינו ובין ברואיו כלל בדבר מן ה
דברים ואין מציאותו כמציאותם ולא חייו כדמות חיי החי מהם ולא חכמתו כדמות
חכמת מי שיש לו מהם חכמה ושאין ההבדל בינו ובינם ברב ובמעט לבד אבל ב
מין המציאות ר"ל שצריך ליישב לכל שאין חכמתנו וחכמתו או יכולתנו ויכולתו
מתחלפים ברב ובמעט ובחזק ובחלוש ובמה שדומה לזה כי החזק והחלוש מתדמים
במין בהכרח ויקבצם גדר אחד וכן כל ערך אמנם יהיה בין שני דברים תחת מין אחד
כמו שהתבאר זה גם כן בחכמות הטבעיות ואבל כל מה שיערך אליו ית' נבדל מהמין
יותר מכל ענין עד שלא יקבצם גדר כלל וכן מציאותנו ומציאותו זולתו אמנם יאמר
עליהם מציאות בשתוף השם כמו שאבאר וזה הענין יספיק לקטנים ולהמון כ
בישב בדעותיהם שיש נמצא שלם שאינו גשם ולא כח בגשם והוא האלוה לא ישיגהו
מין ממיני החסרון ולזה לא ישיגהו הפעלות כלל אמנם הדברים בתארים ואיך ירחק
ויורחקו ממנו ומה ענין התארים המיוחסים לו וכן הדברים בבריאתו מה שברא ו
ובאור הנהגתו לעולם ואיך השגחתו במולתו וענין רצונו והשגתו וידיעתו בכל מה
שידעהו וכן ענין הנבואה ואיך הם מעלותיה ומה ענין שמותיו המורים על אחד
ואם הם שמות רבים לו כלם ענינים עמוקים והם כתרי תורה באמת והם הסודות
אשר יזכרו בספרי הנביאים תדיר ובדברי רז"ל ואלו הם הדברים אשר אין צריך לדבר
בהם אלא בראשי הפרקים כמו שזכרנו ועם האיש המתואר גם כן אמנם הרחקת
הגשמות יתברך והרחקת הדמוי וההתפעליות מהשם הוא ענין שראוי לבאר לכל אדם כפי
מה שהוא ולמסרו בקבלה לקטנים ולנשים ולפתאים ולחסרי השכל כמו שימסר להן
שהוא אחד ושהוא קדמון ושלא יעבד זולתו כי אין יחוד כי אם בהסרת הגשמות כי
הגשם אינו אחד אבל מורכב מחמר וצורה שהם בגדר והוא גם כן מתחלק מקבל
החלוקה וכשיקבלו זה ויגדלו עליו ויתבלבלו בכתבי ספרי הנביאים יבואר להם ענינם
ויפורשו להם ראשון ראשון ויעירו אותם על שתוף השמות והשאלותיהם אשר כלל
אותם זה המאמר עד שתהיה אמתת האמונה באחדות השם ובהאמין בספרי ה
נביאים שלמה ביום ומי שיקצר שכלו להבין פירושי הפסוקים והבנת השווי בשם
עם התחלפות בענין יאמר לו שזה הפסוק פירושו מובן לחכמים אבל אתה הוי

יודע שהשם ית' אינו גוף ולא יתפעל כי ההתפעלות שינוי והוא ית' לא ישיגהו
שינוי ולא ידמה דבר מכל מה שזולתו ולא יקבצהו עם דבר מהם גדר מן ה
גדרים כלל ושדבר הנבואה הזה אמת ויש לו פירוש ויאמרו עמו על זה השיעור·
ואין צריך שיתישב על אמונת הגשמות או על אמונת משיג ממשיגי הגשמים
כמו שאין צריך שיתישב על אמונת הערך האלוה או השתוף אליו או עבודת
זולתו״

פרק לו

הנה אבאר לך בדברי בתארים על אי זה צד יאמר כי ה
בורא ירצה לו הדבר הפלוני או יכעיסהו ויקניאהו אשר
בענין ההוא יאמר באישים מבני אדם כי השם רצה אותם או כעס עליהם
או קנא עליהם ואין זה הענין כונת זה הפרק אבל כונתו מה שאומר בו ׳דע
שאתה כשתסתכל בכל התורה ובכל ספרי הנביאים לא תמצא לשון חרון אף
ולא לשון כעס ולא לשון קנאה לא בענ' לבד ולא תמצא שיקרא אויב ה' או
צר או שונא לא עובד ע"ז לבד אמ' ועבדתם אלהים אחרים וכו' וחרה אף ה' וכו'
פן יחרה אף ה' להכעיסו במעשה ידיכם ׳ הם קנאוני בלא אל כעסוני כי אל קנא
וכו' ׳ מדוע הכעסוני בפסיליהם ׳ מכעס בניו ובנותיו ׳ כי אש קדחה באפי נוקם
הוא לצריו ׳ ומשלם הוא לאויביו ומשלם לשונאיו עד הורישו את אויביו ׳ אשר
שנא ה' להיך כי כל תועבת ה' אשר שנא ׳ וזה הרבה משיספר אלא כאשר
תעבור על כל מה שיש מזה הענין בכל הספרים תמצאהו ׳ והאמנם ענין
ספרי הנבואה זה החזוק הגדול להיות זה דעת כוזב נתלה בו ית' כלומר
עבוד' ע"ז כי מי שיאמין שראובן עומד בעת אשר היה בו יושב אין שירחקו
מן האמת כנטית מי שיאמין שהאש תחת האויר או שהמים תחת הארץ
או שהארץ שטוחה וכיוצא בזה ואין נטית זה השני מן האמת כנטית מי
שהאמין שהשמש מן האש או שהגלגל חצי כדור וכיוצא בו ואין נטית זה
השני מן האמת כנטית מי שהאמין שהמלאכים יאכלו וישתו וכיוצא בזה:
ואין נטית זה הרביעי מן האמת כנטית מי שהאמין חיוב עבודת דבר זולת
השם שכל אשר תהיה הסכלות והכפירה נתלית בענין גדול ר"ל במי שיש לו
מדרגה חזקה במציאות היא יותר גדולה מהתלותה במי שיש לו מדרגה למטה
ממנו ור"ל בכפירה האמנת הדבר בחלוף מה שהוא ור"ל ~~בחלוף חלוף~~ בסכלות
סכלות מה שאיפשר ידיעתו שאין סכלות מי שסכל מדת מחודד האיצטוונה
או סכל כדורית השמש כסכלות מי שסכל אם השם נמצא או אין לעולם
אלוה ולא ככפירת מי שחשב מחודד האיצטוונא חצי או שהשמש עגולה ככל
ככפירת מי שחשב שהשם יותר מאחד ׳ ואתה יודע כי כל מי שיעבור ע"ז לא
יעבדה על שאין אלוה בלעדיה ולא דמה אדם מעולם כלל מן העובדים ולא

ידמה מן הבאים שהצורה אשר יעשה מן המתכות או מן האבנים והעצים
שהצורה ההיא היא אשר בראה את השמים ואת הארץ והיא הנהיגם אבל
אמנם יעבדוה על צד היותה משל לדבר שהוא אמצעי בינם ובין האלוה כמו שבאר
ואמ' כי לא יראך מלך הגוים וגו' ואמר ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי רומז
אל הסבה הראשונה אצלם . וכבר בארנו זה בחבורינו הגדול וזה ממה שלא
יחלוק בו אחד מבעלי תורתנו אלא . הכופרים ההם עם היותם מאמינים
מציאות האלוה אחר שהיתה כפירתם בחק שהוא למורא ית' לבד ר"ל העבודה
והגדולה אמר כמו שנאמר ועבדתם את ה' וגו' בעבור שתתקיים מציאותו
באמונת ההמון ואחשבו החק ההוא לזולתו ויהיה מביא להעדר מציאותו ית'
מהאמונת ההמון כי לא ישיג ההמון אלא מעשי העבודות לא ענינם ולא
אמתת הנעבד בהם חייבם המות הדבר ההוא כמו שאמ' הפסוק לא תחיה כל
נשמה וכאשר העלה והיא הסבת הרעת הזה הבטל שלא יפסד בו זולתם כמו
שאמר ולא ילמדו אתכם לעשות וקראם אויבים ושונאים וצרים ואמ' שעושה
זה מקנא ומכעיס ומעלה חמה ואיך יהיה ענין מי שתהיה כפירתו בעצמו
ית' והאמינו בחלוף מה שהוא רוצה לומר שלא יאמין מציאותו או יאמינהו שני'
יאמינהו גשם או יאמינהו בעל הפעליות או ייחס לו איזה חסרון שיהיה כי זה
בלא ספק יותר רע מעובד ע"ז על שהוא אמצעית או מריעה או מטיבה לפי
מחשבתו . ודע שאתה כשתאמין הגשמה או ענין מעניני הגשם שתתקנא
מקנא ומכעיס ומודלק אש חמה ישונא ואויב וצר יותר מעובד ע"ז מאד . ואם
יעלה בדעתך שמאמין ההגשמה יש לו התנצלות בעבור שגדל עליה או
לסכלותו וקוצר השגתו כן ראוי שתאמין בעובד ע"ז שהוא לא יעבד אלא ל
סכלותו או מפני שגדל על זה מנהג אבותיהם בידיהם . ואם תאמר שפשוטי
הכתובים ישליכם בזה הספק כן הדע שעובד ע"ז אמנם הביאוהו לעבודתה
דמיונים וציורים חסרים . אין התנצלות אם כן למי שלא יקבל מן האמתיים
המעיינים אם היה מקצר מן העיון שאני לא אחשב לכופר מי שלא יכול
מופת על הרחקת הגשמות אבל אחשוב לכופר מי שלא יאמין הרחקתה וכל
שכן במראה פי' אנקלוס ופי' יונתן בן עוזיאל ע"ה ירחקו מן ההגשמה כל מה
שאיפשר וזו היתה כונת זה הפרק .

פרק ל"ז

פנים . שם משתתף ורב שתופו הוא על צד ההשאלה .
הוא שם הפנים מכל חי . ונהפכו כל פנים לירקון . מדוע
פניכם רעים וזה הרבה . והוא שם הכעס ופניה לא היו לה עוד . ולפי זה הענין
נעשה הרבה בענין כעס השם ויקראו פני ה' חלקם פני ה' בעושי רע . פני ילכו
והניחותי לך ושמתי את פני וזה הרבה . והוא גם כן שם מציאות האיש

ויעמדו על פני כל אחיו נפל ועל פני כל העם אכבד ענינו במעמדם אם לא על
פניך יברכך בהיותך ובמציאותך ולפי זה הענין נאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים
כלומר מציאות במציאות מבלתי אמצעי כמו שנאמר לכה נתראה פנים וכמו שאמ'
פנים בפנים דבר ה' עמכם ובאר במקום אחר ואמ' קול דברים אתם שומעים ותמונה
אינכם רואים זולתי קול ויכנה זאתי פנים בפנים כן אמרו ודבר ה' אל משה פנים אל
פנים כפי על אמרו בענין פקוד הדברים וישמע את הקול מדבר אליו הנה כבר התבאר
לך כי שמיעת הקול מבלתי אמצעות מלאך יכנה עליו פנים בפנים ולזה הענין
ופני לא יראו אמתת מציאותי כמות שהיא לא תושג · ופנים גם כן הוא כלי מקום
שענינו לפניך אין כן ידיך ויהרבה מה שנעשה כפי זה הענין כאמרו לפני ה' ולפי זה
הענין גם כן הוא ופני לא יראו כפי' אנקלוס אמר ודקדמי לא יתחזון רומז שיש
נבראות גם כן עצומות אין איכשר לאדם להשיגם כפי מה שהם והם הדעות הנ
נפרדות ויחסם לשם שהם לפניו וכן יהיו תמיד לחוזק ההשגחה בהם תמיד · ואמ'
והדבר המושג אצלו ר"ל אנקלוס על האמת הם הענינים אשר הם למטה
מאלו במדרגת המציאות ר"ל ענין החומר והצורה ועליהם נאמר וראית את
אחורי כלומר הנמצאות אשר כלו אני טוען אותם ומשליכם אחרי על דרך
משל להרחקם ממציאותי ית' והנה תשמע פירושי במה שבקש משה רבינו ע"ה · ו
ופנים גם כן הוא כלי הזמן כענין קודם לפנים הארץ יסדת לפנים בישראל ופנים
גם כן שם ההוד וההשגחה לא תשא פני דל ונשוא פנים אשר לא ישא פנים
וזה הרבה ולפי זה הענין גם כן נאמר ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום ר"ל להיות
השגחתו עליך ·

פרק ל"ח

אחור' שם משותף הוא שם הגב אחורי המשכן והנה
החנית מאחריו והוא גם כן כלי הזמן כענין אחר ואחריו
לא קם כמוהו אחר הדברים האלה וזה הרבה ויהיה כענין ההמשך אחר הדבר
ולכת בדרכי תורת איש אחר אחרי ה' אלהיכם תלכו אחרי ה' ילכו ר"ל המשך אחר השי'
רצונו ולכת בדרכי פעולותיו ולהתנהג במדותיו · הלך אחרי צו ולפי זה הענין נאמ'
וראית את אחורי תשיג מה שנמשך אחרי ונדמה לי ונמשך מרצוני כלומר כל
בריאותי כולם כמו שיבואר כשיבא פרקי זה המאמר ·

פרק ל"ט

לב' שם משותף הוא שם האבר אשר בו התחלת חיי כל
בעל לב ויתקעם בלב אבשלום · וכאשר היה זה האבר באמצע
הגוף הושאל לומר לאמצע כל דבר עד לב השמים לבת אש · והוא שם המחשבה
גם כן לא לבי הלך ר"ל הייתי נוכח במחשבתי כשארע כך וכך ומזה הענין ולא
תתורו אחרי לבבכם ר"ל אחרי מחשבותיכם אשר לבבו פונה היום מחשבתו בריא ·

והוא שם העצה כל שארית ישראל לב אחד להמליך את דויד כלומר על עצה אחת וכן אמרו ואוילים בחסר לב ימותו כלומר בחסרון עצה . וכן אמרו לא יחרף לבבי מימי ענינו לא הטה עצתי מזה הענין כי ראש הדברים בצדקתי החזקתי ולא ארפה לא יחרף לבבי מימי ומענין יחרף אצלי אמרו שפחה נחרפת לאיש דומה לערבי . כלומר מנחרפה אינחרפסה נטה מקצת העברית לקצת הערבית . והוא שם הרצון ונתתי לכם רועים כלבי היש את לבבך ישר כאשר לבבי כלומר רצונך כיושר רצוני וכבר הושאל לפירוש לבי זה הענין כאשר בלבבי ובנפשי יעשה ענינו יעשה כפי רצוני והיו עיני ולבי שם השגחתי ורצוני . והוא שם השכל . ואיש נבוב ילבב כלומ' ישכיל וכן לב חכם לימינו שכלו בשלמות השלמים וזה הרבה ולפי זה הענין הושאל לשם בכל מקום הו' שהוא מורה על השכל ואלא הזר שהוא מורה על הרצון כל מקום כפי ענינו וכן והשבות אל לבבך ולא ישיב אל לבו וכל מה שדומה לו כלו בענין שכל כמו שאמר ולא נתן ה' לכם לב לדעת כמו אתה הראית לדעת . ואמנם מאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך פירושו אצלי בכל כחות לבך כלומר כחות הגוף כלם כי התחלת הכל מן הלב . והענין שתשים תכלית פעולותיך כולם השגתו כמו שבארנו בפי' המשנה ובמשנה תורה .

פרק מ׳

רוח . משתתף הוא שם האויר כלומר היסוד מארבעה יסודות ורוח אלהים מרחפת . והוא גם כן שם הרוח המנשבת ורוח הקדים נשא ארבה וזה הרבה . והוא גם כן שם הרוח החיונית רוח הולך ולא ישוב אשר בו רוח חיים . והוא גם כן שם הדבר הנשאר מן האדם אחר המות אשר לא ישיגהו ההפסד והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה . והוא גם כן שם השפע השכלי האלהי אשר ישפע על הנביאים ויתנבאו בו כמו שנבאר לך כשנדבר בנבואה כמה שראוי שיזכר בזה המאמר ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ויהי כנוח עליהם הרוח רוח ה' דבר בי וזה הרבה . והוא גם כן שם הכונה והרצון כל רוחו יוציא כסיל כונתו ורצונו ונבקה רוח מצרים בקרבו ועצתו אבלע ואמר והקדמון כונתו והנהגתו העולם וכמהו מי תכן את רוח ה' ואיש עצתו יודיענו יאמר מי הוא אשר ידע סדר רצונו או ישיג הנהגתו למציאות איך היא ויודיענו אותה כמו שע' נבאר בפרקים יבואו בהנהגה . והנה כל רוח מיוחסת לשם הוא לפי הענין החמישי ויתכן לפי הענין האחרון אשר הוא הרצון כמו שבארנו ופירושו בכל מקום כפי מה שיורו עליו הדברים ההם .

פרק מא

נפש . שם משותף הוא שם נפש החיה הכוללת לכל מרגיש אשר בו נפש חיה . והוא גם כן שם הדם לא תאכל הנפש עם הבשר והוא גם כן שם הנפש המדברת כלומר צורת האדם חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת . והוא שם הדבר הנשאר מן האדם אחר המות והיתה

נפש אדני צרורה בצרור החיים והוא שם הרצון לאסר אסר בנפשו כלומר
ברצונו וכמוהו אל תתנני בנפש צרי כלומר לא תסגירני ברצונם ׳ וכמוהו אם
יש את נפשכם לקבר את מתי כלומר אם זה ברשתכם וברצונכם וכמוהו
אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה ענינו אין רצוני לי בהם
כלומר לא ארצה להעמידם וכל וכר נפש שבא מיוחס אליו ית׳ הוא כענין
הרצון כמו שקדם לנו כאמרו כאשר בלבבי ובנפשי יעשה כלומר ברצוני וב
דעתי ׳ ולפי זה הענין יהיה פי׳ והקצר נפשו בעמל ישראל פסק רצונו מענות
ישראל וזה הפסוק לא תרגמוהו יונתן בן עוזיאל כלל שהוא הבינו לפי הענין הראשון
וקגשו ממנו הפעולה ונמנע לפרשו אמנם כשיובן מזה הענין האחרון יהיה
הפי׳ מבואר מאד שהמאמר קדם שהשגחתו ית׳ שהניחה אותם עד
שמתו ויצעקו ולא הושיעם וכשהפליגו בתשובה וענם דלותם וגבר האויב
עליהם רחמם ופסק רצונו מהתמיד עמלם ודלותם ורעתו שהוא מופלג
והיה הכ׳ת כאמרו בעמל ישראל מקום מן וכאילו אמר מעמל ישראל ׳ ו
וכבר מנו מזה בעלי הלשון הרבה והנוהר כבשר וכלחם ׳ כגר וכאזרח הארץ נשאר מעמס
והוא הרבה ״

פרק מ״ב

חי ׳ שם הצומח המרגיש כל רמש אשר הוא חי ׳ והוא
שם הרפואה מן החלי החזק מאד ויחי מחליו במחנה
עד חיותם וכן בשר חי ׳ וכן המות שם המיתה ושם החלי החזק וימת לבו
בקרבו והוא היה לאבן כלומר רוזק חליו ולזה באר כבן הצרפית ויהי חליו
חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נשמה שהלו אמר וימת היה סובל שיהיה
חלי חזק קרוב למות כנבל בשמעו הדברים ׳ ואמרו קצת האנדלוסיים כי נח
נתבטלה נשימתו עד שלא הושגה לו נשימה כלל כמו שיקרה לקצת חלי ו
חלי השתוק ובהחנק הרחם עד שלא יודע אם הוא מת או חי ויתמיד זה
הספק יום או יומים ׳ וכבר הרמז זה גם כן לעשות זה השם כענין קנות ה
חכמה ויהיו חיים לנפשך כי מוצאי מצא חיים חייב הם למוצאיהם וזה
הרבה ולפי זה נקראו הדעות האמתיות חיים והדעות המוקסדות מות אמר
יה׳ ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וכבר
באר כי הטוב הוא חיים והרע הוא מות ופירשם ׳ וכן אפרש כאמרו והצלה
למען החיון כפי מה שבא הפירוש המקובל באמרו למען ייטב לך וגו׳ ׳ ול
ולהתפשט ואת ההשאלה בלשון אמרו צדיקים אפי׳ במיתתן קרויים חיים
ורשעים אפי׳ בחייהם קרויים מתים ׳ ודע זה ״

פרק מ״ג

כנף ׳ שם משותף ורב שתופו מצד ההשאלה

הנחהו הראשונה לכנפי כח המורחים כל יעוף כנף אשר תעוף בשמים · ואחר כן הושאל לכנפות הבגדים וזויותיהם על ארבע כנפות כסותך · ואחר כן הושאל לקצוות המיושב מן הארץ ופאותיה הרחוקות ממקומותינו לפי' לאחוז בכנפות הארץ מכנף הארץ זמירות וגו' · ואמר אבן גנאח שהוא יבא גם כן בענין ההסתר רומה לערבי אשר יאמרו כנפת הדבר בענין הסתרתי ואמ' כפ' ולא יכנף עוד מוריך ולא יכתר ממך מוריך ולא יתעלם · וזה פי' נאה · וממנו אצלי ולא יגלה כנף אביו לא יגלה סתר אביו · וכן ופרשת כנפך על אמתך פירושו אצלי פרוש סתרך על אמתך · ולפי זה הענין אצלי הושאל כנף לבורא ית' וכן למלאכים כי המלאכים אינם בעלי גופות לפי דעתנו כמו שאבאר · ואמרו אשר באת לחסות תחת כנפיו פירושו אשר באת הסות סתרו · וכן כל כנף שבא במלאכים ענינו הסתר הלא התבונן אמרו בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו כלומ' שסבת מציאותו ר"ל המלאך נסתרת נעלמת מאד והיא פניו וכן הדברים אשר הוא סבתם ר"ל המלאך אשר הם רגליו כמו שבארתי בשתוף רגל הם גם כן נעלמים כי פעלות הרשת הנבדלות נעלמות שלא יתבאר ענינם אלא אחר למוד וזה לשתי סבות מצרם ומצרתן ר"ל חולשת השגתנו וקשי השגת הנפרד מצד אמתתו · ואמנם אמרו ובשתים יעופף הנני עתיד לבאר בפרק בפני עצמו למה יחסו התנועת שעופפות למלאכים ״

פרק מ״ד

עין · שם משתתף הוא שם עין המים על עין המים במדבר והוא שם העין הרואה עין תחת עין · והוא שם ההשגחה אמ' על ירמיהו קחנו ועיניך שים עליו ענינו שים השגחתך בו ולפי זאת ההשאלה נאמר בחק הבורא בכל מקום והיו עיני ולבי שם השגחתי וכ' ומנתי כמו שהקדמנו · תמיד עיני ה' אלהיך בה השגחתו בה עיני יי' המה משוטטות השגחתו כוללת כל מה שבארץ גם כן כמו שיוזכר בפרקים יבואו בהשגחה · אמנם כשיתחבר בענינם מלת ראיה או חזיה כמו פקח עיניך וראה עיניו יחזו יהיה ענין כלם השגה שכלית לא השגה הרגשית כי כל הרגשות הפעלות כמו שידעת והוא ית' פועל לא מתפעל כמו שאבאר ״

פרק מ״ה

שמע · מלה משתתפת תהיה בענין שמע האזן ותהיה בענין הקבול · אמנם בענין השמע לא ישמע על פיך והקול נשמע בית פרעה וזה הרבה · וכמהו כריבוי גם כן שמע בענין הקבול ולא שמעו אל משה אם ישמעו ויעבודו · ולכם הנשמע · והיה האיש אשר לא ישמע את דבריך · ויהיה בענין הידיעה גוי אשר לא תשמע לשונו פי' לא

הרע רבה ׳ וכל מלת שמיעה שבאה בחק השם אם יראה מפשוטו שלכתוב שהוא
מהענין הראשון הוא ספור על ההשגה והוא מהענין השלישי וישמע ה׳ בשמוע את
תלונותיכם כל זה השגה מדע ואם יראה פשוטו שלכתוב שהוא מן הענין השני הוא
ספור על עניתו ית׳ לצעקת הצועק ומלאתו שאלתו או לא יענה לצעקתו ולא ימלא
שאלתו שמע ה׳ תחנתי שמעה צעקתו ושמעתי כי חנון אני הטה אלהי אזנך ושמע כי איננו שומע
אליך ולא שמע ה׳ בקולכם ולא האזין אליכם גם כי תרבו תפלה איננו שומע וזולת
רבים ׳ והנה יבאו אליך כאלו ההשאלות והדמיונות מה שירפא חלי לבבך ויבאר ספקך
ויתבארו לך ענינים כלם עד שלא ישאר ספק בדבר מהם ׳

פרק מ״ו

כבר זכרנו בקצת פרקי זה המאמר כי הבדל גדול יש בין הה׳
ההישרה למציאות הדבר ובין אמתת מהותו ועצמו כי ההישרה
למציאות הדבר תהיה ואפי׳ במקריו ואפי׳ בפעולותיו ואפי׳ בענינים רחוקים מאד ממנו
מענין בינו ובין זולתו ׳ והמשל בזה שאלו רצית שתודיע מלך אקלים אחד
לאדם מבני ארצו אשר לא ידעהו יהיה הודיעך אותו והערתך על מציאותו בדרכים
רבים מהם שתאמר לו הוא האיש הארוך הלבן במראהו בעל השיבה כבר הודעתו
במקריו ׳ או תאמר הוא אשר תראה סביביו המון רבה מבני אדם רוכבים ורגלים
וחרבות שלופות סביביו ונסים שנושאים על ראשו וחצוצרות יתקעו לפניו ׳ או הוא
אשר ישכן ההיכל בארץ הפלונית מזה האקלים או הוא אשר צוה בבנין זאת ה
חומה או בעשות זה הגשר וכיוצא בזה מפעולותיו ויחסו לזולתו ׳ ואיפשר שתורה
על מציאותו בענינים הם יותר נעלמים מאלו כמו שישאלך שואל היש לארץ הזאת
מלך תאמר לו כן יש לה בלא ספק ׳ ומה המופת על זה תאמר לו היות זה השולחני
כאשר תראה איש חלוש נעדר הגוף לפניו זה ההמון הרב מן הזהובים וזה האיש
האחר עבה הגוף החזק העני עומד לפניו ישאל ממנו שיתנה לו ירקה במשקל
שעורה ולא יעשה אבל יגער בו וירחהו מעליו בדבריו ולולא פחד המלך היה מתחיל
בהריגתו או בדחייתו ולקחת מה שבידו הממון ׳ וזאת ראיה על היות זאת המדינה
בעלת מלך ׳ הנה כבר הורית על מציאותו בסדור עניני המדינה אשר סבתן פחד
המלך ויראת יסוריו ׳ ואין בדבר מכל מה שהמשלנו בו מה שיורה על עצם המלך
ואמתת עצמותו מצד היותו מלך ׳ כן קרה בהודעת הבורא ית׳ להמון בכל ספרי
הנביאים ובתורה גם כן כאשר הביא הצורך להישירם כלם למציאותו ית׳ ושיש לו
השלמיות כלם ר״ל שאינו נמצא לבד כמו שהארץ נמצאת והשמים נמצאים
אבל נמצא חי חכם יכול פועל ושאר מה שצריך שיאמינו במציאותו אשר יתבאר אחר
זה ׳ הונחו דעות בני אדם שהוא נמצא בדמיון הגשמות ושהוא חי בדמיון ה
תנועה [illegible] יראו ההמון דבר חזק המציאות אמת אין ספק בו כי אם הגשם וכל

וכל מה שאינו גוף אבל הוא בגוף הוא נמצא אבל הוא חסר המציאות
מן הגשם להצטרכו במציאותו אל גשם ולכן מה שאינו גשם ולא בגשם
אינו דבר נמצא בשום פנים בתחלת ציור האדם וכ"ש אצל הדמיון וכן לא ישיג
האדם מענין החיים זולת התנועה ומה שאינו מתנועע תנועה רצונית מקומית
אינו חי ואע"פ שהתנועה אינה מעצם החי אבל מקרה דבק בו וכן השגה הנודעת
אצלנו היא בחושים ר"ל השמע והראות וכן לא נדע ולא נצייר העתק הענין
מנפש איש ממנו לנפש איש אחר אלא בדבור והוא הקול אשר יחתכוהו השפה
והלשון ושאר כלי הדבור וכאשר הישיר דעתינו גם כן אל היותו ית' משיג ושיגיעו
ענינים ממנו לנביאים להגיעם אלינו תארוהו לנו שהוא ישמע ויראה ענינו שהוא
משיג אלו הדברים הנראים והנשמעים וידעם ותארוהו לנו שהוא מדבר ענינו שיגיעו
ענינים ממנו ית' לנביאים וזהו ענין הנבואה והנה יתבאר זה תכלית באור וכאשר
לא נשכיל מהמציאנו זולתנו אלא כשנעשהו בנגיעה תארוהו שהוא פועל וכן כאשר
לא ישיג האדם דבר חי אלא בעל נפש תארוהו לנו גם כן שהוא בעל נפש ואע"פ
ששם נפש משותף כמו שיתבאר הענין שהוא חי וכאשר לא ישיגו אלו הפעולות
כלם כי אם בכלים גשמיים השאילו לו אלו הכלים כלם אשר בהם תהיה התנועה
המקומית ר"ל הרגלים וכפותיהם והכלים אשר יהיה בהם השמע והראות והריח והם
האזן והעין והאף והכלים אשר יהיה בהם הדבור וחומר הדבור והם הפה והלשון
והקול והכלים אשר בהם יעשה העושה ממנו מה שיעשהו והם הידים והאצבעות
והכף והזרוע ובאור זה כלו שהוא ית' מכל חסרון הושאלו לו הכלים הגשמיים
להורות בהם על פעולותיו והושאלו לו הפעולות ההם להורות בהם על שלמות אחד
שאינו ענין הפעולה ההיא והמשל בו שהנה הושאלו לו העין והאזן והיד והפה וה
לשון להורות בהם על הראות והשמע והפעולה והדבור והושאלו לו הראות והשמע
להורות על ההשגה בכלל ולזה תמצא לשון העברים העתיק השגת חוש במקום
השגת חוש אחר אמר ראו דבר ה' כמו שמעו דבר ה' כי הכונה השיגו ענין דברו וכן
ראה ריח בני כאלו אמר הריח ריח בני כי הכונה השגת ריחו ולפי זה נאמר וכל
העם רואים את הקולות ואת הלפידים עם היות המאמר ההוא גם כן מראה נבואה כמו
שהוא ידוע מפורסם באומה והושאלו לו ית' הפועל והדבור להורות על שפע אחד
שופע מאתו כמו שיתבאר הנה כל כלי גשמי שתמצאהו בכל ספרי הנבואה הוא
אם כלי תנועה מקומית להורות על החיים או כלי ההרגשה להורות על ההשגה
או כלי משוש להורות על הפעולה או כלי הדבור להורות על שפעת השכלים על ה
נביאים כמו שיתבאר והיה הישרת ההערות ההם כלם לישב לנו שיש נמצא חי
פועל לכל מה שזולתו משיג לפעלו גם כן והנה נבאר כשנתחיל בהרחקת התארים
איך ישוב זה כלו לענין אחד והוא עצמו ית' לבד כי אין זה כונת זה הפרק אלא

לכדי ענין לו הכלים הגשמיים המיוחסים לו ית' מכל חסרון ושהם כולם
להורות על פעולות הכלים ההם אשר הפעולות ההם שלימות אצלנו בעבור
שנורה על היותו פועל ככל מיני השלימות כמו שהעירונו באמרם דברה תורה
כלשון בני אדם ואמנם כלי התנועה המקומית המיוחסים לו ית' באמרו הדום
רגלי ואת מקום כפות רגלי · ואמנם כלי המישוש המיוחסים לו ית' יד יי' באצבע
אלהים מעשה אצבעותיך ותשת עלי כפך וזרוע יי' ימינך יי' · ואמנם כלי ה
הדבור המיוחסים לו כי פי יי' דבר ויפתח שפתיו עמך · קול יי' בכח ולשונו כאש
אוכלת · ואמנם כלי ההרגשה המיוחסים לו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו עיני יי' המה
משוטטות הטה אלהי אזנך ושמע כי אש קדחה באפי · ולא הושאלו לו מן ה
אברים הפנימיים כי אם הלב להיותו שם משותף והוא שם השכל גם כן
והוא התחלת חיי בח' כי אמרו המו מעי לו המון מעיך ואתה בו גם כן הלב
כי מעי שם יאמר בכלל ובפרט הוא שם הדקים בפרט ושם כל אבר פנימי ב
בכלל ויהיה גם כן שם הלב והראיה עליו אמרו ותורתך בתוך מעי ראיה לא
אמרו בתוך לבי · ולזה אמ' בזה הפסוק המו מעי המון מעיך · ולשון המיה
אמנם בא בלב משאר האיברים הומה לבי וכן לא הושאל לו הכתף להיותו כלי
ההעתקה במפורסם ושהוא גם כן יגע בו הדבר הנעתק וכל שכן שלא יושאלו
לו כלי המזון כי לו גלויי החסרון בתחלת המחשבה ומשפט הכלים כולם
באיברים אחר הנראה מהם והפנימי כולם כלים לפעולות הנפש המתחלפות
מהם כלים לצורך עמידת האיש ומן באברים הפנימיים כולם ומהם כלים
לצורך עמידת המין בכלי ההולדה ומהם כלים להקון ענין האיש ושלמות · יו
פעולותיו בידים והרגלים והעינים כלם לשלמות התנועה והמעשה וההשגה
אמנם צורך התנועה לבח' הוא לכוין אל הנאות ולברוח ממה שהוא כנגדו · וצ'
ואמנם צורך החושים להכיר מה שהוא כנגדו ומה שהוא נאות לו וצורך ה
אדם לפעולות המלאכותיות להזמנת מזונו ולבושו ודירתו מפני שהוא מחויב
לטבעו ר"ל שהוא צריך להזמין מה שיאות לו והנה ימצאו קצת המלאכות גם
כן לקצת בח' לצרכו למלאכה ההיא ואינו רואה שום אדם יסופק לו שהבורא
ית' כלתי צריך לדבר יתמיד מציאותו ויתקן ענין אם כן אין כלי לו כלומר
שאינו גוף ואמנם פעולותיו בעצמו לא בכלי והכחות באין ספק מכלל הכלים
אם כן אינו בעל כח כלומר שיהיה בו ענין זולת עצמו בו יעשה או ירע או ו
ירצה כי התארים אמנם הם כחות שנו בהם השם לא זולת זה ואין זה כונת
הפרק · וכבר אמ' ז"ל מאמר כולל דוחה לכל מה שמדמים אותו התארים
ההם הגשמיים כולם אשר יזכרום הנביאים והוא מאמר יורה לך שהחכמים
ז"ל לא עלה בדעתם ההגשמה כלל ולא היה אצלם ענין ישבש או יספק

שום אדם ולזה המנהג בכל התלמוד והמדרשות נמשכים כפי פשוטי דברי
הנבואה לדעתם כי דבר זה בטוח הוא מן הספק ואין פחד עליו מטעות בו ·
בשום פנים אבל הכל על דרך ההמשל והורות השכל למנהג · וכאשר הקדים
ההמשל שהוא ית' המשל במלך יצוה ויזהיר ויענש ויתן שכר טוב לאנשי
ארצו ויש לו עבדים ושמשים יודיעו מצותיו לעשותם ועושים לו מה שירצה
לעשותו הלכו הם גם כן כלומר ישבו החכמים על זה המשל בכל מקום וידברו
לפי מה שיתחייב מזה ההמשל מן הדבור והמענה והחזרה בענין ומה שינהג
זה המנהג מפעלות המלכים ובזה כלו הם בטוחים שלא יספק זה ולא יבלבל
והמאמר ההוא הכולל אשר רמזנו אליו הוא אמרם בבראשית רבא גדול כחן
שלנביאים שהם מדמים הצורה ליוצרה שנאמ' ועל דמות הכסא דמות כ/
מראה אדם כבר באר כי לו הצורות כולם אשר ישיגום הנביאים כלם כב/
מראה הנבואה הם צורות נבראות השם בוראם והוא האמת כי כל צורה
מדומה היא נבראה ומה נפלא מאמרם גדול כחן שלנביאים כאילו הראו על עצמם
ע"ה שהענין ההוא קשה עליהם כי כן יאמרו לעולם כשיקשה עליהם מאמר ש/
מאמר או פעל שנפעל ויש בנראהו גנות כמו שאמ' ר' פלוני עבד עובדא במוין
ביחידי בלילה אמ' רב פלו' כמה רב גובריה דעביד ביחידאה ורב גובריה הוא
גדול כחן וכאילו הם אומ' מה גדול שהערכו הנביאים לעשותו בהיותם מורים
על עצמו ית' בענינים הנבראים אשר בראם · והבן זה מאד · כבר פרשו ובארו
על עצמם הנקותם מהאמנת הגשמות ושכל צורה ותבונה שיראו במראה
הנבואה הם ענינים נבראים אמנם דמו את הצורה ליוצרה כמו שאמ' ז"ל ומי
שירצה לחשוב רע עליהם אחר לו המאמרים על דרך הרוע ולחסר מי שלא
ראה ולא נודע ענינו אין הזק עליהם ז"ל בזה ·

פרק מז

כבר זכרנו פעמים כי כל מה שידמהו ההמון חסרון או דמיון אי
אפשר לייחס לשם ית' לא השאילוהו ספרי הנבואה
לו ית' וידע"ף שמשפטן משפט הדברים אשר הושאלו לו מפני שאותם שיתואר
בהם ידמו קנית שלמיות או אפשר לדמותם · וצריך לפי ההנחה הזאת שנבאר
למה הושאלו לו ית' השמע והראות והריח ולא הושאל לו הטעם והמישוש
ומשפט רוממותו ית' מן החושים החמשה אחד והחושים כלם חסרון בבחינת
ההשגה ואפי' למי שלא ישיג אלא בהם להיותם מתפעלים או מתפסקים כואבים
כשאר הכלים · וענין אמרנו שהוא ית' רואה כלומר ישיג הנראים ושומע כלו'
ישיג הנשמעים · וכן היה יכול לתארו בטעם ובמישוש ויכוון בו שהוא ישיג
הנטעמים והממוששים כי משפט השגתם כולם אחד · ואם תשולל ממנו
השגת אחד מהם התחייב שלילת השגתם כלם ר"ל החמשה חושים · ואם תחייב

אלו השגה אחר מהם ר"ל השגת מה שישיגהו חוש מהם יתחייב שישיג כל מוחשיהם ה'
חמשה וכבר באו ספרי הנביאים וירא ה' וישמע ה' וירח ה' ולא באו ויטעם ה' ולא אמרו
וימשש ה'. ונאמר שסבת הכל מה שהתישב בדמיון כל אדם שהשם לא יפגוש הגשמים
פגישת גשם לגשם שהרי אפי' בעיניהם לא יראוהו. ועוד החושים האלה ר"ל הטעם
והמשוש לא ישיגו מורגשיהם עד שימששום ואמנם חוש הראות והשמע והריח הם
ישיגו מורגשיהם ואע"פ שהעצמים ההם העושים לאיכות ההם רחוקים מהם על כן
היה נאות בדמיון ההמון ליחסם לשם. ועוד כי הענין והכונה בהשאלת אלו החושים
לו להורות על השגת פעולותינו והשמע והראות מספיק בזה ר"ל שישיג כל מה
שיעשה זולתו או יאמר אותו כמו שבאה על דרך ההזהרה והמניעה בכלל התוכחה
דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת. ואתה יודע על דרך האמת כי משפט
הכל משפט אחד וכי כאשר שירחיק ממנו השגת המשוש והטעם כאשר ההוא בעצמו
ירחיק הראות והשמע והריח כי הכל השגות גשמיות והפעליות ושנוים משתנה
לא שקצתם יראה חסרונו וקצתם יחשב בהם שלמות כמו שיראה חסרון
הדעיון והדמיון ולא נראה חסרון ההשכלות וההתבוננות ולא הושאל לו ענין אשר
הוא הדמיון והושאלו לו מחשבה ותבונה אשר הם ההשכלות וההתבוננות ואמר
אשר חשב ה' ובתבונתו נטה שמים. והנה אירע בהשגות הפנימיות גם כן כמו שאירע
שאירע בהשגת החושיות הנראות מהיות קצתם מושאלים וקצתם לא הושאלו
וכל זה כלשון בני אדם מה שחשבו שהוא שלמות תארוהו בו ית' ומה שהוא נראה
החסרון לא תארוהו. ועל דרך האמת אין תואר עצמיי אמיתי לו מוסף על עצמו כמו
שיבא עליו המופת.

פרק מח

כל מה שבא מענין השמע מיוחס אליו ית' תמצא אונקלוס הגר
עשה ממנו ופירש ענינו בהגיע המאמר ההוא אליו כלומר ש
הוא השיגהו ואם היה בכלל הצעקה והתפלה יפרש ענינו שהוא קבל או לא קבל
ויאמר לעולם בתרגום שמע ה' שמיע קדם ה' ובענין הצעקה תרגם שמע אשמע צעקתו
קבלא אקבל וזה נמשך בפירושו לא נטה מזה בשום מקום מן המקומות. ואמנם מה שבא
מן הראיה מיוחס אליו ית' פירש אונקלו' בו פירושים מתחלפים לא התבאר לי כונתו
ודעתו והוא כי במקומות יפרש וירא ה' וחזא ה' ובמקומות יפרשהו וגלי קדם ה' ואמנם
פרשו וחזא ה' היא ראיה מבוארת על היות חזא גם כן בלשון הארמי משותף ושו
הוא מורה על ענין השגת השכל כאשר יורה על השגת החוש ואני תמה אחר שה
ענין כן איך אילו על מה כזה מן הקצת וגלי קדם ה'. וכאשר השתכלתי במה שמצאתיו
מן נוסחאות התרגום עם מה ששמעתיו בעת הלמוד ראיתיו כשימצא הראיה
מחוברת בעול והיזק וחמס יפרשהו וגלי קדם ה' ואין ספק שמלת חזא בלשון ההוא
גזרת ההשגה ושב הדבר המושג כפי מה שהושג ולזה כשימצא הראיה נתלית

בעבור לא יאמר וחזה דבר יקר קדם יי׳ · והנה מצאתיו כל ראיה מיוחסת לא בכל הראיה
פרשה וחזה וזולת זו אשר אזכר לך כי ראה יי׳ את עניי ארי גלי קדם יי׳ ית עלבוני
כי ראיתי את כל אשר לבן ארי גלי קדמי · עם היות המדבר מלאך לא יחס לו ההשגה
הגמורה על ישב הענין להיותו על וירא אלהים את בני ישראל ויגלי קדם יי׳ שעבודא
דבני ישראל ראה ראיתי את עני עמי מיגלא גלי קדמי ית שעבודא דעמי · וגם ראיתי
את הלחץ גלי קדמי ית דוחקא וכי ראה את עניים ארי גלי קדמוהי · ראיתי את העם
הזה גלי קדמי עמא הדין שענין ראיתי שם כמו וירא אלהים את בני ישראל אשר
ענין ראה את עשו ועמלק וירא יי׳ ויגלי קדם יי׳ כי יראה כי אזלת יד ארי גלי
קדמוהי וזה גם כן ענין מול להם והתגברות שונא וזה כלו היה ענין וראה כי יהבט
אל עמל לא תוכל · ולזה כל שעבוד וכל מרי והתגברו גלי קדמוהי דו גלי קדמי אבל
נסתר עלי זה הפי׳ הטוב התורה אשר אין ספק בו בשלשה מקומות היה מחויב לפי
זאת הסברא שיפרשם ויגלי קדם יי׳ ואנו מוצא איתם בנוסחאות וחזא יי׳ והם לו וירא
יי׳ כי רבה רעת האדם וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה וירא יי׳ כי שנואה לאה וזה
קרוב אצלי שזהו טעות שנפל בנסחאות שאין אצלנו כתיבת אנקלוס בזה עד
שנאמר שמא יש לו בזה פירוש · ואמנם פרשו אלהים יראה לו השה קדם יי׳ גלי אמרא
שלא יבא זה לחשוב שהשם עתיד לבקשו ולהמציאו או היה גם כן מגנה בלשון
ההוא התלות השגתו באחד מכח כלתי מרכבים וצריך שיבקש הרבה בדקדוק ה
נסחאות בזה ואם תמצא לו המקומות כמו שזכרנו לא אדע לו כונה בזה ·

פרק מ״ט

המלאכים גם כן אינן בעלי גשמים אבל הם שכלים נבדלים מהחומר ואמנם הם עשויים והשם בראם כמו שיתבאר ·

ובבראשית רבה אמ׳ להט החרב המתהפכת שהם מתהפכים פעמים אנשים פעמים
נשים פעמים רוחות פעמים מלאכים · הנה כבר באר בזה המאמר שהם אינן בעלי
חומר ואין להם תכונה קיימת גשמית חוץ לשכל אבל הכל במראה הנבואה ולפי פעל
הכח המדמה כמו שיזכר בענין אמתת הנבואה · ואמנם אמרם פעמים נשים כי ה
נביאים גם כן כבר ראו המלאכים במראה הנבואה צורת נשים פי׳ רומז אל מאמר
זכריה והנה שתי נשים יוצאות ורוח בכנפיהם וכבר ידעת כי השגת העקר מן החמר
הערום מן הגשמות לגמרי קשה מאד על האדם אלא אחר למוד רב ובלבד למי
שלא יבדיל בין המושכל והמדמה ורב השענו על השגת הדמיון לבד ויהיה כל
מדומה אצלו נמצא או אפשר המציאה ומה שלא יפול ברשת הדמיון אצלו שהוא
נמנע המציאה כי אלו האנשים והם רב המעיינים לא יתאמת להם ענין לעולם
ולא יתבאר להם ספק · ולסבת זה גם כן באו בספרי הנבואה דברים שיראה מפשוטיהם
גשמות המלאכים ותנועותיהם והיותם מצויים מאתם והם שני דברי ועושים מה

שנ׳

שנ׳ זה המזוהר אינו להט · והמתהפכת אחד

והיאם צורת אדם

שיראה כמיעוטו כל זה להישיר השכל אל מציאותם ושהם חיים שלימים
כמו שבארנו בחלק הא׳ לא שהם יעמדו ארבעתם על זה הדמיון היתה דמות
אמיתתם ועצמם עצם השם בדמיון ההמון שגם כן נאמר בבורא דברים יראה
פשוטם שהוא גוף חי מתנועע על צורת הדרכים והישיר השכל אל היות מעלת
מציאותם למטה ממעלה הלוה בערבן בצורותיהם דבר מצורת בני אדם אשר
אינם מדברים עד שיהיה המובן ממציאות הבורא יותר שלם ממציאותם כמו
שהאדם יותר שלם מבני אדם שאינם מדברים ולא התחייב אליהם צורת בני אדם שאינם (התחייב)
מדברים בשום פנים אלא הכנפים כי לא יצויר עופפות מבלתי כנפים כמו שלא
יצויר הליכה מבלי רגלים כי לו הכחות תצויר מציאותם אלא בלו העניינים
בהכרח ונבחרה תנועת העופפות להורות על היותם חיים מפני שהיא השלמה
שבתנועות בני אדם שאינם מדברים המקומית והנבחרת שבהם והאדם יחשב
שלימות גדול עד שהאדם יתאוה שיעוף כדי שיקל עליו לברוח מכל מה שיזיקהו
ויבוא אל כל מה שיזדמן לו במהירות ואם רחק ועל כן יחסו להם זאת התנועה
ועוד כי העוף יראה ואחר כך יעלם ויקרב ואחר כך ירחק בזמן מועט ואילו
כולם ענינים צריך שנאמינם במלאכים כמו שיתבאר אחר זה ולא יחסו זאת
השלמות המדומה ר״ל תנועת העופפות לשם בשום פנים להיותה תנועת בע״ח
בלתי מדבר ולא תטעה באמרו וירכב על כרוב ויעף כי הכרוב הוא אשר עף
והכונה במשל ההוא מהירות בא הענין ההוא כמו שאמר הנה ה׳ רוכב על עב
קל ובא מצרים ר״ל מהירות רדת זאת המכה בהם גם כן וגם לא יטעך גם כן מה
שתמצא ביחזקאל לבר כפני שור וכפני אריה ופני נשר וכף רגל עגל כי יש
לזה כלו פי׳ אחר תשמעהו ועוד שהוא אמנם תאר לחיות והנה יתבאר לך ה (לא יצויר כן החיות)
ענינים ברמיזות מספיקות בהערה דמנם תנועת העופפות נמצאת בכתוב בכל
מקום ולא יצויר כי אם בכנפים וחויבו להם הכנפים להישיר לענין מציאותם
לא לאמתת מהותם ׳ ודע כי כל מתנועע תנועה ממהרת מאד יתואר בעופפות
להורות על מהירות התנועה אמר כאשר ידאה הנשר כי הנשר ממהר הו
עופפיה והמהירה מכל העוף ולזה ימשיל בו ׳ ודע עוד כי הכנפים הם סבות
העופפות ולזה יהיו הכנפים אשר ידאו על מספר כמות תנועת המתנועע ואין
זה כונת זה הפרק ׳

פרק ג׳

דע שהיה המעין במאמרי זה כי הדמות היא הענין הנא׳
הנאמר בפה אבל הענין המיוחד בפעש במציאותו כן שהוא
כן כמו שיצויר ואם יספיק לך מן הדרשות המוחלות או הנדרשה אמהם אילך
בשהספרת במאמר מבלתי שתגיד והאמין בם כל שכן שתבקש להם הדמיה
היא זה קל מאד כמו שתמצא רבים מן הפתאים יזכרו אמונות לא יבינו להם (היה)

ענין בשום פנים · אבל אם מלאך לבך לעלות לזאת המדרגה העליונה
מדרגת העיון ושיתאמת לך שהשם אחד האחדות האמתית עד שלא תמצא
לו הרכבה כלל ואין לחשוב לו חלוקה בשום פנים רצ שאין לו ית' תאר עצמי ב'
בשום פנים ולא בשום ענין וכמו שנמנע היותו גשם כן נמנע היותו בעל תאר
עצמי ואמנם מי שהאמין שהוא אחד בעל תארים רבים כבר אמר שהוא אחד
במלתו והאמינו רבים במחשבתו וזה כמאמר הנוצרים הוא אחד אבל הוא שלשה
והשלשה אחד כן מאמר האומר הוא אחד אבל הוא בעל תארים רבים והוא
ותאריו אחד עם הפלגת הגשמות והאמנת הפשיטות הגמורה כאילו כונתנו לבקש
איך נאמר לא איך נאמין ואין אמונה אלא אחר ציור כי האמונה היא ההאמנה
במה שיצויר שהוא חוץ לשכל כפי מה שיצויר בשכל ואם יהיה עם זאת האמונה
שאי איפשר חלוף זאת האמונה בשום פנים ולא ימצא בשכל מקום דחיה לאמונה
ההיא ולא לשער אפשרות חלופה תהיה אמתית וכשתפשיט מעליך התאוות
והמנהגים ותהיה בעל תבונה ותתבונן מה שאומר אותו באלו הפרקים הבאים
בהרחקת התארים יתאמת לך מה שאמרנו בהכרח ותהיה אז מי שיצייר יחוד השם
לא מי שיאמר אותו בפיו ולא יצייר לו ענין ויהיה מכת הנאמר עליהם קרוב אתה
בפיהם ורחוק מכליותיהם אבל צריך שיהיה האדם מכת מי שיצייר האמת וישיגהו
ואם לא ידבר בו כמו שצוו החשובים ונאמר להם אמרו בלבבכם על משכבכם
ודומו סלה ״

פרק נא

במציאות שענינים רבים מבוארים גלויים מהם מושכלים ראשונים
ומורגשים ומהם מה שהם קרובים לאלו עד שאלו הונח האדם

כמו שהוא לא יצטרך עליהם מופת כמציאות התנועה ומציאות היכולת לאדם
והגלות ההויה וההפסד וטבעי הדברים הנראים לחוש כחם האש וקר המים
וכיוצא באלו דברים רבים · אמנם כאשר יצאו דעות זרות אם מטועה או מכוין
שכון זה לענין אחר והלך כדעות ההם כנגד טבע הנמצא והרחיק המורגש
או רצה שיביא לחשוב מציאות מה שאיננו נמצא הוצרכו אנשי החכמה
להעמיד הדברים ההם הגלוים ולבטל מציאות הדברים ההם הנחשבים כמו ש
נמצא ארסטו יקים התנועה בעבור שהורחקה ויביא מופת על בטול החלק ש
אינו מתחלק בעבור שקימו מציאותו ומזה הכת היא הרחקת התארים העצמיים
מהבורא ית' וזה כי הענין מושכל ראשון והוא שהתואר בלתי עצם המתואר
ושהוא ענין אחר לעצם אם כן הוא מקרה ואם היה התאר הוא עצם המתואר
יהיה התאר כפל במאמר לבד כאלו תאמר שהאדם הוא האדם או יהיה פי' שם
כאילו תאמר האדם החי הוא המדבר כי החי המדבר הוא האדם ופירושו ואין
שם ענין שלישי זולת החי והמדבר והוא האדם המתואר בחיים ובדבור אבל ענין

וזה התואר הוא כי שב לא זולת זה כאילו המאמר שהדבר אשר שמו האדם הוא הדבר
המורכב מן החיות והדבור הנה כבר התבאר כי התואר לא ימלט מאחד משני דברים
אם שיהיה הוא עצם המתואר ויהיה פי' שם ואנחנו לא נמנע זה בזה הענין מזה
הצד אבל נמנעהו מצד אחר כמו שיתבאר או שיהיה התואר בלתי המתואר אבל הוא
ענין מוסף על העצם ויבא להיות התואר ההוא מקרה לעצם ההוא ולא נשלל
בשלילת שם המקרה מתוארי הבורא ישולל ענינו כי כל ענין מוסף על העצם הוא
משיג אותו בלתי משלים אמתתו וזהו ענין המקרה מחובר אל מה שיתחייב מהיות
דברים רבים קדומים אם יהיו התארים רבים ואין אחדות כלל אלא בהאמין עצם אחד
פשוט אין הרכבה בו ולא רבוי ענינים אבל ענין אחד מאי זה צד שתביטהו ומאי זו
בחינה שתבחנהו תמצאהו אחד לא יחלק לשני ענינים בשום פנים ולא בשום סבה
ולא ימצא בו רבוי לא חוץ לשכל ולא בשכל כמו שיבוא עליו המופת בזה המאמר
וכבר הגיע המאמר באנשים מבעלי העיון שאמרו כי תאריו ית' אינם עצמו ולא
דבר יוצא מעצמו וזה כמאמר אחרים הענינים ר"ל הכללים אינם
נמצאים ולא נעדרים וכמאמר אחרים העצם הפרדי אינו במקום אבל ימלא ה
גבול והאדם אין לו פועל כלל אבל יש לו קנייה ואלו מלים דברים יאמרו לבד והם
נמצאים במלות לא בדעת כל שכן שיהיה להם מציאות חוץ לשכל אבל הם כמו ש
ידעת ויודע כל מי שלא יטעה בעצמו כמדומים שמשתדלים לשמרם ברב דברים
והמשלים מטעים ולאמתם בצעקה ובהוצאה רבה והרחקות ובפנים מורכבים ממחלוקת נצוח
והטעאה וכשישוב האדם ויעמיד כלו הדברים עם נפשו להאמינם לא ימצא דבר
זולת הבלבול וקצרת יד השכל שהוא ישתדל להמציא מה שאינו נמצא ולברא א'
אמצעי בין שני הפכים אין אמצעי ביניהם כלל היש בין הנמצא ובין אינו נמצא א'
אמצעי או בין היות שני הדברים האחד מהם הוא האחר או הוא זולתו אמצעי ׳ וא'
ואמנם הצריך לזה מה שאמרנו משטות ענין לדמיונות והיות המתואר תמיד מבעלי
הגשמים הנמצאים ׳שהם בשם אחד ׳שהם עצמות מ...
וכל עצם מהם בעל תארים בהכרח ולא נמצא לעולם עצם גשם מופשט במציאותו
מבלתי תואר ונמשכו אחר זה הדמיון וחשבו שהוא ית' כן מורכב מענינים חלוקים
עצמו והענינים המוספים על העצם ׳ ואנשים נמשכו אחר הדמיון והאמינוהו גשם
בעל תארים ׳ ואנשים רמו מזה המדרגה והרחיקו הגשם והשאירו התארים כל זה הביא
אליו הדבקות בפשוטי ספרי התורה כמו שיתבאר בפרקים יבואו מזה הענין ׳

פרק נב

כל מתואר שיתחייב לו תואר ויאמר הוא כך לא ימלט התואר ההוא
מהיותו מאחד מאלו החלקים חמשה ׳

החלק הראשון

שיתואר הדבר בגדרו כמו שיתואר האדם בשהוא חי מדבר וזה התואר הוא המורה

על מהות הדבר ואמתתו כבר בארנו שהוא פי׳ שם לא דבר אחר וזה המין מן התאר
מרוחק מן הא-ל ית׳ אצל כל אדם שהוא ית׳ אין לו סבה קודמות הם סבת מציאותו
ויתגבל בהם ולזה הוא מפורסם אצל כל אחד מן המעיינים המדברים למה שיאמרוהו
כי השם לא יגדר׳ והחלק השני שיתואר הדבר בחלק גדרו כמו ש ,
יתואר האדם בחיות או בדבר וזה ענינו החיוב שדרכו כשנאמר כל איש מדבר
אמתנו שענינו כי כל מי שימצא לו האיכות ימצא בו הדבר וזה המין מן התארים
מרוחק מן הבורא ית׳ אצל כל אדם שאם היה לו חלק מהות היה מהותו מורכבת
ושקרות זה החלק בחקו כשקרות דאשר לפנו׳ והחלק השלישי ש ,
יתואר הדבר בענין יוצא מאמתתו ועצמו עד שיהיה הענין ההוא איננו מה שישלם
בו העצם ויתקיים ויהיה הענין ההוא אם כן איכות אחת בו והאיכות והוא הסוג
העליון מקרה מן המקרים ואם היה נמצא לו ית׳ תאר מזה החלק היה ית׳ נושא
המקרים ויספיק בזה ריחוק מאמתתו ועצמו הל׳ שיהיה בעל איכות והתימה מאומרים
האומרים בתארים מרחיקים ממנו ית׳ הדמוי והאיך ואין ענין אמרם לא יתואר
אלא שאינו בעל איכות וכל תאר שיחוייב לעצם אחד חייב עצמי הוא אם מקיים
לעצם והוא הוא או איכות לעצם ההוא וסוגי האיכות ארבעה כמו שידעת ׳ ואני
ממשיל לך משל על דרך התאר מכל סוג מהם שיתבאר לך המנע זה המין מן ה ,
התארים לשם ית׳ ׳ המשל הראשון שיתואר האדם בטבע מטבעיו העיוניים
או המדות או התכונות אשר ימצאו לו כאשר הוא בעל נפש כאמרך פלוני הנגר
או הנזיר או החולה ׳ ואין הבדל בין אמרך הנגר או אמרך החכם או הרופא הכל ה׳
תכונה בנפש ואין הבדל בין אמרך הנזיר או אמרך הרחמן כי כל מלאכה וכל חכמה
וכל מדה חזקה היא תכונה בנפש ׳ וזה כלו מבואר למי שהשתדל במלאכת ההגיון הש׳
השתדלות מעט ׳ והמשל השני שיתואר הדבר בכח טבעי בו או לא כח
טבעי באמרך הרך והקשה ואין הבדל בין אמרך הרך והקשה ובין אמרך החזק וה ,
חלש הכל טבעיות׳ והמשל השלישי שיתואר האדם באיכות המתפעלת טבעיות
וההתפעליות כאמרך פלו׳ הכעסן או הקוצף או הפחדן או הרחמן כשלא יתארכו ה ,
ירות ובזה הסוג תאר הדבר במראהו ובטעמו ובריחו ובחם ובקר וביובש ובלחות ׳
והמשל הרביעי שיתואר הדבר במה שישיגהו מצד הכמות כאשר
הוא כמות כאמרך הארוך והקצר והמעוות והישר ומה שדומה לזה וכשתשתכל כל
אלו התארים והדומים להם תמצאם נמנעים בחק הבורא שאינו בעל כמות שתשיגהו
איכות המשגת הכמות כאשר הוא כמות ואינו מתפעל שתשיגהו איכות ההפעליות
ואין לו ההכנות שישיגהו הכח וכיוצא בו ואינו ית׳ בעל נפש שתהיה לו הכונות
וישיגוהו הטבעים כענוה וכבושת וכיוצא בהם ולא מה שישיג הבעל נפש כאשר נ״א יקניינה
הוא בעל נפש בבריאות ובחולי׳ הנה כבר התבאר לך כי כל תאר שישוב לסוג האיכות

העליון לא ימצא לו ית' הנה אלו השלשה חלקים מן התארים והם מה שיורה
על מהות או חלק מהות או על איכות אחת נמצאת במהות כבר התבאר
המנעם בחקו ית' מפני שהם כלם מורים על ההרכבה אשר נבאר במופת ו
המנעה בחק הבורא ולזה נאמר שהוא אחד גמור׃ והחלק
הרביעי מן התארים הוא שיתואר הדבר ביחוסו לזולתו כמו שיוחס לזמן או
למקום או לאיש אחר כאמרך ראובן שהוא אב פל' או שותף פל' או שוכן ב
מקום פל' אשר היה בזמן הפל' וזה המין מן התארים לא יחייב ריבוי ולא
שינוי בעצם המתואר כי זה ראובן הנרמז אליו הוא שותף שמעון ואבי חנוך
ואדון לוי ורע יהודה ושוכן בבית אשר הוא בך ושהוא נולד בשנת כך ואלו עניני
היחס אינם עצמו ולא דבר בעצמו באיכיות ויראה בתחלת המחשבה שיהיה
נכון שיתואר הבורא ית' בזה המין מן התארים אמנם עם ההתאמתות ודקדוק
העיון יתבאר המנעו זה אם שהשם ית' אין יחס בינו ובין הזמן והמקום ו
מבואר כי הזמן מקרה דבק לתנועה כשיביטו ענין הקדימה והאחור ותהיה
נספרת כמו שהתבאר במקומות הנפרדים לזה הענין והתנועה ממשיגי ה
גשמים והבורא ית' אינו גשם ואין יחס בינו ובין הזמן וכן אין יחס בינו ובין
המקום׃ ואמנם מקום החקירה והעיון היש בינו ית' ובין דבר מברואיו מן ה
עצמים קצת יחס אמתי שיתואר בו אמנם שאין הצטרפות בינו ובין דבר
מברואיו זה מבואר בתחלת עיון כי מסגלות שני המצטרפים ההתהפך בשווי
והוא ית' מחויב המציאה ומה שזולתו אפשר המציאה כמו שנבאר אין הצט'
הצטרפות אם כן אמנם שיהיה ביניהם קצת יחס הוא דבר שיחשב בו שאיפשר
ואינו כן שאי אפשר שיצוייר יחס בין השכל והמראה ושניהם תכללם מציאה
אחת כדעתנו ואיך יצוייר יחס בין מי שאין בינו ובין זולתו ענין שיכללם בשום
פנים כי המציאה אמנם תאמר אצלינו עליו ועל זולתו בשתוף גמור אם כן אין
יחס בשום פנים באמת בינו ובין דבר מברואיו כי היחס אמנם ימצא לעולם
בין שני דברים שתחת מין אחד קרוב בהכרח אמנם כשיהיו תחת סוג אחד אין
יחס ביניהם ולזה לא יאמר זאת האדמימות היא יותר חזקה מזאת הירוקות
או יותר חלושה ממנה או שוה לה אע"פ ששניהם תחת סוג אחד והוא המראה
אמנם כשיהיו שני הדברים תחת שני סוגים עליונים אין ספק שאין יחס ביניהן
בשום פנים ולא בתחלת הדעת המשותף ואע"פ שיעלו לסוג אחד׃ והמשל בו
שאין ספק לשום אדם שאין יחס בין המאה אמות ובין החום אשר בפלפל כי
זה מסוג האיכות וזה מסוג הכמות׃ ואין יחס גם כן בין החכמה ובין המתיקות
או בין הענוה והמרירות ואע"פ שכלן תחת סוג האיכות העליון ואיך יהיה
יחס בינו ~~ובין~~ ית' ובין דבר מברואיו עם ההפרש הגדול באמתת המציאות אשר

אין

ג

אין הקדש יותר רחוק ממנו ואילו היה ביניהם יחס היה מתחייב שישיגהו מקרה
היחס ואע״פ שאין זה מקרה בעצמו ית׳ אלא שהוא בכלל קצת מקרה הנר־
לא תנטל בחיוב תאר לו ואפי׳ מצד היחס על הדמות אלא שהוא הראוי בתארים
אשר צריך שיקלו בתאר הבורא בו מפני שלא יחייב רבוי הקדמון ולא יחייב שינוי
בעצמו ית׳ בהשתנות המיוחסים ׳ והחלק החמישי מהתארי החיוב
הוא שיתואר הדבר בפעולתו ואינו רוצה בפעולתו קנין המלאכה אשר בו כמו
באמרך זה הנגר או הצור העשה כי הם ממין האיכות כמו שזכרנו אבל ארצה
בפעולתו הפעולה אשר פעלה כאמרך ראובן הוא אשר חרש זה הדלת ובנה זו ה׳
חומה ופלש ואורג זה הבגד וזה המין מן התארים רחוק מעצם המיוחס לו
ולזה ראוי שיתואר בהם הבורא ית׳ אחר אשר תדע שאלו הפעולות המתחלפות
לא יתחייב שיעשו כולם בעניינים מתחלפים בעצם הפועל כמו שיתבאר אבל
כל פעולותיו ית׳ המתחלפות כולם בעצמו לא בענין מוסף על עצמו כמו שב׳
בארנו ויהיה באור מה שבזה הפרק שהוא ית׳ אחד מכל הצדדים אין רבוי בו
ולא ענין מוסף על העצם ושהתארים הרבים חלוקי העניינים הנמצאים בספרים
המורים עליו ית׳ הם מצד רבוי פעולותיו לא מפני רבוי בעצמו וקצתם להורות
על שלמותו כפי מה שנחשבהו שלמות כמו שבארנו והמונח אם איפשר שי׳
יהיה העצם האחד הפשוט אשר אין רבוי בו עושה מעשים מתחלפים הנה־
יתבאר לך אחר זה במשלים ״

פרק נג׳

אשר הביא המאמינים מציאות התארים לבורא להאמין
בהם קרוב לאשר הביא מאמיני ההגשמה להאמין בה וזה

כי מאמין ההגשמה לא הביאהו אליה עיון שכלי אבל נמשך אחר פשוטי הכתו׳
וכן הענין בתארים כאשר נמצאו ספרי הנביאים וספרי התורה שתארוהו ית׳
בתארים לקחו הענין על פשוטו והאמינוהו בעל תארים וכאילו הם רוממוהו מן
הגשמות ולא רוממוהו ממעניני הגשמות והם המקרים ר״ל התכונות הנפשיות
אשר כולם איכיות וכל תאר שיחשוב מאמין התארים שהוא עצמי לבורא ית׳
אתה תמצא עניינו ענין האיכות ואע״פ שלא יבארוהו כן דומה במה שנהגוהו
מעניני כל גשם בעל נפש חיה ועל הכל נאמר דברה תורה כלשון בני אדם
והמונח הכונה בכולם להאמין בשלמות לא בעצם הענין ההוא אשר היא שלמות
לבעלי הנפש מן הנבראות ורבים תארי פעולותיו המתחלפות ולא בהתחל־
הפעולה יתחלפו העניינים הנמצאים בפועל ואני אמשול לך משל בזה מן ה׳
עניינים הנמצאים אתנו ר״ל שיהיה הפועל אחד ויתחייבו ממנו פעולות מתחלפות
ואע״פ שלא יהיה בעל רצון כל שכן אם היה פועל ברצון והמשל בו האש תתיך
קצת הדברים ותקפיא קצתם ותבשל ותשריף ותלבין ותשחיר ׳ ואילו יתאר־

האדם האש בשהיא המלכה והמשחרה והשורפה והמבשלה המקפיאה וזה
מהוכה היה אומר אמת ויהיה מי שלא ידע טבע האש חושב שיש בה ששה ענ׳
ענינים מתחלפים ענין בו ישחיר וענין אחר בו ילבין וענין שלישי בו יבשל וענין
רביעי בו ישרוף וענין חמישי בו יתיך וענין ששי בו יקפיא ואלו כולם פעולות זו
הפך זו אין ענין פעולה מהם ענין האחרת׳ אמנם אשר ידע טבע האש ידע
שבאיכות אחת פועלת הבעל כל אלו הפעולות והיא החום ואם היה זה נמצא במה
שיעשה בטבע כל שכן בדרך הפועל ברצון וכל שכן בחוקו ית׳ אשר התעלה על
כל ספור כאשר השגנו ממנו יחסים מתחלפי הענינים כי ענין החכמה בלתי ענין
היכולת בט׳ בלתי ענין הרצון איך נרחיב מזה שיהיו ענינים מתחלפים עצמיים לו עד [illegible]
שיהיה בו ענין בו ידע וענין בו ירצה וענין בו יוכל כי זה הוא ענין התארים אשר
יאמרו אותם והנה יבאר קצתם בזה וימנה הענינים המוספים על העצם וקצתם לא
יבאר אלא שהוא מפורש באמונה ואם לא יפרש אותה כדבר מובן כמאמר קצתם
יכול לעצמו חכם לעצמו חי לעצמו רוצה לעצמו׳ ואני אמשיל לך עוד בדרך
המדבר הנמצא באדם שהוא כח אחד אין ריבוי בו ובו ידע החכמות והמלאכות
ובו בעצמו יתפור ויגר ויארוג ויבנה וילמד התשבורת וינהיג המדינה ואלו פעולות
מתחלפות מחויבות מכח אחד פשוט אין ריבוי בו והפעולות ההם מתחלפות רבות
מאד כמעט שאין תכלית למספרם ר״ל מספר הפעולות אשר יוציאם הכח המדבר
ואין רחוק אם כן בדרך הבורא ית׳ שיהיו לו הפעולות המתחלפות בדות מענין אחד
פשוט אין רבוי בו ולא ענין מוסף בלל ויהיה כל תואר שימצא בספרי האלהים ית׳ תואר
תואר פעולתו לא תואר עצמו או מורה על שלילה גמור לא שיש לו ענין מורכב כי
ענינים מתחלפים שלא בהיותם בלתי מתוארים מלת ההרכבה יבטל ענינה מן העצם
בעל התארים לא שהנה מקים הספק אשר הביאם לזה והוא אשר אבארהו לך
והוא שאלו אשר האמינו בהתארים לא האמינום מפני רוב הפעולות אבל יאמרו אמת
כי העצם האחד יפעל פעולות מתחלפות אמנם התארים העצמיים לו ית׳ אינם מן
פעולותיו שאי אפשר שיחשב שהבורא ברא עצמו והם התארים ההם אשר קראום יו
אותם עצמיים חולקים ר״ל במספרם כי הכל משכיל אחד כתוב מן הכתובים ואזכר
לך גם כן שהם מסכימים עליו ויחשבו שהוא משכיל ושלא ימשכו מן אחר דברי נביא יתן
ארבעה דברים חי חכם יכול רוצה ואמרו שאלו ענינים חלוקים ושלמיות אשר מן השקר
שיהיה הבורא נעדר מהם מאומה ואי אפשר שיהיו לו מכלל פעולותיו ואני באור דעתם
ואשר הרעהו כי ענין החכמה כי ית׳ הוא כענין הדייב להיות כל משיג עצמו חי דבר
כענין אחד זה כשתרצה בחכמה השגת עצמו והעצם המשיג הוא בעצמו העצם המושג
בלא ספק שאינו לפי דעתנו מורכב משני דברים דבר ישיג ודבר אחר לא ישיג כאדם
המורכב מנפש משגת וגוף בלתי משיג וכשתרצה באמרנו חכם משיג עצמו יהיו זה

חכמה והחיים ענין אחד והם לא יבינו זה הענין אבל יבינו השגו לבוראיו · וכן
בלא ספק היכולת והרצון אין כל אחד מהם נמצא לבורא בבחינת עצמו שהוא לא
יוכל על עצמו ולא יתואר ברצותו עצמו וזה מה שלא יצייר אדם · אבל אלו התארים
אמנם יחשבום בבחינת יחסים מתחלפים בין השם ית׳ ובין ברואיו וזה שהוא יוכל על
שיברא מה שיברא ורוצה להמציא הנמצא כפי מה שהמציאו ויודע במה שהמציא ·
הנה כבר התבאר לך שאלו התארים גם כן אינם בבחינת עצמו אבל בבחינת הברואים
ולזה נאמר אנחנו קהל המיחדים באמת כמו שאנחנו לא נצייר שבעצמו ענין מוסף
בו ברא השמים וענין אחר בו ברא היסודות וענין שלישי בו ברא השכלים כן לא נצייר
שבו ענין מוסף בו יוכל וענין אחר בו ירצה וענין שלישי בו ידע ברואיו אבל עצמו א׳
אחד פשוט ואין ענין מוסף עליו בשום פנים והעצם ההוא ברא כל מה שברא וידע ולא
בענין נוסף כלל ושאלו התארים המתחלפים אין הפרש בין שיהיו כפי הפעולות או כפי
יחסים מתחלפים בינו ובין הפעולים וכפי מה שבארנוהו גם כן מדמות היחס ושהוא לפי
מחשבת בני אדם זהו מה שצריך שיאמן בתארים הנזכרים בספרי הנביאים או שיאמן
בקצתם שהם תארים יורו בהם על שלמות על צד הדמיון בשלמיותינו המובנות אצלנו
כמו שנבאר ·

פרק נ״ד

דע כי אדון החכמים משה רבינו ע״ה בקש שתי בקשות ובאתהו ה
תשובה על שתי הבקשות׳ הבקשה האחת היא בקשו ממנו ית׳ ש
יודיעהו עצמו ואמתתו · והבקשה השנית והיא אשר בקש תחלה שיודיעהו דרכיו ·
והשיבו ית׳ על שתי השאלות בשיעד לו בהודיע דרכיו אותו כולם ושהם פעולותיו והודיעו
כי עצמו לא יושג לפי מה שהוא אלא שהוא העיר על מקום עיון שישיג ממנו התכלית
מה שאיפשר לאדם שישיגהו ואשר השיג הוא ע״ה לא השיגו אדם לא לפניו ולא אחריו
אמנם בקשתו ידיעת דרכיו הוא אמרו הודיעני נא את דרכך ואדעך למען אמצא חן
בעיניך · והשתכל מה שנכלל בזה המאמר מענינים נפלאים אמרו הודיעני נא את
דרכך ואדעך מורה על היותו ית׳ נודע בתאריו כי כשידע הדרכים ידעהו · ואמרו למען
אמצא חן בעיניך מורה על שמי שידע השם הוא אשר ימצא חן בעיניו לא מי שיצום
ויתפלל לבד אבל כל מי שידעהו הוא הנרצה המקורב ומי שסכלו הוא הנקצף בו וה
מרוחק וכפי שיעור החכמה והסכלות יהיה הרצון והקצף והקרוב והרחוק · וכבר יצאנו
מכוונת הפרק ונשוב אל הענין · וכאשר בקש ידיעת התארים ובקש מחילה על האומה
ונענה במחילתם ובקש אחר כן השגת עצמו ית׳ והוא אמרו הראיני נא את כבודך נע׳
נענה על המבוקש הראשון והוא הודיעני נא את דרכך ונאמר לו אני אעביר כל טובי
על פניך · ונאמ׳ לו במענה השאלה השנית לא תוכל לראות את פני וגו׳ · אמנם אמרו
כל טובי הוא רמז להראות אליו הנמצאות כולם הנאמ׳ עליהם וירא אלהים את כל אשר
עשה והנה טוב מאד ר״ל בהראות אותם לו שישיג טבעם והקשרם קצתם בקצתם וידע

הנהגתו להם איך היא בכלל ובפרט והוא זה הענין רמז באמרו בכל ביתי נאמן ה
הוא כלומר שהוא הבין מציאות עולמי כלו הבנה אמתית קימת כי הדעות שאינן
אמתיות לא יתקיימו אם כן השגת הפעולות ההם הם תאריו ית' אשר יודע מצדם
והראיה על שהדבר אשר יעדו בהשיגו אותו הם פעליו ית' היות הדבר אשר
הודיעו אחרי פעלות גמורים רחום וחנון ארך אפים וכו' · הנה כבר התבאר כי
הדרכים אשר בקש ידיעתם והודיעו אותם הם הפעולות הבאות ממנו ית' · ויקר
חכמים יקראום מדות ויאמרו שלש עשרה מדות וזה השם נפל בשמושם על
מדות האדם ארבע מדות בנותני צדקה ארבע מדות בהולכי לבית המדרש וזה
הרבה והענין הנה אינו שהוא בעל מדות אבל פועל פעולה דומות לפעולות הבאות
מאתנו ממדות ר"ל מתכונות נפשיות לא שהוא ית' בעל תכונות נפשיות · ואמנם
הספיק לו וזכר לו השלש עשרה מדות ואע"פ שכבר השיג כל טובו ר"ל כל פעולתיו
כי אלו הם הפעולות הבאות ממנו ית' בחק המצאת בני אדם והנהגתם וזאת
היתה אחרית כונת שאלתו כי סוף המאמר ואדעך למען אמצא חן בעיניך ו
וראה כי עמך הגוי הזה כלומר אשר אני צריך להנהיגם בפעולות אלך בהם
בדרך פעולותיך בהנהגתם · הנה כבר התבאר לך כי הדרכים והמדות אחד והם
הפעולות הבאות ממנו ית' בעולם וכל אשר הושגה פעולה מפעולותיו יתואר הוא
ית' בתאר אשר יבא ממנו הפעל ההוא ויקרא בשם הנגזר מן הפעל ההוא · וה
משל בו כי כשהושגה דקות הנהגתו בהוית עובר בח"ח והמציא כחות בו ובמי ש
יגדלהו אחר לידתו שימנעוהו מן ההפסד וישמרוהו מכל נזק ויועילוהו
בשמושיו ההכרחיים וכשיבא כפעולה הזאת ממנו לא תבא אלא אחר הפעלות
והמיית רחמים והוא ענין הרחמנות נאמר עליו ית' רחום כמו שנא' כרחם אב על
בנים וגו' · ואמר וחמלתי עליכם כאשר יחמול איש על בנו לא שהוא ית' יתפעל
ויהמו רחמיו אלא כפעל ההוא אשר יבא מן האב על הבן אשר הוא נמשך
לחמלה ורחמנות והפעלות גמורה יבא ממנו ית' בחק חסידיו לא להתפעלות ולא
לשינוי · וכמו שאנחנו כשנתן דבר למי שאין לו חק עלינו יקרא זה בלשוננו חנינה
כמו שנא' חנונו אותם אשר חנן אלהים כי חנני אלהים וזה הרבה והוא ית' ימציא
וינהיג מי שאין לו חק עליו להמציאו ולהנהיגו לזה נקרא חנון · וכן נמצא בפעולותיו
הבאות בבני אדם ממכות גדולות ירדו בקצת אישים להמיתם או ענין כולל מ
ממית משפחות או אקלימים יכלו הבן ובן הבן ולא יניחו לו מקים זרע ולא
נולד בהשקע מקומות וברעש ובזועות המשחיתים ובתנועת עם על אחרים לאבדם
בפיף למחות זכרם והרבה מאלו הפעולות אשר לא יבואו מאחד ממנו לאחר לא
מכעס גדול או קנאה עצומה או בקשת גאולת הדם ונקרא לפי אלו הפעולות
קנוא ונוקם ובעל חמה ונוטר ר"ל כי הפעולות אשר כמותם יבואו ממנו על ד

נקמת
תבונה נפשית והיא הקנאה או גאולת הדם או הנקימה או הכעס יבואו ממנו ית'
כפי התחייב הנענשים לא להפעלות בשום פנים ית' מכל חסרון וכן הפעולות כולם
הם פעולות דומות לפעולות הבאות מבני אדם על ההפעליות ותכונות נפשיות באות
ממנו ית' לא מענין מוסף על עצמו כלל וצריך למנהיג המדינה כשיהיה נביא
שידמה באלו התארים ויבואו ממנו לו הפעולות בשיעור וכפי הדין לא לרדיפת
ההפעליות לבד ולא ישלח רסן הכעס ולא יניח מדות ההפעליות כי כל ההפעלות
רע אבל ישמור מהם כפי כח האדם ויהיה בקצת הפעמים ולקצת האנשים
רחום וחנון לא לענין הרחמנות והחמלה לבד אלא כפי מה שיהיה ראוי ויהיה
בקצת הפעמים ולקצת האנשים נוטר ונוקם ובעל חמה כפי המחוייבים לא לענין
הכעס לבד עד שיצוה בשריפת איש והוא בלתי קוצף ולא כועס עליו ולא מואס
בו אלא כפי מה שיראהו מהתחייבו ויביט מה שתביא הפעולה הזאת מן התועלת
העצומה בעם רב הלא תשכיל בכתובי התורה כאשר צוה להחרים שבעה עממים
ואמ' לא תחיה כל נשמה סמך לו מיד ואמר למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות
ככל תועבותם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם לי"י אלהיכם יאמר לא תחשוב שזה
אכזריות או בקשת גאולת הדם אבל הוא פעל שיגזור אותו הדעת האנושי שי'
יסיר כל מי שיטה מדרך האמת ויורחיקו המונעים כולם אשר ימנעו מן השלמיות
אשר הוא השגתו ית' ועם כל זה כולו צריך שיהיו פעולות הרחמנות והחמלה וה
חנינה באות ממנהיג המדינה יותר הרבה מפעולות העונש עד שהשלש עשרה
מדות כולם מדות רחמים בלתי אחת והיא פוקד עון אבות על בנים כי אמרו
ונקה לא ינקה ענינו ושרש לא ישרש מאמרו ונקתה לארץ תשב ודע כי אמרו
פוקד עון אבות על בנים זה בחטא ע"ז לבד לא בחט' אחר והראיה על זה
אמרו בעשרת הדברות על שלשים ועל רבעים לשונאי ולא יקרא שונא לא עובד
ע"ז לבד כל תועבת י"י אשר שנא והמעט הספיק לו רבעים כי התכלית מה שאפשר
לאדם לראות מזרעו הוא דור רביעי וכשיהרגו אנשי המדינה עובדי ע"ז יהרג הזקן
ההוא העובד ובן בן בנו אשר הוא הילד הרביעי וכאילו הוא ספר שמכלל מצותיו
ית' אשר מצותיו מכלל פעולותיו בלא ספק שיהרג זרע עובדי ע"ז אע"פ שהם קטנים
בתוך אבותם ואבות אבותם וזאת המצוה מצאנוה נמשכת בתורה בכל מקום
כמו שצוה בעיר הנדחת החרם אותה ואת כל אשר בה כל זה למחות הרושם
ההוא המביא להפסד הגדול כמו שבארנו וכבר יצאנו מענין הפרק אבל בארנו
למה הספיק לו הנה מזכרון פעולותיו זכרון אלו לבד והוא מפני שהוא צריך אליהם
בהנהגת המדינות כי תכלית מעלת האדם ההדמות בו ית' כפי היכולת כלומר
שנדמה פעולותינו לפעולותיו כמו שבארו בפרוש קדושים תהיו אמרו מה הוא
חנון אף אתה היה חנון מה הוא רחום אף אתה היה רחום והכונה כולה כי

התארים כולם המיוחסים לו הם תוארי פעולותיו לא שיהיה ית' בעל איכות"

פרק נ"ה

כבר קדם לנו במקומות רבים מזה המאמר כי כל מה שיחייב
גשמות ראוי בהכרח להרחיקו ממנו יתעלה וכן כל הפעלות ירוחק ממנו
כי כל ההפעליות יחייבו שינוי ושהפועל להפעליות ההם בלתי המתפעל בלא ספק.
ואילו היה הוא ית' מתפעל בשום פנים מאופני ההפעלות היה זולתו שפועל בו ומשנהו
והוא וכן ראוי בהכרח שירוחק ממנו כל העדר ושלא יהיה שום שלימות נעדרת ממנו
פעם אחת ונמצאת אחרת שאם תאמר זה היה שלם בכח וכל כח יחובר אליו העדר
בהכרח וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל אי אפשר לו מבלתי מוציא זולתו שיהיה
בפועל ולא יהיה לו דבר בכח בשום צד וממה שראוי בהכרח שירוחק ממנו גם
כן הדמוי לשום דבר מן הנמצאות וזה דבר כבר הרגיש בו כל אדם כבר גלה בספרי
הנביאים בהרחקת הדמוי ואמר ואל מי תדמיוני ואשוה ואמר אל מי תדמיון אל ומה
ודמיון מאין כמוך וזה הרבה. כללו של דבר כי כל דבר שיביא לאחד מאלו המינים
הארבעה ראוי בהכרח להרחיקו ממנו במופת המבואר. כל מה שיביא לגשמות או
מה שיביא להפעליות ושינוי או מה שיביא להעדר כמו שלא יהיה לו דבר בפועל ואחר
כן ישוב בפועל או מה שיביא לדמיון דבר מברואיו אלו מכללי תועלות חכמת
הטבע בידיעת הא-ל כי כל מי שלא ידע החכמות ההם לא ידע חסרון ההפעליות
ולא יבין ענין מה שבכח ומה שבפועל ולא ידע התחייב ההעדר לכל מה שבכח
ושאשר בכח יותר חסר מן המתנועע להוציאת הכח ההוא לפועל והמתנועע חסר
גם כן מהצטרפו למה שבעבורו התנועע עד שיגיע בפועל ואם ידע אלו הדברים
ולא ידעם במופתיהם לא ידע פרטים המתחייבים מאלה ההקדמות הכלליות חיוב
הכרחי ולזה לא יהיה אצלו מופת במציאות האלוה ולא בהתחייב הרחקת אלה המינים
ממנו. ואחר הקדימי זאת ההצעה אתחיל בפרק אחר לבאר בו שקרות מה שיחשבוהו מאמיני התארים העצמיים לו. ואמנם יבינהו מי שקדמה לו הידיעה
הידיעה במלאכת ההגיון ובטבע המציאות"

שיעוריהו ולזה יתחייב שיהיו [illegible] כולם בפועל. ולא

פרק נ"ו

דע כי הדמות הוא יחס אחד בין שני דברים שלא ישוער בשניהם
יחס כן לא יאמר כי שניהם דומים. וכן כל מה שאין דמיון בשניהם
אין יחס בשניהם. והמשל בו שלא יאמר זה החום דומה לזה המראה ולא זה הקול
דומה לזאת המתיקות וזה דבר מבואר בעצמו. וכאשר היה הכולל היחס בינינו ובינו ית'
ר"ל בינינו ובין זולתו יתחייב הסילוק הדמיון גם כן. ודע כי כל שני דברים שהם תחת
מין אחד ר"ל שתהיה מהות שניהם אחת אלא שהם מתחלפים בגודל ובקטנות או

בחוזק

בחוזק ובחולשה או כיוצא בזה שהם שניהם מתדמים בהכרח ואעפ"י שהם מתחלפים זה המין מן החלוף. והמשל בו כי גרגיר החרדל וגלגל הכוכבים הקיימים מתדמים ברחקים השלשה ואעפ"י שזה בתכלית הגודל וזה בתכלית הקטנות ענין מציאות הרחקים בהם אחד. וכן השעוה הנתכת בשמש ויסוד האש מתדמים בחם ואעפ"י שהחם ההוא בתכלית החוזק וזה החם בתכלית החולשה אלא שענין המציאות ההיא בשניהם אחד אחד. וכן היה ראוי שיבין מי שיאמין שיש תארים עצמיים יתואר בהם הבורא ית' והם שהוא נמצא וחי ויכול וחכם ורוצה שאין אלו הענינים מיוחסים אליו ואלינו ב ענין אחד ויהיה החלוף בין התארים ההם ובין תארינו בגדול או בשלם או בתמיד או בקיים עד שתהיה מציאותו יותר קיימת ממציאותנו וחייו יותר מתמידים מחיינו ויכלתו יותר גדולה מיכלתנו וחכמתו יותר שלמה מחכמתנו ורצונו יותר כולל מ רצוננו ויכלול שני הענינים גדר אחד כמו שיחשבו אלו. אין הענין כן בשום פנים כי ענין יותר מכך אמנם יאמר כן שני הדברים אשר יאמר עליהם הענין ההוא ב הסכמה ואם היה כן היה הענין הדמיון ולפי דעתם דעת אשר יראו שיש לו תארים עצמיים כמו שהתבאר שתהיה עצמו ית' בלתי דומה לעצמים כן ראוי שיהיו התארים העצמיים אשר יחשבום בלתי דומים לתארים ולא יקבצם גדר אחד ולא כן יעשו אבל יחשבו שיקבצם גדר אחד ושאין דמיון ביניהם. הנה כבר התבאר למי שיבין ענין הדמיון ש הוא ית' אמנם יאמר עליו ועל זולתו נמצא בשתוף גמור וכן אמנם יאמרו החכמה והחיים והיכולת והרצון עליו ית' ועל כל בעל חכמה ויכולת ורצון וחיים בהשתתפות גמור אשר אין דמיון ענין ביניהם כלל ולא תחשוב שהם יאמרו בספק כי הספקות אשר יאמרו בהספקה הם אשר יאמרו על שני דברים שביניהם דמיון בענין אחד וה ענין ההוא מקרה בהם ואינו מעמיד עצם כל אחד מהם. ואלו הדברים המיוחסים לו ית' אינם מקרים אצל אחד מבעלי העיון ואלו התארים אשר לנו הם כלם מקרים לפי דעת המדברים ואני תמיה מאין נפל הדמיון עד שיקבצם גדר אחד ויהיו נאמרים בהסכמה כמו שידרשו וזה מופת חותך על היות התארים המיוחסים לו אין בין ענינם וענין אלו התארים אצלנו שתוף בשום פנים ולא בשום ענין ואמנם השתוף בשם לא בדבר אחר ואחר שהיה כן אין ראוי שתדמין ענינם מוסכים על הענינים בהיות אלו התארים שהם עצמים על עצמינו בעבור שהשתתפו בשם וזה הענין גדול ה מעלה אצל היודעים. שמרהו והבינהו הבנה טובה להיות מזומן למה שאנחנו

להבינך אותו.

פרק נ"ז

בתארים יותר עמוק מן הקודם. ידוע כי המציאות הוא מקרה קרה לנמצא ולזה היה ענין נוסף על מהות הנמצא וזהו הדבר המבואר הראוי לכל מה שלמציאותו סבה שמציאותו ענין נוסף על מהותו ואמנם מי שאין סבה למציאותו והוא השם ית' ויתעלה לבדו כי זה הוא ענין אמרנו עליו ית'

ורצונו
מרצונו

שהוא מחויב המציאות תהיה מציאותו עצמו ואמתתו ועצמו מציאותו ואין
עצם קרה לו שימצא ותהיה מציאותו ענין נוסף עליו שהוא ראוי המציאה תמיד
אין מתחדש עליו ולא מקרה קרה לו ואם כן הוא נמצא ולא במציאות וכן חי לא
בחיים ויודע לא במדע ויכול לא ביכולת וחכם לא בחכמה אבל הכל שב אל ענין
אחד אין רבוי בו כמו שיתבאר. ומה שצריך שיודע שר׳ כי האחדות והרבוי
מקרים קרו לנמצא כאשר הוא רב או אחד כבר התבאר זה בספר העקרי מה
שאחר הטבע וכמו שהמנין אינו עצם המנויים כן אין עצם האחדות עצם הדבר
המתאחד כי אלו כולם מקרים מסוג אחד הכמות המתפרק ישיגו הנמצאות ה
מזומנות לקבל כמו אלה המקרים. אמנם הראוי המציאות הפשוט באמת אשר
לא תשיגהו הרכבה כלל כמו שהוא מן השקר עליו מקרה הרבוי כן מן השקר עליו
מקרה האחדות ר״ל כי אין האחדות ענין נוסף על עצמו אבל הוא אחד לא באחדות
ולא יבחנו לו העניינים הדקים כמעט שיבררו מן השכל במלות הנהוגות אשר
הם הסבה הגדולה בהטעאה כי יצר בנו הדבור מאד מאד בכל לשון עד שלא
נצייר הענין ההוא אלא בהקל בדבור וכאשר השתדלנו להורות על היות האלוה
לא הרבה לא יוכל האומר לאמר רק אחד ואע״פ שהאחד והרבה מכלל
הכמות ולזה נבאר הענין ונעיר השכל לאמתת הדבר באמרנו אחד לא באחדות
כמו שנאמר קדמון להורות על שהוא בלתי מחודש ובאמרנו קדמון מן ההקל
מה שהוא מבואר נגלה כי הקדמון אמנם יאמר למי שישיגהו הזמן אשר הוא
מקרה לתנועה הנמשכת אחר הגוף והוא גם כן משער המצטרף כי אמרך ה
קדמון במקרה הזמן כאמרך הארוך והקצר במקרה הקו וכל מי שלא ישיגהו
מקרה הזמן לא יאמר עליו באמת לא קדמון ולא חדש כמו שלא יאמר במתיקות
לא מעוקל ולא ישרה ולא יאמר בקול לא מליח ולא תפל ואלו דברים אין נעלמים
בהם למי שהרגיל בהבנת העניינים ובחנם כפי אמתתם בהשגת השכל להם והפש׳
והפשטתם אותם לא כמלות אשר יורו עליו המלות וכל מה שתמצאהו בספרים
שיתואר השם ית׳ בראשון ואחרון הוא כתארו ית׳ בעין ובאזן הכונה בזה שהוא
ית׳ לא ישיגהו שנוי ולא יתחדש לו ענין בשום פנים לא שיהיה ית׳ תחת הזמן
שיהיה קצת הקש בינו ובין זולתו ממה שבזמן ויהיה ראשון ואחרון. ואמנם אלו
המלות כולם כלשון בני אדם כן אמרנו אחד ענינו שאין דמיון לו לא שענין ה
אחדות דבק לעצמו.

פרק נח

יותר עמוק מן הקודם דע כי תאר השם ית׳ בשלילות הוא התאר האמתי אשר לא ישיגהו דבר מן ההקל ואין בו חסרון
בחק הבורא כלל ולא בשום ענין אמנם תארו בחיובים יש בו השתוף והחסרון מה
שכבר בארנוהו וצריך שנבאר לך תחלה איך הם השוללים תארים על צד אחד

ובאי זה דבר יבדלו מתארי החיוב · ואחר כן אבאר לך איך אין לנו דרך בתארינו
אלא בשוללים לא בזולתם ואומר כי התאר אינו אשר ייחד המתואר לבד עד
שלא ישתתף בתאר ההוא עם זולתו אבל התאר יהיה גם כן תאר למתואר ואם
הוא משתתף בו עם זולתו ולא יהיה בו ההתיחדות · והמשל בו אם ראית איש מרחוק
ושאלת ותאמר מה זה הנראה ויאמר לך ב"ח יהיה זה תאר בלא ספק לזה הנראה ·
ואע"פ שלא יחדהו מכל מה שזולתו אלא הגיע בו קצת התיחדות והוא שזה
הנראה אינו גוף ממין הצמחים ולא ממין המתכות · וכן עוד כשיהיה בזה הבית
אדם ותדע שבו גוף אחד אלא שאתה לא תדע מה הוא ותשאל ותאמר מה בזה
הבית ואמ' לך השואל אין בו מחצב ולא גוף צמח כבר הגיע קצת ההתיחדות ותדע
שבו ב"ח ואם לא תדע אי זה ב"ח הוא כזה הענין ישתתפו תארי השלילה לתארי
החיוב שאי איפשר שלא ייחדו קצת התיחדות ואע"פ שלא יהיה בהם מן ההתיחדות
אלא הסרת מה ששללנו מכלל מה שהיינו חושבים אותו בלתי מושלל · ואמנם הדבר
אשר נבדלו בו תארי השלילה מתארי החיוב שתארי החיוב ואע"פ שלא ייחדו הם
מורים על חלק מכלל הדבר המבוקש ידיעתו אם חלק מעצמו או מקרה ממקריו
ותארי השלילה לא יודיעונו דבר בשום פנים מן העצם המבוקש ידיעתו מה הוא
אלא אם היה זה במקרה כמו שהמשלנו · ואחר זאת ההקדמה אומר שהשם ית'
כבר בא המופת שהוא מחויב המציאות אין הרכבה בו כמו שנעשה עליו מופת ולא
נשיג אלא ישותו לבד לא מהותו אם כן מן השקר שיהיה לו תאר חייב מפני שאין לו
מהות חוץ לישותו ויורה התאר על אחד מהם כל שכן שתהיה מהותו מורכבת ·
ויורה התאר על שני חלקיה כל שכן שיהיו לו מקרים ויורה התאר גם כן עליהם
ואם כן אין תאר חייב בשום פנים אמנם תארי ההרחקה הם אשר צריך שיעשו
להישיר השכל למה שצריך שיאמינו בו ית' מפני שלא יגיע מצדם רבוי בשום
פנים והם יישירו השכל לתכלית מה שאפשר האדם שישיגהו ממנו ית' · והמשל בו
שהנה התבאר לנו במופת חייב מציאות דבר אחר זולת אלו העצמים המושגים ב
חושים ואשר כלל ידיעתם השכל ואמרנו על זה שהוא נמצא הענין כי מן השקר
העדרו ואחר כן השגנו שזה הנמצא אינו כמציאות היסודות אשר הם גופות מתים
ואמרנו שהוא חי הענין שהוא ית' אינו מת · ואחר כן השגנו שזה הנמצא גם כן
אינו כמציאות השמים אשר הם גוף חי ואמרנו שהוא אינו גוף · ואחר כן השגנו
שזה הנמצא אינו כמציאות השכל אשר אינו גשם ולא מת אבל הוא עלול
ואמרנו שהוא ית' קדמון הענין אין לו סבה המציאהו · ואחר כן השגנו שזה ה
נמצא אין מציאותו אשר הוא עצמו מספיק לו שיהיה נמצא לבד אבל שופעות
מאתו מציאויות רבות ואין זה כהשפע החם מן האש ולא כחיוב האור מן השמש
אבל השפע שימשיך להם התמיד עמידה וקיום וסדור בהנהגה מתוקנת כמו שנ

שנבאר ונאמר כן מקצת אלו הענינים שהיה יכול ויחסם ידיעת הכונה באלו התארים
שאינו לואה ולא סכל ולא נבהל או עוזב וענין אמרנו ולא לואה שמציאותו יש בה
די להמציאת דברים אחרים וענין אמרנו לא סכל שהוא משיג כלומר חי כי כל משיג
חי. וענין אמרנו לא נבהל ולא עוזב כי אלו הנמצאות הולכות על סדר והנהגה לא
עזובות והוית כאשר יקרה אלא בהויה כל מה שינהיגהו הרוצה בכונה. ואחר כן
השגנו כי זה הנמצא אין אחר כמוהו ואמרנו הוא אחד הענין הרחקת הרבוי. א
הנה כבר התבאר לך כי כל תאר שנתארהו בו הוא אם תאר פעלה או יהיה ענינו
שלילת העדרו אם היתה הכונה בו השגת עצמו לא פעולתו ולא העשות גם כן אלו
השלילות לא נתארם עליו ית' אלא בפעם אשר כבר ידעת שפעמים ישולל מהדבר
מה שאין דרכו שימצא לו כמו שנאמר בכותל לא רואה. ואתה יודע האיש המע'
הענין במאמרי זה כי זה הרקיע והוא גשם מתנועע שכבר ידענו זרתותיו ואמותיו
וידענו שיעור חלקים ממנו ורב תנועותיהם אלו דעותינו כלן הלאות מהשיג
מהותו עם היותנו יודעים שהוא בעל חמר וצורה בהכרח אלא שאינו זה החמר
אשר בנו ולזה לא נוכל לתארו אלא בשמות בלתי מקוימים לא בחיוב המקויים ש
ונאמר כי השמים לא קלים ולא כבדים ולא מתפעלים ולזה לא יקבלו פעלה
ואינם בעלי טעם ולא בעלי ריח וכיוצא באלו השלילות כל זה לסכלותנו בחמר
ההוא ואיך יהיה ענין דעותינו כשישתדלו להשיג הנקי מהחומר הפשוט בתכלית
הפשיטות המחויב המציאות אשר אין עלה לו ולא ישיגהו ענין מורכב על עצמו
השלם אשר ענין שלימותו שלילת החסרונות ממנו כמו שבארנו שאנחנו לא נ
נשיג זולת ישותו לבד וישיש נמצא לא ידמה לו דבר מכל הנמצאות אשר המציאם
ולא ישתתף להם בענין כשום פנים ואין רבוי בו ולא לאות להמציא זולתו ושיחסו
לעולם יחס רב החובל לספינה ואין זה גם כן יחס אמתי ולא דמיון אמתי אבל
הוא להישיר השכל שהוא ית' מנהיג הנמצאות הענין שהוא יעמידם וישמור
סדורם כמו שצריך והנה יתבאר זה הענין ביותר רחב מזה. ישתבח מי אשר כה
כשהשקיפו הדעות בעצמו תשוב השגתם קוצר השגה קצרה וידיעה. וכשישקיפו חייב השכלים
פעולותיו מרצונו תשוב ידיעתם סכלות. וכשישתדלו הלשונות להגדילו בתארים
ישוב כל הפלגה דברים לאות וקיצור דברים.

פרק נ"ט

יש לשואל שישאל ויאמר אחר שאין תחבולה בהשגת
אמתת עצמו והמופת מכריח כי הדבר המושג הוא שהוא
נמצא לבד והאדי החיוב כבר בארנו כמו שבא עליו המופת באי זה דבר יפול הית'
היתרון בין המשיגים אם כן אשר השיגו משה רבינו ע"ה ושלמה הוא אשר ישיג
האיש האחד מקטנת דורשי החכמה וזה אי אפשר בו תוספת. וכן המפורסם

אצל בעלי התורה וגם אצל הפילוסופים כי היתרון בזה הרבה. ודע כי הענין כן ושזה
היתרון בין המשיגים עצום מאד כי כל אשר יוסיפו בתארי המתואר יתיחד יותר ויקרב
המתואר להשגת אמתתו כן כל מה שתוסיף בשלילה ממנו ית' תקרב אל ההשגה ותהיה
יותר קרוב אליו ממי שלא שלל מה שכבר התבאר לך במופת שלילתו ולזה יטרח אדם
שנים רבות בהבנת חכמה אחת ואמתת הקדמותיה עד שיקח אמת, והיה תולדת ה
חכמה ההיא כולה שנשלול מהבורא ענין אחד יודע במופת שהוא שקר שיתואר לו ה
ענין ההוא ואחר מן המקצרים בעיון לא יתבאר לו כן במופת ויהיה הענין אצלו מסופק
המצא הענין ההוא לבורא או לא ימצא לו ואחר מחשוכי העינים יחייב לו הענין ה'
ההוא אשר התבאר שלילתו כמו שאביא המשל שהוא אינו גשם ואחר יסתפק ולא ידע
אם הוא גשם או לא גשם ואחר יגזור שהוא גשם ויקרב פני הבורא בזאת האמונה.
ראה כמה בין שלשה האנשים מן ההבדל הראשון בלא ספק יותר קרוב לשם והשני י
רחוק ממנו והשלישי יותר רחוק כן כשנניח רביעי התבאר אצלו במופת המנע ההפעלות
ממנו ית' והראשון אשר הרחיק הגשמות לא התבאר לו יהיה זה הרביעי בלא ספק י
יותר קרוב אל השם מן הראשון וכן תמיד עד שכם ימצא איש שיתבאר אצלו במופת
המנע דברים רבים ממנו ית' הם אצלנו אפשר שימצאו לו או יבואו מאתו כל שכן אם
נאמין זה מחויב יהיה האיש ההוא יותר שלם ממנו בלא ספק הנה כבר התבאר לך כי
כל אשר יתבאר לך במופת שלילת דבר אחד ממנו תהיה יותר שלם וכל אשר תחייב
לו דבר מוסף תהיה מדמה ותרחק מידיעת אמתתו ובאלו הפנים צריך שיתקרבו לידיעתו
בדרישה ובחקירה עד שידע שקרות כל מה שהוא שקר לא שתחייב לו דבר על צד ש
הוא ענין מוסף על עצמו או שהענין ההוא שלמות בחקו כאשר תמצאהו שלמות בחק
מקצת שהשלמויות כלם קנת קנינים ולא כל קנין ימצא לכל בעל קנין ודע שאתה
כשתחייב לו דבר אחר יהיה רחוק ממנו בשני פנים האחד לפי שכל מה שתחייבהו ל
הוא שלמות לנו והשני שהוא אינו בעל דבר אחר אבל עצמו הוא שלמויותיו כמו ש
בארנו וכאשר הרגיש כל אדם שאי אפשר להגיע אל השגת מה שנשיג כי אם בשלילה
והשלילה לא תודיע דבר מאמתת הענין אשר נשלל ממנו הדבר אשר שללנוהו באמרו
כל אדם כולם העוברים והבאים שהבורא ית' לא ישיגוהו הדעות ולא ישיג מה הוא אלא
הוא ושהשגתו היא הלאות מתכלית השגתו וכל הפילוסופים אומ' נצחנו בנעימותו ית'
ונעלם ממנו לחוזק הראותו כמו שיעלם השמש מהעינים החלושים להשיגו וכבר האריכו
בזה כמה שאין תועלת לשנותו הנה והנמרץ המופלג הנאמר בזה הענין אמרו בתלים
לך דומיה תהלה פירושו השתיקה אצלך היא השבח וזה המאמר דברים עמוקים מאד
בזה הענין שאנחנו כל דבר שנאמר אותו שנכוין בו הגדלה והשבח נמצא בו מעט סרך
כנגדו ית' ונמצא בו קצת חסרון אם כן השתיקה יותר ראויה וההסתפקות בהשגת ה
שכלים כמו שצוו השלמים ואמרו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. וכבר ידעת

אמרתם המפורסמת אשר מי יתן והיו כל המאמרים כמותה ואני אזכירה לך בל׳
בלשונה ואעפ״י שהיא ידועה להעיר על ענינה · אמ׳ ההוא דנחית קמיה דר׳ חנינא
אמ׳ האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק העזוז והיראוי · אמ׳ ליה ר׳ חנינא סי
שלמתיה לשבחיה דמרך השתא אנן תלת קמייתא אלמלא דאמרינהו משה
רבי׳ ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה אנן לא הוה יכלינן למימרינהו ואת
אמרת ואזלת · משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפי׳ אלפים
דינרי זהב ומקלסים אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו עד הנה הגיע מאמר זה
החסיד והסתכל תחלה שמאנו והאסו רבוי תארי החיוב והתבונן איך ביאר כי הת
התארים לו הנחנו לדעתנו לבד לא המרענו לשלם ולא דבקנו בדבר מהם · ואמנם
כאשר הצריך הכרח הדבר לבני אדם במה שישלם בידם מעט ציור שיאמר להם
הבורא כשלמיותיהם כמו שאמרנו דברה תורה כלשון בני אדם תכליתנו שנעמוד
על המאמרים ההם ולא נקרא שמו בהם אלא בקראנו אותם בתורה לבד · ואמנם
כאשר באו גם כן אנשי כנסת הגדולה והם נביאים וסדרו זכרם בתפלה תכליתנו
שנאמרם לבד ועקר זה המאמר כאילו ששני הכרחים הביאו להתפלל בהם
האחד מפני שבאו בתורה והשני שסדרו הנביאים התפלה בהם ולולא הכרח ה
ראשון לא זכרנום ולולא ההכרח השני לא הסירונום ממקומם ולא התפללנו
בהם ואתה מרבה בתארים הנה כבר התבאר לך גם כן מאלו הדברים שאין כל
מה שתמצאהו מן התארים המיוחסים לשם בספרי הנביאים ראוי לנו שנתפלל
בהם ונאמרם שהוא לא אמר אלמלי דאמרינהו משה רבי׳ לא הוה יכלינן למימר
למימרינהו אלא תנאי אחר ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה ואז מותר
לנו להתפלל בהם ולא כמו שעשו הפתאים באמת אשר הפריזו בשבחים והאריכו
והרבו דברים בתפלות חברום ומליצות קבצום להתקרב בהם לבורא לפי מחשבתם
יתארו הבורא בהם בתארים לו יתואר בהם אחד מבני אדם היה חסרון בחקו ·
שהם לא הבינו לו הענינים הגדולים והחשובים הזרים מדעות ההמון ולקחו הבו׳
ית׳ מדרש לשונותם ותארוהו וספחוהו בכל מה שיחשבוהו ראוי ויאריכו לשבחו
בזה עד שיעוררוהו להפעל במחשבתם וכל שכן אם ימצאו כתוב מדברי נביא
ויעשו בזה יהיה הענין מותר להם שיביאו לכתובים שצריך לפרשם על כל פנים ויישבום
כפשוטיהם ויגזרו מהם ויעשו להם סעפים ויבנו עליהם מאמרים · והרבה הת
זה אצל המשוררים והמליצים ואצל מי שיחשוב שהוא עושה שיר עד שחברו
דברים קצתם כפירה גמורה וקצתם יש בהם מן השטות והפסד הדמיון מה שראוי
ההם לאדם שישחק עליו לפי טבעו כששמעו ויבכה עם ההתבוננות איך נאמרו הדברים
בחק השם ית׳ ולולא חמלתי על חסרון האומרים הייתי מגיד לך מהם מעט עד
שתתעורר על מקום החטא בהם אלא שהם מאמרים חסרונם נראה מאד למי ש

שיבין · וצריך שתתבונן ותאמר הנה זה לשון הרע והוצאת שם רע · מה יהיה
כל שכן הרחבת הלשון כחק השם ית׳ והארך בתארים ית׳ מהם ולא אומר שהוא
מרי אבל חרוף וגדוף בשגגה מן ההמון השומעים ומן הפתי ההוא האומר° אמנם
מי שהשיג חסרון המאמרים ההם ויאמרם הוא אינו׳ מכלל מי שנאמר בהם
ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה׳ אלהיהם · ונאמר ולדבר על יי׳ תועה
ואם תהיה ממי שיחוס על כבוד קונו אין צריך לך שתשמעם בשום פנים כל שכן
שתאמרם וכל שכן שתעשה כמוהם · וכבר ידעת שעור אשמת מי שישיח דברים
כלפי מעלה · ואין צריך לך בשום פנים שתכנס עצמך לתארי השם בחיוב להגדילו
במחשבתך ולא תצא ממה שסדרוהו אנשי כנסת הגדולה בתפלות ובברכות ובזה
די לפי ההכרח ויותר מדי כמו שאמ׳ ר׳ חנינא · אמנם שאר מה שבא בספרי ה
נביאים יקרא בעבור עליו אבל יאמינו בו מה שכבר בארנו שהם תארי פעולותיו או
להורות על שלילת העדרים וזה הענין גם כן לא יפורסם להמון אבל זה המין מן
העיון ראוי ביחידים אשר הגדלת הבורא אצלם איננה שיאמרו מה שאין ראוי אבל
שישכילו במה שראוי · ונשוב אל השלמת ההערה על דבר ר׳ חנינא וחכמתו לא
אמר משל למלך שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב ומקלסים אותו במאה דינ׳ ש׳
היה מורה זה המשל על שלמיותו יותר מאלו השלמיות אשר יוחסו לו רק הם
ממינם ואין הענין כן כמו שבארנו במופת · אבל חכמת זה המשל הוא אמרו דינרי
זהב ומקלסים אותו בשל כסף להורות שאלו אשר הם אצלנו שלמיות אין אצלו
ית׳ ממינם דבר אלא כולם חסרון בחקו כמו שבאר (ואמ׳) בזה המשל והלא גנאי
הוא לו · כבר הודעתיך שכל מה שתחשבהו מאלו התארים לשלימות הוא חסרון בח׳ הנה
בחקו ית׳ כשיהיה ממין מה שאצלנו · וכבר הישירנו שלמה לזה הענין במה שאמ׳ די
ואמר כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים ״

פרק ס׳

אני רוצה למשול לך משלים בזה הפרק תוסיף בהם לדעת
שראוי להרבות התארים בשוללות ותוסיף בהם הרחקה מהא׳
מהאמנת תוארי חיוב לו ית׳ · הנה שאיש אחד נתאמתה לו שהספינה נמצאת ולא
ידע זה השם על מה הוא נופל אם על עצם אחד או על מקרה · ואחר כן התבאר
לאיש אחר שאינה מקרה ואחר כן התבאר לאיש אחר שאינה מחצב ואחר כן
התבאר לאחר שאינה בח״ ואחר כן התבאר לאחר שאינה צמח מחובר לארץ ·
ואחר כן התבאר לאחר שאינה גוף אחד מחובר חבור טבעי ואחר כן התבאר
לאחר שאינה בעלת צורה שטוחה כקרשים והדלתות ואחר כן התבאר לאחר
שאינה כדורית ואחר כן התבאר לאחר שאינה חדודית ואחר כן התבאר לאחר
שאינה עגולה ולא בעלת צלעות שוות והתבאר לאחר שאינה מקשה הנה האחר

מבואר שזה האחרון כמעט שהגיע לציור הספינה כפי מה שהיא באלו התארים ה
שוללים וכאילו השוה למי שציירה שהיא גשם מעצם חלול ארוך מחובר מעצים
רבים אשר צייר בתארי החיוב אמנם הקודמים אשר המשלנו בהם כל אחד מהם
יותר רחוק מציור הספינה מאשר אחריו עד שהראשון במשלנו לא ידע רק השם
לבד הנה כן יקרבך תארי השלילה לידיעת השם ית' והשגתו והשתדל מאד שתוסיף יש
שלילה מה שתשלול במופת לא שתשלול בדבור לבד כי כל אשר התבאר לך במופת
שלילת דבר שישנו מציאותו לשם ממנו תקרב אליו מדרגה בלא ספק ובאלו הפנים
היו אנשים קרובים אליו מאד ואחרים בתכלית הרוחק לא שיש לשם מקום שיקרב ה
אדם לו ויתרחק ממנו כמו שיחשבו עורי העינים והבן זה מאד ודעהו ושמח בו הנה
כבר התבאר לך הדרך אשר אם תלך בה תקרב אליו ית' ולך בה אם תרצה' ואמנם
תארי ית' במחשבה יש בו סכנה גדולה כי כבר התבאר שכל מה שנחשבהו שלמות ואפי'
אם היה השלמות ההוא נמצא לו לדעת האומרים בתארים שאינו ממין השלמות אשר
נחשבהו אבל בהשתתף ואמר לבד כפי מה שבארנו הנה בהכרח תשוב לענין השלילה
שאתה אם תאמר יודע במדע אחד במדע ההוא שאינו משתנה ולא מתרבה יודע ה
דברים הרבים המשתנים המתחדשים להתחדש מבלי שיתחדש לו מדע וידעתו בדבר קודם
היותו ואחר היותו נמצא ואחר העדרו מן המציאות ידיעה אחת אין שנוי בה הנה כבר
גלית שהוא יודע במדע לא כמדענו וכן יחויב שהוא נמצא ולא כענין המציאות כמו' י
הנה כבר הביאתך השלילה בהכרח ולא עמדת על אמתת תאר עצמי אבל עמדת על ה
רבוי והיותך מאמין שהוא עצם אחד יש לו תארים נסכלים שלו שתחשוב להיכם לו
אתה תרחיק מהם הדמיון באלו התארים הידועים אצלנו ואם כן אינם ממינם וכאלו ז
הועידך הענין כחיוב התארים שאמרת שהאל ית' נושא אחד ינשאו עליו דברים נשואים
לא הנושא ההוא באלו הנשואים ולא הנשואים ההם באלו הנשואים ויהיה תכלית השגתנו
בזאת האמונה השתוף לא דבר אחר כי כל נושא הוא בעל נשואים בלא ספק והוא
עצם בגדר ואם הוא אחד במציאות כי ענין הנושא בלתי ענין הנשוא עליו ויתבאר
ויתבאר לך בפרקים מזה המאמר המופת על המנע ההרכבה בו ית' אבל הפשיטות ה
גמורה בתכלית האחרונה ואיני אומר שמחייב התארים לאל ית' מקצר בהשגתו או משתף
או השיגו בחלוף מה שהוא אבל אומר הרחיק מציאות השם מאמונתו והוא לא ירגיש
ובאור זה כי המקצר בהשגת אמתת דבר אחד הוא המשיג קצתו ויסכל קצתו כמי ש
ישיג מענין האדם חייבי החיות ולא ישיג חייבי הדבר והשם ית' אין רבוי באמתתו
שיובן ממנו דבר ויסכל דבר אחר וכן המשתף לענין אחד הוא אשר יצייר יש
אמתת עצם אחד כמה שהוא ויחייב באמתות ההוא לעצם אחר ואלו התארים לפי דעת
מי שיחשבם אינם עצם האל אבל ענינים נוספים על העצם וכן עד אשר ישיג הדבר
בחלוף מה שהוא אי אפשר בהכרח בלתי שישיג ממנו דבר אחד כמה שהוא אינם מי

שיאמר שהטעם במלת אינו אומר שיצייר הדבר בחלוף מה שהוא אבל אומר בכל מצי׳
מציאות זה הטעם ולא ידע זה השם על אי זה דבר נופל וזה אינו רק מאמר והבינהו ולכן
זה המאמר תדע כי המקצר בהשגת האלוה והרחוק מידיעתו הוא אשר לא התבאר לו
שלילת ענין מן הענינים אשר התבאר לזולתו שלילתם ממנו וכן כל מי שמעטו
שלילותיו היה יותר מקצר בהשגה כמו שבארנו בראש זה הפרק ׳ ומי אשר יחיב לו
תאר לא ידע דבר רק השם לבד כי הדבר אשר ידמה שנפל עליו זה השם הוא ענין בלתי
נמצא אבל בדוי שקר וכאילו הפיל זה השם על ענין נעדר שאין במציאות דבר הוא כן ׳
והמשל בו שאדם שמע שם הפיל וידע שהוא בעל חיים ובקש לדעת צורתו ואמתתו
ואמ׳ לו הטועה או המטעה הוא בה״ בעל רגל אחת ושלש כנפים שוכן במעמקי הים
גשמו בהיר ולו פנים רחבים כפני האדם וצורתו ותכונתו וידבר כאדם ופעם יעוף באויר
ופעם ישוט כדג ׳איני אומר שזה צייר הפיל בחלוף מה שהוא ולא שהוא מקצר בהשגת
הפיל אבל אומר שזה הדבר אשר דמהו בזה התאר בדוי שקר ואין במציאות דבר כמוהו
כך אבל זה דבר נעדר קרא לו שם דבר נמצא כענקא ובלאיה וסוס אדם וכיוצא בזה נ״ס ענקא יאגרב
מן הצורות הדמיוניות אשר הושם להם שם מן הנמצאות אם שם אחד או שם מורכב
וכן הענין הנה בשוה והוא כי השם יתעלה שמו הוא נמצא כבר המופת על מציאותו ׳
שהוא מחויב שמתחייב מחויב המציאות הפשיטות הגמורה כמו שאבאר ׳ אמנם היות
הענין ההוא הפשוט המחויב המציאות כמו שיאמר בעל התארים וענינים אחרים ישיגוהו
הוא דבר בלתי נמצא בשום פנים כמו שיתבאר במופת ובשנאמר שזה הענין הנקרא
אלוה על דרך משל הוא ענין בו ענינים רבים יתואר בהם כבר שמנו זה השם להעדר
גמור׳ השתכל כמה יש מן הסכנה בחיוב התארים לו ואשר צריך שיאמין במה שבא
מן התארים בספר התורה או בספרי הנביאים שהם כולם להישיר לשלמותו ית׳ לא לדבר
אחר או תארי פעלות כאות מאתו כמו שבארנו ״

פרק סא

כל שמותיו ית׳ הנמצאים בספרים כולם נגזרים מן הפעולות וזה
מה שאין נעלם בו אלא שם אחד והוא יו״ד ה״א וי״ו ה״א שהוא
שם מיוחד לו ולזה נקרא שם המפורש ענינו שהוא יורה על עצמו ית׳ הוראה מבוארת
אין השתתפות בה אמנם שאר שמותיו הנכבדים מורים בשתוף להיותם נגזרים מפעולות
ימצא כמותם לנו כמו שבארנו עד שהשם המכונה בו יו״ד ה״א וי״ו ה״א הוא גם כן נגזר
מן האדנות דבר האיש אדני הארץ ׳ וההפרש בין אמרך אדני בפתח הנון ובין אמרך
אדני בקמצות הנון כהפרש בין אמרך שרי אשר ענינו השר שלי ובין אמרך שרי אשת
אברהם שבזה האחד וכללות לאחרים ׳ וכבר נאמ׳ למלאך אדני אל נא תעבור ׳ ואמנם
בארתי לך זה בעבור המכונה בו להיותו המיוחד שבשמות המפורסמים לו ית׳ ׳ א
אמנם שאר שמותיו כדיין וצדיק וחנון ורחום ואלהים כולם הם מבוארי הכללות והגזרה

דרך השם שאותיותיו יו״ד ה״א ו״ו ה״א לא יורע לו גזרה ידועה ולא ישתתף בו זולתו
ואין ספק שזה השם הנכבד אשר לא יזכר כמו שידעת אלא במקדש וכהני
י״י המקודשים לבד בברכת כהנים וכהן גדול יום הצום יורה על ענין אחד אין בו
השתתפות בינו ית׳ ובין זולתו בענין ההוא ואיפשר שיורה כפי הלשון אשר אין
אתנו היום ממנה אלא דבר מועט וכפי מה שיקרא על ענין חיוב המציאות סוף
דבר גדלת זה השם והשמירה מלקרא אותו להיותו מורה על עצמו ית׳ מאשר
לא ישתתף אחד מן הברואים בהוראה ההיא כמו שאמ׳ עליו ז״ל שמי המיוחד לי.
אמנם שאר השמות הם מורים כלם על התארים לא על עצם לבד רק על עצם
בעל תארים מפני שהם נגזרים ולזה יביאו הריבוי ר״ל יביאו לחשוב מ׳
מציאות תארים ושיש עצם וענין נוסף על העצם כי כן היא הוראת כל שם נגזר
כי הוא מורה על ענין ועל נושא לא באר אותו התחבר בו הענין ההוא וכאשר
התבאר במופת כי השם ית׳ אינו נושא התחברו בו ענינים ידענו שהשמות ה
נגזרים הם אם לפי יחס הפעל אליו אם לפי ההישרה לשלמותו. ולזה שתק ר׳
חנינא מאמרו הגדול הגבור והנורא לולא שני ההכרחים אשר זכר להיות אילו
מביאים לחשוב תארים עצמיים ר״ל שהם שלמיות נמצאים לו וכאשר רבו אלו
השמות הנגזרים מן הפעולות לו ית׳ הביאו קצת בני אדם לחשוב שיש לו תארים
רבים כמספר הפעולות אשר נגזרו מהם ולזה יעד שתגיע לבני אדם השגה שי
הסיר מהם זה הספק ואמר ביום ההוא יהיה י״י אחד ושמו אחד ר״ל שכמו שהוא
אחד כן יקרא אז בשם אחד לבד והוא המורה על העצם לבד לא שהוא נגזר.
ובפרקי ר׳ אליעזר אמ׳ עד שלא נברא העולם היה הקב״ה ושמו בלבד. השתכל
איך גלה שכל השמות הנגזרים כלם נתחדשו אחר חדוש העולם וזה אמת שהן
כולם שמות הונחו לפי הפעולות הנמצאות בעולם. אמנם כשתתבונן עצמו נקי
מיוחד מופשט מכל פעל לא יהיה לו שם נגזר בשום פנים אבל שם אחד מיוחד
להורות על עצמו ואין אצלנו שם בלתי נגזר לא זה והוא יו״ד ה״א ו״ו ה״א אשר הוא
שם המפורש גמור לא תחשוב זולת זה ולא יעלה במחשבתך שגעון כותבי ה
הקמיעות ומה שתשמעהו מהם או תמצאהו בספריהם המשונים משמות חברום
לא יורו על ענין בשום פנים ויקראום אותם שמות ויחשבו שהם צריכים קדושה
וטהרה ושהם יעשו נפלאות כל אלו הדברים לא יאות באדם שלם לשומעם כל
שכן שיאמינם ואינו נקרא שם המפורש כלל זולת זה השם בן ארבע אותיות
הנכתב אשר לא יקרא כפי אותיותיו. ובפירוש אמרו בספרי כה תברכו את בני יש׳
ישראל כה בלשון הזה כה בשם המפורש. ושם נאמר במקדש ככתבו ובמדינה
בכנויו אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכנויו ת״ל ושמו את שמי שמי ה
מיוחד לי. הנה כבר התבאר לך כי שם המפורש היה זה שם בן ארבע אותיות

שתתבונן

ובתלמוד ירו׳ כה בשם המפורש אתה

ושהוא לבדו הוא המורה על העצם מבלתי שיתוף ענין אחר ולזה אמרו עליו ה' מיוחד לי. ואני אבאר לך הדבר אשר הביא האנשים למה שיאמינוהו מענין השמות ואבאר לך שרש זאת השאלה ואגלה לך מסתורה עד שלא ישאר בה ספק אלא אם תרצה להטעות עצמך בפרק אחר זה.

פרק ס"ב

צוו בברכת כהנים ובא שם יי' ככתבו אשר הוא שם המפורש ולא היה נודע אל כל אדם איך יהיה הדבור בו ובאיזו תנועה ינוע כל אות מאותותיו או אם ידגש קצת אותיותיו אם היתה אות מקבלת דגשות. אבל אנשי החכמה היו מוסרים אותו זה ר"ל תאר הדבור בו ולא היו מלמדים אותו לאדם אלא לתלמיד הגון פעם אחת בשבוע. ואני סובר שזה שאמרו שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהם פעם אחת בשבוע אין זה איך יהיה בו הדבור לבד אלא ללמד גם הענין אשר בעבורו יוחד זה השם ויהיה בו סוד אלהי עוד. גם היה אצלם שם בן שתים עשרה אותיות יהיה בקדושה למטה מזה השם בן ארבע אותיות. והקרוב אצלי שלא היה שם אחד אלא שני שמות או שלשה כללו אותיותיהם שתים עשרה והיו מכנים בו בכל מקום שהיו קורין להם בקריאתם שם בן ד' אותיות כמו שנכנה אנחנו היום באלף דלת. וזה השם גם כן אשר היה בן שתים עשרה אותיות אין ספק שהיה מורה על ענין יותר מיוחד מהוראת אלף דלת ולא היה מעולם נמנע מאחד מבני החכמה אלא כל מי שיבקש ללמדו ילמדוהו ולא היה כן שם בן ארבע אותיות שלא למדוהו מעולם אדם אלא מי שידעו לבנו ולתלמידו פעם אחת בשבוע. וכאשר היו אנשים פריצים לומדים זה השם בן שתים עשרה אותיות ומפסידים בו האמונה כמו שיקרה לכל מי שאינו שלם כשידע שהדבר אינו כמו שהיה מדמה אותו התחילו הסתירו זה השם גם כן ולא היו מלמדים אותו אלא לצנועים שבכהונה לברך בו את העם במקדש שכבר פסקו מלזכור השם המפורש במקדש גם כן להפסד קצת בני אדם. אמרו משמת שמעון הצדיק בטלו אחיו הכהנים מלברך בשם אלא היו מברכים בזה השם בן שתים עשרה אותיות. אמרו בראשונה שם בן שתים עשרה אותיות היו מוסרים אותו לכל אדם משרבו הפריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה והצנועים שבכהונה היו מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים דא"ר טרפון כו'. והיה עוד אצלם גם כן שם בן ארבעים ושתים אותיות וידוע לכל בעל עיון שאי אפשר בשום פנים שיהיו שתים וארבעים אותיות מלה אחת ואמנם היו לו מלות רבות כלל אותיותיהם מ"ב ואין ספק שהמלות ההם מורות על ענינים כהכרח הענינים ההם יקרבו לאמתת עצמו ית' בפנים אשר אמרנו. ואמנם נקראו אלו המלות הרבות האותיות שם להיותם מורים על ענין אחד לבד כשאר השמות המיוחדים

ואמנם רבוי המלות ההם להבנת הענין כי הענין אחר הקשר שיכון במלות רבות מאד
ויתכן יתודע שזה הדבר אשר יאמר היה למוד הענינים שמורים עליהם השמות ההם
לא הדבור לבד באותיות הערומות מכל ענין ולא נקרא כלל זה שם בן ארבעים ושתים
אותיות זה ולא עם בן שתים עשרה אותיות שם המפורש אבל שם המפורש הוא
השם המיוחד לו כמו שבארנו · ואמנם אלו השמות האחרים היו מלמדים קצת חכמה
אלהית בהכרח והראיה על היותן מלמדי חכמה אמרם עליו שם בן ארבעים ושתים
אותיות קדוש ומקודש ואין מוסרים אותו אלא למי שצנוע ועומד בחצי ימיו ואינו כועס
ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו ודבורו בנחת עם הבריות וכל היודעו והזהיר בו
ושומרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו מוטלת על הבריות ותלמודו
מתקיים בידו ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא זה כתוב בתלמוד · ומה רחוק
דרך מה שיבין מזה המאמר מכונת אמרו זה כי הרבה יחשבו שהם אותיות ידבר בהם
לא דבר אחר ולא יפרש להם ענין ויגיעו בהם אל אלו המעלות הנשאות ויצטרך להם אלו
ההכנות המוסר הלו והזהרה רבה אשר זכר וזכרו הוא שזה כולו אינו רק הודעת
ענינים אלהיים מכלל הענינים שהם סתרי תורה כמו שבארנו וכבר התבאר בספרים הר"ל
מדוברים בחכמה האלהית שזאת החכמה אי אפשר לשכחה ר"ל השגת השכל הפועל
והוא ענין אמרו ותלמודו מתקיים בידו · וכאשר מצאו האנשים הרעים הכסילים אלו ה
דברים התחיל להם הכזב והאמר שיקבצו אי זה אותיות שירצו ויאמרו כזה הוא שם
יעשה ויפעל כשיכתב או כשיאמר על תאר כך ואחר כן נכתבו הכזבים ההם אשר בדאם
הרע הפתי הראשון ונעתקו הספרים ההם לידי הטובים רכי הלב הסכלים אשר אין להם
מאזנים ידעו בהם האמת מן השקר והסתירום ונמצאו בעזבונותם ונחשב בהם שהם
אמת וכלה דבר פתי יאמין לכל דבר · וכבר יצאנו מעניננו הנכבד ועיוננו הדק אל השיון
בטול שגגון וראות בטול לבל מדעיל בעיון אלא שהביא לזה הכרח זכרנו השמות
וענינם וכבר שהתפרסם אצל ההמון מענינם ואשוב אל ענינו שכבר העירונו שכל שם
שיש לו ית' הוא נגזר אלא שם המפורש וצריך שנדבר בזה השם יהוא אהיה אשר אהיה
בפרק נפרד למה שבו מן הענין הדק אשר אמרנו כי לא תרדה התארים ·

פרק סג

נקדים הקדמה ונאמר שזה אשר אמרו ע"ה ואמרו לי מה שמו מה
אומר אליהם איך היתה לענין ההוא ראויה ואת הקושיא עד שישאל
שיבקש כמה זה ישיב עליה · ואמנם אמרו והן לא יאמינו לי וכו' כי יאמרו לא נראה אליך
ה' הוא מבואר מאד שכן ראוי שיאמר לכל מי שיתקרא בנבואה עד שיביא מופת · ועוד
אם היה הענין כמו שיראה שהוא שם ידובר בו לבד לא יחלו הדבר מהיות ושראל כבר
ידעו השם ההוא או לא שמעוהו כלל ואם היה נודע אצלם אין טענה לו בהגידו אותו כי
ידיעתו בו כידיעתם ואם היה בלתי נשמע אצלם מה הראיה שזה שם האל אם הייתה ידי

ידיעת שמו ראיה. ואשר שהוא אחר שלדרו יה' זה השם אם לו לך ואספת את זקני ישראל
ושמעו לקולך ואחר זה שנה הוא ע"ה והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי וכבר קדם
אמרו יה' ושמעו לקולך. ואמ' לו יה' אחר כן מזה בידך ויאמר מטה וגו'. ואשר הרעתו
ויבאר לך כל זה הספק הוא מה שאומר לך. כבר ידעת פרסום דעת הצאבה בזמנים
ההם והיות בני אדם כולם לא יחידים עובדי ע"ז ר"ל האמנת הרוחניות והורדת הרוחניות
ועשית הטלסמאות. והיה דבר כל מתפאר בזמנים ההם כולם אם שיתפאר שעלה בו עי—
ון ומופת הראהו שיש אלוה לעולם בכלל כאברהם או יתפאר שירדה עליו רוחניות
כוכב או מלאך וכיוצא בזה אבל איש שיתפאר בנבואה לאמר שהשם דבר אליו או
ושלחו לא נשמע זה כלל קודם משה רבי' ע"ה. ולא יטעך מה שבא באבות מזכרון
דבר השם והראותו עליהם שאתה לא תמצא הענין ההוא מן הנבואה לקרא בני אדם
או להישיר זולתם עד שיאמ' אברהם או יצחק או יעקב או מי שקדמם לבני אדם אמ'
לי השם עשו או לא תעשו או שלחני אליכם זה לא היה כלל אבל היה הדבור להם
כמה שהיה מיוחד להם לא דבר אחר ר"ל בשלימותם והישירם למה שיעשו והודיעם
מה שיגיע אליו ענין זרעם לא זולת זה והם היו מישרים בני אדם על דרך עיון ולמ'
ולמוד כמו שהתבאר אצלנו באמרו ואת הנפש אשר עשו בחרן. וכאשר נראה
יה' אל משה רבי' ע"ה וצוהו שיקרא בני אדם ויגיע זאת השליחות אמר תחלה מה
שישאלוני שאמרת להם שיש אלוה בעולם נמצא ואחר כן אומר שהוא שלחני. וז
כי פני כל בני אדם אז אלא יחידים לא היו מרגישים במציאות השם ותכלית עיונם
לא היה עבר הגלגל וכחותיו ופעולותיו שהם לא היו נבדלים מן המורגש ולא השלימו
שלימות שכלי ולמדהו השם אז מדע שיגיעהו אליהם לאמת אצלם מציאות השם
והוא אהיה אשר אהיה וזה שם נגזר מן היה והוא המציאות כי היה מורה על ענין
ההויה ואין הפרש בין אמרך היה או נמצא בלשון העברי והסוד כולו הוא בשנותו ה
מלה בעצמה המורה על המציאות בענין התאר כי מלת אשר סובל זכרון התאר ה
ודבק בו שהוא שם חסר צריך אל חבור בענין אלדי ואלתי בערבי והושם השם ה
ראשון והוא המתואר אהיה. והשם השני אשר תארו בו אהיה והוא הוא בעצמו. וכ
כאילו הודיע הראיה שהמתואר הוא התאר בעצמו וזהו זה באור ענין שהוא נמצא
לא במציאות. ובא באור הענין ההוא וקיומו כן הנמצא אשר הוא הנמצא כלומר
המחויב המציאות וזהו אשר יביא אליו המופת בהכרח שיש דבר מחייב המציאות
לא נעדר ולא יעדר כמו שאבאר מופתו. וכאשר הודיעהו יה' הראיות אשר יתקיים
בהם מציאותו אצל חכמיהם כי אחר זה בא לך ואספת את זקני ישראל ויעד לו
שהם יבינו מה שהודעתי לך ויקבלוהו והוא אמרו ושמעו לקולך השיבו ע"ה ואמ'
הנה הם יקבלו שיש אלוה נמצא באלו המופתים השכליים מה תהיה ראייתי שזה
האלוה הנמצא שלחני ואז נתן לו האות. הנה כבר התבאר שענין אמרו מה שמו

מלואה הארץ כי השבח יקרא כבוד כבר נאמר תנו לה' אלהיכם כבוד ונאמר וכב
היכלו כלו אומר כבוד וכזה מענין הרבה והבן זה השתוף גם כן [כבוד] ופרשהו בכל מקום
כפי ענינו ותמלט מספקות גדולות"

פרק סה

אחרי הגיעך אל זאת המדרגה ואמתך שהוא ית' נמצא לא במציאות ואחד לא באחדות צריך שיתבאר לך
הרחקת תואר הדבור ממנו וכל שכן בהסכים כל אומתנו שהתורה נבראה הכונה
בזה שדבורו המיוחס לו נברא ואולם ייחס אליו להיות המאמר ההוא אשר שמעהו
משה רבי' ע"ה השם בראו וחדשו כמו שברא כל מה שבראו וחדשו והנה יבואו עוד
נבואה דברים רבים ואמנם הכונה הנה שתארו כדבור כתארו בפעולות הלל
הדומות לפעולותינו ולמדה תורה בני אדם שיש מדע אלהי ישיגוהו הנביאים
באמרם שהשם דבר אליהם ואמר להם עד שנדע שאלו הענינים אשר יגישו לנו
מאת השם הם לא ממחשבתם ומאמרם לבד כמו שיתבאר וכבר קדם לנו זכרון
זה הענין והכונה כונת זה הפרק כי הדבור והאמירה מלה משותפת נופלת על הדבור
בלשון כאמרו משה ידבר ויאמר פרעה ונופלת על הענין המצויר בשכל מבלתי
שידובר בו אמר ואמרתי אני בלבי ודברתי בלבי ולבך ידבר לך אמר לבי ויאמר
עשו בלבו וזה הרבה ויפול על הרצון ויאמר להכות את דוד כאילו ~~הוא~~ אמר ורצה
להרגו כלומר חשב להרגו הלהרגני אתה אומר פירושו ענינו התרצה להרגני וי'
ויאמרו כל העדה לרגום וזה גם כן הרבה וכל אמירה ודבור שבאה מיוחסת לשם
הם משני הענינים האחרונים ר"ל כשהם אם כנוי על הרצון והחפץ או כנוי על הענין
המובן מאת השם והוא אחד אם נודע בקול נברא או נודע בדרך מדרכי הנבואה
אשר התבארו לא שהוא ית' דבר באותיות וקול ולא שהוא ית' בעל נפש שיחקקו ה
ענינים בנפשו ויהיה בעצמו ענין נוסף על עצמו אבל התלות הענינים [ההם] בו וייחוסם אליו
כיחס הפעולות כלם ואמנם הכנוי על הרצון והחפץ באמירה ודבור הוא כמו שבא
שבארתי מענין שהוא ~~וזאת~~ וזאת המלה ועוד על צד הדמוי לנו כמו שהעירונו במה
שקדם כי לא יבין האדם בתחלה מחשבה איך יעשה הדבר אשר ירצה הוא
לעשותו ברצון לבד אבל אי אפשר בתחלת הדעת מבלתי שיעשה העושה הדבר
אשר ירצה להמציאו או יצוה לזולתו לעשותו ולזה הושאל לשם הצווי בהויית
מה שרצה היותו ואמר שהוא צוה שיהיה כך והיה כל זה על צד הדמיון לפעולותנו
מחובר אל היות זאת המלה גם כן מורה על ענין רצה כמו שבארנו וכל מה שבא
במעשה בראשית ויאמר ויאמר ענינו רצה או חפץ וכבר זכר זה זולתנו והתפרסם
מאד והמופת עליו ר"ל שאלו המאמרות אמנם הם רצונות לא מאמרים כי מאמר
הצווי אמנם יהיה לנמצא יקבל הצווי ההוא כן אמרו בדבר ה' שמים נעשו כמו ו
וברוח פיו כל צבאם וכמו שפיו ורוח פיו השאלה כן דברו ומאמרו השאלה וגם

והגיעו הנביאים אל

אדנם ענינו כי הנה אשר החשוב ששולחך והנה אמר מה שמו לגדל ולהדר כספ
כספור כאילו אמ' שעמך והמתהלך לא יסכל אותה אחרים ואם תשאל על שמך
אי זה דבר הוא העצם אשר יורו עליו בשם והנה הרחיק שיאמר לשם שישים מי
שיסכל זה הנמצא ושם סבלותם לשמו לא נקרא בשם ההוא וכן שם יה הוא מן
ענין נצחות המציאות ושדי כן גזרה מן די והמלאכה היתה דים והשין כענין אשר
כמו שכבר ויהיה ענינו אשר די הכונה בזה שהוא לא יצטרך במציאות מה שי
המציא ולא בהתמדה לזולתו אבל מציאותו ית' מספקת בו וכן שם חסין נגזר מן
הכח וחסון הוא כאלונים וכן צור הוא שם משותף כמו שבארנו הנה כבר התבאר
לך שהשמות כולם נגזרים או יאמרו בשתוף כצור ודומה ואין שם לו ית' בלתי נגזר
זולת שם בן ארבע אותיות והוא השם המפורש להיותו בלתי מורה על תאר אבל
על מציאות לבד דבר אחר ובכלל המציאות המוחלט שיהיה תמיד ר"ל מחויב
המציאות והבן מה שהגיע אליו המאמר

פרק סד

דע כי שם יי' רוצים בו פעמים השם לבד כאמרו לא תשא את
שם יי' אלהיך לשוא ונוקב שם יי' וזה הרבה משיספר ופעמים
רוצים בו עצמו ית' ואמתתו כמו ואמרו לי מה שמו ופעמים רוצים בו רצונו ית'
עד שיהיה אמרנו שם יי' כאילו אמרנו דבר יי' או מאמר יי' כמו שאמ' כי שמי בקרבו
ענינו רצוני בקרבו או מאמרי בקרבו הענין שהוא כלי לרצוני וחפצי והנה אבאר
הדברים כשתוף מלאך וכן כבוד יי' פעמים רוצים בו האור הנברא אשר ישכינהו
השם במקום להגדלה על דרך המופת וישכן כבוד יי' על הר סיני ויכסהו וגו' וכבוד
יי' מלא את המשכן ופעמים רוצים בו עצמו ית' ואמתתו כמו שאמ' הראני נא
את כבודך ובא המענה כי לא יראני האדם וחי מורה כי הכבוד הנאמר הנה עצמו
ואמרו כבודך להגדיל כמו שבארנו באמרו ואמרו לי מה שמו ופעמים רוצים
בכבוד הגדלת האנשים כלם את השם ואף כל מה שזולתו יגדלוהו כי הגדלתו
האמתית היא השגת גדולתו הנה כל מי שהשיג גדולתו ושלמותו כבר הגדילו כ
שיעור השגתו והאדם לבד יגדיל במאמרים להורות על מה שהשיג בשכלו ויפרסם
מ לזולתו ומי שאין השגה לו כדומם כאילו הם מגדלים גם כן בהיותם מורים
בטבעם על יכולת ממציאם וחכמתו ויהיה זה מביא להגדלת הכוון אותם ידבר
בלשונו או לא ידבר אם היה מי שאין ראוי עליו הדבור וכבר הרחיב הלשון
עברי בזה עד שהתירו על זה הענין לשון אמירה ויאמרו על מי שאין השגה לו
שהוא שבח ואמ' כך כמו שאמ' כל עצמותי תאמרנה יי' מי כמוך ספר על היותם
מחייבות זאת האמונה שהם אשר אמרוה אחר אשר בעבורם נודע זה וגם כן
ולפי דרך זה הענין כבוד נאמר מלא כל הארץ כבודו דומה לאמרו ותהלתו

[illegible]

והענין שהם נמצאו ברצונו ורצונו וזה כמה שלא יסבלהו אדם מחכמינו הידועי־
ואינו צריך שאבאר שהאמירה והדבור בלשון העברי כענין אחד גם כן כי היא שמעה
את כל אמרי ה' אשר דבר ״

פרק סו״

והלוחות מעשה אלהים ירצה שמציאותם טבעית לא מלאכותית
כי כל הדברים הטבעיים יקראו מעשה ה' המה ראו מעשי ה' · וכן
אשר זכר הדברים הטבעיים כלם מצמח ובע״ח ורוחות ומטר וכיוצא בהם אמר מה רבו
מעשיך ה' וגו' ויותר מופלג מזה היותו אומר ארזי לבנון אשר נטע בעבור היות מציאותם
טבעית לא מלאכותית אמ' שהשם נטעם וכן אמרו מכתב אלהים כבר כאשר יחס המכתב
ההוא לשם איך הוא באמ' כתובים באצבע אלהים ואמרו באצבע אלהים כמו שאמר
על השמים מעשה אצבעותיך אשר התבאר עליהם שנעשו באמירה בדבר ה' שמים
נעשו · הנה כבר התבאר לך כי הכתוב ישאיל למציאות הדבר לשון אמירה ודבור ושם
הדבר ההוא בעצמו אשר נאמר עליו שנעשה בדבור נאמר עליו מעשה אצבע · וכן
אמרו כתובים באצבע אלהים דומה לאמרו כתובים בדבר אלהים · ואילו אמר בדבר אלהים
היה דומה לאמרו בחפץ אלהים כלומר ברצונו · ואמנם אונקלוס נטה בזה הענין אל פי'
זר ואמר כתיבן באצבעא דיי שהוא שם אצבע דבר אחד מיוחס לשם ופירש ה׳
אצבע ה' כמו הר ה' ומטה ה' ירצה בזה שהוא כלי נברא חקק הלוחות ברצון השם
ואינו יודע מה הביאו לזה והיה יותר קרוב מזה כתבן במימרא דיי כמו שאמ' בדבר
ה' שמים נעשו הנראה מציאות הכתב בלוחות יותר מופלא ממציאות הכוכבים בגלגלים
כמו שזה ברצון ראשון לא בכלי עשוי כן יהיה זה הכתב ברצון ראשון לא ב
כלי · וכבר ידעת דבר המשנה עשרה דברים נבראו בין השמשות ומכללם הכתב מורה
על היות הענין המוסכם עליו אצל המון העם שהכתב הלוחות כשאר מעשה בראשית
כולו כמו שבארנו בפירוש המשנה

פרק סז״

כאשר הושאל לשון אמירה לרצון בכל מה שנברא בששת ימי ב׳
בראשית ונאמר ויאמר ויאמר הושאלה לו השביתה ביום השבת
כאשר לא היתה שם בריאה ונאמר וישבות ביום השביעי כי השביתה מן הדבור תקרא
גם כן שביתה כמו שנ' וישבתו שלשת האנשים האלה מענות את איוב · וכן העמידה
מן הדבור כי בו לשון עמדה יהיה אמרו וידברו אל נכון כל הדברים האלה בשם אדם
ויענו עמדו אצלו עמדו מדבר עד שלמעו המענה כי לא קום להם זכרון עוד כשם
פנים עד שאחד עוד הוא ואחרו ויענו זה כבקר אחד ואמנם ספר שהם כרוד כלל זה
הפירוש אשר בו מהלך אמרים מה שאתה אומר ישתקו כלומר לא הוסיפו על זה
המאמר ענין אחר ולא פעל מחוב שיהיה מענהו מה שאינו להם כי כונת הספור־

והיה ספר גנותו בעבור שהיה בתכלית הגנות. ולפי זה הענין נאמר גם כן וינח
ביום השביעי. וכל החכמים וזולתם מן המפרשים שמוהו מענין המנוחה ושמוהו
פעל מהעבר. ויש החכמים ז"ל יורה לעולמי ביום השביעי ר"ל הפסק הבריאה בו. ואי
אפשר שיהיה מעלולי הפ"א או מעלולי הלמ"ד ויהיה ענינו והעמיד או הניחה והמשיך
המציאות כפי מה שהוא ביום השביעי ואמר כי בכל יום מן הששה היו מתחדשים
חדשים יוצאים מזה הטבע המונח הנמצא במציאות בכללו וביום השביעי נמשך ה
ענין והונח כפי מה שהוא עתה. ולא יקשה היות שמושו אינו כשמוש ו"א
העלולי הפ"א או הלמ"ד כי כבר היזהו שמושים ובאו על בלתי היקש וכל שכן בעלי ה
פעלים העלולים והכרת כמו זה הענין המטעה לא יבוטל בדרכי שמוש לשון. עם
ידיעתנו שאנחנו היום בלתי יודעים לשוננו ושדרכי כל לשון רבים. וכבר מצאנו בזה
השורש גם כן הפעלי הענין ענין השימה וההנחה והוא אמרו והוכן והונחה שם
וכן לא עזבה עזה השמים לנוח עליהם. ומזה הענין גם כן אינלי אשר אנוח ליום
צרה. וכל אמרו וינפש הוא הפעלות מן נפש וכבר בארנו שנפש שם ושהוא כענין
הכונה והרצון ויהיה ענינו נשלם רצונו והיית כל חפצו.

פרק סח

כבר ידעת פרסום זה המאמר אשר אמרוהו הפילוסופים בשם ית' והוא אמרם שהוא השכל והמשכיל והמושכל ושאלו השלשה ענינים בו ית' הם ענין אחד אין רבוי בו. וכבר זכרנו אנחנו גם כן בחבורנו הגדול כי מענה היחוד שזה פנת דתנו כמו שבארנו שם ר"ל היותו אחד לבד ולא יצורף אליו דבר אחר ר"ל שאין דבר קדמון זולתו ולזה יאמר חי ה' ולא יאמר חי ה' מפני שאין חייו דבר זולת עצמו כמו שבארנו בהרחקת התארים ואין ספק כי כל מי שלא עיין בספרים המחוברים בשכל ולא השיג עצם השכל ולא ידע מהותו ולא יבין ממנו אלא כמה שיבין מענין הלובן והשחרות יקשה עליו הבנת זה הענין מאד ויהיה אמרנו שהוא השכל והמשכיל והמושכל אצלו כמו אמרנו הלובן והמתלבן והמלבין דבר אחד וכמה פתאים יתחילו לסתור דברנו בזה המשל ויביאו בו וכמה מאנשים שידמו שהוא חכם יקשה עליו ויראה שידיעת אמתת חיוב זה הוא ענין יותר מן הדעת. וזה הענין הוא ענין מופתי מבואר כפי מה שבארוהו הפילוסופים האלוהיים והנני מבאר לך מה שהביאו עליו מופת. דע כי האדם קודם שישכיל דבר הוא משכיל בכח וכשישכיל דבר אחד כאילו תאמר כשהשכיל צורת זה האילן הרמוז אליו והפשיט צורתו מהחומר שלו וצייר הצורה מופשטת שזה הוא פעל השכל אז הוא משכיל בפעל והשכל אשר עלה בידו אשר התקים בפעל הוא צורת האילן המופשטת אשר בשכלו כי אין השכל דבר זולת הדבר המושכל. הנה כבר התבאר לך כי הדבר המושכל הוא צורת האילן המופשטת והוא השכל ההוה בפעל ואינם שני דברים שכל

וצורת האילן המושכלת כי אין השכל בפעל דבר זולת מה שהושכל והדבר אש׳
אשר בו השכלה צורת האילן והפשטה אשר הוא המשכיל הוא השכל ההוא בפעל
בלא ספק כי כל שכל פעלו הוא עצמו ואין השכל בפעל דבר ופעלו דבר אחר כי ו
אמיתת השכל ומהותו הוא ההשגה ולא תחשוב כי השכל בפעל דבר נמצא לבדו
נבדל מן ההשגה וההשגה ענין אחר בו אבל גוף השכל ואמיתתו השגה וכשתניח
שכל נמצא בפעל הוא ההשגה למה שהשכיל וזה מבואר מאד למי שהתעסק
מעט בזה העיון הנה כבר התבאר לך כי השכל פעלו אשר הוא השגתו היא א׳
אמיתתו ועצמו ואם כן הדבר אשר בו הופשטה צורת זה האילן והושגה אשר הוא
השכל הוא המשכיל כי השכל ההוא בעצמו הוא אשר הפשיט הצורה והשיגה
וזהו פעלו אשר בעבורו נאמר כי שהוא משכיל ופעלו הוא עצמו ואין לזה אשר
הונח שכל בפעל אלא צורת זה האילן הנה כבר התבאר כשיהיה השכל נמצא
בפעל שהשכל הוא הדבר המושכל והתבאר שכל שכל פעלו אשר הוא היותו מ׳
משכיל הוא עצמו ואם כן השכל והמשכיל והמושכל דבר אחד בעצמו לעולם
בכל מה שיושכל בפעל וכשהונח בכח הוא שני דברים בהכרח השכל בכח והדבר
ההיולאני המושכל בכח כאילו תאמר זה השכל החמרי אשר בראובן הוא שכל בכח וכן זה
האילן הוא מושכל בכח ואלו שני דברים בלא ספק וכשיצא לפעל והיתה צורת
האילן מושכלת בפעל אז תהיה הצורה המושכלת היא השכל והשכל ההוא בעצמו
אשר הוא שכל בפעל הופשטה והושכלה כי כל מה שיש לו פעל נמצא הוא
נמצא בפעל הנה כל שכל בכח ומושכל בכח הם שנים וכל מה שהוא בכח אי
אפשר לו מבלתי נושא סובל הכח ההוא כאדם על דרך משל ויהיו הנה שלשה
דברים האדם הנושא הכח ההוא והוא המשכיל בכח והכח ההוא והוא השכל בכח
והדבר המזומן שיושכל והוא המושכל בכח כלו אמרת כזה המשל האדם והשכל
החמרי וצורת האילן לו שלשה ענינים חלוקים וכשהגיע השכל בפעל יהיו ה
שלשה ענינים אחד ולא תמצא לעולם השכל דבר אחר והמושכל דבר אחר אלא
כשילקחו בכח וכאשר כבר המופת שהשם ית׳ הוא שכל בפעל ואין בו כח כלל כמו
שהתבאר וכמו שיבוא עליו המופת ולא יהיה פעם משיג ופעם לא ישיג אבל
הוא שכל בפעל תמיד התחייב שיהיה הוא והדבר ההוא המושג דבר אחד והוא
עצמו ופעולת ההשגה עצמה אשר בה יאמר משכיל היא גוף השכל אשר הוא א
עצמו אם כן הוא משכיל ושכל ומושכל לעולם הנה כבר התבאר כי היות השכל
והמשכיל והמושכל אחד במספר אינו בחק הבורא לבד אבל בחק כל שכל וכן
גם כן המשכיל והשכל והמושכל דבר אחד כשיהיה לנו שכל בפעל אבל אנחנו
שנצא מן הכח אל הפעל עת אחר עת והשכל הנבדל גם כן ר״ל השכל הפועל
פעמים יהיה לו מונע מפעלו ואע״פ שאין המונע מעצמו אבל חוצה לו היה הנ׳

מניעה אחת לשכל ההיא במקרה ואין הבנת זה הענין מסופקת אבל הכונה כי
הענין אשר הוא לו ית' לבדו ומתיחד בו הוא היותו שכל בפעל תמיד ואין מונע לו
מן ההשגה לא מעצמו ולא מזולתו ולזה ראוי שיהיה שכל ומשכיל ומושכל תמיד
לעולם ועצמו הוא המשכיל והוא המושכל והוא השכל כמו שיתחייב בכל שכל בפעל.
וכבר השנינו הענין בזה הפרק פעמים להיות דעות בני אדם רחוקות מזה הציור
מאד ואיני חושב אותך שיתערב לך ציור השכל בדמיון ולקיחת משל המוחש
בכח הדמיון שזה המאמר לא חובר אלא למי שנתפלסף וידע מה שכבר התבאר
מענין הנפש וכל כחותיה.

פרק סט

הפילוסופים כמו שידעת יקראו השם ית' העלה הראשונה
והסבה הראשונה ואלו הידועים במדברים יברחו מזה השם
מאד ויקראוהו הפועל ויחשבו כי הפרש גדול יש בין אמרנו סבה ועלה ובין אמרנו
פועל שהם אמ' אם נאמר שהוא עלה יתחייב המצא העלול וזה מביא לקדמות
העולם ושהעולם מאתו על דרך החיוב ואם נאמר פועל לא יתחייב מזה מציאות
הפעול כי הפועל איפשר שיקדם לפעלו גם לא יציירו ענין היות הפועל פועל אלא
כשיקדם לפעלו. וזה מאמר מי שלא יבדיל בין מה שבכח ובין מה שבפעל ואשר
תדעהו שאין הפרש בין אמרך עלה או פועל בזה הענין וזה שאתה כשתקח ה'
עלה גם כן בכח תהיה היא קודמת לעלולה בזמן אמנם כשתהיה עלה בפעל
יהיה עלולה נמצא במציאות העלה בפעל בהכרח וכן כשתקח הפועל בפעל
יהיה מתחייב מציאות פעלו בהכרח כי הבונה קודם שיבנה הבית איננו בונה בפעל
אבל הוא בונה בכח כמו שחומר הבית ההוא קודם שיבנה הוא בית בכח וכש
יבנה אז הוא נבנה בפעל ויתחייב מציאות דבר נבנה אז בהכרח ולא הרויחנו דבר
בהגדיל שם פועל על שם עלה וסבה והכונה הנה אמנם היא להשוות בין שני
השמות ושהוא כמו שנקראהו פועל ואע"פ שפעלו נעדר אחר שאין מונע ואין
חושך לו מעשות כשירצה כן ראוי שנקראהו עלה וסבה בזה הענין בעצמו ו'
ואע"פ שהעלול נעדר. ואשר הביא הפילוסופים לקראו ית' עלה וסבה ולא
יקראוהו פועל איננו מפני דעתם המפורסם בקדמות העולם אבל מפני ענינים
אחרים הנני זוכר אותם לך בקצרה. כבר התבאר בחכמה הטבעית המצאת ה'
סבות לכל מה שיש לו סבה ושהם ארבעה החמר והצורה והפועל והתכלית
ושמהם קרובים ומהם רחוקים וכל אחד מאלו הארבעה יקרא סבה ועלה ומדעותם
אשר לא אחלוק אני עליהם שהשם ית' הוא הפועל והוא הצורה והוא התכלית
ולזה אמ' שהוא ית' עלה וסבה שיכלול לו השלש סבות והוא שיהיה הוא פועל ו'
העולם וצורתו ותכליתו. וכונתי בזה הפרק שאבאר לך על אי זה צד נאמר כי ית'
שהוא הפועל והוא צורת העולם והוא תכליתו גם כן ולא תטריד שכלך הנה

וכשיבנה בונה בפעל

בענין חדושו לעולם אין התחייבו ממנו לפי דעתם שהנה יפלו בזה דברים נאותים
בזה הענין · ואמנם סבת הנה הנה הוא ית' פועל לפרטי הפעולות הבאות בעולם כמו
שהוא עושה העולם כלו כמו שזכרנו ואומר · כבר התבאר בחכמת הטבע שאלו
הארבעה מיני מן הסבות צריך שתבקש לכל סבה מהם סבה גם כן וימצאו לדבר
המתהוה אלו הארבע הסבות הקרובות לו וימצאו להם גם כן סבות ולסבות סבות
עד שיגיעו לסבות הראשונות כמו שזה הדבר הפועל פעלו הוא הסבה ולפועל ההוא
פועל ולא יסור זה עד שיגיע אל מניע ראשון הוא הפועל באמת לאלו האמצעיים
כלם וזה כי כשהיתה אות אל״ף תניע היא ב״ת וב״ת הניעה אות גימ״ל וגימ״ל ד׳
הניעה אות דל״ת ודל״ת הניעה ה״א וזה כיה שלא ילך אל לא תכלית ונעמוד אצל
הה״א על דרך המשל ואין ספק כי הה״א היא המניע לאל״ף ולבי״ת ולגימ״ל ולדל״ת
ובאמת נאמר בהנעת האל״ף שה״א עשאה ובזה הדרך ייחס כל פעל שבמציאות
לבורא ית' ואע״פ שפעלו מי שפעלו מן הפועלים הקרובים כמו שנבאר הנה הוא הסבה
הרחוקה מצד היותו פועל · וכן הצורות הטבעיות ההוות הנפסדות נמצאים כשיחסם
כלם שאי אפשר שלא הקדים להם צורה אחרת תכין החומר הזה לקבלת זאת
צורה והצורה השנית ההיא הקדים לה גם כן אחרת עד שיגיע לצורה האחרונה
אשר היא הכרחית במציאות אלו הצורות האמצעיות אשר האמצעיות ההם הם
סבת זאת הצורה הקרובה והצורה האחרונה בכל המציאות היא השם ית' ולא יש
חושב שאמרנו כן שהוא הצורה האחרונה לכל העולם היא רמז לצורה אחרונה אשר
יאמר אריסטו עליה בספר השמע הטבעי שהיא בלתי הווה ולא נפסדת
כי הצורה ההיא הנזכרת שם טבעית לא שכל נפרד כי אין אמרנו עליו ית' שהוא
צורת העולם האחרונה על דמיון היות הצורה בעלת החומר צורה לחומר ההוא
עד שיהיה הוא ית' צורה לגשם לא על זה הפנים נאמר אבל כמו שכל נמצא
בעל צורה אמנם הוא מה שהוא בצורתו וכשתפסד צורתו יפסד הויתו ויבטל כן
כמו זה היחס בעינו יחס הבורא לכל ההתחלות הנמצאות הרחוקות כי במציאות
הבורא הוא הכל נמצא והוא מתמיד עמידתו בענין אשר יכונה בשפע כמו שנבאר
בקצת פרקי זה המאמר ואלו היה אפשר העדר הבורא היה נעדר המציאות
כלו ותבטל מהיות הסבות הרחוקות ממנו והמסובבות האחרונות ומה שביניהם אם
כן הוא לו כדמות הצורה לדבר אשר יש לו צורה אשר בה הוא מה שהוא ובצורה
תתקיים אמתתו ומהותו כן יחס הבורא לעולם ובזה הצד נאמר כי שהוא הצורה
האחרונה ושהוא צורת הצורות כלומר שהוא אשר מציאות כל צורה בעולם וקיומ'
וקיומה נסמך באחרונה אליו ובו קיומה כמו שהדברים בעלי הצורות מתקיימים
בצורתם ומפני זה הענין נקרא בלשוננו חי העולמים ענינו שהוא חיי העולם כמו
שיתבאר · וכן עוד הענין בכל התכלית כי הדבר אשר לו התכלית יש לך לבקש לתכלית

היא התכלית כאילו אמרה על דרך משל שהכסא החומר שלו העץ ופועלו הנגר
וצורתו הריבוע על תמונה כך ותכליתו לשבת עליו ועליך שתשאל ומה תכלית
הישיבה על הכסא ויאמר לך העונה בעבור שיתנשא היושב עליו ויתעלה מן הארץ ·
ותשאל עוד ותאמר ומה תכלית הגדלתו אצל מי שיראוהו והעונה שייראוהו ויפחדו
ממנו ותשאל ומה תכלית היותו נורא והעונה לגדל מצותו ויבקש מה תכלית ה
גדול מצותו והעונה למנוע הנזק מבני אדם קצתם לקצתם ויבקש עוד מה תכלית
מניעת הנזק קצתם לקצתם והעונה להתמיד מציאותם מסודר וכן יתחייב תמיד
בכל תכלית מתחדשת עד שיגיע העונה לאמרו לבד ית' לפי אחת מן הדעות כמו
שיתבאר עד שיהיה המענה האחרון כן רצה ית' או לגזרת חכמתו לפי דעת אחרים
כמו שיתבאר עד שיהיה המענה באחרונה כן גזרה חכמתו ולזה יגיע סדר כל
התכלית אל רצונו ואל חכמתו לפי שתי הדעות האלו אשר התבאר לפי דעתם שהם
עצמו ושאין רצונו וחכמתו דבר או דברים יוצאים חוץ לעצמו ר"ל שיהיו זולת
עצמו ואם כן הוא ית' התכלית לכל דבר האחרון ותכלית הכל גם כן ההדמות בשלמותו
כפי היכולת והוא ענין רצונו אשר הוא עצמו כמו שיתבאר ולזה נאמר בו שהוא
תכלית התכליות · הנה כבר בארתי לך על אי זה פנים נאמר בו ית' שהוא פועל וצורה
ותכלית ולזה קראוהו סבה ולא קראוהו פועל לבד · ודע כי קצת בעלי העיון מאנשי
המדברים הגיע בהם הסכלות וההתגברות עד שאמרו שאילו היה איפשר העדר
הבורא לא התחייב העדר זה הדבר אשר המציאו הבורא ר"ל העולם שלא יתחייב
שיפסד הפעול כשיעדר הפועל אחרי אשר פעלו ואשר זכרוהו הוא אמת אילו היה
פועל לבד ולא היה הדבר ההוא הפעול צריך אליו בהמשך עמידתו כמו שלא
יפסד הארון במות הנגר מפני שלא היה מתמיד לו עמידתו · אמנם בהיותו ית'
צורת העולם גם כן כמו שבארנו והוא מעמידו ומקיימו תמיד כן השכל שיאמר
המעמיד והמקיים ושאר המועמד והמקויים אשר אין עמידה וקיום לו אלא במה
שיקבל ממנו מן העמידה והקיום ראה גודל השגגה אשר הביא אליה אמרם שהוא
פועל לבד לא תכלית ולא צורה ·

פרק ע'

רכב · זאת מלה משתתפת הנחתה הראשונה ענינה רכיבת
האדם על הבהמה כמנהג והוא רוכב על אתונו · ואחר כן
הושאלה לשליטות על הדבר כי הרוכב שולט מושל על מרכבו והוא אמרו וירכיבהו
על במתי ארץ והרכבתיך על במתי ארץ ענינו שיהיו השליטו על עליוני הארץ · ו
ארכיב אפרים אמשילהו ואשליטהו · ולפי זה הענין נאמר בו ית' רוכב שמים · ר"ל
בעזרך פירושו השליט על השמים וכן לרוכב בערבות ענינו השליט על ערבות והוא
הגלגל העליון המקיף בכל · ודברי החכמים ז"ל הנכפלים בכל מקום שהם שבעה
רקיעים ושערבות הוא העליון המקיף בכל ולא תרחיק היותם מונים הרקיעים

ומה תכלית התנשאותו מן הארץ והמענה להגדיל היושב בעיני מי שיראוהו · ותשאל ומה

שבעה והם יותר כי פעמים. ימנה הכדור אחד ויחשב שם גלגלים הרבה כמו ש
הוא מבואר למעיינים בענין הזה וכמו שאבאר אחר המכוון הנה הראיתם תם
המאמר שערבות הוא למעלה מן הכל ועל ערבות נאמר רוכב שמים בעזרך וכו׳ ז
ילשון חגיגה אמ׳ ערבות רם ונשא שוכן עליו שנ׳ סולו לרוכב בערבות ומנא לן
דאיקרי שמים כתי׳ הכא לרוכב בערבות וכתי׳ התם רוכב שמים׳ הנה כבר התבאר
כי הרמז סולו לגלגל אחד והוא מקיף בכל אשר תשיג מעטו מה שתשמע
והשתכל אמרם שוכן עליו ולא אמרו שוכן בו שאלו אמרו שוכן בו היה מחייב
לשם מקום או שיהיה השם כח בגלגל כמו שדמו כתות הנחבה שהשם ...
הגלגל ובאמרם שוכן עליו הראו כי הוא ית׳ נבדל מן הגלגל ואינו כח בו׳ ודע
כי הושאל לו ית׳ רוכב שמים לרמוז המופלא וזה כי הרוכב יותר מעולה מן
הנרכב ולא יאמר יותר מעולה מן המאמר שאין הרוכב ממין הנרכב׳ והרוכב
גם כן הוא אשר ינוע הבהמה ויוליכה באשר ירצה והיא כלי לו ישתמש ב...
כרצונו והוא נקי ממנה בלתי נדבק בה אבל חוצה להוי׳ מן החלוה יתהלל שמו
הוא מניע הגלגל העליון אשר בהנעתו יתנועע כל מתנועע בו והוא ית׳ נבדל
ממנו אינו כח בו׳ ובבראשית רבה אמ׳ בפרשת למאמרו ית׳ מעונה אלהי קדם
אמ׳ הוא מעון עולמו ואין עולמו מעון וסמכו לזה אמרם הסוס טפלה לרוכב
ואין הרוכב טפלה לסוס הדא הוא כי [ורכב] הרכב של סוסיך׳ זהו לשונם והשתכל בו
והבן איך באור יחסו ית׳ לגלגל ושהוא כלי לו אשר בו ינהיג המציאות כי כל
מה שתמצאו לחכמים ז״ל כי השמים הקלעים בהם כך וכך והשמים הקלעים
בהם כך וכך אין ענינו שבשמים גופות אחרים בלתי השמים אבל ענינו שמ...
כחות המציאות הענין הקלע׳ והשומרות סדורו יבואו מן השמים ההם׳ והראיה
על מה שאמרתי לך אמרם ערבות שבו צדק וצדקה ומשפט וגנזי חיים וגנזי
שלום וגנזי ברכה ונשמתן של צדיקים ונשמות ורוחות שעתידין להבראות וטל
שעתיד הקב״ה להחיות בו מתים ומבואר הוא שכל מה שמנאוהו הנה אין מהם
דבר שהוא גשם שיהיה במקום כי הטל אינו על פשוטו והתבונן איך אמרו
שבו ר״ל שהם בערבות ולא אמרו שהם עליו וכאילו הם הגיזו שאלו הדברים
הנמצאים בעולם אמנם הם נמצאים מכחות יבואו מערבות השם ית׳ שמרו...
התחלה להם ונעשם בו אשר מכללם גנזי חיים וזהו הנכון והאמת הגמור כי
כל חיים נמצאים בחי׳ אמנם הם מן החיים ההם כמו שאזכור אחר זה והתבונן
איך מנו שמהן של צדיקים ונשמות ורוחות שעתידין להבראות׳ ומה נכבד
זה הענין למי שיבינהו כי הנשמות הנשארות אחר המות אינם הנשמה ההוה
באדם כשיהיה שזו ההוה בעת התהוותו היא כח ההכנה לבד והדבר הנבדל
אחר המות הוא הדבר המגיע בפועל ולא הנשמה גם כן ההוה היא הרוח ל׳

והיה לזה מה שהוא נשמות ורוחות אמנם הנבדלות הם דבר אחד לבד וכבר
בארנו שהוא רוח ובארנו עוד בסוף ספר מדע מה שנפל בזה השם מן השתוף
והסתכל איך לך העמיד המופלאים האמתיים אשר אליהם הגיע עיון המעולים
שבפילוסופים מפוזרים במדרשות כשיעיין בהם איש חכם שאינו מודה על האמת
בתחלת עיון ישחק מהם למה שיראהו בפשוטיהם מההבדל מאמתת המציאות
ועלת זה כולו דברם בחידות בזה הענין לזרותם מהבנת ההמון כמו שהגדנו
פעמים. ואשוב להשלים מה שהתחלתי להביא ואומר שהם ז"ל התחילו להביא
ראיות מדברי פסוקים על היות לו הדברים המנויים בערבות באמרו צדק
ומשפט דכתיב צדק ומשפט מכון כסאך והביאו ראיה על השאר שהם בערבות
מהיותם מיוחסים לשם יה שהם אצלו והבן זה. ובפרקי ר' אליעזר אמ' שבעה
רקיעים ברא הקב"ה ומכולם לא בחר כסא כבוד למלכותו אלא ערבות שנ' סלו
לרוכב בערבות לו דבריו והבינם גם כן. ודע כי כלל הבהמות הנרכבות יקראו
מרכבה וזה נכפל הרבה ויאסר יוסף מרכבתו מרכבת המשנה מרכבת פרעה
והראיה על היות זה השם נופל על הרבה בהמות אמרו ותעלה ותצא מרכבה
ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה וזאת ראיה על היות שם
מרכבה נופל על ארבעה מן הסוסים ולזה אומר כי כאשר נאמר לפי מה שנאמר
שכסא הכבוד נושאים אותו ארבע חיות קראוהו החכמים מרכבה לדמותו בו
מרכבה שהיא ארבעה סוסים וזה שיעור מה שנתגלגלו אלו הדברים בזה ה
פרק ואי אפשר מבלתי הערות אחרות גם כן רבות בזה הענין. אמנם המכוון
בזה הפרק אשר עליו היתה השבה הדברים כי אמרו רוכב שמים. ענינו מסבב
הגלגל המקיף ומניעו בכחו ורצונו. וכן אמר בסוף הפסוק ובגאותו שחקים
אשר בגאותו סבב השחקים הוציא זה הראשון אשר הוא ערבות כמו שבארנו
במלת רכיבה ושאריתו במלת גאוה כי בתנועת הגלגל העליון ואת התנועה
היומית יתנועעו הגלגלים כולם כתנועת החלק בכל וזאת היא היכולת העצומה
אשר הניעה הכל ולזה קראה גאוה ויהיה זה הענין נמצא תמיד בשכלך למה
שאני עתיד לאמרו שהיא הגדולה שבראיות שנודעה מציאות השם בה ר"ל
הקף הגלגל כמו שאביא עליו המופת והבינהו.

פרק ע"א

דע כי החכמות הרבות אשר היו באומתנו בהאמתת אלו ה
ענינים אבדו באורך הזמן ובשלוט האומות הסכלות עלינו
ובהיות הענינים ההם בלתי מותרים לבני אדם כולם כמו שבארנו ולא היה הדבר
המותר לבני האדם כולם אלא דברי הספרים לבד וכבר ידעת שאפי' התלמוד
המקובל לא היה מחובר בספר מקדם לענין המתפשט באומה דברים שאמרתי

אך על כל זה אני אומר רשאי לאמרו בכתב ויהיה זה תכלית החכמה בית שהוא ברור
מכח שכל כי באחרונה רוב הדעות והשתרגם ויספקיה עליה בלשון המדבר אשר
בספר ושגגה התחבר לו והתחדש המחלוקת בין האנשים ויצאם רבות והתחדש
בלבול המעשים אבל נמכר הדבר בזה כולו לכל הגדול כמו שבארנו בדברינו התלמודיים
וכמו שיורה עליו דבר התורה ואם תורה שבעל פה עליה בו הקבלה מהשאירו לעד
בחבור מקורם לפני אשר כולם למה שיגיע בזה מן התפסר כל שכן שידבר הדבר
אלו סדרי תורה ויקורסם לפני אשר כולם אבל הוא נמכרים מדברים סגוליה לדברים
סגוליה כמו שבארה לך מאמרים אין מוכרין סדרי תורה אלא לענין ויחס וכו' ויורה
הוא הכנה המחייבת להפכך אלו השרשים הענינים מן האמת ולא המיני מהם
אלא העיון הטענה ורמיזה כל בתלמוד ובמדרשות יחס גרגרי לב מעניב עליהם
קליפה רבה עד שהעסקו בם האדם כולם בקליפה ההם וישכו שאין התוך לב
בשום פנים אמנם זה המעט מזער שהמיניאתי מדברי ענין היחוד ומה שנתל[illegible]
בזה הענין להוצאת הגאונים ואשר הקראים הם ענינם להריס מן המדברים מן ה[illegible]
ישמעאלים וכן מעט מזער כנגד מה שחבריו הישמעאלים בו ונודמן עד שהיה
הקהלה הישמעאלים בזה הדרך הוא כת אחת שנקרא שמם מעתזלה ולקחו מהם
חברינו מה שלקחו והלכו בדרכם ולזמן אחר כן נתחדשה בישמעאל כת אחרת
שנקרא שמם אשעריה ונתחדשו להם דעות אחרות לא המינו עם חברינו מן ה[illegible]
הדעות ההם דבר לא שהם כתרו הדעת הראשון על דעת השני אבל למה שנזדמן
שלקחו הדעת הראשון וקבלוהו וחשבוהו ענין מופת אמנם הספרדים מבני אד[illegible]
אומתנו כולם החזיקו בדברי הפילוסופים ונטו לדעתם מה שלא היה סותר פנת דת[illegible]
ולא המינום שלבו בדרכי מדברי המדברים ולזה נוי בדברים רבים לזה הענין
בזה הספר במעטם המעטים הנמצאים לאחרונים ורעה על מה שמשחי[illegible]
הישמעאלים בענינם ההם והם המעתזלה והאשעריה הם כולם דעות בנויות על אשר
גזרות והקדמות לקוחות מספרי יונים והארמיים אשר השתדלו לחלוק על דעת
הפילוסופים ובנייל מאמריהם והיתה סבת זה כי האשר כ.ל.ה האומות הנוצרים
הדמיה ההם ונעתקו צפים מה שכבר נודע והוא דעת הפילוסופים והתפשטות
בריותיה ההם ומהם עלתה הפילוסופיה ונתחדשו מלכים שומרים הדת נראו חכמי
הדורות ההם מן היונים והארמיים ואלו נעמה שיסתרו אותם דעת הפילוסופיות
סתירה גדולה לאמונת ויולדו חכמה הדברים הזאת והתחילו להעמיד הקדמות
מועילות להם באמונתם ויושיבו על הדעות ההם הסותרות כנה תורתם ובאשר
באה אומת ישמעאל ונעתקו ספרי הפילוסופים נעתקו אליהם גם כן התשובות
ההם אשר חברו על ספרי הפילוסופים ונמצאו דברי יחיא המדקדק ובן עדי ואולתם
כלו הענינם והחזיקו בהם והגיש אל בקשה עצומה לפי דעתם ובחרו גם כן מדעה

41

הפילוסופים הראשונים כל מה שראוהו הבוחר אותו שהוא מועיל לו ולזה תמצא שהפילוסופים האחרונים כבר הביאו מופת בבטול החלק והרקות וראו שאלו הטענות משתתפות והקדמות יצטרך כל בעל תורה ואחר כן פשטו הדברים ויורדו אל דרך אחרת נפלאה לא נראו בה כלל המדברים מן היוונים וזולתם ש אותם היו קרובים לפילוסופים ואחר כן יצאו עד כשמעאלים מאמרים הרבה מיוחדים בהם הוצרכו בהכרח לשמרם ונפלה ביניהם מחלוקת בדברים ההם וקימו כל כת מהם הקדמות מועילות לה לשמור דעתה ואין ספק שיש בהם דברים שכוללו' שלשתנו ר"ל היהודים והנוצרים והישמעאלים והוא המאמר בחדוש העולם אשר בהתאמתו יתאמתו הנפלאות וזולתם ממנו שאר הדברים אשר נכנסו וה...נוצרים ב האומות האלה להתעסק בהם כענין השלוש והאבות ... בענין השלוש ... לו כדבור עד שהוצרכו לקים הקדמות וקימו בהקדמות ההם אשר בחרו הדברים אשר נשקעו בהם הדברים המיוחדים בכל אומה מהם ממה שלא היה צורך לנו אליהם כלל סוף דבר כי כל המדברים הראשונים מן היונים המתנצרים ומן ה ישמעאלים לא נמשכו אחר הנראה מענין המציאות תחלה בהקדמותיהם אבל ישקלו איך צריך שיהיה המציאות עד שתהיה מופת ראיה על אמתת זה הדעת או לא יכחישהו ובשיתאמת הדמיון ההוא יחיבו שהמציאות הוא על צורה כך ויבאו להביא ראיות לקים הטענות ההם אשר ילקחו מהם ההקדמות אשר יתאמת בהם הדעת או לא יכחשו ... והמשכילים אשר הנהיגו זאת ההנהגה תחלה וחברו בספרים וראו שנוה השין הביאם אל זה מאין שוא כנס לדעת קורם דמנם ה האחרונים אשר ישנו בספרים ההם לא ידעו דבר מזה עד שהם ימצאו בספרים ההם הקדומים ראיות גדולות והשתדלות חזקה לקים דבר אחד או לבטל דבר אחד וחשבו שהדבר ההוא אין צריך כשום פנים לקימו או לבטלו במה שיצטרך אליו מפנת התורה ושהקודמים לא עשו כן רק לבלבל דעת הפילוסופים לא לדבר אחר ולהריסה ככך במה שחשביהו מופת ויאלו האומרים זה המאמר לא שערו ולא יי ידעו שאין הדבר כמו שחשבו אבל אמנם עשו הקדמונים לקים מה שיבקשו קיומו ולבטל מה שיבקש בטולו בעבור מה שיגיע ממנו מן ההפסד בדעת אשר ירצו לאמתו ואפי' אחר מאה הקדמות והפילו אותם הראשונים מן המדברים החולק מעקרו וכלל אומר לך כי הדבר כמו שאמרו תאמסטיוס אמר אין המציאות נמשכת אחר הדעות אבל הדעות האמתיות נמשכות אחר המציאות ובאשר יי עיינתי בספרי אלו המדברים כפי שנזדמן לי כמו שעיינתי בספרי הפילוסופיא גם כן כפי יכלתי מצאתי דרך המדברים כולם דרך אחת במין ואעפ"י שיחלק המין ההוא לחלקים והוא כי פנת הכל שאין בחינה במה שעליו המציאות מפני שהוא מנהג יש אפשר חלופו והם גם כן במקומות רבים ירדפו ימשכו אחר הדמיון ויקראוהו ש

יד"ש

מחובר מהם

מוגל

עכל' וכאשר הקדימו ההקדמות ההם אשר אצטריך אותם פסקו הדין במופתם
כי העולם מחודש וכשהתקיים כי העולם מחודש התקיים בלי ספק שיש לו עושה
חדשו. ואחר כן יביאו ראיות על שהעושה ההוא אחד ואחר כן יקימו בהיותו אחד
שאינו גוף. זה דרך כל מדבר מן הישמעאלים בדבר מזה הענין וכן המחקים להם
מאומתנו אשר דרכו דרכיהם אמנם אופני ראיותיהם והקדמותיהם בקיום חדוש
העולם ובבטול קדמותו הם חלוקים אך הענין הכולל את כולם קיום חדוש העולם
תחלה ובחדושו יתאמת שהבורא נמצא. וכאשר הסתכלתי זה הדרך רחקה נפשי
ממנו רחוק גדול מאד וראוי לו שירחק כי כל מה שיחשבו שהוא מופת על
חדוש העולם ישיגוהו הספקות ואינו מופת גמור אלא אצל מי שלא ידע ההבדל
בין המופת ובין מחלוקת הנצחון ובין ההטעאה אמנם אצל מי שידע אלו המלא
המלאכות הענין מבואר נגלה שהראיות ההם כלם יש בהם ספקות ועשו בהם
הקדמות לא בא עליהם מופת. ותכלית יכולת המחקים אצלי מבעלי התורה שיבטל
ראיות הפילוסופים על הקדמות. ומה נכבד זה כשאפשר עליו. וכבר ידע כל מעיין
זך השכל אמתת שלא יטעה נפשו שזאת השאלה ר"ל קדמות העולם או חדושו
לא יגיעו אליה במופת חותך ושהיא מעמד שכל. והנה נדבר בזה הרבה. ויספיק
לך בזאת השאלה שפילוסופי הדורות חולקין בה מהיום שלשת אלפים שנה
אל זמננו זה כמה שנמצא מחבוריהם ודבריהם. ואחר שהענין בזאת השאלה
כך איך נקח הקדמה נבנה מציאות הבורא עליה ויהיה אם כן מציאות השם
מסופק כי אם העולם מחודש יש לו אלוה ואם היה קדמון אין אלוה אם שיהיה
ענין כן לא נסתפק או [שאמר] שעשינו המופת על חדוש העולם ונכריח בני אדם בכח
הזרוע לקבל ממנו וזה כדי שנוכל לומר שאנחנו ידענו השם במופת וזה כלו רחוק
מן האמת. אבל הענין אצלי והוא הדרך המופתי אשר אין ספק בו
שיקיים מציאות השם ואחדותו והרחקת הגשמות בדרכי הפילוסופים אשר
דרכים ההם נבנים על קדמות העולם לא שאנו מאמינין בקדמות העולם או
נקבל מהם זה אבל בעבור שבדרך ההוא יתאמת המופת ויגיע האמת השלמה
באלה השלשה דברים ר"ל במציאות האל ושהוא אחד ושהוא בלתי גשם מבלתי
הבטה אל גזרת המשפט בעולם אם הוא קדמון או מחודש. וכשיתאמתו לנו
בקשות עמוקות הנכבדות במופת האמתי נשוב אחר כן לחדוש העולם ונאמר
בו כל מה שאפשר לטעון בו. ואם תהיה מי שיספיק לו מה שאמרוהו המדברים ויאמין
שכבר התבאר המופת על חדוש העולם הנה טוב זה ואם לא יתבאר אצלו
במופת אבל יקח היותו מחודש מן הנביאים קבלה אין היזק [בזה] ולא תאמר איך
תתאמת הנבואה אם העולם קדמון עד שתשמע דברינו בנבואה בזה המאמר
ואין אנחנו עתה בזה הענין ומה שראוי שתדעהו שההקדמות אשר יסדו

ויסבוב השרשים הא״ל המדברים לקים חדוש העולם יש בהם מהפוך עולם ומשנוי
סדרי בראשית מה שהשמעתיהו שאי אפשר לי שלא אזכר לך ההקדמות שלהם
ואופני הבאת ראיותיהם ״ אמנם דרכי זה הוא מה שאגיד לך כללו עתה
וזה שאני אומר העולם לא ימלט מהיותו קדמון או מחודש ואם היה מחודש יש
לו מחדש בלא ספק וזה מושכל ראשון כי המחודש לא יחדש עצמו אבל מחדשו
זולתו ומחדש העולם הוא השם ואם היה העולם קדמון ראוי בהכרח במופת כך
ומופת כך שיש נמצא אחד מבלתי גשמי העולם כלם שאינו גשם ולא כח בגשם
והוא אחד תמיד נצחי אין עלה לו ואי איפשר השתנותו והוא השם כבר התבאר
לך כי מופתי מציאות השם ואחדותו והיותו בלתי גשם אמנם צריך שילקחו
לפי הנחת הקדמות ואז יעלה בידינו המופת שלם יהיה העולם קדמון או מחודש
ולזה המציאני לעולם במה שחברתיו בספרי התלמוד כשיזדמן לי זכרון יסודות
הדת ואבוא לדבר בקיום מציאות השם שאני אקימנה במאמרים נוטים ליד
הקדמות אין זה שאני מאמין הקדמות אמנם אני רוצה שאקים מציאותו יתע׳
באמונתנו בדרך מופתי שאין מחלקת בו בשום פנים ולא נשים זה הדעת
האמתי גדול הערך נשען ליסוד כל אדם יקעקעו ~~בו~~ ויבקש לסתרו ואחר
יחשוב שהוא לא נבנה יום כלל וכל שכן כהיות הראיות ההם הפילוסופיות על אלו
השלש בקשות נלקחות מטבע המציאות הנראה אשר לא יוכחש אלא מפני
שמירת קצת דעות ׳ ואמנם ראיות המדברים הם נלקחות מהקדמות שהם
כנגד טבע המציאות הנראה עד שהם יצטרכו לקים שאין טבע לדבר כלל ׳
והנה אקריב לך בזה המאמר פרק כשאדבר בחדוש העולם ואבאר לך קצת
ראיה על חדוש העולם ואגיע אל התכלית אשר השתדל עליה כל מדבר מבלתי
שאבטל טבע המציאות ולא אחלוק על ארסטו׳ בדבר ממה שהביא עליו מופת
כי הראיה אשר הביאוה קצת המדברים על חדוש העולם והיא החזקה שבראיותיהם
אשר לא התישבה להם עד שבטלו טבע המציאות כולו וחלקו על כל מה שבא
שבארוהו הפילוסופים הנני אגיע לכמות הראיה ההיא ולא אחלוק על טבע ה
מציאות ולא אצטרך להתגבר על המורגשות וראיתי שאזכור לך ההקדמות
המדברים הכוללות אשר יקימו בהם חדוש העולם ומציאות האלוה ואחדותו
והרחקת הגשמות ואראך דרכם בזה ואבאר לך מה שמתחייב שיחוייב מכל הק׳
הקדמה מהם ואחר כן אזכר לך הקדמות הפילוסופים הקרובות בזה ודרכם
דרכם ולא תשאלני בזה המאמר לאמת ההקדמות ההם הפילוסופיות אשר
אזכיר אותם לך בקצרה שזה הוא רוב חכמת הטבע והאלהות כמו שלא תוחיל
שאשמיעך בזה המאמר טענת המדברים על אמתת הקדמותיהם שבזה כלו
ימיהם ויכלו ימי הבאים ורבו ספריהם כי כל הקדמה מהם אלא המעט סותר

אותה הגזרה מטבע המציאות ויתחדשו עליה הספקות ויצטרכו לחבורים והיו
הולכות בקיום ההקדמה ההיא והסתר הספקות המתרגשות עליה ולדחות הגזרה
הסותר לה אם אי איפשר כי החמלה ואילו ההקדמות הפילוסופיות אשר
אזכיר אותם לך בקצרה לתועלת על שלשה הבקשות האלה ר"ל מציאות השם ואחדותו
ואחדותו והרחקת הגשמות יובם הקדמות שיעלה בדרך דמיונם בתחלה שמיעה
שמיעתם והכנה עניניהם יקיתם אותה אותך מקומות מופתים מן הספרים הטבע
הטבעיים או ספר מה שאחר הטבע ותכון למקומו ותדמה מה שהוא צריך אליו
לאמת וכבר הודעתיך שאין זולת השם ית' ואין דבר אלו יתנ' אלא מזה
המציאות מכללו ומפרטיו ויתחייב בהכרח שיכון זה המציאות כפי מה שהוא עליו
וילקחו ההקדמות ממה שיראה מטבעו ולזה ראוי שתדע צורתו וטבעו הנראה
ואז איפשר הביא ראיה ממנו על זולתו ולזה ראיתי שצריך תחלה שאביא פרק
אודיע לך בו כלל המציאות על דרך ההגדה במה שכבר בא עליו המופת והאמת
אמת אין ספק בה ואחר כן אביא לך פרקים אחרים אזכר בהם ההקדמות המדברים
ואבאר דרכיהם אשר יבארו בהם הבקשות ההם הארבעה אחר זה אביא פרקים
אחרים אבאר לך בהם ההקדמות הפילוסופים ודרכי ראיותיהם על הבקשות ההם
ואחר כן אבאר לך הדרך אשר אני הולך בה כמו שהגדתי לך באלו הארבעה
בקשות׳׳

פרק עב

דע כי זה המציאות בכללו הוא איש אחד לא זולת זה ר"ל כי כדור
הגלגל הקיצון בכל מה שבו הוא איש אחד בלי ספק כראובן
ושמעון באישיות והשתנות עצמיו ר"ל עצמי זה הכדור בכל מה שבו כהשתנות עצמי
איש מבני אדם על דרך משל וכמו שראובן על דרך משל הוא איש אחד והוא
מחובר מאיברים מתחלפים כבשר והעצמות והליחות משתנות ומרוחות כן זה
הכדור בכללו מחובר מן הגלגלים ומן היסודות הארבעה ומה שיורכב מהם ואין
רקות בו כלל אלא מקשה מלא נקדת מרכזו כדור הארץ והמים מקיפין הארץ
והאויר מקיף המים והאש מקיף האויר והגשם החמישי מקיף האש והוא כדורים
רבים אחד תוך שני אין פנוי ביניהם ולא רקות כלל אלא הקפתם מתוקנת מדובק
מדובקים אחד באחר כולם מתנועעים תנועה סבובית שוה אין מהירות בדבר מהם
ולא אחור ר"ל כי כל כדור מהם לא ימהר פעם ויאחר אחרת אבל כל אחד דבק
לטבעו במהירותו ואופן תנועתו אלא שיש מן הכדורים קצתם יותר ממהר התנועה
מקצתם והממהר התנועה מכולם הגלגל המקיף בכל והוא אשר יתנועע התנועה
היומית ויניע הכל עמו תנועתו החלק בכל שהם כולם חלקים בו ונקודת מרכזי
אלו הגלגלים משתנים מהם מי שמרכזו מרכז העולם ומהם מי שמרכזו חוץ
למרכז העולם ומהם מי שיתנועע תמיד מן המערב אל המזרח וכל כוכב שבאלו

וזה הגרע

הגלגלים המיוחדת בו מן המזרח
אל המערב ומהם מי שיתנועע
כמו זה

הכדורים הוא חלק מן הגלגל אשר כי הוא שומר במקומו אין לו תנועה מיוחדת כי
ואולם יראה מתנועע בתנועת הגשם אשר הוא חלק ממנו ודבר זה הגשם החמישי
בכללו המתנועע בסבוב אינו כחומר גשמי הארבעה יסודות אשר בתוכו ומספר אלו
הכדורים המקיפים העולם אי איפשר בשום פנים ולא בשום ענין שיהיו פחות משמונה
עשר כדור ואמנם אם מספרם יותר היה אפשר ויש בו עיון ואולם אם יש עוד
גלגלי הקפה והם אשר אינם מקיפים את העולם יש בו עיון ובתוך זה הכדור
הכוכב אשר הוא סמוך לנו חומר אחר מתחלף לחומר הגשם החמישי קבל ארבע
צורות ראשונות ישב בהן ארבעה גופים הארץ והמים והאויר והאש ולכל אחד מ
אלו הארבעה יש לו מקום טבעי מיוחד בו לא ימצא בזולתו והוא מונח עם טבעו והן
גופים מתים אין חיים בהם ולא השגה ולא יתנועעו מעצמם אבל הם שוכנים
מקומותם הטבעיים ואם יוציאו אחד מהם ממקומו הטבעי בהכרח בסור המכריח
יתנועע לשוב למקומו הטבעי הנה יש בו זאת ההתחלה אשר בה יתנועע לשוב אל
מקומו על יושר ואין בו התחלה שינוח בה ולא שיתנועע בה על בלתי יושר והתנועה
הישרית הנמצאת לאלו הארבעה יסודות כשיתנועעו לשוב למקומותם שתי תנועות
התנועה לצד המקיף והוא לאש ולאויר והתנועה לצד נקודת המרכז והוא למים ולארץ
וכשיגיע כל אחד מהם למקומו הטבעי ינוח אבל הגופים ההם העגולים הם חיים
בעלי נפש בה יתנועעו ואין התחלה מנוחה בהם כלל ולא ישיגם שנוי אלא בהערה בהיו'
בהיותם מתנועעים בסבוב אבל אם יש להם שכל שיכירו בו אין זה מבואר אלא אחר
עיון רב ובשיתנועע הגשם החמישי בסבוב בכללו תמיד תתחדש ביסודות מפני זה
התנועה הכרחית יצאו בגללה ממקומותם ר"ל כאש ובאויר וידחו אל המים ויעברו בתוך
בגוף הארץ אל עומקה ויתחדש ליסודות ערוב ואחר כן יתחילו להתנועע לשוב אל
מקומותם ויצאו חלקים מן הארץ גם מפני זה ממקומותם בחברת המים והאויר והאש
והם בזה כלו פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם ויפול התערובת ב
מעורב עד שיהיה מהם תחלה הקיטורים כפי מיניהם החלוקים ואחר כן המורכבים
כפי מיניהם החלוקים ומיני הצמחים כולם ומיני רבים מבע"ח כפי מה שגזר מזג
מעורב וכל הוה נפסד אמנם יתהוה מן היסודות ואליהם יפסד וכן היסודות יתהוו
קצתם מקצתם ויפסדו קצתם אל קצתם שחומר הכל אחד ואי איפשר המצא חומר
מבלי צורה ולא המצא צורה טבעית מלו החיים התפסידים מבלתי חומר והיה הענין
אם כן בהיותם והפסדם יהיה כל מה שיתהוה מהם ויפסד אליהם חוזר חלילה כדמות
סבוב הגלגל עד שתהיה תנועת הדבר הזה כעל תמורה בבא כי הצורות זו אחר זו
בתנועת הגלגל כמנה בהשנות ההנחה בענינם לכל חלק ממנו וכמו שבגוף האדם
אברים ראשים ואברים שהם תחת יד הראשים צריכים בעמידתם להנהגת האבר
הראש אשר ינהיג כן בעולם בכללו חלקים ראשים והוא הגשם החמישי המקיף

המקיף וחלקים שתחת יד הראשים צריכים למנהיג והם היסודות ומה שהורכב
מהם וכמו שהאבר הראש אשר הוא הלב מתנועע תמיד והוא התחלת כל
תנועה שתמצא בגוף ושאר אברי הגוף תחת ידו והוא ישלח אליהם כחות
אשר יצטרכו אליהם לפעולותיהם בתנועותיו כן הגלגל הוא המנהיג שאר חלקי
העולם בתנועתו והוא ישלח לכל מתהוה כחות הנמצאות כי הנה כל תנועה
תמצא בעולם התחלתה הראשונה תנועת הגלגל וכל נפש שתמצא לבעל נפש
בעולם התחלתה ~~הראשונה~~ נפש הגלגל ודע כי הכחות המגיעות מן הגלגל
לזה העולם כפי מה שהתבאר ארבע כחות כח יחיב הערוב וההרכבה ואין ספק
שזה מספיק בהרכבת המחצבים וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח וכח יתן
נפש החיה לכל חי וכח יתן הכח הדברי לכל מדבר וכל זה במצוע האור והחשך
הנמשכים אחר אורם והקפם סביב הארץ וכמו שאם ינוח הלב כהרף עין ימות
האיש ויבטלו כל כחותיו ותנועותיו כן לו ינוחו הגלגלים יהיה בו מיתת העולם
בכללו ובטול כל מה שבו וכמו שהחי אמנם הוא חי כלו בתנועת לבו ואעפ״י שבו
אברים נחים לא ירגישו כעצמות והחליל וזולתם כן זה המציאות כלו הוא
איש אחד חי בתנועת הגלגל אשר הוא כדמות הלב מבעל הלב ואעפ״י שבו גופים
רבים נחים מתים הנה כן צריך לך שתצייר כל זה הכדור איש אחד חי מתנועע
בעל נפש כי זה המין מן הציור הכרחי מאד כלומר מועיל מאד במופת על היות
השם אחד כמו שיתבאר וכזה הציור יתבאר גם כן שהאחד ברא אחד וכמו
שאי איפשר שימצאו אברי האדם בפני עצמן והם אברי איש באמת ר״ל שיהיה
הכבד בפני עצמו או הלב בפני עצמו או בשר בפני עצמו כן אי אפשר שימצאו
חלקי העולם קצתם מבלי קצתם בזה המציאות המיושב אשר דברנו בו עד
שימצא אש מבלתי ארץ או ארץ מבלתי שמים או שמים מבלתי ארץ וכמו
שבאדם כח אחד יקשור אבריו קצתם בקצתם וינהיגם ויתן לכל אבר מה שצריך
שישמור עליו תקונו וידחה ממנו מה שיזיקהו הוא אשר כנוהו אותו הרופאים
וימי׳ הכח המנהיג גוף החי והרבה פעמים יקראוהו טבע כן בעולם כלו כח
יקשור קצתו בקצתו וישמור מינו שלא יאבדו וישמור אישי מינו גם כן מדת מה
שאפשר לשמרם וישמור גם כן קצת אישי העולם וזה הכח יש בו עיון אם הוא
באמצעות הגלגל אם לא וכמו שבגוף איש האדם דברים מכוונים מהם מה שכוון
בהם שמירת האיש בכלי המזון ומהם מה שכוון בהם שמירת המין בכלי ההולדה
ומהם מה שכוון בהם צרכו אשר הוא צריך אליו במזונותיו וזולתם כידים וכעינים
ובהם דברים בלתי מכוונים לעצמם אבל הם דבקים ונמשכים אחר מזג האברים
ההם אשר המזג ההוא המיוחד הכרחי בהתקים הצורה ההיא כפי מה שהוא עד
שיעשו הפעולות ההם המכוונות ונמשכו אחר היותו המכוונת לפי הכרח החומר

דברים אחרים כשער הגוף ומראהו ולזה לא ימשך ענין לו על סדר והדבר[ים]
פעמים יעדר קצתם וימצא היפוך גם כן בהם בין האישים רב מאד מה שלא
יהיה זה כאברים שאתה לא תמצא איש יהיה לו ככר עשרה כפלי איש אחר
והמצא איש נעדר הזקן או שער מקומות מן הגוף או שיהיה לו זקן עשרה
כפלי איש אחר או עשרים כפל וזה הרבה ר"ל יהרין השער והמראים כן במציאות
בעצמי מינים מכונים מן ההויה קיימים נמשכים על סדר אין הבדל ביניהם לא
מעט לפי רוחב המין ההוא בכמותו ואיכותו ומינים בלתי מכוונים אבל נחים ל
טבע ההויה וההפסד הכולל כמו מיני התולעים המתילדים מן האשפות ומיני
בעלי חיים המתילדים בקירות כשיתעפשו ומה שיתילד מעפוש הלחיות והתולעים
המתילדים במעים וכיוצא בהם. סוף דבר יראה לי כי כל מה שלא ימצא בו
כח הולדה לדומה לו הוא מזה הכת ולזה לא תמצאם שומרים סדר ואעפ"י שאי
איפשר מבלעדיהם כמו שאי איפשר מבלתי מראים משתנים ואי איפשר מבלתי
מיני שער בבני אדם וכמו שבבני אדם גשמים אישיהם שומרים כאברים רא
שרשיים וגשמים שומרים כמין לא כאיש כלחות האדמה כן במציאות בכללו
גשמים קיימים שומרים כאיש והוא הגשם החמישי בכל חלקיו וגשמים שומרים
כמין כיסודות ומה שירכב מהם וכמו שכחות האדם המחייבות להויתו ועמידתו
מדת עמידתו הם בעצמם המחייבות להפסדו ואבדו כן סבות ההויה הם בעצמם
סבות ההפסד בכל עולם ההויה וההפסד. והמשל בו שאלו הארבע כחות הנמצאות
בגוף כל נזון והם הכח המושך והמחזיק והמעכל והדוחה לו היה אפשר שיהיו
לו הכחות ככחות השכליות עד שלא יעשו אלא מה שראוי ובעת הראוי וכשעור
הראוי היה האדם נצל ממכות גדולות מאד וחליים רבים ואמנם בעבור שלא
היה זה אפשר אבל הם עושים מעשים טבעיים מבלתי מחשבה והשתכל
ואינם משיגים מה שיעשוהו כלל התחייב שיתחדשו בעבורם חליים גדולים
ומכות ואעפ"י שהיו הם הכלי בהויית האדם ובעמדו המורה אשר יעמוד וביאור
זה כי הכח המושך על דרך משל אילו לא היה מושך אלא הדבר הנאות מכל
צרכיו והשעור הצריך אליו לבד היה נמלט האדם מחליים ומכות רבות אבל
בעבור שאין הענין כן אבל ימשוך אי זו לחה שהזדמן מסוג משיכתו ואעפ"י ש
הלחה ההיא נוטה מעט בכמותה ואיכותה יתחייב מזה שימשוך הלחה אשר
היא יותר חמה ממה שצריך או יותר קרה ~~ועבה~~ או יותר עבה או יותר רקה או
המשוך יותר ממה שצריך ויחנקו בזה הגידים ויתחדש הסתום והעפוש ויפסד
איכות הלחות וישתנה כמותם ויתחדשו חליים כגרב והחכוך והיבלות או מכות
גדולות כמורסא שקורין קרבנק והצרעת והאכול עד שתפסד צורת האבר או
צורת האברים וכן הענין גם כן בשאר הכחות הארבעה כן הענין בעצמו בכל

המציאות הענין המביא להיות מה שיהיה והמשך מציאותו מדה אחת והוא ר
עירוב היסודות בכחות הגלגליות המגעת אותם המקיפות בהם הוא הסבה בענינה
בהתחדש כחות מזיקות במציאות כזרמים והמטר הסוחף והשלג והברד והרוחות
החזקות והברקים והרעמים ועפוש האויר או התחדש כבות ממיתות מאד יכלו ארץ
או ארצות או אקלים כהשקע מקומות והרעש והזוועות והמים השוטפים מן הימים
והתהומות׳ ודע כי זה שאמרתיהו כלו מדמיון העולם בכללו באיש מבני אדם לא נקטע
זה נאמר באדם שהוא עולם קטן כי זה הדמיון כלו נמשך בכל איש מאישי ב"ח השל׳
השלם באבריו ולא שמענו כלל אחד מן הראשונים אמר כי החמור או הסוס עולם
קטן ואמנם נאמר באדם מפני שייחד בו האדם והוא הכח המדבר ר"ל השכל החמרי המדבר
אשר זה הענין לא ימצא באחד ממיני ב"ח זולתו ובאור זה כי כל איש מאישי ב"ח
לא יצטרך בהמשכת מציאותו אל מחשבה והסתכלות והנהגה אבל ילך ויעשה
לפי טבעו ויאכל מה שימצא ממה שיטב לו וישכן באי זה מקום שיזדמן לו וישכב
עם אי זו נקבה שימצא בשעת העת חימומו אם יהיו לו עתות העת חמום ויתמיד
בזה אישו המדה אשר יתמיד וימשך מציאות מינו ואינו צריך כלל לאיש אחר ממינו
יעזרהו ויסמכהו על עמידתו עד שיעשה לו דברים לא יעשה הוא בעצמו ׳ ואמנם
האדם לבד אילו ישוער איש ממנו לבדו נמצא שיהיה נעדר ההנהגה ישוב כבהמות
היה אובד לשעתו ולא היה מתקיים לשעתו אפי׳ יום אחד אלא במקרה ר"ל שימצא
במקרה דבר יזון בו ויהיה בעבור שמזונותיו אשר בהם עמידתו צריכים אל מלאכה
והנהגה ארוכה לא תשלם אלא במחשבה והשתכלות ובכלים רבים ובאישים רבים ו
רבים יתיחד כל אחד מהם בעסק אחד ולזה הוא צריך למי שינהיגם ויקבצם עד
שיסודר קבוצם וימשך להעזר קצתם בקצתם וכן השמירה מן החם בזמן החם או
והקור בזמן הקור והסתר׳ מן המטר והשלג ועשיית הבגדים צריך לזמון הכנות רב׳
רבות לא תשלם אחת מהם אלא במחשבה והסתכלות ומפני זה נתן בו זה הכח
הדברי אשר בו יחשוב וישתכל ויעשה ויכין ויזמן במינים מן המלאכות מזונו ובגדו
ולבושו ובו ינהיג כל איברי גופו עד שיעשה מהם הראשי מה שיעשה וינהגו ה
חברים אשר תחת יד האיברים הראשים במה שינהגו ובעבור זה אילו דמית
בנפשך אחד מבני אדם נעדר זה הכח מונח עם הכח החיוני לבד היה אובד לשע׳
לשעתו וזה הכח הנכבד יותר נכבד מכל כחות ב"ח והוא גם כן נעלם מאד לא תיכן
אמתתו בתחלת הדעת המשתתפת כהכנת שאר הכחות הטבעיות כן במציאות
דבר אחד הוא המנהיג לכללו המניע לאברו הראשון אשר נתן לו כח ור
ההנהגה עד שהנהיג מה שזולתו ׳ ואילו ידמה אדם בנפשו בטול הדבר ההוא בט׳
בטלה מציאות זה הכדור בענינו הראש ממנו ואשר תחת יד הראש וכדברים
ההוא ובמציאת מציאות הכדור ובכל חלק ממנו והדבר ההוא הוא האלוה ית׳ שמו

ולפי זה הענין לבד נאמר באדם לבד שהוא עולם קטן מפני שבו התחלה אחת היא
המנהיגה לכלו ומפני זה הענין נקרא השם ית' בלשוננו חיי העולם ונאמ' וישבע
בחי העולם. ודע כי זה הדמיון אשר דמינו העולם בכללו באיש מבני אדם לא
יחלוף בדבר ממה שזכרנו אלא בשלשה דברים. האחד מהם שהאבר הראש
מכל בעל חי שיש לו לב יקבל התועלת מהאברים שתחת ידו והשיב עליו התועלת ואין
מציאות הכלל דבר כן אבל כל מי שישפיע הנהגה או יתן כח לא ישוב אליו
התועלת כלל מאשר תחת ידו אבל נתינתו מה שיתנהו כנתינת המטיב החונן
אשר יעשה זה לנדיבות טבעו ומעלתו לא לתועלת כל זה להדמות בשם ית'.
והשני כי הלב מכל בעל חי שיש לו לב באמצעיתו וכחותיו ושאר האברים אשר תחת
ידו מקיפין בו בעבור שהכללתו תועלתם בשמירתו והבטחתו בהם עד שלא יגיע
אליו היזק מחוץ והענין בעולם בכללו בהפך הנכבד שבו מקיף בפחות בעבור
שבטוח עליו מקבל מעשה זולתו ואפי' אם היה מקבל אין נמצא חוצה לו גשם
אחר יעשה בו והוא ישפיע על מה שבתוכו ולא יגיעהו מעשה כלל ולא כח מזולתו
מן הגשמים ויש הנה גם כן קצת דמיון וזה כי האבר הראשון בבע"ח כל מה שירח'
שירחק ממנו מן האברים הוא קטן במעלה מן הקרוב לו וכן הענין בעולם
~~שלם~~ כעצמו כל אשר יקרבו הגשמים לנקודת המרכז התעכרו והתעבה עצמם
וכבדה תנועתם וסר אורם וספירותם לרחקם מן הגוף הנכבד המאיר הספיר
המתנועע הדק הפשוט ר"ל הגלגל וכל אשר יקרב לו גשם יקנה ממנו מעט מאלו
המדות כפי קרבתו ויהיה לו קצת מעלה על מה שאחריו. והשלישי כי זה הכח
המדבר הוא כח בגוף ובלתי נבדל ממנו והשם ית' אינו כח בגוף העולם אבל
נבדל מכל חלקי העולם והנהגתו ית' והשגחתו מחוברת לעולם בכללו חבור נע'
נעלם ממנו הכליתו ודמותו ובאות כח אדם הקצרה לדעתו כי המופת יעמוד
על הבדלו ית' מן העולם והנקותו ממנו והמופת יעמוד על מציאות מעשה הנהג'
הנהגתו והשגחתו בכל חלק מחלקיו ואפי' הדק הפחות. ישתבח מי שנצחנו שלמו'
שלמותו. ודע שראוי היה שנדמה יחס האלוה ית' לעולם יחס השכל הנקנה
נאצל לאדם אשר אינו כח בגוף והוא נבדל מן הגוף הבדל אמתי ושופע עליו
ויהיה דמיון הכח המדבר בשכלי הגלגלים אשר הם בגופים אמנם ענין שכלי
הגלגלים ומציאות השכלים הנפרדים וציור השכל הנקנה אשר הוא נאצל נפרד
גם כן הם דברים יש בהם עיון וחקירה וראיותיהם נעלמות והספק שהם אמונות
ויתחדשו בהם ספקות רבות ולטוען בהם טענה ולמעורר ערעורים ואמנו זה
המוטב בידנו תחלה שהעיר הציור במורה המציאות אשר לא יכחיש דבר ממנה המציאות
שזכרנוהו וכרון כתב לא אחד משני האישים אם בכל בדבר הברור כמו שיכחיש
מי שיאמר אבב בהשבועות דברים למורים כי עליהם כיפה או מי שיכחיד להיות

להחזיק בדעת אחר קודם ישמע טענתו אבל מי שיראה שיעיין עיון אמתי ילמד
עד שיתבאר לו אמתת כל מה שהגדנו כי וידע שזאת היא צורת זה הנמצא
המיושב המציאות בלא ספק ואם ירצה לקבל זה ממי שידע המופתים בכל מה
שיש עליו מופת יקבל ויבנה על זה הקשין וראייתן ואם לא יבחר בקבלה ואפי׳
באלה ההתחלות ילמוד ואחר כן יתבאר לו שהענין כך הוא הנה וזאת הקדמות
כן היא שמענה ואתה דע לך ׳ ואחר זאת ההצעה וההזמנה אתחיל בזכרון מה
שיערנו בזכרו ובביאורו ״

פרק ע״ג

ההקדמות הכוללות אשר חכמים המדברים לפי התחלף דעו׳
דעותם ורב דרכיהם והם הכרחיות בקיום מה שירצו לקימו ׳
כלו הארבע בקושות שהם שתיה הקדמות והנני זוכרם לך ואחר כן אבאר לך
ענין כל הקדמה מהם ומה שיתחייב ממנה ׳ ההקדמה הראשונה
לקיים העצם הפרדי ׳ ההקדמה השנית מציאות הרקות ׳
ההקדמה השלישית שהזמן מחובר מעתות ׳ ההקדמה הרביעית שה
עצם לא ימלט ממקרים רבים ׳ ההקדמה החמישית שהעצם הפרדי [illegible]
ובמידותו במקרים אשר אנו מספרים ולא ימלט מהם ׳ ההקדמה
הששית שהמקרה לא יעמוד שני זמנים ׳ ההקדמה השביעית שדין
הקניות דין העדרים ושהם כולם מקרים נמצאים צריכים לפועל ׳
ההקדמה השמינית שאין בכל הנמצא בלתי עצם ומקרה רוצה לומר הבריאה
כולם ושהצורה הטבעית גם כן מקרה ׳ ההקדמה התשיעית שהמקרים
לא ישאו קצתם את קצתם ׳ ההקדמה העשירית שהאפשר לא יבחן
בהסכים זה המציאות לציור ההוא ״ ההקדמה האחת עשרה שאין
דין הפרש בשקרות מה שאין תכלית לו בין שיהיה בכח או בפועל או במקרה
ר״ל שאין הפרש בין שיהיו הדברים שאין להם תכלית נמצאים יחד או משוערים
מן המציאות וממה שכבר עבר וזהו אשר במקרה כל זה אמ׳ שהוא שקר ׳
וההקדמה השתים עשרה היא אמרם שהחושים יחטאו ויכזבו
מהם הרבה ממושגיהם ולזה אין למדין מהם דין ולא ילקחו מוחלטים התחלות
מופת ׳ ואחר מנותם אתחיל לבאר ענינם ולבאר מה שיתחייב מהם אחת אחת ״
ההקדמה הראשונה ענינה שהם חשבו שהעולם בכללו ׳
ר״ל כל גשם שבו הוא מחובר מחלקים קטנים מאד לא יקבלו החלוקה לדקותם
ולא לחלק האחד מהם כמות כלל וכשיתקבצו קצתם בקצתם יהיה המקובץ ב׳
בעל כמות והוא אז גשם ׳ ואילו חובר מהם שני חלקים יהיה כל חלק אז גשם
ויהיה שני גשמים כמאמר קצתם וכל החלקים ההם שוים דומים אין חלוק בהם
בשום פנים ואמרו שאי אפשר שימצא גשם בשום פנים אלא מורכב מאלו ׳

החלקים השוים הרכבת שכנות עד שההויה אצלם הוא הקבוץ וההפסד פירוד
ולא יקראוהו הפסד אבל יאמרו ההויה הוא קבוץ ופירוד והתנועה ונח ויאמרו כי
לו החלקים אינם נמצאים מאז כמו שהיה חושב אפיקורוס וזולתו מן המאמינים
בחלק שאינו מתחלק אבל יאמרו שהשם ית' יברא לו העצמים תמיד כשירצה והם
גם כן איפשר העדרם והנה אשמיעך דעותם בהעדר העצם.

ההקדמה השנית המאמר בריקות קדמוני המדברים שהיו שקד חכמות
רברים מאמינים שהריקות נמצא והוא מקום אחד או רחקים אין דבר בהם כלל
אלא רקים מכל גוף נעדר מהם כל עצם וזאת ההקדמה היא הכרחית להם להא'
להאמינם ההקדמה הראשונה וזה שאם יהיה העולם מלא מן החלקים ההם
איך יתנועע המתנועע ולא יצייר הכנס הגשמים קצתם בקצתם ואי איפשר להה'
להתקבץ החלקים ההם ופרודם אלא בתנועתם הנה בהכרח יצטרכו לרקים הרקות
עד שיוכלו החלקים ההם להתקבץ ולהפרד ויתכן תנועת המתנועע ברקות
ההוא אשר אין גשם בו ולא עצם מהעצמים ההם.

ההקדמה
השלישית היא אמרם שהזמן מחובר מעתות רגעים בזה שהם זמנים רבים לא
יקבלו החלוקה לקוצר מדותם וזאת ההקדמה גם כן הכרחית להם מפני ההקד'
הראשונה וזה שהם ראו בלא ספק מופתי ארסטו אשר הביא ראיה בהם שהדרך
והזמן והתנועה המקומית שלשתם שוים במציאות ר"ל שערך קצתם אל קצתם
ערך אחד ובהחלק אחד מהם יחלק האחר ועל ערכו וידעו בהכרח שאם היה
הזמן מדבק ויקבל החלוקה אל לא תכלית יתחייב בהכרח שיחלק החלק אשר
שמוהו נתחלק וכן כשתשים הדרך מדבקת יתחייב בהכרח התחלק עתה מן הזמן בלתי
אשר הושם בלתי מתחלק כמו שבאר ארסטו בספר הנקרא השמע הטבעי ולזה
חייבו שהדרך בלתי מדבק אבל מחובר מחלקים לא יתכן אליהם החלוקה. וכן
הזמן יגיע אל עתות לא יקבלו החלוקה. והמשל בו שהשעה האחת על דרך משל
ששים רקים והרק ששים שנים והשני ששים שלישיים ויגיע באחרונה הענין אצלם
אל חלקים אם עשיריים על דרך משל או יותר רקים מהם לא יחלקו כלל ולא יקבלו
החלוקה כמו הדרך הנה שב הזמן אם כן בעל הנחה וסדר ולא יאמתו מהות הזמן
כל עקר ובדין להם זה שאם מהירי הפילוסופים בלבלם ענין הזמן וקצתם לא ד
השכילו ענינו עד שגליאנוס אמר שהוא ענין אלהי לא תושג אמתתו כל שכן לו
אשר לא יביטו לטבע דבר מן הדברים ושמע מה שיתחייב להם לפי לו השלש וי
הקדמות והאמינוהו אמרו התנועה היא העתק עצם פרדי מן החלקים ההם מעצם
פרדי אל עצם פרדי סמוך לו ויתחייב שלא תהי' תנועה ממהרת מתנועה לפי זאת
ההנחה אמרו זה אשר תראה שני מתנועעים ילכו שני דרכים מתחלפים בזמן אחד
אין עלתו היות תנועת זה ההולך הדרך הארוך יותר ממהרת אבל עלתו שאחר

שזאת התנועה אשר נקראת מאוחרת נכנסו בה מנוחות יותר · וזאת אשר נקראת
מהירה נכנסו בה יותר מעט · וכאשר היקשה להם כדור אשר הושלך בקשת אמיץ חזקה
וזה גם כן נכנסו בתוך תנועתו מנוחות וזה אשר חשבוהו מהתנועה התנועה מדבקת
היא מחט החושים כי החושים יבצר מהם הרבה ממשיגיהם כמו שהניחו בהקדמת
שתים עשרה · ונאמר להם הראיתם כשתנוע הרחים סביב שלם הלא החלק אשר
במקיפו הולך הדרך העגולה הגדולה בזמן בעצמו אשר הולך בו החלק אשר הוא קרוב
לנקודת מרכזו העגולה הקטנה אם כן תנועת המקיף יותר ממהרת מהתנועה העגולה
הפנימית · ואי אפשר לומר שזה החלק נכנסו בתוך תנועתו מנוחות יותר להיות הגשם
כלו גשם אחד ומדבק אלו גשם הרכב והיתה תשובתם כי נתפרקו חלקיו עם הסבוב
ויהיו המנוחות אשר נכנסו בתנועת כל חלק שיהיה קרוב למרכז יותר מן המנוחות
אשר נכנסו בתנועת החלק אשר הוא יותר רחוק · ונאמר להם איך נראה הרכב גשם
אחד לא ישבר בפטישים וכשיסוב יתפרד ובמנוחתו יתאחד ויתדבק וישוב כמו שהיה
ואיך לא ישגו חלקיו המביטים והשיבו על זה ההקדמה השתים עשרה בעצמה
והוא שלא יתבונן השגת החושים אבל עד השכל ולא תחשוב שזה אשר זכרתי לך .
הוא יותר מגונה מכל מה שירחיב מלו השלש הקדמות אבל אשר יתחייב מהאמנת
מציאות הדקות יותר מופלא ויותר מגונה ואין זה אשר זכרתי לך מענין התנועה
יותר מגונה מהיות אלכסון המרובע שוה לצלעו לפי זה הדעת עד שאמר קצתם
כי המרובע דבר בלתי נמצא סוף דבר כי לפי ההקדמה הראשונה יבטלו כל מופתי
ההנדסה ויחלק הענין בהם שני חלקים קצתם יהיה בטל לגמרי כסגולות ההבדל וה
השתתפות בקוים ובשטחים והיות קוים מדברים וקוים בלתי מדברים וכל מה שכולל
אותו המאמר העשירי מאוקלידס והדומה לזה וקצתם יהיו מופתיהם בלתי מוחלטים
כאמרנו נרצה שנחלוק קו בשני חצאים שאם היו מספר עצמיו בלתי זוגות לא יתכן .
חלוקו לפי הנחתם ותדע כי לבני שאכר ספר התחבולות הנודע יש בו יותר ממאה וא
תחבולה כולם עשויות במופתים ויצאו לפועל ואילו היה הדקות נמצא לא יתכן א
מהם אף אחת והיו בטלים הרבה ממעשי הנדסת המים ובטענון על אלו ההקדמות
יביאו בהם כלו היזיק · ואשוב לבאר ענין שאר הקדמותיהם הנזכרות .

ההקדמה הרביעית היא אמרם כי המקרים נמצאים והם ענינים
נוספים על ענין העצם ולא ימלט גשם מן הגשמים מאחד מהם וזאת ההקדמה
אילו הניחוה להם זה השיעור היתה הקדמה אמתית מבוארת גלויה אין ספק בה ולא
שהם אמרו כי כל עצם אם לא יהיה לו מקרה החיים אי אפשר מבלתי היות לו מקרה
המות כי כל שני הפכים לא ימלט הנושא מאחד משניהם אמרו וכן יהיו לו מראה
וטעם ותנועה או נח וקבוץ או פירוד ואם היה בו מקרה החיים אי אפשר מבלתי .
מציאות אחרים מן המקרים כחכמה והסכלות או הרצון או הפך או היכולת או הלאות

או ההשגה או אחד מהקבלים כזה יבאר כל מה שיגיע לך או אפשר מבלעדי או
מאחד מהקבלו ׳
ההקדמה החמישית, היא אמרם שהעצם הפרד
השלם עליו מציאותו במקרים ההם ולא ימלט מהם ׳ ובאור זאת ההקדמה יאמנה
שהם יאמרו שאלו העצמים הפרדים אשר יבראם השם כל עצם פרד מהם בעל מקרים
לא ימלט מהם כמראה והריח והתנועה או הנח אלא הכמות כי כל עצם מהם אינו
בעל כמות כי הכמות אצלם לא יקראוהו מקרה ולא ישכילו ענין המקרה בו ולפי ׳
זאת ההקדמה יראו כי כל מקרים שימצאו בגשם מן הגשמים לא יאמר שמקרה
מהם מיוחד בכללו הגשם ההוא אבל המקרה ההוא אצלם נמצא בכל עצם פרד
מן העצמים אשר יחובר מהם הגשם ההוא ׳ והמשל בזה זאת הלבנה מן השלג
אין הלובן נמצא בכללו בלבד אבל כל עצם ועצם מעצמי השלג הוא לבן ולזה
נמצא הלובן במקובץ מהם וכן אמר בגשם המתנועע כל עצם פרד מעצמיו הוא
מתנועע ולזה יתנועע כלו וכן החיים מצויים אצלם בכל חלק וחלק מעצמי הגוף
החי וכן החוש כל עצם פרד שבכללו ההוא המרגיש הוא מרגיש אצלם כי החיים
והחוש והשכל והחכמה אצלם מקרים כשחרות והלובן כמו שנבאר מדעתם ׳ ו
אמנם הנפש הם בה חולקין והרוב שבדבריהם שהוא מקרה נמצא בגשם אחד
פרד מכלל העצמים אשר הורכב מהם האדם על דרך משל ונקרא הכלל בעל ׳
נפש מפני היות העצם הפרד ההוא בו ׳ ומהם מי שיאמר שהיא מורכבת מעצמים דקים שיאמר
והעצמים ההם הם בלא ספק בעלי מקרה אחד התיחדו בו ויהיו בה נפש ויאמרו שה
עצמים ההם משורכים לעצמי הגוף הזה לא ימלטו מהיות ענין נפש מקרה
אחד אמנם השכל ראיתים שהסכימו שהוא מקרה בעצם פרד מן הכלל המשכיל
ובמדע אצלם בלבול רב הוא מקרה נמצא בכל עצם ועצם מעצמי הכלל היודע,
או בעצם אחד לבד ויתחייבו מזה הרבה דברים מגונים ׳ וכאשר הוקשה עליהם
בהיותם מוצאים המתכות והאבנים רובם בעלי מראה חזק וכשישחקו יסור
המראה ההוא שאנחנו כששוחקו הספיר הירוק ביותר השיב אבק לבן וזה
ראיה שזה המקרה ישלם מציאותו בכללו לא בכל חלק ממנו ויותר מבואר מזה
כי החלקים כשיחתכו מן החי אינם חיים והיא ראיה שזה הענין ישלם מציאותו
בכללו לא בכל חלק ממנו ׳ ואמרו בפירוק הקושיא ההיא המקרה אין קיום לו ואמנם
יברא תמיד כמו שאבאר מדעתם בהקדמה אשר אחר זאת ׳
ההקדמה הששית היא אמרם שהמקרה לא יעמוד שני זמנים ׳ וענין זאת ההקדמה
שהם חשבו שהשם ית׳ יברא העצם ויברא בו אי זה מקרה שירצה יחד בבת אחת
ולא יתואר ית׳ ביכולת על בריאת עצם מבלתי מקרה כי זה נמנע ואמתת המקרה
וענינו שלא ישאר ולא יתקיים שני זמנים רוצה לומר שתי עתות וכשיברא ה
מקרה ההוא יאבד ולא ישאר ויברא השם מקרה אחר ממינו ויאבד גם כן

גם כן האחר ההוא ויברא שלישי כמו כן תמיד כל אשר ירצה השם להעמיד
מין המקרה ההוא וכשירצה השם שיברא מין מקרה אחר בעצם ההוא יברא ואם
ימנע מן הבריאה ולא יברא מקרה יעדר העצם ההוא זה דעת קצתם והם הרוב
וזהו בריאת המקרים אשר יאמרו אותה ואמנם קצת המעתזלה יאמרו כי קצת
המקרים ישארו מדה אחת וקצתם לא ישארו שני זמנים ואין להם בזה סדר
ישובו אליו עד שיאמרו מין המקרה הפלוני ישאר ומין המקרה הפלוני לא ישאר
ואשר הביאם לזה הדעת הוא שלא יאמר שיש טבע נמצא כלל ושזה הגשם
גוזר טבעו שישיגוהו מן המקרים כך וכך · אבל ר״ל שהשם ית׳ ברא אלה המקרים
עתה בלתי אמצעות טבע ומבלתי דבר אחר וכשיאמר זה יתחייב אצלם בהכרח
שלא ישאר זה המקרה שאם תאמר יעמוד מדה ואחר כן יעדר התחייב השאלה
מי זה דבר העדרו ואם תאמר שהשם העדירו כשירצה לא יתכן זה לפי דעתם
כי הפועל לא יעשה ההעדר כי ההעדר אינו מחוסר פועל אבל כשיעמוד הפועל
מן הפעולה יהיה העדר הפעולה ההיא וזה אמתי על צד אחד ומפני זה הכריחו
אותם רצונם שלא יהיה שם טבע מחייב מציאות דבר והעדרו שיאמרו בבריאת
המקרים זה אחר זה וכשירצה השם לפי דעת קצתם שיעדיר העצם לא יברא בו
מקרה ויעדר ואמנם קצתם אמר כי כשירצה השם להפסיד העולם יברא מקרה
הכליון לא בנושא ויהיה הכליון ההוא כנגד מציאות העולם · ולפי זאת ההקדמה
אמרו שזה הבגד אשר יצבעוהו אדום כמחשבתנו אין אנחנו הצובעים כלל
אבל השם חדש המראה ההוא בבגד בהתחברו לצבע האדום אשר נחשוב אנחנו
שהצבע ההוא נכנס בבגד ואמרו שאין הענין כן ולא זו בלבד אמרו אבל אמרו
גם כן שהנהיג השם המנהג שלא יתחדש זה המראה השחור על דרך משל
אלא בהתחבר הבגד לאורי האיסטיס ולא ישאר זה השחרות אשר ברא השם בהתחבר ההיתור לשחרות
אבל יאבד לשעתו ויברא שחרות אחר והנהיג השם גם כן מנהג שלא יברא
אחר סור השחרות ההוא אדמימות או ירוקות אבל שחרות כמותו ואחרו לפי זאת
ההנחה שאלו הדברים אשר נדעם עתה אינם ידיעתנו אשר ידענום אתמול אבל
עדרו המדעים ההם ונבראו מדעים אחרים כמותם אמרו כן הוא כי המדע מקרה
והנפש גם כן יתחייב מי שיאמינה מקרה שיבראו לכל בעל נפש מאה אלף נפש על
דרך משל בכל רגע כי הזמן אצלם כמו שידעת מחובר מעתות לא יחלקו · ולפי
זאת ההקדמה אמרו שהאדם כשיניע הקולמוס לא האדם הניעו כי זו התנועה
אשר התחדשה בקולמוס הוא מקרה בראו השם בקולמוס · וכן תנועת היד המניעה
לקולמוס כמחשבתנו מקרה בראו ביד המניעה · ואמנם הנהיג השם המנהג שתחובר
תנועת היד לתנועת הקולמוס לא שיש ליד מעשה כלל ולא סבה בתנועת הקולמוס
כי אמרו שהמקרה לא יעבר נושאו והסכמה מהם אמרו שזה הבגד הלבן אשר

52

השם בורא הצבעים ונצבע לא יעבר לזולתו ולא ימצא גשם שיש לו פעלה כלל ואמנם הפועל האחרון הוא השם והוא אשר חדש השחרות בגוף הבגד כהתחברו לצבעים כי כן הנהיג המנהג. וסוף דבר לא יאמר זה סבת כך כלל זה דעת המונם וקצתם אמר בסבה וגערו. ואמנם פעלות האדם הם חולקים בהם דעת רבם והמון האשעריה הוא כי בהנע זה הקולמוס ברא השם ארבעה מקרים אין מקרה מהם סבה לאחר אבל הם מחוברים במציאות לא זולת זה. המקרה הא' הראשון רצוני להניע הקולמוס. המקרה השני יכלתו על הנעתו. המקרה השלישי גוף התנועה האנושית ר"ל תנועת היד. והמקרה הרביעי תנועת הקולמוס. שהם חשבו שהאדם כשירצה דבר ויעשהו כמחשבתו כבר נברא לו הרצון ונבראה לו היכולת לעשות מה שירצה ונברא לו הפעל שהוא לא עשה ביכולת הנבראת בו ואין מעשה לה בפעל. ואמנם המעתזלה אמרו שהוא יעשה ביכולת הנבראת בו וקצת האשעריה אמרו שיש ליכולת הנבראת בפועל קצת מעשה בפעל ויש לה בו התלות אבל רחקום גם זה הדעת והרצון הזה הנברא לפי דעת כלם והיכולת הנבראת וכן הפעל הנברא לפי דעת קצתם כלם מקרים אין עמידה להם. ואמנם הבורא יברא בזה הקולמוס נענוע אחר נענוע וכן תמיד כל עוד יהיה הקולמוס מתנועע וכשינוח לא ינוח עד שיברא לו גם כן מנוחה ולא יסור מברוא בו מנוחה אחר מנוחה כל עוד הקולמוס נח הם כן בכל עת מן העתות ההם ר"ל מן הזמנים הפרדים יברא הבורא מקרה בכל אישי הנמצאות ממלאך וגלגל וזולתם כן תמיד בכל רגע. ואמרו שזאת היא האמונה האמתית בשהשם פועל ומי שלא יאמין שכן יעשה השם הנה הכחיש היות השם פועל לפי דעתם. ובכמו אלה האמונות יאמר אצלי ואצל כל בן דעת אם כהתל באנוש תהתלו בו שזה הוא גוף ההתול באמת.

ההקדמה השביעית היא האמנם שהעדרי הקנינים בטבעיים הם ענינים נמצאים בגוף נוספים על עצמו והם מקרים נמצאים גם כן והנה הם יבראו תמיד כל אשר יאבד דבר יברא דבר. וביאור זה שהם לא יראו כי המנוחה היא העדר התנועה ולא שהמות העדר החיים ולא העורון העדר הראות ולא כל מה שדומה לזה מהעדרי הקנינים אבל דין התנועה והמנוחה אצלם דין הקר והחם וכמו שהחם והקר שני מקרים נמצאים בשני הנושאים החם והקר כן כל תנועה מקרה נברא במתנועע והמנוחה מקרה יבראהו השם בנח ולא יעמוד שני זמנים כמו שקדם בהקדמה אשר לפני זאת. הנה זה הגשם הנח אצלם כבר ברא השם המנוחה בכל חלק מחלקיו וכל אשר תעדר מנוחה יברא מנוחה אחרת כל זמן שהדבר נח נח. והוא ההיקש בעצמו אצלם בחכמה ובסכלות שהסכלות אצלם נמצא והוא מקרה ולא יסור סכלות יאבד וסכלות יברא תמיד כל עוד שיתמיד הסכל סכל בדבר אחד והוא ההיקש בעצמו בחיים ובמות

לא הצבעים הנזכרים כי הנאחרות ויקראם הצבעים לבד.

העדר

הנמצאים

שטענתם אצלם מקרים והם יאמרו בביאור שהחיים יאבדו וחייב יבראו כל ימי אשר
החי חי וכשירצה השם מותו יברא בו מקרה המות אחר סור מקרה החיים אשר לא
יעמוד שני זמנים ואמנם זה כלו הם אומרים אותו בביאור ויתחייב בהכרח לזאת ההנחה
שמקרה המות אשר יבראהו השם הוא גם כן יעדר לשעתו ויברא השם מות אחר
ואולם זה לא היה מתמיד המות אבל כמו שיברא חיים אחר חיים כן יברא מות
אחר מות ואם המיתה עד מתי יברא השם מקרה המות במת הכל ימי אשר צורתו
עומדת או כל ימי אשר עצם מעצמיו עומדים כי מקרה המות אשר יבראהו השם
אמנם יבראהו לפי דעתם בכל עצם פרדי מן העצמים ההם ואנחנו נמצא שני
מתים כמו אלפים מן השנים והוא ראיה שהשם לא העדיר העצם ההוא אם כן הוא להס
בורא בו במקרה המות כל האלפים האלה כל אשר העבר סר מות ברא מות זו
דעת ההמון וקצת המעתזלה אומרים כי קצת העדרי הענינים הטבעיים אינם יקשוטם
ענינים נמצאים אבל יאמר שהלאות העדר היכולת והסכלות העדר החכמה ולא
ימשיך זה בכל העדר ולא יאמר כי החשך העדר האור ולא שהמנוחה העדר התנועה
אבל ישים זה אלו ההעדרים קצתם נמצאים וקצתם העדר טבע כפי הטוב לו כ
אמונתו כמו שעשו בעמידת המקרים קצתם יעמוד זמן גדול וקצתם לא יעמוד שני
עתות כי כונת הכל להניח ~~[illegible]~~ מציאות שיסכים טבעו לדעתו ואמונתו.

ההקדמה השמינית היא אמרם שאין נמצא אלא עצם ומקרה
ושהצורות הטבעיות גם כן מקרים. וביאור זאת ההקדמה כי הגשמים כלם אצלם
מחוברים מעצמים פרדים כמו שבארנו בהקדמה הראשונה ואמנם התחלפו
קצתם מקצתם במקרים לא דבר אחר והיה החיות אצלם והאנושות והרגשה
והדבור כלו מקרים כדמות השחרות והלובן והמרירות והמתיקות עד שיהיה הפרש
איש זה המין מאיש מין אחר כהפרש איש מאיש ממין אחד עד שגשם השמים
וגם גשם המלאכים ואף גשם כסא הכבוד לפי מה שידומה וגשם אי זה הולעת ש
תרעה מתולעי הארץ או אי זה צמח שתרעה הכל עצם אחד ואמנם התחלפו במק
במקרים לא בזולת זה ועצמי הכל הם העצמים הפרדים. ההקדמה
התשיעית היא אמרם שהמקרים לא ישאו קצתם את קצתם ולא יאמר אצלם שזה
המקרה נשוא על מקרה אחר והאחר על העצם אבל המקרים כלם אמנם הם נש
נשואים עמידה ראשונה על העצם בשוה וברחם מזה מפני שיהיה מתחייב שלא י
ימצא המקרה ההוא האחרון בעצם אלא אחר קדימת המקרה הראשון והם ימנעו
זה בקצת המקרים וירצו שימצאו אפשרות קצת המקרים באי זה עצם שיזדמן ו
מבלתי שיוחדהו מקרה אחר לפי מה שירצו שהמקרים כלם הם אשר ייחדו ומפנים
אחרים גם כן כי הנשוא אשר ישוא עליו הנשוא צריך שיהיה קים התמיד מדה וזמן
אחת ואם המקרה לא יעמוד שני זמנים אצלם ר"ל שתי עתות איך יוכל לפי דבורם

היסוד הזה שישאו וילהו · ההקדמה העשירית היא זאת ההעברה
אשר יזכרוה וזה הוא עמוד חכמת המדברים ושמע ענינה הם יראו כי כל מה שיהיה מ
מדומה הוא עובר אצל השכל כמו שישוב כדור הארץ גלגל סובב וישוב הגלגל כדור
הארץ ויתאפשר היותו בבחינת השכל וכמו שיתנועע כדור האש לנקדת המרכז או
יתנועע כדור הארץ לנקדת המקיף ואין זה המקום יותר ראוי בזה הגשם יותר מן ה
המקום האחר לפי ההעברה השכלית וכן כל דבר מן הנמצאות הנראות היות
דבר מהם יותר גדול ממה שהוא או יותר קטן או בחלוף מה שהוא נמצא עליו מתכונה
ומקום כמו שיהיה איש אדם כשיעור ההר הגדול בעל ראשים רבים יפרח באויר או
שימצא פיל כשיעור כנה ויתוש כשיעור פיל כל זה אמרו שהוא עובר אצל השכל ועל
זה תעבר מן ההעברה ימשך העולם כלו ואל זה דבר שיניחוהו מזה המין אמרו כי
הוא ראוי שיהיה כך ואפשר שיהיה כך ואין הענין הפל' כך יותר ראוי מהיותו כך נ"א מחויב
מבלתי הבטה לשווי המציאות למה שיניחוהו אמרו כי זה הנמצא אשר לו צורות נ"א להסתכל
ידועות ושעורים מסוימים ועניינים מחויבים שלא ישתנו ולא יתחלפו אמנם היותם
כך כפי המשך המנהג כלו כמו שמנהג המלך שלא יעבור בשוקי המדינה כי אם
רוכב ולא נראה משולב אלא כן ולא ימנע אצל השכל שילך רגלי במדינה אבל זה
אפשר בלא ספק ויעבר היותו כן ואמרו שהיות הארץ מתנועעת לנקדת המרכז והאש
למעלה או היות האש מחממת והמים מקררים הוא משיכה מנהג ולא ימנע בשכל
שישתנה זה המנהג ויקר האש ויתנועע אל הפחיתות והוא אש וכן יחמו המים והם
ויתנועעו למעלה והם מים ועל זה נבנה הענין כלו והם עם זה מסכימים שהתחבר
שני הפכים בנושא אחד ובעתה אחד שקר ולא יתכן ולא יעבירהו השכל וכן יאמרו
גם כן כי היות עצם אין מקרה בו כלל או מקרה לא בנושא כדברי קצתם נמנע ולא
יעבירהו השכל וכן יאמרו שיהפך העצם מקרה או יהפך המקרה עצם לא יתכן
ולא יכנס גשם בגשם יתכן אבל יודו שאלו נמנעות מן השכל אבל היות כל מה שמנו
שמנעהו מן הנמנעות בלתי מצויר בשום פנים והיות מה שקראוהו אפשר מצויר
הוא מאמר אמתי אלא שהפילוסופים אומרים שזה אשר קראתם אותו נמנע להיותו
בלתי מדומה ואשר קראתם אותו אפשר להיותו מדומה וזה היות האפשר אצלכם נ"א הרחוב
הוא האפשר בדמיון לא אצל השכל הנה אתם בזאת ההקדמה הכתוב הראוי והאפשר
והשקר פעם בדמיון לא בשכל ופעם בהתחלה הדעה המשותפת כמו שזכר אבונצר
בזכרו הענין אשר יקראוהו המדברים שכל · הנה כבר התבאר כי המדומה אצלם
הוא אפשר יסכים עמו המציאות או לא יסכים עמו וכל מה שלא ידמה הוא הנמנע ·
וזאת ההקדמה לא תתאמת אלא בתשע אשר קדם זכרם ובעבורם בלא ספק היה
צריך להקדימם וכאשר זה כפי מה שאבאר לך ואגלה לך מתוספת לו העניינים על
דרך מחלקת נפלה בין המדבר והפילוסוף · אמר המדבר לפילוסוף למה

מיצא גשם הברזל הזה בתכלית הקושי והחוזק והוא שחור וגשם החמאה הזה
בתכלית הרכות והוא לבן · עשהו הפילוסוף כשאמר כי כל גשם טבעי יש לו שני
מינים מן המקרים מקרים ישיגוהו מצד החמר שלו כמו שיבריא האדם ויחלה
ומקרים ישיגוהו מצד צורתו כתמה האדם וצחקו וחמרי הגשמים המורכבים
הרכבה אחרונה חלוקים מאד כפי הצורות המיוחדות לחמרים עד שיהיה עצם
הברזל בחלוף עצם החמאה ונמשך אחריהם מן המקרים החלוקים מה שתראהו מגיעם
החוזק בזה והרוך בזה ~~שהם מקרים נמשכים אחר חלוף צורתם והשחרות והלובן~~
שהם מקרים נמשכים אחר חלוף צורתם והשחרות והלובן שהם מקרים נמשכים
אחר חלוף החומר שלהם · וסתר המדבר זאת התשובה כולה חמרים ואחרון
הקדמות האלה אשר לו כפי מה שאספר וזה שהוא אומר אין צורה נמצאת כלל
כמו שהחשוב מקיימת לעצם עד שתשים עצמים חלוקים אבל הכל מקרים כמו ש
בארנו ממאמרם בהקדמה השמינית ואחר כן הוא אומר אין חלוף בין עצם הברזל
ועצם החמאה והכל מחובר מעצמים נפרדים דומים כמו שבארנו מדעותם בהקדמ'
הראשונה אשר יתחייב ממנה בהכרח ההקדמה השנית והשלישית כמו שבארנו
וכן ההקדמה השתים עשרה צריך אליה לקיים העצם הפרדי וכן לא יתכן אצל ה
מדבר שיהיו קצת מקרים מיוחדים זה העצם עד שיהיה בו מזומן מוכן לקבל מקרים
שניים כי לא ישא אצלו מקרה מקרה כמו שבארנו בהקדמה התשיעית ואין למקרה
קיום כמו שהתבאר בהקדמה הששית וכשיתאמת למדבר כל מה שרצה לפי אלו
ההקדמות ועלו בידו מזה שעצמי החמאה והברזל עצמים אחדים דומים ויחס כל
עצם מהם אל כל מקרה יחס אחד ואין זה העצם יותר ראוי בזה המקרה מזה וכמו
שזה העצם הפרדי אינו יותר ראוי להתנועע ממה שהוא ראוי לנוח כן אין עצם
מהם יותר ראוי לקבל מקרה החיים או מקרה השכל או מקרה הרגש מעצם
אחר ורבוי העצמים ומיעוטם לא יוסיף בזה דבר מפני שהמקרה אמנם מציאותו
בכל עצם ועצם מהם כמו שבארנו ממאמרם בהקדמה החמישית יתחייב לפי אלו
ההקדמות כולם שאין האדם יותר ראוי להשכיל מן העטלף ויתחייב מה שאמרוהו
מן ההעברה בזאת ההקדמה ומפני זאת ההקדמה היה ההשתדלות כולו מפני שהיא
החזק שבדברים בקיום כל מה שירצו לקיימו כמו שיתבאר · הערה דע אתה
האיש המעיין בזה המאמר שאם ידעת הנפש וכחותיה והאמת כל דבר על אמתת
מציאותו הנה תדע כי הדמיון נמצא לרב בח' אמנם בעלי חיים השלמים כולם ר"ל
אשר להם לב מציאות הדמיון להם מבואר ושהאדם לא היבדל בדמיון ואין
פעל הדמיון פעל השכל אבל הפכו וזה כי השכל יפרק המורכבות ויבדיל חלקיהם
ויפשיטם ויציירם באמתתם ובסבותם וישיג מן הדבר האחד ענינים רבים מאד
שביניהם הפרש אצל השכל כהפרש שני אישים מבני אדם אצל הדמיון במציאות

והשכל יבדיל הענין הכללי מן הענין האישי ולא יתאמת מופת מן המופתים אלא ב'
בכללי והשכל ידע הנשוא העצמי מן המקרי ואין הדמיון פועל דבר מאלו הפעולו'
שהדמיון לא ישיג אלא האישי המורכב בכללו לפי מה שהשיגוהו החושים או ירכיב
הדברים המפוזרים במציאות וירכיב קצתם על קצתם והכל גשם או כח מכחות
גשם כמו שידמה המדמה איש אדם וראשו ראש סוס ולו כנפים וכיוצא בזה וזהו
הנקרא הבדוי והשקר שלא ישוה לו נמצא כלל ולא יוכל הדמיון בשום פנים להמלט
בהשגתו מן החמר ואפי' הפשיט צורה אחת בתכלית ההפשט ולכן אין בחינה
בדמיון ושמע מה שהועילונו החכמות הלמודיות ומה טוב מה שלקחנו מהם מן
ההקדמות דע כי יש דברים שכשיבחנם האדם בדמיונו לא יצוירם כלל אבל ימצא ד'
המנע דמיונם כהמנע התקבץ שני ההפכים ואחר כן יתאמת במופת מציאות
הדבר ההוא הנמנע לדמותו והוציאהו המציאות וזה שאם תדמה כדור גדול
אי זה שיעור שתרצה ואפי' תדמה אותו כשיעור סבוב גלגל המקיף ואחר כן תדמה כו
קוטר יעבור על נקודת מרכזו ואחר כן תדמה שני אנשים עומדים על שני קצות
הקוטר עד שיהיה נכחת רגליהם על ישרון הקוטר ויעשה הקוטר והרגלים קו אחד
ישר לא ימלט מהיות הקוטר נכחי לאופק או בלתי נכחי ואם היה נכחי יפלו שני'
שניהם יחד ואם היה בלתי נכחי יפול האחד מהם והוא התחתון ויעמוד האחר כן
ישיג הדמיון וכבר התבאר במופת שהארץ כדורית ושהיא מיושבת על שתי ק'
קצוות הקוטר וכל איש משוכני שתי הקצות ראשו אל השמים ורגליו לצד האחר
שהוא כראש הקטר האחר ואי אפשר נפילת אחד מהם ולא יצוייר מפני שאין אחד
מהם אחד למעלה ואחר למטה אבל כל אחד משניהם למעלה ולמטה בהערך
אל האחר וכן התבאר במופת במאמר השני מספר החרוטים יציאת שני קוים יה'
יהיה ביניהם בתחלת יציאתם רוחק אחד וכל אשר ירחקו יחסר הרוחק ההוא ויתק'
ויקרב אחד מהם אל האחר ולא יתכן הפגשם לעולם ואפי' יצאו לבלתי תכלית וא'
ואע"פ שכל אשר ירחקו יתקרבו וזה לא יתכן שידומה ולא שיפול ברשת הדמיון כ'
כלל ושני הקוים ההם האחד מהם ישר והאחר משוקף כמו שהתבאר שם הנה
כבר התבאר מציאות מה שלא ידומה ולא ישיגהו הדמיון אבל הוא נמנע אצלו וכן
התבאר במופת המנע מה שיחייבהו הדמיון והוא היות השם ית' גשם או כח בגשם
שאין נמצא אצל הדמיון אלא גשם או דבר בגשם הנה כבר התבאר שיש בנמצא
דבר אחר בו יבחן הראוי והעובר והנמנע ואינו הדמיון ומה טוב זה העיון ומה
גדולה תועלתו למי שירצה שיעלה מזה החשך ר"ל לאמור מן הדמיון ולא תחשוב
שהמדברים לא ישערו בדבר מזה אבל ישערו בו קצת שיעור וירגישוהו ויקראו
מה שידומה והוא נמנע כמו היות השם גשם עולה על רוח לא דמיון והרכבה ופ'
פעמים יבארו שהעולות על רוח כוזבות ולזה הצרכו לתשע ההקדמות אשר זכרנו

עד שאמתו בהם זאת ההקדמה העשירית והיא העברה מה שדינו העברתו מן ה
מדומים מפני הדמיון העצמיים והשנויים המקרים במקריות כמו שפירש׳ והתבונן ו
זאת המעין וראה שהנה יצא דרך עמוק מאד וזה שלו קיבה שורש יאמר איש שהן עיין
יצורים שכליים ואחר יאמר שהם יצורים דמיוניים ונראה שיאמר שנמצא דבר אחר יבאר
לנו המושכלות מן המדומות ואם יאמרו הפילוסופים שהמציאות ערך כמו שיאמרו
וכי אפשר הדמוי והעובר והנמנע יאמר לו כשל דרך וכיח הוא המחלוקת ושיה המציאו
אומר אני שנטעה בדמיון לא שהתחייב וכשנטעה בזה ההמאה זה דיפשר שנעשה בדליקו
אלא אם יגזור הציור השכלי שאי אפשר בדליקו כמו שהרשוב׳ ושער ההעברה הזה
אילו יש לו בן דברים השמעב כמקומות מזה המאמר ואינו ענין ימהר אחר לדרוכי
כלו כהאיר כרגע קטן ההקדמה האחת עשרה היא חמיש שימצא
שמציאות מה שאין תכלית הוא שקר על כל ענין וביאורו כי כבר התבאר המנע
מציאות גשם אחד אין תכלית לו או מציאות גשמים אין תכלית למספרם ואע״פ
שכל אחד מהם גשמו בעל תכלית ובתנאי שיהיו לו שאין להם תכלית נמצאים א
שקר יחד בזמן וכן מציאות עלות אין להם תכלית ר״ל שיהיה דבר עלה לענין אחד ולדבר
ההוא עלה אחרת ולעלה עלה וכן אל לא תכלית עד שיהיו מעיים אין להם תכלית
נמצאים בפעל יהיו גשמים או נבדלים אלא שקצתם עלה לקצתם וזהו הסדור ה
טבעי העצמי אשר התבאר במופת המנע מה שאין תכלית כי אמנם מציאות מה
שאין תכלית לו בכח או במקרה ממנו מה שכבר התבאר מציאותו במופת כמו ש
שהתבאר במופת החלק הגשם אל לא תכלית בכח והחלק הזמן אל לא תכלית וא
ולפעמים מה שבו מקום עיון והוא מציאות מה שאין תכלית לו במקרה והוא שיהיה
דבר אחד הפרד דבר אחר והאחר ההוא אחר הפרד שלישי וכן אל לא תכלית
וזה הוא העיון העמוק מאד ומי שיתפאר שבאר במופת קדמות העולם יאמר
כי הזמן בלתי כלה ולא יתחייב לו מזה שקר להיות הזמן כל מה שיגיע ממנו חלק
יעבר לפני חלק אחר וכן כא המקרים זה אחר זה אילו על החמר אל לא תכלית
ולא יתחייב לו שקר להיותם בלתי נמצאים כלם יחד אבל כבא זה אחר סור זה
וזה מה שלא כי מופת על המנעו אמנם המדברים אין הפרש אצלם בין שיאמר
שגשם אחד נמצא אין תכלית לו או יאמר שהגשם והזמן יקבל החלוקה אל
לא תכלית ואין הפרש אצלם בין מציאות דברים אין תכלית למספרם מסודרים יחד
כאילו האמר אישי האדם הנמצאים עתה או אמרך שיבריאו הגשם כמציאו
אין למספרם תכלית ואע״פ שיעדרו ראשון ראשון כאילו אמרת ראובן בן יעקב
יעקב בן יצחק יצחק בן אברהם כן אל לא תכלית זה גם כן אצלם שקר כראשון
ואלו הארבעה חלקים מה שאין תכלית לו הם אצלם שוים וזה החלק האחרון יש׳
קוצם ישתדל לאמתו ר״ל לבאר המנעו כדרך שבארתי לך מזה המאמר יקוצם

כבא זה אחר סור זה והוא
אשר יקרא מה שאין ולוי
לו במקרה׳

אומרים שזה מושכל בעצמו ויודע בתחלת מחשבה ואין צריך עליו מופת. ואם היה מן
השקר המבואר שיהיו דברים אין תכלית להם על יד כי האחד אחר האחד סוף האחר ואעפ״
שהנמצא מהם עתה בעל תכלה הנה יהיה עקר קדמות העולם מתחלת מחשבה ולא
יצטרך אל הקדמה אחרת כלל ואין זה מקום החקירה על זה הענין׳

ההקדמה השתים עשרה אמרם שהחושים לא יתנו הודאה תמיד וזה כי ה
מדברים יחשדו השגת החושים משני פנים׳ אחד מהם שהם אמרו כי הרבה מהמושג
ממוחשיהם יעבר מהם אם לדקות גשם המושג כמו שזכרו בענין העצם וחבורי׳ אש
הרבה ממנו כמו שבארנו ואם לרחקם מן המשיג להם כמו שלא יראה האדם ולא
ישמע ולא יריח על מרחק מילים רבים וכמו שלא השיג תנועת השמים׳ והשני העני
אמרו שהם יטעו במושגיהם כמו שיראה האדם הדבר הגדול קטן כשירחק ממנו
ויראה הקטן גדול כשיהיה במים ויראה המעוקם ישר כשיהיה קצתו במים וקצתו
חוץ למים וכן בעל ירקון יראה הדברים ירוקים ואשר שקה לשונו מרה אדומה
יטעם הדברים המתוקים מרים ומנו דברים רבים מזה הכת ואמרו שמפני זה אין
לבטוח בהם שילקחו התחלות מופת. ולא תחשוב שהמדברים הסכימו על זאת ה
הקדמה לבטלה כמו שיחשבו רוב לו האחרונים כי השתדלות קדמוניהם לקיים
החלק אין צריך לו אבל כל מה שהקדמנוהו ממאמריהם הכרחי. וכשתפסד הקדמה
אחת מהם יבטל הכונה כולה׳ ואמנם זאת ההקדמה האחרונה היא הכרחית
מאד שאנחנו כשנשיג בחושינו ענינים סותרים מה שהניחוהו יאמרו אין אין
להשגיח בחושים אחר שנתבאר במופת הענין אשר חשבו כי עד השכל הורה
עליו כאמרם בתנועה המדלגת שנכנסו בתוכה מנוחות ובהתפוצץ הרכב בעת
הסבוב וכאמרם שלובן זה הבגד נעדר עתה וזה לובן אחר ועל דברים חלוקי ה
נראה ורבים רבים יתחייבו ממציאות הדקות כלם יכזבם החוש ויהיה מענה
זה כלו שזה דבר יעבר מן החוש במה שאפשר שיטען בו כן וכדברים יטענה
בהם שזה טעות מכלל טעיית החוש וכבר ידעת שאלו כלם דעות קדמוניות היו מ
מתפארים בהם הסופסטאים ויאמרו שהם אמרים החלה כמו שזכר גאלינוס ני׳
בספרו בכחות הטבעיות על אותם אשר היו מכזבים החוש וספר דברים כבר
ידעתם׳ ואחר הקדמי׳ לו ההקדמות אתחיל לבאר דרכיהם באלו הדרכים בקצרה״

פרק ע״ד

זה הפרק אכלול לך בו ספור ראיות המדברים על היות העולם
מחודש ולא תבקש ממני לספר בלשונם ולא באריכותם
אבל אגיד לך כונת כל אחד מהם ודרך הוראותיו לקיום חדוש העולם או לבטל קד׳
קדמותו ואעירך על ההקדמות אשר עזר בהם בעל הדרך ההוא בקצרה ואתה
כשתקרא ספריהם הארוכים וחבוריהם הידועים לא תמצא בהם ענין נוסף על מה

שהבינהו מדברי אלה בהביאם ראיה על זה הענין אלא שאתה תמצא דברים
יותר רחבים ולשונות נאים ויפים ומעוגם ואולי אווע בשירים ונשקלו במליצות
ונבחר להם צחות דברים ואולי נאמרו בלשון סתום ומן כוה להבהיל השומע ויו
ולהבהיר המתבונן והמוצא בחבוריהם גם כן מכפל ענינים וקושיות ותרוצים לפי מה
מחשבתם ועמוד כנגד מי שחלק עליהם הרבה מאד ׳ הדרך
הראשון חשבו קצתם שבמחודש האחד יש ראיה שהעולם מחודש כאילו האומר
שראובן שהיה טפה ורע ואחר כך נעתק ענין אחר ענין עד שהגיע אל שלמותו
כן השקד הוא אשר נטה עצמו והעתיקו מענין אל ענין אבל יש לו משטה חוץ
ממנו הנה כבר התבאר צרכו אל עושה התקן בנטו והעתיקו מענין אל ענין ׳ וכן
ההיקש באילן ההמר הזה ואולתו ואומר שכן ההיקש בעולם בכללו הנה אתה
רואה שזה יאמין שאי זה דין שימצא לגשם אחר יתחיב שידונו בו על כל גשם ׳
דרך שני אמרו גם כן שבהתחדש איש מן האישים העולים
יתבאר המופת שהעולם כלו מחודש ובאור זה שראובן לא היה ואחר כן היה
ואם אי איפשר היותו אלא מיעקב אביו הנה אביו גם כן מחדש ואם אי איפשר
היות אביו אלא מיצחק וקנו הנה יצחק גם כן מחודש והנה ילך זה אל לא תכלית
וכבר הנחו שמציאות מה שאין לו תכלית על הדרך הזה הוא שקר כמו שבארנו
באחת עשרה מהקדמותיהם וכן לו הגעת על דרך משל לאיש ראשון אין אב
לו והוא יתחייב השאלה ממה זה היה אדם זה והאומר על דרך משל מן העפר
ידאוי שישאל והעפר ההוא ממה זה נהיה ויענה על דרך משל מן המים ׳ וי
וישאל והמים ההם ממה זה נהיו ואמרו שעל כרחך ילך זה אל לא תכלית
ויהיה שקר או תגיע בסוף למציאות דבר אחר ההעדר הגמור וזה הוא האמת
ואליו הפסק השאלה ואמרו שזה מופת על שהעולם נמצא אחר ההעדר הגמור
המוחלט ׳ דרך שלישי אמרו עצמי העולם לא ימלטו בעי
פעם מהיותם מקובצים או מפורדים ושיקבצו מהם עצמים פעם ויפרדו פעם
אחרת ומבואר שזה הוא שלפי בחינת עצמים אין ראוי להם הקבוץ לבד או הפירוד
לבד שאילו היה עצמם וטבעם גוזר שיהיו נפרדים לבד לא יתקבצו לעולם וכן
אם היה עצמם ואמתתם גוזר שיהיו מקובצים לבד לא התפרדו לעולם ואם כן
אין הפירוד יותר ראוי בהם מן הקבוץ ולא הקבוץ יותר ראוי מן הפרוד יהיה אם
כן הייה קצתם מתקבצים וקצתם מתפרדים וקצתם ישתנו עליהם הענינים פעם
יתקבצו ופעם יפרדו היא ראיה על היותם צ"ל אילו העצמים צריכים למי שיקבץ
המתקבץ מהם ולמי שיפריד המתפרד מהם ואמרו שזאת ראיה על היות ה
עולם מחודש ׳ הנה כבר התבאר לך שבעל זה הדרך עזר בהקדמה הראשונה
מהקדמותיו וכל המתחייב ממנה ׳ דרך רביעי אמרו כל ה

העולם כולו מורכב מעצם ומקרה ולא ימלט עצם מן העצמים ממקרה או
מקרים והמקרים כלם מחודשים יתחיב שיהיה העצם הנושא להם מחודש כי כל
מחובר למחודשים ולא ימלט מהם הוא מחודש אם כן העולם בכללו מחודש ואם
יאמר אומר אולי העצם בלתי מחודש והמקרים הם המתחדשים הבאים עליו זה
אחר זה אל לא תכלית אמרו הנה יתחייב שיהיו מחודשים אין תכלית להם
וזה כבר שמוהו שקר וזה הדרך הוא חזק שבדרכים והטוב שבהם אצלם עד ש
רבים חשבוהו מופת וכבר זכרו בזה הדרך שלש הקדמות יעטרכו אל מה שאינו נעלם
מבעלי העיון · האחת מהם שמה שאין לו תכלית על עד בא האחד אחר זה
האחד שקר · והשנית שכל מקרה מחודש ובעל דעת האומר בקדמות העולם
יכחישנו במקרה מן המקרים והוא התנועה הסבובית שארסטו׳ יחשוב שהתנועה
הסבובית בלתי הווה ולא נפסדת ואין הועלה לנו בקיים חדוש שאר המקרים אשר
בעל דעתו לא יכחישנו בחדושם ויאמר שהם באים זה אחר זה על בלתי
מחודש בסבוב וכן יאמר בזה המקרה לבד והוא התנועה הסבובית ר״ל תנועת ה
גלגל שאינה ממין מקרה מן המקרים המחודשים הנה המקרה ההוא לבדו צריך
שיחקר עליו ויבואר חדושו · וההקדמה השלישית אשר קבלה בעל זה הדרך
היא שאין נמצא מורגש בלתי העצם והמקרה ר״ל העצם ההוא הפרדי ומה
שהמציע ממקרין ואמנם אם היה הגשם מורכב מחמר וצורה כפי מה שבאר
מופת בעל דעתנו צריך שיתבאר במופת היות החמר הראשון והצורה הראשונה
הוים נפסדים ואז יתבאר מופת חדוש העולם · דרך חמישי
והיא דרך ההתיחד וזאת הדרך יבחרוה מאד ועניינה שב למה שבארתי לך
בהקדמה העשירית וזה שהוא יקין במחשבתו אל העולם בעצמו או לאי זה חלק שירצה
מחלקיו ויאמר זה שכבר שיהיה מה שהוא עליו מן התאר והשעור וכלו המקרים ה
נמצאים בו ובזה הזמן והמקום אשר נמצא בו ושכבר שיהיה יותר גדול או יותר קטן
או בתאר זה ההאחר או כמקרים כך או ימצא קודם זמן מציאותו או אחריו או בזולת
זה המקום אם כן התיחדו בתכונה אחת או בשעור או במקום או במקרה מן
מקרים ובזמן מיוחד עם העברת חליפם כולם הוא ראיה על מיחד בוחר ריעה אחד
משני אלו העברים אם כן צורך העולם בעצמו או אי זה חלק מחלקיו למיחד
ראיה על היותו מחודש שאין הפרש בין אמרך מיחד או פועל או בורא או ממציא
או מחדש או מכון הכל ירצה בו ענין אחד ויעשו לדרך הזאת סעפים רבים מאד
כוללים ומיוחדים עד שיאמרו אין היות הארץ תחת המים יותר ראוי מהיותה על
המים ומי יחד לה זה המקום ואין היות השמש עגולה יותר ראוי מהיותה מר־
מרבעת או משלשת שיחס התארים לגשמים בעלי התארים יחס אחד אם כן
מי יחד השמש בזה התאר וכן יבחנו פרטי העולם כולו עד שהם כשיראו פרחים

ולזה היה אצלו זה המתנועע אשר יתנועע בו ואמר המתנועע בלתי הווה ולא נפסד · ואין

חלקים המדברים יתלו ויתחזק אצלם זאת הראיה ואמרו הנה זאת הארץ ארץ ׳
אחת ומים אחדים למה היה זה הפרח אדום וזה צהוב ואין זה אלא במייחד והמייחד
ההוא הוא האלוה אם כן העולם כלו צריך למי שייחדהו כלו וכל חלק מחלקיו באחד מן
האפשרים וזה כלו יתחייב בקבלת ההקדמה העשירית. ודע כי זאת היא דעת מי שיחשוב
קדמות העולם לא יחלוק עלינו בהתיחדות כמו שנבאר ויסף דבר זה אצלי הטוב
שבדרכיכם ואלו בו דעת תשמעהו ׳ דרך ששי חשב אחד מן האחרונים
שהוא מצא דרך טובה מאד יותר טובה מכל דרך שקדמה והיא הכרעת המציאות
על ההעדר אמר העולם אפשר המציאות אצל כל אדם שאלו היה מחויב המציאות
המציאות היה הוא האלוה ואנחנו אמנם נדבר עם מי שיקים מציאות האלוה
ויאמר בקדמות העולם והאפשר הוא שאפשר שימצא ואפשר שלא ימצא ואין ׳
המציאות יותר ראוי בו מן ההעדר אם כן היות זה האפשר המציאות נמצא עם
השתוות דין מציאותו והעדרו הוא ראיה על מכריע הכריע מציאותו על העדרו
וזה דרך מספק מאד והיא טעות מטעותי ההתיחדות הקודם אלא שהחליף מלת
מיחד במכריע והחליף טענו בנמצא במציאות הנמצא עצמו והטעמו או טעה
בענין מאמר האומר העולם אפשר המציאות כי בעל הדעת המאמין קדמות ׳
העולם יפיל שם האפשר באמרו העולם אפשר המציאות על בלתי הענין אשר
יפילהו עליו המדבר כמו שנבאר ועוד שאמרו שהעולם צריך למכריע יכריע
מציאותו על העדרו מקום ספק גדול מאד כי ההכרעה וההתיחדות אמנם יהיו
לנמצאות אחד מקבל כל אחד משני ההפכים או כל אחד משני המתחלפים בא
בשוה ויאמר אחר שמצאנוהו בענין הפלוני ולא מצאנוהו בענין הפלוני האחר
הוא ראיה על פועל מכוון כאלו אמרת שזה הנחשת אינו בקבול צורת המיחם ׳
יותר ראוי מאשר הוא בקבול צורת המנורה וכאשר מצאנוהו מנורה או מיחם ידענו
בהכרח שמיחד ומכוון כוון אחד משני אלו העניינים שכבר התבאר שהנחשת נמ׳
נמצא ושני העניינים המיוחסים לו נעדרים ממנו קודם הכרעת המכריע. אמנם
הדבר הנמצא הנחלק עליו אם מציאותו כן לא כזה ולא הכיר או נמצא אחר
העדר לא יאמר בו בשום פנים זה הענין ולא יאמר מי הכריע מציאותו על ׳
העדרו אלא אחר ההודאה בשהוא נמצא אחר ההעדר וזה הוא הענין הנחלק
עליו ואם נקח מציאותו והעדרו מחשבי כבר שבנו להקדמה העשירית בענין
והיא התבוננות הדמיונות והמחשביות לא התבוננות הנמצאות והמושכלות כי טהיע
הבעל דין אשר יאמין קדמות העולם יראה שדמותנו העדרו כדמותנו כל נמנע
שיפול בדמיון ואין הכונה לסתור מאמריהם ואמנם באורתי לך שזה הדרך
אשר חשבו שהוא דרך זולת מה שקדם אינו דומה אבל דינה דין מה שלפניה
משב וזאת התעבה הידועה ׳ דרך שביעי אמר גם כן אחד מן

הא' שיאמרו אם כן שאין אין תכלית למספרם יחד

הז' דרך שהוא יקים חדוש העולם במה שאמרו אותו הפילוסופים מהשאר הנפשות
אמר אם היה העולם קדמון יהיו האנשים אשר מתו במה שלא סר אין תכלית ה
מספרם והם נמצאות יחד וזה ממה שהתבאר במופת בטולו בלא ספק ר"ל מציאות
ענינים אין תכלית למספרם יחד וזה דרך נפלא שהוא באר הדבר הנעלם במה שהוא
יותר דבר נעלם ממנו ובזה יאמר באמת המשל המפורסם אצל הערביים ערבך
ערבו צריך כאילו זה כבר התבאר אצלו השארות הנפשות וידע על אי זו דרך ישא
ישארו ומה הוא הדבר הנשאר עד שיבוא ממנו ראיה אמנם אם היתה כונתו לא
להתיר הספק לבעל ריב המאמין קדמות העולם עם האמינו השארות הנפשות הנה
זה יתחייב אם היה הבעל דין מודה למשיב הספק היה מה שדמהו מדברו בהש'
בהשאר הנפשות אמנם קצת אחרוני הפילוסופים התירו זה הספק בשאמרו ה
נפשות הנשארות אינם גשמים שיהיה להם מקום ומצב שימנע במציאותם האין
תכלית ואשר תדעהו כי אלו הענינים הנבדלים ר"ל שאינם גשמים ולא כח בגשם
אבל הם שכלים לא יצוייר בהם רבוי כלל ולא בשום ענין אלא אם יהיו קצתם סבת
מציאות קצתם ויבדל המבדל בהיות זה עלה וזה עלול ואין הדבר הנשאר מראובן
עלה ולא עלול לנשאר משמעון ולזה יהיה הכל אחד במספר כמו שבאר אבובכר
אבן אלצאיג הוא ומי שהתלונן לדבר באלו העמוקות סוף דבר לא תמצא באלו ה
ענינים הנעלמים אשר תלאינה הדעות מציירם ולקחו הקדמות לבאר בהם ענ
ענינים אחרים. ודע כי כל מי שישתדל לקיים חדוש העולם או לבטל קדמותו באלו
הדרכים המדברים אי אפשר לו מבלתי העזר באחת משתי ההקדמות האלו או
שתיהן והיא ההקדמה העשירית ר"ל ההעברה המחשבית עד שיקיים המאמר או
ההקדמה האחת עשרה והיא לשים שקר מה שאין תכלית לו על מה שבא זה אחר
זה וזאת ההקדמה ואמתתה בפעם אם כשיכוון בעל הראיה אל אחד המינים
אשר אישיהם הווים נפסדים וישים מגמתו וכונתו אל זמן שעבר ויתחייב לפי אמונת
הקדמות כי כל איש מן המין ההוא מן הזמן הקלע אל מה שלפני מקודם אין תכלית
להם וכן כל איש מזה המין בעצמו מאחר אותו הזמן המונח באלף שנה על דרך
משל אל מה שלפניו מקודם אין תכלית להם וזה הכלל האחרון יותר מן הכלל ה
ראשון במספר העולמים באלף שנה ההם וייחוב במחשבתם בזאת הבחינה שיהיה
מה שאין תכלית יותר ממה שאין תכלית. וכונתו בזה יעשו בסבובי הגלגל גם כן ויחייבו
ממנה במחשבתם שסבוביו אין תכלית להם יותר מסבוביו אין תכלית להם
יהם ויקישו גם כן בין סבובי גלגל אחד וסבובי גלגל אחר יותר מאוחר ממנו וכל
אחד להם אין תכלית לו וכן יעשו בכל מקרה מן המקרים המתחדשים שיספור מנינו
אישיהם הנעדרים וידמו כאילו הם נמצאים וכאילו הם דברים שיש להם התחלה
מסוימת ואחר כן ויכיפו על הנחשב ההוא או יחסרו ממנו וכל אלו ענינים מחשביים

לא עיינתים וכבר הכה אבונצר אלפראבי על קדקד זאת ההקדמה וגלה מקומות
הספק בכל פרטיה כמו שתמצאהו מבואר נגלה עם ההתבוננות המופשט מן ה
התאוה בספק הידוע בנמצאות הטבעיות· לו הם אמתות דרכי המדברים
בקיום חדוש העולם· וכאשר התקיים אצלם באלה הראיות שהעולם מחודש
יתחייב בהכרח שיש לו פועל חדשו בכונה ורצון ובחירה· ואחר כן באור שהוא
אחד כמו שנבארהו לך בזה הפרק ·

פרק עה

דע שאבאר לך גם כן בזה הפרק מופתי היחוד לפי דעת ה
מדברים· אמרו שזה אשר הורה המציאות על היותו פועל
ומציאו הוא אחד· ואמתת דרכיהם בקיום האחדות שתי דרכים דרך ההמ
ההמנעות ודרך ההשתנות· והדרך הראשון והוא דרך ההמנע
היה אשר יבחרוהו המונם ויענו כי הוא אומר שאילו היו לעולם שני אלוהות
היה מתחייב שיהיה העצם אשר לא ימלט מאחד משני ההפכים אם שיו
משניהם יחד וזה שקר או יתקבצו שני ההפכים יחד בזמן אחד ונושא אחד
וזה גם כן שקר והמשל בו שהעצם או העצמים אשר ירצה זה שיחממם
ירצה זה שיקררם ויתחייב מזה שלא יחממו ולא יקררו להמנע שתי הפעלות
וזה שקר כי כל גשם מקבל לאחד משני ההפכים או יהיה זה הגשם חם וקר
יחד וכן כשירצה אחד מהם שינוע זה הגשם ירצה האחר להניחו
יתחייב שלא ינוע ולא ינוח או יהיה נע ונח יחד וזה המין מן הראיה נבנה על
שאלת העצם הפרדי אשר הוא ראש הקדמותיהם ועל הקדמת בריאת ה
מקרים ועל הקדמת היות העדרי הקנינים ענינים נמצאים צריכים לפועל שאלו
יאמר האומר שהחמר התחתון אשר עליו יבאו ההויה וההפסד זה אחר זה
זה לפי דעת הפילוסופים בלתי החמר העליון ר"ל נושא הגלגלים כמו שהתבאר
זה במופת ויאמר אומר שיש שני אלוהות האחד מנהיג החמר התחתון ואין
התלות לפעלו בגלגלים והשני מנהיג הגלגלים ואין התלות לפעלו בהיולי כמו
שחשבו המשנים היה זה הדעת בלתי מחייב המנעות כלל ואם יאמר אומר
שזה חסרון בחק כל אחד מהם להיותו בלתי משתמש במה שישתמש בו האחר
יאמר לו אין זה חסרון בחק אחד משניהם כי הדבר ההוא אשר אין התלות
לפעלו בו נמנע בחקו ואין חסרון בפועל בהיותו בלתי יכול על הנמנע כמו שאין
חסרון אצלינו קהל המיחדים בחק האחד היותו בלתי מקבץ בין שני ההפכים
בנושא אחד ולא תתלה יכלתו בזה ולא במה שדומה לו מן הנמנעות וכאשר
שערו בחולשת זה הדרך ואעפ"י שהביאם אליו מביא פנו אל דרך אחר ·
הדרך השני אמרו אילו היו שני אלוהות היה מתחייב שיהיה לשניהם
ענין אחד ישתתפו בו וענין ימצא לאחד מהם ולא ימצא לאחר בו על החלוף

. והחלוק וזה הוא דרך פילוסופי מופתי כשימשך האדם אחריו ויבואהו הקדמותיו
והנה אבאר כשאזכור דעת הפלוסופים בזה הענין וזה הדרך עוד לא ימשך לפי
דעת כל מי שיאמין כתארים שהקדמון ית' אצלו יש בו ענינים רבים חלוקים וענין
החכמה בלתי ענין היכולת אצלו והיכולת בלתי ענין הרצון ולא ימנע לפי הדעת ההוא ש'
יהיה כל אחד משני האלוהות בעל ענינים מהם מה שישתתף בהם עם האחר ומהם
מה שיבדל ממנו בהם ·
דרך שלישי יש הנה גם כן דרך צריך אל
הקדמה מהקדמות בעלי אלו הדברים והוא שיקבלם והם קדמוניהם יאמינו שהבורא
בורא חיבה ברצון הרצון ההוא אינו ענין נוסף בעצם הבורא אבל הוא רצון לא בו
נושא ולפי אלו ההקדמות אשר באדנום אבל יודם ראוי כפי מה שיקדימו אמרו
הרצון האחד אשר לא יהיה בנושא לא יהיה לשנים כי לא תהיה עלה אחת מחייבת
שני דינים לשני ענינים וזה כמו שהודעתיך באור העלם כמה שהוא עלם ממנו·
כי הרצון אשר יזכרוהו לא יצויר והוא אצל קדמם נמנע ואצל מי שיאמינהו יתחדשו
עליו ספקות שאי אפשר לדחותם והם יקחוהו מופת על האחרות ·
דרך רביעי אמרו מציאות הפעולה מורה על פועל בהכרח ולא יורנו ז
על רוב פועלים ואין הפרש בין ענינו הטוען שהשם שנים או שלשה או עשרים
או אי זה מספר שיזדמן וזה מבואר ענלה ואם תאמר שזאת ראיה לא תורה על
המנע הרבוי כלוה רק היא מורה על סכלות המספר ואפשר היותו רבים והשלים
וזה ראיתו כשאמר ומציאות השם אין אפשרות בו אבל הוא מחויב המציאות וזו
ובטל אם כן אפשרות הרבוי כן שם בעל הראיה הזאת ראיתו. וזה מבואר הטעות
מאד שמציאותו ית' הוא אשר אין אפשרות בו ואמנם דעתנו בו יהיה בו האפשרות
כי האפשר בידיעה בלתי האפשר במציאות ואולי כמו שיחשבו הנוצרים שהשם
שלשה יאינו כן נחשב אנחנו שהוא אחד ואין הענין כן וזה מבואר למי שהרגיל
בידיעת התחייב התולדות מההקדמותיהם ·
דרך חמישי חשב
אחד מן האחרונים שכבר מצא דרך מופתי על היחוד והוא הצורך והאורן כך
אמר אם יוכל האחד לעשות אלו הנמצאות יהיה השני מותר לא יצטרך אליו ז
ואם לא ישלם זה המציאות ולא יסודר אלא בשניהם יחד יחובר לכל אחד מהם
לאות להצטרכו לאחר והנה אינו מספיק וזה אמנם הוא ספק מן ההמנעות
יש להקשות על זה המין מן הראיה ולומר לא כל מי שלא יפעל מה שאין כ
עצמו שיפעלהו יקרא לואה שאנחנו לא נאמר על אחד מבני אדם שיהיה חלוש
להיותו בלתי מניע אף כבר ולא יאמר לאל ית' לאות להיותו בלתי יכול להגשים
עצמו או לברא כמותו או לברא מרבע ירבעו שוה לקטרו כן לא נאמר שהוא
לואה להיותו בלתי בורא לבדו שחיוב מציאותם הוא שיהיו שנים ולא יהיה זה
צורך אבל הכרח והפכו הוא הנמנע כמו שלא נאמר שהאל ית' לואה להיותו

וואפשר היותו אחד

בלתי יכול להמציא גשם אלא בבריאת עצמים פרדים וקבוצם במקרים יבראם בהם לפי דעתם ולא נברא זה יורה ולא לאות שהלקה זה נמנע כי יאמר העושה נמנע שיעשה האחד לבדו ואין זה לאות כרק אחד מהם שמציאותם המחויב שיהיו שניהם יכבר—
הלאו התכליות קצתם עד שאמר שהאחד מקבל מן הזה וגם המדברים זה יקרתי
אמרו מקצב אצ אמת שאומר זה מהם חיש איך הרעה מאד רחוק לקבל העשיה
שהוא באשר לא ישמע מדבריהם דבר הוא ... מופת באמת
ומתר נפשו שלא הניח למה שחשבו שהוא מופת אמר שזה דבר שגא ילקח בקבלה
מן התורה כי לו האנשים לא הניחו למציאות טבע מיושב כלל שיוכר ממנו ראיה
חסתיה ולא הניחו לשכל ידיעה מיטבעת ישרה שיולד בה תולדות אמתיות כלל
זה נעשה בכונה עד שנחיב מציאות שנעשה ממנו מופת על מה שלא ימצא לו
מופת יתבאנו זה לקצר ממופתו מה שימצא בו מופת ואין להתרעם מהם אלא
אנו ולמודים על האמת מאושי השכל׳

פרק עו׳

בהרחקת הגשמות לפי דעת המדברים דרכי המדברים וטענותיהם
על הרחקת הגשמות חלושות מאד ויותר חלושות מראיותיהם
על היחוד כי הרחקת הגשמות אצלם כאילו היא ענף מחויב לשרש היחוד ואמרו
הגשם אינו אחד׳ ואמנם מי שהרחיק הגשמות מפני שהגשם מורכב מחמר וצורה
והיא הרכבה ובאור המנע ההרכבה בחק עצם הא־ל זה אצלי אינו מדבר ואין זאת
הראיה נבנית על שרשי המדברים אבל היא מופת אמתי נבנה על אמונת החמר
והצורה ובאור ענינם וזה דעת פלוסופי מוכרח ואבארהו בזכרי מופתי הפלוסופים
על זה ובענינו בזה הפרק אמנם הוא לבאר ראיות המדברים על הרחקת הגשמות
כפי הקדמותיהם ודרך ראיותיהם׳ הדרך הראשון אמרו אם
היה הא־ל גשם לא ימלט מהיות האלהות מכלל שהשלים מציאותו בכלל עצמי
הגשם ההוא ר״ל כל עצם פרדי מהם או שהשלים מציאותו בעצם אחד מעצמי הגשם
ההוא ואם השלים מציאותו בעצם פרדי אחד מה תועלת שאר החלקים הם ואין
ענין למציאות זה הגשם ואם השלים מציאותו בכל חלק וחלק מחלקי זה הגשם יהיו
לו אלוהות רבים לא אלוה אחד וכבר באר שהוא אחד וזאת הראיה כשתסתכל בה
תמצאה נבנית על ההקדמה הראשונה והחמישית מהקדמותיהם ואולי יאמר להם
שגשם הא־ל אינו מחובר מחלקים לא חלקים ר״ל שאינו מחובר מכמו העצמים אשר
יבראם כמו שאמרתם אבל הוא גשם אחד מדבק לא יקבל החלוקה אלא במחשבה
ואין כונה במחשבה שהנה כן תראה שגשם השמים יקבל הקרע והבקיע והפלול
והפליגה ויאמר שזה פעל הדמיון ויחלק מן הנראה והם הגשמים הנמצאים ...
חתנו על הנסתר׳ והדרך השני והוא גדול אצלם המנע הדמיון

שהוא לא ידמה לדבר מן ברואיו ואם היה גשם היה דומה לגשמים והם ברואיו ·
מאד בזה השער ויאמרו אם נאמר גשם אינו כגשמים כבר סתרת מאמרך כי כל גשם
דומה לכל גשם אחר בגשמות ואמנם יחלקו הגשמים קצתם מקצתם בענינים אחרים
ר"ל המקרים ויתחייב גם כן לאלה שיברא כמותו וזאת הראיה הסתר בשני פנים ·
האחד מהם שיאמר האומר לא אקבל הערת הדמיון ואי זה מופת יעמד לך שאי
אפשר שידמה האלוה לדבר מברואיו בדבר מן הדברים האלה אם לא הקדמת
בזה בדברי ספרי הנבואה אל הרחקת הדמיון כבר והיה הרחקת הגשמות מקבלה
לא מושכלת ואם תאמר שאם היה דומה לדבר מברואיו כבר ברא כמותו יאמר החב
החולק אינו כמותו מכל הענינים ואנו לא נרחיק שיהיו באלוה ענינים רבים ואל
ענינים כי מאמין ההגשמה לא יכבד עליו שיאמין ענינים והם יותר נראים וזה כי
כבר התקיים בהתדמות אצל כל מי שהתפלסף והעמיק בדעת הפילוסופים כי הגלגלים
אמנם יאמר עליהם גשם ועל אלו הגשמים החמריים בשתוף גמור שאין זה החמר
החמר ההוא ולא אלו הצורות הצורה ההיא אבל החמר והצורה נאמרים עוד על ·
אשר הנה ועל הגלגלים בשתוף ואע"פ שהגלגל בלי ספק בעל מרחקים שאין גוף
המרחקים הוא הגשם אבל הגשם הדבר המורכב מחמר וצורה ואם נאמר זה בדרך
הגלגל כל שכן שיאמר אותו המגשים בעל שהוא יאמר שהוא גשם בעל מרחקים
ולא שעצמו ואמתתו ועצמותו לא ידמה דבר מעצמי הנבראים ואמנם יאמר
עליו ועליהם גשם בשתוף כמו שיאמר עליו ועליהם נמצא בשתוף אצל המאמינים
ולא יקבל הטוען בהגשמה היות הגשמים כולם מורכבים מחלקים דומים אבל ·
יאמרו השם ברא אלו הגשמים כלם והם מתחלקים העצם והאמתות וכמו שאין גשם
היעוות אצלו הוא גשם כאור השמש כן יאמר שאין גשם האור הנברא ר"ל השכינה
הוא גשם הגלגלים והכוכבים ולא גשם השכינה או עמוד הענן הנברא הוא גשם ית'
אצלו אבל יאמר הגשם ההוא הוא עצם השלם הנכבד אשר לא הורכב כלל ולא
השתנה ואי אפשר השתנותו אבל בו התחייב מציאות זה הגשם חייב מהמציאות והוא
ופעל כל מה שזולתו כפי רצונו ורצותו ואיך יסתר זה הדעה העלולה בראיותיהם הן
מופלאות אשר הודעתיך אותם · הדרך השלישית היא זה אמרו
אלו היה האלוה גשם היה לו תכלית היה לו שעור ידוע וצורה ידועה ועוברת ואחר
גם כן ר"ל אמתי ואמרו כי כל שעור וכל צורה יתכן שיהיה האל יותר גדול מן
השעור ההוא או יותר קטן ועל הלוך הצורה ההיא מאשר הוא גשם יהיה אם כן
הוא ר"ל כן בשעור אחד וצורה אחת צריך אל מיחד וזאת הראיה גם כן ש'
שמעתים מגדילים אותה והיא יותר חלושה מכל מה שקדם שהיא נבנית על ה
ההקדמה העשירית אשר כבר כללו שאמר מה שכלה מן הסבבה כלך שאר הנמצ'
הנמצאות בשמים אותם על הלוך עבנם וכל שכן כלל אל ואין הפרש בין ·

וה' [illegible] ואם היה לו תכלית
היה

זה ובין אמרם בהכרעת מציאות העולם על העדרו שהוא מורה על פועל הכריע
מציאותו על העדרו לאיפשרות מציאותו ואם נאמר להם ולמה לא ימשך זה בחק
הא' ית' ונאמר אחר שהוא נמצא יתחייב שיהיה לו מכריע למציאותו על העדרו
והוא יענה בלא ספק שזה מביא אל ההשתלשלות ואי אפשר מבלתי הגיע בסוף
למחויב המציאות אין אפשרות בו ולא יצטרך לממציא וזה המענה בעצמו
יתחייב בצורה ובשעור כי כל הצורות והשעורים האפשריים המציאות כלו' שלא
היה נמצא ואחר כן נמצא הוא אשר יאמר בו היה יכול שיהיה יותר גדול או יותר
קטן ממה שהוא נמצא עליו ובחלוף זאת הצורה והוא צריך למייחד בהכרח
ואמנם צורת הא' ושיעורו ית' מכל חסרון ודמות הנה יאמר המגשים שלא היה
נעדר ואחר כך נמצא שיצטרך למייחד אבל עצמו בשעורו וצורתו מחויב המ'
מציאות כך לא יצטרך למייחד מציאות על העדר שאין אפשרות העדר בו כן
לא יצטרך למייחד צורה ושעור כי כן התחייב מציאותו והשתכל אתה המעיין
אם תבחר לבקש האמת ותשליך ההויה והקבלה והשוה לך למה שנהגת ואהב'
להגדילו ולא תטעה נפשך עיין אל המעיינים ומה שקרה להם והם שהם כבורח
מן הרמץ אל האש וזה שהם בטלו טבע המציאות ושנו בריאת השמים והארץ
בחשבם שבהקדמותיהם יבאו מופת היות העולם מחודש ולא דרוש העולם
הראו במופת ואבדו עלינו מופת מציאות השם ואחדותו והרחקת הגשמות כי
המופתים אשר יתבאר בהם כלם אמנם ילקחו מטבע המציאות המיושב
ומפורסם המושג בחושים ובשכל ' ואחר שהשלמנו הכלית דבריהם נתחיל גם
כן בזכרון ההקדמות הפילוסופיות וזכרון מופתיהם על מציאות הא' ואחדותו
והמנע היותו גשם עם מה שנקבל מהם מקדמות העולם ואע"פ שלא נאמינהו
ואחר כך נדרוך דרכנו ונחנו כמה שהישירנו אליו אמתת העיון מהשלמת
המופת על אלו השלש השאלות ואחר כן נשוב להעמיק עם הפילוסופים במה
שיאמרוהו מקדמות העולם בעזרת שדי "

נשלם זה החלק יבא אחריו החלק השני והוא אשר התחלתו ההקד'
ההקדמות הצריך אליהם "

שם ל שלם שלם הל
שלם של׳

החלק השני

ההקדמות

הצריך אליהם בקיום מציאות האלוה יתעלה
ובמופתים על היותו לא גוף ולא כח בגוף ושהוא
יתׄ שמו אחד חמש ועשרים הקדמות כולם בא
עליהם המופת אין ספק בדבר מהם כבר עשה
אריסטו ומי שאחריו מן המשאיים מופת על כל אחת מהם והקדמה אחת נעניק
אותה להם מהצד ~~על דרך האפשר~~ כי בזה יתבארו מבוקשינו במופת כמו שאבאר
וההקדמה ההיא היא קדמות העולם ׳ ההקדמה הראשונה
שמציאות בעל שעור אחד אין תכלית לו שקר ׳ ההקדמה ה
שנית שמציאות בעלי שיעור אין תכלית למספרם שקר והוא שיהיו נמצאים יחד ׳
ההקדמה השלישית שמציאות עלות ועלולים אין תכלית לׄ
מספרם שקר ואעפ״ שלא יהיו בעלי שיעור ׳ והמשל בו שיהיה השכל הזה על דרך
משל סבתו השכל השני וסבת השני השלישי הרביעי כן אל לא
תכלית זה גם כן שקר מבואר ׳ ההקדמה הרביעית היא שהשנוי
ימצא בארבעה מאמרות במאמר העצם וזה השנוי ההוה בעצם היא ההויה וה
הפסד וימצא במאמר הכמה והיא הצמיחה וההתוך וימצא במאמר האיכות והוא
ההשתנות וימצא במאמר האנה והוא תנועת ההעתקה ועל זה השנוי באנה יאמר
התנועה ביחוד ועל שאר השנוים בכלל ׳ ההקדמה החמישית
היא שכל תנועה שנוי ויציאה מן הכח אל הפעל ׳ ההקדמה
הששית כי התנועות מהם בעצם ומהם במקרה ומהם בהכרח ומהם בחלק והוא
מין ממה שבמקרה ממנה אשר בעצם כהעתק הגשם ממקום למקום ואשר ול

נעזה להם
בה

במקרה כמו שיאמר בשחרית אשר בזה הגשם שנעתק ממקום למקום ואשר בהברח
התנועה הזאת למעלה במכריח וכריחנה על זה ואשר בהלך כתנועת המסמר בספינה
כי כשהתנועע הספינה יאמר שכבר התנועע המסמר גם כן וכן כל מחובר שיתנועע בכללו
יאמר שחלקיו כבר התנועעו׳ ההקדמה השביעית היא שכל
משתנה מתחלק ולזה כל מתנועע מתחלק והוא גשם בהכרח וכל מה שלא יתחלק
לא יתנועע ולזה לא אפשר לו שיהיה גשם כלל׳ ההקדמה השמינית
כי כל מה שיתנועע במקרה ינוח בהכרח מפני שאין תנועתו בעצמו ולזה אי אפשר
שיתנועע התנועה ההיא המקרית תמיד׳ ההקדמה התשיעית כי כל
גשם שיניע גשם אמנם יניעהו בשיתנועע גם הוא בעת הניעו׳
ההקדמה העשירית כי כל מה שיאמר שהוא בגשם יחלק אל שני חלקים אם שיהיה
עמידתו בגשם כמקרים או שיהיה עמידת הגשם בו כצורה הטבעית ושניהם כח ב
גשם׳ ההקדמה האחת עשרה כי קצת הדברים אשר עמידתם
בגוף יחלקו בהחלק הגוף ויהיו נחלקים במקרה כמראים ושאר הכחות המתפשטות
בכל גוף וכן קצת המעמידות לגוף לא יחלקו בשום פנים כנפש והשכל׳
ההקדמה השתים עשרה כי כל כח שימצא מתפשט בגוף הוא בעל תכלית להיות
הגשם בעל תכלית׳ ההקדמה השלש עשרה היא שאי אפשר שיהיה
אחד ממיני השנוי מדובק כי אם תנועת ההעתק לבד והסבובית ממנה׳
ההקדמה הארבע עשרה כי תנועת ההעתקה היא הקודמת שבתנועות וא
והראשונה שבהם בטבע כי ההויה וההפסד יקדם להם השתנות והשתנות יקדם
לו קריבת המשנה אל המשתנה ואין צמיחה ואין חסרון מבלתי שיקדם להם הויה
והפסד׳ ההקדמה החמש עשרה כי הזמן מקרה נמשך אחרי
התנועה ודבק עמה ולא ימצא האחד מהם מבלתי האחר לא תמצא תנועה כי אם
בזמן ולא יושכל זמן אלא עם תנועה וכל מה שלא תמצא לו תנועה אינו נופל
תחת הזמן׳ ההקדמה השש עשרה כי כל מה שאינו גוף לא יושכל
בו מנין אלא אם יהיה כח בגוף ימנה אישי הכחות ההם בהמנות החמרים שלהם
או נושאיהם ולזה הענינים הנבדלים אשר אינם גוף ולא כח בגוף לא יושכל
בהם מנין כלל אלא בהיותם עלות ועלולים׳ ההקדמה השבע
עשרה כי כל מתנועע יש לו מניע בהכרח אם חוץ ממנו כאבן שתניעהו היד או
יהיה מניעו בו כגוף בעל חיים שהוא מחובר ממניע ומתנועע ולזה כשימות ויעדר
ממנו המניע והוא הנפש ישאר המתנועע והוא הגוף לשעתו כמו שהיה אלא שלא
יתנועע התנועה ההיא ולהיות המניע הנמצא במתנועע נעלם בלתי נראה לחוש
חשבו בבעל חיים שהוא מתנועע מבלתי מניע וכל מתנועע שיהיה מניעו בו הוא
הנקרא מתנועע מעצמו ענינו שהכח המניע למה שהתנועע ממנו בעצמו נמצא

כללו׳ ההקדמה השמנה עשרה כי כל מה שיצא מן הכח אל ה
פעל מוציאו זולתו והוא חוץ ממנו בהכרח שאילו היה המוציא בו ולא היה שם מונע
לא היה נמצא בכח בעת מן העתים אבל היה בפעל תמיד ואם היה מוציאו בו והיה
לו מונע והוסר אין ספק שמסיר המונע הוא שהוציא הכח ההוא אל הפעל והבן זה׳
ההקדמה התשע עשרה כי כל מה שלמציאותו סבה הוא אפשר
המציאות בבחינת עצמו שאם ימצאו סבותיו ימצא ואם לא ימצאו או נעדרו או
ישתנה יחסם המחייב למציאותו לא ימצא׳ ההקדמה העשרים
היא שכל מחויב המציאות בבחינת עצמו אין סבה למציאותו כלל ולא בשום ענין׳
ההקדמה האחת ועשרים כי כל מורכב משני ענינים הנה ההרכבה
ההיא היא סבת מציאותו כמו שהוא בהכרח אם כן אינו מחויב המציאות בעצ׳
בעצמו כי מציאותו במציאות שני חלקיו והרכבתם׳ ההקדמה השתים
ועשרים כי כל גשם הוא מורכב משני ענינים בהכרח וישיגוהו מקרים בהכרח אמנם
שני הענינים המעמידים אותו החומר שלו וצורתו ואמנם המקרים המשיגים אותו
הכמות והתכונה והתנועה׳ ההקדמה השלש ועשרים כי כל
מה שהוא בכח ויש בעצמו אפשרות אחת יתכן בעת אחת שלא ימצא בפעל׳
ההקדמה הארבע ועשרים כי כל מה שהוא בכח דבר אחד הוא בעל
חמר בהכרח כי האפשרות היא בחמר לעולם׳ ההקדמה החמש
ועשרים שהתחלות העצם המורכב האישי החמר והצורה ואי אפשר מבלתי פועל
רוצה לומר מניע הניע הנושא עד שהכינו לקבל הצורה ההיא והוא המניע הקרוב
המכין חמר איש אחד ומזה יתחייב מיכן העיון בתנועה ובמניע ובמתנועע וכבר התבאר
בכל זה מה שראוי לבארו והנה דברי ארסטו החמר לא יניע עצמו וזאת היא ה
הקדמה הגדולה המביאה לחקור על מציאות המניע הראשון׳ ואלו החמש וע
ועשרים הקדמות אשר הקדמתים לך מהם מה שהוא מבואר במעט התבוננות
והקדמות מופתיות ומושכלות ראשונות או קרוב להם במה שסדרתי מסודרים ומהם
מה שיצטרך למופתים והקדמות רבות אלא שכבר התבארו כולם במופת אין ספק
כי קצתם בספר השמע ופירושו וקצתם במה שאחר הטבע ופירושו׳ וכבר הודעתיך
שאין כונת זה המאמר להעתיק ספרי הפילוסופים בו ולבאר הרחוקות [illegible]
הקדמות אבל לזכור ההקדמות הקרובות הצריך אליהם לפי עניננו׳ ואחבר אל מה נ״א ענינו
שהקדם מן ההקדמות הקדמה אחת תחייב הקדמות ויחשב ארסטו שהיא אמתית
ויותר ראוי מכל מה שיאמן ונניח לו על צד ההנחה וההודאה עד שיתבאר מה שא
שכוונו לבארו׳ וההקדמה ההיא היא השש ועשרים היא אמרו שהזמן והתנועה
נצחיים תמידיים נמצאים בפעל ולזה יתחייב אצלו בהכרח לפי זאת ההקדמה שיש
גשם מתנועע תנועה נצחית נמצאת בפעל והוא הגשם החמישי ולזה יאמר שה

שהשמים לא הווים ולא נפסדים כי התנועה אצלו לא הווה ולא נפסדת שהוא יא
יאמר שכל תנועה קדם לה תנועה בהכרח אם ממינה אם מזולת מינה ושמה
שיחשב בב״ח שלא קדם לתנועתו המקומית תנועה אחרת כלל אינו אמתי כי
הסבה בתנועתו אחר המנוחה יגיע אל ענינים מביאים לתנועה ההיא המקומית
והם אם שנוי מזג יחייב התאוה לבקש הנאות או לברוח ממה שהוא בלתי נאות או דמיון
או ענין התחדש לו ויניעהו אחד מאלו השלשה וכל אחד מהם יחייבוהו תנועות
אחרות וכן יאמר כי כל מה שיתחדש יהיה אפשרות חדושו קודם על חדושו בזמן ויח
ויתחייב מזה דברים לאמת הקדמתו ולפי ההקדמה הזאת יהיה המתנועע בעל
תכלית מתנועע על דרך בעל תכלית פעמים אין תכלית להם כחוזר על הדרך
ההוא חלילה וזה אי אפשר כי אם בתנועה הסבובית כמו שיתבאר במופת בהקדמ'
השלש עשרה מאלו ההקדמות ועליה יתחייב מציאות מה שאין תכלית לו על דר
בא זה אחר סור זה לא שימצא יחד וזאת ההקדמה היא אשר יחשב ארסטו להעמידה
תמיד. ויראה לי שהוא לא יגזור שראיותיו עליה מופת אבל היא הראויה והנכונה
אצלו ויאמרו הנמשכים אחריו ומפרשים ספריו שהיא מחויבת לא אפשרית וש
כבר התבארה במופת ויחשב כל מדבר מן המדברים שהיא נמנעת ויאמרו אשר
שלא יצוייר איך יתחדשו מתחדשים אין תכלית להם כבא זה אחר סור זה ויהיה כח
דבריהם שהוא אצלם מושכל ראשון. ואשר יראה לי שזאת ההקדמה אפשרית
לא מחויבת כמו שיאמ' המפרשים לדברי ארסטו ולא נמנעת כמו שיאמרו המדברי'
ואין הכונה עתה לבאר ראיות ארסטו ולא הראותינו הספק עליו ולא לבאר דעתי
בחדוש העולם אבל הכונה במקום הזה לבאר לזכור ההקדמות אשר נצטרך אליהם
במבוקשינו השלשה. ואחר הקדים לו ההקדמות והנחתם אתחיל לבאר מה
שיתחייב מהם.

פרק א

יתחייב לפי ההקדמה החמש ועשרים שיש מניע הוא אשר
הניע החומר הזה ההוה הנפסד עד שקבל הצורה וכשיבוקש
המניע ההוא הקרוב מה הניעו יתחייב בהכרח שימצא לו מניע אחר אם ממינו אם
מזולת מינו כי התנועה תמצא בארבע מאמרות. והנה יאמר עליהן התנועה
בכלל כמו שזכרנו בהקדמה הרביעית וזה לא ילך אל לא תכלה כמו שזכרנו ב
בהקדמה השלישית ומצאנו כל תנועה תכלה אל תנועת הגשם החמישי ואליה
תעמוד ומן התנועה ההיא יתחלק ואליה ישתלשל כל מניע ומכין בעולם השפל
כלו והגלגל מתנועע תנועת העתקה שבתנועות כמו שזכרנו בהקדמה הארבע והיא הקודמת
עשרה וכן שוב כל תנועת העתקה אמנם תגיע בסבה לתנועת הגלגל כאילו אמרת
שזאת האבן אשר התנועעה הניעה המקל והמקל הניעתו היד והיד הניעוה ה
הגידים והמיתרים הניעום השרירים והשרירים הניעום העצבים והעצבים הניעם

החום הטבעי והחום הטבעי הנעתק הנערה אשר בו והוא המניע הראשון בלא
ספק והמניע ההוא חייבתהו להניע עתה על דרך משל והוא שיכוף האבן ההיא
בהכות המקל לה אל חור כדי לסתמו עד שלא יכנס לו ממנו הרוח הנושבת
ומניע הרוח ההיא ומולידה שיבתה היא תנועת הגלגל וכן תמצא כל סבה הויה
והפסד מגעת בסוף לתנועת הגלגל וכאשר הגענו באחרונה לזה הגלגל המתנועע
יתחייב שיהיה לו מניע כפי מה שקדם בהקדמה השבע עשרה ולא ימלט מהיות
מניעו בו או חוץ ממנו וזאת חלוקה הכרחית ואם היה חוץ ממנו לא ימלט מהי'
מהיותו גשם או שיהיה בלתי גשם ולא יאמר בו אז שהוא חוץ ממנו אבל יאמר
נבדל ממנו כי מה שאינו גשם לא יאמר שהוא חוץ לגשם אלא בהרחבה מן
מאמר ואם היה מניעו בו ר"ל מניע הגלגל לא ימלט מהיות מניעו בו כח מתפשט
בכל גופו ומתחלק בהחלקו כחום האש או יהיה כח בו בלתי מתחלק כנפש והשכל
כמו שקדם בהקדמה העשירית אם כן אי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה
מניע הגלגל אחד מאלו החלוקות אם גשם אחר חוץ ממנו או נבדל או כח מה
מתפשט בו או כח בלתי מתחלק והמין הראשון והוא שיהיה מניע הגלגל גשם אחר
חוץ ממנו הוא שקר כמו שאגיד כי אחר שהוא גשם יתנועע כשיניע כמו שנזכר
בהקדמה התשיעית ואחר שזה הגשם השני גם כן יתנועע כשיניע יתחייב שי'
יניעהו גשם שלישי וזה גם כן יתנועע ויתחייב מציאות גשמים אין תכלית למספרם
ואז יתנועע הגלגל וזה שקר כמו שקדם בהקדמה השנית והמין ה
שלישי והוא שיהיה מניע הגלגל כח מתפשט בו הם גם כן שקר במה שאספר
כי הגלגל גשם והוא מגיע אל תכלה בהכרח כמו שקדם בהקדמה הראשונה
ויהיה כחו בעל תכלית כמו שנזכר בשתים עשרה אחר שיתחלק בהתחלקו כמו שנזכר
באחת עשרה ולא יניע אלא תכלית כמו שהנחנו בהקדמה השש ועשרים
והמין הרביעי והוא שיהיה מניע הגלגל כח בו בלתי מתחלק כנפש
האדם באדם זה גם כן שקר שיהיה זה המניע לבדו סבה בתנועה התדירה ואע"פ
שהוא בלתי מתחלק וביאור זה שאם היה זה מניע הראשון יהיה זה המניע מה
מתנועע במקרה כמו שנזכר בהקדמה הששית ואני אוסיף הנה באור כי האדם
על דרך משל כשתניעהו נפשו אשר היא צורתו עד שיעלה מן הבית לעליה גופו
הוא שהתנועע בעצם והנפש היא המניע הראשון בעצם אלא שכבר התנועעה
במקרה כי בהעתק הגוף מן הבית אל העליה נעתקה הנפש שהיתה בבית ושבה
בעליה ואם תנוח תנועת הנפש ינוח המתנועע בעבורה והוא הגוף ובנוח הגוף
תסור התנועה המקרית ההוה לנפש וכל מתנועע במקרה ינוח בהכרח כמו שנזכר
בשמינית וכשינוח ינוח המתנועע בעבורו יתחייב אם כן שיהיה למניע ההוא ה
ראשון סבה אחרת בהכרח חוץ מן הכל המורכב ממניע ומתנועע כשהמניע

הסבה ההיא אשר היא התחלת התנועה ימנע המניע הראשון אשר בכלל ההוא ׳ את המתנועע ממנו ואם לא המצא זה ולזאת הסבה לא ימנע גופה כח המיר ואעפ״י שכל אחד מהם מניע ראשון לא יחלק כי מניעם אינו מניע תמיד בעבור שכל המניעים אותו להניע הם מניעים ויאריכו חוץ ממנו אם בקשה נאות או בריחה ממה שהוא כנגד׳ או דמיון או עיור במי שיש לו עיור ואז יניע יכשיניע יתנועע ב מקרה ואז יתקשר מבלתי שינוי כמו שזכרנו ואלו היה מניע הגלגל כן על אלו הפנים לא היה יכול להתנועע לנצח ואם היה זאת התנועה תדירה נצחית כמו שזכר בעל דעת וזה אפשר כמו שנזכר בהקדמה השלש עשרה יתחייב בהכרח לפי זה הדעת שתהיה הסבה הראשונה לתנועת הגלגל על הפנים השני רצ״ל נבדל מן הגלגל כמו שיחייבהו החלוקה הנה כבר התבאר במופת שמניע הגלגל הראשון אם תנועתו נצחית תדירה יתחייב לא גוף ולא כח בגוף כלל עד שלא יהיה למניע תנועה לא ב בעצם ולא במקרה ולזה לא יקבל חלוקה ולא שנוי כמו שנזכר בהקדמה השביעית והחמישית וזהו האלוה ית׳ שמו רל׳ הסבה הראשונה המניעה לגלגל והוא מן השקר היותו שנים או יותר לשקרות המציאות העצמים הנבדלים אשר אינן גוף אלא בהיותו אחד מהם עלה והאחר עלול כמו שנזכר בשש עשרה וכבר התבאר שאינו עלול הזה הזמן גם כן להמנע התנועה בדקו כמו שנזכר בחמש עשרה׳ הנה יצא לנו מן העיון היה מופת שהגלגל מן השקר שימנע שימצא התנועה נצחית ושהסבה הראשונה יו— בתנועתו אינה גשם ולא כח בגשם ושהוא אחד לא ישתנה שאין מציאותו מחוברת אל זמן ואלה הם השלש שאלות אשר עשו עליהם מופת חשובי הפילוסופים׳

עיון שני להם הקדים אריסטו׳ הקדמה והיא כשימצא דבר מורכב משני דב׳ דברים וימצא אחד משני הדברים בפני עצמו חוץ מן הדבר ההוא המורכב יתחייב מציאות האחר בהכרח חוץ מן הדבר ההוא המורכב גם כן שאלו היה מציאותם מחייב שלא ימצאו אלא יחד כמו החמר והצורה הטבעית לא היה אחד מהם בלתי האחר נמצא בשום פנים יהיה אם כן מציאות אחד מהם בפני עצמו מורה על העדר החיוב והנה ימצא האחר בהכרח׳ והמשל בו כי כשימצא סכנגבין וימצא גם כן הדבש לבדו יתחייב בהכרח שימצא החומץ לבדו ואחר בארו זאת ההקדמה אמר שאנחנו נמצא דברים רבים מורכבים ממניע ומתנועע ר״ל שהם יניעו זולתם ויתנועעו מזולתם בעת שיניעו וזה מבואר באמצעיות בתנועה כלם ונמצא מתנועע לא יניע כלל והוא המתנועע האחרון יתחייב בהכרח שימצא מתנועע ולא יניע כלל מניע לא יתנועע כלל והוא המניע הראשון ומאחר אי אפשר בו תנועה הוא בלתי מתחלק ולא גוף ואינו נופל תחת זמן כמו שהתבאר במופת הקודם׳

עיון שלישי פילוסופי בזה הענין לקוח מדברי ארסטו׳ ואעפ״י שהביאו בענין אחר וזה סדור המאמר אין ספק שיש נמצאים נמצאים והם אלה הנמצאות המושגות בחוש ואלו—

ואלו הענין משלשה חלקים והוא חלוקה הכרחית והוא אם שיהיו הנמצאות כלם
בלתי הוות ולא נפסדות או יהיו כולם הוות ונפסדות או יהיו קצתם הוות ונפסדות וקצתם
בלתי הוות ולא נפסדות · ואמנם החלק הראשון הוא שקר מבואר שאנחנו נראה הרבה מן
הנמצאות רבות הוות ונפסדות והחלק השני הוא גם כן שקר וביאורו שאם היה כל נמצא
מכלל ההוים היו הנמצאות כלם כל אחד מהם אפשר ההפסד והאפשר
במין אי אפשר מבלתי היותו כמו שידעת ואם כן יפסדו א"כ הנמצאות כולם
בהכרח וכשיפסדו כולם מן השקר שימצא דבר כי לא ישאר מי שימציא דבר ולזה
יתחייב שלא יהיה דבר נמצא כלל ואנחנו נראה דברים נמצאים והנה אנחנו נמצאים
יתחייב אם כן בהכרח כפי העיון אחר שיש נמצאות הוות נפסדות כמו שנראה שיהיה
נמצא אחד לא הווה ולא נפסד וזה הנמצא שאינו לא הווה ולא נפסד אין אפשרות
הפסד בו כלל אבל הוא מחויב המציאות לא אפשר המציאות · ואמר עוד שלא
יהיה היותו מחויב המציאות מחייבו בבחינת עצמו או בבחינת סבתו עד שיהיה
מציאותו והעדרו אפשר בבחינת עצמו ומחויב בבחינת סבתו ותהיה סבתו היא המחוייבת
המציאות כמו שזכר בהקדמה התשע עשרה הנה כבר התבאר שאי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה
נמצא מחויב המציאות בבחינת עצמו ולולא הוא לא היה נמצא כלל לא הווה ולא
נפסד ולא מה שאינו לא הווה ולא נפסד אם יש דבר נמצא כמו שיאמר ארסטו · רצונו
שאינו לא הווה ולא נפסד להיותו עלול עלה מחויבת המציאות וזה מופת אין ספק
בו ולא דחיה ולא מחלוקת אלא למי שיסכל דרך המופת · ואחר כן נאמר כי כל
מחויב המציאות בבחינת עצמו ראוי בהכרח שלא תמצא למציאותו סבה כמו ש
נזכר בהקדמה העשרים ואחת ולא יהיה בו רבוי ענינים כלל כמו שנזכר בעשרים ואחת
ולזה יתחייב שלא יהיה גוף ולא כח בגוף כמו שנזכר בהקדמה השתים ועשרים והנה
כבר התבאר במופת לפי זה העיון שיש נמצא מחויב המציאות בבחינת עצמו בהכרח
והוא אשר אין סבה למציאותו ואין בו הרכבה ולזה לא יהיה גוף ולא כח בגוף
והוא השם יתגדל שמו · וכן יתבאר במופת בקלות שחיוב המציאות בבחינת העצם
מן השקר שימצא לשנים כי יהיה מין חיוב המציאות ענין נוסף על עצם כל אחד
משניהם ולא יהיה אחד משניהם מחויב המציאות בעצמו לבד אבל מחויב בענין ההוא
אשר הוא מין חיוב המציאות אשר נמצא לזה ולזולתו והנה יתבאר בפנים רבים כי
המחויב המציאות אי אפשר בו השניות כלל לא דומה ולא הפך ועלת זה כלו הוא
פשיטותו הגמורה והשלמות הגמור אשר לא יותר ממנו דבר חוץ מעצמו ממינו ואשר
העלה והסבה מכל צד אם כן אין השתתפות כלל · עיון רביעי פילוסופי גם
כן ידוע שאנחנו נראה תמיד ענינים יהיו בכח ויצאו אל הפעל וכל מה שיצא מהכח
אל הפעל יש לו מוציא חוצה לו כמו שנזכר בהקדמה השמנה עשרה ומבואר הוא
גם כן שהמוציא ההוא היה מוציא בכח ואחר כן שב מוציא בפעל ועלת היותו דרך

בכח אם למניע מעצמו או ליחס אחר היה עובר מקרים בינו ובין מה שהוציאו אל
וכשהיה לו היחס ההוא הוציא בפעל וכל אחד מאלו השנים יחייב מוציא או מסיר
מונע בהכרח וכן ראוי שיאמר במוציא השני או מסיר המונע וזה לא ילך אל לא תכלית
ואי אפשר מבלתי הגיע אל מוציא מכח אל פעל יהיה נמצא לעולם על ענין אחד
ואין כח בו כלל שלא יהיה בו בעצמו דבר בכח שאם היה בו בעצמו אפשרות היה
נעדר כמו שנזכר בשלש ועשרים ומן הנמנע שיהיה זה בעל חומר אבל נבדל כמו
שנזכר בארבע ועשרים והנבדל אשר אין בו אפשרות כלל אבל הוא נמצא בעצמו
הוא האלוה יתעלה · וכבר התבאר שאינו גוף אם כן הוא אחד כמו שנזכר בשש
עשרה ·· ואלו כולם דרכים מופתיים על מציאות אלוה אחד לא גוף ולא כח
בגוף עם האמין קדמות העולם · והנה גם כן דרך מופתי על הרחקת הגשמות
והעמיד האחדות וזה שאם היו שני אלוהות היה מחייב בהכרח שיהיה להם ענין
אחד שישתתפו בו והוא הענין אשר בו הוא ראוי כל אחד מהם שיהיה אלוה
ולהם ענין אחר בהכרח בו נפל ההפרש והיו שנים אם שיהיה בכל אחד מהם
ענין בלתי הענין אשר באחר ויהיה כל אחד מהם מורכב משני ענינים ואין
אחד מהם סבה ראשונה ולא מחויב המציאות בבחינת עצמו אבל כל אחד
מהם בעל סבות כמו שהתבאר בתשע עשרה ואם יהיה ענין ההפרש נמצא
באחד מהם יהיה זה אשר בו שני הענינים בלתי מחויב המציאות בעצמו ·
דרך אחר ביחוד כבר התבאר במופת כי הנמצא כלו כאיש אחד
נקשר קצתו בקצתו ושכחות הגלגל מתפשטות בזה החמר השפל ומכינות
אותו ומן השקר עם זה שהתבאר שיהיה האלוה אחד מתעסק לבדו בחלק מחלקי זה הנמצא
והאלוה השני מתעסק לבדו בחלק אחר מפני שזה קשור בזה ולא ישאר בחלוקה
אלא שיהיה זה עושה עת אחת וזה עושה עת אחרת או שיהיו שניהם יחד עושים
באחד תמיד עד שלא תשלם פעולה מן הפעולות אלא משניהם יחד ואמנם היות זה
עושה עת וזה יעשה עת אחרת הוא שקר מפנים רבים שאם היה הזמן אשר
יעשה בו האחד מהם אפשר שיעשה בו האחר מה הסבה המחייבת שיעשה זה
ויבטל זה ואם היה הזמן אשר יעשה האחד מהם נמנע על האחר לעשות בו הנה
שם סבה אחרת היא אשר חייבה אפשרות הפעל לזה והמנעו מזה · אחר שהזמן
כלו אין חלוק בו והנשוא למעשה נושא אחד נקשר קצתו בקצתו כמו שבארנו
ועוד שכל אחד מהם יהיה נופל תחת הזמן אחר שמעשהו מחובר בזמן ועוד
שכל אחד מהם יצא מן הכח אל הפעל בזמן עשותו מה שיפעל ויצטרך כל אחד
מהם אל מוציא מן הכח אל הפעל ועוד יהיה בעצם כל אחד מהם אפשרות
ואמנם אם יהיו שניהם יחד עושים תמיד כל מה שבמציאות עד שלא יעשה אחד
מהם בלתי האחר זה גם כן שקר כמו שאספר וזה שכל כלל שלא ישלם פעל

אחד אלא כלו אין אחד ממנו פועל כבחינת עצמו ואין אחד ממנו גם כן סבה ראשונה לפעל ההוא אבל הסבה הראשונה התחבר הכלל וכבר התבאר במופת שהמחויב המציאות ראוי בהכרח שלא יהיה לו סבה ועוד שהתקבץ הכלל פעולה אחת והיא צריכה סבה אחרת והיא מקבצת הכלל ואם היה המקבץ לכלל ההוא אבר ~~בו כלל~~ אשר לא ישלם הפעל אלא בו אחד יהיה הוא השם בלא ספק · ואם היה המקבץ לכלל ההוא גם כן כלל אחר התחייב לכלל השני כמו שהתחייב לכלל הראשון ואי אפשר מבלתי הגיע לאחד הוא הסבה במציאות זה הנמצא האחד על אי זה דרך שהיא אם על דרך חדושו אחר העדר או על דרך החיוב · הנה כבר התבאר לך גם כן בזה הדרך שהיות הנמצא כלו אחד הורנו כי שממציאו אחד · דרך אחר בהרחקת הגשמות כל גשם מורכב כמו שנזכר בשהי״ב ועשרים וכל מורכב אי אפ׳ אפשר לו מבלתי פועל הוא הסבה למציאות צורתו בחמרו שלו ומבואר הוא מאד שכל גשם הוא מקבל חלוקה ויש לו רחקים אם כן הוא נושא למקרים בלא ספק אין הגשם אם כן אחד לא מצד חלוקתו ולא מצד הרכבתו ר״ל היותו שנים במאמר כי כל גשם הוא גשם אחד מפני ענין אחד מוסף כן על היותו גשם אם כן הוא בעל שני ענינים בהכרח וכבר התבאר במופת שהמחויב המציאות אין הרכבה בו · ואחר בגוס פנים
הקדים לו המופתים אתחיל לבאר דרכנו כמו שיעדנו ·

פרק ב׳

זה הגשם החמישי והוא הגלגל לא ימלט מהיותו אם הווה נפסד והתנועה גם כן הווה נפסדת או יהיה בלתי הווה ולא נפסד כמו שיאמר בעל הריב ואם היה הגלגל הווה נפסד יהיה ממציאו אחר העדר הוא הש״י שמו וזה מושכל ראשון כי כל מה שנמצא אחר העדר יש לו ממציא בהכרח ומן השקר שימציא עצמו ואם היה זה הגלגל לא סר ולא יסור היותו כן מתנועע תנועה תדירה נצחית יתחייב לפי ההקדמות אשר קדמו שיהיה מניע זאת התנועה הנצחית לא גוף ולא כח בגוף והוא השם ית׳ שמו הנה כבר התבאר לך שמציאות האל ית׳ הוא המחויב המציאות אשר אין סבה לו ולא אפשרות למציאותו בבחינת עצמו הורו המופתים ~~המופתים~~ האמתיים על מציאותו יהיה העולם חדש אחר העדר או יהיה בלתי חדש אחר העדר הכל שוה וכן הורו המופתים על היותו אחד ובלתי גוף כמו שהקדמנו כי המופת על היותו אחד ובלתי גוף הנה יתבאר יהיה העולם חדש אחר העדר או לא יהיה הכל שוה כמו שבארנו בדרך השלישי מן הדרכים הפילוסופיים וכמו שבארנו בפירוש הרחקת הגשמות והעמיד האחדות בב׳ דרכים הפילוסופיים · והנה טוב אצלי שאשלים דעת הפילוסופים ואבאר ראיותיהם במציאות השכלים הנפרדים ואבאר הסכימו ליסודות תורתנו ר״ל מציאות המלאכים ואשלים זה הענין ואחר כן אשוב למה שיערתי מהביא ראיות על חדוש העולם

כי החקירות שבראיות עליו לא יתקיימו ולא יתבארו לא אחר ידיעת מציאות השכלים
הנפרדים ואיך אביא ראיה על מציאותם ואי אפשר מבלי הקדים לפני הביאי אותה
הקדמה היא נר מאיר הנעלמות זה המאמר כולו מה שקדם מפרקיו ומה שיתאחר
והיא זאת ההקדמה   הקדמה   דע כי מאמרי זה לא היתה כונתי
בו שאחבר בחכמת הטבע או אבאר ענני החכמה האלהית על קצת דעות או אביא
מופת על מה שבא עליו מופת מהם ולא היתה כונתי בו שאבאר ואקצר תכונת הגלגלים
ולא שאגיד מספרם כי הספרים המחוברים בכל זה מספיקים ואם לא יהיו מספיקים ב
ענין מן הענינים לא יהיה מה שאומר אני אותו בענין ההוא טוב מכל מה שנאמר׃ ואמנם
היתה הכונה בזה המאמר מה שכבר הודעתיך אותו בפתיחתו והוא באור ספקות
התורה והראות אמתות עמוקיה אשר הם למעלה מהבנת ההמון ולזה ראוי לך כשתראני
מדבר בהעמיד השכלים הנפרדים ובמספרם או במספר הגלגלים ובסבות תנועותיהם
או באמתת ענין החומר והצורה או בענין השפע האלהי וכיוצא באלו הענינים שלא תחשוב
או יעלה בלבך שאני אמנם כונתי לאמת הענין ההוא הפילוסופי לבד כי אלו הענינים כבר
נאמרו בספרים רבים ובא המופת על אמתת רובם אבל אמנם כונתי לזכור מה שיתבאר
ספק מספקי התורה בהבנתו ויותרו קשרים רבים בידיעת הענין ההוא אשר אבארהו
וכבר ידעת מפתיחת מאמרי זה שקטבו אמנם יסוב על באור מה שאפשר להבינו מ
ממעשה בראשית ומעשה מרכבה ולבאר קשיות נתלות בנבואה ובידיעת האלוה׃ ואי
זה פרק שתמצאני מדבר בו בבאור ענין כבר בא עליו המופת בחכמת הטבע או כבר
התבאר במופת בחכמה האלהית או התבאר שהוא הראוי מכל מה שיאמן או ענין נתלה
במה שהתבאר בלמודיות דע שהוא מפתח בהכרח להבנת דבר מספרי הנבואה ר"ל
משליהם וסודותיהם למה זכרתיו ובארתיו והודעתיו למה שיועילנו בידיעת מעשה
מרכבה או מעשה בראשית לבאר עקר בענין הנבואה או להאמין דעת אמתית מן
האמונות התוריות׳ ואחר הקדימי זאת ההקדמה אשוב להשלים מה שנכנסנו בו

פרק ג׳

דע כי אלו הדעות אשר יאמינם ארסטו׳ בסבת תנועת הגלגלים אשר
מהם הוציא מציאות שכלים נפרדים ואע"פ שהם טענות שלא יעמוד
עליהם מופת אמנם הם יותר מעטות בספק מכל הדעות אשר נאמרו ויותר הולכות על
סדר מבלי כמו שיאמר אלכסנדר בספר הנקרא התחלות הכל והם גם כן מאמרים מסכימים
למאמרים רבים ממאמרי התורה כל שכן לפי מה שיתבאר במדרשות המפורסמות אשר
אין ספק שהם לחכמים כמו שאבאר ולזה אביא דעותיו וראיותיו עד שאלקט מהם מה
שהוא נאות לתורה מסכים לדברי החכמים ז"ל׃

פרק ד׳

אמנם היות הגלגל בעל נפש הוא מבואר עד התשכלהו אבל

ואל יחשוב השומע שזה קשה
להשיג או רחוקי ומן ההבנה
מהיות גשמים בלתי בעלי נפש
שהוא כענין האדם או החמור
והשור ואין זה יובן המאמר׳ אבל

ענין המאמר שתנועתו הקדומה מורה על היות כי ההבדלה בה יתנועע כלא ככך יהיה
ההבדלה ההיא היא נפש כלא ככך וביאור זה כי מן הסדר שתהיה תנועתו הסבובית כ
תנועה הדבק הישרה למטה אי כתנועת האש למעלה עד שתהיה ההבדלה התנועה
ההיא טבע לא נפש כי אשר יתנועע וזאת התנועה הטבעית אמנם תנועתו ההבדלה
ההיא אשר בו שתהיה בזולת מקומו לבקש מקומו וכשיגיע למקומו ינוח וזה הגלגל א
מתנועע במקומו בעצמו בסבוב ולא מפני היותו בעל נפש גם כן יתחייב שיתנועע כן כי
כל בעל נפש אמנם יתנועע מקצת טבע אי מקצת צורה רצוני באמרי הנה טבע לכן אמר
הנאות ולבריחה ממה שהוא בלתי נאות ואין הבדל בין שתהיה תנועתו לזה מריץ כבריח כי א
מהם השמש יבואו אל מקום המיב כשיבואו אי יהיה ביעתו דמיון כי ברמיון מה שהוא
כנגד ימה שיהיה יתנועע גם כן תחי ויה הגלגל לא יתנועע לבריח נימה שהוא כנגד
אי לבקש הנאות כי מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע ואל מה שממנו יתנועע אליו א
יתנועע ואשר שאליו תהיה תנועתו מכנו זה היה מתחיב שיהיה מגיע אל מה שיתנועע
אליו וינוח כי אם יתנועע לבקש דבר אי לבריח מדבר ולא יוכל למצוא ולגיע ההוה
אם כן התנועה לבטלה הנה וזאת התנועה אם כן הסבובית ההיה בזה אחד מחייב לו
הציור שיתנועע כן ולא יהיה הציור כי אם במשכל אם כן הגלגל הוא בעל שכל ואין ו
כל מי שיש לו שכל שיצייר כי ענין אחד ויהיה לו נפש בה יוכל להתנועע מתנועע
כשיצייר כי הציור לבדו לא יחייב תנועה כפי ההסבר זה בפילוסופיא הראשונה
והוא מבואר שזאת המעלה מעומק שהציור ענינו רבים וזה יוכל להתנועע א
אלהים אך לא יתנועע אלהים בשום פנים עד שיתחדש לו תשוקה בהכרח לענין
ההוא אשר יצירתו ואז יתנועע להגיע אל מה שיצירתו הנה כפי ההסבר גם כן שאין
הנפש אשר בה תהיה התנועה ולא השכל אשר בו יצייר הדבר מספיקים בהכרח ש
בהם יהיה התנועה עד שיחובר אל זה תשוקה לענין ההוא המצוייר ויחייב גם כן מזה
שיהיה לגלגל תשוקה למה שיצירתו והוא הדבר האהוב והוא האל יתברך שמו ובאילו ה
פנים אמר שיניע השכל הגלגל אל כהיות הגלגל כוכה להדמות במה שהשיג והוא ה
ענין ההוא המצוייר אשר הוא בתכלית הפשיטות ואין שנוי בו כלל ולא התחדשות ענין
והטוב תמיד שיפע תמיד ואי אפשר בו לגלגל מאשר הוא גשם אלא אם תהיה פעולתו
התנועה בסבוב לא דבר אחר כי זה תכלית מה שאפשר בגשם שתתמיד פעולתו עליו ו
והוא הפשוטה שבתנועות ההוה בגוף ולא יהיה בעצמו שנוי ולא בשפע מה שיתחייב
מתנועתו מן הטובות ובאשר ההסבר לאריכות זה באלו שב והשתכל ומאמר הגלגלים
רבים במיקום ותנועת זה מתחלפת לתנועת זה במהירות ובאיחור וכפי התנועה אשר
שיתחלף כלל התנועה הסבובית ויחייב לפי הענין הנבעי שהאמין שהענין אשר
יצירתו זה הגלגל עד שיתנועע התנועה המהירה ביום אחד בלתי הענין אשר יצירתו
הגלגל אשר יתנועע תנועה אחת בשלשים שנה ובכך הרי ... שם ...

נבדלים כמספר הגלגלים כל גלגל מהם יכסוף לשכל ההוא אשר הוא התחלתו והוא
מניעו וזאת התנועה המיוחדת כי והשכל ההוא הוא מניע הגלגל ההוא ולא גזר ארסטו
ולא זולתו שמספר השכלים עשרה או יותר אבל זכר שהם על מספר הגלגלים עד שהן
חושבים בזמנו שהגלגלים חמשים ואמר ארסטו אם הענין כן השכלים הנבדלים גם
כן חמשים כי היו הלמודים בזמנו מעטים ולא היו שלמים והיו חושבים שכל תנוע־
־ה צריכה גלגל ולא היו יודעים שמעשה הגלגל האחר יתחדשו תנועות רבות נראות
כאילו האמר התנועה הארוך והנטיה השוה והתנועה הנראית גם כן בעגולת האופק
בראיית המזרחים והמערבים ואין זה מענינו ונשוב אל מה שהיינו בו הנמצא מאמר
האחרונים מן הפילוסופים שהשכלים הנפרדים עשרה מפני שהם מנו הכדורים
שיש בהם כוכבים והמקיף ואע״פ שכל אחת הכדורים ההם גלגלים רבים והכדורים
כמספרים תשעה המקיף בכל וגלגל הכוכבים העומדים וגלגלי השבעה כוכבים והשכל
העשירי הוא השכל הפועל אשר הורה עליו יציאת שכלנו מן הכח אל הפעל והויות
צורת הנמצאות ההוות הנפסדות אחר שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח וכל מה
שיצא מן הכח אל הפעל יש לו בהכרח מוציא חוץ ממנו וצריך שיהיה המוציא ממין
המוצא כי הנגר לא יעשה האוצר כאשר הוא אומן אבל אשר בשכלו צורת האוצר
וצורת האוצר אשר בשכל הנגר היא אשר הוציאה צורת האוצר לפעל ושמה
דיוקה בענין כן בלא ספק נותן הצורה צורה נבדלה וממציא השכל שכל והוא השכל
הפועל עד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודות ומה שהרכב מהם יחס כל שכל נבדל
המיוחד בגלגל לגלגל ההוא ויחס השכל בפעל הנמצא בנו אשר הוא משפע השכל
הפועל ובו נשיג השכל הפועל יחס כ״ל שכל כל גלגל הנמצא בו אשר הוא משפע
הנבדל ובו ישיג הנבדל ויציירהו ויכסף להתדמות בו ויתנועע ויתמיד לו גם כן הענין
שכבר התבאר והוא שהשם ית׳ לא יעשה הדברים בקריבה כי כמו שהוא צורת כ
דמיונות האש והאש יתנועע באמצעות תנועת הגלגל כן הגלגל גם הוא יתנועע
באמצעות שכל נבדל ויהיו השכלים הם המלאכים המתקרבים אשר באמצעותם
יתנועעו הגלגלים ומפני שאין הקשר בנבדלים המין בשום פנים מצד התחלת עצמי׳
עצמיהם שהם לא גוף יתחייב לפי זה אילו שיהיה השם ית׳ הוא אשר המציא ה
שכל הראשון אשר השכל ההוא מניע הגלגל הראשון על הדרך אשר בארנו ויה
שכל אשר יניע הגלגל השני ואמנם עלתו והתחלתו השכל הראשון וכן עד שיהיה
השכל אשר יניע הגלגל הסמוך לנו הוא עלת השכל הפועל והתחלתו ויכלו הכלה
מציאות הנבדלים כמו שהגשמים גם כן יתחילו מן הגלגל העליון ויכלו אל ה
יסודות ומה שהרכב מהם ולא יתכן שיהיה השכל המניע הגלגל העליון הוא המחוייב
המציאות שכבר השתתף עם השכלים האחרים בענין אחד והוא הנעת הגשמים
ונבדל כל אחד מן האחר בענין והיה כל אחד מן העשרה בעל שני ענינים אם כן

אי אפשר מבלתי סבה ראשונה לכל וזהו מאמר ארסטו ודעתו וראייתו של אלו הענינים מבוארים כפי סבלם בספרי המשכילים אחריו והעולה מדבריו כלם שהגלגלים כולם גשמים חיים בעלי נפש ושכל ישכילו וישיגו השם וישיגו התחלותיהם ובמציאות שכלים נפרדים לא בגשם כלל כולם שופעים מהשם ית' והם האמצעיים בין השם יתב' ואלו הגשמים כלם והנני אבאר לך מה שבתורתנו ממה שמסכים לאלו הדעות ומה שבה נמר—
שהוא כנגדם בפרקים הבאים "

פרק ה'

אמנם שהגלגלים חיים משכילים זה אמת נכון גם כן מצד התורה ושאינם גשמים מתים כאש וכארץ כמו שחשבו הסכלים אבל הם כמו שאמ' הפילוסופים בעלי חיים עובדים את אדונם ישבחוהו ויהללוהו שבח גדול ומהללים עצומים אמר השמים מספרים כבוד אל וגו' ומה רחוק מציור האמת מי שיחשוב שזה לשון הענין וזה כי לשון הגדה וספור לא יפילו העברים יחד אלא על בעלי שכל והמופת המבואר על היותו מאמר שמעידים בעצמם ר"ל ענין הגלגלים לא ענין כחיות האדם בהם אמרו אין אמר ואין דברים בלי נשמע קולם הנה באר ופרש שהוא מאמר עצמם שהם משבחים השם ית' ומגידים עליותיו בלא דבור שפה ולשון והוא האמת כי אשר ישבח בדברים אמנם יספר מה שצייר ועצם הציור ההוא הוא השבח האמתי אמנם ההגדה בו הוא להבין האחרים או להראות על עצמו שהשיג כבר אמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה כמו שבארנו וזאת ראיה תוריה לא יכחישנה אך סכל או מתעקש' אמנם דעת החכמים בזה איננו צריך לבאור ולא לראיה התבונן סדורם ברכת הירח ומה שנכפל בתפלות ובדברי המדרשות באמרו וצבא השמים לך משתחוים' ובאמרו ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים וזה בדבריהם הרבה' ובבראשית רבה אמרו באמרו ית' והארץ היתה תהו ובהו אמרו תוהא ובוהא האבל ותצעק על רע חלקה ר"ל הארץ אמרה אני והם נבראנו בריחה ר"ל השמים והארץ העליונים חיים והתחתונים מתים' הנה כבר גלו גם כן בהיות השמים גשמים חיים לא גשמים מתים כיסודות' הנה כבר התבאר לך כי אשר אמרו ארסטו גם כן בהיות הגלגל משיג מצייר מסכים לדברי נביאינו וחכמי תורתנו והם החכמים ז"ל' ודע כי כל הפילוסופים מסכימים על היות הנהגת זה העולם התחתון נשלמת בכחות השופעות עליו מן הגלגל כמו שזכרנו ושהגלגלים משיגים למה שינהיגוהו ויודעים בו וזה גם כן נכתב בתורה ונאמר אשר חלק י"י אלהיך אותם לכל העמים ר"ל שהוא שמם אמצעיים להנהגת הברואים לא שיעבדו' ואמר בפירוש ולמשול ביום ובלילה וגו' וענין הממשלה השלטון בהנהגה והוא ענין מוסף על האור והחשך אשר הוא עלת ההויה וההפסד הקרובה כי ענין האור והחשך הוא הנאמר עליו ולהבדיל בין האור ובין החשך ומן השקר שיהיה המנהיג דבר אחד לא ידע הדבר ההוא אשר ינהיגהו כשתדע אמתת ההנהגה על מה זה תפול הנה' והנה—

נרחיב בזה הענין מאמר אחר׳

פרק ו׳

הנה שהמלאכים נמצאים זה מה שאין צריך שיובא עליו ראיה
תוריית כי זה כתוב בתורה במקומות רבים וכבר ידעת כי האלהים שם
השופטים עד האלהים יבא דבר שניהם ולזה הושאל זה השם למלאכים ולבורא להיותו
שופט על המלאכים ולזה אמר כי יי׳ אלהיכם וזה הכתוב למין האדם כלו ואחר כן אמר
הוא אלהי האלהים ר״ל אלוה המלאכים ואדוני האדונים ר״ל הגלגלים והכוכבים אשר הם
אדונים לכל גוף זולתם זה הענין לא שיהיו אלהים ואדונים ממין האדם שהם יותר פחותים
מזה וכל שכן שאמרו אלהיכם כבר כלל כל מין האדם ראשיו ושפליו ואי אפשר שיהיה ה
הענין כי גם כן שהוא ית׳ אדון כל מה שישנו בו אלהות מאבן ועץ שאין הגדולה והכבוד
בהיות השם אדון האבן והעץ וחתיכת מתכת ואמנם הכונה שהוא ית׳ השופט על
השופטים ר״ל המלאכים ואדון הגלגלים וכבר קדם לנו בזה המאמר פרק בבאור שהמלאכים
אינם גשמים וזה גם כן הוא מה שאמר אריסטו אלא שהנה התחלפות שם הוא יאמר שכלים
נבדלים ואנחנו נאמר מלאכים ואמנם אמרו שאלו השכלים הנבדלים הם גם כן אמצעי׳
אמצעיים בין הבורא ית׳ ובין הנמצאות ושבאמצעותם יתנועעו הגלגלים אשר התנועה
היא סבת הויית ההווים זה גם כן כתוב בכל הספרים שאתה לא תמצא כלל פעל שיעשהו
השם אלא על ידי מלאך וכבר ידעת שענין מלאך שליח וכל עושה מצוה הוא מלאך
עד שתנועות בע״ח ואפי׳ שאינם מדברים ספר הכתו׳ עליהם שהם על ידי מלאך כשהיתה
התנועה ההיא לכונת הבורא אשר שם בו כח יניעה׳ התנועה ההיא אמר אלהי שלח מ
מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני והתנועת אתון בלעם כולה על ידי מלאך עד
שהיסודות גם כן יקראו מלאכים עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט והנה יתבאר
לך שמלאך יאמר על שליח מן האנשים וישלח יעקב מלאכים ויאמר על הנביא
ויעל מלאך יי׳ מן הגלגל אל הבוכים וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים ויאמר על השכלים
הנבדלים אשר יראו אל הנביאים במראה הנבואה ויאמר על הכחות החיוניות כמו ש
נבאר ודברנו הנה אמנם הוא במלאכים אשר הם שכלים נבדלים ותורתנו לא תכחיש
היותו ית׳ מנהיג זה המציאות באמצעות המלאכים כתבי החכמים במאמר התורה נעשה
אדם בצלמנו ואמרו הנה נראה אשר זה לשון רבים אמ׳ כביכול שאין הקב״ה עושה
דבר עד שמסתכל בפמליא שלמעלה ותמה מאמרם מסתכל כי בזה הלשון בעצמו
אמר אפלטון שהשם יעין בעולם השכלים וישפיע ממנו המציאות ובמקומות אמרו
כן מוחלט אין הקב״ה עושה דבר עד שנמלך בפמליא שלמעלה ופמליא הוא המחנה
בלשון יון ובבראשית רבה גם כן נאמר ובמדרש קהלת את אשר כבר עשוהו עשהו
לא נאמר אלא עשוהו כביכול הוא ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר שבך והושיבו׳ או
אותו על כנו הוא עשך ויכוננך ובבראשית רבה גם כן אמרו כל מקום שנ׳ וה׳ הוא ו
ובית דינו ואין הכונה בכל המאמרים כולם מה שיחשבוהו הפתאים שיש לו ית׳ דברים

אי מחשבה אי התכונות אי שכלי, ענה והשר כדעת האחרים ואין ויער הבורא במה זכור
ואכל זה כלו כאור שאפי' חלקי המציאות, עד בריאת האברים מבעלי חיים כפי מה שהן
כל זה באמצעות מלאכים כי הכחות כלם מלאכים. מה מאד רע שרון הסכלות ומה
מאד מזיק לו אמרת לאיש אחד מאשר יחשבו שהם חכמי ישראל שהשם ישלח
מלאך שיכנס בבטן האשה ויצייר שם העובר ייטב לו מאד זה ויקבלהו ויראה זה
שהם יכולה. כחק השכל והחכמה ממנו יה' עם הדמיון גם כן שהמלאך גוף מאש שיר'
שריפה, שיעורו כשליש העולם כלו ויראה זה כלו אפשר כחק השכל אמנם אם תאמר
לו שהשכל יה' שם כורע כח מצייר ועושה תבונת לו האברים והאדם והוא המלאך
והוא שר העולם אשר זכרוהו החכמים ז"ל תמיד יברח מזה כי לא יבין ענין זה העצם
והיכולת הדמיונים והוא הנמצאת הכחות הפעולות כדבר אשר לא יושג כחושי בכבר
באר החכמים ז"ל למי שהוא חכם כי כל כח מן הכחות הגופניות מלאך כל שכן הכחות
המפוזרות בעולם ושכל כח יש לו פעולה מיוחדת ולא יהיו לו שתי פעולות בבראשית
רבה אין מלאך אחד עושה שתי שליחות ולא שני מלאכים עושים שליחות אחת
וזהו ענין כל הכחות ומה שיחזק אצלך היות הכחות האישיות הטבעיות הנפשיות
נקראות מלאכים אמרם במקומות רבים ועקרו בבראשית רבה בכל יום הקב"ה בורא
כת של מלאכים ואומרין לפניו שירה והולכין להם ובאשר היקשה זה המאמר במאמר
מורה על היות המלאכים עומדים וכן ההכרח קיימים שהמלאכים חיים וקיימים והיה
המענה שמהם קיים ומהם אבד וכן הענין כדמות כי אלו הכחות האישיות הוות נפסדות
על התמשך ימינו הכחות ההם ששרשים לא יפסדו ושם נאמר כענין יהודה ותמר אמר
ר' יוחנן בקש לעבור ורמז לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה ר"ל כח הקשי הנה
קרא הכח הזה מלאך גם כן יכו המצרים תמיד אומרים מלאך שהוא ממונה על כך
וכך כי כל כח שימנהו הבורא על ענין מן הענינים הוא מלאך הממונה על אותו דבר
וכתוב במדרש קהלת בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך ומלאך אומר לכרוב
הנה בכבר באר למי שיבין וישכיל שהכח המדמה גם כן יקרא מלאך ושהשכל יקרא
כרוב ומה מאד הוא נאה זה למי שידע ומה מאד הוא נמאס לסכלים ואכל הויה כל
עיון שיראה בה המלאך במראה הנבואה כבר אמרנו זה שזקה המינה נביאים
יראו המלאכים כאילו הוא איש מן האנשים והנה שלשה אנשים ומהם מי שיראהו
כאילו הוא איש נורא מפחיד אמר ומראהו כמראה מלאך האלהים נורא מאד ' —
ומהם מי שיראהו אש וירא מלאך ה' אליו בלבת אש וגו' ושם נאמר ואחרכם שהוא
כחו יפה נרמז לו כדמות אנשים לוט שהיה כחו רע נרמז לו כדמות מלאכים ' ויה—
סוד נבואי גדול והנה יבאו הדברים בנבואה כמה שראוי ושם נאמר עד שלא עשו
שליחותן אנשים משעשו שליחותן לבשו מלאכות והשכל איך באר מכל צד שענין
מלאך הוא פעולה אחת ושכל מראה מלאך אמנם הוא במראה הנבואה ולפי ענין

אי זהתוארים טלם ומקנלר
בזנב בטבעל, והוא המלאך
יאמר

המשיג. ואין במה שזכר ארסטו׳ גם כן בזה הענין דבר שיחלוק על התורה אבל אשר
יחלקו בזה כלו היותו מאמין לו הדברים כלם קדומים ושהם מחוייבים ממנו ית׳ כן
ואנחנו נאמין שכל זה נברא ושהשם ברא השכלים והגלגלים ושם בהם לו הכחות
המנהיגות בזה נחלוק עליו והנה תשמע דעתו ודעת התורה האמתית בחדוש העולם׳

הנפרדים וגם שגלגלים
הצורה להם · והוא אחר
ברא השכלים והגלגלים

פרק ז׳ כבר בארנו שזה שם מלאך ושהוא כולל השכלים והגלגלים
והיסודות כי כלם עושים מצוה אבל לא תחשוב שהגלגלים או
השכלים כדמות שאר הכחות הגשמיות אשר הם טבע ולא ישיגו פעולותיהם אבל
הגלגלים והשכלים משיגים פעולותיהם ובוחרים ומנהיגים אבל לא כבחירתנו והנהגתנו
אשר היא כלה בענינים מתחדשים כבר ספרה התורה ענינים העירו על זה אמר
המלאך ללוט כי לא אוכל לעשות דבר וגו׳ ואמר לו להצילו הנה נשאתי פניך גם
לדבר הזה׳ ואמר השמר מפניו ושמע בקולו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי
בקרבו לו כלם יורוך על השגתם לפעולותיהם והיות להם רצון ובחירה במה שהושפע
להם מן ההנהגה כמו שיש לנו רצון במה שהושפע לנו ונוכל עליו בעקר היותנו לא
שאנחנו נעשה הפחות ויקדם להנהגתנו ופעולתנו ההעדר אבל השכלים והגלגלים
אינם כן אבל יעשו הטוב לעולם ואין אצלם כי אם הטוב כמו שנבאר בפרקים הבאים וכל
מה שיש להם הוא נמצא בשלמות ובפעל תמיד מעת שנמצאו׳׳

פרק ח׳ מן הדעות הקדומים המתפשטים אצל הפילוסופים ורב ההמונים
שלתנועת הגלגלים קולות נוראים עצומים מאד והיתה ראייתם על זה
אמרם הגרמים הקטנים אשר אתנו בשיתנועעו תנועה מהירה ישמע להם קעקוע
עצום ויליל מרעיד כל שכן גרמי השמש והירח והכוכבים לפי מה שהם מן הגודל
והמהירות וכת פיתאגורס כלה תאמין שיש להם קולות ערבים נערכים עם גדלם
כהערך המוסיקאי ויש להם עלה להיותנו בלתי שומעים הקולות ההם הנוראים
העצומים וזה הדעת מפורסם באומתנו גם כן הלא תראה החכמים יתארו גודל קול
השמש בעת מרוצתה כל יום בגלגל וכן ראוי לכלם׳ ואמנם ארסטו׳ ימאן זה ויבאר
שאין להם קול והנה תמצא זה בספרו בשמים ומשם תבין זה ולא תרחיק היות דעת
ארסטו׳ חולק על דעת חכמים בזה כי זה הדעת ר״ל היות להם קולות אמנם הוא נמשך
אחר האמנת גלגל קבוע ומזלות חוזרים וכבר ידעת הכרעתם דעת חכמי אומות העולם
על דעתם בענין התכונה הזאת והוא אמרם בפי׳ ונצחו חכמי אומות העולם חכמי
ישראל וזה אמת כי הענינים העיוניים אמנם דבר בהם כל מי שדבר כפי שהביא אליו
העיון ולזה יאמן מה שהתאמת מופתו׳׳

פרק ט׳ כבר בארנו לך שמספר הגלגלים לא דוקדק בזמן ארסטו׳ ושהמונים

הגלגלים בזמננו תשעה ואמנם מנו הכדור האחד הכולל גלגלים רבים ויחשבוהו
לאחד כמו שיתבאר למי שעיין בחכמת התכונה ולזה לא ירחיק אשר מאמר קצת
החכמים שהם רקיעים הם שנ' הן לי"י אלהיך השמים ושמי השמים כי הוא מנה
מנה כדור הכוכבים כלם אחד ר"ל הגלגלים אשר בהם כוכבים ומנה כדור הגלגל
המקיף אשר אין כוכבים בו כדור שני ואמר שהם רקיעים הם' ואני אקדים לך הקדמה
שיצטרך אליה בענין כוונתי בזה הפרק והיא זאת' דע כי גלגל נגה וכוכב יש מחלקת
בהם בין הראשונים מבעלי הלמודים אם הם למעלה מהשמש או תחת השמש
מפני שאין שם מופת יורנו על סדור שני הכדורים האלה והיה דעת הראשונים כלם
שכדורי נגה וכוכב למעלה מן השמש ודע זה והבינהו מאד' ואחר כן בא בטלמיוס
והכריע היותם מתחת ואמר שהיה הנאות בענין הטבעי שיהיה השמש באמצע ושלשה
כוכבים למעלה ממנו ושלשה תחתיו' ואחר כן באו אנשים אחרים באנדלוס חכמי
בלמודים מאד ובארו לפי הקדמות בטלמיוס כי כוכב נגה למעלה מהשמש' וכבר חבר
בזה אבן אפלח האשבילי אשר התחברתי עם בנו ספר מפורסם' ואחר כן השתכל
בזה הענין הפילוסוף המעולה אבו בכר בן אלצאיג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו
והראה דרכי ראיות כבר העתקתים ממנו ירחיק בהם שיהיו כוכב ונגה למעלה מן ה
שמש אבל זה אשר זכרו אבו בכר הוא ראית הרחקת זה לא ראית מניעתו ובכלל
יהיה הענין כן או לא יהיה הנה הראשונים כלם היו מסדרים כוכב ונגה למעלה מן
השמש ולזה היו מונים הכדורים חמשה כדור הירח הסמוך לנו בלא ספק וכדור
השמש אשר הוא למעלה ממנו בהכרח וכדור החמשה הכוכבים הנבוכים וכדור
הכוכבים העומדים והגלגל המקיף בכל אשר אין כוכב בו ויהיה מספר הכדורים המצוירים
ר"ל כדורי הצורות אשר בהם כוכבים כי כן היו הראשונים קוראים הכוכבים צורות
כמו שהוא מפורסם בספריהם יהיה מספרם ארבעה כדורים כדור הכוכבים העומדים
וכדור הכוכבים הנבוכים החמשה וכדור השמש וכדור הירח ולמעלה מכלם גלגל אחד
חלק אין כוכב בו וזה המספר הוא אצלי שרש גדול מאד לענין עלה בדעתי לא
ראיתיו לאחד מן הפילוסופים בבאור ואולם מצאתי בדברי הפילוסופים ודברי החכמים דברים
העירוני על זה ואני אזכרהו לך בזה הפרק ואבאר הענין'

פרק י'

ידוע מפורסם בכל ספרי הפילוסופים כשידברו בהנהגה אמרם
כי הנהגת זה העולם התחתון ר"ל עולם ההויה וההפסד אמנם
היא בכחות השופעות מן הגלגלים וכבר זכרנו זה פעמים וכן תמצא החכמים ז"ל אומ'
אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע מכה אותו ואומר לו גדל שנא'
הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ ומזל יקראוהו גם כן הכוכב תמצא זה
מבואר בראש בראשית רבה אמרו יש מזל שהוא גומר פירותיו לשלשים יום ויש מזל

שהוא גומר הלוכו לשלשים שנה הנה כבר בארו זה המאמר שאפ׳ אישי ההויה יש להן
כדור, כוכבים מיוחדים להם וא״כ שכל כדור הגלגל מתפשטת בכל הנמצאות אבל א
יהיה גם כן כח מכל אחד מיוחד כמין האחד כמו בכדור הגשם האחד כי המציאות
כלו איש אחד כמו שזכרנו וכן זכרו הפילוסופים שלירח כח מיסוד ומיוחד בכדור המים
וראיה על זה הסכמת הימים והנהרות בתוספת הירח והתמעטם בחסרונו והיות המשך
בימים עם הקדים הירח והרחקו כשובו לאחור ר״ל עליתו וירידתו ברכבו הגלגל כפי א
מה שהוא מבואר עלה למי שהשקיף על זה אמנם היות עיון השמש מנע יסוד
האש זה מבואר מאד כמו שראיתו מהתפשט החם במציאות עם השמש והגבורה
הקור בהרחקו ממקום אי בהעלמו ממנו וזה מבואר אין להאריך בזכרו. ועלה בדעתו
באשר ידעתי ואת כי אלו הארבעה כדורים המאירים וא״כ ששופעים מכלל בחיות
בכל המהויות והנה עליהם יש לכל כדור וכוכב מן הארבעה יסודות הכדור ההוא התחלה
כי היסוד ההוא והוא המונע אותו הנעה ההיא בהנעתו לבד ויהיה כדור הירח מנע ה
מים וכדור השמש מנע האש וכדור שאר הכוכבים הנבוכים מנע האויר ולזה הנה
תנועותם והתחלפם ושובם ושרותם ועמידתם ירבה הנער האויר והתחלפו והקפתו א
והתפשטו במהירות וכדור הכוכבים העומדים מנע הארץ ואולי בעבור זה הקדימה
התנועה לקבלת ההפעלות והתמזגות לאחור הכוכבים העומדים בתנועה וכבר השגח
על התיחדות הכוכבים העומדים בארץ באמרם שמספר מיני הצמחים כמספר ה
אישי כוכבי מכלל הכוכבים וכן אפשר שיהיה הכדור שיהיו הכדורים ארבעה והיסודות
המתנועעים מהם ארבע והכחות הכוללות הנה מאחם במציאות בכלל ארבעה
כחות כמו שבארנו וכן כחות כל התנועה גלגלית ארבע כחות והם צורת הגלגל ר״ל
כדוריו ונפשו ושכלו אשר בו ועוד כמו שבארנו והשכל הנבדל אשר הוא ראשון
וכבר זה מאד ובארו כי לולא היות צורת ואת הצורה לא היה יכול בשום פנים להתנועע
התנועה הכוכבית על הדבקות מפני שאי אפשר דבקות תנועה בחוזר חלילה לא בתנועה
הכוכב לבד אבל התנועה הישרה וא״כ שישוב המתנועע בדרך ההיא בעצמו פעמים
לא ירבק התנועה כי בין כל שתי תנועות זו הפך זו מנוחה כמו שהתבאר במקומו ב
מקומו הנה כבר התבאר שמתבאר דבקות התנועה בחיות בדרך אחד בעצמו ש
יהיה המתנועע מתנועע בכוכב ולא יתנועע רק בעל נפש הנה והוא מציאות ה
נפש ואי אפשר מבלתי מביא להתנועה והוא שעור וכונה למה שעור כמו שזכרנו וזה
לא יהיה הנה כי אם בשכל אחר שאינו בריאה ממה שהוא בנגד ולא בקשה הנפש
ואי אפשר מבלתי נמצא אחד הוא אשר עור והיה הספק אלא כמו שבארנו הנה
אלו ארבע כחות להנעת הגלגל וארבע כנגד מן הכחות הכוללות הבאות הכוללות
מאתו אלינו והם כח הויות המציאות וכח הנפש הצומחת וכח הנפש החיה וכח
הנפש המדברת כמו שבארנו ועוד שזה בשהבין פעולות אלו הכחות המציאם

שנו מינם הוית כל מה שיתהוה ושמירת המתהוה ההוא ר"ל שמירת מינו תמיד ושמירת אישיו זמן אחד והוא ענין הטבע אשר יאמר שהוא חכם מנהיג משגיח בהמצאת החי במלאכה כמחשבית, משגיח בשמירתו והתמדתו בהמצאת כחות נוהגת עושה הכל כפי מציאותו וכחות, וזה הכל כפי שמירתו ושמירתו הזמן שאיפשר הכונה היא זה הענין; והוא האלהי המגיע ממנו שתי הפעולות האלו באמצעות הגלגל ומספר הארבעה הזה הוא נפלא ומקום התבוננות במדרש ר' תנחומא אמר כמה מעלות היו בסלם ארבע ר"ל אמרו והנה סלם מוצב ארצה ובכל המדרשות יזכר שארבע מחנות מלאכים הם ונשנה זה פעמים וראיתי בקצת הנסחאות כמה מעלות היו בסלם שבע · אבל כ' הנסחאות כלם וכל המדרשות מסכימים שמלאכי אלהים אשר ראם עולים ויורדים אינם רק ארבעה לא יותר שנים עולים ושנים יורדים ושהארבעה נקבצו במדרגה אחת מן המדרגות הסלם והיו הארבעה בשורה אחת שנים העולים ושנים היורדים עד שהם למדו מזה שרחב הסלם היה עולם ושליש במראה הנבואה כי רחב המלאך האחד במראית הנבואה היה שליש העולם כאמרו וגויתו כתרשיש ויהיה רחב הארבעה שני עולמות ושליש · ובמשלי זכריה כאמרו ארבע מרכבות יוצאות מבין שני ה ההרים וההרים הרי נחשת אמר בם זה אלה ארבע רוחות השמים יוצאות מהתיצב על אדון כל הארץ והם עלת כל מה שיתחדש ואמנם זכרון נחשת וכן אמרו נחשת קלל הראה כי כונת השתתפות והבן אחר זה כונת הענין · ואמנם אמרם שה מלאך שליש העולם והוא אמרם בבראשית רבה בזה הלשון שהמלאך שלישו של עולם הוא מבואר מאד וכבר בארנו זה בחבורינו הגדול בתלמוד כי הנבראות כלם שלשה חלקים השכלים הנפרדים והם המלאכים והשני גופות הגלגלים והשלישי החמר הראשון ר"ל הגופות המשתנות תמיד אשר תחת הגלגל כן יבין מי שירצה להבין חידות הנבואה ויעור משנת השינה וינצל מים הסכלות ויעלה אל עליונים למעלה ואמנם מי שיישב לו שיוט בידי סכלותו וירד מטה מטה לא יצטרך שיטריח גופו ולא לבו יעדר התנועה והוא ירד למטה בטבע · והבן כל מה שנזכר והתבונן בו ·

זכ"ק

פרק י"א

דע כי כשתהיה התכונה הזאת הנזכרת כשיקראוה ויבינה איש למודי לבד יחשוב שהם מופת חותך על צורת הגלגלים ומספרם כך ואין הענין כן ואין זה המבוקש בחכמת התכונה אבל מהם ענינים מופתיים שהם כן כמו שהתבאר במופת שדרך השמש נוטה מן הקו השוה וזה מה שאין ספק בו · אבל אם יש לו גלגל יוצא למרכז או גלגל הקפה לא התבאר במופת וזה ממה שלא ירגיש עליו בעל התכונה כי כונת החכמה הזאת להניח תכונה שיהיה עמה שתהיה התנועה הכוכב אחת סבובית אין מרוצה בה ולא איחור ולא שנוי ותהיה המחייב מן התנועה ההיא נאות למה שיראה ויושג עם זה שימעט התנועות ומנין הגלגלים

כל מה שיוכל כי על דרך משל כשנוכל להנח תכונה שיתכן עמה הנראה מתנועת
זה הכוכב בשלשה גלגלים ותכונה אחרת שיתכן עמה זה בעצמו בארבעה גלגלים מן
הראוי שנסמך על התכונה שמספר תנועותיה מעט ולזה בחרנו בעמוד יסודות המרכז
על גלגל סבוב כמו שזכר בטלמיוס ולפי זה הענין כאשר השגנו תנועת הכוכבים
עומדים כלם תנועה אחת לא תתחלף ולא ישתנו הערותיה קצתם מקצתם הסכמנו
על היותם כולם בגלגל אחר ולא ימנע שיהיה כל כוכב מהם בגלגל ויהיו תנועותיהם
כולם אחת והגלגלים ההם כולם על קטבים אחרים ויהיו אז השכלים לפי מספר
כוכבים כמו שנ' היש מספר לגדודיו רז"ל לרכוש כי השכלים וגרמי השמים והכחות
כלם הכל גדודיו ואי אפשר מבלתי שיכלול מיוחם מספר עד שאילו היה הענין כן לא
היה נספר עלינו סדריו במנותנו גלגל הכוכבים העומדים כדור אחר כמו שמנו
חמשת גלגלי הכוכבים הנבוכים עם רב גלגליהם כדור אחד כי הכונה בכר הכינור
אותה שדרכנו נמנה כל הכח אשר השגנוהו במציאות השגה כוללת מבלתי שנזהר
לגבול אמתת השכלים והגלגלים אכל המכון כלו שהנמצאות מאחת הבורא ית'
יחלקו שלשה חלקים האחד מהם השכלים הנפרדים והשני הגופות הגלגליים
אשר הם נושאים לצורות שומרות לא תעתק בהם הצורה מנושא לנושא ולא ישתנה
הנושא ההוא בעצמו והשלישי לו הגשמים ההווים הנפסדים אשר יכללם חמר אחד
ושההנהגה שופעת מהבורא ית' על השכלים כפי סדרם ומן השכלים ישפעו מהם
ממה שהוחן להם טובות ואורים על גופות הגלגלים וישפעו מן הגלגלים כחות וטבות
על זה הגוף ההוה הנפסד ברב מה שהוחנו מהתחלותיהם ודע כי כל משפיע טוב
אחר כזה הסדר אין מציאות המועיל ההוא וכוונתו ותכליתו להועיל זה המקבל
הועלת לבד כי יתחיב מזה השקר הגמור וזה כי התכלית יותר נכבד מן הדברים
אשר הם בגלל התכלית והיה מתחיב אם כן שיהיה מציאות העליון השלם והנכבד
מפני הפחות ולא יחשוב זה משכיל אבל הענין כמו שאספר וזה כי הדבר השלם
בער אחד מן השלמיות אפשר שיהיה השלמות ההוא בגבול שישלים עצמו ולא
יעבור ממנו שלמות לזולתו ואפשר שיהיה שלמותו בענין שיותר ממנו שלמות
לזולתו כאילו האמר על דרך משל שיהיה איש יש לו מן הממון מה שיספיק לצרכו
לבד ולא יותר ממנו מה שיועיל ממנו לזולתו ואחר יש לו ממון יותר ממנו יעשיר
אנשים רבים עד שיתן לאיש אחד שיעור שיהיה בו האיש ההוא גם כן עשיר ויותר
לו שיעשיר בו איש שלישי כן הענין במציאות שהשפע המגיע ממנו ית' להמציא
השכלים נפרדים ישפע מן השכלים ההם גם כן להמציא קצתם את קצתם עד
שכל הפועל ואיצלו תפסק המציאות הנפרדים וכל נפרד תשפע ממנו גם כן המציאה
אחת עד שיגיעו הגלגלים אל גלגל הירח ואחריו זה הגוף ההוה הנפסד ר"ל החמר
הראשון ומה שהרכב ממנו וכל גלגל יגיע מאתו כחות אל היסודות עד שישלם

שפעם

שתשוב אל תכלית ההויה וההפסד ואלו הענינים כולם כבר בארנו שרובם מסכימים דברי
אומה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו כי אומתנו אומה חכמה שלמה כמו שבאר יתע׳
על יד האדון אשר השלימנו ואמר רק עם חכם ונבון וגומ׳ אך כאשר אבדו
טובותינו רשעי האומות הסכלות ואבדו חכמתנו וחבורינו והמיתו חכמינו עד ששבנו
סכלים כמו שיעדנו רע בעונותינו ואמר ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר
והתערבנו בהם ונעתקו אלינו דעותיהם כמו שנעתקו אלינו מדותיהם ופעולותיהם
כמו שאמר בדמיון המעשים ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם כן אמר בהעתק
דעות הסכלים ובילדי נכרים ישפיקו תרג׳ יונתן ע״ה ובנימוסי עממיא אזלין וכאשר
גדלנו על מנהג דעות הסכלים שבו אלו הענינים הפילוסופיים כאילו הם נכרים מתורתנו
כזרותם מדעות הסכלים ואין הענין כן ואחר שנכפל בדברנו זכרון השפע מהענין
והשכליים צריך שנבאר לך אמתתו ר״ל הענין אשר יקרא בשפע ואחר כן אתחיל
לדבר בחדוש העולם

נ״א אשר המרחק

פרק יב

מבואר הוא שכל מחודש יש לו סבה פועלת בהכרח היא אשר
חדשתהו אחר שלא היה נמצא והפועל ההוא הקרוב לא ימלט
מהיותו גשם או לא גשם וכל גשם לא יעשה מעשהו מאשר הוא גשם ואמנם יעשה
מעשה אחד מאשר הוא גשם אחד ר״ל בצורתו והנה הדבר בזה אחר כן והפועל ההוא
הקרוב המחדש לדבר המחודש אפשר היותו גם כן מחודש וזה לא ילך אל לא תכ־
לית אבל אי אפשר לנו בהכרח אם יש דבר מחודש מבלתי שנגיע למחדש קדמון
בלתי מחודש הוא אשר חדשו ונשאר לשאול על מה חדש עתה ולא חדש זה מקודם
אחר שהוא נמצא ואי אפשר בהכרח מבלתי שיהיה המונעות הפעולה ההיא המחודשת
קודם חדושה אם מהעדר ערך אחד בין הפועל והפעול אם היה הפועל גשם או מ׳
מפני הכנת החמר אם היה הפועל בלתי גשם וזאת ההצעה כלה כפי מה שיחייבהו
העיון הטבעי מבלתי שנשגיח עתה לקדמות העולם או חדושו כי אין זה כונת זה
הפרק וכבר התבאר בחכמת הטבע כי כל גוף שיעשה מעשה אחד בגוף אחר לא
יעשה בו רק בשיפגשהו או יפגוש מה שיפגשהו אם היה מעשה הפועל ההוא
באמצעים דמיון זה כי הגוף אשר חמם עתה אמנם חמם בפגוש אותו גוף האש
או שהאש חממה האויר והאויר המקיף בגוף ההוא חממו ויהיה הפועל הקרוב א׳
לחמום הגוף ההוא גוף האויר החם ועד שהאבן השואבת אמנם המשיך הברזל מ׳
רחוק בכח שיתפזר ממנה באויר כי יגש הברזל ולזה לא תמשיך על אי זה רוחק
שיזדמן אבל על רוחק שישתנה האויר אשר בינו ובין הדבר המתחמם מבחוץ אבל
כשיפסק חם האויר מזה האש תחת זאת השעה לא תתך ממנו כן הענין במה
שימשך וזה אשר לא היה חם ואחר כך נתחמם אי אפשר לו בהכרח מבלתי סבה
מחממת התחדשה אם אש התחדשה או שהיה ממנו על רוחק אחד והשתנה

פי׳ שלא יחמם זה הוא על
דרך זה רחוק אחרון · א״ב

הדרך ההוא והערך ההוא הוא אשר היה עבר ואחר כך התחדש וכן נמצאו כבית כל
מה שיתחדש במציאות ממורגשים [היה] כבתם הם המזוגות היסודות אשר הם גשמים
פועלים קצתם בקצתם ומתפעלים קצתם מקצתם ר"ל שסבת חדושם קריבת גוף אל
גוף או רחוק גוף מגוף ומצב במה שנמצאהו ממוחשים שאינם נמשכים אחר
מזג והם הצורה כלם אשר להם גם כן מבלתי פועל ר"ל נותן הצורה והוא בלתי
גשם כי פועל הצורה צורה לא בחמר כמו שהתבאר במקומותיו וכבר העירנו על
ראית זה במה שקדם ומה שבאר לך זה וגם כן כי כל מזג מקבל התוספת והחסרון
והוא יתחדש ראשון ראשון והצורות אינם כן שהם לא יתחדשו ולזה אין תנועה ראשון ראשון
בהם ואמנם יתחדשו או יפסדו בלא זמן אינם אם כן מפעולת המזג אבל המזג אמ'
מכין החמר לקבל הצורה לבד ויפעל הצורה דבר לא יקבל החלוקה כי פעולתו ממינו
ולזה מבואר שפועל הצורה ר"ל נותנה צורה בהכרח והוא נבדלת וזה הפועל אשר
הוא בלתי גוף כן השכל שיהיה מעשהו למה שיעשהו בערך אחד אחר שאינו גוף
שיקרב או ירחק או יקרב גשם לו או ירחק ממנו מפני שאין ערך מרחק בין הגוף ובין
מה שאינו גוף ובהכרח יהיה שלא תעדר הפעולה ההיא תעדר הכנת החמר ההוא
לקבל פעולת הנבדל הנה כבר התבאר שפעולת הגשמים כפי שיעור קרבתם בקצתם
ודרוב הכנת הדברים לקבל פעולת מי שאינו גוף אשר הפעולה ההם הם הצורות
וכאשר היו מעשי השכל הנפרד מבוארים גלויים במציאות והם כל מתחדש בלתי
מגשם מתחדש מגוף המזג לבד ידענו בהכרח שזה הפועל לא יעשה בקרבה ולא על
דרך מיוחד מכני שאינו וגשם ויכלה לעולם פועל הנבדל בשפע על צד ההדמות
בענין התמיד אשר ישפיע מכל צד ואין לו צד מיוחד שימשך ממנו או ימשיך לו ולזה
אבל מכלו הוא עצמו ולכל הצדדים וזה הקרובים אליו והרחוקים ממנו תמיד כן וזה
השכל לא יגע אליו כי מצד אחד ומרחק אחד ולא יגע כדי לאולתו גם כן מצד
מיוחד ועל דרך מיוחד ולא בעת בלתי עת אבל פעולתו תמיד כל אשר יזדמן דבר
יקבל הפועל ההוא הנמצא על התמידות אשר כנה בשם שפע כן הבורא יתעלה שמו כי
כאשר התבאר שהוא בלתי גוף והודיע שהכל פעלו ושהוא ככח הפועלת כמו שבארנו
וכמו שנבאר נאמר שהעולם משפע הבורא ושהוא השפיע עליו כל מה שהתחדש
מי וכן יאמר שהוא השפיע דבריו על הנביאים הענין כלו שזה הפעולה פעולת בלתי
גוף והוא אשר יקרא פעלו שפע וזה השם ר"ל השפע כבר הועתק לשון העברי גם כן
על הבורא מצד ההדמות בענין המים השופעת כמו שזכרנו מצד שלא ימצא להדמות
עוסקים פעולת הנבדל יותר ראויה מזה הלשון ר"ל השפע שלא על על אמתת שם שהשאיל
לאמתת הענין כי עצם פעולת הנבדל כבר מאוד כבכורה עצם מציאות הנבדל וכמו
שהדמיון לא יוכל נמצא כי אם גוף או כח בגוף כן לא יוכל הדמיון הוית פעולה רק
בקרבת פועל או על מרחק אחד ומצד מיוחד ובעבור זה כאשר ההדמה אל קצת

ההמון היות השכל לא גוף או שיהיה לא יקרב למה שיעשהו ירחק שיהיה יעשה המלאכים כי כבר
המלאכים יעשו הפעולות ההם בקריבה ובנגיעה וגשם בגשם כמו שנעשה אנחנו כמה ש
נעשה ויאמרו המלאכים גם כן גשמים ומהם מי שיאמין שהוא ית' יעשה הדבר בדבור —
כדברנו ר"ל באותיות וקול וישמע הדבר ההוא כל זה המשך אחר הדמיון אשר גם הוא
יצר הרע באמת כי כל חסרון בדבר או במדה הוא פעל הדמיון או נמשך אחר פעלו
ואין זה ענין הפרק אבל הכונה להבין ענין השפע הנאמר בחק הבורא ובחק השכלים
ר"ל המלאכים להיותם בלתי גשמים ויאמר בכחות הגלגלים גם כן שהם ישפיעו —
במציאות ויאמר שפע הגלגל אע"פ שפעולותיו בגשמים מגיעים ולזה יעשו הכוכבים בדרך
משפיע ר"ל קרבתם למרכז ורחקם ממנו וערך קצתם לקצתם ומהנה נכנס למשפטי ה
כוכבים אבל מה שיכריחו שספרי הנביאים השאילו ענין השפע גם כן לפעל הבורא
הוא אמרו כי עמך מקור חיים אמר כי שפע המציאות ~~לאמר המציאות אשר הוא~~
~~חיים בלא ספק~~ וכן השלמות האומר והוא אמרו באורך נראה אור הוא הענין בעצמו
כי בשפע השכל אשר שפע ממך נשכיל ונהיה ישרים ונשיג השכל ונבינהו

אמרו עמך מקור חיים חיים ואמר
ר"ל שפע החיים שלו המציאות
אשר הוא החיים בלא ספק
וכן אמרו כו'

פרק יג

דעות האנשים בקדמות העולם או חדושו לכל מי שהאמין שיש
שם אלוה נמצא הם שלשה דעות הדעה הראשונה והיא דעת
כל מי שהאמין תורת משה רבינו ע"ה הוא שהעולם בכללו ר"ל כי כל נמצא מלבד הבורא
ית' השם המציאו אחר ההעדר הגמור ושהשם לבדו היה נמצא ולא דבר בלעדיו לא
מלאך ולא גלגל ולא מה שבתוך הגלגל ואחר כן המציא כל אלה הנמצאות כמו מה
שהם ברצונו וחפצו לא מדבר ושהזמן עצמו גם כן מכלל הנבראים כי הזמן נמשך אחר —
התנועה והתנועה מקרה במתנועע והמתנועע ההוא בעצמו אשר הזמן נמשך אחר
תנועתו מחודש והיה אחר שלא היה ואשר יאמר היה הבורא קודם שיברא ה
עולם אשר תורה מלת היה על זמן וכן כל מה שיעלה בשכל מהמשך מציאותו —
קודם בריאת העולם המשך אין תכלית לו כל זה שער זמן או דמיון זמן לא אמתת
זמן כי הזמן מקרה בלא ספק והוא אצלנו מכלל המקרים הנבראים כשחרות וה
לובן ואע"פ שאינו ממין האיכות אלא שהוא בכלל מקרה דבק לתנועה כמו שיתבאר
למי שהבין דברי ארסטו בבאור הזמן ואמתת מציאותו ונבאר הנה ענין ואע"פ —
שאינו מכונת מה שאנחנו בו אלא שהוא מועיל והוא אשר ריב העולם ענין הזמן י
מהיותו נעלם על רוב החכמה עד שנבוכו בו היש לו אמתות במציאות או אין אמתות
לו כגאלינוס וזולתו הוא היותו מקרה במקרה כי המקרים הנמצאים בגשמים מציאות
ראשונה כמראים והטעמים יובנו בתחלת מחשבה ויצוירו ענינם ואמנם המקרים
אשר נושאיהם מקרים אחרים כלובן במראה והעגול והחלק כי ירוע ענינם מאד
ובלבד כשישוב אל זה שיהיה המקרה הנושא בלתי עומד על ענין אחד אך ישתנה

טשטש

משיג לענין ונקבע בזמן שני הענינים יחד שהוא מקרה דבק לתנועה והתנועה ישלם הדברים
מקרה למתנועע ואין התנועה כדמות השחרות והלובן אשר הם ענין מיושב אבל
ממהות התנועה ועצמותה שלא תתישב על ענין ואפי׳ כהרף עין וזה ממה שחייב
העלם ענין הזמן והכונה שהוא אצלינו דבר נברא מחודש כשאר המקרים והעצמים
הנושאים למקרים ההם ולזה לא תהיה המצאת הבורא לעולם בהתחלה ומעורב
כי הזמן מכלל הנבראות והתבונן זה הענין מאד בעבור שלא תתחייב התשובות אשר
אין לשוב מהם למי שיסכל זה כי כשתקיים זמן קודם העולם תתחייב להאמין הקדמות
כי הזמן מקרה ואי אפשר מבלתי נושא ויתחייב מציאות דבר קודם מציאות זה ה
עולם הנמצא עתה ומזה הוא הבריחה. וזו היא אחת הדעות והוא יסוד תורת משה
רבי׳ בלא ספק והיא שנית יסוד היחוד לא יעלה בדעתך זולת זה ואברהם אבינו
בשם התחיל לגלות זה הדעת אשר הביאו אליו העיון ולזה היה קורא בשם יי׳ אל עולם וכבר
הראה זה הדעת באמרו קונה שמים וארץ׳ והדעת השני הוא
דעת כל מי ששמענו ענינו וראינו דבריו מן הפילוסופים וזה שהם אומרים כי מן ה
שקר שימציא השם דבר לא מדבר ואי אפשר גם כן אצלם שיפסד דבר אל לא
דבר ר״ל שאי אפשר שיהוה נמצא אחד בעל חמר וצורה מהעדר החמר ההוא
העדר גמור ולא יפסד אל העדר החמר ההוא העדר גמור ותאר השם אצלם
בשהוא יכול על זה כתארו שהוא יכול לקבץ בין שני ההפכים בעתה אחת בנושא א
אחד או יברא מרובע קטרו צוה לצלעו ומה שידמה לזה מן הנמנעות
והמובן מדבריהם שהם אומ׳ כמו שאין לאות בחקו להיותו בלתי ממציא הנמנעות
כי לנמנע טבע קיים אינו מפעולת פועל ולזה אי אפשר לשנותו כן אין לאות בחקו
כשלא יוכל להמציא דבר מלא דבר שזה מכת הנמנעות כלם ולזה יאמינו שיש א
חמר אחד נמצא קדמון כקדמות האלוה לא ימצא הוא זולת החמר ולא החמר ימצא
זולתו ולא יאמינו שהחמר במעלתו ית׳ במציאות אבל הוא סבת מציאותו והוא לו על
דרך משל כחמר ליוצר או הברזל לנפח והוא אשר יברא ממנו מה שירצה פעם יצייר ממנו
שמים וארץ ופעם יצייר ממנו זולת זה ובעלי זה הדעת מאמינים כי השמים גם כן
הווים נפסדים מחמר נמצא אל חמר נמצא אלא שאינם הווים מלא דבר ולא נפסדים
אל לא דבר אבל כמו שאישי בח״ח הווים נפסדים מחמר נמצא אל חמר נמצא כן ה
שמים יהוו ויפסדו והויתם והפסדם כשאר הנמצאות אשר תחתיהם ואנשי ואת
הכת יחלקו אל כתות אין תועלת לזכרון כתותיהם ודעותם בזה המאמר אבל שורש
זה הכת הכולל מה שזכרתי לך ואפלטון גם כן זאת היא אמונתו והנה תמצא א
ארסטו׳ יספר עליו בספר השמע ר״ל אפלטון כי השמים הווים נפסדים וכן תמצא שהוא יאמין
דעתו מבואר בספרו לטימאוס אלא שהוא לא יאמין אמונתנו כמו שיחשוב מי
יבחן שלא יבין הדעות ולא ידקדק העיון וידמה שדעתנו ודעתו שוה ואין הענין כן שאנחנו

נאמין היות השמים לא מדבר אלא אחר ההעדר המוחלט והוא יאמין שהם
נמצאים נהיים מדבר וזהו הדעת השני׳ והדעת השלישי והוא דעת
ארסטו והנמשכים אחריו ומפרשי ספריו וזה שהוא אמר מה שאמרוהו אנשי הכת
הזכורה והוא שלא ימצא בעל חמר מלא חמר כלל ויוסיף על זה ויאמר כי ה
שמים אינם נופלים תחת ההויה וההפסד בשום פנים ובאור דעתו כזה הוא יחשוב
שזה הנמצא כלו כפי מה שהוא לא סר ולא יסור היותו כן ושהדבר הקים אשר
לא יפול תחת ההויה וההפסד והוא השמים לא סר היותם כן ושהזמן והתנועה
עולמים תמידיים לא הווים ולא נפסדים ושהדבר ההוה הנפסד והוא מה שתחת
גלגל הירח לא סר היותו כן ר״ל שהחמר ההוא הראשון לא הוה ולא נפסד בעצמו
אבל הצורות יבאו בו אחר סור זו יפשוט צורה וילבש אחרת ושזה הסדר כלו העליון
והתחתון לא יפסד ולא יבטל ולא יתחדש בו מתחדש מה שאין כטבעו ושהוא חוץ
להקש בשום פנים ואמר והע״ע שלא אמרו כזה הלשון אבל העולה מדעתו שהוא
משער הנמנע אצלו שישתנה לאלוה רצון או יתחדש לו חפץ ושכל זה המציאות
כפי מה שהוא השם המציאו ברצונו אבל לא פעל אחר ההעדר וכמו שהוא משער
הנמנע שיעדר הבורא או ישתנה עצמו כן יחשוב שהוא משער הנמנע שישתנה
לו רצון או יתחדש לו חפץ ויתחייב שיהיה זה הנמצא כלו כפי מה שהוא עתה כן
היה כמה שלא סר וכן יהיה עדי עד זה באור לך הדעות ואמתתם והם דעות מי
שהתבאר אצלו במופת מציאות האלוה לזה העולם אבל מי שלא ידע מציאות האל
ית׳ אבל חשב שהדברים הווים נפסדים בהתקבץ ובהתפרד כפי המקרה ושאין שם
מנהיג ולא סדר מציאות והוא אפיקורוס וסיעתו והדומים לו כמו שספר אלכסנדר
אין תועלת לנו בזכרון הכתות ההם כי כבר התבאר במופת מציאות האל וזכרנו דעות
אנשים בנו ענינם על יסוד כבר התבאר סותרו במופת אין תועלת בו וכן השתדלו
עוד לאמת מאמר בעלי הדעת השני ר״ל היות השמים הווים נפסדים אין תועלת
לנו בו מפני שהם מאמינים בקדמות ואין הפרש אצלינו בין מי שיאמין שהשמים
הווים מדבר בהכרח ונפסדים אל דבר או יאמינה ארסטו אשר יאמין שהם בלתי הווים
ולא נפסדים כי כונת כל נמשך אחר תורת משה רבי׳ ואברהם אבינו או מי שילך
בדרכיהם אמנם היא אמונה שאין דבר קדמון עם השם ית׳ ושהמצאת הנמצא
מהעדר בחק השם אינה מכת הנמנע אבל יחשבו קצת חכמי העיון שהוא
מחויב ואחר שישבנו הדעות אתחיל בבאור ראיות ארסטו על דעתו ומה הביאו
אל זה״

פרק יד״

לא אצטרך להשיב בכל פרק שזה המאמר אמנם חברתיו
לך לדעתי מה שעלה בידך ושאני לא אצטרך שאביא
לשון דברי הפילוסופים בכל מקום אבל ענייניהם ולא אאריך אבל אערוך על

על הדרכים אשר יכונו אליהם כמו שעשיתי לך בדעת המדברים ולא אשגיח למה
שדבר זולת ארסטו מהם שדעותיו הם הראויים להתבונן ואם תתקים התשובה עליו הנה
אין הספק במה שנשענו אין נשען עליו בדבר מהם יהיה זה רחק אולי מכל מי שהולך
על יסודי התורה יותר ראוי וזוכר חוץ · ואומר כי ארסטו יאמר כי התנועה לא הווה
ולא נפסדת כי התנועה המתחדשת כי הוא אמר אם התנועה התחדשה יש למתחדש
קודם לו תנועה והוא צאתו לפעל והתחדשו אחר שלא היה הנה היה אם כן התנועה
נמצאת והיא התנועה אשר בה נמצאת האחרונה (התנועה) אם כן התנועה הראשונה קדומה
בהכרח או ילך הענין לאין תכלית ולפי זה השרש גם כן יאמר כי הזמן לא הווה
ולא נפסד כי הזמן נמשך לתנועה ודבק לה ואין תנועה אלא בזמן ולא יושכל הזמן
אלא בתנועה כמו שהתבאר במופת ובזה הדרך יחייב לו בה קדמות העולם
הדרך שני לו יאמר החמר הראשון המשותף ליסודות הארבעה לא הווה
ולא נפסד שאם היה החמר הראשון הווה יהיה לו חמר ממנו נהיה ויחויב שיהיה
זה המתהוה בעל צורה שזו אמתת ההויה ואנחנו הנחנוהו חמר לא בעל צורה
אם כן הוא הדבר בלתי הווה מדבר והוא אם כן קדמון לא יאבד וזה גם כן יחייב
קדמות העולם · הדרך שלישי לו יאמר כי חמר הגלגל בכללו אין בו הפך
כי התנועה הסבובית אין הפך לה כמו שהתבאר במופת אמר וכל מה שנ
פסד הנה סבת הפסדו מה שבו מן ההתהפכות ואחר שהגלגל אין בו ההתהפכות
אינו אם כן נפסד ומה שאינו נפסד אינו מתהוה ויחלוט גזרות ויבארם והם שכל הוה
נפסד וכל נפסד הוה וכל מה שלא יתהוה לא יפסד וכל מה שלא יפסד לא יתהוה וזה
גם כן דרך יחייב בו מה שירצהו מקדמות העולם · הדרך רביעי אמר
כל מתחדש הנה אפשרות חדושו קודמת על חדושו בזמן וכן כל משתנה אפשרות
שנויו קודמת לו בזמן ובזאת ההקדמה חייב התמדת התנועה הסבובית ושאין לה
תכלה ולא התחלה ובזאת ההקדמה באר האחרונים מן הנמשכים אחריו קדמות העולם
ואמרו העולם קודם שהיה לא ימלט מהיות חדושו אפשר או מחויב או נמנע ואם היה
חדושו מחויב הנה לא בר היה נמצא ואם היה חדושו נמנע לא יתכן שימצא לעולם
ואם היה אפשר מי נושא האפשרות ההיא אם כן יש אפשר מבלתי דבר נמצא הוא
נושא האפשרות ובו יאמר לדבר ההוא שהוא אפשר וזה דרך חזק מאד בקיום קדמות
העולם וחשב קצת משכילי האחרונים מן המדברים שהתיר זה הספק ואמר כי
האפשרות היא בפעל הפועל לא בדבר המתפעל וזה אינו כלום מפני שהם שני אפשרים
כי כל דבר מחודש אפשרות חדושו קודם לו וכן הפועל אשר חדשו היה בו אפשרות
שיחדש מה שחדשו קודם שחדשו אם הם שני אפשרים בלא ספק אפשרות בחמר
שיהיה כך ואפשרות בפועל שיפעל כך ואלו אמהות הדרכים אשר ילך בהם ארסטו ·
בקיום קדמות העולם מצד העולם עצמו · ויש דרכים גם כן יזכרום הבאים אחריו הוציאום

ויחייב התמדת היא תנועה
הסבובית [illegible]
נצחית

מפילוסופיהם יקחו בהם קדמות העולם מצד הא-ל ית' שמו מהם שאמרו אם השם ית'
חדש העולם אחר ההעדר אם כן היה הבורא קודם שברא העולם פועל בכח וכאשר
ברא שב פועל בפעל הנה יצא השם מן הכח אל הפעל אם כן יש בו ית' אפשרות אחד
וצריך לו מבלתי ספק מוציא שיוציאהו מן הכח אל הפעל וזה גם כן מבוכה מאד
ואשר צריך שיתישב כל משכיל להתירו ולהראות סודו .
ודרך אחר שביעית
יפעל הפועל בעת אחת ולא יפעל בעת אחרת לפי המונעים או המביאים המתחדשים
לו כי יתחייבו לו המונעים בעת שלא פעל מה שירצהו ויחייבו לו המביאים רצון מה
שלא היה רוצהו מקודם ואחר שהבורא ית' שמו אין מביאים לו שיחייבו שנוי רצון ולא מונעים
ולא מונעים שיתחדשו או יסורו אם כן אין פנים להיותו פועל בעת אחת ולא יפעל אלא
בעת אחרת אבל פעלו תמיד כהתמדתו נמצא בפעל .
ודרך אחר שמינית
פעולותיו ית' שלמות מאד אין בהם דבר מן החסרון ואין בהם דבר לבטלה ולא מותר
וזהו הענין אשר ישבחהו ארסטו תמיד ויאמר הטבע חכם ולא יעשה דבר לבטלה ויש
הוא עושה כל דבר על מה שאפשר בו מן השלמות ואמרו אי אפשר טוב ממנו ולזה צריך
שיהיה תמיד שחכמתו כעצמו תמיד אבל עצמו וחכמתו אשר חייבה מציאותו ית' זה
המציאות וכל מה שאפשר שנחשבהו טענות מי שיאמין הקדמות מאלו הדרכים
יסתעף ויש אחד מהן ישיב ויעיד על צד ההרחקה שהם אומרים איך היה הבורא ית'
יישתבח בטל לא יעשה דבר בשום פנים ולא חדש מחדש דבר בנמצאים אשר לא
כל זמן המשך מציאותו הקדמון אשר אין תכלית לו לא יעשה דבר וכאשר הוא
שהמציאות הקדמה גם המציאות ושאלו הראיה על דרך משל שהשם ברא עולמות רבים
קודם זה על מספר מלא כדור גלגל השלון חרדל ושכל עולם מהם עמד שנים נמצאות על
מספר גרגרי חרדל היה זה בהצערך אל מציאותו ית' אשר אין תכלית לו כאילו אמרת
שהשם אמש ברא העולם שאנחנו כשנקיש התחלת מציאות אחר ההעדר אין
הפרש בין שנשים היות זה אחר מאות אלפים מן השנים או אחר זמן קרוב מאד .
וזה גם כן ממה שיחייבו כי מי שיאמין הקדמות ויעיד על צד עשות הראיה במסכים
אשר הדעות כולם מן העולם אשר יחייב זה שהענין טבעי לא מקרי ולזה נפלה
הסכמת הכל עליו ואמר ארסטו כי כל בני אדם מאמינים בהתמדת השמים ועמידתם
וכאשר שערו שהם בלתי הווים ולא נפסדים שמום משכן לאל ית' ולרוחניים ר"ל
מלאכים ויחסום לו להורות על התמדתם ויביא בזה השער גם כן ענינים מזה המין .
על צד חזוק הדעת אשר אמתהו העיון אצלו במקובלות .

וזה הוא

ואמרו אחר זה זה המציאות הוא
שלם שלימות שאפשר בו אין
העדרון יותר

אשי' השלם

פרק טו

כונתי בזה הפרק לבאר שארסטו אין אצלו מופת על קדמות
העולם לפי דעתו ואינו בזה טועה ר"ל שהוא עצמו יודע שאין
מופת לו על זה ושהטענות ההם והראיות אשר יאמר אותם הם אשר יראו ונטית

הנפש אליהם יותר והם יותר מעט ספקות כפי מה שיחשוב אלכסנדר ולא יחשב
ארסטו שהוא יאמין שהמאמרים ההם מופת כי ארסטו הוא אשר למד בני אדם
דרכי המופת וסדריו ותנאיו ואשר הביאני לזה המאמר כי האחרונים מן המשכילים
אחר ארסטו יחשבו שארסטו כבר עשה מופת על קדמות העולם ורב האנשים מן
החושבים שהתפלספו יקבלו מארסטו בזאת השאלה ויחשבו כי כל מה שזכר
מופת חותך אין ספק בו ויראו לחלוק עליו או לחשוב בו שנעלמה ממנו תעלומה
או ששגה בדבר מן הדברים ולזה ראיתי שאמשך עמהם לפי דעתם ואבאר להם
שארסטו עצמו לא יאמר שהוא עשה מופת בזאת השאלה מזה שהוא אומר
בספר השמע כי כל מי שקדמנו מחכמי הטבע יאמין כי התנועה בלתי הווה ולא
נפסדת מבלתי אפלטון שיאמין כי התנועה הווה נפסדת וכן השמים (גם כן) אצלו הוים
נפסדים זהו לשונו וידוע שאלו היתה זאת השאלה מבוארת אילו במופתים חותכים
לא היה צריך ארסטו שיסמכה בהיות (מי) שקדם מן הטבעיים מאמין כן ולא היה צריך
שיאמר כל מה שאמרו במקום ההוא מן ההרחקה למי שיחלוק עליו וגנות דעתו
כי כל מה שיתבאר במופת לא תוסף אמתתו ולא יחזק האמות בו בהסכים כל ה
חכמים כולם עליו ולא תחסר אמתתו ולא יחלש האמות בו בחלוק אנשי הארץ
כלם עליו ואתה גם כן תמצא ארסטו יאמר בספר השמים והעולם כשהתחיל לבאר
כי השמים בלתי הוים ולא נפסדים אמר נרצה עתה שנחקר אחר זה על השמים גם כן
ונאמר התראם מתהוים מדבר אין בלתי מתהוים מדבר ואם יפלו תחת ההפסד
או לא יפסדו כלל והשתדל אחר (הנה) זאת השאלה לזכור טענות מי שיאמר בהתהוות
השמים ויביא אחר זה דברים זה לשונו אמר שאנחנו כשנעשה זה יהיה מאמרינו
אז אצל מי שיבין יותר מקובל ויותר מרוצה וכל שכן כשישמעו טענות החולקים
תחלה שאנחנו אם נאמר דעתנו וטענותינו ולא נזכור טענות החולקים יהיה יותר
חלוש לקבלם אצל השומעים ומה שראוי על מי שירצה שידון באמת שלא יהיה
שונא מי שיחלוק עליו אבל יהיה חומל מורה על האמת יעביר לו מה שיעביר לעצמו
מיושר הטענות זה הוא דברי האיש ואתה עתה בעלי העיון הנשאר על זה האיש
תרעומת אחר זאת ההקדמה ואיך יחשב אדם אחר זה המאמר שעלה בידו מופת
על זאת השאלה ואם ידמה אדם וכל שכן ארסטו כי הדבר אשר התבאר במופת
תהיה קבלתו יותר חלושה אם לא ישמעו טענות החולקים עליו ועוד שומו זה דעה
לו ושדחיותו עליו טענה האם ארסטו יסכל ההפרש בין הטענות והמופתים ובין
הדעות אשר תחזק המחשבה בהם או תחלש ובין הענינים המופתיים ועוד זה
מאמר ההגדיי אשר קדמהו מהודות האמת לבעל דינו עד שיחזק דעתו הזה
כלו יצטרך אליו במופת אבל כונתו כלה היא שיבאר שדעתו יותר נכון מדעת
החולקים עליו ממי שיאמר שהעיון הפלסופי יביא אל היות השמים נופלים תחת

כהיות השמים הוים נפסדים

ההויה וההפסד אלא שהם לא נעדרו כלל או נתהוו ולא יפסדו ושאר מה שיזכר מיד
דעות ההם וזה דמות בלא ספק כי דעתו יותר קרוב אל האמת מדעתם לפי עשות ה
ראיה מטבע המציאות ואנחנו לא כן נחשוב כמו שאבאר אבל כבר גברו התאוות
על רוב הכתות ואפי׳ על הפילוסופים ורצו לקיים שארסטו ביאר זאת השאלה במופת
ואולי לפי דעתם ארסטו ביאר זאת השאלה במופת והוא לא שער שעשה מופת עד
שהתעוררו לזה אחריו חכמים ואני אין ספק אצלי כשאלו הדעות אשר יזכרם ארסטו
באלו הענינים ר״ל קדמות העולם ועלת התחלפות תנועת הגלגלים וסדר השכלים כל
זה אין מופת עליו ולא חשב ארסטו יום כלל שהמאמרים ההם מופת אבל כמו שז
זכר שדרכי עשות הראיה על אלו הדברים שעריהם נעולים בפנינו ואין אצלינו התחלה
להם שנעשה ראיה בה וכבר ידעת תוקף דבריו והוא זה ואשר אין לנו בהם טענה
או הם גדולים אצלינו מאמרינו בהם למה זה קשה כמאמרינו אם העולם קדמון
אם לא זה תוקף לשונו אלא שאתה כבר ידעת פירוש אבונצר לזה המשל ומה ביאר
בו והיותו מרחיק שיהיה ארסטו מסופק בקדמות העולם ומה גדול בזיון גאליונ׳ באמרו
שזאת השאלה מסופקת לא יודע לה מופת ויראה אבונצר שהענין מבואר גלוי יורה
עליו המופת כי השמים קדמונים ומה שבתוכם הוה נפסד ׳סוף דבר לא כדבר מאלו
הדרכים אשר זכרנום בזה הפרק יתאמת דעת או יבטל או יסופק בו ואמנם זכרנו ז
מה שזכרנו לדעתנו שרוב החושבים שהם השכילו ואע״פ שלא יבינו דבר מן הח
חכמות יגזרו בקדמות העולם קבלה ממי שנתפרסמה חכמתם האומרים בקדמותו
וישליכו דברי כל הנביאים בעבור שאין דבריהם בדרך הלמוד אבל בדרך ההגדה
בשם הא-ל והוא הדרך אשר לא יישירו בו אלא יחידים הגיעם השכל ואמנם מה
שנשתדל בו אנחנו מענין חדוש העולם לפי דעת תורתנו הנה אזכרהו בפרקים הבאים״

פרק יו

זה הפרק אבאר לך בו מה שאאמינהו בזאת השאלה ואחר
זה אביא ראיות על מה שאשתדל בו ואומר כי כל מה שיאמרהו
מי שיחשוב שהביא מופת על חדוש העולם מן המדברים איני רוצה הראיות ההם
ולא אטעה עצמי בשאקרא דרכי ההטעאה מופתים והיות האדם שעשה מופת
על שאלה אחת בהטענות איני מחזק אצלי האמנת המבוקש ההוא אבל מחלישה
ומדריך לטעון עליו כי כשיתבאר הפסד הראיות ההם תחלש הנפש להאמין באשר
נעשה עליו הראיה והיות הענין אשר אין מופת עליו נשאר על היותו מבקש לבד
או שיקובל בו אחד משני קצות הסותר יותר ראוי וכבר זכרתי לך דרכי המדברים
בקיום חדוש העולם והערותיך על מקום הטעאה עליהם וכן כל מה שזכרו ארסטו
והנמשכים אחריו מן הראיות על קדמות העולם איננו אצלי מופת חותך אבל
טענות יש להם ספקות עצומות כמה שתשמעהו ואשר אשתדל בו אני שאבאר כי

ואם נאמר בהיות השמים אין הפך בהם הנה זה אמת אלא שאנחנו לא אמרנו שהשמים
נתהוו כהתהוות הסוס והחמור ולא אמרנו שהרכבתם תחייב להם ההפסד כצמחים
ובעלי חיים מפני ההפך אשר בהם. ועקר הענין הוא מה שזכרנוהו כי הנמצא בעת
שלמותו ותמותו לא יורה ענינו ההוא הנמצא לו על ענינו קודם שלמותו ואין רחוק
עלינו גם כן מאמר אומר שנתהוו השמים קודם הארץ או הארץ קודם השמים או
היו השמים בלתי כוכבים או מין בעלי חיים בלתי מין אחר כי זה כלו בעת הויית זה הכלל
כמו שבעל חיים בעת הויתו היה הלב מצוי קודם לביצים כמו שיראה לעין והגידים
קודם העצמים ואע"פ שאחר שלמותו לא ימצא בו אבר מבלתי אבר מכל האברים
אשר אי אפשר עמידת האיש מבלעדיהם וזה כלו גם כן יצטרך אליו אם ילקח הכתוב
כפי פשוטו ואע"פ שאין הענין כן כמו שיתבאר כשנדבר במאמר וצריך שתזהר בזה
הענין שהוא חומה גדולה בניתיה סביב התורה מקפת בה מונעת אבן כל משליך אליה
ואם יטעון עלינו ארסטו ר"ל החולק רעהו ויאמר איך יורה לנו זה הנמצא במה
זה ידעתם אתם שזה מהווה ושהיה עם טבע אחר הוא הן נאמר זה לא יתחייב לנו לפי
מחשבתנו שאנחנו לא נשתדל עתה שנקיים העולם מחדש אבל אשר נשתדל בו הוא
אפשרות היותו מחדש ולא תבטל זאת הטענה בהביא ראיה מטבע המציאות אשר
לא נחלוק בו וכאשר יתקיים אפשרות הטענה כמו שבארנו נשוב אחר כן ונכריע
דעת החדוש. ולא ישאר בזה השער אלא שיביא לנו ראיה בהמנע היות העולם
מחדש לא מטבע המציאות אבל ממה שיחייבהו השכל בחק השם והם הדרכים אשר
כבר הקדמתי לך זכרם ושהם יעשו בהם ראיות על קדמות העולם מצד הא' והנני אראה
לך אופני הביאה הספק עליהם עד שלא תהיה מהם ראיה בשום פנים בפרק הבא.

פרק י"ח

הדרך הראשון אשר זכרו שיתחייב לנו לפי מחשבתם שהשם
יצא מן הכח אל הפעל כשיהיה פועל עת אחת ולא יפעל עת
אחרת. והתרת זה הספק מבוארת מאד והוא שזה הענין יתחייב בכל מורכב מחומר
בעל אפשרות ומצורה כי בלא ספק כשיפעל הגשם ההוא בצורתו אחר שלא פעל
כבר היה בו דבר בכח ויצא לפעל ואי אפשר לו מבלתי מוציא כי זאת ההקדמה אמנם
התבארה בגופים בבעלי החומר אבל מה שאינו גוף ואין לו חומר אין בעצמו אפשרות
בשום פנים וכל מה שיש לו הוא בפעל תמיד ולא יתחייב בו זה ולא ימנע בו שיעשה
עת ולא יעשה עת ואין זה שנוי בחק הנפרד ולא יציאה מן הכח אל הפעל והראיה
על זה השכל הפועל לפי דעת ארסטו' והנמשכים אחריו אשר הוא נפרד והנה יעשה
עת אחת ולא יעשה עת אחרת כמו שבאר אבונצר במאמרו בשכל שם אמר דבר זה
לשונו אמר וגלוי כי השכל הפועל לא יעשה תמיד אבל יעשה עת אחת ולא יעשה עת
אחרת זהו לשונו והוא אמת מבואר ועם היותו כן לא יאמר שהשכל הפועל משתנה

ולא היה פועל בכח ושב בפעל כאשר עשה בעת אחת מה שלא עשהו מקודם כי אין יש
ערך בין הגשמים ומה שאינו גשם ולא דמיון בשום פנים לא בעת הפעל ולא בעת ההמנע
מן הפעל והמשל יאמר לפעולת הצורה הנשואית בחמרים ולפעולת הנפרד פעל—
כשקוף השם ולזה לא יתחייב מהיות הנפרד בלתי עשה בעת אחת הפעל אשר עשהו
אחר כן שיהיה יוצא מן הכח אל הפעל כמו שנמצא זה בצורות בעלות החמרים ואמנם
חושב יחשוב שבזה המאמר קצת הטעאה וזה כי השכל הפועל אמנם התחייב שיעשה
עת אחת ולא יעשה עת אחרית לא מפני ענין אחר בעצמו אבל מפני הכנת החמרים לא
אמנם הפעל בוא ממנו תמיד לכל מוכן ואם היה שב מונע מהפעל הוא מפני ההזמנה
החמרית לא מפני השכל בעצמו. ודע זה החושב שכותבי איננה להגיד הסבה אשר
עבורה עשה הבורא ית' בעת אחת ולא עשה בעת אחרת ולא חיבנו בזה המשל ואמרנו
שכמו שהשכל הפועל יעשה בעת אחת ולא יעשה בעת אחרת והוא ערך כן השם ית'
לא אמרנו זה ולא חיבנוהו ואילו עשינו זה היתה הטעאה אבל אשר חיבנוהו והוא חייב
אמתי שהשכל הפועל אשר אינו גוף ולא כח בגוף יאשק שיעשה ולא יעשה הפעל ההוא
עת אחרת היתה סבתי אי זה דבר שהיה לא יאמר בו שיצא מן הכח אל הפעל ולא
שהיה בעצמו התקשרות ולא שהיה צריך למוציא יוציאהו מן הכח אל הפעל הנה כבר
נדחה מעלינו הספק הגדול אשר ספק עלינו האומר בקדמות העולם אחר שאנחנו
נאמין שהוא ית' לא גוף ולא כח בגוף ולזה לא יתחייב לו שנוי במעשה אחר שלא עשה·
הדרך השני הוא אשר יחייבו בו קדמות העולם להעלות הנמצאים
והמתחדשים והמונעים באלוה ית' והתרת זה הספק בברור והיא דקה מאד ושמעהו רע
כי כל פועל בעל רצון שעשה פעולותיו בגלל דבר אחר הוא בהכרח יתחייב לו שיעשה
עת אחת ולא יעשה עת אחרת מפני מונעים או מתחדשים והמשל בו שהאדם על דרך
משל ירצה שיהיה לו בית ולא יבנהו מפני מונע וזה כשלא יהיה החמר שלו נמצא
או יהיה נמצא ולא יבא לקבל הצורה להעדר הכלים והנה יהיה החמר והכלים נמצאים
ולא יבנה להיותו בלתי רוצה לבנות מפני שאינו צריך למחסה וכשיתחדשו מתחדשים
כחם או קור יביאוהו לבקש המעון אז ירצה לבנות· הנה כבר התבאר כי המתחדשים
ישנו הרצון והמונעים יעמדו כנגד הרצון ולא יעשה במעבדים זה כלו כשיהיו הפעולות
מפני דבר אחר חוץ לגוף הרצון אמנם כשלא יהיה לפעל תכלית אחר בשום פנים אלא
היותו נמשך אחר הרצון יהיה הרצון ההוא בלתי צריך למביאים והרצה ההיא ואעפ'
שלא יהיו לו מונעים לא יתחייב שיעשה תמיד אחר מתר שאין שם תכלית אחרת יוצאת
אשר בגללה יעשה ויתחייב כשלא יהיו מונעים למציאת התכלית ההיא שיעשה כי הפעל
הנה נמשך לרצון לבד ואם יאמר אומר זה כלו אמת אמנם היותו רוצה עת אחרת
ולא ירצה עת אחרת הרי זה שנוי נאמר לו לא שאמתת הרצון ואמתתו זה ענינה
שירצה ולא ירצה ואם היה הרצון ההוא לבעל חמר עד שיבקש בו תכלית אחרת

שיהיה החמר הזה לא כמקום או יהיה המקיף הוא המרכז והמרכז הוא המקיף
וזה חייב לו ההתיחדות בצורות מתחלפות ר"ל ההכנה לקבל צורות מתחלפות · אחר
כן שאלנו ואמרנו לו אם המקיף ר"ל העמיד החומר שלו וחמר היסודות אחד אמר
לא אבל החמר ההוא אחר וצורות אחרות והגשם נאמר על אלו הגשמים אשר
אתנו ועליהם בהשתתף כמו שבארו האחרונים וכבר התבאר כל זה במופת · ומעתה
שמע מה שאומר אותו אני · הנה המעין אל מאמרי זה כבר ידעת מופת ארסטו
שבהתחלף הפעולות יתבאר התחלפות הצורות וכאשר היתה תנועת היסודות
ארבעה ישרה ותנועת הגלגל סבובית ידענו שהחמר ההוא בלתי החמר הזה וזה
אמת לפי העיון הטבעי · וכאשר מצאנו גם כן אלו אשר תנועותיהם ישרות מתחלפות
הצד מהם מה שיתנועע למעלה ומהם מה שיתנועע למטה ונמצא גם כן אשר
יתנועעו מהם לצד אחד קצתם יותר ממהר וקצתם יותר מאחר ידענו שהם מתחלפי
הצורות ובזה ידענו כי היסודות ארבעה ועל זה הצד מן הראיה בעצמו יתחייב גם
כן שיהיה חמר הגלגלים כלם אחד שכלם יתנועעו בסבוב וצורת כל גלגל מתחלפת
לצורת הגלגל האחר אחר שזה יתנועע מן המזרח למערב וזה האחר מן המערב
למזרח ועוד כי תנועותיהם מתחלפות במהירות ובאיחור יתחייב שישאל גם כן ויאמר
לו אחר שזה חמר משותף לכל הגלגלים ושהאחד כל אחד מהם בצורה אחת בלתי ויחד האחד
צורת האחר מי הוא מיחד לו הנושאים ומכינם לקבל צורות מתחלפות היש אחר
הגלגל דבר אחר יוחס לו זה ההתיחדות רק השם ית' והנה אעירך על עומק שכל ארסטו
והפלגת השגתו ואיך לחצתהו זאת הקושיא בלא ספק והשתדל לצאת ממנה בדברים לא
יעזרהו המציאות עליהם אע"פ שלא זכר זאת הקושיא אבל תראה ממאמריו שהוא
משתדל לסדר לנו מציאות הגלגלים כמו שסדר לנו מציאות מה שתחת גלגל הירח עד
שיהיה הכל על צד החיוב הטבעי לא על צד כונת מכוון כאשר רצה ויחוד מיחד על אי
זה פנים שרצה ולא נשלם לו זה ולא ישלם לעולם וזה שהוא השתדל לתת עלה בהיות
הגלגל יתנועע מן המזרח ולא יתנועע מן המערב וישתדל לתת העלה בהיות קצתם
ממהר התנועה וקצתם מאחר ושזה מחויב לסדר הנחתם מן הגלגל העליון וישתדל
לתת העלה בהיות לכל כוכב מן השבעה גלגלים רבים וזה המספר הגדול בגלגל אחד
זה כלו ישתדל לתת סבותיו עד שיסדר לנו הענין סדור טבעי על צד החיוב ולא שלם
לו דבר מזה כי כל מה שבארו לנו ממה שתחת גלגל הירח נמשך על סדר מסכים
למציאות מבואר העלות ואפשר שיאמר בו שהוא על צד החיוב מתנועת הגלגל
וכחותיו ואמנם כל מה שזכרו בענין הגלגל לא נתן בזה עלה מבוארת ולא נמשך
הענין בו על סדר שיתכן לומר בו החיוב שהנה נראה הגלגלים מהם שהממהר
תנועה למעלה מן המתאחר התנועה ומהם מה שהמאחר התנועה למעלה מן
הממהר התנועה ומהם מי שתנועותיהם שוות אע"פ שקצתם למעלה מקצתם ועוד

אחרים עצמים מאחר שאין בחינת היות העניין על צד החיוב והנה אחד להם פרק מפרקי
זה המאמר ׳ סוף דבר שאדרשנו בלא ספק כאשר ירצה שלשת מאמריו כמותם עלה לו ׳
הדברים והם סבותיהם הקרובים לפי היכולת כלו האחרונות דברים זה לשונם אמר שרצה
לחקור עתה על שתי שאלות חקירה מספקת כי מן הראוי שנחקור עליהם ונאמר בהם
כפי השגת שכלנו וחכמתנו ודעתנו אלא שאין ראוי להרחיק שישים זה עלינו לעזות מצח
ושו לבב אבל ראוי שיקבל מזריזותנו על הפילוסופיה יבקשנו עליה וכשנבקש השאלות
המעולות הנכבדות ונחזק להתירם ואם מעט מתוקן מהדין על השיעור שנחזיק שיהיה
וישיש זה דרך דבריו ׳ והנה התבאר לך שיהיה בלא ספק יודע בחולשת המאמרים
ההם וכל שכן בהיות חכמת הלמודים בזמנו בלתי ~~שרע ולא~~ שלמה בזמנו מתנועת ... ולא ידעו
גלגלים מה שנודע היום ויראה לי כי אשר אמרו בספר מה שאחר הטבע מהניח שכל
נפרד לכל גלגל אמונה היא מקובלת זה העניין גם כן עד שיהיה דבר אחד לכל גלגל בתנועה
אחת ׳ והנה התבאר שהוא לא הגיע בזה מאומה ואמנם אמרו כזה הלשון אשר זכרתי
לך כפי השגת שכלנו וחכמתנו ודעתנו הנה התבאר לך ענינו ולא ראיתיו לאחד מן ה
מפרשים אמנם אמרו רצוננו הוא ראיה ע״צ החיוב אשר הוא המאמר בקדמות העולם
ואמנם אמרו חכמינו ז״ל העניין המבואר המוסכם עליו כי כל דבר מאלו הדברים אי אפשר
לו מבלתי סבה ועלה ורצו ענין עלה כאשר הזכרנו ׳ ואמרו שכלנו ז״ל קוצר יד שכלנו
להשיג סבות לכוונת כלו העניינים עד תכליתם אלא שיהיה אפשר להם בהם דבר מיוחד וכן ׳
עשה כי אשר זכרו ממהירות התנועה הכללית ואחור גלגל הכוכבים העומדים בהיותו כחלוף
הענין היא עלה נפלאה ואמר שכן יתחייב כל מה שירחק גלגל מן השמים יהיה יותר ממהר
התנועה אלא שזה לא ימשך כמו שבארתי לך ׳ ויותר גדול מזה שגלגלים גם כן יתנועעו ׳
מן המזרח אל המערב למטה מן השמים יהיה ראוי שיהיו יותר ממהירים ממה שקדמם מאשר
יתנועע כן מן המזרח אל המערב ושיהיו אלו המתנועעים מן המזרח קרובים במהירות אל
תנועת התשיעי אבל כמו שהודעתיך לא היתה חכמת התכונה בזמנו כמו שהיא היום ודע
כי לפי דעתנו אנחנו קהל האומרים בחדוש העולם יקל זה כלו ויימשך לפי דעתנו שאנחנו
נאמר שיש מיחד יחד כל גלגל במה שרצה מגדר התנועה ומהירותה אלא שאנחנו נסכל
חקי החכמה בהמציא זה כך ואילו יכול אדם להביא לנו עלת התחלת תנועת הגלגלים ׳
עד שיהיה זה לפי סדר הנחת קדמתם מקדמתם כמו שחשב היה זה נפלא והיתה עלת ההתיחדות
בהתחלת תנועותיהם בעלת התחלת היסודות בהנחתם כן המקום יהיו אלו אלא שלא ילך
העניין על הסדר כן כמו שבארתי לך ויותר מבואר מזה במציאות ההתיחדות בגלגל אשר
לא יוכל אדם שימציא לו סבה מיוחדת זולת כונת המכוון הוא מציאות הכוכבים וז...
שהיות הגלגל מתנועע תמיד והכוכב עומד תמיד מורה על שאמר הכוכבים אינו דבר...
הגלגלים ׳ וכבר זכר אבונצר בתוספותיו על ספר השמע דבר זה לשונו אמר כן הגלגל ...
והכוכבים הפרש כי הגלגל ספירי והכוכבים אינם כדוריים והסבה בזה כי כן שני האחרים

ושתי הצורות הפרש אבל מעט זה הוא דבר׳ ׃ ואמנם אם היה אומר מעט אבל מתחלף מאד
מאד שאינו לא אלמד הראיה מן הספירה אבל מן התנועות ויתחבר לו שלו שלשה חמרים ושלש
צורות גשמים נחים לעולם בטבעם והם גרמי הכוכבים וגשמים יתנועעו לעולם והם גרמי הגלגלים
וגשמים יתנועעו וינוחו והם היסודות ואיך תמצא אי זה דבר קבץ בין שני החמרים המתחלפים
האלה אם תכלית ההתחלפות כמו שיראה לי או אשר ביניהם התחלפות מעט כמו שיזכר
אבונצר ומי הוא המכין לזה ההתאחדות סוף דבר שני גופים מתחלפים קבוע אחד משניהם
באחר בלתי מתערב עמו אבל נגבל במקום ממנו מיוחד מדובק בו מבלי כונת מכון פלא ויותר
נפלא מזה כי הכוכבים הרבים אשר בשמינית כלם כדוריות קצתם קטנים וקצתם גדולים כוכב
הנה ואחר ברחוק אמה כפי ראות העין ועשרה נלחצים נקבצים וחתיכה גדולה מאד אין
דבר בה מה הסבה המיוחדת לזאת החתיכה בעשרה כוכבים והמיוחדת לאחרת להעדר הכוכבים
ועוד גשם הגלגל כלו גשם אחד פשוט אין חלוק בו ולאי זו סבה היה זה החלק מן הגלגל
יותר ראוי בזה הכוכב הנמצא בו מן החלק האחר וזה כלו וכל מה שהוא ממינו אמנם ירחק
מאד גם יקרב להמנעות כשיאמן שזה כלו יהיה על דרך החיוב מהאל כמו שיראהו ארסטו׳
אמנם כשיאמן שזה כלו בכונת מכון עשה כן לא יתחבר לזה הדעת דבר מן התמה ולא ירחק
כלל ולא ישאר מקום חקירה אלא אמרך מה הסבה בכונה זו ואשר ידוע על הכלל שזה
כלו לענין לא נדעהו ואין זה פעל בטלה ולא כאשר יזדמן שהנה כבר ידעת שגידי האיש
הכלב והחמור ועצביהם לא נפלו כאשר יזדמן ובדמי זה שיעור שנזדמן ולא היה זה הגיד
עב ואחר דק ושעב מסתעף סעיפים רבים ואחר לא יסתעף כן ואחד יורד ישר ואחר נכרך
כמקומו ושלא היה דבר מזה אלא לתועלת כבר נודע הכרח היותם ואיך ידמה משכיל ש
יהיו הנחות אלה הכוכבים ושעוריהם ומספרם ותנועת גלגליהם המתחלפת בלא ענין או כ
אשר יזדמן אין ספק כי כל דבר מאלה הכרחי לפי כונת המכון ורחוק הוא שנמשך על דרך
החיוב לא בכונה ענין רחוק מן השיעור מאד מאד ואין ראיה אצלי על הכונה יותר גדולה
מהתחלפות תנועת הגלגלים והיות הכוכבים קבוע בגלגלים ולזה תמצא הנביאים כלם לקחו
הגלגלים והכוכבים מופת על מציאות השם בהכרח ובא בענין אברהם מבחינתו בכוכבים
מה שכבר התפרסם ואמר ישעיהו מעורר על ראיות הכבוד כהם שאו מרום עיניכם וראו
מי ברא אלה ׃ וכן ירמיהו אמר עושה השמים ואמר אברהם יי׳ אלהי השמים ואמר אדון
הנביאים רוכב שמים כמו שבארנו ׃ וזאת היא הראיה האמתית אשר אין ספק בה וביאור
זה כי כל מה שבזה הגלגל מן החלופים ואעפ׳ שהחמר שלהם אחד כמו שבארנו היכול להשיב
מיוחדים כלה גלגלים והצורות החמר מן הגלגל כמו שאמרו ארסטו׳ ׃ ואמנם החלופי׳ ב
הנמצאים בגלגלים ובכוכבים מי הוא מיחדם כי אם השם ואם יאמר אומר השכלים ה
נפרדים לא הרויח בזה המאמר מאומה וביאור זה כי השכלים אינם גשמים שיהיה להם
הנחה מן הגלגל ולמה זה יתנועע זה הגלגל תנועת התשוקה לצד שכלו הנפרד לצד
המזרח ואחר למערב ההיא זה השכל הנפרד בצד המערב והאחר בצד המזרח

והויית זה מאחר וזה ממהר ולא ימשך זה על ערך אחד קדמת מקצתם כמו שידעת ואי
אפשר בהכרח מבלי שיאמר שבע זה הגלגל ועצמו היה שיהיו עם זה הדבר ובזאת
מדוייקת ושתהיה מחייבת תשוקתו זה הענין כי יבו יאמר ארסט' ובזה יבאר הנה כבר שבני
למה שהוא כי תחלה ועוד אחר שהיה התואר שלהם כלם אחד כמו זה דבר הקודם זה
בטבע מבלתי טבע אחר והיתה כי תשוקה אחת היה לו זה המין מן התנועה מתחלפת
לתשוקה האחר אשר חיבה לו מין תנועה אחרת אי אפשר מבלתי מאחד בהכרח הנה
כבר התבאר וזאת הבחינה אל המחקר על שתי שאלות אחת מהם הכרעיות זה אך
ההתחלקות והחיב שיהיה זה בכונה מכוון בהכרח לא על צד החייב אז לא יתחייב והשאלה
השנית היא בהויה כל זה בכונה מכוון ואחר זה התאחד והחייב שיהיה זה מאחרת אחר הערך
אז לא יתחייב זה אבל יהיה מאחר לא כך שבכבר אמר זה גם כן קדמת מי שאמרו אך
קדמות והנה מתחיל בשתי השאלות האלו ויבאר מה שצריך שיאמר בהם בקיצור

הכרחיים

פרק ב׳

ארסטו' יבאר שהענינים הטבעיים כלם אינם נעלים במקרה ודעתו על זה כמו שיבאר ויאמר שהענינים המקריים אינם תמידיים ולא מרוביים

וכל זה שהענינים אם תמידים או מרוביים אינם השמים וכל אשר בהם הם תמידים על ענינם לא ישתנו כמו שבארנו לא בענינים ולא בעצם מקומותיהם ואינם הענינים זה טבעיים אשר היה גלגל הירח מהם תמידים ומהם מרוביים והתמידים כדמות האש אז וירדת האבן למטה והמרוביים בצורת האדם כל מין ובעליהם זה מבואר ואם היו אלה לא במקרה איך יהיה כלו במקרה וזה מורה על שאלו התנועות אינם מקריות וזה היה דברי ארסט' בתשובה על מי שחשב מן הראשונים שזה העולם נעשה במקרה ושהוא מעצמו בלא סבה ואמר וכבר שמו אנשים אחרים סבה לו השמים והעולמים כלם מעצמם שהם דברי כי מעצמו היה הסבוב והתנועה אשר הבדילה והעמידה הכל על זה הסדר ושזה עצמו מקום פלא גדול כי שיאמרו כמו וכאמור שלא היו ולא יתחדשו במקרה אלא יש להם סבה אם טבע אז שכל או זולת זה ממה שידמה לו שלא ולא אז זה דבר שנזדמן כל זרע אי מכל שכבת זרע אלא מזה הזרע יהיה זית וזה השכבה זרע יהיה איש ואמרו בשמים ובגשמים אשר הם מכון שאר הגשמים הנראים אלהיים שאינם הוי מעצמם ושאין להם סבה כלל כמו שיש לבעלי חיים ולצמחים זה היה הזרע ויתחיל לבאר זה וזאת המחשבה אשר חשבוה באומרו ויאמר אחר הנה כבר התבאר לך שארסטו' יאמין ויבאר במופת שאלו התנועות אינם נעשות במקרה ואשר יבאר הויתם במקרה שיהיו בענין אשר יש להם סבה מרובה אז להיותם בן בהכרח מפני הסבה ההיא נמצאים כמו מה שהם וכו אשר התבאר במופת והוא אשר ואמונתו ארסט' אמונה שיתחייב להיותם לא נעשים שיהיו בכונה מכוון ורצון והנה לא התבאר לו שארסטו' יאמין זה כי הקבוץ בין המציאות על צד החייב ובין החדוש על צד הכונה והרצון אז שיהיו שני הענינים אחר קרוב מאלו לקבוץ בין שני ההפכים כי ענין החייב אשר יאמינהו

ארסטו הוא שכל דבר מאלו הנמצאות אשר אינם מקריות אי אפשר לו מבלתי סבה
מחייבת לדבר ההוא אשר הוא הוא כפי מה שהוא ולסבה ההיא סבה עלת ולסבה השנית
שלישית כן עד שיגיע לסבה ראשונה ממנה התחיל הכל להמנע ההשתלשלות אל לא
תכלית. אלא שהוא לא יאמין עם זה שחייב מציאות העולם מהבורא ר״ל מהסבה הראשונה
כהתחייב הצל מהגוף או התחייב החם מהאש או התחייב האור מהשמש כמו שיאמר
עליו מי שלא יבין דבריו אבל יאמין החיוב ההוא כחיוב המושכל מהשכל כי השכל הוא
פועל המושכל מצד היותו מושכל שהסבה ההיא הראשונה ואמנ׳ אמרו היא שכל בעליונה
שבמדרגות המציאות והשלמה שבהם. עד שיאמר שהוא רוצה במה שהתחייב ממנו
ושמח בו ונהנה ואי אפשר שירצה חלופו ולא יאמר לזה כונה ואין בו ענין הכונה כי הנה
דרך משל רוצה להיותו בעל עינים וידים ושמח בזה ונהנה בו ואי אפשר שירצה חלופו ואלו
שלא היה האיש בעל עינים וידים בכונה ממנו והתיחדות לזה התאר ולא הפעולה ואין
ענין הכונה וענין ההתיחדות אלא לענין בלתי נמצא ואפשר מציאותו כמו שיכון ויחד או
ואפשר שלא ימצא כן ולא אדע אם אלו האחרונים הבינו להם מדברי ארסטו ומאמריו
אלו הדברים אי אפשר להם מבלתי שתי סבות ענין הכונה וענין ההתיחדות או יהיו חולקין עליו
בזה ויבחרו דעת הכונה וההתיחדות וחשבו שלא ירחיק הקדמות. ואחר מה שבארתי אני
אתחיל בדעת אלו האחרונים.

פרק כ״א

דע כי מן האחרונים מן הפילוסופים האומרים בקדמות העולם מי שיאמר
שהשם ית׳ פועל העולם ובוחר מציאותו ומכונו ומיחדו כפי מה שהוא
אלא כי מן השקר שיהיה זה בעת בלתי עת אבל כן היה ויהיה תמיד ואמרו אמנם חייב לנו
שלא נצייר שפועל פעל דבר אלא בשיקדים הפועל לפעלו בזמן היותנו אנחנו כן יתחייב לנו
במה שנעשהו להיות כל פועל שיהיה זה תאר יש בו העדר אחד והיה פועל בכח וכאשר
פעל יצא אל הפועל ואמנם הא׳ ית׳ אשר אין העדר בו ולא דבר בכח כלל לא יקדים לפעלו
אבל לא סר היותו פועל וכמו שיש הפרש גדול בין עצמו לעצמנו כן יש הפרש בין יחס
פעלו אליו ליחס פעלנו אלינו וזה ההקש בעצמו אמרו בהתיחדות וברצון כי אין הפרש
בין אמרך פועל או רוצה או מכון או בוחר או מיחד הענין אחד. ואמרו ומן השקר שי
שישתנה פעלו או רצונו כמו שבארנו. הנה כבר התבאר לך איך המשנה במאמרי זה שלא
שנו מלת החיוב והשאירו עניינו אולי כונו ליפות מלתה או להסיר הרחקה כי ענין היות
זה המציאות מתחייב לעלתו תמיד בהתמדתה והוא השם כפי מה שיאמר ארסטו הוא ענין
אמרם שהעולם מפעל האל או בכונתו ורצונו ובחירתו ויחודו לא לא סר היותו כן ולא יסור
כמו שזריחת השמש פועל היום בלא ספק ואעפ״י שלא יקדים אחד מהם את האחר בזמן ואין
זה כונת השם ית׳ אשר נבין אליה אנחנו אבל נרצה בזה שהוא ר״ל העולם אינו מחויב
מאתו ית׳ חיוב העלול לעלתו אשר אי אפשר הפרדו ממנה ולא השתנותו אלא אם השתנה
עלתו או ישתנה ענין מעניינה וכשתבין הענין כן תדע כי מן השקר המאמר בהיות העולם

מחויב

ח

מחויב ממציאות השם התחייבות העלול לעלתו ושהוא מפעל האל אם כאשר הת־
כבר התבאר הענין והגיע ממנו המאמר אל החקירה על זה החלוף הנמצא בשמים
אשר התבאר במופת שאי אפשר לו מבלתי סבה הנה הסבה ההיא על זה החלוף
וכן ההתחייב ממציאותה או הסבה ההיא היא הפועלת לזה החלוף המיוחד לו על הצד
אשר נאמין אנחנו המאמינים אחר משה רבינו ונאמר בזה אחר שנקדים הקדמה והיא
שנבאר לך ענין החיוב אשר ירצהו ארסטו עד שתצירהו ואז אתחיל לבאר לך
הכרעתי לדעת חדוש העולם בראיות עיוניות פילוסופיות נקיות מן ההטעאה מאמרו
שהשכל הראשון התחייב מהשם ושהשכל השני התחייב מן הראשון והשלישי מן ה
השני וכן היותו רואה שהגלגלים התחייבו מהשכלים והסדר ההוא המפורסם אשר
כבר ידעתו ממקומותיו וכבר זכרנו ממנו ראשי דברים. שהוא לא ירצה בזה שזה
היה אחר כן התחדש ממנו זה המתחייב ממנו שהוא לא יאמר בהתחדש דבר מכלו (והבאור הוא)
ואמנם ירצה בחיוב הסבה כאילו הוא אומר השכל הראשון סבת מציאות השכל ה
השני והשני סבת מציאות השכל השלישי עד סופם וכן הדברים בגלגלים ובחומר
הראשון ולא קדם דבר מאלו כולם לאחר ולא ימצא בלעדו אלא והמשל בו כאילו
אומר מן האיכיות הראשונות התחייבו החלקות והעבי והקושי והרכות והספוגות ה
והעבי אשר לא יספק אדם שהם ר"ל החום והקור והלחות והיובש הם המחדשים
לאלו החלקות והעבי והקושי והרכות והעופי והספוגות והעפש ומה שדומה לזה ומאלו
המורכבות מהאיכיות הראשונות יתחייבו אלו ועם שאי אפשר שימצא גשם בעל אלו האיכיות
הראשונות ויעדר מאלו האיכיות השניות שאין נופל בזה ענין החדוש אך ענין הסבה
כפי זה המשל בענין יאמר ארסטו במציאות כללו שזה נתחייב מזה עד שיגיע ה
לעלה הראשונה כמו שיאמר הוא אי השכל הראשון או כמו שתרצה שתקראהו
כי כלנו אל התחלה אחת נכון אלא שהוא יראה חייב כל מה שזולתו ממנו כמו ש
ספרתי לך ואנחנו נאמר שכל אלו הדברים הוא עשאם בכונה ורצון לזה הנמצא אשר
לא היה נמצא ושב עתה נמצא כרצונו ית' והנני מתחיל בזכרון ראיותי והכרעתי ה
להיות העולם מחודש כפי דעתנו בפרקים הבאים

פרק כב

גזרה מוסכמת עליה מארסטו ומכל מי שהתפלסף כי הדבר הפשוט
אי אפשר שיתחייב ממנו אלא פשוט אחד ואם היה הדבר מורכב
יתחייבו ממנו דברים כמספר מה שבו מן הפשוטים אשר הורכב מהם והמשל בו כי
האש אשר בו הורכבו שתי איכיות והם החום והיובש יתחייב ממנו שיחמם בחמו וייבש
ביבשו וכן הדבר המורכב מחומר וצורה יתחייבו ממנו דברים מצד החומר שלו ודברים
מצד צורתו אם היה רב ההרכבה ולפי זאת הגזרה אמר ארסטו שלא התחייב מהשם
חיוב ראשון אלא שכל אחד פשוט לא דבר אחר:
גזרה שנית כי לא יתחייב

אי זה דבר שיזדמן מאי זה דבר שיזדמן אבל אמנם יהיה לעולם בין העלה ועלולה קורבה
ערך כאשר עד המקרים לא יתחייב אי זה מקרה נזדמן מאי זה מקרה יזדמן כאילו תאמר
שיתחייב מן האיכות כמות ומן הכמות איכות לא יתחייב מן החמר צורה אחרת ולא מן ה
צורה חמר אחר׳ גזרה שלישית כי כל פועל שפועל בכונה ורצון לא בטבע יעשה
פעלות מתחלפות רבות׳ גזרה רביעית כי המורכב מעצמים מתחלפים שכנם
יותר ראוי בהרכבה מן הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבה המזיגה׳ והמשל כי כי
העצם על דרך משל או הבשר או הגידים או העצבים יותר פשוט מכלל היד או הרגל ה
מורכבים מעצם ובשר וגידים ועצב וזה מבואר מאד עד שאין צריך להוסיף בו דברים׳
ואחר אלו ההקדמות אומר שזה אשר זכרתי ארסטו׳ שהשכל הראשון סבה לשני והשני
סבה לשלישי ׳וכן אילו היו מדרגות אלפים השכל האחרון מהם פשוט הוא בלא ספק
ומאין נמצאת ההרכבה הנמצאת בכלל הנמצאות על דרך החייב כמו שיחשב ארסטו׳ אי
אנחנו נודה לו בכל מה שזכרו שהשכלים כל אשר ירחקו יתחדש בהם הרכבה שענין
אחד שמושכלותם רבים ועם היותנו נודה לו בזאת המחשבה והסברה איך היו השכלים
סבה לחייב הגלגלים מהם ואי זה ערך בין החמר והנבדל אשר אין חמר לו בלא ספק
שאנחנו הודינו לו שכל גלגל בכחו שכל על הצורה הנזכרת אחר שהשכל ההוא יש בו אי
הרכבה בהיותו משכיל עצמו וזולתו ובאילו הוא מורכב משני דברים אחד מהם משני דברים
ההם יתחייב ממנו השכל האחרון אשר תחתיו והענין האחר יתחייב ממנו הגלגל ישאל אי
ויאמר לו הענין האחד הפשוט ההוא אשר יתחייב ממנו הגלגל איך יתחייב ממנו הגלגל
והגלגל מורכב משני דברים ושתי צורות חמר הגלגל וצורתו וחמר הכוכב הקבוע בגלגל
וצורתו ובשיודה הענין על דרך החייב אי אפשר לנו בהכרח כיה המורכב מכלליו סבה אי
מורכבת יתחייב מחלקה האחד גרם הגלגל ומחלקה האחד גרם הכוכב וזה אם יהיה חמר
הכוכבים כלם אחד והנה יתכן שיהיה עצם המאיר מהם עצם אחר ועצם החשוכים שאין
להם זוהר עצם אחד ׳וכבר נודע כי כל גשם מורכב מחמרו וצורתו הנה כבר התבאר לך
שלא ימשכו לו הענינים על דרך החייב אשר זכרתי וכן אינו עד תנועות הגלגלים לא
ישמר ערך קדמם היות קצתם עד שיאמר כיה דרך החייב וכבר זכרתי זה והנה גם כן ענין
כיהר לכל זה שהונח בטעם הטבעיים כשיכרון ענין הגלגל וזה שאם היה חמר הגלגלים
כלם אחד למה לא יתחייב שהעתק צורת זה הגלגל לחמר האחר כמו שיקרה מהתהפכות
גלגל הירח מכבר היות החמר ראוי ולמה הקדים זאת הצורה בזה החמר תמיד ויחיה הכל
משיקה האלהים אם לא יאמר אומר שכל גלגל החמר שלו בלתי חמר האחר ולא אי
יהיה אם כן צורת התנועה מורה על החמר וזה סתירת השרשים כלם ועוד הכוכבים
אם החמר שלהם כלם אחד במה זה נבדלו אישיהם אם בצורות או במקרים ועל אי זה
זה משני הפנים שיהיה יתחייב שיעתקו הצורות ההם או המקרים ההם ויבואו זה אחר
סיר זה על כל אחד מהם עד שלא יבטל היות החמר ראוי לכל אחת מהצורות ולכל

אחד מהמדקדקים ובזה יתבאר לך שאמרנו דבר הגלגלים או דבר הכוכבים אין כי דבר
מענין זה הדבר ואמנם זה שהוא כשם ושכל נפרד מן הגשמים ההם הגלגליים יש לו
מציאות שיתחבר כי ולא ישלק כי זולתו אם כן בזה זה על ההשתתפות בתנועת הגלגלים
ככוכב או בעמידת הכוכבים. אבל כשנאמין שזה כלו כונה מכון קצת יאמרו כמו שגזרה
חכמתו אשר לא תושג לא יתחייב לנו דבר מאלו השאלות כלל אבל אמנם יתחייבו לפי ש
יאמר שזה כלו על צד החיוב לא ברצון ... ויהיה רעה שלא ימשך ענינו על סדר ...
מציאות ולא נהנה כי עלה ולא נעשה מכוונה ... גם כן אחרי הרחקות עצומות מאד
והם היות מציאות הכל אשר יהיה כל משכיל בשלמותו בכל מיני השלמות עם כל המציאות
כענין שלא יחדש בהם דבר ... קצת להאריך בזה וכבר אי לחבר דגל ... לא היה יכול.
אמנם אמרנו ואמר ... לא ישתדל בזה וכן השקר עליו שיראה כחלוף זה ואין זה ממה
שיכנסו שלמות אבל אפשר שהוא חסרון בקצת הבחינות. וכלל אומר לך אע"פ שידע
שתרכה מן השורים לא תכהה ויחסום כלו המאמרים אם למיעוט הכונה רבריתם או
לענין מהם כונה אלא שאינו לא מקנו זה אמנם מלומר מה שהשגחנו והכינותו כפי קוצר
יד שכלנו והכלל ההוא הוא שכל מה שאמרו אמרנו בכל הענינים אשר מתחת גלגל הירח
עד מרכז הארץ הוא אמת בלא ספק ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבינהו או מי שקדמו
לו דעות ירצה להרחיק מהם כל סתר ולשכח או שימשכוהו הדעה ההם להכחיש הענין
נראה אמנם כל מה שידבר כי אמרנו מגלגל הירח ולמעלה הוא כדמות מחשבה וכבדה
מלבד קצת דברים כל שכן במה שיאמרהו בסדר השכלים וקצת לו הדעות האלהיות אי
אשר יאמינם ובהם ההרחקות העצומות והתקבצים הנראים המבוארים בכל האומות
והתפשטות הרעות ואין מוקת לו עליהם ולא תרחק היותו קושר הספקות אשר התחייבו
לדעתו ותאמר הספקות וכל דעת או ידקים כיותו אמת כי הענין אינו כן אלא אנחנו
נעשה עם זה התחלוקות מה שיתיש שנעשהו המשכים אחרים וזה שלסבור כבר כאחד
שכל מה שלא עמד עליו מופת צריך שיעדרו עם קצות הסותר בענין ההוא וירדת ...
יתחייב לכל אחד מענין הסותרים מן הספקות ויאמן המעט בהם ספקות וכן אמר אלכסנדר
שימשך הענין בכל מה שיאמרהו אמרנו מן הדעות האלהיות אשר לא יעמוד עליהם
מופת. כי כל מי שהוא אחר אמרנו ואמר כי אשר אמרו בהם אמרנו יותר מעט ספקות
מכל מה שאפשר שיאמר כי יכון שעשו אנחנו כאשר התבאר אצלנו שזאת השאלה
והוא אם השמים הוה או קדמונים אין מופת על אחד משני הסותרים כמו שבארנו את
ספקות המתחייבות לכל אחד משני הדעות הראינו לך שדעת הקדמות יותר רב ספקות
ויותר מזיק במה שראוי שיאמן בחק השם מחובר אל היות הדעת דעת אברהם אבינו
ומשה רבינו ע"ה ואחר שזכרתי בחינת הדעות בספקות הנני אחל שאבאר לך מה שנו

פרק כג
דע כי ההבדל בין ההשגחה האלהית לדעת אחד ובין הספקות

המחויבות לסדרו והודעת המעט שבהם כספקות אין הכונה בו רוב מספר הספקות
אבל גודל הרחקתם וחלוק המציאות עליהם ואיפשר שיהיה הספק האחד יותר גדול
מאלף ספקות אחרות ולא יתחייב גם כן זה ההיקש אלא למי ששם קדמות הכות
אצלו בשוה אבל מי שיבחר אחת משתי הדעות אם מפני גדול או להועלת אחת מן
התועלות הוא יתעור מראות האמת כי הענין המופת לא יוכל בעל התאוה שהחלוק
עליו נפשו חמשם כוונה כלו הענינים אפשר לחלוק עליהם הרבה הנה אם תוכל אם תרצה
להפשיט מעליך התאוה ותשליך המנהג והשען על העיון לבד ותכריע מה שיצטרך
להכריעו. אבל הצטרך בזה אל תנאים רבים האחרים שהרע שעור טוב שכלך ושל
ושלמות טבעך וזה יתבאר לך כשהתלמדך כשאר החכמות הלמודיות והשגת דרכי
חכמת הדבור ~~בות ההגיון~~ והשיגו ידיעת החכמות הטבעיות והמיתם עד שתדע
ספקות על אמתתם והשלישי מדותיך כי כשימצא האדם עצמו אין הפרש אצלו בין
כין שיהיה זה בטבע או בקנין נוטה אל התאוות והתנאות או בוחר הכעס והקצף
והעביר הכח הכעסני ושלח רסנו הוא לעולם יחטא ויכשל בשילך כי יבקש דעות
יעזרוהו על מה שטבעו נוטה אליו. וזמנם העירותיך על זה שלא תרומה שהעה
אפשר שישימך לחשוב אדם יום אחד בספק שיספקהו על חדוש העולם והוסת מהרה.
כי בכלל זה הדעת סתירת יסוד הדת ודבור סרה על האל והיה תמיד חושד שכלך
בו ומקבל משני הנביאים אשר הם עמוד הקיום מציאות המין האנושי בדמיונתיו
וקבוצו ולא הטה מדעת חדוש העולם כי אם במופת וזה בלתי נמצא בטבע ולא
ידקדק עוד המעין בזה המאמר כשאמרתי זה הדבר הספקות לסמוך בהם דעתו בקדמות
העולם ובכונתי בזה נאמר בחמות לא תהא הורה שלימה בשיחה בטלה שלהם כשהוא
הוא סומך דעתו בהוות הנבואה איך לא עמכהו אותו במאמר משה ואברהם
ובכל מה שיתחייב ממנו. וכבר יעירך כפוק אזכור לך בו הספקות העצומות
מחויבות במי שיחשוב שהגלגל כבר כללה חכמת האדם ידיעת סדר תנועותיו והיותם
ענינים טבעיים נמשכים כפי משפט החיוב מכוחרי הסדר והערך והנני אבאר לך
זה.

כי האומר בחדוש העולם הנה אלו רואה הפלוסופי' ארסטו' בקדמות. ספריו האחרים ספקיים יספיק בהם

פרק כ"ד

כבר ידעת מענני התכונה מה שקראתו עמי והבינות אותו ממה
שכלל אותו ספר אלמגסטי ולא ארך הזמן להתחיל עמך בעיון
אחר ואשר כבר ידעתו שהענין כלו ימשך בסדור התנועות ושווי מהלכי הכוכבים
למה שיראה על שני שרשים אם גלגל הקף או גלגל יוצא חוץ למרכז או שניהם
יחד והנני אעירך על היות כל אחד משני השרשים יוצא חוץ להיקש וסוף דבר חולק
על כל מה שהתבאר בחכמת הטבע האחת זה העמיד גלגל היקף סובב על גלגל אחד
ולא יהיה סבובו סביב מרכז הגלגל ההוא הנושא אותו כמו שהונח זה בירח ובחמשה
הכוכבים וזה יתחייב ממנו הגלגול במרכז והוא שיהיה גלגל ההיקף מתגלגל ומחליף

כל מקומו וזהו השקר אשר כרח ממנו שיהיה שם דבר יחליף מקומו ולזה זכר גבר
אבו בכר בן אלצאיג בדברי הנמצא לו בהכונה שמציאות גלגל הקף שקר ואמר זה
החייב ואמר מחובר אל מה שיתחייב ממנו מן השקר ר״ל ממציאות גלגל היקף שיתחייבו
ממנו שקרים אחרים והנני מבארם לך · מהם שיהיה הסבוב לא סביב מרכז העולם
ויסוד זה העולם כלו שהתנועות שלש תנועה מן האמצע והתנועה אל האמצע והתנועה
סביב האמצע ואם היה שם גלגל הקף היתה תנועתו לא מן האמצע ולא אליו ולא
סביבו · ועוד שהתנועות ארסטו בחכמה הטבעית שאי אפשר בהכרח מבלתי דבר קים
סביבו תהיה התנועה ולזה התחייב שתהיה הארץ קימת ואם היה גלגל ההיקף נמצא
תהיה זאת תנועה סביב סביב לא דבר קים · וכבר שמעתי אבו בכר זכר שאמר [illegible]
תכונה לא יהיה בה גלגל היקף אבל בגלגלים יוצאים חוץ למרכז לא זולת זה וזה
מה שלא שמעתי מתלמידיו ואפי׳ התבאר לי זה לא הרויח בזה ריוח גדול כי יציאת
המרכז גם כן יש בו מן היציאה ממה שהשרישו ארסטו מה שאין להוסיף עליו וזה
הערה לי והוא שביציאת המרכז גם כן כבר תמצא התנועה הסבוביה הגלגליה לא
סביב האמצע אבל סביב נקדה נחשבת יוצאת חוץ למרכז העולם יהיה גם כן התנועה
לא סביב דבר קים ואם יחשב מי שאין חכמה לו בהכונה שיציאת המרכזים אחר
שהנקדות ההם תוך גלגל הירח כמו שיראה בתחלת מחשבה אז תנועה סביב ה
אמצע ואנחנו נקל לו בהיותה סביב נקדה באש או בחויר אעפ״י שלא תהיה ה
תנועה סביב דבר קים ונבאר לו שכבר התבארו שעורי יציאת המרכזים בספר ה
מאגסטי כפי מה שהגיעו שם ובארו האחרונים במופת אמתי אשר אין ספק בו כמה
שעור יציאת המרכזים ההם כחצי קטר הארץ כמו שבארו בו הרחקים כלם ובעלי
השעור והתבאר לנקדה היוצאת ממרכז העולם אשר יסוב סביבה השמש הנקדה
ההיא יוצאה חוץ לחללי גלגל הירח בהכרח והיא למטה מגבנונית גלגל כוכב חמה
וכן הנקדה אשר יסוב סביבה מאדים ר״ל מרכז גלגלו היוצא היא יוצאה לחללי גלגל
כוכב חמה מגבנונית גלגל נגה וכן מרכז ערך היוצא גם כן כזה הרחק בעצמו ר״ל
בין גלגל כוכב ונגה · אמנם שבתאי מרכז גלגלו היוצא יבא בין גלגלי מאדים וצדק
ודרך סמה כלו הענינים מן הרחק מן הענין הטבעי וזה כלו יתבאר לך כשתסתכל ו
הרחקים והשעורים אשר ידעת לכל גלגל ולכל כוכב ושעור זה כלו בחצי קטר הארץ
עד שיהיה הכל מערך אחד בעצמו לא שיערך יציאת כל גלגל אל גלגלו ויותר ה
רחוק מזה ויותר מסופק שכל שני הגלגלים אחד מהם תוך האחר ירבק בו מכל צד
ושני מרכזיהם מתחלפים שאפשר שיתנועע הקטן תוך הגדול והגדול לא יתנועע
ואי אפשר שיתנועע הגדול על אי זה קוטר שיזדמן ~~לבד על הקוטר שיעבור בין שני~~
~~המרכזים~~ ולא יתנועע הקטן אלא כשיתנועע הגדול יתנועע הקטן בתנועתו אי
בהכרח אלא אם תהיה התנועה על הקוטר העובר בין שני המרכזים ולפי זאת

הנקודה המונחת ולפי מה שהתבאר במופת שהנקודה בלתי נמצא ולפי מה שהונח
מציאות המרכזים יתחייב כי כשיתנועע העליון ינוע אשר תחתיו בתנועתו וסביב מרכזו
ולא נמצא הענין כן אבל נמצא כל אחד משניהם המקיף והמוקף לא יתנועע בתנועת
חברו ולא על מרכזו ולא על קטביו אבל לכל אחד תנועה מיוחדת לו ולזה הביא בעלי
ההפרש להאמין גשמים אחרים מגשמי הגלגלים בין כל שני הגלגלים וכמה בזה גם
כן מן הספקות אם היה הענין כן ואנה ילכו מרכזי הגשמים ההם אשר בין כל שני ה
גלגלים ויהיה לגשמים ההם גם כן התנועה מיוחדת וכבר באר זה תאבת במאמר
יש לו ועשה מופת על מה שאמרתיהו שאי אפשר מבלתי גשם גלגל בין כל שני גלגלים
זה כלו ממה שלא בארתיו לך בקראך עמי שלא אבלבל עליך מה שהיתה כונתי —
להבינך אותו ואמנם ענין הנטיה הנזכרת ברחב נגה וכוכב כבר בארתי לך פעם בפעם
והראיתיך הנמנע ציור מציאות זה בגשמים ובטלמיוס כבר גלה הלאות בזה כמו ש
ראית ואמר בזה הלשון ולא יחשוב אדם שאלו השרשים והדומים להם הכבד היותם
כששים עיון במה שהמצאנו כעיון אל מה שיהיה מהדברים אשר ילקחו בתחבולה
וידיעת המלאכה והכבד היותם וזה שאין ראוי שיקיש אל הענינים האלהיים הענינים
האנושיים זה הוא דבריו כמו שידעת וכבר הישרתיך אל המקומות אשר תאמת
בהם כל מה שזכרתי לך מהתכונה לו הנקודה אשר הם מרכזי הגלגלים היוצאים
דעה וקלו שאינו לא שמעתי כלל מי ששם זה אל לבו וזה יתבאר לך בידיעת שיעור
קטר כל גלגל וכמה בין שני המרכזים כחצי קטר הארץ כפי מה שעשה המופת
הקבישי בשגרת המרחקים שיהיה כשיתבאר המרחקים ההם יתבאר לך אמתת מה
שעוררתיך עליו ויתבונן רב לו הספקות אם יהיה מה שזכרו בחכמת הטבע. א
ארסטו הוא האמת כי לפי דעתו אין גלגל הקף ולא חוץ למרכז וכלם יסבו סביב
מרכז הארץ ואיך ימצאו לכוכבים אלו התנועות המתחלקות אז הוא עם זה שיהכן
שיהיה עמו התנועה ככוכבים שיה שלה ויראה בה מה שיראה אלא באחד משני שרשים
בשניהם יחד וכל שכן כהיה כל מה שזכר בטלמיוס מגלגל כוכב הירח ונטיתו לנקודה
קיומית יוצאת חוץ למרכז העולם וחוץ למרכזו היוצא ומה כי מה שמונה בזה השת.
השרשים ההם לא יחסר חלק אחד ויעיד על אמתתו זה אמתת הלקויות הנמנות
שרשים ההם תמיד ויהדק עמהם וזמני חשבם ויעשיו ואיך ויויד עוד עם הכוכב
עם שאר התעשיות מבלתי גלגל הקף ואיך אפשר עוד שיהיה סב גלגל אל התנועה
סביב לא מרכז שוקו וזה הוא הבלבול בזה וכבר בארתי לך פעם בפעם שזה כלו
לא יתחייב לבעל התכונה שאין כונתו שיגיד לנו תורת מציאות הגלגלים איך היא אבל
כונתו שיעשה הכונה שיתכן בה שיהיו התנועות בסבוביות ושוות ומסכימות למה ש
יושג לעין יהיה הענין כן או לא יהיה וכבר ידעת שאבו בכר אלצאיג יספק בדבריו ב
בטבעיים הידע ארסטו יציאת מרכז השמש ויתלק ממנו ויתעסק במה שיתחייב מן

הגיעו להיות בעל יכולת המרכז אינו מגבול מבעל השנית אז לא השגתיו ואם
דמית שהוא לא השיגו ולא שמעו כלל כי התלמידים לא שלמו בימיו ואלו שמעו היה
מכחיש אותו הכחשה גדולה ואלו התבאר לו היה נבוך בכל מה שהניחו בזה המין ואשר
אמרתיו לפנים הוא אשר אמרתי והוא שכל מה שזכרו ארסטו' מתחת גלגל הירח נמשך
על היקש והם ענינים ידועי העלה מתחייבים קצתם לקצתם ומקומות החכמה בהם והשגחה
הטבעית מבוארים גלויים ואמנם כל מה שבשמים לא ידע האדם דבר ממנו אלא בזה
השעור הלמודי המעט ואתה תראה מה שבו ואני אומר על דרך מליצת השיר השמים
שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ר"ל שהשם לבדו ידע אמתת השמים וטבעם ועצמם
וצורתם ותנועותיהם וסבותיהם על השלמות ואמנם מה שתחת השמים נתן יכולת לאדם
לדעתו מפני שהוא עולמו וביתו אשר הושם בו והוא חלק ממנו וזהו האמת כי סבות הר
ראיה על השמים נמנעות אצלנו כבר רחקו ממנו ונעלו במקום ובמעלה והראיה הכ
כוללת מהם על מניעם אבל שאר ענינם הוא ענין לא יגיעו השגות שכלי האדם לידיעתו
והעייף המחשבות במה שלא יגיעו להשגתו ואין כלי להם יגיעו בו אמנם הוא חסרון
דעת או מין מן השגעון אבל נעמוד אצל היכולת ונניח הענין במה שלא יושג בהקש
למי שהגיעהו השפע האלהי הענין עד שיהיה ראוי שנאמר עליו פה אל פה אדבר בו
זה תכלית מה שאצלי בזאת השאלה ואפשר שיהיה אצל זולתי מופת יתבאר לו כי
אמתת מה שנסתפק עלי ותכלית כחותי לאמת שאני כבר הגדתי בלבולי בלי
שאני ידעתי לא שמעתי מופת על דבר מהם ולא ידעתיו:

הכחשה גדולה

פרק כה

דע כי אין בריחתנו מן המאמר בקדמות העולם מפני הכתובים
אשר באו בתורה בהיות העולם מחודש כי אין הכתובים המורים
על חדוש העולם יותר מן הכתובים המורים על היות השם גשם ולא שערי הפירוש בהון'
סתומים בפנינו ולא נמנעים לנו בענין חדוש העולם אבל היה אפשר לנו לפרשם כמו
שעשינו בהרחקת הגשמות ואולי היה זה יותר קל הרבה והיינו יכולים יותר לפרש הפסוקי'
ההם ולהעמיד קדמות העולם כמו שפרשנו הכתובים והרחקנו היותו ית' גשם ואמנם
הביאנו שלא לעשות זה ושלא נאמינהו שתי סבות האחת מהם שהיות השם בלתי
גוף התבאר במופת ויתחייב בהכרח שיפורש כל מה שיחלוק על פשוטו המופת ויודע שיש
לו פירוש באמת בהכרח וקדמות העולם לא התבאר במופת ואין צריך שידחו הכתובים
ויפורשו מפני הכרעת דעת שאפשר להכריע סותרו במינים מן ההכרעות וזו סבה אחת
והסבה השנית כי האמיננו שהשם בלתי גשם לא יסתור לנו דבר מיסודי התורה ולא
יכזיב מאמר כל נביא ואין בו אלא מה שיחשבו הפתאים שבזה כנגד הכתוב ואינו כנגדו
כמו שבארנו אבל הוא כונת הכתוב אבל אמונת הקדמות על הצד אשר יראהו אותו
ארסטו' שהוא על צד החיוב ולא ישתנה טבע כלל ולא יצא דבר חוץ ממנהגו הנה

היא סותרת הדת מעקרה ומכזבת לכל אות בהכרח ומבטלת כל מה שתיחל בו התורה או הפחיד ממנו האל אלא אם יפרשו האותות גם כן כמו שעשו בעלי הבטן מן הישמעאלים ויצא בזה למין מן ההזיה ואמנם אם יאמן הקדמות על הדעת השני אשר בארנוהו והוא דעת אפלטון והוא שהשמים גם כן הווים נפסדים הדעת ההוא לא יסתור יסודי התורה ולא תמשך אחריו הכזבת האותות אבל העברתם ואפשר שיפורשו הכתובים עליו וימצאו לו דמיונות רבות בכתובי התורה וזולתם שאפשר להתלות בהם וגם יהיו לראיה אבל אין הכרח מביא אותנו לזה אלא אם התבאר הדעת ההוא במופת אמנם כל עת שלא יתבאר במופת לא זה הדעת נטה אליו ולא הדעת ההוא גם כן נביט אליו אבל נבין הכתובים כפשוטיהם ונאמר כי התורה הגידה לנו ענין לא יגיע כחינו להשגתו והאות מעיד על אמתת טענותינו ודע כי עם האמנת חדוש העולם יהיו האותות כלם אפשריות ותהיה התורה אפשרית ותפל כל שאלה שתשאל בזה הענין עד אם יאמר למה שם השם נבואתו בזה ולא נתנה לזולתו ולמה נתן השם תורתו לאומה מיוחדת ולא נתנה לאומה אחרת ולמה נתנה בזה הזמן ולא נתנה לא לפניו ולא לאחריו ולמה צוה באלו המצות והזהיר מאלו המוזהרות ולמה יחד הנביא באלה הפלאות הנזכרות ולא היו זולתם ומה כונת השם באלו התורות ולמה לא שם אלו הענינים המצוה בהם והמוזהר מהם בטבענו אם היה זה כונתו יהיה מענה אלו השאלות כלם כן רצה או כן גזרה חכמתו כמו שהמציא העולם כשרצה על זאת הצורה ולא נדע רצונו בזה או אפן החכמה ביחד צורתו וזמנו כן לא נדע רצונו או חיוב חכמתו ביחד כל מה שקדמה השאלה עליו ואם יאמר אומר שהעולם כן התחייב בהכרח שישאלו השאלות ההם כלם ואין לצאת מהם כי אם במענים מגונים יבאו בהכזבה והבטול לכל פשוטי התורה אשר אין ספק בהם למשכיל שהם כפי פשוטיהם ההם מפני זה היא הבריחה מזה הדעת ולזה כלו ימי החשובים ויכלו בחקירה על זאת השאלה שאילו התבאר החדוש במופת ואפי' לפי דעת אפלטון יפול כל מה שדברו עלינו הפילוסופים סרה וכן אילו התאמת להם מופת על הקדמות לפי דעת ארסטו תפל התורה בכללה ויעתק הענין לדעות אחרות הנה כבר באַרתי לך כי הענין כלו נתלה בזה המבוקש ודעהו

פרק כו

ראיתי לר' אליעזר הגדול דברים בפרקים המפורסמים הנודעים בפרקי ר' אליעזר לא ראיתי מעולם יותר זרים מהם בדברי אחד מן הנמשכים אחר תורת משה רבי' וזה שהוא אמר דבר שמע לשונו אמר שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו לקח ונטה כשלמה והיו נמתחין והולכין שנ' עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה. הארץ מאי זה מקום נבראת משלג שתחת כסא כבודו לקח וזרק שנ' כי לשלג יאמר הוא ארץ זה לשון זה המאמר הנאמר שם. ואני תמיה זה החכם מה האמין אם האמין כי מן האפס אי אפשר שימצא דבר לא מורכב ואי אפשר מבלתי חמר יהיה

ממט מה שיתהוה ולזה בקש לשמים ולארץ מהיכן נבראו ואי זה דבר הגיע מזה
מענה יתחייב שיאמר לו ואור לבושו מהיכן נברא על"ג שתחת כסא הכבוד מהיכן נברא
וכסא הכבוד עצמו מהיכן נברא ואם ירצה באור לבושו דבר בלתי נברא וכן כסא ה
כבוד בלתי נברא יהיה זה רחוק מאד וגם יהיה מודה בקדמות העולם דל"א שהוא כפי
דעת אפלטון ואמנם היות כסא הכבוד מן הנבראים החכמים כתבו כזה אבל על פנים
זרים אמרו שהוא נברא קודם בריאת העולם ואמנם כתובי הספרים לא זכרו בו בריאה
כלל מלבד אמר דוד יי' בשמים הכין כסאו והוא מאמר יסבול הפירוש מאד ואמנם הנצחות
בו אתה יי' לעולם תשב כסאך לדור ודור ואם היה ר' אליעזר מאמין קדמות הכסא יהיה
אם כן האמר לשם לא גזה נברא ואיך אפשר שיתהוה דבר מתאר ויותר נפלא מאמרו
אור לבושו סוף דבר הוא דבר יבלבל על בעל הדת היודע אמונתו מאד מאד ולא
התבאר לי בו פירוש מספיק ואמנם זכרתיו לך שלא תטעה בזה אלא שעל כל פנים
הועילנו בו תועלת גדולה שהוא באר שחמר השמים בלתי חמר הארץ ושהם שני
חמרים נבדלים אחד האחד מיוחס לו ית' למעלתו וגדולתו והוא אור לבושו והאחר
חמר האחר רחוק ממנו ית' וזהו והוא החמר התחתון ושמהו משלג שתחת כסא
כבוד וזהו אשר שמני שאפרש מאמר התורה ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר שהם
השיגו במראה הנבואה ההוא אמתת החמר הראשון כי אונקלוס שם רגליו שבים אל
הכסא כמו שבארתי לך וזה באר שהלבן ההוא שתחת הכסא הוא חמר הארץ וכבר
שנה ר' אליעזר זה הענין בעצמו וגלה בו ר"ל היותם שני חמרים עליוני והתחתוני ושאין חמר
הכל אחד וזה סוד גדול לא הקל בבאור גדולי חכמי ישראל בו שהוא סוד מסודות
מציאות וסתר מסתרי התורה ובבראשית רבה אמ' ר' אליעזר אומר כל מה שיש בשמים
בריתו מן השמים וכל מה שיש בארץ בריתו מן הארץ והתבונן איך באר לך זה
חכם כי חמר כל מה שבארץ חמר אחר משותף ר"ל כל מה שתחת גלגל הירח וחמר כל
השמים ומה שבהם חמר אחר אינו זה ובאר בפרקין זה זה החדוש המוסף ר"ל מעלת
החמר ההוא וקורבתו לו וחסרון זה וגבול מקומו גם כן ודע זה

פרק כ"ז

כבר בארתי לך שהאמנת חדוש העולם הוא יסוד התורה כלה בלא
בהכרח ואמנם הפסדו אחר שהתחדש ונתהוה אינו אצלנו יסוד
תורה ולא יפסד עלינו דבר מאמונותינו בהאמנת התמדתו ואולי תאמר הלא כבר
התבאר שכל הווה נפסד ואם הוא נתהוה הנה יפסד דע כי זה לא יתחייב לנו שאנחנו
לא אמרנו שנתהוה כמשפט התהוות הדברים הטבעיים המחויבים לסדר טבעי כי
מתהוה ההוא על המנהג הטבעי יתחייב הפסדו בהכרח על מנהג הטבע כמו שטבעו חייב
שלא היה נמצא כן ואחר כך היה כן כמו כן בהכרח יחייב שלא יהיה נמצא כן לעולם
שכבר התבאר שזאת ההויה בלתי מתמדת החיוב לו לפי טבעו ואמנם לפי נעשתו

התורה אשר היא מציאות הדברים והפסדם לפי רצונו ית' לא על צד החיוב לא יהיה
מחויב לנו לפי זה הדעת שהוא ית' כאשר המציא דבר לא היה נמצא שיפסיד הנמצא
ההוא בהכרח אבל הענין נתלה ברצונו אם ירצה יפסידהו ואם ירצה ישאירהו וזו גם
בגזרת חכמתו הנה הוא אפשר שישאירהו לנצח נצחים ויתמידהו בהתמדתו ית' כבר
ידעת שכסא הכבוד אשר כתבו החכמים בהיותו נברא שלא אמרו כלל שיעדר ולא
נשמע כלל בדברי נביא ולא חכם שכסא הכבוד יפסד או יעדר אבל הכתובים אומרים
בנצחיותו וכן נפשות החשובים הם לפי דעתנו נבראים ולא יעדרו כלל ולפי קצת דעות מי
שימשך אחר פשוטי המדרשות שגופותם גם כן יהיו מתענגים תמיד לנצח נצחים כאמונת
מי שהתפרסמה אמונתם באנשי גן עדן. סוף דבר העיון יחייב שלא יתחייב הפסד העולם
בהכרח ולא נשאר אלא לצד הגדת הנביאים והחכמים אם באה ההגדה כשזה העולם
יפסד על כל פנים אם לא כי רב ההמון יאמינו שזה באה הגדה בו שזה העולם יפסד
כלו והנה אבאר לך כי הענין אינו כן אבל כתובים רבים באו בנצחיותו וכל מה שכפי
פשוטו שהדבר שיראה ממנו שיפסד הענין מבואר בו שהוא משל כמו שאזכור ואם
יחלוק זה אחד מן הנמשכים אחר פשוטי הדברים ויאמר שאי אפשר לו מבלתי שיאמין
הפסדו לא יקפידו עליו אלא צריך שיודיעהו שאין הפסדו הכרחי להיותו מחודש אבל
יאמין זה לפי דעתו כהאמין למגיד במשל ההוא אשר הכונה היא כפשוטו ואין הפסד
בזה בתורה בשום פנים

פרק כח

הרבה מאנשי תורתנו חשבו כי שלמה ע"ה יאמין הקדמות. וזה פלא
איך ידמו באדם שהוא מאנשי תורת משה רבי' שיאמין בקדמות
ואם יחשוב אדם שזה נטה ממנו מדעת התורה ויצא מעקרי הדת חלילה לאלהים
איך קבלוהו ממנו רב הנביאים והחכמים ולא חלקו עליו בו ולא גנוהו אחר מותו כמו
שנמצא בנשים נכריות וזולתם ואמנם הביא לחשוב זה עליו מאמר החכמים ז"ל בקשו
לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו נוטים לדברי מינים וכן הוא הענין בלא ספק ר"ל שבפשוטו
של ספר ההוא ענינים נוטים לצד דעות זרות מדעות התורה יצטרכו לפירוש ואין
הקדמות מכללם ואין לו פסוק יורה על הקדמות ולא ימצא לו בשום פנים פסוק
מבואר בקדמות העולם ואמנם יש לו פסוקים מורים על נצחיותו והוא אמת. וכאשר
ראו הכתובים מורים על נצחיותו חשבו שהוא מאמין שהוא בלתי מחודש ואין הענין כן
ואמנם לשונו בנצחיות הוא אמרו והארץ לעולם עומדת עד שהוצרך מי שלא ישער
בזה החדוש שיאמר הזמן הנגזר לה. וכן יאמרו באמרו ית' עוד כל ימי הארץ זרע
וקציר שהוא כל ימות הנגזרים לה. ומי יתן ואדע מה יאמרו במאמר דוד יסד ארץ על
מכוניה בל תמוט עולם ועד ואם יהיה כן אמרו עולם ועד לא יחייב הנצחיות יתחייב הדבר
כן יש לו תכלית זמן כי הכתו' בנצחיותו ית' ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד. ואשר
תדעהו שעולם לא יחייב הנצחיות אלא כשיחובר בו עד אם אחריו באמרו עולם ועד

אי לכתו כאמרו עד עולם אם כן מאמר שלמה לעולם עומדת למעלה ממאמר דוד כל הימים
עולם ועד · וכבר באר דוד ע"ה וגלה נצחיות השמים והתמדת חקיהם וכל מה שבהם
על ענין לא ישתנה ואמר הללו את ה' מן השמים וכו' הללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם
חק נתן ולא יעבור ר"ל שלא ישתנו החקים אשר חקקם לא ישתנו לנצח כי החק רמז לחקי
שמים וארץ הקודם זכרם אלא שהוא באר שהם נבראים אמר כי הוא צוה ונבראו · אמר
ירמיהו ע"ה נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימושו ה
חקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי · כבר גלה גם כן שהם אע"פ
שהיו נבראים ר"ל אלה החקים הם לא ימושו וכשיבוקש זה ימצא בזולת דברי שלמה
וכבר זכר גם כן שלמה שזה מעשה האל ר"ל העולם ומה שבו עומדים על טבעם לנצח אמר
ואע"פ שהם עשויים אמר כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף
וממנו אין לגרוע הנה כבר הגיד בזה הפסוק שהעולם ממעשה האל ושהוא נצחי ונתן העלה
גם כן בנצחיותו והוא אמרו עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע שזהו עלה להיותו לעולם כאלו
אמר כי הדבר אשר ישתנה אמנם ישתנה מפני חסרון שיש בו וישלם או הוספה בו אין
צורך אליה ויחסר התוספת ההיא · אמנם פעולות השם אחר שהם בתכלית השלמות אי
אפשר התוספת בהם ולא החסרון מהם אם כן הם עומדים כפי מה שהם בהכרח שאי אפשר
המחייב דבר מביא לשנוים וכאלו הוא גם כן נתן התכלית כונה למה שנמצא או התנצל
על מה שישתנה בסוף הפסוק באמרו והאלהים עשה שייראו מלפניו ר"ל החדוש הנפלאות
ואמרו אחר כן מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את נרדף אשר
רוצה בו התמדת המציאות והמשך קצתו אחר קצתו · אמנם זה אשר זכרו לבאר · אין
משלמות פעולת השם ושאין צד לפעולתו להוסיף עליהם ולא לחסר מהם הנה כבר גלהו
אדון החכמים אמר הצור תמים פעלו ר"ל שפעולותיו כולם ר"ל ברואיו על התכלית השלמות
ולא התערב בהם חסרון כלל ואין בהם מותר ולא דבר בלתי צריך אליו וכן כל מה
שיגזור לנבראים ההם ומהם כלו צדק גמור ונמשך אחר גזרת החכמה כמו שיתבאר
בקצת פרקי זה המאמר ״

פרק כט׳

דע כי כל מי שלא יבין לשון אדם כשישמעהו מדבר ידע בלא ספק
שהוא מדבר אלא שלא ידע כונתו ויותר גדול מזה שהוא ישמע מדב
מדברי מלה הם כפי לשון המדבר מורות על ענין אחד ויזדמן במקרה שתהיה המלה ההיא
בלשון השומע מורה על הפך הענין ההוא אשר רצהו המדבר ויחשב השומע שהוראתה
אצל המדבר כהוראתה אצלו כאלו שמע ערבי איש עברי יאמר אבה ויחשב הערבי
שהוא מספר על איש שהוא מאס ענין אחד ומאנו והעברי אמנם ירצה שהוא רוצה בענין ה
ענין ורצהו וכן יקרה להמון בדברי הנביאים שיש בשוה קצת דבריהם לא יבין כלל דבר
כמו שאמר ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום וקצתו יבין הפך או הסותר כמו
שאמר והפכתם את דברי אלהים חיים · ודע כי לכל נביא דבר אחד מיוחד בו לשון האיש ההוא

הגידהו לדבר הנבואה המיוחדת בו למי שיבינהו · ואחר זאת ההקדמה אדע כי ישעיהו ע״ה נמשך בדבריו הרבה מאד ובדברי זולתו מעט כי כשהגיד על שלילת עם או אבדן אומה גדולה יספרהו בלשון שהכוכבים נפלו והשמים חרבו ורגזו והשמש קדרה ויהיה ארץ חרבה ורעשה (והרבה) מכיתה כלו השאלות וזה כמה שיאמר אמר הערב למי שמגיעהו פגע גדול נהפכו שמין על ארעא · וכן כשספר התחדש הצלחת האומה יכנהו בתוספת אור השמש והירח והתחדש שמים והתחדש ארץ וכיוצא בזה כמו שהם דרך הנביאים כשספרו אבדן איש או אומה או מדינה ייחסו לשם שנוי כעס ואחרון גדול לבורא ית׳ עליהם וכשספרו הצלחת עם ייחסו לשם שנוי שמחה ותהלה · ויאמרו בענין הכעס ז עליהם יצא וירד ושאג והרעים ונתן קולו והרבה כמו זה ויאמרו גם כן קנא ואמר ופעל ועשה וכיוצא בזה כמו שאספר · וכן כשיגיד הנביא באבדן אנשי מקום אחד פעמים יחליף אנשי המקום ההוא במין כלו כמו שאמר ישעיהו ורחק ה׳ את האדם והוא ירצה על אבדת ישראל · ואמר ירמיהו כזה והכרתי את האדם מעל פני האדמה ונטיתי את ידי על יהודה ורצה זה גם כן · ואחר אשר ~~העתקתי לך זה הלשון~~ כפרתי לך לשונם בכלל אראך אמיתתו זה ומופתו · אמר ישעיהו כאשר שלחו השם להנבא בהעתק מל׳ מלכות בבל ואבדת סנחריב ונבוכדנצאר הקם אחריו בהפסק מלכותו והתחיל לספר מפלתם בסוף מלכותם והיותם מנוצחים ומה שישיגם מן הרעות המשיגות לכל מ מנוצח בורח מתגבורת החרב אמר כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו · ואמר בזה הספור גם כן על כן שמים ארגיז ותרעש הארץ ממקומה בעברת ה׳ צבאות ביום חרון אפו · ואינו חושב שיש אדם הגיע ממי הסכלות והעורון ונמשך אחר פשוטי ההשאלות והמאמרים הספוריים שיחשב שכוכבי השמים ואור השמש והירח נשתנו כשנתנה מלכות בבל ושהארץ יצאה ממרכזה כמו שזכר אבל זה כלו ספור ענין המנוצח שהוא בלא ספק יראה כל אור שחרות וימצא כל מתוק מר ויראה הארץ תצר לו והשמים נהפכים עליו · וכן כשהתחיל לספר מה שהגיע אליו ענין ישראל מן הדלות וההכנעה בימי סנחריב הרשע במשלו על כל ערי יהודה הבצורות ושבים והנגפם והתקה הגלות עליהם מאיכלו ואבדת ארץ ז ישראל כלה אז בידו אמר פחד ופחת ופח עליך יושב הארץ והיה הנס מקול הפחד יפול אל הפחת והעולה מתוך הפחת ילכד בפח כי ארבות ממרום נפתחו וירעשו מוסדי ארץ ז רוע התרועעה ארץ פור התפוררה ארץ מוט התמוטטה ארץ נוע תנוע הארץ כשכור וגו׳ ובסוף זה המאמר כשהתחיל לספר מה שיעשה השם בסנחריב ואבדת מלכותו הרמה על ירושלם וכשת יבישהו עליה השם אמר ממשל וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה׳ צבאות · אמנם יונתן בן עוזיאל פירש לו הדברים פירוש נאה כי כשיקרה לסנחריב מה שיקרה על ירושלם אז ידעו עובדי הכוכבים שזה פעל אלהי ויתעלפו ז ויבהלו ואמר ויבהתון דפלחין לסיהרא ויתכנעון דסגדין לשימשא ארי יתגלי ~~גבורת~~

ילכו להם דמ״ יגו׳ וכאשר התחיל גם כן לספר איך היה מנוחת ישראל אחר מות סנחריב
ורשעות ארצם וישועה והתנשאות מלכותם על ידי חזקיהו אמר במשל שאור השמש
והירח יוסף כי כמו שזכר על המעיקה שאור השמש יסור וישוב חשך בהעטרך אל
המעיקה כן אורם יוסיף אל המנוחה ואתה המיתה זה תמיד שהאדם כשתמצאהו
צרה גדולה יחשכו עיניו ולא יזך אור ראותו למה שיעכר הרוח הראות מן המותר
העשני ולחולשתו ומיעוטו גם כן לרב האבל והתקבץ הנפש יתהפך עם השמחה
והתפשט הנפש לחוץ ויזך הרוח ויראה האדם כאלו האור מוסיף על מה שהיה ואמר
כי עם בציון ישב בירושלם בכה לא תבכה וסוף המאמר והיה אור הלבנה כאור
החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש יי׳ את שבר עמו
ומחץ מכתו ירפא ר״ל הקים כשלנס מיד סנחריב הרשע ואמנם אמרו כאור שבעת הימים
המפרשים אמרו שראיה בו הרמז כי העברים ירבו בשבעה ואשר יראה לי שהוא
רימז אל שבעת הימים שלחנכת הבית אשר היו בימי שלמה אשר לא היתה מעולם
לאמה מעלה והצלחה ושמחת הכל כמו שהיתה בימים ההם ואמר שרוממותם והצל
והצלחתם אז יהיו כמו הימים ההם השבעה׳ וכאשר ספר אבדן אדום הרשעה אשר
היו מציקים לישראל אמר וחלליהם יושלכו ופגריהם יעלה באשם ונמסו ההרים מדמם
ונמקו כל צבא השמים ונגלו כספר השמים וכל צבאם יבול כנבול עלה מגפן וכנבלת
מתאנה כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד וגו׳ והתבוננו אתם בעלי העיון
היש באלה הפסוקים דבר יסופק או יביא לחשוב בשהוא תאר ענין יעי״ג השמים ואם זה
כי אם משל להנתץ מלכותם ויסור סתר השם מהם והשפלם ושחות גדוליהם במהרה
וקלות וכאילו אמר כי האישים אשר היו ככוכבים בעמידה וברוממות מעלה ורחוק
מן השנוי נפלו מהרה כנבול עלה מגפן וכנבלת מתאנה וזה מבואר מאד אין צריך
לזכרו בזה המאמר כל שכן להאריך אלא שהביא ההכרח אליו להיות ההמון ואחת
מי שיחשוב בהם שהם סגולה יביאו ראיה בזה הפסוק מבלתי בחינה למה שבא לפניו
ואחריו ולא עיון באי זה ענין נאמר אלא כאילו הוא הגדה באמתו בהורה על דברים יארעו
לשמים כמה שבארתנו ההגדה בההוויתם׳ ועוד כאשר התחיל ישעיהו לבשר את ישראל
באבדת סנחריב וכל האומות והמלכים אשר עמו כמה שנתפרסם והעורב בעור העם
לא דבר אחר אמר להם מושל דרך נמקו השמים ההם ונפכרו ובלתה הארץ
ההיא וימת מי שעליה ואתם עוורים כאילו אמר שהם אשר מלאו את הארץ והירא
נחשב בהם העמידה והקיום בשמים על דרך גוזמא אבדו מהר ובלו בכלות העשן
ועניהם הקיימים בקימות הארץ יאבדו העננים ההם כאבדת הבגד הבלה׳ תחלת זה
הענין אמר כי נחם יי׳ ציון נחם כל חרבותיה וגו׳ הקשיבו אלי עמי וגו׳ קרוב צדקי יצא
ישעי וגו׳ שאו אל השמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת כי שמים כעשן נמלחו והא
הארץ כבגד תבלה ויושביה כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת׳ ואמר

בשוב מלכות ישראל וקיומו והתמדתו שהשמים יחדש שלום וארץ כי כבר נמשך זה בדברי
שופטים המלכות בחילו הוא עולם מאחר דרך זמן לאלו ה' שמים וארץ · וכאשר התחיל
בנבואות ואמר אנכי אנכי הוא מנחמכם ומה שדבק בזה אמר ואשים דברי בפיך ובצל
ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה · ואמר בהשרת המלכות
לישראל יסורו מן הגדולים המתייסרים כי ההרים ימושו וגו' · ואמר בהתמדת המשיח
ושלוח הנצח מלכות ישראל אחרי כן אמר לא יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף וגו' ·
ועוד כי ישעיה הנהיג דבריו על אלו ההצלחות הנמשכות למי שיכין עצמו לדברי
וספר שנו הגלות וקרוביהם ואמר כן כבר שב המלכות והמצות האלה כלו ימי מכשול
אני בורא שמים חדשים וארץ חדשה ונשכחו הראשונים ומה זכרם · ואחר כן בארו
בנבואות המאמר ואמר זה אשר אמרתי בורא אני זה כי נשכחו הראשונים עמן עמיה
תריכה ויחיה מקום האבל הוא והנער ולא יזכר האבל התוי הקודם ושמע כאן
ענינם להדבק הפסוקים המורים עליהם איך באה הזולת פתיחת זה הענין אמר חסדי
ה' אזכיר תהלות ה' · ואחר כן ספר חסדיו זה שלנו הגדולה וינטלם וינשאם כל ימי עולם
ומה שדבק בו · ואחר כן ספר מרייתו והמרה מרו ועצבו את רוח קדשו ומה שדבק בזה
ואחר כן ספר ממשלת האויבים עלינו צרינו בוססו מקדשך היינו מעולם וגו' ומה שדבק
בו · אחר כן התפלל בעבורינו ואמר אל תקצוף ה' עד מאד ומה שדבק בו · ואחר כן
זכר אשר התחיבנו לריב מה מנוגענו כי שנקראנו אל האומה ולא ענינו אמר נדרשתי
ללא שאלו · ואחר כן עשה בגבולה מרדים ואמר כה אמר ה' כאשר ימצא התירוש
ומה שנדבק בזה · ואחר כן זכר רע לאשר המסיע ואמר הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו
ואחר כן בעבור לו זכרו שובת האומה והקטן האמונה והיות ברכה בארץ והנכבד כלל
מה שקדם מאלו הענינים המתחלקים ואמר דבר זה לשונו ולעבדיו יקרא שם אחר אשר
המתברך בארץ יתברך באלהי אמן והנשבע בארץ ישבע באלהי אמן כי נשכחו הצרות
הראשונות וכי נסתרו מעינו כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה
הראשונות ולא תעלינה על לב כי אם שישו וגילו עדי עד אשר אני בורא כי הנני בורא
את ירושלם גילה ועמה משוש וגלתי בירושלם הנה כבר התבאר לך הענין כלו ונגלה והוא
כי כאשר אמר הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה פירש זה מיד ואמר כי הנני בורא
את ירושלם גילה ועמה משוש · ואחר זאת ההקדמה אמר שענין האמונה ההם
שאמרה בה אשר יעברך אני מיכונתם ויגלו הארץ כמו שהם שומרים תמיד כי
האמונה באלהים והשמחה באמונה התורה הם שני ענינים מתקשרים יחד ולא יפרדו
לעולם מכל מה שהיו לו · ואמר כמו שענין האמונה התורה והשמחה בה אשר יערתי
שלא הארץ המורים כן יתמיד זרעכם ושמכם · והוא אמרו אחר זה כי כאשר
השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני וגו' כי כעמים שישאר
הזרע ולא ישאר השם כמו בתמורת אמות רבות אין ספק שהם מזרע פרס או יון אלא

עליו ירעו בשם מיוחד אבל כללות אותו ימות המשיח וזה גם כן הערה אחת על נכריות
הקריאה אשר בעברית יש לנו שם מיוחד ובאשר באו אלה התשאלות בשעה הזאת מקום
זה פרשתים כלם ובכלל באו מהם דברי זולתו אמר ירמיהו בספור חרבן ירושלם בעונו
תינו ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו ואמר יחזקאל בספור אבדת מלכות מצרים ומיתת
פרעה על יד נבוכדנאצר אמר וכסיתי בכבותך שמים והקדרתי את כוכביהם שמש בע
ענן אכסנו וירח לא יאיר אורו כל מאורי אור בשמים אקדירם עליך ונתתי חשך על
ארצך נאם ה' ואמר יואל בן פתואל בצרות הארבה אשר בא בימיו אמר לפניו רגזה ארץ
רעשו שמים שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נגהם ואמר עמוס בספור חרבן שומרון אמר
והבאתי השמש בצהרים והחשכתי הארץ לארץ ביום אור והפכתי חגיכם לאבל וגו' ו
ואמר מיכה בנבואת שומרון נמשך על המאמרים הספורים המקוראים הידועים
כי הנה ה' יוצא ממקומו וירד ודרך על במתי ארץ ונמסו ההרים ואמ' חגי בנבואת בו
מלכות פרס ומדי ואני מרעיש את השמים ואת הארץ את הים ואת החרבה והרעשתי
את כל הגוים ובנצוח יואב על אדום כאשר התחיל לספר איך היתה חלישת האומה
ושפלותה מלפנים והיותם מנוצחים עקבים ונעדר השם לשנים עתה אמר הרעשתה ארץ
פצמתה רפה שבריה כי מטה ואמר עוד בענין שאנחנו לא נירא כשימיתו האומות ויאבד
ויאבדו להיותנו נשענים על ישועתו ית' לא על חילנו וכחנו כמו שאמר עם עזנו כי' אמ'
על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים ואמר בספור טביעת המצריים ראוך
מים יחילו אף ירגזו תהומות קול רעמך בגלגל וגו' רגזה ותרעש הארץ ובמזמור חרה
לו עלה עשן באפו וכן בשירת דבורה ארץ רעשה וגו' ובאו מזה הרבה מאד שלא אזכר
מהם ונקיש על מה שזכרתי ואמנם מאמר יואל ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש
ותמרות עשן השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בא יום ה' הגדול והנורא והיה כל
אשר יקרא בשם ה' ימלט כי בהר ציון ובירושלם תהיה פליטה וגו' הנראה אצלי שהוא
מספר מיתת סנחריב על ירושלם ואם לא תרצה זה מיתת גוג על ירושלם בימי מלך יהיה סתום
המשיח עם היותו גם כן בלתי זוכר בזה הענין אלא רב ההרג ושרפת האש ולקות
מאורות ואולי תאמר איך יקרא יום ה' הגדול והנורא יום מיתת סנחריב בירושלם הנה
הדע כי כל יום שתהיה בו ישועה גדולה או מכה גדולה הוא יקרא יום ה' הגדול והנורא
ככה אמר יואל זה על יום בא הארבה עליהם כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו וזה
ענין אשר עליו בכינו כבר התבאר והיה שתפסד זה העולם והשתנותו ממה שהוא או
השתנות דבר מטבעו והמשכו על השנוי ההוא הוא דבר שלא באו אלינו בזה דברי נביא
אלא דברי חכמים עד כי אמרם שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב אינו הער'
העדר המציאות לגמרי ואמרו וחד חרוב היה על העדר הזמן וזה עוד מאמר יחיד
יחיד על צורה אחת ואשר המצא לכל החכמים תמיד והוא יעשה ממנו ראיה כל
אחד מחכמי משנה וחכמי תלמוד הוא אמרו אין כל חדש תחת השמש שאין עכש

ההתחדשות בשום פנים ולא בשום סבה עד שמי שלקח שמים חדשים וארץ חדשה כפי מה
שחשב אמר אך שמים חדשים והארץ ש[...]ן עתידין להבראות כבר ברואים ועומדים
שנ׳ עומדים לפני יעמדו לא נאמר אלא עומדים והביא ראיה מאמרו אין כל חדש תחת
השמש ולא תחשב שזה סותר למה שבארתיו אבל איפשר שהוא אומר שהענינים
ההם העתידים הטבע מחייב אותם או משעת ימי בראשית הוא נברא וזה אמת ׳
אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר מטבעו וימשך על השינוי ההוא להשאר מן הנפלאות
כי אע״פ שנהפך המטה לנחש ונהפכו המים לדם והיד הנכבדה הטהורה לבנה
מבלתי סבה טבעית מחייבת אותם הענינים ההם והדומה להם לא ימשכו ולא שבו
טבע אחר אבל כמו שאמ׳ ז״ל עולם כמנהגו הולך זהו דעתי והוא צריך שיאמין אע״פ
שהחכמים ז״ל כבר אמרו בנפלאות דברים זרים מאד תמצאם כתובים בבראשית
רבה ומדרש קהלת והענין ההוא הוא שהם רואים הנפלאות הם מה שבטבע גם כן על
צד אחד ׳ והם אמרו כי כשברא השם זה המציאות והטביעו לו הטבעים שם
בטבעים ההם שיתחדש מן הנפלאות בעת חדושם יאות הנביא שהודיעהו השם
בעת אשר יאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו ששם בטבעו כשדרש מה שהוטבע׳
וזה אם הוא כמו שתראהו היא מורה על מעלת האומר והיות קשה בעינו מאד
שישתנה טבע אחר מעשה בראשית או יתחדש רצון אחר שהונח כן וכאלו הוא
ירדה על הדרך משל שהוא שם בטבע המים שידבקו ויגרו מלמעלה למטה הליר
רק בעת ההיא שטבעו בו המצרים והמים ההם לבד הם שיחלקו ׳ וכבר העירותך על
עקר זה המאמר וזה כלו בראה מהתחדשית דבר שם נאמר תנאים התנה הקב״ה עם
הים שיהא נקרע לפני ישראל הדא היא דכתיב וישב הים לפנות בקר לאיתנו ׳ אמ׳ ר׳
ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב״ה אלא עם כל שנברא בששת ימי
בראשית הדא היא אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי׳ מידי נטו שמים כל צבאם
צויתי׳ צויתי את הים שיקרע את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה את האריות
שלא יזיקו לדניאל ואת הדג שיקיא את יונה והוא ההקש בשאר ׳ הנה כבר התבאר
לך הענין ונגלה הדעה והוא שאתנו נאות לארסטו בחצי מדעתו ונאמין שזה
המציאות נצחי לעולם על זה הטבע אשר רצהו השם ית׳ לא ישתנה ממנו דבר בשום
פנים אלא בפרטיו על צד המופת אע״פ שיש יכולת לו ית׳ לשנותו כלו או להעדירו או
להעדר אי זה טבע שירצה מטבעיו אבל היה לו פתח והתחלה שלא היה שם דבר
נמצא כלל אלא השם וחכמתו גזרה שימציא זה היצור בעת שהמציאו ושלא
יעדר זה אשר המציא ולא ישתנה לו טבע אלא במה שירצה מהפרטים ממה ש
כבר ידענוהו וממה שלא נדעהו מאשר יבא זהו דעתנו ויסוד תורתנו ׳ וארסטו
יראה שכמו שהוא נצחי ולא יפסד כן הוא קדמון ולא נתהוה וכבר אמרנו ובארנו
שזה לא יסודר אלא על דין החיוב ושהחיוב יש בו מרבית כיה על השם ~~במו שכבר~~

מה שכבר בארנוהו ׳ ואחר שהגיע המאמר זה נכ״ח פרק שנזכור בו גם כן קצת
הערות על פסוקים באו במעשה בראשית כי הכונה הראשונה בזה המאמר אמנם
היתה לבאר מה שאפשר לבארו ממעשה בראשית ומעשה מרכבה אחר שנקדים שתי
הקדמות כוללות ׳ אחת מהם וזאת ההקדמה והיא שכל מה שנזכר במעשה בראשית
בתורה אינו כולו כפשוטו כפי מה שידמו ההמון שאלו היה הענין כן לא היו
מסתירין אותו אנשי החכמה ולא היו החכמים ממריצין מליצות בהעלימו ומונעין
הספור בו בפני ההמון כי הפשוטים ההם מביאים אם להפסד דמיון גדול והדרכת
דעות רעות בחק הש״ם או לבטול גמור וכפירה ביסודות התורה והנכון לשוב ולהרחיק
בחינתם בדמיון לבד והנטיה מן החכמות ולא כמו שיעשו הדרשנים והמפרשים ה
עניים אשר יחשבו כי ידיעת פירוש המלות הוא החכמה והרבות הדברים והאריכם
הוא תוספת שלמות ׳ ואמנם בחינתם באמתת השכל אחר השלמות ב
חכמות המופתיות וידיעת הסודות הנבואיות הוא אבל כל מי שידע מזה דבר אין ראוי
לו לפרסמו כמו שאמרתי פעמים בפירוש המשנה ׳ ובבאור אמ׳ מתחלת הספר ועד
כאן כבוד אלהים הסתר דבר ׳ ואמרו זה אחר שזכר ביום השני הנה כבר התבאר
מה שאמרנוהו אלא כאשר חייב ענין האלהי בהכרח כל מי שישיג שלמות שישפיעהו
על זולתו כמו שנבאר בפרקים הבאים בנבואה אי אפשר לכל חכם שיכול להבין
דבר מאלו הסודות אם מעצמו או ממורה הורה אותו מבלתי שיאמר מעט והבאור
במעט אם כן ירמוז מאד מעט ויבאר בזו מן הרמיזות וההערות הרבה בדברי רבותינו
זכרם לברכה ליחידים מהם גם כן אלא שהם מעורבות בדברי אחרים וב
דברים אחרים ולזה תמצאני תמיד בזו הסתרים אזכר המאמר האחד אשר הוא
פנת הדבר ואניח השאר למי שראוי שיונח לו ׳ ההקדמה השנית שה
נביאים כמו שאמרנו ידברו בשמות המשתתפים ובשמות אין הכונה בהם מה
שיורו עליו במשלם הראשון אבל יזכר השם ההוא מפני גזרה אחת כמו מקל שקד
~~אני רואה~~ שילמד ממנו שוקד אני כמו שנבאר בפרקי הנבואה ׳ ולפי זה הענין
נאמר במרכבה חשמל כמו שבארנו ׳ ובן רגל עגל ונחשת קלל וזולת זה ׳ וכן
מאמר זכריה והההרים הרי נחשת וזולת זה ממה שנ׳ ״ ואחר שתי ההקדמות האלה
אביא הפרק אשר יעדתי בו ״

פרק ל׳

דע שיש הפרש בין הראשון וההתחלה ׳ וזה שההתחלה היא
נמצאת במה שהיא לו התחלה או עמו ואעפ״י שלא קדם לו
בזמן כמו שיאמר שהלב התחלת החי והיסוד התחלת מה שהוא לו יסוד ׳ וכבר
יוחלט גם כן על זה הענין שהוא ראשון אבל הראשון אמנם יאמר על הקודם בזמן
לבד מבלתי שיהיה הקודם ההוא בזמן סבה למתאחר אחריו כמו שיאמר ראשון מי
שדר בזה הבית פלוני ואחריו פלוני ולא יאמר פלוני התחלת פלוני ׳ והמלה אשר תורה

על הקדשון בלשוננו הוא תחלה תחלת דבר יי בהושע. ואשר יורה על ההתחלה
ראשית שהוא נגזר מן ראש אשר הוא תחלת החי לפי הנראה והעולם לא נברא
בהתחלה ומנה כמו שבארנו כי הזמן מכלל הנבראות ולזה אמר בראשית והכונה
בכח כלו. ופירש זה הפסוק האמיתי כן בהתחלה ברא השם העליונים והתחתונים והוא
הפירוש המסכים לחדוש אבל מה שהמציאהו כתוב לקצת החכמים מהעמיד זמן קודם
קודם בריאת העולם מסכך מדבר כי זהו דעת אריסטו אשר בארתי לך אשר יראה
שהזמן לא יצוייר לו תחלה וזה מגונה ואשר הביא הראיות אל זה המאמר הוא
מדרש יום אחד ויום שני והבן אומר זה המאמר הענין כפשוטו וחשב שאחר שלא
היה שם גלגל מקיף ולא שמש באי זה דבר שיעור יום ראשון. ואמר בזה הלשון אמר ר'
יהודה בר' סימון מיכן שהיה סדר זמנים קודם לכן אמר ר' אבהו מכאן שהיה הקב"ה יש יוש אחר
בונה עולמות ומחריבן עד כאן דבריו מגונה מהאמון והנה התבונן מה שהוקשה עליהם
והוא מציאות זמן קודם מציאות זה השמש והנה והבאר לך הקדמה זו אשר סוקף על
לו השנים בקדים האלהים אם לא רבו לו השנים לומר עדי אשר מבלתי סדר זמנים
קודם וזהו אמונת הקדמות וכל בעל תורה יברח מזה ואין זה המאמר אלא
כענין במאמר ר' אליעזר שמים מהיכן נבראו. פיה דבר לא הביט כלו המקומות למאמר
אומר. כבר הודעתיך שסדר התורה כלה שהשם המציא העולם לא מדבר בזולת התחלה
ומנה אבל הזמן נברא כי הוא נמשך לתנועת הגלגל והגלגל נברא. ואמנם שצריך
שתדעהו שמלת את הנזכרת באמרו את השמים ואת הארץ כבר בארו החכמים כי
מקומות רבים שהוא כענין עם ורצו בזה שהוא ברא עם השמים כל מה שבשמים ועם
הארץ כל מה שבארץ וכבר ידעת באמרם כי השמים והארץ נבראו יחד לדברי קורא אני
אליהם יעמדו יחדו אם כן הכל נברא יחד ונבדלו הדברים כלם ראשון ראשון עד שהם
המשילו זה לזורע שזרע זרעים משתנים בארץ בכת אחת וצמח קצתם אחר יום
וקצתם אחר שני ימים וקצתם אחר שלשה והזריעה כלה היתה בשעה אחת ולפי זה
הדעת הדמיתי כלו בכך יותר הספק אשר חייב לר' יהודה בר' סימון שיאמר מה שיאמר
ושהוקשה עליו באיזה דבר שיעור יום ראשון ויום שני ויום שלישי. וכפירושו אם החכמים
בבראשית רבה באמר הנזכר בתורה שנברא ביום ראשון חסרו בזה הלשון הם מאורות
שנבראו ביום ראשון ולא תלאן עד יום רביעי הנה כבר כי הבאור מאת הכונה ואמנם
שצריך שתדעהו שארץ שם משותף יאמר בכלל ובפרט יאמר בכלל על כל מה שתחת
גלגל הירח רצוני לומר היסודות הארבעה ויאמר בפרט על האחד האחרון מהם והוא
הארץ מורה זה אמרו והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת
על פני המים כבר קראם כלם ארץ. ואחר כן אמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ. וזה גם כן
סוד גדול כי כל מה שתמצאהו שיאמר ויקרא אלהים לכך בכה אמנם הוא להבדילו מן ז
הענין האחר אשר שתף בינהם כי זה השם ולזה פרשתי לך זה הפסוק בהתחלת ברא

השם העליונים והתחתונים והיה הארץ הנאמר תחלה הוא התחתונים ר"ל היסודות הארבעה והנאמר עליה ויקרא אלהים ליבשה ארץ הוא הארץ כבר התבאר זה ׳ ואמנם צריך שתדעהו כי היסודות הארבעה אשר אמרנו שעם ארץ הראשון אמר עליהם נזכרו תחלה אחר השמים שהוא זכר ארץ ומים ורוח וחשך הוא האש היסודי לא החשיב זולת זה אמר ודבריו שמעת מתוך האש ואמר כשמעכם את הקול מתוך החשך ואמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נפח ׳ ואמנם נקראה האש היסודית בזה השם להיותה בלתי מאירה אבל ספירית שאלו היתה האש היסודית מאירה היינו רואים האויר כלו בלילה מתלהב כאש ׳ ואחר זכרם כפי המונחם הטבעי הארץ ועליה המים והאויר דבק במים והאש למעלה מן האויר כי ביחוד האויר על פני המים יהיה החשך אשר על פני תהום למעלה מן האויר בלא ספק ואשר חייב שיאמר רוח אלהים כענין שסמיה מתנועעת ר"ל התנועה הרוח לעולם מיוחסת לשם ורוח נסע מאת ה' נשפת ברוחך ויהפך ה' רוח ים וזה הרבה ׳ וכאשר היה החשך הנאמר תחלה אשר הוא שם היסוד בלתי החשך הנזכר באחרונה אשר הוא החשך התחיל לבאר ולהבדיל ואמר ולחשך קרא לילה כפי מה שפירשנו הנה כבר התבאר זה ׳ ואמנם שצריך שתדעהו שאמרו ויבדל בין המים אינו הבדל במקום שיהיה זה למעלה וזה למטה ושניהם אחד ואמנם פירושו שהוא הבדיל ביניהם בהבדל הטבעי ר"ל בצורה ושם קצתה זה אשר קראו מים תחלה דבר אחד בצורה טבעית הלבישו ושם קצתו בצורה אחרת וזהו המים ולזה אמר עוד ולמקוה המים קרא ימים הנה כבר גלה שזה המים הראשון הנאמר בו על פני המים אינו זה אשר בימים אבל קצתו נבדל בצורה אחת למעלה מן האויר וקצתו הוא זה המים ׳ והיה אמרו ויבדל אלהים בין המים אשר מתחת לרקיע וגו' כאמרו ויבדל אלהים בין האור ובין החשך אשר הוא הבדל בצורה אחת והרקיע נעשה מן המים כמו שאמרו הגלידה טפה האמצעית ׳ ואמרו גם כן ויקרא אלהים לרקיע שמים כפי מה שבארתי לך לבאר שתוף השם ושאין השמים הנאמר תחלה באמרו את השמים ואת הארץ הם אלו אשר נקראו שמים ׳ וחזק זה הענין באמרו על פני רקיע השמים לבאר שהרקיע בלתי השמים ולפי זה השתוף כבר יקראו גם כן השמים האמתיים רקיע כמו שנקרא הרקיע האמתי שמים והוא אמרו ויתן אותם אלהים ברקיע השמים ׳ ויתבאר גם כן בזה המאמר מה שכבר התבאר במופת מהיות הכוכבים והשמש והירח קבועות בגלגל שאין ריקות בעולם ואינם על שטח הגלגל כמו שידמו ההמון מאמרו ברקיע השמים ולא אמר על רקיע השמים הנה כבר התבאר שחומר אחד היה משותף וקראו מים ואחר כן הובדל בשלש צורות והיה קצתו ימים וקצתו רקיע וקצתו על הרקיע והוא וזה כלו חוץ לארץ הנה כבר לקח בענין דרך אחרת לסודות נפלאות ואמנם שזה אשר למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד לא שהוא אלו המים המיניים הנה כבר אמרוהו החכמים ז"ל גם כן באמרו ארבעה נכנסו לפרדס וגו' אמר להם ר' עקיבא כשתגיעו

ויחסם

מגיעים להבט שיש טהור אל התחתון מים מים שכך כתב רובר שקדים לא יכון לנגד
עינ' והתבונן אם היה מדעני ההתכונות כמה באר בזה המאמר ואיך גלה הענין
כולו כשתשתכל בו ותבין כל מה שיתבאר במופת בספר אותות השמים והשקיפה על ז
כל מה שאמ' אנשי החכמה בכל דבר מהם ׳ וממה שצריך שתדעהו ותעורר עליו
העלה אשר בעבורה לא נאמר ביום השני כי טוב וכבר ידעת מאמרי החכמים
ז"ל אשר אמרו בזה על יד הדרש הטוב שבהם אמרם לפי שלמה מלאכת המים ׳ שלא
ועלת זה גם כן אצלי מבוארת מאד וזה כי כל אשר יזכור ענין מעשה המבוארים
המתחדשים הנמצאים על ההמשך המתמידים המיושבים אמר בזה כי טוב וזה
הרקיע והדבר אשר עליו אשר קרא מים הענן כי מן ההסתר כמו שתראהו וזה ז
שאם ילקח כפשוטו בגסות העין יהיה ענין בלתי נמצא כלל שאין שם גוף אחר בלתי
היסודות כינוע יבין השמים המתנועע ואין שם מים למעלה מן האויר כל שכן שידמה
מדמה שזה הרקיע ומה שעליו הוא למעלה מן השמים ויהיה הענין יותר נמנע
ויותר רחוק משיושג ואם ילקח לפי נגלהו ומה שנראה בו הוא יותר נעלם שהוא ז
צריך שיהיה מן הסודות החתומים עד שלא ידעהו ההמון וענין הוא כן איך ראוי ז
שיאמר בו כי טוב והמנע ענין כי טוב שהוא גלה התועלת ומבואר במציאות זה
זבג המציאות והתמדתו אבל הדבר שנעלם ענינו אשר פשוטו בלתי נמצא כן אי ז
זה תועלת בו נראית לבני אדם עד שיאמר בו טוב ואי אפשר לו מבלתי שיוסיף
באור והוא שזה ואם הוא חלק גדול מאד מן הנמצאות אינו הכלית מכוונת להמשך
המציאות שיאמר בו כי טוב אבל להכרח התחיב כדי שתגלה הארץ והבן זה ׳ ז
וממה שצריך שתדעהו שהחכמים כבר בארו שהעשבים והאילנות אשר הצמיחם
השם מן הארץ אמנם הצמיחם אחר שהמטיר עליה' ושאמרו ואד יעלה מן הארץ
וגו' אמנם ספור הענין הראשון אשר היה קודם תדשא הארץ דשא ולזה הרגבי
אנקלו' ועננא הוה סליק מן ארעא ומבואר הוא זה מן הכתוב לאמר וכל שיח השדה
טרם יהיה בארץ הנה כבר התבאר זה ׳ וכבר ידעת אתה המעין כי ראש סבות
ההויה וההפסד אחר הסבות הגלגליות האור והחשך למה שימשך אחריהם מן ז
החום והקור וכתנועת הגלגל יתערבו היסודות ובאור ובחשך ישתנו מזגיהם ותתחלפנה
המזגות שיתחדש מהם שני האדים אשר הם התחלת סבות אותות השמים אשר
המטר מהם והם גם כן סבת המקורים ואחר כן הרכבת הצמחים ואחר הצמחים
בעלי חיים והרכבה אחרונה היא האדם ושהחשך היא טבע מציאות העולם ה
החתן כולו והאור מקרי חוצה לו הלא תראה שבהעדר האור ישאר הענין הנה ז
וכן בא הכתוב במעשה בראשית על זה הסדר בשוה לא חסר דבר מזה ׳ וממה
שצריך שתדעהו אמרם כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביון
נבראו יאמר כי כל מה שברא אמנם נברא על שלמות כמותו ועל שלמות צורתו

וכנחה

ט

וכנוה שכמקדרו והוא אמרו בתכיוע עבראו מן יכי לכל האריכות ודע גם כן שהודו
שרש גדול בכר התבאר ׳ ויממה שצריך שתתבונהו מאד זכרו בריאת אדם בששת
ימי בראשית אמר זכר ונקבה ברא אותם ואחר הבריאה כלה ואמ׳ ויכלו השמים והא
הארץ וכל צבאם ופתח פתח אחר לבריאת חוה מאדם וזכר עץ החיים ועץ הדעת
ודבר הנחש והענין ההוא וזכר שזה כלו היה אחר שהושם אדם בגן עדן וכל החכמים
מסכימים שזה הענין כלו היה יום ששי ושלא נשתנה ענין בשום פנים אחר ששת
ימי בראשית ולזה לא ירוחק דבר מן הענינים ההם כמו שאמרנו שעד עתה לא היה
טבע ועם זה כבר זכרו דברים השמיעם לך מלוקטים ממקומותיהם ואעירך גם כן
על דברים כמו שהעירו הם ז״ל ודע כי הדברים אשר אזכרם לך מדברי החכמים
אמנם הם דברים בתכלית השלמות מבוארי הפירוש לאשר זכרום לו מתוקנים מאד
ולזה לא ארבה בפירושם ולא אשימם פשוטים שלא אהיה מגלה סוד אבל זכרי אותם
בקצת סדר ובהערה מעטה מספיק כהבנתם לכיוצא בך ׳ ומזה אמרם אדם וחוה
נבראו כאחד מתאחרים גב לגב ושהוא נחלק ולקח חציו והיא חוה והובא אליו ׳
ואמרו אחת מצלעותיו רצה בו אחד מחלקיו והביא ראיה מצלע המשכן אשר
תרגומו סטר משכנא וכן אמרו מסטרוהי והבן איך היה הביאור שהם שנים בדבר אחד
והם אחד כמו שאמר עצם מעצמי ובשר מבשרי ׳ והוסיף זה חזוק באמרו שהשם
על שניהם יחד אחד אשה כי מאיש לקחה זאת ׳ וחזק היותם אחד ואמר ודבק
באשתו והיו לבשר אחד ׳ ומה גדול סכלות מי שלא יבין שזה כלו לענין כהכרח הנה
כבר התבאר זה ׳ וממה שצריך שתדעהו מה שבארוהו במדרש וזה שהם זכרו
שהנחש נרכב ושהוא היה כשיעור גמל ושרוכבו הוא אשר השיא חוה ושהרוכב היה
סמאל ושזה השם הם יאמרוהו סתם על השטן המצאם אומרים במקומות רבים שהשטן
רצה להכשיל אברהם אבינו עד שלא יאבה לעקוד יצחק וכן רצה שיכשיל
יצחק שלא ימשך אחר רצון אביו וזכרו עוד בענין הזה רצוני לומר בעקדה אמרו
בא סמאל אצל אברהם אבינו אמר לו מה סבא אובדת לבך וכו׳ ׳ הנה כבר התבאר
לך שסמאל הוא השטן וזה השם גם כן לענין כמו ששם הנחש לענין ואמ׳ בבאו להשיא
חוה היה סמאל רוכב עליו והקב״ה שוחק על גמל ורוכבו ׳ וממה שצריך שתדעהו
ותעיר עליו היות הנחש לא קרב לאדם ולא דבר עמו ואמנם היה השתדלותו
וקרבתו לחוה ובאמצעות חוה הזיק אדם והמית הנחש והשנאה השלמה אמנם היא
דימות בין הנחש וחוה ובין זרעו לבין זרעה ואין ספק שזרעה הוא זרע אדם ׳ ויותר
נפלא מזה הקשר הנחש בחוה ר״ל זרעו בזרעה ראש ועקב והיותה מנצחת לו בראש
והוא מנצח לה בעקב וזה מבואר גם כן ׳ ומהמאמרים גם כן הנפלאים אשר פשוטיהם
בתכלית הרחוק וכשיובנו פרקי זה המאמר הבנה טובה תפלא מחכמות זה המשל
והסכימו למציאות והוא אמרם משבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו

על הר סיני פסקה זוהמתן, גוים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן והנהיג זה גם כן .
ומה שצריך שתדעהו אמרם עץ החיים מהלך חמש מאות שנה וכל מימי בראשית
מתפלגין תחתיו . ובארו כי הכונה בזה השיעור הוא עבי גופו לא המשך ענפיו אמרו לא
סוף ענפו אלא קורתו מהלך חמש מאות שנה ופי׳ קורתו עבי גופו עם השמר וזאת
השאלה מהם להשלמת פירוש הענין ובאורו הנה כבר התבאר זה . ומה שצריך
שתדעהו גם כן אמרם עץ הדעת לא גלה הקב״ה אותו אילן לאדם ולא עתיד לגלותו וזה
האמת שטבע המציאות כן חייב . ומה שצריך שתדעהו אמרם ויקח ה׳ אלהים את
האדם שלה׳ אותו ויניחהו בגן עדן הגדיל לו לא אמרו זה הלשון להעלותו ממקום ולהניחו
במקום אלא העלה מדרגת מציאותו בין הנמצאות ההוות הנפסדות ויושבו על ענין אחד .
ומה שצריך שתדעהו גם כן והתעורר עליו איכות החכמה בקריאת בני אדם קין והבל
והיות קין הוא ההורג הבל בשדה ושהם יחד אבדו וע״ב שהצריך לחיות ושלא התקיים
המציאות אלא לשת כי שת לי אלהים זרע אחר הנה כבר התאמת זה . ומה שצריך
שתדעהו ותתעורר עליו אמרו ויקרא האדם שמות וגו׳ למדנו שהלשונות הסכמיות לא
טבעיות כמו שכבר חשבו זה . ומה שצריך שתתבונן אלו הארבע מלות אשר באו
בערך השמים לשם והם ברא ועשה וקנה ואל אמר ברא אלהים את השמים ואת הארץ
ואמר ביום עשות ה׳ אלהים ארץ ושמים ואמר קונה שמים וארץ . ואמר אלהי עולם . ואמר
אלהי השמים ואלהי הארץ . אמנם אמרו אשר כוננתה וטפחה שמים ונוטה שמים כל
אלה יכללם עשה אבל מלת יצירה לא באה כי יראה לי שיצירה אמנם נופלת עשיית
צורה ותאר או מקרה מן המקרים האחרים גם כן כי הצורה והתאר גם כן מקרה ולזה
אמר יוצר אור מפני שהוא מקרה ויוצר הרים מתארים וכן וייצר ה׳ אלהים וגו׳ . אמנם
זה המציאות המיוחד לכלל העולם אשר הוא השמים והארץ הקרא עליו ברא שהוא
אצלנו המציאה מהעדר . ואמר גם כן עשה לצורותיו המיניות אשר נתנו להם ר״ל
טבעיהם ואמר בהם קנה למשלו ית׳ עליהם כמשל האדון על עבדיו ולזה נקרא אדון כל
הארץ . ובמשרי לא יהיה אדון אלא כשהיה לו קנין וזה נוטה לדעת האמונה קדמות
דבר אחד דבר בהם כלה ברא ועשה ואמנם אלהי השמים וכן אל עולם הוא כבחינת
שלמותו ית׳ ושלמותם שהוא אלהים כלומר שופט והם נשפטים לא בענין הממשלה שזהו
ענין קונה אמנם הוא בענין בחינה אלהי ית׳ במציאותו לאלהים שהוא הכל לא הם ר״ל
לומר השמים ודע זה . ואלו השיעורין הנה על מה שקדם ועם מה שיבא בזה הענין
מספיקין כפי כונת המאמר ולקורא המעיין בו .

פרק ל״א

אולי כבר התבאר לך העלה בחזוק תורת השבת והיותה בסקילה
ואדון הנביאים הרג עליה והוא שלישית למציאות השם והרחקת
השניות כי ההודאה מעבור זולתו אמנם הוא לטעם היחוד . וכבר ידעת מדברי שהדעות

אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום לעד בהמון לא ישארו ולכן
צונו בתורה הגדיל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות כשישבתו
בני האדם כלם ביום אחד וכשישאל מה עלה זה יהיה המענה כי ששת ימים וכו'
ובאו בזאת המצוה שתי עלות מתחלפות מפני שהם לשני עלולים מתחלפים וזה שהוא
אמר בעלת הגדיל השבת בעשר הדברות הראשונות אמר כי ששת ימים עשה יי' וגו'
ואמר במשנה תורה וזכרת כי עבד היית במצרים וגו' על כן צוך וגו' וזה אמת כי העלול
המשך לעלה כי ששת ימים וגו' אמנם היות לנו תורת השבת ויצוה אותנו לשמרו הוא
עלול נמשך לעלה היותנו עבדים במצרים אשר לא היינו עובדים ברצוננו ובעת שנרצנו
ולא היינו יכולים לשבות וצונו בתורה השביתה והמנוחה לקבץ שני הענינים
האמנת דעת אמתית והוא חדוש העולם המורה על מציאות השם בקלות מחשבה ובעיון
הקל וזכר חסדי השם עלינו בהניחנו מתחת סבלות מצרים וכאלו הוא חסד כולל בדעה
האמתית הטוב ותקון הענין הגשמי.

במאמר הראשון הוא כבוד היום והגדלו כמו שאמר על כן ברך יי' את יום השבת ויקדשהו וגו' וזהו העלול הנמשך.

פרק ל"ב

דעות בני אדם בנבואה כדעותם בקדמות העולם וחדושו אני
וזה כי כמו שכל מי שהתבאר אצלו מציאות האל יש להם שלש
דעות בקדמות העולם וחדושו כמו שבארנו כן הדעות בנבואה שלשה ולא אפנה לדעת
האפיקורוס שהוא לא יאמין מציאות אלוה כל שכן שלא יאמין נבואה אמנם אכוין לזכור
דעות המאמינים באל בנבואה.
הדעת הראשון והוא דעת ההמון הקדמון מאשר
שיאמין בנבואה וקצת עמי ארצנו גם כן יאמינוהו והוא שהשם ית' יבחר מי שירצה מ
בני אדם ויעירהו בנבואה וישלחהו אין הפרש בין שיהיה האיש ההוא חכם או
סכל רב השנים או נער השנים אלא שהם יתנו בו קצת טוב ותקון מדות כי בני אדם עד
עתה לא אמרו שישרה השם שכינתו על אדם רע אלא כשיחזירהו למוטב קודם לפי זה
הדעת.
והדעת השני הוא דעת הפילוסופים והוא שהנבואה שלמות אחת כט'
בטבע האדם והשלמות ההוא לא יגיע לאיש מבני אדם אלא אחר למוד יוציא מה שבכח
המין לפועל אם לא ימנע מזה מונע מזגי או סבה אחת מחוץ כמשפט כל שלמות שאפשר
מציאותו במין אחד כי לא יתכן מציאות השלמות ההוא עד הפליגו וסופו בכל אישי
אישי המין ההוא אבל באיש אחד ואי אפשר מבלתי זה בהכרח ואם היה השלמות
ההוא מה שיצטרך בהגעתו למוציא אי אפשר מבלתי מוציא ולפי זה הדעת אי אפשר
שינבא הסכל ולא יהיה האדם ללין בלתי נביא ומשכים נביא כמי שימצא מציאה אבל
הענין כן והוא שהאיש המעולה השלם בשכליותיו ומדותיו כשיהיה כחו המדמה על מה
שאפשר להיות מן השלמות ויזמן עצמו ההזמנה אשר אעיר השמעה הוא יתנבא בהכרח
שזה השלמות הוא בטבע ולא יתכן לפי זה הדעת שיהיה איש ראוי לנבואה ויכין עצמו לגו'
לה ולא יתנבא כמו שאי אפשר שיזון איש בריא המזג במזון טוב ולא יולד מן המזון

ההוא רם טוב ומה שדומה לזה׳ והדעת השלישית והוא דעת תורתנו
ויסוד דתנו הוא כמו זה הדעת הפלוסו׳ בעצמו אלא בדבר אחד׳ וזה שאנחנו נאמין
שהראוי לנבואה המוכן עצמו לה אפשר שלא יתנבא וזה ברצון אלהי הוא וזה אצלי
הוא כדמות הנפלאות כולם ונמשך כמנהגם שהענין הטבעי הוא שכל מי שהוא ראוי
לפי בריאתו ויהלמד לפי גדלו ולימודו שיתנבא והנמנע מזה אמנם הוא כמי שנמנע
מהניע ידו כירבעם או נמנע הראות כמחנה מלך ארם בענין אלישע׳ אמנם היות
יסודנו ההכנה והשלמות במדות ובדבריות על כל פנים הוא אמרם אין הנבואה שורה
אלא על חכם גבור ועשיר׳ וכבר בארנו זה בפי׳ המשנה ובחבור הגדול והגדנו כי היות בני
הנביאים מתעסקים תמיד בהכנה אבל היות המוכן עצמו נמנע ולא ינבא הנה תדע זה
מענין ברוך בן נריהו שהוא הלך אחרי ירמיהו והכינו ולמדו והיה מקוה להתנבא
ונמנע כמו שאמר יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי׳ ונאמר לו על ידי ירמיהו כה
תאמר אליו כה אמר יי׳ וגו׳ ואתה תבקש לך גדולות אל תבקש ואפשר לנו לאמר
שזה באור שהנבואה בחק ברוך גדולות וכן יאמר שאמרו גם נביאיה לא מצאו
חזון מיי׳ מפני היותם בגלות כמו שנבאר אלא שנמצא כתובים רבים מהם כתובי
הכתובים ומהם דברי החכמים כולם הולכים על זה היסוד והוא שהשם יביא להנביא
מי שירצה מתי שירצה אמנם לשלם המעולה בתכלית אבל הפתאים מעמי הארץ
אי אפשר זה אבלנו רצוני לומר שינבא אחד מהם אלא כאפשרות הנבא חמור
או צפרדע זה יסודנו שאי אפשר מבלתי ההתלמדות והשלמות ואז יהיה האפשרות
הנתלית בו גזרת השם ולא יטעך אמרו בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא
מרחם הקדשתיך כי זה ענין כל נביא אי אפשר לו מבלתי הכנה טבעית בעקר יצירתו
כמו שיתבאר ואמנם אמרו נער אנכי כבר ידעת קריאת העברים יוסף הצדיק נער
והוא בן שלשים שנה וקרא יהושע נער והוא קרוב לששים והוא אמרו בעת מעשה
העגל ומשרתו יהושע בן נון נער וגו׳ ומשה רבי׳ אז בן אחד ושמונים וכלל ימיו מאה
ועשרים וחיה יהושע אחריו ארבע עשרה שנה ושני יהושע מאה ועשר הנה כבר
התבאר שיהושע אז בן שבע וחמשים שנה לפחות וקראו נער׳ ולא יטעך גם כן מה
שבא בישעיה באמרו אשפך רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם כי כבר פירש זה
והגיד מה תהיה הנבואה ואמ׳ זקניכם חלומות יחלומון בחוריכם חזיונות יראו כי כל
מגיד בנעלם מידי הקסם ומידי המשער או מידי מחשבה צודקת הוא יקרא גם כן
נביא ולזה יקראו נביאי הבעל ונביאי האשרה נביאים הלא תראה אמרו ית׳ כי יקום
בקרבך נביא או חולם חלום ואמנם מעמד הר סיני ואע״פ שהיו רואים כולם האש ה
גדולה שומעים הקולות הנוראות המפחידות על דרך הפלא לא הגיע למדרגת
נבואה אלא הראוי ועל מדרגות גם כן הלא תראה אמרו עלה אל יי׳ אתה ואהרן נדב
ואביהוא למטה מאהרן ושבעים זקנים למטה מנדב ואביהוא ושאר האדם למטה

הוא של מדרגה הנבואה מדרגה אחרת
... לבא אל יי׳ וגו׳ ואהרן
למטה ממנו ונדב ואביהוא למטה

מהם לפי שלמותם והכנתם ׳ ואשר כתבו החכמים משה מחיצה בפני עצמו ואהרן מחיצה
בפני עצמו ואחר שנתגלגל לנו זכר מעמד הר סיני נעיר על מה שיתבאר מן הפסוקי׳
לפי ההשתכלות הנכחה מדברי החכמים מהמעמד ההוא איך היה בפרק נפרד׳ הנכוחה

פרק לג

יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה כל המגיע למשה מגיע
לכל ישראל אבל הדבור למשה לבדו ע״ה ולזה בא ספור עשרת
הדברות כלו ספור היחיד הנפרד והוא ע״ה ירד לתחתית ההר ויגד לבני אדם מה ששמע
אמרה התורה אנכי עומד בין ה׳ וביניכם ואמר גם כן משה ידבר והאלהים יעננו בקול
ובבאור במכילתא כי כל דבור ודבור היה משיבו להם כמו ששמע וכתוב בתורה גם
כן בעבור ישמע העם וגו׳ מורה כי הדבור היה לו והם ישמעו הקול העצום לא הבדל ה
דברים ועל שמע הקול ההוא העצום אמר כשמעכם את הקול ואמר קול דברים אתם
שומעים וגו׳ ולא אמר דברים אתם שומעים וכל מה שבא משמע הדברים אמנם
הכונה בו שמע הקול ומשה הוא אשר ישמע דברים ויספרם להם זהו הנראה מן ה
תורה ומרוב דברי חכמים ז״ל אלא שיש להם גם כן מאמר כתוב בהרבה מקומות מן ה
מדרשות והוא בתלמוד גם כן והוא אמרם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום
רוצים בזה שהם הגיעו אליהם כמו שהגיעו למשה רבי׳ ולא היה משה רבי׳ מגיעם אליהם
וזה ששני אלו השרשים ר״ל מציאות האל והיותו אחד אמנם יושג בעיון האנושי וכל
מה שיודע במופת משפט הנביא בו ומשפט כל מי שידעהו שוה אין יתרון ולא נודעו
שני השרשים האלו מצד הנבואה לבד אמרה התורה אתה הראית לדעת וגו׳ ואמנם
שאר הדברות הן מכת המפורסמות והמקובלות לא מכת המושכלות ועם כל מה ש
זכרו מן הענין ההוא היוצא מן הכתובים ודברי החכמים הוא שלא שמעו כל ישראל
במעמד ההוא אלא קול אחד לבד פעם אחת והוא המאמר אשר השיג משה וכל ישראל
ממנו אנכי ולא יהיה לך והשמיעם להם משה בדברו בהבדל אותיות נשמעות וכבר
זכרו החכמים זה וסמכוהו לאמרו אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי וביארו בראש
מדרש חזית שהם לא שמעו מאמר אחר מאתו ית׳ וכתוב בתורה קול גדול ולא יסף
ואחר שמוע הקול ההוא הראשון היה מה שזכר מיראתם מהענין ופחדם הגדול ומה
שספר מאמרם ותאמרו הן הראנו ה׳ אלהינו וגו׳ ועתה למה נמות וגו׳ קרב אתה ושמע׳
ובא הנכבד מכל עולם שנית וקבל שאר הדברות אחת אחת וירד למטה להר
וישמיעם אותם במראה ההוא הגדול והם יראו האש וישמעו הקולות אשר הם קולות
וברקים כרעם וקול שופר חזק וכל מה שתמצאהו מזכירין שמע קולות רבים כמו שאמ׳
וכל העם רואים את הקולות וגו׳ אמנם הם קול השופר ורעם וכיוצא בהם אמנם קול ה׳
ר״ל הקול הנברא אשר ממנו הובן הדבור לא שמעוהו אלא פעם אחת לבד כמו ש
אמרה התורה וכמו שבארו החכמים במקום אשר העירותיך עליו והוא הקול אשר

יגיעת שמעתן בשמעו והשיגו כי שתי הדברות הראשונות · ודע שזה הקול גם כן אין ה
מדרגתם בו שוה עם מדרגת משה רבי' ואני אעירך על זה הסוד ואודיעך שהוא ענין ה
מקובל באומה וידוע אצל החכמים · וזה שכל מקום שתמצא וידבר יי' אל משה לאמר —
תרגמו אונקלו' ומליל יי' עם משה למימר · וכן אמרו וידבר אלהים את כל הדברים האלה
ומליל יי' ית כל פתגמיא · ואמנם אמרם ישראל למשה ואל ידבר עמנו אלהים תרגמו ולא
יתמלל עמנא מן קדם יי' · הנה הבדיל לך את הכלל אשר הבדלנוהו · ואלו הענינים הגדולי'
והנפלאים כבר ידעת שאונקלו' קבלם מפי ר' אליעזר ור' יהושע אשר הם החכמים שבישראל
כמו שבארו · ודעהו וזכרהו שאי אפשר שיכנס אדם עצמו למעמד הר סיני ביותר מזה
השיעור אשר זכרתיו שהוא מכלל כתרי תורה ואמתת ההשגה ההיא ואיך היה הענין ה
נעלם ממנו מאד כי לא קדם כמוהו ולא יתאחר כמוהו ודעהו ·

פרק ל״ד

זה הכתוב אשר בא בתורה והוא אמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך
וגו' · ענינו הוא מה שהתבאר במשנה תורה שהשם אמר למשה
במעמד הר סיני נביא אקים להם וגו' · והראיה עליו אמרו בזה המלאך השמר מפניו
ושמע בקולו וגו' · ואין ספק שזאת הצואה אמנם היא להמון כי אדם והמון כבר הדרך
לא נראה להם המלאך ולא יצום ולא יזהירם עד שיהיו שלא ימרוהו · ואמנם ענין זה
המאמר שהוא יי' הודיעם שיקים להם נביא שיבואהו המלאך וידבר עמו ויצוהו ויזהירהו
ויזהירנו השם ממרות המלאך ההוא אשר יגיע לנו הנביא דבריו כמו שבאר במשנה
תורה ואמר אליו תשמעון · ואמ' והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי
והוא באור אמרו הנה כי שמי בקרבו · ואמנם זה כלו להודיע להם שזה המראה הגדול
אשר ראיתם אותו ר"ל במעמד הר סיני אינו ענין מתמיד עמכם ולא יהיה בעתיד כמוהו
ולא יהיה תמיד לא אש ולא ענן כמו שהוא עתה על המשכן תמיד · ואמנם יכבוש לכם
הערים ויוריש לכם הארץ ויודיעכם מה שתעשוהו מלאך שאשלחהו לנביאכם —
וילמדכם מה שצריך לעשותו ומה שראוי להזהר ממנו ובזה נתן היסוד אשר לא סרתי
לבארו תמיד והוא שכל נביא בלתי משה רבי' תבואהו הנבואה על ידי מלאך ודעהו ·

פרק ל״ה

כבר בארתי לפני אדם כלל הארבעה הבדלים אשר נבדלה בהם
נבואת משה רבינו מנבואת שאר הנביאים והבאתי ראיה על זה
וגליתי בפי' המשנה ובמשנה תורה ואין צורך להשיב ואינו מענין המאמר · ואשר —
אודיעך אותו כי כל דבר שאומר אותו בנבואה בפרקי זה המאמר אמנם הוא בצורת
נבואת כל הנביאים אשר לפני משה ואשר יבואו אחריו · אמנם נבואת משה רבי' לא
אדבר בה בכלל הפרקים האל' מלה אחת לא בביאור ולא ברמיזה והוא ששם נביא אמנם
יאמר אצלי על משה ועל זולתו בכלל וכן הענין אצלי גם בנפלאותיו ונפלאות זולתו

כי אותותיו אינם מכת נפלאות שאר הנביאים ואמנם ראית התורה על היות נבואתו נבדלת
מכל מי שקדמו הוא אמרו וארא אל אברהם וגו' ושמי ה' לא נודעתי להם הנה כבר
הודיענו שהשגתו אינה כהשגת האבות אבל יותר גדולה כל שכן השגת זולתם ממי ש
קדם ואמנם הבדלה מנבואת כל מי שיתאחר הוא אמרו על דרך ההגדה ולא קם נביא
עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים הנה כבר התבאר שהשגתו נבדלת
מהשגת כל מי שיתאחר אחריו בישראל אשר הם ממלכת כהנים וגוי קדוש ובתוכם ה'
כל שכן בשאר האומות ואמנם הבדל מופתיו על הכלל ממופתי כל נביא על הכלל כי
כל הנפלאות אשר עשאום הנביאים או נעשו להם הגידו בהם יחידים מבני אדם כ
אותות אליהו ואלישע הלא תראה מלך ישראל שואל גחזי שיגיד לו כמו ש
אמר ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע ויהי הוא מספר וגו' ויאמר גחזי
אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע וכן אותות כל נביא זולת משה
רבי' ולזה הגידה התורה עליו גם כן שלא יקום נביא לעולם שיעשה אותות בפרהסיא
לעיני הנראים לו והחולק עליו כמו שעשה משה רבי' והוא אמרו ולא קם נביא עוד
בישראל כמשה וג' לכל האותות והמופתים וג' לעיני כל ישראל שהוא קשר הנה שני
הענינים יחד שלא יקום מי שישיג השגתו ולא מי שיעשה כמעשיו ואחר כך באר
שהאותות ההם היו לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו החולקין עליו והיו גם כן לפני כל
ישראל הנמשכין אחריו לעיני כל ישראל וזה דבר לא נמצא לנביא לפניו וכבר קדמה
הגדתי הצודקת שלא יהיה לזולתו ולא יטעך מה שבא מעמידת אור השמש
ליהושע השעות ההם ואמרו לעיני ישראל כי לא אמר לעיני כל ישראל כמו שאמר ב
משה וכן באליהו בהר הכרמל לפני אנשים מעטים ואמנם אמרתי לך השעות מפני
שיראה לי באמרו כיום תמים שהוא יום הגדול שיהיה כי תמים שלם וכאלו אמר ש
היום ההוא היה אצלם בגבעון כגדול שבימי הקיץ שם ואחר שהתבאר לך כשלון
נבואת משה ומופתיו שהפלגת ההשגה ההיא כהפלגת הפעולות ההם והאמין שזאת
מדרגה הקצר יד שכלנו להשיגה כפי אמתתה ותשמע מאמרי בכל הפרקים כולם
בנבואה ובמדרגות הנביאים כה כל זה אחר זאת המדרגה וזה היה ענין זה הפרק

פרק לו'

דע כי אמתת הנבואה ומהותה הוא שפע שיושפע מהשם ית' באמצעות השכל הפועל על כח הדברי תחלה ואחר כן על
הכח המדמה וזאת היא המדרגה העליונה שלאדם ותכלית השלמות אשר אפשר
שימצא למינו והענין ההוא הוא תכלית שלמות הכח המדמה וזה ענין אי אפשר
בכל איש בשום פנים ואינו ענין יגיעו אליו בשלמות בחכמות העיוניות ותקנת המדות
אפי' יהיו כלם בתכלית מה שיוכלו להיות מן הטוב והנאה שבהם עד שיחובר אליו
שלמות הכח המדמה בעקר היצירה בתכלית מה שאיפשר וכבר ידעת ששלמות

אילו הכחות הגופיות אשר מכללם הכח המדמה אמנם הוא נמשך לטוב שבמזגי
שיהיה לאבר ההוא הנושא לכח ההוא ולטוב שבשעורים שיהיה לו ולזכה שבלחות ש
ההיה לו וזה ענין אי אפשר לו שיתמלא חסרונו בהנהגה בשום פנים כי האבר שמזגו
רע בשרש היצירה תכלית ההנהגה המשוה לו שתעמידהו על קצת בריאות ולא —
שתחזירהו למעלה שבתכונתו אמנם אם יהיה חליו בשיעורו או בתכונתו או —
בעצמו רצוני לומר בעצם החמר אשר נהיה ממנו זה מה שאין תחבולה בו ויתבר
וידע זה כלו ויבין תועלתו כהאריך בבאורו וכבר ידעת עוד פעולת זה הכח המדמה
מזכיר המוחשים והרכבתם והחקוי אשר בטבעו ושהגדולה שבפעולותיו והנכבדה שבהם
אמנם יהיה בנוח החושים ובבטלם מפעולותיהם אז ישפע עליו קצת משפע כפי ההכנה
והוא הסבה בחלומות הצודקות והוא בעצמו סבת הנבואה ואמנם יתחלף ברב או —
במעט לא במין וכבר ידעת המשך מאמרם חלום אחד מששים בנבואה ולא יפול ה
שיעור בין שני דברים מתחלפים במין אין ראוי שיאמר שלמות האדם כך וכך כפל
משלמות הסוס וכבר השיבו זה הענין בבר' ואמרו נובלות נבואה חלום וזה דמוי נפלא —
וזה כי נובלת הוא הפרי בעצמו ואמנם אלא שנפל קודם שלמותו וקודם שיבשל [illegible]
כך פעל הכח המדמה בעת השינה הוא פעלתו בעת הנבואה אלא שיש בו קצור
ולא הגיע אל תכליתו ולמה אודיעך זה מדבריהם ז"ל ונניח כתובי התורה אם יהיה
נביאכם יי' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו הנה כבר הגיד לנו ית' אמתת ה
נבואה ומהותה והודיענו שהוא שלמות יבא בחלום או במראה ומראה נגזר מן ו
ראיה והוא שיגיע לכח המדמה משלמות הפעל עד שיראה הדבר כאלו הוא מחוץ
ויהיה הענין אשר ידאהו כאלו בא לו על דרך ההרגשה היוצאת ובאלו שני החלקים
בהם מדרגות הנבואה כלם כמו שיתבאר ר"ל במראה או בחלום וכבר נודע שזה
ענין אשר יהיה האדם בעת יקיצתו והשתמשו חושיו מתעסק בו מאד שיקר עליו ז
נפשו לו הוא אשר יעשה הכח המדמה בו בעת השנה בהשפיע השכל עליו כפי הכנתו
וההמשל בזה והרבות המאמר בו מותר שזה הענין מבואר כבר ידעהו כל אדם והוא
דומה להשגת החושים אשר לא יחלוק בה שום אדם משלמי הדעת המוטבעת ב
אדם ואחר זו ההקדמות תדע כי כשיהיה איש מן האישים עצם מוחו בעקר
בריאתו על תכלית שווי בזכות חמרו ומזגו המיוחד בכל חלק מחלקיו ושעורו —
ותכונתו ולא ימנעוהו מונעים מזגיים מצד אבר אחר ואחר כן האיש ההוא למד
והתחכם עד שיצא מן הכח אל הפעל והיה לו שכל אנושי על שלמותו ותמותו ומדות
אנושיות טהורות שוות ויהיו תשוקותיו כלם לדעת סודות זה המציאות וידיעת סבותיו
ומחשבתו לעולם שוקקה לענינים הנכבדים והשגחתו אמנם היא בידיעת האל —
ובחינת פעולותיו ומה שצריך שיאמין בזה ויהיה מי שכבר התבטלה מחשבתו ותשוקתו
לענינים הבהמיים ר"ל בחירת הענוג המאכל והמשתה והמשגל ובכלל החוש הממ

המורגש אשר באר ארסטו' בפרוש ואמר כי זה החוש חרפה הוא לנו ומה טוב מה
שאמר כי באמת הוא חרפה מפני שהוא לנו מאשר אנחנו בעלי חיים לא דבר אחר
כשאר הבהמות ואין בו דבר מענין האנושות אמנם שאר ההרגשים החושיים כריח
והשמע והראות ואעפ"י שהם גשמיים הנה ימצא בהם עת אחת הענוג לאדם מאשר
הוא אדם כמו שבאר זה ארסטו' וכבר נתגלגל המאמר במה שאין מן הענין אלא
שהוא צריך אליו רוב מחשבות הנודעים מאנשי החכמה נטרדות בהבנות זה החושי
ונבקש אליו ויקלחו עם זה איך לא ינבאו אם היה הנבואה מה שבטבע וכן ראוי
עד שיהיה זה האיש כבר נתבטלה מחשבתו והשקיטו לדעות ולעברות שאינם
חסידות ר"ל בקשת הנצוח או הגדיל השם לו והמשיך בכורם אליו יעבדהם אותו מפני
זה לבדו אבל יראה האנשים כלם כפי ענייניהם אשר הם לפי הענינים ההם בלי ספק
כבהמה או כחיה אשר לא יחשוב האדם השלם המתיחד כשיחשוב בהם אלא כבר התנצל
מהזיק המזיק מהם כשיזדמן לו עמהם השתתפות או להקבל תועלת כמה שיקובל בו
תועלת מהם אם יצטרך אליו לצרך מצרכיו והאיש אשר זה תארו אין ספק כשיעשה
כחו המדמה אשר הוא בתכלית השלמות וישפע עליו מן השכל כפי שלימותו העיוני
שלא ישיג אלא ענינים נפלאים ~~גבוה~~ מאד ולא יראה זולת האל ומלאכיו ולא יעיר טהרים
ולא תהיה לו ידיעה אלא בענינים הם דעות אמתיות והנהגות כללות לתקן בני אדם
קצתם עם קצתם וידוע שאלו השלשה ענינים אשר כללנום והם שלימות הכח הדברי
בלמוד ושלמות הכח המדמה ביצירה ושלמות המדות בבטול המחשבה בכל ההנאות
הגופיים והסר התשוקה למיני ההגדלות הסכליות הרעות יש בהם בין השלמים יתרון
רב זה על זה מאד ולפי זה היתרון בכל ענין משלשת הענינים האלו יהיה יתרון מדרגות
הנביאים קצתם על קצתם וכבר ידעת כי כל כח גופני יחלש ויליאה ויפסד עת ויבריא עת
אחר וזה הכח המדמה כח גופני בלא ספק ולזה תמצא הנביאים יתבטל נבואתם
עם האבל או הכעס וכיוצא בהם כבר ידעת אמרם אין הנבואה שורה לא מתוך
עצבות ולא מתוך עצלות ושיעקב אבינו לא באתהו נבואה כל ימי אבלו להתעסק
כחו המדמה בהפקד יוסף ושמשה ע"ה לא באתהו הנבואה כבואה מקודם מאחר
תלונת המרגלים עד שמתו כל דור המדבר אנשי המלחמה בעבור שנלאה לסבול
לרוב תלונותיהם ואע"פ שהוא ע"ה לא היה לכח המדמה בנבואתו מבוא אבל שפע ה
שכל עליו מבלתי אמצעותו כמו שזכרנו פעמים שהוא לא יתנבא במשל כשאר ה
נביאים והנה יתבאר זה ואין זה ענין הפרק וכן עוד תמצא קצת הנביאים נבאו מעת
זמן אחת ואחר כן נפסקה מהם הנבואה ולא התמידה להם בעבור מקרה שהתחדש
וזאת היא הסבה העצמית" בהפסק הנבואה בזמן הגלות בלא ספק בלומר עצלות או הקרובה
עצבות שיהיה לאדם בענין מן הענינים ויותר רע מזה היותו עבד קנה נעבד לסכלים
הזונים אשר קבצו הערך הדבר האמתי והגבירה כל התאוות הבהמיות ואין לאל ידו

וכזה יעירו רוב יהודה אשר ראה בגלותו ישועתו לבקש את דבר ה' ולא ימצאוהו · ואמ'
מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה' וזה אמת מבואר העלה
כי הכלי כבר נתבטל והוא הסבה גם כן בשוב הנבואה אלינו על מנהגה לימות המשיח
מהרה יגלה כמו שיעד ·

פרק לז

צריך שתתעורר על טבע המציאות בזה השפע האלהי המגיע אלינו
אשר בו נשכיל ויהיה יתרון שכלינו זה על זה והוא שאפשר שיגיע
ממנו לאיש אחד ויהיה שעור הדבר ההוא המגיע לו שיעור שישלימהו ולא זולתו זה
ואפשר שיהיה הדבר המגיע אל האיש שיעור שישפע על השלמתו להשלים זולתו
כמו שיהיה הענין בנמצאות כולם אשר מהם שהגיע לו מן השלמות מה שינהיג בו
זולתו ומהם מה שלא יגיע לו מן השלמות אלא בשיעור שיהיה מנהיג בו עצמו לא
זולתו כמו שבארנו · ואחר זה תדע שזה השפע השכלי כשיהיה שופע על הכח
הדברי לבד ולא ישפע ממנו דבר על הכח המדמה אם למעוט הדבר השופע או
לחסרון היה במדמה בעקר הבריאה ולא יוכל לקבל שפע השכל שזהו כת החכמים
בעלי העיון וכשיהיה השפע ההוא על שתי הכחות יחד ר"ל הדברי והמדמה על הכלית
שלמותם בבריאה זו היא כת הנביאים ואם יהיה השפע על המדמה לבד ויהיה קצור
הדברי אם מעקר הבריאה או למיעוט ההתלמדות זאת הכת הם מנהיגי מדינות מניחי
הנמוסים והקוסמים והמנחשים ובעלי החלומות הצודקות וכן העושים הפלאות
בתחבולות הזרות והמלאכות הנעלמות עם היותם בלתי חכמים הם כלם מזאת הכת
השלישית · ומה שצריך שתדעהו שקצת אנשי זאת הכת השלישית
יתחדשו להם דמיונות נפלאות והלצות ועניינים כעין היקיצה בראית מראה הנבואה
עד שיחשבו בעצמם שהם נביאים ויפלאו מאד במה שישיגוהו מהדמיונות ההם ויחשבו
שכבר הגיעו להם חכמות בלא למוד ויביאו בלבולים גדולים בענינים העיוניים
ויתערבו להם הענינים האמתיים בענינים הדמיוניים ערוב נפלא כל זה לחוזק הכח המדמה
וחולשת הדברי מפני שלא עלה בידו דבר ר"ל שלא יצא לפועל · וידוע שכבר
כל אחת משלש הכתות האלו יתרון רב מאד וכל כת משתי הכתות הראשונות תחלק למינים
אלקים כמו שבארנו וזה השפע המגיע לכל כת משתיהם יהיה אם בשיעור שישלימהו
לא בזולת זה או בשיעור שיעדף על שלמותו מה שישלים בו זולתו והכת הראשונה
והם החכמים אפשר שיהיה השופע על כח האיש מהם השכלי בשיעור שישימהו בעל
חקירה והבנה וידע ויבין ולא יתנועע ללמד זולתו ולא לחבר ולא ימצא לזה תשוקה
ואין לו עליו יכולת ואפשר שיהיה השופע עליו בשיעור שיניעהו בהכרח לחבר וללמד
כן הענין בכת השנית אפשר שיבואהו מן הנבואה מה שישלים הנביא לא זולתו זה ואפשר
שיבואהו ממנה מה שיחייבהו שיקרא האנשים וילמדם וישפיע עליהם משלמותו הנה
כבר התבאר לך כי לולי זה השלמות הנוסף לא היו החכמות מחוברות בספרים ולא

היו הנביאים מפיסים בני אדם לדעת האמת לא יחבר חכם דבר לעצמו ללמד עצמו
מה שכבר ידע אבל טבע השכל כן הוא משפיע לעולם וימשך ממקבל זה השפע למקבל
אחר אחריו עד שיגיע אל איש אי אפשר שיעבירהו השפע ההוא אבל ישלימהו לבד
כמו שביארנו בקצת פרקי זה המאמר וטבע זה הענין מחייב למי שהגיע לו זה השיעור
הנוסף מן השפע שיקרא בני אדם על כל פנים יקובל ממנו או לא יקובל ואפי' יזיק
בעצמו עד שמצאנו נביאים קראו בני אדם עד שהרגום והשפע ההוא מאליו
יניעם ולא יניחם לשקוט ולא לנוח בשום פנים ואפי' הגיעו לרעה גדולה על זה אמר
ירמיהו ע"ה כי כשהגיעו מבזיון המורים הכופרים ההם אשר היו בזמנו השתדל לסתום
נבואתו ולא יקראם אל האמת אשר מאסוה ולא היה יכול לסבול זה אמר כי היה דבר
י"י לחרפה ולקלס כל היום ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש
בוערת עצור בעצמותי ונלאיתי כלכל ולא אוכל וזהו ענין אמר הנביא האחר י"י אלהים דבר
מי לא ינבא ודעהו זה

פרק ל"ח

דע כי בכל אדם כח גבורה בהכרח ואלולא זה לא התנועע במחשבתו
לדחות מה שיזיקהו וזה הכח בכחות הנפשיות אצלי כדמות הכח
הדוחה בכחות הטבעיות וכח הגבורה הזה יתחלף בכח ובחולשה כשאר הכחות עד ש
תמצא מן האנשים מי שיתגבר על האריה ומהם מי שיברח מן העכבר ותמצא
האחד אשר יתגבר על המחנה וילחם עמו ותמצא מי אשר אם זועק עליו אשה יחרד
ויפחד ואי אפשר גם כן מבלתי היות שם הכנה מזגית כעקר היצירה ותוסיף זה ויצא מה
שבכח בהיצאה ולפי דעת אחת וגם יחסר גם כן במיעוט המעשה ולפי דעת אחת ותמצא
הנערות ותבאר לך בנערים התחלף לו הכחות בהם או חולשתם וכן כח המשער הוא
הוא נמצא בכל האנשים ויתחלף במעט וברב וכל שכן בענינים אשר לאדם בהם
השגחה גדולה ומחשבתו משוטטת בהם עד שיחשוב בנפשו שפלוני כבר אמר כך
או עשה כך בענין הפלוני ויהיה הענין כן ותמצא מבני אדם מי שחשבונו ומשערו חזק
מאד נכון עד שאי אפשר שכל אשר יחשוב היותו יהיה כמו שחשבו או יהיה קצתו וסבות
זה רבות מעורבות מהרבה קודמים ומתאחרים והווים ולא שבכח זה המשער יעבר השכל
על ההקדמות ההם כלם ויוליד מהם בזמן מועט עד שיחשב שזה בלא זמן ובזה הכח
יגידו קצת בני אדם עתידות עצומות ואי אפשר מבלתי היות שני הכחות האלו בנביאים
חזקות מאד ר"ל כח הגבורה וכח המשער ובהשפיע השכל עליהם יחזקו שני הכחות
האלה מאד מאד עד שהגיע זה למה שידעת והוא שהתגבר איש אחד במקלו על ה
מלך הגדול להציל אומה מתחת עבודתו ולא פחד ולא ירא כאשר נאמר לו כי אהיה
עמך וזה ענין יתחלף גם כן בהם אלא אי אפשר מבלעדיו כמו שאמר לירמיהו אל תירא
מפניהם הנה נתתיך היום לעיר מבצר וליחזקאל נאמר אל תירא מהם ומדבריהם וכן
תמצאם כלם ע"ה היה בהם גבורה גדולה ובהתחזק כח המשער גם כן בהם ~~[illegible]~~

יגידו העתידות במהירה ויתחלף זה גם כן בהם כמו שידעת. ודע כי הנביאים האמתיים
ישיגו להם השגות עיוניות בלא ספק לא יוכל האדם בעיון לבד להשיג הסבות אשר יתחייב
מהם הידוע ההוא ודומה לזה הגדת דברים לא יוכל האדם בסברה ובמשער הכולל
לבד שיגידם שהשפע ההוא בעצמו אשר שפע על כח הדמיוני עד שהשלימו עד שיגיע
מפעלתו שיגיד מה שיהיה וישיגהו כאלו הם ענינים כבר הרגישו בהם החושים והגיעו
אל זה הכח המדמה מצד החושים הוא גם כן ישלים פעל הכח הדברי עד שיגיע
מפעלתו שידע ענינים נאמני המציאות ויגיע לו זאת ההשגה כאלו השיגה מהקדמות
עיוניות וזאת האמת אשר יאמינהו מי שיבחר להודות באמת כי הדברים כלם יעידו
קצתם על קצתם ויורו קצתם על קצתם וזה צריך שיהיה בכח הדברי יותר שאמתת
שפע השכל הפועל האמנם הוא עליו והוא יוציאהו לפעל ומן הכח המדבר יגיע השפע
לכח המדמה ואיך יגיע משלמות הכח המדמה זה השעור יהיה השגת מה שלא יגיע
אליו מן החושים ולא יגיע כמו זה לכח הדברי יהיה השגת מה שלא השיגהו בהקדמות
והולדה ומחשבה וזאת אמתת ענין הנבואה והדעות ההם ~~הב~~ אשר ייוחד בהם למוד
הנבואה. ואמנם הקשתי במאמרי הנביאים האמתיים בעבור שתבדיל מאנשי הכת ה
שלישית אשר אין להם דעות ולא חכמה אלא דמיונות ומחשבות לבד ואולי הענינים
ההם אשר ישיגום האנשים ההם הם דעות היו להם ונשארו ברשומיהם חקוקים
בדמיונם עם כל מה שבכחם המדמה ואשר בטלו דמיונות רבות והשגיחום שאר
מקומות הדעת ההם לבדם ויראו להם ויחשבום דברים מתחדשים ויענן כי מחוץ
ומשלם אצלי כאדם שיש עמו בביתו אלף אישים מבעלי חיים ויצא כל מי שבביתו
ההוא מלבד איש אחד שהיה בכלל מי שבבית וכאשר נשאר האדם ההוא עם האיש
ההוא לבדו חשב שזה נכנס עליו בביתו ואין הענין כן אבל הוא מכלל מי שלא יצא
וזה מקום מן המקומות המטעים הממיתים וכמה מתו בו מן המחזיקים עצמם
בחכמים ומפני זה תמצא אנשים אמתו דעותיהם בחלומות שחלמו אותם ויחשבו
שזה הנראה בשנה הוא דבר בלתי הדעת אשר האמינוהו או ששמעוהו בעת היקיצה
ולזה צריך שלא ישגיח אדם למי שלא ישלם כחו הדברי ולא הגיע לתכלית השלמות
העיוני כי המגיע ההוא אל השלמות העיוני הוא שאפשר שישיג ידיעות אחרות ב
במציאות שפע השכל האלהי עליו והוא אשר הוא נביא באמת כבר בא הבאור כי הוא
ונביא לבב חכמה יאמר הנביא הוא באמת לבב חכמה וזה גם כן ממה שצריך שיודע

פרק ל"ט

ואחר שדברנו במהות הנבואה והודענו אמתתה ובארנו שנבואת
משה רבי' נבדלת מנבואת זולתו נאמר שעל ההשגה ההיא
לבדה נתחייבה הקריאה אל התורה וזה שזאת הקריאה שקרא משה רבנו לנו לא
קדמה כמוה לאחד ממי שידענו מאדם אליו ולא התאחרה אחריו קריאה

כמותה לאחר מנביאינו וכן יסוד תורתנו שלא יהיה בלתה לעולם ולזה לפי
דעתנו לא היתה תורה ולא תהיה בלתי תורה אחת והיא תורת משה רבינו ובאור
זה לפי מה שכתוב בספרי הנביאים ובא בקבלה הוא שכל מי שקדם למשה רבי' מן
הנביאים כאבות ושם ועבר ונח ומתושלח וחנוך לא אמר אחד מהם כלל לכת מבני
אדם שהשם שלחני אליכם ויצוני שאומר לכם כך וכך והזהירכם מעשות כך וכך
ויצוה אתכם לעשות כך וזה דבר לא העיד בו כתובי התורה ולא באה בו הגדה
אמתית אבל היתה בואת הנבואה להם מהשם כמו שבארנו ומי שהרבה עליו השפע ההוא
כאברהם קבץ האנשים וקראם על דרך הלמוד וההישרה אל האמת שכבר השיג כמו
שהיה אברהם מלמד בני אדם ומבאר להם במופתים עיונים שיש לעולם אלוה אחד
לבדו ושהוא ברא כל מה שזולתו ושאין צריך שיעבדו הצורות האלה ולא דבר מן
הנבראים וירגיל בני האדם אל זה וימשכם בספורים נאים ויטיב להם לא שאמר יום
כלל שהשם שלחני אליכם ויצוני והזהירני עד שהיה כאשר צוה למול הוא ובנו
ועבדיו מל אותם ולא קרא בני אדם בזה על דרך קריאת הנבואה הלא תראה לשון
התורה בו כי ידעתיו וגו' הנה כבר באר שעל דרך המצוה לבד יעשה וכן יצחק ויעקב
ולוי וקהת ועמרם על זו הדרך היו קוראים בני האדם וכן תמצא החכמים אומרים ז
במי שקדמוהו מן הנביאים בית דינו שלעבר בית דינו שלמתושלח מדרשו שלמתו'
שלמתושלח כלם ע"ה אמנם היו נביאים ילמדו בני אדם על הכונת דורשים ומלמדים
ומישרים לא שיאמרו ויאמר יי' אלי דבר אל בני פלוני כן הענין היה קודם משה רבינו
אבל משה כבר ידעת מה שנאמר לו ומה אמר ומאמר כל העם לו היום הזה ראינו
כי ידבר אלהים וגו' ואמנם כל נביא מכנו שהיה אחר משה רבי' כבר ידעת דברי ענינהם
כלם והיותם כדמות המזהירים לבני אדם קוראים אותם לשמור תורת משה מיעדים
הרע המנגד אותה ומיעדים הטוב מי שהתישר להמשך אחריה וכן נאמין שכן יהיה
הענין תמיד כמו שאמר לא בשמים היא וגו' לנו ולבנינו עד עולם וכן ראוי שיהיה כי
הדבר השלם בתכלית מה שאפשר במינו אי אפשר שימצא זולתו במינו אלא חסר
מן השלמות ההוא אם בהוספת או בחסרון כמזג השוה אשר הוא תכלית שווי המין ז
ההוא כי כל מזג יוצא מן השווי ההוא יהיה בו חסרון או הוספה כן הענין בזאת התורה
כמו שבאר משוויה ואמר חקים ומשפטים צדיקים וכבר ידעת שענין צדיקים שוים
וזה שהם עבודות אין טורח בהם ולא הוספה כעבודת המתבודד בהרים הפורש עצמו
מן הבשר והיין ורבים מצרכי הגוף וכטלטול לעבודה וכונה בהם ולא חסרון שיביאו
אל זוללות ואל שטיפה בזמה עד שיחסר שלמות האדם במדותיו ועיונו כשאר נמוסי
האומות הסכלות וכשנדבר בזה המאמר בתת עלת המצות טעמי המצות יתבאר
לך משוויה וחכמתה מה שצריך שיתבאר ולזה נאמר בה תורת יי' תמימה אבל מי
שיחשוב שטרחה גדול וקשה ושבה צער כל זה טעות בהתבוננות והנה אבאר אחר

זה קלותה כדמות אצל השלמים ולזה אמר מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו' ואמ' המדבר
הייתי לישראל אלא זה כלו בערך לחשובים ואמנם אנשי הסכל והחמס וההתגברות
המזיק מן הדברים אצלם יותר הקשה שבהם שיהיה שופט ימנע ההתגברות וכן בעלי התאוה
יותר הפחותים הקשה שבדברים אצלם מנוע לכת בשרירות לבם ולקחת הרבה
מעשיהם וכן כל רפה יראה שמשמעות הרע אשר יבחרו לפי גנות רוע מדותיו שזה גדול
ואין להקיש קלות התורה וקשיה לפי תאות כל רע פחות בעל מדות מגונות ואמנם
תבחן לפי השלם מבני אדם אשר כונת זאת התורה שיהיו בני האדם כלם כאיש ההוא
וזאת התורה לבד היא אשר נקראת תורה אלהית ואמנם זולתה מן ההנהגות המדיניות
כנמוסי היונים והזיות הצאבה וזולתם כל זה מפעולת אנשים מנהיגים לא נביאים כמו ש
שבארתי פעמים

פרק מ'

כבר התבאר תכלית הבאור כי האדם מדיני בטבע ושטבעו שיהיה
מתקבץ ואינו כשאר בעלי חיים אשר אין לו הכרח להתקבץ ולרוב
ההרכבה בזה המין מפני שהוא המורכב האחרון כמו שידעת היה ההבדל רב בין אישיו ע
עד שכמעט שלא תמצא שני אישים מסכימים במין ממיני המדות כמו שלא תראה
צורותיהם הנראות שוות וסבת זה התחלף המזג ויתחלפו החמרים ויתחלפו גם כן ה
מקרים הנמשכים אחר הצורה כי לכל צורה טבעית קנה מקרים מיוחדים נמשכים אחריה
בלתי המקרים הנמשכים אחר החמר ואין נמצא כזה ההתחלפות האישי הגדול נמצא
באחד ממיני בעלי חיים אבל ההתחלפות בין אישי כל מין מתקרב מלבד האדם שאתה
תמצא שני אישים ממנו כאלו הם משני מינים בכל מדה עד שתמצא אכזריות איש עד
תגיע שישחט נער בנו מרב הכעס ואיש יחמול על הריגת כנה או תולעת אחת וירך
לבו מזה וכן ברוב המקרים ולפי שטבעו עשוי שיהיה בין אישיו זה החלוק וטבעו מביא
אל הקבוץ ערך הכרחי אי אפשר בשום פנים שישל' קבוצו אלא במנהיג בהכרח ישער
פעולותיהם וישלים החסר ויגרע מן המותר ויחוק פעולות ומדות יעשו כלם על חק
אחד תמיד עד שיעלם ההתחלפות הטבעי ברב ההסכמה ההנחית ויסודר הקבוץ ולזה
אומר שהתורה אע"פ שאינה טבעית יש לה מבוא בענין הטבעי והיה מחכמת האלוה
בהעמיד זה המין למה שרצה מציאותו ששם בטבעו שיהיה לאישיו כח הנהגה ומהם
מי שיהיה הוא עצמו אשר נבא בהנהגה ההיא והוא הנביא או מניח הנמוסים ומהם מי
שיהיה להם כח לחייב לעשות מה שיניח הנביא ההוא ולהמשך אחריו ולהוציאו לפעל
והם המלך הלוקח הנמוס ההוא והמתנבא בנבואה הלוקח בתורת הנביא אם כלה או
קצתה ויהיה לקחתו קצתה והניחו קצתה אם בעבור שזה היה יותר קל עליו או בעבור
שיכחד לחשוב שאלו הענינים באו לו בנבואה ואינו נמשך בהם אחר זולתו על דבר הקנאה
כי יש מבני אדם מי שיתעב בעיני שלמות אחת ויתאוהו ויערב לו ויראה שידמו בני אדם
שאצלו השלמות ההוא ואע"פ שהוא ידע שאין אצלו שלמות כמו שנראה רבים המקרי'

כאשר זולתם ואמרו שהם עשאוהו וכן נעשה בקצת דברי מעשי החכמה ובחלקי החכמה
הבית ויקול לזר איש מקנאי מתהלל דבר הראשון וזולתו ויתפאר שהוא חדשהו כן קרה בזה ה
שלמות שלנבואה גם כן שאמרו נביאי אנשים התפארו בנבואה ואמרו מה שלא באה בו
הנבואה אם כלל כצדקיהו בן כנענה ואמרו אנשים התפארו בנבואה ואמרו דברים—
דברים השם בלא ספק ר״ל שהם בדאי בנבואה אבל לזולתם כחנניה בן עזור ואמרו שהם—
נבדאים והודיע כהם ירמיה זה כלו והכריתו מנביאות מחר ואני אבאר לך זה עד שלא—
יסופק עליך הענין ויהיה אצלך הבדל הכר בין הנהגה הנמוסים המונחים ובין הנהגות
התורה האלוהית ובין הנהגת מי שלקח דבר מדברי הנביאים ויתפאר בו שהוא אמרו
ואמנם הנמוסים אשר גלו מניחיהם שהם נמוסים הניחום ממחשבתם לא יצטרך על זה
ראיה עם הודאת בעל הריב לא יצטרך לעדים ואמנם אודיעך להודיע ההנהגות אשר—
יאמר בהם שהם נבואות, אמתיות ר״ל אלוהיות ויש מהם נמוסיות ויש מהם שיאמר לקוחים
שהוא אמרם לבו ולקחם מזולתו. כי כשתמצא תורה שכל תכלית כונתה וכל תכלית כונת
מניחה אשר שער פעולתה אמנם הוא סדר המדינה ועניניה והסיר העול והחמס ממנה
ולא יהיה כדי הכונה בשום פנים לעניינים עיוניים ולא השגחה להשלים הכח הדברי ולא—
ישגיח כדי על היות הדעות בריאות או עלוליות אבל הכונה כלה סדר ענין בני אדם קצתם
עם קצתם באי זה פנים שיהיה וישיגו להם קצת הצלחה כפי דעת ראש אותו הראשון ה
תדע כי התורה ההיא נמוסית ומניחה כמו שזכרנו מאנשי הכת השלישית ר״ל השלמים
בכח המדמה לבד וכשתמצא תורה שכל הנהגותיה מעינה בענין שלום המתקן הענינים
הגופיים ובתקון האמונה גם כן יתשים כונתה לתת דעות אמתיות בשם ית׳ תחלה ובמלאכים
והשתדל לחכם בני אדם ולהבינם ולהעירם על ידיעת המציאות כלו על הצורה האמתית
תדע שזאת ההנהגה מאתו ית׳ ושהתורה ההיא אלוהית ונשאר שתדע אם אומרה הוא
השלם אשר נאמרה לו נבואה או הוא איש מתפאר במאמרים ההם וגנבם מזולתו—ן
ואופן בחינתו הוא בחינת שלמות האיש ההוא ולחקור ולבדוק ולהשכיל במעשיו ולהגדיל
שבמיוחד הנחת התענוגים הגופיים ובזותם שזאת תחלת מדרגת אנשי החכמה כל—
שכן הנביאים וכל שכן החוש אשר הוא חרפה לנו כמו שזכר ארסטו׳ וכל שכן מאוס ה
משגל מהם ולזה עבר יפרסם השם כל מתפאר בנבואה כדי שיתבאר האמת —
לדורותם ולא יתעו ולא יטעו הלא תראה צדקיהו בן מעשיה ואחאב בן קוליה איך—
התפארו בנבואה ונמשכו אחריהם בני אדם ואמרו דברי נבואה שאמרו זולתם והתמידו
בפחיתות התענוג המשגל עד שזנו בנשי חבריהם והנמשכים אחריהם עד שפרסמם השם
כמו שעבר יפרסם זולתם ושרפם קלם מלך בבל כמו שבאר ירמיהו ואמר ולקח מהם
קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך אלהים כצדקיהו וכאחאב אשר קלם
מלך בבל וינאפו את נשי רעיהם וידברו דבר וגו׳ והבן זאת הכונה״

נ״א תמים ערים

ע״א והם עבודות אחרונות

פשוטין

פרק מ"א אין צריך לבאר החלום מה הוא. אמנם המראה, והוא אמרו
במראה אליו אתודע, והוא אשר יקרא מראה הנבואה ותקרא
גם כן יד יי ותקרא גם כן מחזה הוא ענין איום מחריד יחובר לנביא בעת היקיצה
כמו שהתבאר בדניאל באמרו ואראה את המראה הגדולה הזאת ולא נשאר בי כח והודי
נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח. ואמר ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה. ואמנם
דבור המלאך והשמיעו לו כל זה במראה הנבואה. וכמו זה הענין יתבטלו החושים
גם כן מפעולותיהם ויבא השפע ההוא לכח הדברי וישפע ממנו על הכח המדמה וישלם
ויעשה פעולתו. ופעמים תתחיל הנבואה במראה הנבואה ואחר כן ירבה הרתת
וההפעלות החזק הנמשך אחר שלמות פעולת המדמה ואז תבא הנבואה כמו שבא
באברהם אשר בא בהתחלת הנבואה ההיא היה דבר יי אל אברם במחזה וסופו ותרדמה
נפלה על אברם. ואחר כן ויאמר לאברם. ודע כי כל מי שזכר מן הנביאים שבאתהו
הנבואה יש מהם מי שייחסה למלאך ומהם מי שייחסה לשם אע"פ שהיה על ידי מלאך
בלא ספק כבר כתבו חכמים ז"ל על זה ואמר ויאמר יי לה על ידי מלאך. ודע כי כל מי
שבא בו כתוב שדבר עמו מלאך או בא אליו דבר מהשם שזה לא יהיה בשום פנים אלא
בחלום או במראה הנבואה. וכבר באה ההגדה על הדבר המגיע לנביאים לפי מה שבא
בו הספור בספרי הנביאים על ארבע צורות. הצורה הראשונה יגלה הנביא
שהדבור ההוא היה מהמלאך בחלום או במראה. והצורה השנית שיזכר
דברי המלאך לו לבד ולא יבאר שהיה בחלום או במראה מפני שהוא סומך על מה
שכבר נודע שאין נבואה אלא על אחד משני הפנים במראה אליו אתודע בחלום אדבר
בו. והצורה השלישית היא אשר לא יזכר מלאך כלל אבל ייחס המאמר לשם
ית' שהוא אמרו לו אלא שהוא יגלה שבאהו הדבר ההוא במראה או בחלום.
והצורה הרביעית שיאמר הנביא מאמר מוחלט סתם שהשם דבר אליו או אמר לו
עשה זה או אמור זה מבלתי באור לא בזכרון מלאך ולא בזכרון חלום סמך השענו על מה
שכבר נודע והשרש שלא תבוא נבואה ולא חזון אלא בחלום או במראה ועל ידי מלאך.
ואמנם מה שבא על הצורה הראשונה באמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום. ויאמר אלהים
אל בלעם. ואמנם מה שבא על הצורה השנית באמרו ויאמר אלהים אל יעקב קום
עלה בית אל. ויאמר לו אלהים שמך יעקב. ויקרא מלאך יי אל אברהם שנית מן השמים
ויאמר אלהים לנח. ואמנם מה שבא על הצורה השלישית באמרו היה דבר יי אל אברם
במחזה וגו'. ואמנם מה שבא על הצורה הרביעית באמרו ויאמר יי אל אברם ויאמר יי
אל יעקב שוב ויאמר יי אל יהושע ויאמר יי אל גדעון וכן אמרו רבים ויאמר יי אלי
ויהי דבר יי אלי ודבר יי היה והנה דבר יי אליו היה היה דבר יי תחלת דבר יי בהושע וג'
היתה עלי יד יי. וזה המין הרבה מאד. וכל מה שיבוא על אחד מאלה הארבע צורות
הוא נבואה ואומרו נביא. אמנם מה שיאמר בו ויבא אלהים אל פלוני בחלום הלילה אינו

נבואה כלל ולא האיש ההוא נביא כי ענינו שבאה הערה מאת השם לאיש ההוא ואחר
כן באר לנו שההערה ההיא היתה בחלום כי כמו שיסבב השם התנועע איש אחד להציל
איש אחר או להמיתו כן סבב חדוש ענינים רבים לאדם בחלום לילה שאין לנו ספק
שלבן הארמי רשע גמור עובד ע"ז גם כן ואבימלך אעפ"י שהיה איש טוב בעמו כבר
אמר אברהם על ארצו ועל ממלכתו רק אין יראת אלהים במקום הזה ובא בכל אחד משניהם
ר"ל לבן ואבימלך ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ודע זה ׳ והתבונן ההפרש
בין אמרו ויבא אלהים ובין אמרו ויאמר אלהים ובין אמרו בחלום הלילה ובין אמרו ב
מראות הלילה ובא ביעקב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ובלבן ואבימלך ויבא
אלהים ~~לבן הארמי~~ בחלום הלילה ולזה פירש אנקלו׳ ואתא מימר מן קדם יי׳ ולא
אמר בשניהם ואתגלי יי׳ ׳ ודע שהנה יאמר ויאמר יי׳ לפלוני ולא היה זה לפלוני ולא ב
מראה חזון כלל אבל נאמר לו הדבר ההוא על ידי נביא כמו שבא הכתו׳ ותלך לדרוש
את יי׳ ואמ׳ רבותינו לבית מדרשו של עבר והוא ענה אותה ונאמר בעבורו ויאמר יי׳ לה
אעפ"י שנאמר גם ויאמר יי׳ לה על ידי מלאך יפורש כזה שיהיה עבר הוא המלאך
שהנביא פעמים יקרא מלאך כמו שנבאר או יהיה רומז למלאך אשר בא אל עבר
בעת הנבואה או יהיה זה לבאר כי בכל מקום שתמצא דבר מיוחס לשם מוחלט ש
היה על ידי מלאך כשאר הנביאים כמו שבארנו ״

ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה.

פרק מ״ב

ככר בארנו כל מקום שנזכר בו ראית מלאך או דבורו שזה
אמנם הוא במראה הנבואה או בחלום יבאר בהם או לא יבאר הכל
שוה כמו שקדם ודע זה והבינהו מאד מאד ׳ ואין הפרש בין שיספור תחלה שהוא
ראה המלאך או יהיה הנראה מן המאמר תחלה שהוא חשבו איש מבני אדם ואחר
כן בסוף הענין התבאר לו שהוא מלאך אחר שתמצא סוף הענין כי זה אשר ראה ודבר
היה מלאך תדע ותאמין שמתחלת הענין היה מראה הנבואה או חלום שלנבואה והיא
שבמראה הנבואה או חלום שלנבואה פעמים יראה הנביא השם ידבר עמו כמו שנבאר
ופעמים יראה מלאך ידבר עמו ופעמים ישמע מי שידבר עמו ולא יראה איש מדבר
ופעמים יראה איש שידבר עמו ואחר כך יתבאר לו שזה המדבר מלאך ובכמו זה ה
המין מן הנבואה יזכר שהוא ראה איש שיעשה או יאמר ואחר זה ידע שהוא מלאך
ולזה העקר הגדול נטה אחד מן החכמים וגדול מגדוליהם והוא ר׳ חייא הגדול בלשון
התורה וירא אליו יי׳ באלוני ממרא וגו׳ כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו ה
התחיל לבאר איך היתה צורת ההראות ההוא ואמר שתחלה ראה שלשה אנשים ורץ
ודברו ויאמר להם ואמר זה אשר פירש זה הפירוש שמאמר אברהם ויאמר יי׳ אל נא
תעבר מעל עבדך שהוא גם כן ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם ואמר
לגדול שבהם אמר והבן זה הענין שהוא סוד מן הסודות ׳ וכן אומר גם בענין יעקב

באמרו ויאבק איש עמו שהוא במראה הנבואה אחר שהתבאר באחרונה שהוא מלאך ה'
והוא כענין אברהם בשוה אשר הקדים הכלל וירא אליו וגו' ואחר כן התחיל לבאר איך
היה עד שפגעו בו ואמר שהוא כלל שלוחים יפעל ועשה אחר יעקב לכח וגו' וזהו מלאכי
אלהים הנאמר עליהם תחלה ויפגעו בו מלאכי אלהים וזה ההאבקות והדבור כלו במראה
הנבואה וכן ענין בלעם כולו בדרך ודברי האתון הכל במראה הנבואה אחר שהתבאר
שהתבאר באחרונה דבור מלאך ה' לו וכן אומר במראה יהושע וישא עיניו וירא והנה איש
עומד לנגדו שהוא במראה הנבואה אחר שהתבאר באחרונה דבור מלאך ה' לו והענין אשר
שהוא שר צבא ה' אמנם אמרו ויעל מלאך ה' מן הגלגל ויהי כדבר מלאך ה' את הדברים
האלה אל כל בני ישראל החכמים כבר אמרו שמלאך ה' שנאמר הנה הוא פנחס ואמרו זה
פנחס שבזמן שהשכינה שורה עליו דומה למלאך הנה כבר בארנו ששם מלאך משותף יאמר
נביא גם כן וכן יקרא מלאך גם כן כמו שכתוב וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים ואמר ויאמר
חגי מלאך ה' במלאכות ה' ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים ומאמר דניאל גם כן והאיש גבריאל אשר
ראיתי בתחלה מועף ביעף נוגע אלי כעת מנחת ערב כל זה במראה הנבואה לא יעלה
ברעיונך שיש ראית מלאך או שמע דברי מלאך אלא במראה הנבואה או בחלום שלנבואה
כמו שהושרש במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו ומה שיורה הנביא ראה על מה
שנשאר מזה שלא זכרתיו ומה שהקדמתיו מצורך ההזמנה לנבואה ומה שזכרנו
בשהות של מלאך הרע שהגר המצרית אינה נביאה ולא מנוח ואשתו נביאים כי זה
הדבור אשר שמעוהו או עלה ברעיונם הוא כדמות בת קול אשר יזכרוהו חכמים תמיד והוא
ענין אחד ילוה לאיש שאינו מזומן ואמנם יטעה בזה שתחלת השם והוא הענין הדומה
רב ההשקפה אשר בתורה והתבונן אמרו ויקראה מלאך ה' על עין המים כמו שאמר
מיכה וימצאהו איש והנה תועה בשדה ולשון המדרשות כלם שהוא מלאך

פרק מג

כבר בארנו במורה שהנביאים פעמים יתנבאו במשלים וזה שהוא
יראה דבר על דרך המשל ההוא במראה הנבואה ההוא בענינו כמו
שיראה ארכ חלום ודמה בחלומו ההוא שהוא נעור וספר החלום לזולתו ופירש לו ענינו
והכל חלום וזהו אשר קראוהו חלום שנפתר בתוך חלום ומן החלומות גם כן מה שיודע
ענינם אחר ההערה כן משלי הנבואה יש מהם שיודע ענינם במראה הנבואה כמו
שהתבאר בזכריה באמרו אחר שהקדים המשלים ההם וישב המלאך הדובר בי ויעירני
כאיש אשר יעור משנתו ויאמר אלי מה אתה רואה וגו' ואחר כן פירש לו המשל וכמו
שהתבאר בדניאל באמרו דניאל חלם חזה וחזוי רישיה על משכביה ואחר כן זכר המשלים
כלם וזכר האנחו להבין ידיעת פירושם עד ששאל המלאך והודיעו פירושם במראה
הנבואה עצמה והוא אמרו קרבת על חד מן קאמיא ויצבא אבעא מנה על כל דנא
ואמר לי ופשר מליא יהודענני והודיע כל הענין ההוא חזון אחר שזכר שהוא חלם חזון

ואח"כ התחיל לבאר איך היה
זה· וכן בעקב אמר ויפגעו
בו מלאכי אלהים ואחר כן

ויעירני כענין המשל הסכין

לכם שפירשו לו מלאך כמו שזכר בחלום שלנבואה והוא אמרו אחר זה חזון נראה לי אני
דניאל אחרי הנראה אלי בתחלה וזה מבואר כי חזון נגזר מן חזה ומראה נגזר מן ראה וחזה
וראה בענין אחד ואין הפרש בין אמרך במראה או במחזה או בחזון ואין שם דרך שלישי
זולת שני הדרכים אשר בארם הכתוב בנבואה אלא במראה אתודע בחלום אדבר בו אלא שיש
להם מדרגות כמו שיתבאר ומשלי הנבואה משלים יבא פירוש ענינם במראה ה
נבואה אלא אחר היקיצה ידע הנביא מה היתה הכונה במקלות אשר לקח זכריה במראה
הנבואה ודע כי כמו שיראו הנביאים דברים שהראו להם משל כנרות זכריה והסוסים
וההרים ומגלת יחזקאל וחומת אנך אשר ראה עמוס והחיות אשר ראה דניאל וסיר נפוח
אשר ראה ירמיה ומה שדומה לזה מן המשלים אשר הנראה בהם להורות ענין שכן כן
יראו דברים הנראה בהם מה שיורה עליו שם הדבר ההוא הנראה מצד הגזרה או השתוף הלקח ראוי
בשם ויבאו מפעל הכח המדמה הוא להראות דבר יש לו שם משותף יורה מאחד מ
ענינו על ענין אחר שזה גם כן מין מן המשל כמאמר ירמיהו מקל שקד יהיה הכונה
להורות משקידת שקד ויאמר כי שוקד לא מענין המקל ולא מענין השקדים וכן ראה
עמוס כלוב קיץ להורות מלוא על תם מדת הזמן ויאמר בא הקץ ויותר זר מזה שתהיה
ההערה בשם אחר אותיות השם ההוא הם אותיות שם אחר בשנוי סדרם ואע"פ שאין שם
גזרה בין שני השמות ההם ולא שתוף ענין בעצם בשום פנים כמו שתמצא במשלי זכריה
במקלות המקלות לרעות הצאן במראה הנבואה וקראו האחד נעם והאחר חובלים והיתה
הכונה בזה המשל שהאומה בתחלה ענינה היתה בנעם ה' והוא אשר הנהיגם והישירם
והיתה שמחתה ועבודת השם מיוחדת לה והשם אותה אוהב ואוהבה כמו שאמר את ה'
האמרת היום וה' האמירך היום וגו' ומנהיגה ומישירה אז משה ומי שאחריו מן הנביאים
ואחר כן שנה ענינה עד שמאסה אהבת השם ומאסה השם ושם מנהיגיה חובלים כ עבודה
ירבעם ומנשה הנה זאת המלה לפי הגזרה מן מחבלים כרמים ואחר כן למד ממנו גם
כן ענין מקראי שמו חובלים על מאסם בתורה ומאס השם אותם ולא אמר בענין המאוס וה
געילה זה הענין לא יגזר מחובלים לא בהחלפת סדר הח' והב' והל' ואמר בענין המאוס
והגעילה מזה המשל ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בחלה בי והפך אותיות חבל ועשה
בחל וכלו לפי זה שענינים זרים מאד הם סוגות בדבריו במרכבה נחשת קלל ורגל ועגל
וחשמל וכמקומות זולת זה כשתתפשם בכל מקום יתבארו לך מכח הדברים אחר
זאת ההערה ׃

פרק מד

הנבואה ימצא קצתה במראה או בחלום כמו שבארנו פעמים
ולא נשוב זה תמיד ונאמר עתה כי כשיבא הנביא יתקצר שיאמר
משל כמו שבארנו פעמים ואפשר שיראה השם יתעלה במראה הנבואה ידבר עמו כמו שבא
ישעיהו ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו ואפשר שישמע מלאך מדבר
עמו ויראה אותו וזה הרבה מאד כמו שאמר ויאמר אלי המלאך וגו' ויאמר אלי ...

הלא ידעת מה המה אלה ויען המלאך הדובר בי וגו' ואשמעה אחד קדוש מדבר וזה
הרבה מאד מאין מספר ופעמים יראה הנביא איש מבני אדם מדבר עמו כמו שאמ'
ביחזקאל והנה איש מראהו כמראה נחשת וגו' וידבר אלי האיש וגו' אחר שפתח
מאמר היתה עלי יד יי' ופעמים שלא יראה הנביא צורה כלל אלא ישמע (וקול דבור) במראה ה
נבואה יקראהו כמו שאמ' דניאל ואשמע קול אדם בין אולי וכמו שאמ' אליפז דממה וקול
אשמע וכמו שאמ' יחזקאל גם כן ואשמע את הקול מדבר אלי כי אין הענין ההוא אשר
השיג במראה הנבואה הוא אחד דבר שוא אבל הבדיל הענין ההוא הנפלא הזר אשר
באר שהוא השיגו והתחיל בענין הנבואה וצורתה (ואחר) ואשמע את קול מדבר אלי ואחרי
מה שהקדמנוהו מזאת החלוקה אשר העידו עליה הפסוקים אומר כי זה (הדבר) אשר ישמעהו
הנביא במראה הנבואה אפשר שידמה לו גם כן שהוא בתכלית העוצם כמו שיחלום
האיש שהוא שמע רעם גדול או ראה רעש או זועה כי הרבה פעמים יחלום החולם
זה גם כן ופעמים שישמע הדבר ההוא אשר ישמעהו במראה הנבואה כדבר הרגיל
הנודע עד שלא ירחיק ממנו דבר יתבאר לך זה מענין שמואל הנביא כי אשר קראו י
השם יתב' בענין הנבואה חשב שעלי הכהן קראו פעם אחרי פעם שלשה פעמים אחר כן
באר הכתוב עלת זה ואמר כי אשר חייב לו זה והיותו חושב אותו עלי הוא באשר לא
היה יודע אז שדבר השם לנביאים יהיה בזאת הצורה ולא נגלה לו זה הסוד עדין
אמרו ושמואל טרם ידע את יי' וגו' וטרם יגלה אליו דבר יי' וגו' ופירוש אמרו טרם כן
שלא קדמה לו נבואה כי אשר יתנבא ככה נאמר בו במראה אליו אתודע ויהיה
כפירוש הפסוק לפי ענינו כן ושמואל לא התנבא קודם לזה ולזה לא ידע כי כן היתה
צורת הנבואה ודעהו ״

שהוא לא היה יודע ולא נגלה לו
עדין הוא דבר יי' או יהיה אחרו
טרם ידע את יי' עליו

פרק מה

ואחר מה שקדם מבאור אמתת הנבואה לפי מה שיחייבהו העיון
עם מה שהתבאר בתורתנו צריך שאזכור לך מעלות מדרגות
הנבואה לפי שני השרשים האלה ואלו אשר אקראם מדרגות הנבואה אין כל מי שהוא
במדרגה מהם נביא אבל המדרגה הראשונה והשנית הם מעלות לנבואה ולא ימנה
מי שהגיע למעלה משתיהם נביא מכלל הנביאים אשר קדמו הדברים בהם ואם יקרא
בקצת העתים נביא הוא לקיצה כללות להיותו קרוב לנביאים מאד ולא יטעך כלו
מדרגות האלה מוצא בספרי הנבואה נביא כדאתהו הנבואה בצורת אחת לו המדרגות
ויתבאר בנביא ההוא בעצמו שבאתהו הנבואה בצורת מדרגה אחרת וזה שלו
מדרגות אשר אזכרם אפשר שיבא קצת נבואת הנביא ההוא אליו לפי צורת אחת
מהם ותבואהו נבואה אחרת בעת אחרת לפי מדרגה למטה ממדרגת הנבואה הראשונה
כי כמו שהנביא לא ינבא כל ימיו בהדבקות אבל ינבא עת ויתפרד ממנו הנבואה עתים
כן ינבא עת אחת בצורת מדרגה עליונה ואחר כן ינבא עת אחרת בצורת מדרגה למט'
למטה הימנה או אולי לא יגיע למדרגה העליונה ההיא אלא פעם אחת בכל ימיו

ואחר כן

ואחר כן הסתלק ממנו ואולי ישאר על מדרגה למטה הימנה אחר עת הפסק נבואתו
שאי אפשר מבלתי הפסק הנבואה משאר הנביאים קודם מותו אם בזמן מועט או גדול כמו
שהתבאר בירמיה באמרו לכלות דבר ה' מפי ירמיהו וכמו שהתבאר בדוד באמרו ואלה דברי
דוד האחרונים והוא ההקש בכל ואחר הקדימי זאת ההקדמה והצעתה אתחיל בזכרון
המדרגות הנזכרות אלהים ואומר ׳ המדרגה הראשונה תחלת מדר׳
מדרגות הנבואה שילוה לאיש עזר אלוהי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול
כהצלת קהל חשוב מקהל רעים או הציל חשוב גדול או השפיע טוב על אנשים רבים
וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות ונקרא זה רוח ה' והאיש אשר ילוה אליו זה
הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה' או לבשה אותו רוח ה' או נחה עליו רוח ה' או היה
עמו ה' וכיוצא באלו השמות וזאת היא מדרגה שופטי ישראל כולם אשר נאמר בהם על
הכלל וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם וזאת גם כן מדרגת יועצי
ישראל הטובים כלם והתבאר זה בפרט בקצת השופטים והמלכים ותהי על יפתח
רוח ה' ונאמר בשמשון ותצלח עליו רוח ה׳ ונאמר ותצלח רוח אלהים על שאול
בשמעו את הדברים וכן נאמר בעמשא כאשר הניעהו רוח הקדש לעזור דוד ורוח לבשה
את עמשי וגו׳ ודע שכמו זה הכח לא נבדל ממשה רב׳ מעת השיגו לגדר האנשים
ולזה התעורר להרוג את המצרי ולמנוע הרשע משני הנצים ומחוזק זה הכח בו עד
שאחרי פחדו וברחו בהגיעו למדין והוא גר ירא כאשר ראה מעוות מן העול לא
משל בעצמו מהסירו ולא יכול לסובלו כמו שאמ׳ ויקם משה ויושען ׳ וכן עלה אל
דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה כמו שאמר הכתוב כו ותצלח רוח אלהים
אל דוד מהיום ההוא ומעלה ולזה התגבר אל הארי והדוב והפלשתי וכיוצא ברוח ה'
הזאת לא הביאה אחד מאלו לדבר בדבר אבל הכליה זה הכח להעיר זה המחוזק לפעל
אחד ולא לאי זה פעל שיזדמן אלא לעזור עשוק אם אחד גדול או קהל או למה
שמביא לזה וכמו שאין כל מי שרואה חלום אמתי נביא כן אין כל מי שילוה אליו
עזר לדבר אחד אי זה דבר שיזדמן מקנית ממון או הגיע לענין מיוחד כי יאמר
עליו שהתחברה לו רוח ה' או ה' עמו ושהוא עשה מה שעשה ברוח הקדש ואמנם
נאמר זה במי שעשה טוב גדול מאד או מה שמביא אליו כהצלחת יוסף בבית המצרי
אשר היתה סבה ראשונה לטובות גדולות הקורות אחר כן כמו שהתבאר ׳
המדרגה השנית היא שימצא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחר
התחדש עליו וישימהו לדבר וידבר בחכמות או בתשבחות בדברי אזהרה מועילים
או בענינים הנהגיים או אלוהיים וזה כולו בעת היקיצה והשתמש החושים על מנהג׳
מנהגיהם וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקדש ובזה המין מרוח הקדש
חבר דוד תלים וחבר שלמה משלי וקהלת ושיר השירים וכן דניאל ואיוב ודברי ה
ימים ושאר הכתובים בזה המין מרוח הקדש חברו ולזה יקראום כתובים ר״ל

לומר שהם כתובים ברוח הקדש ובאור אמרו מגלת אסתר ברוח הקדש נאמרה ועל כיוצא
ברוח הקדש הזה אמר דוד רוח יי' דבר בי ומלתו על לשוני ר"ל שהוא הביאתהו לדבר
באלה הדברים ומזה הכת היו שבעים זקנים הנאמר בהם ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ו
ולא יספו וכן אלדד ומידד מתנבאים במחנה וכן כל כהן גדול השואל באורים ותומים
מזה הכת ר"ל כמו שזכרו שכינה שורה עליו ומדבר ברוח הקדש וכן יחזיאל
בן זכריהו מזה הכת והוא הנאמר עליו בדברי הימים היתה עליו רוח יי' בתוך הקהל ויאמר
הקשיבו כל יהודה ויושבי ירושלם כה אמר יי' לכם וגו' וכן זכריה בן יהוידע הכהן מזאת
הכת שהנה נאמר בו ורוח יי' לבשה את זכריה בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר
להם כה אמר האלהים וכן עזריהו בן עודד אשר נאמר ועזריהו בן עודד היתה עליו רוח
אלהים ויצא לפני אסא וגו' וכן כל מי שכמו בו כמו זה ודע שבלעם גם כן מזה הכת
היה בעת שהיה טוב וזה העניין רצה באמרו וישם יי' דבר בפי בלעם כאילו הוא אומר ש
ברוח השם ידבר ומזה העניין אמר הוא על עצמו שמע אמרי אל וגו' וממה שיצריך ש
שתעורר עליו שדוד ודניאל הם מזה הכת ולא מכת ישעיהו וירמיהו ונתן הנביא ואחיה
השילוני וחביריהם שאלו דעתו לומר דוד ושלמה ודניאל אמנם דברו וזכרו מה שזכרו ברוח
הקדש ואמנם מאמר דוד אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל ענינו שהוא יעדו טובה
על יד נביא אם נתן או זולתו כמו ויאמר יי' לה וכמו ויאמר יי' לשלמה יען אשר היתה זאת
עמך ולא שמרת בריתי אשר זה בלא ספק יעוד רע לו על יד אחיה השילוני או זולתו וכן
אמרו בשלמה בגבעון נראה יי' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים וגו' אין זה נבואה
גמורה לא כמו היה דבר יי' אל אברם במחזה לאמר ולא כמו ויאמר אלהים לישראל
במראות הלילה ולא כנבואת ישעיהו וירמיהו כי כל אחד מהם אעפ"י שבאתהו הנבואה
בחלום הנבואה ההיא תודיעהו שהיא נבואה ושבאה לו הנבואה וזה העניין שלשלמה
אמר בסופו ויקץ שלמה והנה חלום וכן בעניין השני אמר בו וירא יי' אל שלמה שנית כאשר
נראה אליו בגבעון אשר התבאר שהוא חלום וזאת מעלה למטה ממעלת הנאמר
עליה בחלום אדבר בו כי אשר יבאו בחלום לא יקראו חלום בשום פנים אחר הגיע ה
הנבואה להם בחלום אלא שיפסקו לגמרי שהוא נבואה כמו שאמר יעקב אבינו כאשר
התעורר מחלום הנבואה ההיא לא אמר שזה חלום אבל פסק ואמר אכן יש יי' במקום
הזה וגו' ואמר אל שדי נראה אלי בלוז בארץ כנען ופסק שהוא נבואה ואמנם בשלמה
אמר ויקץ שלמה והנה חלום וכן דניאל תמצאהו מאמר המאמר שהם חלומות ואעפ"י
שהיה רואה בהם המלאך וישמע דברו יקראם חלומות ואפי' אחר דעתו מהם מה שידע
אמר אדין בחזוא די ליליא רזא גלי ואמר עוד באדין חלמא כתב' חזה הוית בחזוי עם
ליליא וגו' וחזוי ראשי יבהלונני ואמר ואשתומם על המראה ואין מבין ואין ספק שזאת
מדרגה למטה ממדרגת אשר נאמר בהם בחלום אדבר בו ולזה הסכימה האומה לסדר
ספר דניאל מכלל הכתובים לא מן הנביאים ולזה העירותיך שזה המין מן הנבואה אשר

כי לדעתי ושלמה ע"ה שראהו בו מלאך בחלום לא מצאו כמעמד שהיה נביא—
גמורה אבל חלום יודיע באמתת ענינים והוא מכת מי שידבר ברוח הקדש וזאת היא—
המדרגה השנית ובזה כדרך כתבי הקדש לא שמו הקדש כן משלי וקהלת ודניאל ואיוב
ומגלת אסתר ומגלת רות הכל ברוח הקדש נכתבו ואלו גם כן כלם יקראו נביאים
בכלל · המדרגה השלישית והיא תחלת מדרגות מי שיאמר ויהי דבר ה'
אלי ומה שדומה מן הלשונות אל זה הענין הוא שיראה הנביא משל בחלום ובתנאים
ההם כלם אשר קדמו באמתת הנבואה ובגוף החלום ההוא שלנבואה יתבאר לו ענין
המשל ההוא אי זה דבר נרצה בו כרוב משלי זכריה כלם · המדרגה הד'
רביעית שישמע דבר בחלום שלנבואה מפורש מבואר ולא יראה אותו כמו שקרה
לשמואל בתחלת נבואה שבארה אלין כפי מה שבארנו מענינו · המדרגה הה'
חמישית היא שידבר עמו איש בחלום כמו שאמר בקצת נבואת יחזקאל וידבר אלי ה'
איש בן אדם וג' · המדרגה הששית שידבר לו מלאך בחלום וזה רוב
הנביאים כאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום · המדרגה השביעית
שיראה בחלום שלנבואה כאלו הוא ית' ידבר עמו כמאמר ישעיהו ואראה את ה' וגו'
ויאמר וגו' את מי אשלח ומי ילך לנו וכמאמר מיכיהו בן ימלה ראיתי את ה' ·
המדרגה השמינית שיבואהו חזון במראה הנבואה ויראה משלים כאברהם
במראה בין הבתרים כי המשלים ההם היו במראה ביום כמו שהתבאר ·
המדרגה התשיעית שישמע דברים במראה כמו שבא באברהם והנה דבר ה' אליו
לאמר לא ירשך זה וג' · המדרגה העשירית שיראה איש ידבר עמו
עמו במראה הנבואה כאברהם וגם כן באלוני ממרא וכיהושע ביריחו ·
המדרגה האחת עשרה שיראה המלאך ידבר עמו במראה
כאברהם בשעת העקדה וזה אצלי העליונה שבמדרגות הנביאים אשר העידו הספרים
בענינם אחר התודע מה שהודע משלמות דבריות האיש כפי מה שיחייבהו העיון
ואחר ההתנות במשה רבינו אבל אם אפשר שיראה הנביא גם כן במראה הנבואה
כאלו השם ידבר עמו הוא רחוק אצלי ולא יגיע פעל כח המדמה לזה ולא מצאנו
זה הענין בשאר הנביאים ולזה באר בתורה ואמר במראה אליו אתודע בחלום אדבר
בו שם הדבור בחלום לבד ישם למראה הדבקות השכל והשפעתו והוא אמרו אליו
אתודע שהוא התפעל מן ידע ולא באר שבמראה שמע דבר מהשם וכאשר מצאתי
הכתובים יעידו בדבר שמעו הנביא ובאר שהיה במראה אמרתי על דרך האפשר
שאפשר שיהיה זה הדבר שישמע בחלום ולא יתכן במיתו במראה הוא שיהיה השם
יראה לו שהוא ידבר עמו זה כלו על דרך הנמשך אחר הנראה ואפשר שיאמר האומר
שבכל מראה שהמצא בשמע דבור יהיה תחלת הענין ההוא מראה ואחר כן הגיע—
להשתקע ישוב חלום כמו שבארנו והתרדמה נפלה על אברם ואמרו זו תרדמ—

שלנבואה ויהיה כל דבור שישמע על ידי זה עד שישמע בחלום כמו שבא הכתוב ב
בחלום אדבר בו אבל במראה הנבואה לא יושג בו לא מושלים אלו השגות שכליות
יגיעו בעבורם אל ענייני חכמיות כמה שיגיע מן השינה כמו שבארנו והוא אמרו במראה
אליו אתודע ולפי זה הפי׳ האחרון יהיו מדרגות הנבואה שמנה מדרגות והעליונה
שבהם והשלמה שיתנבא במראה בכלל ואפי׳ דבר עמו איש כמו שנזכר ואולי הקשה
עלי ואמר בכר מצאת במדרגות הנבואה שיהיה הנבואה שומע הדבור מהשם ידבר עמו כ
כישעיה ומיכיהו ואיך יהיה זה ויסודנו שכל נביא אמנם ישמע הדבור באמצעות
מלאך לא משה רבי׳ אשר נאמר בו פה אל פה אדבר בו דע כי הענין כן שהאמצעי
הנה הוא הכח המדמה שהוא אמנם ישמע שהשם דבר אתו בחלום שלנבואה ומשה
רבינו מעל הכפרת מבין שני הכרובים מבלתי השתמש הכח המדמה ׳ וכבר בארנו
במשנה תורה הבדלי הנבואה ההיא ופירשנו ענין פה אל פה וכאשר ידבר איש אל
רעהו וזולת זה והבינהו משם ואין צריך להשיב מה שכבר נאמר ׳׳

פרק מו׳

מן האיש האחד תלקח ראיה על כל אישי המין ויודע שזה הצורה
כל איש ממנו ואשר אוצהו בזה המאמר כי מן התכונה האחת
מתכונות הגדות הנביאים תלקח ראיה על כל ההגדות אשר ממין ההוא ואחר זאת
ההצעה תדע כי כמו שיראה האדם בחלום שכבר הלך לארץ פלונית ונשא שם א
אשה ועמד זמן ונולד לו בן ויקראו פלוני והיה מענינו מה שהיה כן משלי הנבואה
אלו אשר יראו בה או יעשו במראה הנבואה כמה שיורה המשל ההוא מעשה מן ׳
המעשים ודברים יפעל אותם הנביא לפי דרך ומעט יזכרו כן פעל ויפעל על דרך המשל
ונסיעות ממקום למקום הכל הוא במראה הנבואה לא שהם פעלים נמצאים
לחושים הנראים ויבא זכרם בספרי הנבואה קצתם מוחלטים שאחר שנודע שהכל
היה במראה הנבואה לא הוצרך להשיב בזכר כל חלק וחלק מן המשל שהיה במר׳
במראה הנבואה כמו שיאמר הנביא ויאמר ה׳ אלי ולא יצטרך לבאר שהיה בחלום
ויחשבו ההמון שהפעולות ההם והנסיעות והשאלות והמענה הכל היה בדרך השגת ה
החושים לא במראה הנבואה ואני אזכור לך מזה מה שלא יספק איש בו ואחבר
אליו קצת מה שהוא ממינו מן הקצת ההוא יתבאר לך מה שלא זכרתיו וממה שהוא
מבואר ולא יספק אדם בו מאמר יחזקאל אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני וג׳
ותשא אותי רוח בין הארץ ובין השמים ותבא אותי ירושלמה במראות אלהים כן אמרו
ואקום ואצא אל הבקעה אמנם היה במראות אלהים כמו שנאמ׳ באברהם ויוצא אותו
החוצה וזה היה במחזה כן אמרו ויניחני בתוך הבקעה אמנם היה במראות אלהים
וזכר יחזקאל במראה ההיא אשר הובא בה ירושלם דבר זה לשונו ואראה והנה חור
אחד בקיר ויאמר אלי בן אדם חתר נא בקיר ואחתר בקיר והנה פתח אחד וגו׳ וכמו

מענין

שהוא ראה במראות אלהים שצוה לחתור בקיר עד שיכנס ויראה מה הם עושים שם
וחתר כמו שנזכר במראות אלהים ונכנס מן החור וראה מה שראה וכל זה במראה
כן אמרו לו ואתה קח לך לבנה וג' ואתה שכב על צדך השמאלי וג' ואתה קח לך
חטים ושעורים וג' וכן אמרו והעברת על ראשך ועל זקנך כל זה במראה הנבואה
ראה שהוא עשה הפעולות ההם אשר צוה לעשותם וחלילה לשם מתת נביאיו לשוטים
ולשכורים ויצום לעשות מעשה השגעון מחובר אל המצוה במרי שהוא היה כהן גדול
וחייב שני לאוין על כל פאת זקן או פאת הראש ואמנם היה זה כולו במראה הנבואה
כן אמרו כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף אמנם היה זה במראות אלהים ואמנם
יחשבו חלושי הסברא בזה כי הוא היות הנביא מספר שהוא צוה לעשות כך ועשה וכן
יספר שהוא צוה לחפור בקיר אשר בהר הבית והוא היה בבבל וזכר שחתר כמו ש
אמר ואחתר בקיר וכבר באר שזה היה במראות אלהים וכמו שבא באברהם היה דבר יי
אל אברם במחזה לאמר ונאמר במראה הנבואה ההוא ויוצא אותו החוצה וג' ויאמר
הבט נא השמימה וספור הכוכבים וזה מבואר שהוא מראה נבואה היה רואה שהוציאו
ממקום שהיה בו עד שראה השמים ואחר כן נאמר לו וספור הכוכבים ובא ספור זה
כמו שתראהו וכן אומר בענין אשר צוה בו ירמיהו שיטמון האזור בפרת וטמנו
ופקדו אחר זמן גדול בבר ומצאו הועפש ונפסד כל אלה המשלים במראה הנבואה ולא יצא
ירמיהו מארץ ישראל לבבל ולא ראה פרת וכן אמרו להושע קח לך אשת זנונים
וילדי זנונים והענין ההוא כולו מלידת הבנים וקריאתם פלוני ופלוני הכל במראה הנבואה
כי אחר הבאור בהיותם משלים לא נשאר הענין מספק בהיות לדבר מזה מציאות אלא
בשנאמר בהם ותהי לכם חזות הכל כדברי וכו' וכן יראה לי שענין גדעון בגזה וזולתה
אמנם היה במראה ולא אקראהו מראה נבואה גמור שגדעון לא הגיע למדרגת ה
נביאים כל שכן למדרגת המופתים ותכליתו שישיג שופטי ישראל וכבר מנוהו מקלי
עולם כמו שבארנו ואמנם הכל בחלום כחלום לבן ואבימלך כמו שזכרנו. כן מאמר
זכריהו וארעה את צאן ההרגה והענין עד סופו מבקש השכר בנחת ולקח השכר
ומנה הכסף והשליכו בבית היוצר כל זה ראה במראה הנבואה שהוא צוה בענינו
ועשהו במראה הנבואה או בחלום שלנבואה וזה דבר שאין ספק בו ולא יסכל אותו אלא
מי שיתערבו לו האפשרות בנמנעות. וממה שזכרתי תבין ראיה על מה שלא זכרתי
הכל מין אחד ודרך אחד הכל מראה נבואה וכל מה שיאמר במראה ההוא שהוא עשה
בו או שמע או יצא או נכנס או אמר או נאמר לו או עמד או ישב או עלה או ירד או
הלך בדרך או שאל או נשאל הכל במראה הנבואה ואפי' ארכו המעשים ההם ה
מסופרים ונקשרו בזמנים ובאישים נרמזים אליהם ובמקומות אחר שיתבאר לך שהמעשה
ההוא משל דע ידיעה אמתית שהוא במראה

פרק כז

כבר התבאר ונגלה מאין ספק שרוב נבואות הנביאים במשלים

שהכל כח וזה קשה ראוי לומר הכח המדמה וכן צריך שנדע גם כן מענין ההשאלה
וההפלגה והגוזמא מעט שהנה יבואו מהם בכתבי ספרי הנבואה וכשיבינו כמשמעם
מדקדקים ולא ידע שהם הפלגה וגוזמא או יבינו כמו שהורה עליו המלה לפי ההנחה
הראשונה ולא ידע שהם מושאלים יחדשו שנים מרוחקים ובפרט בגדרי ואמ׳ רבותינו דברה תורה
לשון הבאי ר״ל הגוזמא והביאו ראיה ממאמר ערים גדולות ובצורות בשמים וזה אמ׳
דרכה ההפלגה אמ׳ כי עוף השמים יוליך את הקול ולפי זה נאמר אשר כגבה ארזים גבהו
וגו׳ וזה המין נמצא הרבה בדברי הנביאים כולם ראוי לומר שהנם נאמרו על צד הגוזמא
וההפלגה לא על צד ההגבלה והדקדוק ואין מזה הכת מה שכתבה התורה בעוג הנה
ערשו ערש ברזל תשע אמות ארכה וגו׳ שערש הוא המטה אף ערשנו רעננה ואין מטת
כל אדם שיעורו בשורה שאינו כגר ילבשהו אבל המטה תהיה לעולם יותר גדולה מן ה
האיש הישן עליה והנהוג הידוע הוסיף יותר ארוכה מן האיש בשיעור שלישית ארכו ואם
היה אורך המטה הזאת תשע אמות יהיה אורך הישן עליה לפי הנהוג בערך המטות שש ה
אמות או יותר מעט ואמרו באמת איש ר״ל כי באמת איש ממנו ר״ל משאר האדם
לא שיהיה זה באמת עוג כי כל איש הוא כערך האברים על הרוב ויאמר שארך עוג היה
כפל ארך אחד משאר בני אדם או פחות מעט וזה בלא ספק מזרות אנשי המין אלא ה
שאינו נמנע בשום פנים אבל מה שכתבה כי התורה ממיתת ימי הראשונים הם אנו אומ׳
שלא היו הימים ההם אלא האיש הנזכר לבדו ושאר האדם היו הימים הטבעיים
הנהוגים והיה הזרות הזאת באיש ההוא אם לסבות רבות במזונו והנהגתו או על ה
דרך המופת ינהג מנהגו ולא יסבול שיאמר בזה זולת זה · וכן עוד צריך שיתבוננו מאמר
השנים הנאמרים על צד ההשאלה מהם מה שהוא מבואר נגלה לא יסופק על אדם ה
באמרו ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף שזה מבואר ה
ההשאלה · וכן באמרו גם ברושים שמחו לך ארזי לבנון וגו׳ תרגם יונתן בן עוזיאל אף ה
שליטין חדיאו לך עתירי נכסין שמהו מעשר המשל באמרת קדר וחלב ציון וגו׳ · ואלו
ההשאלות רבות מאד בספרי הנבואה מהם מה שירגיש ההמון בהיותם מושאלים ומהם
שיחשבום כלם מושאלים כי לא יספק אדם באמרו יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את ה
שמים שזאת השאלה ואין לנו אוצר יותר של המטר · וכן אמרו ודלתי שמים פתח
וימטר עליהם מן לא יחשוב אדם שיש בשמים שער ודלתות אבל זה על צד הדמיון
והוא מין ההשאלה וכן צריך שיובן אמרו נפתחו השמים וגו׳ ואם אין מחני נא מספרך
אשר כתבת מחני מספרי ימחו מספר חיים כל זה על צד הדמיון לא שיש ספר לשם
ית׳ יכתוב בו וימחה כמו שיחשבו ההמון בהיותם בלתי שוערים במקום ההשאלה הנה
ובכל מכת אחת יעשה כל מה שלא זכרתי על מה שזכרתי בזה הפרק ותבדיל הדברים
בשכלך ותבאר לך מה שנאמר על צד המשל ומה שנאמר על צד הגוזמא ומה שנאמ׳ ומה שנ׳ על צד ההשאלה
כפי מה שהורה עליו ההנחה הראשונה בדקדוק ויתבארו לך הנבואות כולם ויתגלו ה

ויאמרו עמך אמונות מושכלות הולכות על כדר גדולה אצל השם כי לא ירשה לו יתע׳ כי אם הדמות ולא ישמע כי אם העקר ולא יקבלו דעתך ומחשבותיך יאמינו דעות בלתי אמתיות רחוקות מאד מן האמת ויחשבם תורה והתורות אמנם הם אמת גמור — כשיתבוננו כראוי ׳ אמר כה עשיתי לך לעולם ויאמר אני ה׳ דובר צדק ׳ ובזאת הבחינה גם כן תנצל מדמיון מיוחד לא המורה השם ומדעות כוזבות אשר שיבוא קדמם לקבלה ואמונת חסרון בחק השם בענין ההגשמה והתוארים וההפעליות כמו שבארנו או השגב בדברי הנבואה ההם שהם שקר והחלו כלו המביא לזה הוא העלם מה שהעירונו עליו ואלו הענינים גם כן מכתבי התורה ע״ע שי שדברנו בהם הוא כללות הל הוא לדעת פרטיו אחר אחר מה שקדם ״

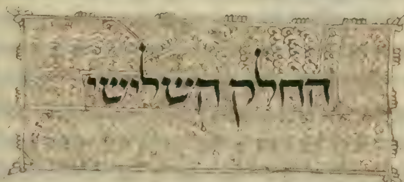
פרק כח

מבואר הוא מאד שכל דבר מחדש אי אפשר לו מבלתי סבה קרובה חדשה אותו ולסבה ההיא סבה וכן עד שיגיע זה לסבה הראשונה לכל דבר רצוני לומר ׳ רצון השם ובחירתו ולזה יסירו הנביאים פעמים רבות הסבות ההם האמצעיות כלם וייחסו זה הפעל האישי המתחדש אל הבורא ויאמרו שהוא ית׳ עשאו וזה כלו ידוע וכבר אמרנו בו אנחנו וזולתנו מן המאמתים והוא דעת אנשי תורתנו כלם ואחר זאת ההצעה שמע מה שאבארהו במה הפרק והתבוננהו התבוננות מיוחד כי מוסף על התבוננותך לשאר פרקי זה המאמר והדבר אשר אבארהו לך הוא זה ׳ דע כי הסבות הקרובות כלם אשר מהם יתחדש מה שיתחדש אין הפרש בין היות הסבות ההם עצמיות טבעיות או בבחירה או במקרה ורצוני לומר בבחירה שתהיה סבת המתחדש ההוא בחירת אדם עד שאפי׳ היתה הסבה רצון אחד משאר בעלי חיים שזה כלו ייחס לשם בספרי הנביאים ויאמרו על הפעל ההוא בלשונות שתשוב פעלו אל השם כי הוא אמרו ובא כלו הדרכים כלם לשון אמירה ולשון דבור ולשון צווי ולשון קריאה ולשון שליחה וזהו הענין אשר רציתי להעיר עליו בזה הפרק והוא — שאחר שהשם לפי מה שהונח והתישב הוא אשר העיר הרצון ההוא לבעל חיים ההוא — שאינו מדבר והוא אשר חייב הבחירה ההיא לחי המדבר והוא אשר המשיך הענינים — הטבעיים על מנהגיהם והמקרה הוא מיותר הענין הטבעי כמו שהתבאר ורובו משותף בין הטבע והרצון והבחירה יתחייב לפי זה כלו שיאמר על מה שהתחייב מהסבות ההם שהשם צוה שיעשה כך או אמר כך או אמר שיהיה כך ואני אזכור לך משלו כלם — משלים ועליהם היקש כל מה שלא זכרתיו אמר במה שימשך מן הענינים הטבעיים תמיד כהתיך השלג כשיחם האויר והמית מי הים בהסתער הרוח אמ׳ ישלח דברו וימסם וגו׳ ׳ ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו ׳ ואמ׳ בירידת המטר ועל העבים אצוה מהמטיר ואמר במה שהיה סבתו בחירת אדם כמלחמת עם ישלוט על עם או איש יתעורר — להזיק איש עד אפי׳ חרפו ׳ אמ׳ בשלוט נבוכדנצר הרשע ומחנותיו אני צויתי למקודשי גם קראתי גבורי לאפי ואמ׳ בגוי חנף אשלחנו ׳ ובענין שמעי בן גרא אמר כי ה׳ אמר לו

וכ״ע

קלל את דוד ובהמלט יוסף הצדיק מבית הסהר אמר שלח מלך ויתירהו׳ ובהשליט פרס
ומדי בכשדים אמר ושלחתי לבבל זרים וזרוה׳ ובענין אליהו ז״ל כאשר סבב לו השם ית׳
פרנסתו נאמר לו צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך׳ ואמ׳ יוסף הצדיק לא אתם שלחתם
אותי הנה כי האלהים׳ ואמר במה שתהיה סבתו רצון בעל חיים והתעוררו בצרכי חייו ו
ויאמר ה׳ לדג ויקא את יונה אחר שהשם הוא אשר העיר לו הרצון ההוא לא שהודיע
שמהו נביא והשרה עליו נבואה׳ וכן נאמר בארבה אשר בא בימי יואל בן פתואל כי ע
עצום עושה דברו׳ וכן עוד נאמר בשלוט החיות על ארץ אדום בעת חרבנה בימי סנחריב
והוא הפיל להם גורל וידו חלקתה להם בקו ואעפ״י שלא זכר הנה לשון אמירה ולא צווי
ולא שליחה אלא ענינו הקש מבואר והקש גם כן על כל המאמרים הבאים הדומים
לזאת הכונה׳ ואמ׳ בענינים המקריים מקרה גמור אמר בענין רבקה והיא אשה לבן
אדוניך כאשר דבר ה׳ ׳ ובענין דוד ויהונתן אמר כי שלחך ה׳ ׳ ובענין יוסף וישלחני אלהים
לפניכם׳ הנה התבאר לך איך יספר על הזמן הסבות הזדמנו על אי זה דרך שהזדמנו
בענינים או במקרה או בבחירה או ברצון הכל בשוה באלו החמשה לשונות והם צווי ו
ואמירה דבור שליחה קריאה ודע זה והשגיחהו בכל מקום כפי ענינו ויוסרו רחוקים
רבים והתבאר לך אמתת הענין במקום ההוא אשר יביא לחשוב בו שהוא רחוק מהאמת׳
וזה תכלית מה שהגעתי אל המאמר בו בענין הנבואה ומשליה ולשונותיה ו
וזה כלל מה שאזכירהו לך מזה הענין ונתחיל בענינים אחרים בעזרת שדי״

נשלם זה החלק השני׳
בריך רחמנא דסייען״

הנה בארנו פעמים רבות שעקר הכונה היה בזה המאמר
לבאר מה שאפשר לבארו ממעשה בראשית ומעשה מרכבה
כפי מה שחבר לו זה המאמר׳ וכבר בארנו שאלו הדברים
הם מכלל סתרי תורה ודעת גם כן איך האשימו רבותינו ז״ל מי שיגלה אותם ובארו

ז"ל שזכר מעלים סתרי תורה המבוארים והגלויים לבעלי העיון עיון מאד · אמ' בפסוק
פסחים על מה שכתו' לישבים לפני ה' יהיה סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק אמרו
למכסה דברים שכסה עתיק יומין ומאי נינהו סתרי תורה · והבן שיעור מה שהורו
אליך אם יש בלבך תבונה והנה כבר נודע עומק מעשה מרכבה והיותו רחוק מדעת ה
המון והתבאר שאפי' מה שיבין ממנו מי שחננו הש"י תבונה אסרה התורה ללמדו
אלא פנים בפנים למי שיש לו המדות הנזכרות ואין מוסרין לו ממנו אלא ראשי פרקי'
ולזאת היתה הסבה בהפסק ידיעתו מן האומה לגמרי עד שלא נמצא ממנו דבר
קטן או גדול וראוי היה להעשות כן כי לא נעדר מקבל מפי מקבל ולא חובר בו
ספר כלל · ואחר שהיא כך איך יש לי התחבולה להעיר על מה שאפשר שנודע לי
והתבאר אלי בלא ספק במה שהבינותיו מזה אבל המנע מחבר דבר ממה
שנודע לי בו עד שיהיה אבדו בזכרי אשר אי אפשר מבלעדי היה בענין אונאה
גדולה בחקך ובחק כל נבוך וכאילו היה עושק האמת מן הראוי לו או קנאת המוריש
בירוש על ירושתו ושתיהם מדות מגונות והמנע באור דבריו כבר וכבר מה שיש בו
מהאזהרה התורית מעורך למה שנתן אותו השכל מחובר אל היותי גם כן בעל סברא
במה שנודע לי ממנו ולא באתני בו נבואה אלהית להודיעני שכן נתכון בענין ולא
קבלתי מה שאאמינהו בו ממלמד אבל הורני הכתוב בספרי הנבואה ודברי החכמים
עם מה שאצלי מההקדמות העיוניות שהענין כן בלא ספק ואפשר שיהיה הענין חלופו
ותהיה הכונה דבר אחר · והנה עוררתני בו המחשבה המיושרת והעזר האלהי אל ענין
שאספרהו והוא שאני אפרש מה שאמרו יחזקאל ע"ה על דרך שיחשוב כל מי שישמע
פירושי שאני לא הוספתי דבר נוסף על מה שיורה עליו הכתו' אבל כאילו אני מתרגם
מלות מלשון אל לשון או מבאר בקצרה ענין דברים גלויים ובשישתכל בו מי שראוי
לו זה המאמר ויתבונן בפרקיו כולם בהשגחה שלימה יתבאר לו הענין כלו אשר
התבאר לי ונגלה עד שלא יעלם ממנו דבר וזה הוא התכלית היכולת לקבץ בין
התועלת לכל אדם ובין מניעת הבאור בלמוד דבר מזה הענין · כמו שצריך · ואחר
הקדים זאת ההקדמה שים לבך לפרקים הבאים בזה הענין הנכבד והיקר הגדול
אשר הוא יתד שהכל תלוי בו ועמוד שהכל נשען עליו ״

פרק א׳

ידוע שמבני אדם אנשים שצורת פניהם דומה לצורת אחד מאשר
בעלי חיים עד שתראה איש כאילו פניו דומים לפני אריה
ואחר כאילו פניו דומין לפני שור וכיוצא בהם וכפי לו הצורות הנוטות אל צורות פני
שאר בעלי חיים מכנים בני אדם · כן מה שאמר פני שור ופני אריה ופני נשר הם כולם
פני אדם נוטות אל אלו הצורות של אלו המינים ויש לך בזה שתי ראיות האחת מהכתו'
אמרו בחיות בכלל וזה מראיהן דמות אדם להנה · ואחר כן תאר כל חיה שיש להם פני

אדם ופני שור ופני אריה ופני נשר · והראיה השנית מה שבאר במרכבה השנית ואמ׳
הביא אותה לבאר ענינים שלא נזכרו במרכבה הראשונה אמר במרכבה השנית וארבעה
פנים לאחד פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר
הנה באר שזה שאמר עליו פני שור הוא פני הכרוב וכרוב הוא הנער לאדם מכני אותם
יהיו ההקדש בשני הפנים הנשארים ואמנם מלת פני שור להשיר גם כן מאמר דמות גודל
כמו שרמזתי בו ואני אפשר שאמר אלו וזאת השגה צורת אחרות מפני שהוא אמר
בסוף זה הספור השני היא החיה אשר ראיתי בנהר כבר כבר התבאר מה שהחלותי לבארו ·

פרק ב׳

זכר שראה ארבע חיות לכל חיה מהם כללות ארבעה פנים וכללות ארב׳
ארבע כנפים וכללות שתי ידים וכללות צורת כל חיה צורת אדם כמו שא׳
אמר דמות אדם להנה · וכן זכר שהידים גם כן ידי אדם אשר הוא ידוע שידי האדם מתוק׳
הם על הצורה שהם לעשיית בהם כל מלאכה מחשבה בלא ספק ואחר כן זכר שרגליהם
ישרים ר״ל שאין בהם פרקים הוא ענין אמרו רגל ישרה כפשוטו של דבר וכן אמרו ורגליהם
ס״א הנעלם רגל ישרה מלמד שאין ישיבה למעלה והבן זה גם כן · ואחר כן זכר שכפות רגליהם אשר
הם כלי ההליכה אינם כרגלי אדם אבל הורים הם כידי אדם ואמנם הרגלים עגולות ככף
רגל עגל · ואחר כן זכר שאלו הארבע חיות אין ביניהם הפרש ולא מקום פנוי אלא כל אחת
מחוברת בחברתה אמ׳ חוברות אשה אל אחותה · ואחר כן זכר שעם היותם מחוברות פני׳
פניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה אמ׳ ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה · והסתכל אמרו
מלמעלה כי הגופות מחוברות אמנם פניהם וכנפיהם הן פרודות אבל מלמעלה · ואחר כן
זכר שהם זכות כעין נחשת קלל · ואחר כן זכר שהם גם כן מאירות אמר ומראיהן כגחלי
אש זה כלל מה שנזכר מצורת החיה כלומר תארם ופניהם וצורתם וכנפיהם וידיהם
ורגליהם · ואחר כן התחיל לבאר תנועת אלו החיות איך הם וזכר בהם מה שתשמע · אמר
שתנועת החיות אין בהם לא כפיפה ולא עוות ולא עקמימות אבל תנועה אחת והוא שיב׳
לא יסבו בלכתן · ואחר כן זכר שכל חיה מהן הולך לנכח פניה והוא אמרו איש אל עבר
פניו ילכו הנה באר שכל חיה הולך אל עבר פניה ויש הנה לאי זה פנים יהיה כללות כנגד
וכיון סוף הדבר אין הליכת ארבעתם לצד אחד כי לו היה כן לא היה מיוחד לכל אחת
התנועה ולא היה אומר איש אל עבר פניו ילכו · ואחר כן זכר שאלו החיות הכונה התנועה
מרוצה וכן תנועות חלולה במרוצה גם כן והוא אמרו והחיות רצוא ושוב כי רצוא מקור
מן רץ ושוב מקור משב · לא אמר הלוך ושוב אבל אמר שתנועתם היא מרוצה ותנועת חלולה
ובאר זה במשל ואמר כמראה הבזק ובזק שם הברק אמר כראות הברק אשר תראהו
תנועתו המהירה שבתנועות ובדלו הוא נמשך ממהר רץ ממקום אחד ואחר כן
ישוב אחור וישוב אל המקום אשר התנועע ממנו במהירות ההיא בענמה פעם אחר
בריא פעם · ותרג׳ יונתן בן עוזיאל ע״ה רצוא ושוב חזרין ומקפן ית עלמא ותיבן כחדא וקלילן

כמו בראשונה · ואחר כן זכר שהדבר שהתנועע אליו החיה תנועה המיוחדת והחוזרת היא · ז
אין התנועה מעצמה אבל בגלל [דבר] אחר ואולם אל הכונה האלהית · אמר כי הדבר אשר תהיה
הכונה האלהית שתתנועע אליו החיה התנועה ההיא המיוחדת אשר היא הרצוא ו
ושוב יהיה אמרו כחיות אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן · ורוח הנה
אינה הרוח המנשבת אבל היא כונה כמו שבארנו בשרש רוח ואמר שהדבר אשר תהיה
הכונה האלהית שילך אליו החיה בדבר ההוא תרוץ החיה וכן תרגם יונתן בן עוזיאל ע"ה
אמר אל אתר דהוי תמן רעוא למיזל אזלא לא מתחזרן במיזלהון · וכאשר היה ה
נראה מפשוטי דבריו באמרו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו כפעמים נראה השכל
כאילו שילך החיה לצד אחד וילך בדבר ההוא פעמים נראה שילך לצד אחר כנגדו
וילך ושב ובאר זה הספק ואמר שאין הענין כן ושיהיה הנזכר בפסוק ענינו היה וזה נמצא
בעברי הרבה ושכבר התחיל וכיס הדבר אשר נראה השכל שהלך החיה כי תלך ותרוצו ק"ס
בדבר הרוח אמר כבאור זה הענין והשלמת המאמר כי בפסוק אחר אל אשר יהיה שמה
הרוח ללכת ילכו שמה [הרוח ללכת] והכן זה הבאור המופלא וזה גם כן מה שספר מצורת תנועת
הארבע חיות אחר ספור צורתם · ואחר כן התחיל בספור אחר ואמר שהוא ראה גוף אן
אחד תחת החיות מחובר בהם והגוף ההוא מחובר בארץ והוא גם כן ארבעה גופים ו
והוא גם כן בעל ארבעה פנים לא תאר לו צורה כלל לא צורת אדם ולא זולתו מצורות
שאר בעלי חיים אבל זכר שהם גופים גדולים נוראים מבהילים ולא תאר להם צורה כלל
וזכר שכל גופיהם עינים ואלו הם שקראם אופנים אמר וארא החיות והנה אופן אחד בארץ
אצל החיות לארבעת פניו והנה באר שזה גוף אחד קצתו אצל החיות וקצתו בארץ ושם
האופן ההוא בעל ארבעה פנים אמר מראה האופנים ומעשיהם כעין תרשיש ודמות ה
אחד לארבעתם נעתק מאמרו אופן לדמות ג"כ ארבעה כפי גלה שהארבעה פנים אשר
לאופן הן הארבעה אופנים · ואחר כן זכר שצורת הארבעה אופנים צורה אחת והוא אמרו
ודמות אחד לארבעתן ואחר כן הודיע בלי האופנים שהם מורכבים קצתם בקצתם והוא
אמרו ומראיהם ומעשיהם כאשר יהיה האופן בתוך האופן · וזה מאמר שלא נאמר בחיות
לא אמר בחיות מלת תוך אבל קצתם מחובר בקצתם כמו שאמר חוברות אשה אל ו
אחותה אמנם האופנים זכר שקצתם מורכב בקצתם כאשר יהיה האופן בתוך האופן ·
אבל כל גוף האופנים אשר זכר שהוא מלא עינים אפשר שירצה בו עינים ממש ואפשר
שיהיה בעל מראים רבים ויהיו כעין הבדלח ואפשר שיהיה דמיונות כמו שנאמר.
דמיונו אומרים כעין שגנב כעין שגזל ראינו כי כדמות מה שגנב כדמות מה שגזל · ו
אי יהיה ענינם ותאריב שונים מאמרו אולי וראה ה' בעיני אל ענין זה מה שספר מתכונת
האופנים ואמנם תנועת האופנים אמר בהם שאין בתנועתם לא עקמימות ולא עקלתון ו
אבל התנועות ישרות שלא יתחלקו והוא אמרו על ארבעת רבעיהם בלכתם ילכו לא יסבו
בלכתם · ואחר כן זכר שאלו הארבעה אופנים אינם מתנועעים מעצמם כחיות ואין התנועה

אלו החיות ובער ההוא שכבר ראה
השם יתעלה החוק

להם בעצמם כלל אלא בהניע זולתם אותם והפליג להשיב זה הענין וחזקו פעמים
ושם טעם האופנים החיות עד שיהיה על דרך המשל ענין האופן עם החיה כמי שקשר
גוף מת כ"ר בה' או ברגלו של אשר יתנועע החי ההוא יתנועע העץ ההוא או האבן
ההיא הנקשרת באבר החי ההוא אמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם ובהנשא
החיות מעל הארץ ינשאו האופנים ואמר והאופנים ינשאו לעומתם וכאשר הסבה כוללת
ואמר כי רוח החיה באופנים והשיב זה הענין לחזוק ולהוספת באור אמר בלכתם ילכו
ובעמדם יעמודו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעומתם כי רוח החיה ב
אופנים ויהיה הסדר בזאת התנועות כן אז זה עד שתהיה הכונה האלוהית שיתנועעו
החיות אלין אל הצד ההוא יתנועעו מעצמם ~~לצד החיות~~ ובהנועת החיות יתנועעו
אופנים על צד ההמשך אחריהם בקשירה לא שהאופנים יתנועעו מעצמן לצד
חיות וסדר זה הסדר ואמ' על אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו והאופנים ינשאו לעומתם שמה הרוח ללכת
כי רוח החיה באופנים וכבר הודיעך התרגום יונתן בן עוזיאל ע"ה אמר אל אתר דהוי
המן רעוא למיזל וגו' וכאשר השלים ספור החיות צורתם ותנועתם וזכר האופנים
אשר תחת החיות והקשרם בהם והתנועעם בהתנועעם התחיל בהשגה שלישית שהשיג
אותה ושב לספור אחר והוא מה שעל החיות ואמר שעל ארבע החיות רקיע ועל
רקיע רמותי' כסא ועל הכסא דמות כמראה אדם זה כל מה שספרו בהשגה
אשר השיג אותה התחלה בנהר כבר׃

פרק ג׳

כאשר זכר יחזקאל ע"ה מראה המרכבה מה שספר בתחלת
ספר שחזרה לו ההשגה ההיא בעצמה פעם שנית כשנשא
מראית הנבואה לירושלם ובאר לנו דברים שלא התבארו לנו תחלה שהעתיקו מלת
חיות למלת כרובים והודיענו שהחיות הנזכרות תחלה הם גם כן מלאכים ר"ל הכרובים
ואמר ובלכת הכרובים ילכו האופנים אצלם ובשאת הכרובים את כנפיהם לרום מעל
הארץ לא יסבו האופנים גם הם מאצלם והנה הקשר שתי התנועות כמו שזכרנו׳
ואחר כן אמר היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים
המה והשיב הצורות בעצמם והתנועות בעצמם והתבאר שהחיות הם הכרובים ו
כרובים הם החיות׳ ואחר כן באר בזה הספור השני ענין אחר והוא שהאופנים הם
גלגלים אמר לאופנים להם קורא הגלגל באזני׳ ואחר כן באר ענין שלישי באופנים
אמר בהם כי המקום אשר יפנה הראש אחריו ילכו לא יסבו בלכתן הנה באר שתנועת
האופנים ההכרחית אמנם היא נמשכת אל המקום אשר יפנה הראש שבאר שהוא
נמשך אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ואחר כן הוסיף ענין רביעי באופנים אמר
והאופנים מלאים עינים סביב לארבעתם אופניהם ולא זכר זה הענין תחלה׳ ואחר כן
אמר באופנים זאת ההשגה האחרונה בשרם וגביהם וידיהם וכנפיהם ולא זכר לאופנים

תחלה לא בשר ולא ידים ולא כנפים אבל שהם גופים לבד ושב באחריתה לאמר שהם
בעלי בשר וידים וכנפים אבל לא זכר להם צורה כלל ואחר כן באר במראה ההשגה ה
שנית שכל אופן מיוחס לכרוב ואמר אופן אחד אצל הכרוב אחד ואופן אחד אצל ה
כרוב האחד ואחר כן באר עוד הנה שהארבע חיות הם חיה אחת להדבק קצתם בקצתם
אמרו היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר והאופנים גם כן אומנם קראם
אופן אחד בארץ הע״ע שהיו ארבעה אופנים כמו שנזכר להדבק קצתם בקצתם —
והיותם כולם דמות אחד לארבעתם וזה מה שהוסיף לנו מן הבאור בהמראה האחרו-
ובאופנים בהשגה הזאת השנית

פרק ד׳

צריך להעיר על ענין אחד שעשה אותו יונתן בן עוזיאל ע״ה והוא כי
כאשר ראה מאמר הנביא במאמר לאופנים להם קורא הגלגל באזני
גזר אומר שהאופנים הם השמים ותרגם כל אופן גלגלא וכל אופנים גלגליא ואין —
ספק אצלי שמה שחזק אצלו זה הפירוש הוא אמרו יחזקאל ע״ה באופנים שהם כעין ת
תרשיש וזה מראה מיוחס לשמים כמו שהוא מפורסם וכאשר מצא הכתוב ואראה ה
חיות והנה אופן אחד בארץ שיורה בלא ספק שהאופנים בארץ היה קשה עליו לפי ז
הפירוש ההוא ונמשך אחר פירושו ופירש מאמרו הנה הארץ שטח השמים שהוא ארץ ר
בערך למה שעל השטח ההוא ותרגם אופן אחד בארץ גלגלא לרום שמיא והבן פירושו
איך הוא ואשר יראה לי כי מה שהביאו לזה הפירוש הוא חשבו ע״ה שגלגל עם ראשון
לשמים ויראה לי שאין הדבר לא כך והוא שהגלגלה שניה גלגל וגלגלהר מן ה
סלעים יגל את האבן ומפני זה נאמר וכגלגל לפני סופה להתגלגלו ומפני זה נקראו
גלגלת הראש כן להיותה עגולה מפני שכל סחר מתגלגל במהרה ונקרא כל דבר כדורי
גלגל ולזה נקראו השמים גלגלים מפני עגולם ר״ל להיותם כדוריים ואמרו גלגל היא —
שחוזר וקוראים גם כן הגלגלים שלשון הקטנים והגדולים גלגל אם כן אמרו לאופנים
להם קורא הגלגל באזני היה ללמדנו תמונתם כי לא נזכר להם תמונה ולא תואר לומר
שהם השמים אבל אמרו כהם כמראה עין תרשיש הנה באר לך גם כן בספור השני ואמר כב
אופנים ומראה האופנים כעין תרשיש ותרגם יונתן בן עוזיאל כעין אבן טבא והנה ידעת
שבזה הלשון בעצמו תרגם אונקלוס כמעשה לבנת הספיר ואמר כעובד אבן טבא אם כן ר
אין הפרש בין אמרו כעין אבן תרשיש ובין אמרו כמעשה לבנת הספיר והבן זה ולא ת
תרחיק זכרי פירוש יונתן בן עוזיאל ע״ה ופרשי פי׳ זולתו שאתה תמצא הרבה מן החכמים
וגם מן המפרשים חולקין על פירושו בקצת מלות ובענינים רבים מענין הנביאים ואיך
לא יהיה כן באלה העמוקות ועוד שאיני אני מכריע פירוש אבל הבן אתה פירושו כלו
מאשר העירותך והבן פירושי והשם יודע בזה וזה משני הפרושים הוא הנאות למה —
שנראה

גלגל אחד מהשמי׳

פרק ח׳

מה שצריך שתעיר עליו אמרו מראות אלהים ולא אמר מראה

לשון יחיד מפני שהם השגות רבות חלוקות במינהם ר"ל שלש השגות השגת האופנים
והשגת החיות והשגת הדרס אשר למעלה מן החיות וכבר השגה מהם אמר וארא וג'
והוא שהשגת החיות אמר וארא והנה רוח סערה וג' ובהשגת האופנים אמר
וארא והנה אופן אחד בארץ וג' ובהשגה העליונה אשר למעלה מן החיות במדרגה
ובכבוד אמר וארא כעין חשמל וג' ממראה מתניו וג' ולא השיב עליה וארא כלל בספור
המרכבה רק שלשה לעניינים האלה וכבר באר חכמי המשנה זה הענין והם העירו על
מ"ש שעתי ההשגות הראשונות ר"ל השגת האופנים והחיות לבד מותר ללמדה והשגה
השלישית אשר היא החשמל וזה שנרמז בו אין מלמדין אותו אלא ראשי פרקים וכו'
ורבי הקדוש חושב שהשלש השגות כלן נקראות מעשה מרכבה ואין מלמדין מהם אלא
ראשי פרקים ולשונם כזה עד היכן הוא מעשה מרכבה עד וארא בפסוק ר' יצחק אומר
עד חשמל מן וארא עד חשמל מגמרין מכאן ואילך מוסרין ראשי פרקים ויש
דאמרי מן וארא עד חשמל מסרין ראשי פרקים מכאן ואילך אם היה חכם מבין מדעתו
אין אם לאו לא הנה התבאר לך מדבריהם שהם השגות חלוקות והמאמר עליהם וארא וארא
וארא וארא ושהם מדרגות ושההשגה האחרונה מהם והיא הנאמר עליהם וארא כעין
חשמל ר"ל צורת הדרס החלוקה אשר נאמר בו ממראה מתניו ולמעלה וממראה מתניו
ולמטה וזה ההשגות והעליונה שבהם ויש מחלוקת גם כן בין החכמים אם מותר
לרמוז בלמודו כשום דבר ר"ל במסירת ראשי פרקים או אין מותר כלל לרמוז בלמוד זאת
ההשגה השלישית ואפי' בראשי פרקים אבל מי שהוא חכם ומבין מדעתו וכו' ויש מחלוקת
בין החכמים כמו שהראה כששתי ההשגות הראשונות גם כן ר"ל החיות והאופנים אם מותר
ללמד כענינם בביאור או אינו מותר אלא ברמיזות ובראשי פרקים ובדרך שהסתיר
גם כן על סדור אלו ההשגות השלש וזה שהוא הקדים השגת החיות מפני שהם קודמות
במעלה ובעלה כמו שזכר כי רוח החיה באופנים ובעלה זה גם כן ואחר האופנים ההשגה
השלישית אשר היא עליונה במדרגה מן החיות כמו שהתבאר ובכלל זה ששתי ההשגות
הקודמות בלמוד בהכרח להשגה השלישית והם מורות עליה

פרק ו'

רע שזה הענין הנכבד הגדול אשר התחיל יחזקאל ע"ה ללמדנו אותו
והבאור המרכבה בהערת הנבואה אשר שרתה ללמדנו הוא
הענין בעצמו שלמדנו ישעיהו ע"ה בכללו לא הצריך אל זה הפרט והוא אמרו וארא את
ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל שרפים עומדים ממעל לו. וכבר באר
לנו החכמים ז"ל כל זה והעירו אותנו על הענין ואמ' שההשגה אשר השיגה יחזקאל היא ה
השגה בעצמה אשר השיגה ישעיהו והמשילו בזה משל לשני אנשים שראו את המלך
בעת רכבו האחד מהם מבני כרך והשני בן כפר כי בן הכרך לרגלו שראשו אשר יודעם
הכונה רכובה המלך אינו מספר הכונה רכבו אבל יאמר ראיתי את המלך לבד והאחר

מפני היותי רוצה לספר לאנשי הכפר דבר אשר אינם יודעים דבר מהבנתו פרט להם הבינה
רביכתו איך היה ותאר רגליו וחילותיו ומשרתיו ושאר דברי ממלכתו וביאר השיעור מהעריכם
תועלת גדולות מאד והוא אמרם בחגיגה כל שראה יחזקאל ראה ישעיה ישעיה דומה לבן
כרך שראה את המלך ויחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלך ואלו הדברים אפשר שיפורש
בהם מה שזכרתי תחלה והוא שאנשי דורו לא היו צריכים לבאר להם הפרט ההוא
אבל הספיק להם אמרו ואראה את יי' וגו' ובני הגולה היו צריכים לפרט הזה ואפשר שיהיה
אומר זה חשב שישעיה יותר שלם מיחזקאל ושההשגה שנבהל ממנה יחזקאל והתירא
ממנה כשעמו היתה ידועה לישעיה ידיעה שלא היה צריך לספרה על דרך חדוש להיותה
ענין ידוע אצל השלמים

פרק ז'

מכלל מה שצריך להעיר עליו הכ"כ השגת המרכבה בשנה ובחדש ו
וביום ובמקום זה מה שצריך לבקש לו ענין ולא יחשב שהוא
דבר אין ענין לו ' וממה שצריך להשתכל בו ויאמר מתחלת הכל אמרו נפתחו השמים
וגו' וזה נמצא מאד בדברי הנביאים ז"ל ה"ל וכוון שאלת הפתיחה ופתיחת השערים גם כן
פתחו שערים ודלתי שמים פתח ושאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם פתחו לי שערי ו
צדק ורבים הרבה ' וממה שצריך שתעורר עליו היות זה הספור כולו ואע"פ שהיה במראה
הנבואה כלו כפק כמו שאמר ותהי עליו שם יד יי' אבל עם כל זה נשתנה הלשון על חלקי
הספור ההוא שנוי גדול מאד והוא כי כאשר זכר החיות אמר דמות ארבע חיות ולא אמר
ארבע חיות לבד וכן אמר ודמות על ראשי החיה רקיע וכן אמר כמראה אבן ספיר
דמות כסא וכן אמר דמות כמראה אדם עליו כל אלה אמר דמות ומראה אבל באופנים לא
אמר דמות אופן ולא דמות אופנים אבל הגיד מוחלטות כאשר נמצא כפי מה שהם ' ולא
נשאר אמרו דמות אחד לארבעתן שאינו כזה הסדור ולא כפי הענין הרמוז אליו ובא בהשגה
הראשונה וחזק זה הענין וביארו וזכר הרקיע סתם באשר התחיל לזכרו בפרט ואמר ו
ואראה והנה אל הרקיע אשר על ראש הכרובים כאבן ספיר כמראה דמות כסא נראה
עליהם ולמעלה אמר הנה רקיע סתם ולא אמר דמות רקיע כמו שהיה כאשר חבר ו
לראשי דמות החיות ואמנם הכסא אמר דמות כסא נראה עליהם להיות על הקדמות השגת
הרקיע תחלה ואחר כן נראה עליון דמות כסא והבינהו ' וממה שצריך שתתעורר עליו
פתח בהשגה הראשונה שהחיות בעלות כנפים וידי אדם יחד ' ובהשגה הזאת השנית אשר
באר בה שהחיות הם כרובים השיג תחלה כנפיהם ואחר כן הודעו להם ידי אדם כהשגתו '
אמר וירא לכרובים תבנית ידי אדם תחת כנפיהם אמרו תבנית כאמרו דמות וסדרם תחת
כנפיהם והבן זה והשתכל איך כפר במאמר האופנים לעמתם אע"פ שלא הזכיר כנראה
אמר גם כן כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות
כבוד יי' ' חומר הקשת המתואר ואמתתו ידוע וזה נפלא בדמיון ובהמשלה מאד והוא
בלא ספק מכח נבואה והבינהו ' וממה שצריך שתתעורר עליו חלקו דמות אדם שעל

הכסא והעליון שכן כעין חשמל והתחתון כמראה אש וזאת מלת חשמל כאלו שהיא
מורכבת משני ענינים חש מל כלומר המהירות המורה עליו חש וההפסק המורה עליו מל
הכונה שיחובר שני ענינים חלוקים כבחינת שני צדדין עליון ותחתון על דרך הרמוז וכבר
העירונו הערה שנית ואמ׳ שהוא נגזר מן הדבור והשתיקה אמרו פעמים חשות פעמים
ממללות גזרו השתיקה מן החשיתי משולש הערה על שני ענינים בדבור בלי קול ואין
ספק שאומרם פעמים חשות פעמים ממללות אמנם הוא על דבר נברא והנה אשר
באר לנו שזה דמות אדם אשר על הכסא החלוק אינו משל עליו ית׳ מכל המרכבה אבל משל
על דבר נברא וכן אמר הנביא הוא מראה דמות כבוד ה׳ וכבוד ה׳ אינו ה׳ כמו שבארנו
פעמים וכל מה שהמשיל באלו ההשגות כלם הם כבוד ה׳ ר״ל המרכבה לא הרוכב כי לא
ימשילוהו ית׳ והבן זה והנה נתתי לך גם כן בזה הפרק מראשי הפרקים שאם השלים
הראשים ההם יבא לך מהם כלל מועיל בזה הענין וכשתשתכל כל מה שאמרנוהו
בפרקי זה המאמר עד זה הפרק יתבאר לך מזה הענין רבו או כלו מלבד חלקים מעטים
וכפל דברים שנעלם ענינם ואולי עם ההשתכלות המופלגה יגלה ולא ישלם ממנו
דבר ולא תקוה ולא תוחיל לשמוע ממני אחר זה הפרק אפי׳ דבר אחד בזה הענין
לא בבאור ולא ברמיזה כי כבר נאמר כל מה שאפשר לאומרו וגם לחתכי ורחקתי
מאד ואתחיל בענינים אחרים מכלל הענינים שאני מקוה לבאר אותם בזה המאמר

פרק ח

כל הגשמים ההוים הנפסדים לא ישיגם ההפסד רק מצד החומר
שלהם לא זולת זה אבל מצד הצורה ובבחינת עצם הצורה לא
ישיגם הפסד רק הם שומרים הלא תראה שהצורות המיניות כלם מתמידות שמורות
אמנם ישיג ההפסד לצורה במקרה ר״ל מפני התחברה לחמר וטבע החמר ואמתתו
שהוא לעולם לא ימלט מחברת ההעדר ומפני זה לא תתקיים בו צורה אבל יפשיט
צורה וילבש אחרת תמיד ומה נפלא מאמר שלמה ע״ה בחכמתו בדמותו החומר
באשת איש זונה כי לא ימצא חומר מבלי צורה כלל אם כן הוא אשת איש לעולם לא
תמלט מאיש ולא תמצא פנויה כלל ועם היותה אשת איש מבקשת איש אחר לעולם
תמיד כי בעלה תפתהו ותמשכהו בכל צד עד שישיג ממנה מה שהשיג בעלה וזהו
ענין החמר והוא שאי זו צורה שתהיה בו הצורה ההיא תכינהו לקבל צורה אחרת
ולא יסור מהתנועע להפשיט הצורה הזאת ממנו ולהביא אחרת ובענין זה בעצמו
יעשה אחר באה הצורה האחרת והנה כבר התבאר שכל השחתה והפסד או חסרון
אמנם הוא מפני החומר וביאורו באדם על דרך משל כי כעור צורתו ויציאת איבריו
מטבעם וכן חלשות כל פעלותיו או בטולם או בלבולם אין הפרש בין היות כל זה בתחלת
היצירה או מתחדש עליו אין זה כלו נמשך אלא אחר החמר שלו הנפסד לא אחר
צורתו וכן כל בעל חיים אמנם ימות ויחלה מפני החמר שלו לא מפני צורתו וכל

פשעי האדם וחטאיו המגיע הם נמשכים אחר החמר שלו לא אחר צורתו ומעלותיו ,
כולם אינם נמשכות אלא אחר צורתו והמשל בו שהשגת האדם את בוראו וציורו כל
מושכל והנהגת תאוותיו וכעסו והשכלו במה שצריך לבחור בו ובמה שצריך להרחיקו
כל זה נמשך אחר צורתו אבל מאכליו ומשתיו ומשגליו ורב תאוותו בהם וכן כעסו וכל
מדה רעה שהמצאת לו הכל נמשך אחר החמר שלו ׳ וכאשר התבאר שהענין כן ולא ,
היה אפשר בגזרת החכמה האלהית שימצא חמר בלתי צורה ולא שתמצא צורה מאלו
הצורות מבלתי חומר והוחיב הכשר וזאת הצורה האנושית הנכבדת מאד אשר בארנו
שהיא צלם אלהים ודמותו בזה החומר העפרי החשוך המביא אותו לכל חסרון והפסד
נתן לה הש"י לצורה האנושית יכולת על החמר וממשלה עליו ושלטון עד שתכריחהו
ותמנע תאוותיו ותשיבם אל מה שאפשר מן היושר והשווי ובהנה נחלקו מדרגות בני
אדם כי יש מבני אדם אנשים שכל השתדלותם תמיד לבחור הנכבד ולבקש העמידה
המתמדת כפי גזרת צורתו הנכבדת ולא יחשב רק בציור מושכל והשגת דעת אמתי בכל
דבר והדבק בשכל האלהי השופע עליו אשר ממנו נמצאה הצורה ההיא וכל אשר
יביאוהו צרכי החומר למכלוכו וחרפתו המפורסמת יצטער על מה שנשקע בו ויבוש ומוותו
ויכלם ממה שנגע בו וישתדל למעט מן החרפה ההיא בכל יכולתו ולהשמר ממנה
בכל צד כאדם שכעס עליו המלך וצוהו לפנות זבל ממקום למקום לבזותו שהאדם
ההוא ישתדל בכל יכלתו להסתתר בעת הבזיון ההוא ואולי יפנה דבר מעט ממקום קרוב
כדי שלא יתלכלכו ידיו ולא בגדיו ושלא יראהו אדם כן יעשה מי שהוא בן חורין אבל
העבד ישמח בזה ויראה שלא עמסו עליו טורח גדול וישליך כל גופו בזבל ההוא וילכלך פניו
וידיו ויפנה בפרהסיא וצוחק ישחק וישמח כן עניני בני אדם כי מבני אדם אנשים כמו שאמרנו
שכל צרכי החומר אצלם חרפה וגנות וחסרון הוכרחו להכרח ובפרט חוש המשוש
אשר הוא חרפה עלינו כמו שזכר ארסטו׳ אשר בעבורו נתאוה למאכל ומשתה ומשגל
כי צריך למשכיל למעט מהם מה שאפשר ולהסתר מהם ולהצטער בעשיותו אותם
ושלא ידבר בהם ולא ירחיב בהם המאמר ולא יעשו חבורות לאלו הדברים אבל הארכב
תיה מושל על אלו התאוות כולם ולקצר בהם כפי יכלתו ולא יעשה מהם אלא מה שאי
אפשר זולתו וישים תכליתו תכלית האדם מאשר הוא אדם והוא צייר המושכלות לא
זולת זה ואשר החזק והנכבד שבהם השגת השם והשגת המלאכים ושאר פעולותיו כפי
היכולה ואלו האנשים הם עם השם תמיד והם אשר נאמר להם אלהים אתם ובני עליון
כלכם וזהו המבוקש מן האדם ר"ל שזאת היא תכליתו ׳ אמנם האחרים הנסכלים מהשם
והם המון הסכלים הם בהפך זה בטלו כל מחשבה והשתכלות במושכל וישימו תכליתם
הבהמי החוש אשר הוא חרפתנו הגדולה ר"ל חוש המשוש ולא יחשבו ולא יתבוננו רק במאכל
ובמשגל לא בדבר אחר כמו שאמר ברשעים בהיותם שוגים במאכל ובמשתה ובמשגל
אמר וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו וגו׳ ואמ׳ כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום

וזכר ונשים משלו כי הפך כח שבקש מהם כהלות היצירה ואל אשר השוקד יהיה
ימשל בך וספר חזק האיתם גם כן ואמר איש אל אשת רעהו יפהלו ואמר כי כולם מנופס
וזה השגון שם שלמה ע״ה משלי כלו להזהיר מן הזנות ומן המשתה המשכר שכבשנו אלו
ישתתפו שניהם העם הרחוקים ממנו אשר נאמר בהם כי לא לוו המה ואמר עליה מעל
פני ויתאו ואמנם אמרו אשת חיל מי ימצא המשל ההוא כלו מבואר כי כשיזרזן
לאיש אחר חומר טוב נאות כלתי גובר עליו ולא מפסיד סדורו היא מתנה אלוהית סיבה
דבר החומר התאוות יוכל להנהיג כמו שזכרנו ואם היא כלתי נאות אינו נמנע מן
המתלמד לכבוש אותו מפני זה הוכיח שלמה המוסרים ההם כולם היא וזולתו ומצוה
התורה והזהרתה אמנם הם לכבוש תאות החומר כולם וצריך לפי שיבחר להיותה
אדם בזמנו לא כבהמה בתאר אדם והכונתו שישים כל השתדלותו לחסר כל דרכי
החומר ממאכל וממשתה וממשגל וכעס וכל שאר המדות הטבעיות אחר התאוה
והכעס ויבוש מהם וישים להם מדרגה לנפשו אמנם כה שאר הקשר בלערך כמאכל
ומשתה יסתפק מהם כמועיל ולפי צורך הקרובה לו לפי ההנהגה וימעט דבריהם כי
גם כן והקבוץ עליו כבר ידעת מאסם סעודה שאינה שלמיות ושהחכמים כגון רבי
פנחס בן יאיר לא אכל כלל עם אדם והשתדל רבי הקדוש שיאכל עמו ולא עשה
אמנם היין כרז המזון כבונה אך הקבוץ על השתיה המשכרת ראוי שיהיה אלה
חרפה יותר מהתקבוץ ועשים ערכים מגולי הערוה ענוש ומתרוים ביום בכות אחד
וביאור זה כי היצירה שגן הכרחי אין לאדם הכוללה להחיותו והשכרות היא מעשה
האיש הרע כבחירתו וגנות גלות הערוה מפורסם לא מושכל והפסד השכל והגורה
מיוחס לשכל ולזה צריך לפי שראוי להיות אדם שירחק זה ולא ידבר בו
ואמנם המשגל אינו צריך לאמר כי יותר ממה שאמרתי בפרוש דבות ממה שבאה
בתורתנו החכמה הטהורה ממאוס בו ואסור זכרו אין לדבר בו כלל ולא לשום כבה
וכבר ידעת שאלישע ע״ה אמנם נקרא קדוש מפני שלא היה חושב בו עד שלא היה
רואה קרי וכבר ידעת אמרם על יעקב ע״ה שלא יצאה ממנו שכבת זרע קודם ראובן
לו שכלם מקובלים באומה ללמדם מדות אנשיות כבר ידעת אמרם החכמי עבירה קשה
מעבירה ולא כפירושו פירוש עליו מאד והוא שהאיש כשיעבור אמנם ימיה מיד הקדים
הנמשכים אחר החומר עליו כמו שבארתי שהאדם לא יעשה מה רק כבהמיותו אבל
המחשבה היא מסגולת האדם הנמשכים אחר צורתו וכשיחשב בזה ובעבירה יחטא כי
עבר שכבשו חלקיו ואין חטא מי שעבר והעבר עבר ככל חטא מי שהעביר בו חוזין
חשוב וזאת הערה האנושית וכל סגלותיה וכל כחותיה אין צריך להשתמש בהם אלא
במה שהם רחוקים לו להתדבק בשלימות לא לרדת להשיג השכל וכבר ידעת גודל
האיסור שבאו אמרו כנבלות הפה וזה גם כן מחייב שזה הדבר כלשון היא מסגלות
בני אדם וטובה גמולה השם לאדם להבדילו בה משאר כמו שאמר מי שם פה

לאמרם ואמ' הנביא ה' אלהים נתן לי לשון למודים יאין צריך שישתמש בטובה ההיא אשר
נתנה לו לשלמותו ללמוד וללמד כגדולה שבהשגות וכחכמה השלימה עד שיאמר מה
שיאמרוהו הגוים הסכלים הזונים בשיריהם ובדבריהם הנאותים בהם לא במי שנאמר בהם
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וכל מי שמשתמש במחשבתו או בדבורו בדבר
מענין החוש ההוא אשר הוא חרפה לנו עד שיחשוב במשתה או במשגל יותר מן מה ש
צריך לו או יאמר בו שירים כבר לקח הטובה אשר גמלו השם איתה וישתמש בה ב
ועשה בה כמרי הגמול אותו ועבר על מצותו ויהיה כמי שנאמר בהם וכסף הרביתי לה
וזהב עשו לבעל ואולי גם כן טעם יסכה בקריאת לשוננו זה לשון הקדש ולא תחשוב
שהוא הפלגה ממנו או טעות אבל הוא מפני שזה הלשון הקדש לא הונח בו שם כלל
לכלי המשגל לא מן האנשים ולא מן הנשים ולא לגוף המעשה המביא להולדה ולא
לזרע ולא לשתן ולא לצואה לא הונח להם שם ראשון כלל בלשון
עברי אלא יכנום בשמות מושאלים וברמיזות והיה הכונה בזה שאלו הדברים שאין
ראוי לזכרם שיושם להם שמות אבל הם ענינים שצריך לשתוק מהם וכשיצטרך
לזכרם ישמש לו התחבולה במלות נכבדים אחרות כאשר נסתר מעשותם כשיצטרך ככל יכלתו
ואמנם הכלי מן האיש קראוהו גיד והוא שם על דרך הדמיון מאמרו וגיד ברזל ערפך
ומיוחד טיש' יקראוהו גם כן שפכה מדבר כשולחו והכלי מן הנקבה קבה וקבה ש
האיטמכה ואמנם הרחם הוא שם האבר מבע המעיים שיעשה בו העובר והצואה נקראת
גם כן מגורה יצאה ושם השתן מימי רגלים ושם הזרע שכבת זרע וגוף הפעולה המביאה
להולדה אין לה שם כלל מכוון אמנם יבעל או ישכב או יקח או יגלה ערוה לא זולת זה
ולא יטעך ישגלנה שתחשבהו שם לפעלה ההיא כי שגל הוא שם לשפחה המוכנה ל
משגל לבד נצבה שגל לימינך ואמרו ישגלנה לפי הכתוב שענינו יקחנה לשגל לזה ה
ענין והנה יתבאר בכלל זה הפרק מכונת המאמר אל דברי מדות ושני דעות גם כן ולאו
שהם וכו' שיודע כולם מכונת המאמר כפי הדברים הבאים אליו

פרק ט'

החומר מחיצה גדולה ומסך מונע מהשגת השכל הנפרד כפי מה
שהוא עליו ואפי' היה החומר זך ונכבד ר"ל אפי' חומר הגלגלים כל שכן
זה החומר החשוך העכור אשר הוא החומר שלנו ומפני זה כל אשר ישתדל דעתנו להשיג
השם הנכבד או אחד מן הדעות ימצא מחיצה ומסך מבדיל בינו לבינו ואל זה הירמז
הרמז בכל ספרי הנביאים שיש עליו מסך מבדיל בינינו ובין השם ושהוא נסתר ממנו
בענן או בחשך או בערפל או בעב וכיוצא בכל הרמיזות להיותנו מקוצרים מהשגתו מפני הדמיונות
החומר וזאת היא הכונה באמרו ענן וערפל להעיר על היות המונע מהשגת עצמו לא סביביו
שהוא ית' גוף שיחיצה בינינו ענן או חשך או ערפל ויסתירהו מראותנו כפי מה שידמה
מפשוטי זה המשל וכבר נכפל זה המשל עד אמרו ישת חשך סתרו וכן הגלותו ית' יתעלה

כשב הענן חשך ענן וערפל היה גם כן ללמד ממנו זה הענין כי כל דבר שיושג במראה
הנבואה אמנם הוא משל לענין אחר והמראה ההוא ואע"פ שהיה גדול מכל מראה העצום
נבואה ויותר מכל היקש לא היה אלא ענין ר"ל הגלותו ית' כשב הענן אבל היה
להעיר שהשגת אמתתו נמנעת לנו מפני החמר החשוך המקיף בנו לא בו ית' מפני
שהוא ית' איננו גוף וידוע גם כן ומפורסם באומה שיום מעמד הר סיני היה יום עב
ענן ומטר מועט אמר ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם
שמים נטפו והיה גם כן היא הכונה כאמרו חשך ענן וערפל לא שהוא ית' יקיפה בו
חשך כי אין חשך אתו אלא האור החזק המתמיד אשר שפע השפע ממנו מאיר
כל מחשך כמו שאמר במשלי הנבואה והארץ האירה מכבודו "

פרק י'

אלו המדברים כמו שהודעתיך לא ידמו העדר אלא ההעדר הגמור
אמנם העדרי הקנינים כולם לא יחשבו בהם שיהם העדרים ויחשבו
שכל העדר וקנין דינם דין שני ההפכים כעורון והראות והמות והחיים והם אצלם כ
ענין החום והקר ולזה יאמרו סתם שההעדר לא יצטרך לפועל ואמנם הפעולה היא ש
צריכה פועל בהכרח וזה אמת מצד אחד ועם היותם אומרים שההעדר לא יצטרך י
לפועל יאמרו על שרשם שהשם ימית ויחריש ויניח המתנועע כי אלו ההעדרים אצלם
ענינים נמצאים וצריך שתדע דעתנו אנחנו כפי מה שיגזרהו העיון הפלוסופי ו
והוא שאתה יודע שמסיר המונע הוא מניע כדרך אחד כמי שהסיר עמוד מתחת קורה
ונפלה בכבדותה הטבעי שאנחנו נאמר שמסיר העמוד ההוא הניע הקורה כמו שזכר
זה בספר השמע ובזה הדרך נאמר גם כן במי שהסיר קנין אחד שהוא עשה ההעדר
ואע"פ שההעדר אינו דבר נמצא כי כמו שנאמר במי שכבה נר בלילה שהוא חדש ה
חשך כן נאמר במי שהפסיד הראות שעשה העורון ואע"פ שהחשך והעורון העדרים
ואינם צריכים לפועל ולפי זה הפירוש יתבאר מאמר ישעיה יוצר אור ובורא חשך עושה
שלום ובורא רע מפני שהחשך והרע העדרים והשתכל איך לא אמר עושה חשך ולא
עושה רע מפני שאינם דברים נמצאים שתתלה בהם עשיה ואמנם אמר על שניהם ב
בורא שזאת המלה יש לה התלות בהעדר בלשון העברי כמו שאמר בראשית ברא א
להים את השמים ואת הארץ שהוא מהעדר ודרך יחס ההעדר לפעולת הפעל הוא
על זה הדרך אשר זכרנו ועל זה הדרך גם כן הבן אמרו מי שם פה לאדם או מי ישום
אלם או חרש או פקח או עור ואפשר לפרש בו פי' אחר והוא שיאמר מי הוא אשר
ברא את האדם מדבר או בראהו נעדר הדבור ענינו המציא החמר לקנין ההוא אשר שאינו מקבל
זה קרוב שיהיה כי אשר ימציא חמר אחד בלתי מקבל לקנין מהקנינים יאמר עליו ש
הוא עשה ההעדר ההוא כמו שיאמר במי שיכול להציל איש מהמות ועזב מהציל לו ש
הוא הרגו הנה התבאר לך שעל כל אחת מן הדעות לא תתלה פעלת פועל בהעדר כלל

אמנם
יא

ואמנם יאמר שעשה ההעדר במקרה כמו שאמרנו אל הדבר שיעשה הפעל בעצם
הוא דבר נמצא כשהסיר אי זה פעל שיהיה ואמנם תתלה פעולתו בנמצא. ואחר זאת
ההצעה עליך לזכור מה שכבר התבאר במופת מהיות הרעות ואמנם הם רעות בערך
אל דבר אחד וכל מה שהוא רע בחק נמצא מן הנמצאות הרע ההוא הוא העדר הדבר
ההוא או העדר ענין טוב מעניניו ומפני זה אמרו גזרה מוחלטת שהרעות כלם העדרים
והמשל בזה באדם שמותו רע והוא העדרו וכן חליו או עניו או סכלותו הם רעות בחקו
וכולם העדרי קניניו וכשתשתכל בכל פרטי ותמצא הגזרה הכללית המציאם שלא יחסר
מהם אחד אלא אצל מי שלא יבדיל בין ההעדר והקנין ובין שני ההפכים או מי שלא
ידע טבעי הענינים כלם כמי שלא ידע שהבריאות בכלל הוא שווי אחד והוא מעשר
המצטרף ושהעדר הערך ההוא הוא החלי בכלל והמות הוא העדר הצורה בחק כל
חי וכן כל מי שיספר משאר הנמצאות הפסדו הוא העדר צורתו. ואחר אלו ההקדמות
ידוע באמת שהשם ית' לא יאמר עליו סתם שהוא עושה רע בעצם כלל ר"ל שיכון
כונה ראשונה לעשות רע זה לא יתכן אבל פעולותיו ית' כולם טוב גמור שהוא אינו
עושה רק מציאות וכל מציאות טוב והרעות כולם העדרים לא תתלה בהם פעולה
רק בדרך אשר בארנו בהמציאו חמר על הטבע הזה אשר הוא עליו והוא היותו מחובר
מן ההעדר לעולם כמו שכבר נודע ומפני זה הוא סבה לכל הפסד ולכל רע ולזה
כל מה שלא המציא לו השם זה החומר לא יפסד ולא תשיגהו רעה מן הרעות ד
והיה אם כן אמיתת פעולת השם כלו טוב אחר שהוא מציאות ולזה ספר הספר אשר
האיר מחשכי עולם ואמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד עד שמ'
שמציאות זה החומר השפל לפי מה שהוא עליו מחובר ההעדר המחייב למות ולכל
רעות הכל כל זה גם כן טוב להתמדת ההויה והמשך המציאות בבוא זה אחר
זה ולזה פירש ר' מאיר והנה טוב מאד והנה טוב מות לענין אשר העירונו עליו
וזכור מה שאמרתיו לך בזה הפרק והבינהו ויתבאר לך כל מה שאמרוהו הנביאים
והחכמים שהטוב כלו מפעולות השם בעצם. ולשון בראשית רבה אין דבר רע יורד
מן השמים.

פרק יא

אלו הרעות הגדולות הנופלות בין בני אדם קצתם אל קצתם
לפי הכונות והתאוות והדעות והאמונות כולם נמשכות גם כן
אחר ההעדר מפני שהם כולם מחויבים לסכלות ר"ל מהעדר החכמה כמו שהסומא
מפני חסרון הראות נכשל תמיד מחבל בעצמו ועושה חבורות לזולתו גם כן שאין
אצלו מי שיורהו הדרך כן כתות בני אדם כל איש כפי סכלותו יעשה בעצמו ובזולתו
רעות גדולות בחק אישי המין ואלו היה להם חכמה אשר יחסה לצורה האנושית
כיחס הכח הראות אל העין היו נמנעין מהזיק כולם לעצמו ולזולתו כי בידיעת
אמת תסיר השנאה והקטטה ויבטל היזק בני אדם קצתם אל קצתם כאשר יעד אתו

ויאמר וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ׳ ופרה ודוב ירעו׳ ושעשע יונק וגו׳ ואחר כן נתן סבתו ואמר כי בהסתלק (הסבה) אלו השנאות וההקטטות וההתגברות הוא ידיעת בני אדם האמת האמתית באמרו לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים ודעהו״

פרק יב

הרבה פעמים יעלה בלב ההמון שהרעות בעולם יותר מהטובות עד שרבה מחידות רב האומות ובשיריהם יבארו זה הענין ויאמרו מן הפלא שימצא בזמן דבר טוב ואמנם רעותיו רבות ומתמידות ואין זה הטעות לבד ההמון לבד אך גם מי שיחשוב שהוא חכם גם כן ואלראזי חבר ספר מפורסם קראו ספר אלהיות מלאו משגעונותיו וסכלותיו הרבה ומכללם ענין בדהו הוא שהרע במציאות יותר מן הטוב שאתה כשתקיש בין מנוחת האדם ועונגו בעת מנוחתו עם מה שיקרהו מן המכאובים והחלאים הקשים והמומים ובטול האיברים והחמימות והדאגה והצרות תמצא שמציאותו ר״ל מציאות האדם נקמה ממנו ורעה גדולה לו והתחיל לאמת זה הדעת במנות לו הרעות האלה להיות חולק על מה שיחשבו אנשי האמת מגמילות חסדי השם למציאותו ועובתו הנראית והיותו ית׳ הטוב הגמור בלא ספק וכל מה שבא מאתו טוב גמור וסבת זה הטעות כלה היא זה הסכל ואחיו מן ההמון לא יבחנו המציאות רק באיש מבני אדם לא זולת זה וידמה כל סכל כי המציאות כלו היה בעבורו וכאלו אין שם מציאות זולתו לבד וכשיבואהו הענין בחלוף מה שירצה יגזור שהמציאות כלו רע ואלו בחן האדם המציאות וצייר וידע מעט חלקו ממנו התבאר לו האמת ויגלה כי זה השגעון הארוך אשר ישתגעו בו (בני אדם) ברוב רעות העולם אינם אומרים שהוא בחק המלאכים ולא בחק הגלגלים והכוכבים ולא בחק היסודות ומה שהורכב מהם ממחצבים או צמח ולא בחק מיני ב״ח גם כן ואמנם הלך מחשבתם כלה להקשה אישי מין האדם ויתמהו מזה אשר אכל מן המאכלים הרעים עד שנצטרע איך חלה בו זאת הרעה הגדולה ואיך נמצא זה הרע וכן יתפלא מי שהרבה המשגל עד שכהו עיניו ויתקשה בענינם בנגע זה בעורון ומה שדומה לזה והבחינה האמתית היא שכל בני אדם הנמצאים כל שכן זולתו ממיני בעלי חיים הוא דבר שאין שעור לו כלל בערך למציאות כלו הנמשך כמו שבאר ואמר אדם להבל דמה אנוש רמה ובן אדם תולעה אף כי שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם הן גוים כמר מדלי וכל מה שבא בדברי ספרי הנביאים מזה הענין הנכבד לגדול התועלת בידיעת האדם ערכו ושלא יטעה ויחשוב שהמציאות היה בעבורו לבד אבל המציאות לפי דעתנו מפני רצון הבורא אשר מין האדם הקטן שבו בערך אל המציאות העליון ר״ל הגלגלים והכוכבים ואמנם בערך למלאכים אין ערך על דרך האמת כי ובינם ואמנם האדם הוא נכבד מכל מה שבעולמנו זה התחתון ר״ל הנכבד מכל מה שהורכב מן היסודות ועם זה גם כן מציאותו

הוא טוב גדול לו והפסד מהעצם במה שאחריו מן ההשתלשלות רב הרעות העצמיות באישיו הם
מעטים כ״ש מאשר בין האדם המסכים והמסכימים כנגד ויבקש עוד והרעות שעשה
אותם בעצמנו בבחירתנו נבכה ונייחסם לשם חלילה לו כמו שאמר בספרו שחת
לו לא בניו מומם וגו׳ וביאר שלמה זה ואמר אולת אדם תסלף דרכו ועל ה׳ יזעף לבו׳ ו
וביאור שכל רע מן הרעות הבאים ישוב אל אחד משלשה מינים׳ המין הראשון מן הרע
הוא מה שיקרה לאדם מצד טבע ההויה וההפסד ר״ל מאשר הוא בעל חומר כי מפני זה
ימצא לקצת בני אדם מומים גדולים ומנוול אבריהם כללו הקורות או בהתחדשם משנ
מעטים שיבואו ביסודות, בהפסד האויר או הבקיעים העצומים הנקראים לרמקע או
שקיעת מקומות וכבר בארנו שהחכמה האלהית חכמה שלא תהיה הויה כי אם בהפסד ו
אלולי זה ההפסד האישי לא היתה נמשכת ההויה המינית הנה כבר התבאר גמילות ח
חסד ורעות הטוב הגבורים ישפט הטובה ומי שירצה שיהיה בעל בשר ועצמות ולא
יפעל מעשה ולא ישיגהו דבר ממשיגי החומר הוא ירצה לקבץ בין שני ההפכים והוא
לא ישער מה שהוא ירצה להיות מקבל מעשה לא מקבל מעשה שלא היה בלתי מקבל
למעשה לא נהיה יתה הנבראה נמצא אישי לא אישי מין ואמנם המאמר שהרבה
גאליאנוס במאמר השלישי מן הספר הנקרא תועלות האברים לא תחל עצמך בעקר
שיהיה אפשר להיות מדם הנדות ושכבה ירע כח שלא ימות ולא יבוא אליו ה
הנעה אי בהיר כששם וזה המאמר מן גאליאנוס הוא הערה על הלך מגזרה כללית וה
גזרה הוא שכל מה שאפשר שיהיה מאי זה חומר שיהיה יהיה על השלמות שאפשר
לו להיות מן החומר ההוא המין ויצא אישי המין מן החסרון כפי חסרון החומר ההוא
והתכלית מה שאפשר להיות מן הדם והזרע והתכלית שיהיה ממנו הוא מין האדם כפי
מה שנודע מטבעו שהוא חי מדבר מת וזה האפשר לזה המין מבלתי רע שיקראהו ו
ואתה תמצא עם זה שהרעות אשר יקראו בני אדם בזה המין מעטים מאד מאד ולא
יבוא אלא לעתים רחוקים שתמצא העיר מדינות שיש להם אלפי שנים לא שקעו ולא
שרפו וכן יולדו אלפים מבני אדם בתכלית הבריאות ולא יולד בעל מום רק על דרך ה
פלא ועל צד זרות ואם יתגבר המתגבר ולא יאמר על צד זרות הוא מעט מאד ואינו
לא חלק ממאה ולא חלק מאלף מן הנולדים על תכלית השלמות׳ והמין השני
מן הרעות הוא מה שיביאו בני אדם קצתם לקצתם בהתגבר קצתם על קצתם
ואלו הרעות יותר מרעות המין הראשון וסבותם רבות וידועות והם גם כן מעט אלא שאין
לעשות בהן תחבולה ועם זה אין זו מדינה שימצאו בעולם כלו לא ימצא בין אנשי ה
מדינה ההיא זה המין מן הרע מתפשט מאד כללו אבל מציאותו גם כן מעט כמו ש
שיתנפל איש להרוג או לגנוב ממנו בלילה ואמנם יכללו זה המין מן הרע המגיע
ויכה במלחמות הגדולות וזה גם כן אינו ברב מה שבעולם׳ והמין השלישי מן ה
הרעות הוא שימצאו כל אחד מבני אדם מפעלתו בעצמו וזהו הרוב ואלו הרעות יותר מ

מרעות המין השני הרבה ומרעות זה המין יתעקו בני אדם כלם וזהו אשר לא
ימצא מי שלא יתנה על עצמו כי הלא מעט וזהו שראוי לגנות בשל המורע
על מה שארע לו בדמות ויאמר לו כמו שאמר מירכס היתה זאת לכם ועל זה
נאמר משיחות נקשו הוא ישנה ועל זה המין מן הרעה אמר שלמה אולת אדם
תסלף דרכו ועל יי' יזעף לבו וככר באר גם כן כזה המין מן הרעות שהוא פעל
אדם בעצמו והוא אמרו לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלהים את האדם ישר
והמה בקשו חשבונות רבים והחשבונות ההם הם אשר הביאו עליו הרעות
ועל זה המין נאמר כי לא יצא מעפר און ומאדמה לא יצמח עמל' ואחר כן
באר מיד שהאדם הוא אשר ימציא זה המין מן הרע אמר כי אדם לעמל יולד
וגו' וזה המין הוא הנמשך אחר המדות המגונות כלם ר"ל רוב התאוה במאכל
ובמשתה ובמשגל ולקיחתם ביתרון כמות או בהפסד סדר או בהפסד איכות
המזונות ויהיה סבה לכל החליים והמכות הגשמיים והנפשיים אמנם חליי הגוף הם מבוארים
אבל חליי הנפש מרוע זה הסדר משני דרכין האחד מהם השנוי המשיג לנפש
בהכרח מפני שנוי הגוף מאשר היא כח גשמי כמו שכבר נאמר שמדות הנפש
נמשכות אחר מזג הגוף והשני הוא היות הנפש מרגלת בדברים שאינם הכרח
הכרחיים וישוב לה טבע חזק להשתוקקה למה שאינו הכרחי לא בהשאר האיש
ולא בהשאר המין וזאת ההשוקה הוא ענין אין לו תכלית אמנם ההכרחיים מעט הם מעטי
מספר בעלי תכלית אבל המותר אין תכלית לו והוא שאם תתאוה להיות כליך מכסף
יהיו היותם זהב יותר נאה ואחרים עשאום מספיר ואפשר שעשו גם כן מנפך
או מיורים מכל מה שאפשר למוצאו ולא יסור מכל סכל רע המחשבה מהיותו
בצער ואנחה על אשר לא ישיג לעשות מה שעשהו פלני מן המותרות וברוב יכנס
עצמו בסכנות עצומות ברכיבת הים ועבודת המלכים והתכלית כונתו בזה להשיג אל לו
המותרות שאינם הכרחיות וכשיארעו לו המאורעות בדרכים ההם אשר ילך בהם
יתרעם מגזרת השם ומשפטיו ויתחיל לגנות הזמן ויתמה ממיעוט רוחו איך לא
עזרו להגיע אל ממון גדול יקנה בו יין גדול הרבה שישתכר בו תמיד ופילגשים רבות
מזוינות במיני תכשיטי זהב ואבנים עובות עד שיעירוהו למשגל ביותר מאשר יכלהו בעבור
שיהנה בזה תכלית המציאות ואמנם הוא הנעת זה הפתות לבד עד שהגיע טעות
ההמון עד שהלאו הבורא בזה המציאות אשר המציאו כזה הטבע המחיב אלו ה
רעות הגדולות לפי דמיונם להיות הטבע ההוא בלתי עוזר כל בעל מזה רעה להשיג אל
רעתו עד שיגיע לנפשו הרעה תכלית תאותה אשר אין תכלית לה כמו שבארנו אמנם
החשובים החכמים כבר ידעו חכמת זה המציאות והבינוהו כמו שבאר דוד ע"ה כל
ארחות יי' חסד ואמת וגו' אמר שהם אשר שמרו טבע המציאות ומצות התורה וידעו
תכליתם מה שהוא בהם מאשר הם אדם והוא ההשגה ומפני הכרח הגוף יבקשו צרכו

[illegible]

[illegible]

ההכרחיים לחם לאכול ובגד ללבוש מבלתי מותר וזה דבר קל ויגיעו אליו בהכרח במו
במעט טורח כשיספיק להם ההכרחי וכל מה שיתרחקו הענין וכבדתו עליו הוא
מפני המותרות בבקשת מה שאינו הכרחי יקשה מצוא ההכרחי וצריך שתבין ענינו
במציאות כי כל אשר הוא הענין יותר צריך הוא נמצא יותר ויותר בזול וכל מה
הוא מעט צורך הכרחי הוא נמצא יותר מעט והוא יקר מאד כי הענין ההכרחי לאדם
על דרך משל הוא האויר והמים והמזון הנה צורך האויר יותר חזק שאם יקדרהו
קטנה שעה ימות אבל המים יעמד בלעדיו יום או יומים והאויר יותר נמצא ויותר בזול
בלא ספק וצורך המים יותר מצורך המזון כי כשישתה ולא יאכל יעמוד קצת בני אדם
ארבעה ימים או חמשה מבלתי מזון ולזאת המציא המים בכל מדינה ומדינה יותר
נמצא ויותר בזול ובן ימשך הענין במזונות מה שהוא צריך יותר נמצא יותר ויותר בזול
במקום ההוא. ומה שאינו הכרחי אמנם המושך והענבר והאודם והברקת איני חושב
שאחד משלימי הדעת יחשב שיש לו צורך גדול לאדם לא ברפואה והנה יעמדו
במקומם ובמקום הדומים להם הרבה מן העשבים ומן העפרים וזהו פרסום גמילות חסדי
השם למציאותו ואפי' בחק זה החי החלוש ואמנם פרסום יושרו והשוותו ביניהם מבואר מאד
כי אין בהויה ובהפסד הטבעי איש שאחד מיני בנ"א שיתיחד בכח מיוחד בו או בדבר נוסף
על איש אחר ממינו אבל הכחות כולם הטבעיות והנפשיות והחיוניות והדברים הנמצאי'
בזה האיש הם הנמצאים באחר כענם ואם יש חסרון הוא במקרה מענין שהתחדש מצד
שאינו בטבע וזה מעט כמו שבארנו אין יהיה כלל כן לאישים ההולכים על מנהג הטבע
אלא מה שהוא חויב מיתר התחלת הכנת החמרים אשר הוא הכרחי לטבע חומר המין
ההוא לא כוון בו איש בלתי איש ואמנם היות זה אצלו כסי מר דרור רבים ובגדים מוזה'
מוזהבים וזה חסר זה המותר מן הפרנסה אין עול בו ולא חמס ולא מי שהגיע אל זה
המותר שלט בדבר מוסף בעצמו ואמנם הגיע לדמיון מכזב או לשחוק ולא זה החסר
מותר הפרנסה חסר דבר מחויב לא השיג המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו
לקטו וזהו על הרב בכל זמן ובכל מקום ולא הביט לזר כמו שבארנו ׳ ולפי שתי הכונות
האלו יתבאר לך חסדי השם ית' על ברואיו והמציאו ההכרחי על הסדר והשוותו בין
אישי המין בבריאתם ולפי זאת הכונה האמתית אמר אדון החכמים כי כל דרכיו
משפט ואמר דוד כל ארחות יי' חסד ואמת כמו שבארנו ובבאור אמר דוד טוב יי' לכל
ורחמיו על כל מעשיו כי המציאנו הוא הטוב הגדול הגמור כמו שבארנו ובריאת הכח
המנהיג לבעל חיים הוא הרחמים עליו כמו שבארנו ׃

מציאות ההכרחי ש כל אשר יצטרך אליו
האדם יותר ממותרות יהיה הענין יותר
בזול ויקרו הכחות והקניינים באשר
שאינו הכרחי ולא יצטרך ההכרחי כו׳

באחד מהם

פרק י"ג

הרבה נבוכו מן השלמים בבקשת תכלית זה המציאות מה הוא
והנני מבאר לך איך תבטל זאת השאלה לכל אחת מן הדעות.
ואומר כי כל פועל שיעשה בכונה אי אפשר לדבר ההוא אשר עשה מבלתי תכלית אחרת

בגלגל כמה וזה מבואר לא יצטרך למופת לפי העיון הפילוסופי וכן הוא מבואר גם כ׳ שהדבר
שנעשה בכונה הוא מחודש אחר שלא היה ימשך שיהיה מבואר גם כן ומוסכם עליו שהמחויב
המציאות אשר לא נעדר כלל ולא יעדר לא יצטרך לפועל וכבר בארנו זה
ולהיותו בלתי פעול בטלה מעליו בקשת התכלית ולזה לא יאמר מה תכלית מציאות הבורא
ית׳ אחר שאינו דבר נברא הנה כבר התבאר לפי אלו ההקדמות שהתכלית אמנם
יבוקש לכל מחודש שנעשה בכונת התחלה שכלית ר״ל למה עשה זו התחלה שכלית מחויב
בהכרח שתבקש סבת התכלית מה היא ואמנם הדבר שאינו מחודש לא יבוקש לו תכלית
כמו שזכרנו ואחר זאת ההצעה דע שאין דרך לבקש תכלית לכלל המציאות לא לפי
דעתנו האומרים בחדוש העולם ולא לפי דעת אריסטוט׳ בקדמות וזה שלפי דעתו בקדמות
העולם לא יבוקש תכלית אחרונה לחלק מחלקי העולם כי לא יתכן לפי דעתו שיאמר
מה תכלית מציאות השמים ולמה היו כזה השיעור וזה המנין ולמה היה החומר כך
ולא מה תכלית זה המין מבעלי חיים כי הכל יצא על צד החיוב הנצחי אשר
לא סר ולא יסור ואע״פ שהחכמה הטבעית תחקור על תכלית כל נמצא טבעי אבל זאת
התכלית האחרונה אשר זכרנו בזה הפרק כבר זכרנו שמבואר הוא בחכמה הטבעית שאי
אפשר לכל נמצא טבעי מבלתי תכלית אחת וזאת תקרא התכלית והיא נכבדת שבסבות
ואע״פ שנעלם הרבה מהם כבר אמר אריסטו׳ תמיד בפירוש שהטבע לא יעשה דבר לבטלה
ר״ל כל פועל טבעי אי אפשר לו מבלתי תכלית אחת וכבר באר אריסטו׳ שהצמחים נבראו
בעבור ב״ח וכן באר בקצת הנמצאות שזה מפני זה וכל שכן באברי ב״ח ודע שמציאות
זאת התכלית בענינים הטבעיים הביא הפילוסופ׳ בהכרח להאמין התחלה אחרת זולת
הטבע היא אשר יקראה אריסטו׳ התחלה שכלית או אלהית ואשר יעשה זה מפני
זה ודע כי מן הגדולה שבראיות על חדוש העולם לפי עמידה על האמת הוא מה שעמד
עליו המופת בנמצאות הטבעיות כי לכל דבר מהם תכלית אחת ושזה מפני זה והיא ראיה
על כונת מכוון ולא יצויר כונה רק עם התחדשות מחודש ואשוב אל כונת הפרק והוא
הדבור בתכלית. אומר כי כבר באר אריסטו׳ שבענינים הטבעיים יהיה הפועל והצורה והתכלית
אחד ר״ל אחד במין יהיה שצורת ראובן על דרך משל היא העושה לצורת שמעון
כי והדבר אשר עשאהו הוא צורה מיוחדת לחומר ההוא והתכלית ההוא שיהיה בו
צורה אנושית וכן יאמר כל איש מאישי המינים הטבעיים הצריכים להולדה כי הפועל
כמו בהם מין אחד וזה כלו הוא התכלית הראשונה ואמנם מציאות התכלית האחרונה
לכל מין ושכל מי הדבר בטבע שאי אפשר מבלעדיה ואמנם ידיעתה דבר כבד מאד כל
שכן תכלית המציאות בכללו ואשר יראה לי מדברי אריסטו׳ שהתכלית האחרונה אצלו
לאלו המינים היא התמדת ההויה וההפסד אשר אי אפשר מבלעדיהם בעבור המשך
ההויה בזה החומר אשר אי אפשר עמידת אישיו ושיהיה ממנו תכלית מה שאפשר
להתהוות ממנו כי הכונה האחרונה היא הגיע השלמות ומבואר הוא שהשלם שאפשר

תכלית האחרון להתהוות

מציאותו מזה החלק הזה האדם והוא סוף לו המורכבות והשלם שבהם עד אם יאמר
כי כל הנמצאות מתחת גלגל הירח הם בעבורו יהיה אמת מזה הצד ר״ל להיות תנועת
השמש מפני ההויה להגיע השלם שאפשר להיותו אם כן לא יתחייב מזה שיש
לה תכלית מציאות האדם לפי דעתו בקדמות כי התכלית הראשונה אצלו לכל איש מאיש
מחודש שלמות הצורה המינית ההיא אם כן כל איש שנמצאו כי הפעולות המחויבות
לצורה ההיא כבר הגיעה תכליתו בשלמות ובהמציאות והתכלית האחרונה למין ההמרת
זאת הצורה בהמשך ההויה וההפסד עד שלא תסור היא שקיים בה להמציא השלם
שאפשר להיות ובזה הענין מבואר כי לפי דעת הקדמות תבטל שאלת התכלית האחרונה
למציאות בכללו אמנם לפי דעתנו בחדוש העולם בכללו אחר ההעדר יש חושבים
שזאת השאלה מחויבת ר״ל בקשת התכלית לכל זה המציאות ולכן יחשבו שתכלית
המציאות כלו מציאות מן האדם לבדו לעבוד את השם ולכל מה שעשה אמנם נעשה
בגללו עד שהגלגלים אינם סובבים רק לתועלתו ולהמציא צרכיו וקיימו פשוטי ספרי
הנביאים יעידו זאת המחשבה הרבה לשבת יצרה אם לא בריתי יומם ולילה חקות
שמים וארץ לא שמתי ומאלה כאלו לעבד ואם הגלגלים הם בעבור אדם כל שכן
שאר מיני בח״ו והצמחים וזה הדעת כשיחקר כמו שצריך למשכילים שיחקרו הדעות
יתבאר מה שבו מן הטעות והוא שיאמר למי שיאמין שהכל מפני זאת התכלית כלומר
מעלת האדם אם הבורא יכול שימציאהו מבלתי לו ההנעשות כלם או אי אפשר שימציאהו
בלא אחריהם ואם יאמר אומר שאפשר ושהשם יכול להמציא אדם מבלתי שמים על
דרך משל יש לשאול אם כן מה תועלתו בכל הדברים כלם אחר שאינם התכלית אבל הם
מפני דבר שאפשר המציאו מבלתי לו כולם ואפי׳ אם היה הכל מפני האדם ותכלית האדם כמו
אם יעבדוהו שנאמר לעבד השם השאלה קיימת והוא מה תכלית בהיותו עובד והוא ית׳ לא יוסיף שלמות
כל מה שבראו וישיגוהו הכל הת ההשגה ולא יגיעהו חסרון אם לא יהיה זולתו בלל נמצא כלל
ואם יאמר אין זה לשלמותו אבל לשלמותנו כי הוא הטוב לנו והיותו שלמותנו תתחייב
השאלה בעצמה ומה תכלית מציאותנו בזה השלמות אי אפשר בהכרח מבלתי שיגיע
הענין בתכלית התכלית אל כן רצה השם או כן גזרה חכמתו וזהו האמת ולכן תמצא חכמי
ישראל סדרו בתפלותיהם באמרם אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי
יאמר לך מה תעשה ואם יצדק מה יתן לך הנה באמרו באין שם תכלית לא רצון לבד
ואחר שהענין כן ישוב אמונת החדוש אי אפשר מבלתי שנאמר שיכול היה להמציא בחלוק זה
הנמצא סבותיו ומסבביו ותתחייב לו ההדרגה להמציא כל מה שנמצא זולת האדם ולא
תכלית כלל אחר שהתכלית המכוונת והוא האדם אפשר המצאו מבלתי לו כולם ובגלל
הדבר הזה הדעת האמתי אצלי לפי האמונות התוריות והנאות לדעות העיוניות הוא
שלא נאמין בנמצאות כלם שהם מפני מציאות האדם אבל יהיו שאר הנמצאות כלם נ״ק
מכוונות לעצמם לא מפני דבר אחר ובטל גם כן שאלת התכלית בכל מיני הנמצאות

ואפי' לפי דעתנו בחדוש העולם שדעתנו נאמר כל חלקי העולם המכוונים ברצונו מהבור־
מכוונים לעצמם ואינם מפני דבר אחר האחד ההוא מכוון לעצמו וכמו שרצה שיהיה
מין האדם נמצא כן רצה שיהיו השמים וכוכביהם נמצאים וכן רצה שיהיו המלאכים
נמצאים וכל נמצא מהם אמנם כוון בו עצם המציאה ההיא תחלה כהקדים ההרגשה לשכל
וכבר נאמר זה הדעת גם כן בספרי הנבואה אמר כל פעל ה' למענהו ואפשר שיחזיר
הכינוי הזה שב אל הפעל ואם יהיה שב אל הפועל יהיה פירושו למען עצמו ר"ל
רצונו שהוא עצמו כמו שהתבאר בזה המאמר וכבר בארנו שעצמו ית' יקרא כבודו גם
כן באמרו הראני נא את כבודך והיה יהיה גם כן אמרו כל פעל ה' למענהו כאמרו כל הנקרא
בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו יאמר כל מה שיוחס לי לפעולתי אמנם עשיתיו
למען רצוני לא לזולת זה ואמרו יצרתיו אף עשיתיו הוא מה שבארתי לך שיש נמצאות
אי אפשר מציאותם אלא אחר מציאות דבר אחר אמר אני יצרתי את הדבר ההוא הראשון
אשר אי אפשר מבלתי הקדימו כחומר על דרך משל לכל בעל חומר אחר כן עשיתי
בדבר ההוא הקודם או אחריו מה שהיה כונתי להמציאו ואין שם לא רצון לבד ובזה
ההכרח בספר ההוא המישיר כל מתישר אל הנבואה ולזה נקרא תורה יתבאר לך זה הד־
הענין אשר אנחנו סובבים סביבו מתחלת מעשה בראשית עד סופו והוא שלא באר כלל
בדבר מהם שיהיה בעבור דבר אחר לא כל חלק וחלק מחלקי העולם וכבר שיהיה המציאו
ושמציאותו היה נאות לכונה וזהו ענין אמרו וירא אלהים כי טוב כי אתה ידעת מה ש־
בארנוהו באמרם דברה תורה כלשון בני אדם והטוב אצלנו יאמר למה שיהיה לכונתנו ועל
הכל אמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כלומר התחדש כל מה שחדש
נאות לכונה ולא יפסק יפסד כלל והוא אמרו מאד כי פעמים יהיה הדבר טוב ונאות
לכונתנו לעתו ואחר כן תכוב הכונה בו והפסק והוא הגיד שכל מה שעשה כפי נאות
לכונתו ולא סר מהמשך כפי מה שכון בהם ולא יעבר כאמרו בככבים להאיר על ה־
ארץ ולמשל ביום ובלילה ויחשב שעניינו כדי לעשות זה אינו רק להגדיר טבעם אשר
רצה שיבראם כן ר"ל מאירים מנהיגים כאמרו באדם ורדו בדגת הים אין ענינו
שנברא לכך רק להגדיר טבעו ~~אחר~~ אשר הטבעו השם ית' עליו אמנם אמרו כאמרו
שהוא נתנו והפקירו לבני אדם ולאשר כח הנה כאשר אריסטו וזולתו וכן טענה שהצמח
אמנם נמצא בעבור כח אחר שאי אפשר להם מבלתי מזון ואין הכוכבים כן ר"ל שאינן
בעבורנו למה שיגיענו מטובם כי אמרו להאיר ולמשל הוא כמו שבארנו כפיר התועלת
המגעת מהם השופעת על הנמצאים כאשר בארתי לך מטבע שפע הטוב תמיד מדבר
על דבר והטוב ההוא המגיע לעולה אין כמו מי שהגיע אליו כלו זה המושפע עליו
הוא תכלית הדבר ההוא המשפיע עליו טובו וחסדו כמו שיחשב אחד מבני המדינ־
שתכלית המלך לשמור ביתו בלילה מן הגנבים וזה אמת ר"ל אחר שאחר ששומר
ביתו והגיעה לו זאת התועלת מפני המלך שב הענין דומה להיות תכלית המלך לשמור

וזה אחר מכן רצונו לא אחר
הקדים רק המציא הדבר ההוא
תחלה.

למענו

בזה הדרוש הזה ולפי זה הענין צריך שנפרש כל פסוק שפשוטו מורה על היות דבר נכבד נעשה מפני הפחות ממנו ונאמר שענינו שחיוב הדבר ההוא מטבעו ונשאר להאמין שזה המציאות כלו מכוון ממנו ית' לפי רצונו ולא נבקש לו עלה ולא תכלית אחרת כלל כמו שלא נבקש תכלית מציאותו ית' כן לא נבקש תכלית רצונו אשר בעבורו נתחדש כל מה שנתחדש ויתחדש כפי מה שהוא ולא תטעה בנפשך ותחשוב שהמלאכים וה גלגלים נבראו בעבורנו הנה כבר באר לנו מדרגתנו הן גוים כמר מדלי וכחן שחק ועיין הגלגלים והכוכבים והדעות הנפרדות ואז יתבאר לך האמת ותדע שהאדם יותר שלם ונכבד מכל מה שיהיה מזה החומר לא זולת זה וכשתערוך מציאותו למציאות הגלגלים כל שכן למציאות השכלים הנפרדים יהיה פחות מאד מאד אמר הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה אף שכני בתי חומר אשר בעפר יסודם ודע שעבדיו ה נזכר בזה הפסוק הם המלאכים ומלאכיו הרצון אליהם בזה הפסוק הם הגלגלים בלא ספק הנה באר אליפז עצמו זה הענין והשיבו ~~בענינו~~ במענה האחר בלשון אחר ואמר הן בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה הנה התבאר שקדושיו הם עבדיו ושאינם מין האדם ומלאכיו הרצון אליהם בפסוק ההוא הם שמים ושנן התהלה הוא ענין לא זכו בעיניו ר"ל היותם בעלי חומר ואע"פ שהוא זך שבחמרים ואשר הוא יותר נכבד ממנו כשיערך אל הדעות הנפרדות הוא עכור חשוך כלה. וך לכל אמרו על המלאכים הן בעבדיו לא יאמין ענינו שאין אמת מציאות להם אחר שהם עשוים לפי רצונו וגם לדעת האומרים בקדמות הם עלולים אם כן חלקם במציאות אינו חזק בערך אליו ית' המחויב המציאות לגמרי ואמרו אף כי נתעב ונאלח היה כאמרו אף שכני בתי חומר כלומר אף הנתעב והנאלח האדם אשר העולה והעוה מתערב בו ומתפשט בכל חלקיו ר"ל התפשטות התאר. והעולה הוא העוות בארץ נכוחות יעול ואמרו איש כאמרו אדם כי פעמים יקרא המין האנושי איש מכה איש ומת כן צריך ~~אדם~~ שיאמין. שהאדם כשידע עצמו ולא יטעה בו ויבין כל נמצא כפי מה שהוא ינוח ולא יתבלבלו מחשבותיו לבקש תכלית אחת למה שאין לו תכלית ההיא או לבקש תכלית למה שאין לו תכלית לא מציאותו הנתלה ברצון הא להים ואם תרצה אמור בחכמה האלהית.

פרק יד

ממה שצריך גם כן שיתבונן בו האדם עד שידע מעלת נפשו ולא יטעה הוא מה שהתבאר משיעור הגלגלים והכוכבים ושיעור הרחקים אשר בינינו וביניהם והוא כי כאשר התבאר שעורי הרחקים כלם בערך לחצי קוטר הארץ והיה שיעור סובב הארץ ידוע וחצי קטרה ידוע ממנו יהיו הרחקים כולם ידועים והתבאר במופת שהרחק בין מרכז הארץ ובין העליון שבגלגל שבתאי מהלך שמונת אלפים שנה ושבע מאות שנה בקרוב וכל שנה משס"ה ימים ושיהיה המהלך

כל יום ארבעים מיל מן המילים שהתורה אשר כל מיל מאלפים אמה באמה המלכ־
והשתכל וזה הרוחק המבהיל [הגדול] והוא כמו שנאמר הלא אלוה גובה שמים וראה ראש כוכבים כי
רמו. יאמר הלא מגובה שמים ר״ל הלמוד הראיה על רוחק השגת השם כי אחר שאנחנו ־ (השגתנו)
ברחוק מזה הגשם על זאת התכלית הגדולה והוא נבדל ממנו כמקום זה ההבדל ועלה־
ממנו עצמו ורב פעולותיו כל שכן השגת פעלו שאינו גשם וזה הרוחק הגדול אשר התבאר
במופת אמנם הוא לכל הפחות שאי אפשר כלל שיהיה בין מרכז הארץ ובין קבוב קערורית
גלגל הכוכבים הקיימים פחות מזה השיעור ואפשר שיהיה יותר מזה כפלים רבים כי עבי
גרמי הגלגלים לא התבאר במופת לא על הפחות שאפשר כמו שהתבאר מאגרת הרחקים
וכן הגרמים אשר בין כל גלגל וגלגל כמו שיחייב ההיקש כאשר זכר תאבת אי אפשר
להשיג עליהם בדקדוק אחר שאין בכוכבים שנלמוד מהם דבר עבי גלגל הכוכבים־
הקיימים המעט שיהיה עביו מהלך ארבע שנים ויודע זה משיעור רוחק כוכביו אשר ־
גרם כל כוכב מהם כשיעור כדור הארץ תשעים פעם ויותר ואפשר שיהיה עבי גרמו ־
יותר ואמנם הגלגל התשיעי המקיף בכל התנועה היומית לא נודע לו כלל שיעור אחר שאין
בו כוכב אין תחבולה לנו לדעת גדלו והשתכל אלו הנמצאות הגשמיות מה עצום שיעורם
ומה רב מספרם ואם הארץ כולה אין שיעור לה כנגד גלגל הכוכבים מהו ערך האדם ־
לכל אלו הנבראות ואיך ידמה אחד ממנו שהם בעבורו ובגללו ושהם כלים לו וזהו ־
ענין היקש גשמים כל שכן כשהענין מציאות השכלים. ויש לשאול לפי דעת הפילוסופים
בזה הענין ולאמור אין ספק שאלו אמרנו שתכלית אלו הגלגלים הנהגת איש מבני אדם־
אי אישים רבים על דרך משל היה זה שקר לפי העיון הפילוסופי אבל בהיותנו חושבים־
שתכליתם הנהגת מין האדם אין הרחקה בהיות אלו הגרמים העצומים האישים מציאות (ובגלגל)
אישי מינם אשר לפי דעתם אין תכלית למספרם לעולם ואין המשל בזה אלא משל אומן
שעשה כלים שמשקלם ככר ברזל לעשות מחט קטן שמשקלו גרגיר אחד היה כעובד
מחט אחד היה זה מהפסד ההנהגה לפי שינהג כן ואלו היה הפכר ההנהגה לגמרי אבל ־
אחר שהוא עושה באלו הכלים הכבדים מחט אחר מחט וכן ככרים רבים ממחטים יהיה־
מעשה הכלים ההם חכמה והכון הנהגה על כל פנים וכן יהיה תכלית הגלגלים המשך ־
ההויה וההפסד מציאות מין האדם כאשר נאמר כבר ונמצא כתובים ודברים שוריים־ (והגלגל ההויה וההפסד)
לזה הרמיון. והפילוסוף מתרץ זאת הקושיא ואומר אילו לא היה החלק לא היה בין גדרי ־
גלגלים וכן אישי המינים ההווים הנפסדים לא בגדלות ובקטנות היה אפשר שיאמר זה
אמנם מאשר התפרש בינהם מעלת העצם הוא רחוק מאד שיהיה המעלה כלי למציאות
הפחות השפל סוף דבר שזאת השאלה יעזר בה במה שנאמינהו מחדוש העולם ורוב מה
שכונתי בזה הפרק היה זה ענין וגם הייתי שתדע תמיד מכל מה שתדע דבר מחכמת ־
הכוכבים שהוא חושב לגוזמא מה שאמרוהו חכמים ז״ל מן הרחקים שהם אמרו שעבי כל ־
גלגל חמש מאות שנה ובין כל גלגל וגלגל חמש מאות שנה והם שבעה גלגלים והיה ־

יהיה רוחק הגלגל השביעי ר"ל גבהותו ממרכז הארץ מהלך שבעת אלפים שנה ויחשב
כל מי ששומע זה שיש בדבריהם גוזמא גדולה ושלא יגיע המרחק אל זה השיעור ומה
שהתבאר בחקירת במופת יורה לך כי (שהרוחק) בין מרכז הארץ ובין הקערות שבתאי והוא הגלגל
השביעי מהלך שבעת אלפים שנה וארבע ועשרים שנה בקירוב אבל הרוחק אשר
זכרוהו (והוא) מהלך שמנת אלפים שנה ושבע מאות שנה עד חלל גלגל השמיני וזה אשר
ניחוהו אומרים בין גלגל וגלגל רוחק כך ענינו עבי הגרם אשר בין הגלגלים לא שיש
שם רקות ולא תבקש ממני שיסכים כל מה שזכרוהו מענין התכונה למה שהענין נמצא
כי החכמות הלמודיות היו בזמנם ההם חסרות ולא דברו בהם על דרך קבלה מן ה
נביאים אבל מאשר הם חכמי הדורות ההם או מאשר שמעום מחכמי הדורות
ההם ולא מפני זה אומר בדברים שאמרום להם שהם מסכימים לאמת שהם בלתי אמת
אמתיות או נפלו במקרה אבל מה שאפשר לפרש דברי האדם עד שיסכים למציאות
אשר התבאר מציאותו במופת הוא יותר ראוי באדם המעולה המודה על האמת לעניו

פרק ט"ו

לנמנע טבע קיים קיים עומד אינו מפעולת פועל אי אפשר השתנותו
כלל ומפני זה לא יתואר השם ביכולת עליו ואין חולק
על זה אחד מאנשי העיון כלל ולא יסכל זה אלא מי שלא יבין המושכלות אמנם מקום ה
מחלוקת בין בעלי העיון כלם הוא הדמיון אשר אל מין אחד מן המינים כי קצת אנשי העיון י
אמרו שזה מכת הנמנע אשר לא יתואר השם ביכולת עליו ויאמרו אחרים שהוא מכת
האפשר אשר תגיע יכולת השם בהמציאו כאשר ירצה והמשל בו התקבץ שני ההפכים
ברגע אחד בנושא אחד והתהפך העצמים ר"ל שוב העצם מקרה והמקרה עצם או
מציאות עצם גשמי מבלתי מקרה כי כל זה מכת הנמנע אצל אנשי העיון כלם וכן היות
השם ממציא כמותו או משיב עצמו להעדר או שיתגשם או שישתנה כל זה מכת הנמנע
ולא יתואר השם ביכולת על דבר מכל אלו ואמנם אם ימציא מקרה לבדו לא בנושא יאמר
כת מבעלי העיון והם המעתזלה שהוא אפשר ואחרים אמרו שהוא מכת
הנמנע ואולם שהאומר במציאות מקרה לא בנושא לא הביאהו לזה העיון לבד אבל
שמירת ענינים תוריים לאותם העיון להרס גדול ונמלטו בזה המאמר וכן המצאת דבר מגושם
לא מחומר כלו הוא מכת האפשר אצלנו ומכת הנמנע אצל הפילוסופים וכן יאמרו
הפילוסופים שהמצאת מרובע שאלכסונו כצלעו או זוית מוגשמת שיקיפו בה ארבע זויות
פשוטות נצבות וכיוצא בהם כל אלו מכת הנמנע ויחשוב מי שיסכל חכמת הלמודים ולא
ידע מאלו הענינים רק המלות לבד לא ציור ענין ויחשבם אפשריים ולאי זה דבר יהיה זה
השער פתוח ומותר לכל אדם שיאמר באי זה ענין שיציירהו שהוא אפשר ויאמר האחר
שהוא נמנע לפי טבע הענין ואי יש דבר שיגזור זה השער ויסגרוהו עד שיגזור האדם ו
יפסיק שזה נמנע בטבעו ואם בחינת זה הענין ומבחנו בכח המדמה או בשכל וכיוצא זה

דבר יובדל בין המדומה והמושכל שפעמים שיחלוק אדם על חברו או החולק עליו ר
עשו כענין אחר הוא אפשר אילו כטבע ויאמר החולק זה האפשרות הוא מפעל ר
הרמיז לא בבחינת השכל ואם יש גם כן דבר שנבדל בו בין הכח המדמה ובין השכל
ואם הוא דבר חוץ לשניהם יחד או בשכל עצמו מבדילים בין המושכל והמדומה לו
כולם צריך לחקור אותם מאד ואין זה כונת זה הפרק הנה התבאר כי לפי כל אחת
מהדעות יש שם דברים נמנעים ושמציאותם מן השקר ושלא יתואר השם ביכולת
עליהם ואין לחוש כאין ולא מיעוט יכולת בהיותו בלתי משנה אותם אם כן הם שוקדות
על טבעם ואינם מפעולת פועל הנה כבר התבאר שמקום המחלוקת הוא בדברים שיונען תכחישם · שיונחן ·
לאי זה משתי הכתות הם אם מכת הנמנע או מכת האפשר והבן זה ״

פרק י״ו

דבר הפילוסופים על השם ית׳ בידיעתו בכל אשר זולתו סרה גדולה מאד
וכשלו בשלון אין להם תקומה ממנו ולא למי שנמשך אחריהם בדעה
ההוא ואני אמשיך אחר זה הספקות והשבושים אשר הביאום לדבר סרה בענין ההוא ר
ואמשיך עוד דעת תורתנו בו ואיך החליק עליהם בדעתם הרעה המגונה בענין ידיעת
השם ורב מה שהביאם אל הענין ההוא תחלה הוא מה שיראה בתחלת המחשבה ״י
מהעדר סדור ענני בני אדם והיות קצת החסידים בחיים רעים מכאיבים וקצת אנשים
רעים בחיים טובים וערבים והביאם זה לעשות זאת החלוקה אשר תשמע עתה והיא ר
שהם אמרו לא ימלט הענין מאחד משני חלקים אם שיהיה השם בלתי יודע דבר מאלו
הענינים האישיים ר״ל הפרטים ובלתי משיג אותם או יהיה משיג אותם ויודעם ואחרי
חלוקה הכרחית ואחר כן אמרו ואם היה שישיגם וידעם לא ימלט הענין מאחד משלשה
חלקים אם שיסדרם וינהיגם סדור טוב ושלם ותמים או יהיה מנוצח ולואה לסדרם אין ו
יכולת לו עליהם או ידע ויוכל לסדר הסדר ולהנהיג וההנהגה הנוכחת אלא שהוא יעזבם ויטשם ויטשם
על ידי היותם נבזים ושפלים ופחותים בעיניו או על ידי הקנאה כמו שנמצא מבני ר
אדם איש יכול לחון טוב לאיש אחר והוא יודע ערך האיש ההוא להשיג אל טובו לא
שהוא לרע טבעו ורשעו וקנאתו יקנא בו על זה ולא יחנהו הטוב ההוא וזאת חלוקה
הכרחית אמתית גם כן ר״ל שכל יודע בענין אחד לא ימלט מהיותו משגיח להנהיג
מה שידעו או יעזבהו כמו שיעזוב האדם ולאסף בביתו הנהגת התרנגולים על דרך משל או ו
מה שהוא יותר פחות מהם ואשר יש לו השגחה בענין פעמים ינצח וילאה להנהיגו ר
ואעפ״י שהוא חפץ להנהיג וכאשר חלקו החלוקה הזאת פסקו וגזרו גזרה ודמו ששני
החלקים מאלו השלשה החלקים המחויבים לכל מי שידע נמנעים בחק השם ית׳ והם
שלא יוכל או יוכל ולא ישגיח מפני שמנהם מדת רעה או לאות וחלילה לשם
משניהם אם כן לא נשאר מן החלוקה כלה אלא שלא ידע דבר מאלו הענינים כלל או
ידעם ויסדרם סדור הטוב ואנחנו נמצאם בלתי מסודרים ולא מחויבים להקש ולא

נמשכים כפי מה שיצריך חס כן כזה דחיה על היותו בלתי יודע אותם משוים עד ולא
לשום סבה וזה העניין הוא אשר הביאם תחלה לדבר הסרה הגדולה הזאת והמונע כל
מה שביארתי לך מחלוקתם והערתי שזה מקום טעותם מפורש במאמר אלכסנדר
פרוסי׳ אשר חבר בהנהגה ודרחה והנה איך עלה כי אמר רע ממה שברחו ממנו ואיך
סכלו העניין אשר היו מעידים אותנו עליו ומפרשים אותו לנו תמיד ואמנם נפלו כי אמר
רע ממה שברחו ממנו הוא היותם בורחים מיחס לשם עזיבה ושכחה ועתה פסקו עליו
בסכלות והיות כל מה שבזה העולם התחתון עם מה שממנו ר״ל ישיגהו ואמנם סכלותם
במה שהיו מעידים אותנו עליו תמיד הוא בהיותם בוחנים המציאות בעניני אישים מבני
אדם אשר דעותיהם מהם או מהכרח טבע החמר כפי מה שאומרים תמיד ומבארים
וכבר בארנו מזה מה שיצריך וכאשר יפרח הפנה הזאת הסותרת לכל פנה טובה המבטלת
הוד כל דעת אמתי התחילו אחר כן להסיר גנותה וחשבו שידיעה לו הדברים נמנע
מחק השם מפנים רבים מהם שהחלקים אמנם יודעו בחושים לא בשכל והשם לא ישיג
בחוש ומהם שהחלקים אין להם תכלית והידיעה היא עניין מקיף וגבול ומה שאין לו
תכלית לא יקיפהו מדע ולא יגבלהו ומהם שהידיעה בחדושים והם הפרטים בלא ספק
תחייב לו קנה שנוי מפני שהיא התחדשות ידיעה אחר ידיעה ולפי טענתנו דעתנו קהל
המחזיקים בתורה שהוא ידעם קודם היותם יחייבו עלינו שתי הרחקות האחת מהם
התלות ידיעה בהעדר הגמור והשנית היות ידיעה הדבר בכח וידיעת היותו בפעל דבר
אחד וכבר הפליגו לחשוב רע עד שאמרו קצתם שהוא יודע המינים לבד לא האישים
ואמרו קצתם שאינו יודע דבר זולת עצמו כשום עד כדי שלא יהיה ריבוי ידיעות לפי
מחשבתם ומן הפילוסופים מי שמאמין כאמונתנו שהוא ית׳ ידע כל דבר ולא יעלם
ממנו העלמה כלל והם אנשים גדולים קודם ארסטוטלס כבר זכרם גם כן אלכסנדר
במאמר ההוא לא שהוא דוחה דעתם ואמר שהגדול שבדברים הסותרים אותנו
היא מה שנראה לעין מרעה יבואו לטובים וטובה יגיעו לרעים סוף דבר כבר התבאר
לך שהם כלם לו מצאו עניני בני אדם מסודרים כפי מה שיראה להמון שהוא סדר לא
היו נכנסים לדבר מזה העניין כלו ולא הזו הירסים אלו אבל המביא הראשון לזה העיון
היא בחינת עניני בני האדם הטובים שבהם והרעים והיותם במחשבתם בלתי מסודרים
כמו שאמרו בכליונו לא יתכן דרך ה׳ ואחר בארי שהדברים בידיעה ובהשגחה קשורים
קשורים קצתם בקצתם אתחיל לבאר דעת המעיינים בהשגחה ואחר כן אתחיל
בעניין מה שספקו בו בידיעת השם בחלקים.

פרק יז

דעות בני אדם בהשגחה חמש דעות והם כלם קדומות ר״ל שהם
דעות שמעו בזמן הנביאים מעת הגלות התורה האמיתית המאירה לאלו
המחשכים כולם. הדעה הראשון הוא מאמר מי שחשב

שאין השגחה כלל בדבר מן הדברים בכל זה המציאות ושכל מה שבו מן השמים
ומה שבהם הכל נפל במקרה כפי אשר יזדמן ואין שם כלל לא מסדר ולא מנהיג ולא
משגיח בדבר וזהו דעת אפיקורוס והוא גם כן אומר בחלקים ויראה שהם מתערבים
כאשר יזדמן ויתהוה מהם מה שיקרה וכבר אמרו זה הדעת הכופרים מישראל והם
נאמר עליהם כחשו בי״י ויאמרו לא הוא · וכבר באר ארסטו׳ בטול זה הדעת
ושהדברים כולם אי אפשר היותם במקרה אבל יש להם מסדר ומנהיג וכבר זכרנו
מזה מעט במה שקדם · הדעת השני דעת מי שיחשוב שקצת
הדברים יש בהם השגחה והם בהנהגת מנהיג ובסדר מסדר וקצתם מונח נעזב אל
המקרה וזהו דעת ארסטו׳ ואני אבאר לך דעתו בהשגחה הוא יאמין שהשם ית׳ משגיח
בגלגלים ומה שבהם ולפיכך זה התמידו אישיהם על מה שהם · וכבר כתב אלכסנדר
ואמר שדעת ארסטו׳ שהשגחת השם תכלה ותפסק אל גלגל הירח וזה ענף משרשי
קדמות העולם שהוא חושב שההשגחה היא כפי טבע המציאות אם כן אלו ה
גלגלים ומה שבהם אשר אישיהם מתמידים ענין ההשגחה בהם היא התמדתם על
ענין אחד לא ישתנה וכמו שהתחייב ממציאותם מציאות דברים אחרים אין אישיהם
מתמידי המציאות אבל מיניהם שפע גם כן מן ההשגחה ההיא מה שחייב השארות
המינים והתמדתם ואי אפשר השאר אישיהם ולא שנויו גם כן אישי כל מין עזובים
גמורים אבל כל מה שנזדכך וזקק מן החומר ההוא עד שקבל צורת הצמיחה נתנו
בו כחות שישמרוהו זמן קצוב ימשכו אליו מה שיאות לו ויברחו מעליו מה שאין
תועלת לו ומה שנזדכך מעט יותר מן הראשון עד שקבל צורת ההרגשה הושמו
בו כחות אחרים לשמרו ולהצילו והושמה לו יכולת אחרת להתנועע לפנות אל מה שיאות
לו ולברוח ממה שהוא כנגדו ואחר כן נתן לכל איש כפי מה שיצטרך לו המין ההוא
ומה שנזדכך יותר עד שקבל צורת השכל נתן לו כח אחר ינהג בו ויחשוב ויסתכל
במה שיתעשר בו עבודת אישו ושמירת מינו כפי שלמות האיש ההוא אמנם שאר
התנועות העלולות באישי המין הם נעלות במקרה ואין זה אצל ארסטו׳ בהנהגת מנהיג
ולא בסדור מסדר והמשל בו אם נשבה רוח סוער אי כלה בעת אין ספק שיפיל הרוח
עלי זה האילן וישבר סעיפי אילן אחר ויפיל אבן מכותל שלאבנים ויעלה עפר על
עשבים ויפזרם ויסער הים ותטבע הספינה שהיו שם ויטבעו כל מי שבה או קצתם
ואין הפרש אצלו בין נפילת העלה ההיא ונפילת האבן או טביעת החסידים הרבים
ההם אשר היו בספינה כן לא יפריש בין שור שהטיל רעי על עם מן הנמלים וימיתם
או בנין שנהרס יסודו ונפל על מה שבתוכו מן המתפללים וימיתם ואין הפרש אצלו
בין חתול שנזדמן לו עכבר וטרפו או עכביש שטרף זבוב או אריה שרעב ופגע
בנביא וטרפו · כללו של דבר עקר דעתו שכל מה שיראהו נמשך לא יפסד ולא ישתנה לו
מנהג כלל כעניני הקדשים או ימשך על הסדר לא יעדר ממנו דבר כי אם לעתים

חוקים ועל דרך זאת בעניינים הטבעיים הוא דומה שהוא בהנהגה כאומר שההשגח׳
האלהית מחויבת אלא על מה שדומה כאלו נמשך על הדעת ולא שיקרה על סדר
בענין אחד כל מין מן הצמחים ובעלי חיים וזרעים ושאר מדברים ואמר שהוא
במקרה ולא בהנהגת מנהיג כי שלא החיוב אלו השגח׳ אלהית והוא דעת גם כן
שאמר ההשגחה כלו העניינים נמנע וזה נמשך אחר דעתו בקדמות העולם ושכל
מה שנמצא כי זה המציאות חלקי נמנע ואשר הדמיון זה הדעת ממי שאמר מפי
מכלל תורתנו הם האומרים עזב ה׳ את הארץ ׳ והדעת השלישי הוא
הפך זה הדעת והוא דעת מי שאמר שאין בכל המציאות דבר במקרה כלל לא
פרטי ולא כללי אבל הכל ברצון והנהגה וכונה ומבואר הוא שכל מי שינהג כבר ידע
וזאת היא כת האשעריה מן הישמעאלים והתחיבו לזה הדעת הרחקות עצומות וסבלום
וקבלו אותם והוא שהם אמרו להרחיק מה שיחשבהו מן ההשגחה מן נפילת העלה ויאמרו
האיש אמרו כן הוא אבל לא נשבה הרוח במקרה אבל השם הניעה ולא הרוח הפילה
העלים אבל כל עלה נפל בגזרה מהשם והוא אשר הפילו עתה בזה המקום ואי אפשר
שיתאחר וזמן נפילתו באלה זה המקום כי זה כלו נגזר מקדם והתחייב להם לפי זה הדעת
שיהיו התנועות כלם ורצונותינו נגזרות ושהאדם אין יכולת בידו כלל לעשות דבר או להניח
עשותו והתחייב לזה הדעת גם כן שיהיה טבע האפשר בטל בכל העניינים ושיהיו אלו
הדברים כלם אם מחויבים או נמנעים וקבלו זה ואמרו שאלו אשר נקראם אפשריים
כשיודה׳ האומן וכאשר שמענו הם אפשריים בערך אלינו אמנם כשיערכו לשם ית׳ אין
אפשרותם כלל אבל מחויב או נמנע והתחייב מזה הדעת גם כן שתהיה ענין התורה
בלתי מועיל כלל אחר שהאדם אשר לו נתנה כל התורה לא יוכל לעשות דבר ולא להניח
מה שצוה בו ולא להזהר ממה שהוזהר ממנו ואמרו זאת הכת שהוא ית׳ כן רצה
שישלח ויצוה ויזהיר ויענש ויגמול ויפרע אע״פ שאין יכולת בידינו ולכן שיגמם עלינו לעשות
המצוות ויאשר שנקים המצוה ויענש ונמנע ממנה ויגמלנו טוב והתחייב לפי זה
הדעת גם כן שלא תהיה הפעולה כונה לפעולותיו ית׳ ויסבלו כבר לו ההרחקות כלם בעבור
שיאמרו להם הדעת ההוא עד כשנראה איש שלו סומא או מצורע אשר לא נוכל לומר
שקדם לו חטא שהתחייב בו זה אמרו שכן רצה השם וכשנראה החסיד העובד שנהרג
ביסורין ואחר כן רצה ואין על זה כי ראוי להם בחק השם ית׳ שייסר ביסורין מי שלא
חטא ויגמול טוב לחוטא ומאמריהם בכל הדברים מפורסמים ״
והדעת הרביעי דעת מי שחשב שלאדם יכולת ולזה ימשך מה שבא בתורה מן ה
מצוה והאזהרה והגמול והעונש לפי דעתו על סדר וראו שפעולות השם כלם
נמשכות אחר החכמה ושלא יתכן לו עול ושלא יענש מטיב והמעולה גם כן הם
על זה הדעת ואע״פ שיכולת האדם אינה אלא גמורה להם גם כן יאמרו שהשם ית׳
יודע בנפילת העלה ההיא או בתנועת הנמלה ההיא ושהשגחתו בכל הנמצאות

והתחייבו לזה הדעת גם כן אפשריות ודברים סותרים זה את זה ואמנם ההרחקה היא היות
קצת אישי בני אדם נולד בעל מומים והוא לא חטא אמרו שהוא נמשך אחר חכמתו וזהו
הטוב לאיש ההוא שיהיה כן משיהיה בריא ואנחנו נסכל העצה ההיא ואין זה על צד
העונש לו אבל על צד ההטבה אליו וכן יענו בהרג החסיד שהוא להרבות גמולו בעולם
הבא עד שהגיע בהם כלל שנאמר להם ולמה ישר הנה משפטו באדם ולא ישרם בזולתו
ויבאו זה חטא שעשה החי ההוא בלתי מדבר וסבלו מן ההרחקה שאמרו שזה היה הטוב לו עד
שיגמלהו השם בעולם הבא עד שהרוגת הפרעוש והכנה יתחייב שיהיה להם בעבורה
גמול מאת השם וכן זה העכבר בלתי חוטא אשר טרפו החתול או הנץ אמרו שכן גזרה
חכמתו בחק זה העכבר והוא יגמלהו על מה שקרהו אותו בעולם הבא ואין ראוי להאשים
לגנות אחד מאנשי השלש כתות בהשגחה כי כל אחד מהם הביאהו הכרח גדול למה שאמר
ארסטו נמשך אחר הנראה מטבע המציאות וכת האשעריה ברחו מיחס לשם ית׳ סכלות
בדבר ולא יתכן אצלם שיאמר ידע זה הפרט ולא ידע החלק וסבלו זה והתחייבו ההרחקות
ההם וסבלום וכת המעתזלה גם כן ברחו מיחס לו ית׳ עול ואון וגם לא ישר אצלם
להכחיש השכל הנברא עם האדם עד שיאמר שהכאבת מי שאין חטא עליו אין עול בה
וגם לא ישר אצלם גם כן שיהיה שליחות הנביאים כלם ונתינת התורה ללא ענין
מושכל וסבלו גם כן מה שסבלוהו מן ההרחקות ההם והתחייב להם הסתירה ר״ל דברים
סותרים זה את זה מפני שהם מאמינים שהוא ית׳ ידע כל דבר ושהאדם בעל יכולת
וזה יביא למה שיתבאר במעט התבוננות שהוא סתירה׳ והדעת
החמישי הוא דעתנו ר״ל דעת תורתנו ואני אודיעך ממנו מה שכתוב בספרי נביאינו בו
והוא אשר יאמינוהו המון חכמינו ואגיד לך אחר כן עוד מה שיאמינוהו קצת האחרונים
ממנו ואודיעך גם כן מה שאאמינהו אני בו׳ ואומר פנת תורת משה רבי׳ ע״ה וכל
מי שנמשך אחריה היא שהאדם בעל יכולת גמורה מוחלטת ר״ל שהוא בטבעו ובבחירתו
וברצונו יעשה כל מה שיוכל האדם לעשות מבלתי שיברא לו דבר מתחדש כלל וכן כל
מיני בח״ח שאינם מדברים יתנועעו ברצונם וכן רצה שמרצונו הקדום מאז הנה ש
יהיה כל בח״ח מתנועע לרצונו ושיהיה האדם בעל יכולת על מה שירצהו או יבחרהו
ממה שיוכל עליו וזאת פנה לא נשמע כלל באומתנו ובאנשי תורתנו חולק עליה שבח
לאל׳ וכן מכלל פנות תורת משה רבי׳ ע״ה שהוא ית׳ לא יתכן עליו עול בשום צד מן
הצדדים ושכל מה שיבא לאדם מן הרעות והטובות או ישיגם מן הטובות לאיש אחד
או לקהל הכל הוא על צד הדין והיותו ראוי במשפט הישר אשר אין עול בו כלל ואפי׳
אם נכנס קוץ ביד אדם והוציאהו מיד לא היה רק על צד העונש לו ואלו השיג למעט
הנאה היה גמול לו וכל זה בדין והוא אמרו עליו ית׳ כי כל דרכיו משפט אלא שאנחנו
נסכל אופני הדין ההוא׳ הנה כבר התבארו לך אלו הדעות והוא שכל מה שתראה מענ׳
ענייני בני אדם המתחלפים יחשוב ארסטו שהוא במקרה גמור ויחשבו האשעריה שהוא

נמשך לרצון לבד והחשב בה המעתזלה שהוא נמשך לחכמה ונראה אנחנו שהוא
נמשך אחר הראוי לאדם לפי פעולתו ומפני זה היה אפשר אצל כת האשעריה שייסר השם
ייסורים החסיד הטוב בעולם הזה ויעמידהו שלמות כמו אשר יאמר בעולם הבא ויאמר
שכן רצה השם ויראה המעתזלה שזה עול ושזה אשר הוכה במכאוב ואפי' הנמלה
כמו שזכרתי לך יש לה גמול והיות זה מוכה ומיוסר עד שיגמל נמשך אחר חכמתו׳
ואנחנו נאמין שכל אלו הענינים האנושיים הם כפי הדין וחלילה לו מעול לא יענש אחד מאשר
לא המחויב והראוי ליענש וזה הכתו' בתורת משה רבינו ע"ה כי הכל נמשך אחר הדין ועל
זה הדעת נמשכו דברי המון חכמינו ז"ל שאמרה המוצאים בביאור אומרים אין מיתה בלא
חטא ואין יסורין בלא עון׳ ואמרו במדה שאדם מודד בה מודדין לו זה לשון המשנה
ובארו בכל מקום שהמשפט מחויב בהכרח כנגדו ית' והוא שיגמול העובד כל מה שעשה
ממעשה הכשר והיושר ואע"פ שלא צוה בו על ידי נביא ושיענש על כל מעשה רע
שיעשהו האיש ואע"פ שלא ~~צוה בו ע"י~~ הוזהר ממנו על ידי נביא אחד שהוא דבר שי"ת
שכל מוזהר ממנו ר"ל ההזהרה מן העול ומן החמס אמרו אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה
ואמ' כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרון מעוהי אלא מאריך אפיה וגבי דיליה׳ ואמרו
אינו דומה מצוה ועושה למי שאינו מצוה ועושה ובאר שהוא אע"פ שלא צוה נותן לו
שכרו ועל זה העקר נמשכו כל דבריהם. ובא בדברי החכמים תוספת אחת שלא באה
במה שכתוב בתורה והוא מאמר קצתם ייסורין של אהבה והוא שלפי זה הדעת אפשר
שיחולו באדם מכות לא בעבור חטא קודם אבל להרבות גמולו וזהו גם כן דעת המעתזלה ואין ז
פסוק בתורה לזה הענין ולא יטעך ענין הנסיון והאלהים נסה את אברהם ויענך וירעבך
וגו' כי הנה תשמע אחר זה הדברים בו. ולא נגעה התורה כלל אלא בעניני בני אדם
אמנם ענין זה הגמול לבע"ח שאינו מדבר לא נשמע כלל באומתנו לפנים וגם חכמי
תלמוד לא זכרוהו כלל אבל קצת האחרונים מן הגאונים ז"ל כאשר שמעוהו מכת
המעתזלה ישר בעיניהם והאמינוהו׳ ואשר אאמינהו אני בזאת הפנה ר"ל בהשג'
ההשגחה האלוהית הוא מה שאספר לך ואיני נסמך בזאת האמונה אשר אספרה למה
שהביאני אליו המופת אבל אסמך בה למה שנתבאר לי שהיא כונת תורת השם וספרי
הנביאים וזה הדעת אשר אאמינהו הוא יותר מעט הרחקות עבר מן הקודמים ויותר
קרוב אל ההקש השכלי׳ והוא שאני מאמין שההשגחה האלוהית היא בזה העולם
התחתון ר"ל מתחת גלגל הירח באישי מין האדם לבד וזה המין לבדו הוא אשר כל עניני
אישיו ומה שישיגם מטוב או רע נמשך אחר הדין כמו שאמר כי כל דרכיו משפט אבל
שאר בע"ח כל שכן הצמחים וזולתם דעתי בהם דעת ארסטו׳ לא אאמין שזה העלה
נפל בהשגחה בו ולא זה העכביש טרף זה הזבוב בגזרה מאת השם ורצונו האישי עתה
ולא זה הרוק אשר רקק ראובן התנועע עד שנפל על זה היתוש במקום מיוחד
והרגו בגזרת השם ולא שזה הדג חטף ובלע זאת התולעת מעל פני המים ברצון אלהי

אישי אבל לא כלם אישי בעני' הנ' הנזכר כמו שחשב ארסטו' ואולם ההשגחה האלהית לפי
דעתי ולפי מה שארע שאליו היא נמשכת אחר השפע האלהי והמין אשר נדבק בו השפע
ההוא השכלי עד ששב בעל שכל ונגלה לו כל מה שהוא גלוי לבעל שכל הוא אשר תדבקהו
אליו ההשגחה האלהית ותשער לו כל פעולותיו על דרך הגמול והעונש ואמנם אם טבעה
הספינה ואשר שבתוכה כמו שזכר ונפל הגג על מי שבבית אם היה במקרה הגמור לא היה
בוא האנשים בספינה ושבת האנשים בבית במקרה לפי דעתנו אבל ברצון אלהי לפי הדין
במשפטיו אשר לא יגיעו דעותינו לידיעת סדרם ואשר הביאני לזאת האמונה הוא
שאני לא מצאתי כלל בדברי ספר נביא שיש לשם השגחה באיש מאישי בה"ח כי אם בבני
אדם לבד ויבואו תמהי הנביאים גם כן על היות ההשגחה בבני אדם ושיהיו קנין יקרות
משיגה הבורא עליו כל שכן מעלתו מכ"ש אמר מה אדם ותדעהו מה אנוש כי תזכרנו
ובאו בזה פסוקים מפורשים בהיות ההשגחה בבני אדם כלם ובהפקד כל מעשיהם אמר
היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ואמר אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם
לתת לאיש כדרכיו ואמר עוד כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה וכבר באה התורה
בהשגחה בבני אדם ובהפקד מעשיהם אמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם ואמר
ופקדתי עליה וגו' ואמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ואמר והכרתי את הנפש
ההיא וגו' ויהי כן באיש ההוא וזה הרבה וכל מה שבא מענין אברהם ויצחק ויעקב
ע"ה ראיה גמורה שהשגחה האישית נמצאת בבני אדם ומבע שאר חיים בה"ח הענין בהם
כמו שראה ארסטו' בענין כשק ומפני זה היה שהיותם מותרת וגם מצוה בה והותר
להשתמש בהם בתועלותינו בכל אשר נרצה והראיה על היות שאר בה"ח בלתי משגח
בהם אך במין ההשגחה אשר זכר אותה ארסטו' מאמר הנביא ע"ה למאמר ראה התגברות
נבוכדנצר ואב' היגו בני אדם אמר ה' להם כאילו שיבו בני אדם ונעשו הפקר
כדגים והולשי הארץ הראה בזה המאמר שהמינים ההם נעזבים והוא אמרו ותעשה
אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו וגו' ואחר כן באר הנביא שאין הענין כן ולא על דרך
העזיבה והשכחה והעדר ההשגחה אבל על דרך העונש להם בכל מה שעשו כהם אמר ה'
למשפט שמתו וצור להוכיח וגו' ולא תחשב שזה הדעת יסתור אמרו נותן לבהמה לחמה
ואמרו הכפירים שואגים לטרף ודורש פותח את ידך וגו' ומאמר החכמים יושב וזן
מקרני ראמים עד ביצי כנים והרבה כמו אלה המאמרים הנמצאים ואין בהם
סותר לדעתי זה כי אלו כלם השגחה מינית לא אישית וכאלו הוא מספר פעולותיו בהכינו
לכל מין מזונו ההכרחי וחומר עמידתו וזה מבואר גלה וכן רואה ארסטו' שזה הענין מן
ההשגחה הכרחי מחויב כבר זכרו לאלכסנדר גם כן בשם ארסטו' ר"ל הכנת מזון כל מין לאישיו
ואולא זה היה המין אבד בלא ספק וזה מבואר במעט התבוננות ואמרם צער בה"ח
דאורייתא ואמרו על מה הכית את אתונך הוא על דרך התועלה לנו שלא נלמד מדות
האכזריות ולא נחריב לבטלה אלא הועלה אבל נכון אל החמלה ואל הרחמנות ואפי' בדבר

זה כמ״ש שיזרחון אלא כמעט הירידה כי היה עמך לאמר נשכח לנו שנשכחנו כל דרך
הדבוריות והשיחה ולא הקריב לו גם כן לפי זה הדעת השאלה לומר למה לא השגיח
כמו אחד ולא השגיח כהשגחת הדבור לאשר כמ״ש כי השואל יאמר שישאל עניני ויאמר
למה נתן שכל לאחד ולא נתנו לאשר מינו כמ״ש כי מענה זאת השאלה האחרונה כן היא
אי כן גזרת חכמתו או כן גזר הטבע לפי שלשת הדעות הקודמות ובזה המענה במה
שנה על השאלה הראשונה ויתבן דעתו עד סוף והעלהו בדרך שאינו לא יאמין כי שלם
מהשם ית׳ דבר אין איחס לו לאות אבל יאמין שההשגחה נמשכת אחר השכל ומוכרחת
כי מפני שההשגחה אמנם תהיה במושכל ואשר הוא שכל שלם אמנם עליות אשר אין אבל
כן כל מי שנערך כי דבר מן השפע ההוא כפי מה שישיגהו מן השכל וישיגהו מן
השגחה וזהו הדעת האמיתית אשר למושכל ולכתובי התורה ואמנם אשר הדעות הקודמות
יש בהם תוספת וחסרון אם התוספת יבא אל כלכל גדולה והכריש המושכל והתנגד
על המורגש מן קצור וחסרון ויחייב להאמין במיעוט ישנה מאד בחק השם ית׳ ויחייב הפסד
כחו כמו אחד ויפסיד כל עיכוביהם במדות ובדבריות לא דעת מי שמעלה ההשגחה מכמו
אחד ויעשה בעשה וכן אותו אשר מינו כמ״ש

פרק יח

ואחר מה שהתבאר מאיכות ההשגחה מאיזה צד מין האדם לכח
מאשר מינו כמ״ש אומר כי כבר נודע שאין חוץ לשכל מין עובדי אבל
המין ואשר הבלתי הכרח שבאלה כמו שידעת וכל נמצא חוץ לשכל אמנם הוא איש אחד
אישים ובשידע זה יהיה נודע גם כן שהשפע האלהי המגיע מדובק במין האדם הוא השכל
הפועל אמנם הוא כפי שנמצא מן השכלים האישים יהיה מה שיגיע אליהן ישמעון ולא
ויוחד ואחר שהוא כן יתחייב לפי מה שזכרתי בפרק הקודם כי אי זה איש מאישי בני אדם
שהשיג מן השפע ההוא חלק יותר גדול כפי הכנת החומר שלו וכפי השלמתו תהיה ההשגח׳
עליו יותר בהכרח אם היא ההשגחה נמשכת אחר השכל כמו שזכרתי ולא תהיה אם כן ההש
השגחה האלהית בכמו אדם כלל בשוה אבל יהיה יתרון ההשגחה עליהם כיתרון שלימותם
האנושי זה על זה ולפי זה העיון יתחייב בהכרח שתהיה השגחתו בנביאים עצומה מאד ולפי
מדרגותם בנבואה ותהיה השגחתו בחסידים ובטובים כפי חסידותם וטובם אחר שהשפע
ההוא משפע השכל האלהי הוא אשר עם דבר בפי הנביאים והוא אשר יורה מעשי הטובים
והעלים חכמת החסידים בכח קודש ואמנם הסכלים הממרים כפי מה שחסרו מן השפע
ההוא היה מצב גבוה יותר כאשר שם אמר כמ״ש נמשל כבהמות נדמו ומפני זה היה קל
להרגם אבל היה כי להעלות וזה העיון הוא פנה מכונת התורה ועליה בנויה על השג׳
וההשגחה בראש איש ואיש מבני אדם כפי מה שיהיה השכל אין כפר על ההשגחה בכרוני
ענייני הכונה בשבקותם ובשמירותם עד מקנהם וקטנם ומה שזכרם העם מדבר ההשגחה
אליהם לאברהם נאמר אנכי מגן לך וליצחק ואהיה עמך וליעקב והנה אנכי עמך ושמרתיך

ככל אשר תלך. ונאמר לגדעון הנביאים ע"ה כי אהיה עמך וזה לך האות. ונאמר ליהושע
כאשר הייתי עם משה וגו' וזה כלו מבואר ההשגחה עליהם כפי שלמותם. ונאמר בהשגחה
על החסידים החשובים ועזיבת הסכלים רגלי חסידיו ישמור ורשעים בחשך ידמו כי לא
בכח יגבר איש. יאמר כי כשישלם קצת בני אדם מן המכות והמקרים ונפול קצתם בהם
אינו לפי טבעם הגופיים ותכונותיהם הטבעיות הוא אמרו כי לא בכח יגבר איש אבל
הוא לפי השלמות והחסרון ר"ל קרבם אל השם או רחקם ממנו ומפני זה הקרובים אליו
בתכלית השמירה ורגלי חסידיו ישמור ——— והרחוקים ממנו מוכנים למה שיקרה ש'
ימצאם ואין שם מה שישמרם ממה שיקרה כהולך בחשך שאין ספק שיכשל ונאמר
בהשגחה על החסידים גם כן שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה. עיני יי' אל
צדיקים ואזניו אל שועתם. יקראני ואענהו. והפסוקים אשר כאלו בזה הענין רבו מלספר
ר"ל בהשגחה על בני אדם כפי שעור שלמותם וחסרונותם. וכבר זכרו הפילוסופים גם כן ז'
זה הענין אמר אבונצר בתחלת פירושו לספר ניקומאכוס לארסטו אמר ואמנם מי
שיש להם יכולת להעתיק נפשותיהם ממדה אל מדה הם אשר אמר אפלטון בהם
שהשגחת השם עליהם יותר. ועתה השתכל איך הורנו זה המין מן הבחינה לידיעת
אמתת מה שהביאונו הנביאים כלם מן ההשגחה האישית המיוחדת באיש איש כפי
שלמותו ואיך זה מחויב מצד העיון כשתהיה ההשגחה נמשכת אחר השכל כמו שז'
זכרנו ולא יתכן שנאמר ההשגחה מינית לא אישית כמו שהתפרסם מקצת דעות
הפילוסופים אחר שאין שם נמצא חוץ לשכל בלתי האישים וכלו האישים נדבק השכל
האלוהי אם כן ההשגחה אמנם היא באישים האלה והשתכל בזה הפרק השתכלות
כמו שראוי לו וישלמו לך פנות התורה כלם בו ויאותו לך דעות שיטות פילוסופיות
ויסור ההרחקות ותתבאר לך צורת ההשגחה איך היא ואחר מה שזכרנוהו מדעת בעלי
העיון בהשגחה והנהגת השם לעולם איך היא אבאר לך גם כן בקצרה דעת אנשי תורתנו ז'
בידיעת השם ודברים שיש לי בזה.

פרק יט

מושכל הוא בלא ספק שהשם ית' צריך שימצאו לו כל השלמיות
ויורחקו מעליו כל החסרונות וכמעט שהוא מושכל ראשון ש'
הסכלות בזה הדבר שיהיה הוא חסרון ושהוא ית' לא יסכל דבר אבל מה שהביא קצת
אנשי העיון כמו שזכרתי לך להתגאות ולהתגבר לאמר ידע זה ולא ידע זה הוא מה
שיראוהו מהעדר סדור עניני בני אדם אשר רב ענינהם אינם ענינים טבעיים לבד אבל
נמשכים גם כן לבחירת האדם בעל יכולת והשתכלות וכבר זכרו הנביאים שראית הסכלים
על העדר ידיעת השם בענינינו אמנם היא ראותם אנשי הרשע במנוחה ונחת ושלוה
ושזה מביא האדם החשוב החסיד להשיב כי מה אל הטוב ומה שיסכל בעמדו מן ה'
הישר להתקומם אולי אין לו איש מושיל. ואחר כן זכר הנביא ע"ה שמחשבתו שוטה

יב

בזה עד שהתבאר לו שהדברים אין לכון ולהשתכל בהם גם בסופם לא בתחלתם ווראו
כפירו בסדר לו השגעים כלם אם איכה ידע אל ויש דעה בעליון הנה אלה רשעים ושלוי ,
עולם השגו חיל אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי יוסיף המאמר ואחשבה לדעת
זאת עמל היא בעיני עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם אך בחלקות וג' איך
היו לשמה כרגע ואלה השגעים כענין וכרב מלאכי אמר חזקו עלי דבריכם ואמרתם
שוא עבד אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית מפני ה' אלהים ועתה
אנחנו מאשרים זדים אז נדברו יראי ה' ושבתם וראיתם וכבר באר גם כן פרסום זה
הדעה בזמנו ומה שחייב והביא בני אדם לחטוא ולעשק קצתם את קצתם החיל ,
לטעון לבטל זה הדעה ולהגיד שהוא ית' יודע כל זה אמר אלמנה וגר יהרגו ויתומים
ירצחו ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב בינו בוערים בעם וכסילים מתי תשכילו
הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט והנה אבאר לך ענין זה הטענה אחר
שאזכיר לך רוע הבנת הפירוש לדברי הנביאים עליה המאמר ואומר כי שנים הענין
משכלי [illegible] הרופאים שהם תמהים על אמר שה' [illegible] כן היה מתחיב לפי היקשו ,
זה שבורא העין [illegible] יעשה כשאר [illegible] והשתכל אתה המעין
במאמרי זה כמה רחוק מן הנכונה בהכונת זאת הטענה ושמע טענה . מבואר הוא שכל
פועל כלי מן הכלים לולי שהפועל העושה בכלי ההוא מכיר אותו לא היה יכול לעשות
לו כלי והמשל בו שאם לא היה הנפח מכיר ענין התקיעה ומבין אותה לא היה עושה
המפוח על התכונה הזאת אשר לא השלים התקיעה זולתה וכן שאר הכלים וכאשר
חשב מי שחשב מן הפילוסופים שהשם ישיג לו הפרטים להיותם ממושגי החושים והשם
ית' לא ישיג בחוש אבל השגה שכלית עם עלותם במציאות החושים ואמר אם היה
כען השגת הראות נעלם מהשם ולא ידעהו איך המציא זה הכלי המוכן להשגה
הראות הנראה שבמקרה היה [illegible] לחה אחת וסה והחתיה לחה אחרת כך ותחתה
מחיצה אחרת והזמן שנקב בה נקב וכייה כנגד הנקב מחיצה וכה יקשה [illegible]
מחיצות לחות העין ומחיצותיו ועצביו אשר בהם מן התקון מה שנודע וכן בכלים
הכלית זה הפועל האם יהיה משכל שזה נפל במקרה לא כן אבל הוא בכונה מן הטבע
כמו שבאר כל רופא וכל פילוסוף ואין הטבע בעל שכל והנהגה וזה מוסכם מן הפילוסופים
מתחלה שכלית והיא מפעלת בעל שכל לפי דעתנו והיא אשר הטביע אלה הכחות
בכל מה שימצא בו כח טבעי ואם השכל ההוא לא ישיג זה העין ולא ידעהו איך המציא
זו הגע [illegible] לפי הדעת ההוא טבע שיכון אל זה העין אשר אין ידיעה לו בו וכאשר
קראם איך בוערים וכסילים ואחר כן התחיל לבאר שזה חסרון בהשגתם ושהשם יתעלה
אשר נתן לנו השכל אשר בו נשיג [illegible] קצורנו מהשיג [illegible] ית' [illegible] לנו [illegible]
ספקות העינויות [illegible] ושמחשבתנו [illegible] אין להשגיח [illegible]
שחייבתהו מן ההריסה אמר המלמד אדם דעת ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל .

כולם אבל זאת ההנהגה היותר [illegible] הפילוסופים [illegible]

ויכונו מלת כי [illegible] עון קדוש מודה יי' מה שיאמרו הסכלים מהעדר השגת
השם מפני היות שנוכוהו [illegible] מפשריים כלה מכוערים אחר שהוא בני ישראל הבורא
אשר לא כן על [illegible] ובמדרש אמרו הענין הזה אינו שומע ואינו רואה ואינו מדבר דומים
כי דמיתם שהשכל כלה משיג אלו הענינים ולא הגיעה מהתו לא מעה ולא מדותיו לנביאים
יסבת זה כלו הראיה [illegible] היות ענין בני אדם כלם נעשים כפי מה שיראה כל איש
כלנו שכן ראוי שיהיה וכשדאו שאין הענינים כאשר היו אומרים אין יי' רואה אותנו ואמר
קצתם על אלו הסכלים האומרים כלכסף לא ייטיב יי' ולא ירע ואמנם מה שראוי שנאמר
בידיעתו ית' בענינים כלם הנה אגיד לך דעתי זה דעתי כי אחר שאודיעך הענינים המוסכם
עליו אשר לא יוכל כל בעל שכל להוליך בדבר ההוא

פרק כ'

ענין מוסכם עליו שהוא ית' לא יתכן שתתחדש לו ידיעה עד שידע
עתה מה שלא ידעהו קודם ולא יתכן שיהיו לו ידיעות רבות ומקבילות
לפי דעת מי שיאמין התורה וכאשר התבאר זה במופת נאמר אנחנו קהל אנשי התורה
שבידיעה אחת ידע הדברים הרבים ולא בהתחלף הידועים יתחלפו הידיעות בחקו ית' כמו
שהוא בחקנו וכן נאמר שכל אלו הדברים המתחדשים ידעם קודם היותם ולא סר מהיותו
יודע אותם ולזה לא יתחדש לו מדע כלל כי ידיעתו שכלו היא עתה נעדר וימצא בעת
הפלונית ויתמיד נמצא זמן כך ואחר כך יעדר כשימצא האיש ההוא כמו שקדמה הידיעה
בו לא נוספה שם ידיעה ולא התחדש מה שלא היה נודע אצלו אבל התחדש מה שהיה
ידוע מקודם שיתחדש כפי מה שנודע ויתחייב לפי זאת האמונה שתהיה מדע נתלה
בהעדר ויקיף במה שאין לו תכלית ואנחנו כן נאמר כי ההעדר אשר קדמה בידיעתו
המצאתו והוא יכול להמציאו לא ימנע תלות הידיעה כי אמנם מה שלא ימצא כלל הוא
ההעדר הגמור בחק ידיעתו אשר לא תתלה ידיעתו בו כמו שלא תתלה ידיעתנו אנחנו במה
שהוא נעדר אצלנו ואמנם ההקפה במה שאין תכלית לו יש בו ספק יותר קשה כבר
הביאו קצת מהעיון לומר שהידיעה נתלית במין ומתפשטת על שאר אישי המין בענין אחד וזהו דעת
כל בעל תורה כפי מה שיחייבהו אלו הבירור העיון ואמנם הפילוסופים פסקו הדבר ואמרו שלא
תתלה ידיעתו בהעדר ולא תקיף ידיעה במה שאין לו תכלית ואחר שלא יתחדש לו מדע
כן העדר שידע דבר מן המתחדשים ולא ידע אם כן אלא הדבר הקים שלא ישתנה ויתחייב
שיתחדש להם ספק אחר ואמרו שאם הדברים הקיימים אלו ידעם יהיו לו ידיעות רבות כי
כרוב הידועים ירבו הידיעות כי לכל ידוע דעה מיוחדת כי אם כן לא ידע כי אם עצמו
והנני אומר אותו אני הוא שסבת כל מה שנכשלו בו כלם הוא ששמו בין ידיעתנו וידיעתו
ית' יחס ונשען כל כת מהם על מה שנמנע בידיעתנו וחשבו שהוא מחוייב בידיעתו או ישפוט
עליה הענין והצריך שתרבה להתוכח הפילוסו' על זאת השאלה יותר מכל אדם שהם בארו
במופת שעצמו ית' אין רבוי בו ואין לו תואר חוץ לעצמו אבל מדעו עצמו ועצמו מדעו

והם הם אשר באהו במופת שהשי״ת ידיעתו מקיפה להשיג אמתת עצמו ככי מה ש
הוא כמו שבארנו ואיך יחשבו שישיגו ידיעתו וידיעתו אינה דבר חוץ לעצמו אבל זה הקצור
בעצמנו אשר הוא שהשי״ת מהשיג עצמו הוא הקצור מהשיג ידיעתו בדברים איך הוא
ואין זה ידיעה ממין ידיעתנו שנקיש עליה אבל הוא שונה בכלל כל ההבדל וכמו שיש
עצם מחויב המציאות מאתו התחייב כל נמצא לפי דעתם או הוא הפועל כל אשר
זולתו אחר ההעדר לפי דעתנו כן נאמר שהעצם ההוא משיג כל אשר זולתו ולא
יעלם ממנו דבר בשום צד אבל מה שהאמינו ואין שתוף בין ידיעתו וידיעתנו כמו ש
אין שתוף בין עצמנו ועצמו ואמנם הטעה הנה שתוף שם הידיעה כי השתוף הוא בשם
לבד וההבדל במהותו ומפני זה יתחייבו הרחוקות כי נחשוב שהענינים המחייבים לידיעתנו
מחייבים לידיעתו ומה שהתבאר לי גם כן מפסוקי התורה שידיעתו ... במציאות
האפשר אחד שעתיד הוא להיות לא תוציא האפשר ההוא מטבע האפשר אבל טבע
האפשר עומד עמו ושאין הידיעה במה שיתחדש מן האפשריים מחייב היותם בהכרח
על אחד משני האפשריים זאת גם כן פנה מפנות תורת משה רבינו ע״ה אין ספק בה כלל
ולזה אמר ועשית מעקה לגגך כי יפול הנופל ממנו ואמר פן ימות במלחמה וכן נתנה התורה כלה
המצוה והאזהרה שבה אל זה השרש והוא שידיעתו במה שיהיה לא תוציא הדבר
האפשר ההוא מטבעו וזהו המסופק הגדול לפי השגת דעתנו הקצרה והתבונן כמה
דברים עבור מדע מדענו לפי דעת כל בעל תורה תחלה זה בהיות המדע האחד ידיעת
ויעזה לידיעה רבות מתחלפות במינם והשני בהתלותו במה שלא נמצא והשלישי
הקיפו במה שאין לו תכלית והרביעי בהיות מדעו לא ישתנה בהשגת המתחדשים ויראה
שידיעת הדבר העתיד להיותו אינו הידיעה בו שכבר נמצא אבל הנה תוספת אחת והוא
שעתיד היה כבר שב בפעל והחמישי לפי דעת תורתנו בהיותו ית׳ לא תבאר ידיעתו
אחד משני האפשריים ואעפ״י שכבר ידע אחרית אחד מהם על דרך איחור ובחור ואם כן
מה תמיה כאשר זה רעתה ידיעתו לידיעתנו לפי דעת מי שיאמין המדע הוא עסק האדם
... הנה לא השתוף בשם לבד ואמנם לפי דעתנו אשר נאמר שאין דעתו דבר עסק על
עצמו כאמתת התחייב ההבדל ידיעתו לידיעתנו ההבדל העצמי הזה כהבדל עצם
השמים לעצם הארץ כבר באר הנביאים זה ואמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא
דרכיכם דרכי כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכלל
הענין אשר אמרתי אותו בקצרה כי כמו שלא נשיג אמתת עצמו ועם כל זה ידענו שמציאותו
שלמה מכל מציאות ולא יתערב עמה חסרון ולא שנוי ולא התפעלות כלל כן עם היותנו
לא נדע אמתת ידיעתו מפני שהיא עצמו נדע שהוא לא ישיג פעם ויסכל אחרת רצוני
לומר שלא יתחדש לו מדע כלל ולא יתרבה ולא יגיע לתכלית ולא יעלם ממנו דבר מן ה
נמצאות כלם ולא יבטל ידיעתו אותם טבעיהם אבל האפשר נשאר עם טבע האפשרות
וכל מה שיראה בכלל לו הרבים סתירה הוא לפי בחינת מדענו אשר לא ישתתף עם

מדעו כי אם בשם לבד, כן הכונה תאמר על מה שנכוין אנחנו ועל מה שיאמר שהוא
ית' כון אליו בשתוף, וכן ההשגחה נאמרת בשתוף על מה שנשגיח אנחנו עליו ועל מה
שיאמר שהוא ית' ישגיח עליו, והאמת אם כן שענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה
המיוחסות אלינו בלתי ענין המיוחסות אליו, וכשילקחו שתי ההשגחות או שתי הידיעות
או שתי הכונות על שיקבצם ענין אחד יבואו הספקות הנזכרות, וכשיודע שכל מה
שיוחס אלינו נבדל מכל מה שיוחס אליו יתבאר האמת, וכבר הגיד ההבדל בין אלו הענינים
המיוחסים אליו ובין המיוחסים אלינו באמרו ולא דרכיכם דרכי כמו שקדם לנו זכרו.

פרק כא

הפרש גדול יש בין ידיעת העושה במה שעשה וידיעת זולתו
בעשוי ההוא, וזה שהדבר העשוי אם נעשה נאות לידיעת עושהו
יהיה מעשה עושהו אם כן למה שעשה נמשך לידיעתו, וזולת שאר בני אדם המתבוננים
בעשוי ההוא וידעוהו ידיעה מקבלת תהיה ידיעתם נמשכת אחר העשוי.
והמשל בו שהאומן שעשה זה הארון אשר יתנועעו בו משקלים לנזילת המים ויורו על
מה שעבר מן היום או הלילה מן השעות, כל מה שיגר בו מן המים ושנוי העתקת הגרתם
וכל חוט שימשך וכל לוזה שיתגלגל הכל מושג ידוע אצל העושה אותם, ולא ידע
התנועות ההם מפני התבוננו בתנועות המתחדשות עתה, אבל הענין בהפך, והוא
שהתנועות ההם המתחדשות אמנם התחדשו כפי הסכמת ידיעתו, ולא כן המתבונן
בכלי ההוא, אבל המתבונן כל אשר יראה תנועה אחת התחדש לו ידיעה, וכל אשר
ירבה להתבונן יתוספו ידיעותיו ויתחדשו ראשון ראשון עד שילמד מהם וידע כל
הכלי, ואילו חשבת שתנועות הכלי ההוא אין להם תכלית לא יוכל המתבונן להקיף
ידיעה בהם לעולם, ואי אפשר למתבונן גם כן שידע התנועה מן התנועות ההם
קודם התחדשה אחר שאינו יודע מה שידע אלא מה שיתחדש, וכן הענין בכל הנמצא
ויחוסו אל ידיעתנו וידיעתו ית', והוא שאנחנו מה שנדע כל מה שנדע מפני ההעתק
ההשכלית בנמצאות, ומפני זה לא נוכל לדעת מה שעתיד להיות ולא מה שאין
תכלית לו, וידיעותינו מתחדשות מתרבות כפי הדברים אשר מהם הושג ידיעתם, והוא
ית' אינו כן ר"ל שלא ידע הדברים מדברים עד שיפול הרבוי וההתחדשות, אבל הדברים
ההם נמשכים אחר ידיעתו הקודמת המישבת אותם כפי מה שהם עליו אם מציאות
נבדל או מציאות איש בעל חומר קיים או מציאות בעל חומר קים אין מציאות בעל חומר
משתנה האישים ימשך אחר סדר לא יפסד ולא ישתנה, ומפני זה יהיה אצלו ית' רבוי
ידיעות ולא ההתחדשות ושנוי ידיעה שהוא בדעתו אמתת עצמו אשר לא תשתנה
ידע כל מה שיתחייב לפעולותיו כולם, ויהיותנו משתדלים לדעת איך היא זה כלו
השתדלנו שתהיה אנחנו הוא והשגתנו השגתו, אם כן הראוי למאמינת התורה על האמת
שיאמין שהוא ית' לא יעלם ממנו דבר כלל, אבל הכל גלוי לידיעתו אשר היא עצמו

יהיה אם כן עושה המעשה נמשך לידיעתו

השלך

ושהמין ההוא מן ההשגה מן העקר שנעדרהו אנחנו כלל ולא נדע איך הוא היה לנו
השכל ההוא אשר ישיג זה המין מן ההשגה וזה דבר שלא ימצא במציאות אלא לו ית'
והוא עצמו · והבן זה שאני אומר שהוא מופלא מאד ודעת אמתי כשימשך אחריו
לא ימצא בו דבר מן הטעות ולא מן ההטעאה ולא ישיגוהו הרחקות ולא יוחס בו אל
השם ית' חסרון שאלו הענינים הנכבדים העצומים לא ימצא מופת עליהם כלל לא לפי
דעתנו אנחנו קהל אנשי התורה ולא לפי דעת הפילוסופים לפי רב התחלפם והתחלקם
בזאת השאלה וכל השאלות אשר אין מופת עליהם צריך שימשך אדם בהם אחר
הדרך הזאת אשר נמשכנו אחריה אנחנו בזאת השאלה ר"ל שאלת ידיעת השם בכל
אשר זולתו והבינהו ׃

פרק כ"ב

ענין איוב הנפלא הוא מכת מה שאמרנו בו ר"ל שהוא משל לבאר
דעות בני אדם בהשגחה וכבר ידעת באדם ומאמר קצתם איוב
לא היה ולא נברא אלא משל היה ואשר חשבו שהיה ונברא ושהוא ענין שאירע לא
ידע לו זמן ולא מקום לא קצת החכמים אומרים שהיה בימי האבות וקצתם אמרו ש
היה בימי משה וקצתם אמרו שהיה בימי דוד וקצתם אמרו שהיה מעולי בבל וזה ממה
שיחזק מאמר מי שאמר לא היה ולא נברא סוף דבר בין היה בין לא היה כמו ענין ז
הנמצא תמיד נבוכו כל המעיינים מבני אדם עד שנאמרו בידיעת השם ובהשגחתו מה ש
שזכרתי לך בכר היות האיש הטוב השלם הישר במעשיו הירא מחטא מן החטאים יחולו
בו צרות והפוכות בממונו ובבנו ובגופו בלא חטא יחייב העונש ולפי שתי הדעות ר"ל אם
היה אם לא היה הדברים ההם אשר בפתיחת ספרו ר"ל מאמר השטן ומאמר השם ל
שטן ומסור איוב בידו כל זה משל שנתלה בו פליאות ודברים שהם כבשונו של עולם
והתבאר בו ספקות גדולות ונגלו ממנו העלומות שאין למעלה מהם ואני אזכר לך
מה שאפשר לזכרו ואזכור לך דברי החכמים ז"ל המעוררים אותי לכל מה שהבינותי
מן המשל ההוא הגדול · ותחלת מה שתשתכל בו אמרו איש היה בארץ עוץ הביא
שם משותף והוא עוץ כי הוא שם איש והוא עוץ בכורו והוא צווי בעצה ובהנהגה שהוא
עצה וכאילו יאמר לך השתכל בזה המשל והתבונן בו והעלה בידך ענינו והבינם ודמה
הדעה האמיתית מה היא · ואחר כן זכר שבני האלהים באו להתיצב על יי' ובא השטן ג
בתוכם ובכללם כי לא אמר ויבאו בני האלהים והשטן להתיצב על יי' כי אז היה אומר
שמציאות הכל על יחס אחד ועל ערך אחד אבל אמר ויבאו בני האלהים להתיצב על
יי' ויבא גם השטן בתוכם וכיוצא בזה המאמר לא נאמר כי אם בבא בלתי מכוון ולא
מבוקש לעצמו אבל כאשר באו מי שבוא בהם בא זה בתוך הבאים ואחר כן זכר שזה
השטן הוא משוטט בארץ ומתהלך בה ואין בינו ובין העליונים יחס כלל ואין לו עם
האלהים הוא אמרו משוט בארץ ומהתהלך בה כלומר שוטו והתהלכו לא היה רק בארץ ·
ואחר כן זכר שזה התם והישר נתן ונמסר ביד השטן הזה וכל מה שחל עליו מן המכות

והסדרים בדמיונו וכמו וגוף היתה סבתו השטן וכאשר ישב זה הענין התחיל לפרש
דברי השטן כי יזכר דעת אחת ויחסו לאיוב ודעות אחרות לחבריו ודע אשריער אותם
אחר כן כבאור כל הדעות ההם אשר בעבורם הפליגו לחשב רעה כזה השטן אשר היה
כל סבתו הפגע יחשבו איוב וחבריו שהשם ית' עשה אותו בעצמו ולא כאשר עשות השטן
והנפלא שבזה הענין הוא שלא האמר איוב בחכמה ולא אמר איש חכם ונבון או משכיל
אבל האדו במעלות מדות ויושר פעולות שאלו היה חכם לא היה מסופק עליו שבע כמו
שיתבאר אחר זה ויושר שעוכרו מקרין על ערך רשת בני אדם כי מבני אדם מי שלא יקר
לבו לאבדת ממון ויהיה נקל בעיניו אבל ימצאהו דבר מית הבנים וימיתהו מדאגה
ומבני אדם גם כן מי שיסבל ולא יבהל ולא ילחה הפ' לאבדת הבנים ויחול סבל
מכאובים אין יכולת למרגש עליו יכל בני אדם רק ההמון יגדילו השם בלשונותם אולם
ויתארוהו ביושר וגמולות החסד בעת הצלחתם ושלותם או בעת צער שיוכלו לסבלו
אבל כשיבואו לו הצרות הנוכריות באיוב מהם מי שיכפור ויאמין מישע הכרד במציאות
כולו באבוד מיוע ומהם מי שישאר על אמונת היושר והסדר הפ' עם צרת אבדת הממון
אבל כשיגע באבדת הבנים לא יסבל ומהם מי שיסבל ולא יתבלבל עליו אמונתו הפ'
עם אבדת הבנים אבל עם מכאובי הגוף אין אחד מהם שיסבול אלא יתלונן ויצעק
חמס אם בלשונו או בלבו וראה אמרו כבני האלהים להתיצב על יי בפעם ראשונה
ושנה אבל השטן ואע"פ שבא בכללם וכהוכם בפעם ראשונה ושנה לא אמר בראשונה
להתיצב על יי ובשנה אמר ויבא גם השטן בתוכם להתיצב על יי והכון זה הענין והשכל
מה מאד נפלא והיה אמר על כי לו העננים כרמות נבואה והוא שטען להתיצב על יי
מורה על היותם נמצאים מוכרחים במיתות לעשות מה שרצהו הכון זה מאמר זכריה
בארבע מרכבות היוצאות אמר ויען המלאך ויאמר אלי אלה ארבע רוחות השמים יוצאות
מהתיצב על אדון כל הארץ ומבואר הוא שאין יחס בני האלהים ויחס השטן במציאות
יחס אחד אבל בני האלהים יותר קיים ויותר מתמיד והוא גם כן יש לו חלק אחד במציאות
למטה מהם ומפלאות זה המשל שהוא כאשר זכר שוט השטן בארץ כלבר ישוטהו
המעשים ההם באר שהוא נמנע מלשלוט בנפש ושנתן לו שלטון על אלו הדברים
הראשונים כולם ועבר כי לא יכון הנפש כאמר שלא נתן לו רשות עליה והוא אמרו אך
את נפשו שמור וכבר באתה לך שהיה כמו נפש ~~בבקשתו~~ בלשונו ושיהיה נופל על
הדבר הנשאר מן האדם אחר המות והוא הדבר שאין לשטן שלטון עליו ואחרי זכרי
מה שזכרתי שמע זה המאמר המועיל אשר זכרוהו החכמים שראוי להקדיש חכמים
באמת אשר באר כל מספק וגלה כל מכסה והראה חוב סתרי תורה והוא אמרם בתלמוד
אמר ר' שמעון בן לקיש הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות כבר באר כל מה
שזכרתיהו באור שלא יסופק על בעל שכל וכבר התבאר לך שענין אחד בעצמו יכונה
בשלשה השמות האלה ושכל הפעולות המיוחסות לכל אחד מאלו השלשה הם כולם פועל

כמוך אשר בני יהושע הכהן הגדול והשטן עומד על ימינו לשטנו · ויאמר כן מהר ... ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן ... גם כן במראה הנבואה כנ"ל ·

רבי אמר וכן דמות חכמי המשנה הקדמונים אמרו הגא אדר והגעה שלה ומכשרין עטל משנה רשות ועטל שמיה הנה הנכאר לך שאשר ראה דוד במראה הנבואה בעת המגפה וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם עלה הראהו זה אלא להורות על ענין השטן ההוא כענינו · הוא הנאמר עליו גם כן במראה הנבואה ברוך כאמרו הנה דניאל יעמד לשטן ורעו · שטן עזור מענה מעליו ועבור דל שהוא מעשי השעה וסור מהרבי שהוא המונה מדרך הדמיה כלו כפק ואתו כדרך ההשגה והשגיה וכל הענין ההוא גם כן נאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו · וכבר ידעת קרסים זה הרעה כקרבתו דל יצר טוב ויצר רע ודמיהם כשני ועריך וכבר אמרו שיצר רע יתחדש כבן אדם בעת לידתו לפתח חטאת רובץ וכמו שאמרה התורה מנעוריו ושיצר טוב ימצא לו אחר שלמות שכלו ולזה אמרו נקרא יצר רע מלך גדול ונקרא יצר טוב ילד מסכן וחכם כמשל העשוי לגוף בן אדם והתחלה כחתו כאמרו עיר קטנה ואנשים בה מעט כל אלו הדברים נמצאים כתובים להם ז"ל מפורסמים ואחר שבארתי לך שיצר הרע הוא השטן והוא מלאך כלא ספק דל שהוא גם כן יקרא מלאך מפני שהוא בין בני האלהים ויהיה יצר טוב גם כן מלאך כדמיה אם כן זה הענין המפורסם בדברי החכמים ז"ל שכל אדם עליו אלו שני מלאכים אחד מימינו ואחד משמאלו הם יצר טוב ויצר רע ובכאור אמרו ז"ל בגמר שבת בשני המלאכים הללו אמרו אחד טוב ואחד רע · ודאה כמה גלה לנו זה המדבר מפלאות וכמה הסיר מדמיונות כלהי אמתיות · ודע אותה דת עשמי לא שכבר בארתי ופרשתי ענין איוב עד אחריתו והבליתו וכל דע מזה לבאר לך הרעה המיוחס לאיוב והרעה המיוחס לכל אחד מחבריו מתי · בראיה לקנותם מדברי כל אחד מהם ולא הביט לזולת זה מן המאמרים אשר חיבם כדי הדברים כמו שבארתי לך בראש זה המאמר ·

פרק כג

כאשר הונח זה השאן שלאיוב תחלה מה שאירע היה הענין המוסכם של מן החמשה ר"ל איוב וחבריו של מה שחל באיוב ידוע אשלי ותעלה ונשתמש הביא עליו אלו המכות וכלם מסכימים גם כן שהוא אין לפנו עולה ולא ייחס לו חמס המיוחס אלו הענינים גם כן בדברי איוב הרבה וכשתתבונן בדברי החמשה בענין מחלוקתם כמעט שתמצא הדברים שאמרם האחד מהם אמרום כלם ונכפלו הענינים ונתערבו ונכנס בתוכם ספור איוב חוזק מכאובו וצרתו עם רב עשרו וספור צדקתו ונדיבות טבעו וטוב פעליו וכן נכנס בדברי חביריו לו העצה על הסבל ונחמות ודברים לשבח ענוו וכי ראוי לו לשתק ושלא ישלח רסן לשונו כאיש שהיה עם איש דכל יכנע למשפטי השם ויתהלך והוא אומר שחוק מכאובו מנעוהו לסבול ולהתישב ולאמר מה שאמר וחבריו כלם הסכימו שכל עושה טוב יגמל טוב וכל עושה רע יענש ושתראה רשע ואיש מר בהצלחה רע כי באחריתו יהפך עליו הענין וימות הוא ויחולו בו ובביתו ובזרעו צרות · ובראותם עוכר השם ברעה די מעשר מבלה שיתפא השם מחוץ מכתו זה הענין המוראה נכפל בדברי אליפז ·

ובלדד וצופר ושלשתם מסכימים לזה הדעת ואין זה המקום בזה הענין כלו אבל המקום ו
מה שנבדל בו כל אחד מהם וידיעת דעתו בזה הענין והוא חלק הגדול שבמאמריהם ודי ,
חזק שבהם כמה שבארתיך ובאשר שמהם תכלית. והיה דעת איוב שזה הענין ראיה
על השווית הצדיק והרשע אצלו יתע' על דרך בזיון במין האדם והיא אמרו בכלל דבריו אחת היא
על כן אמרתי וג' אם שוט ימית פתאום וג' ~~דגש ימות~~ ויאמר ~~זה~~ יבא השוט פתאום
וימית כל מי שיפגע וישאהו למסת נקיים ילעג' ואחר כן חזק זה הדעת באמרו זה ימות
בעצם תמו כלו שלאנן ושלו 'עטיניו מלאו חלב' וזה ימות בנפש מרה ולא אכל בטובה
יחד על עפר ישכבו ורמה תכסה עליהם' וכן התחיל להביא ראיה בטוב ענין אנשי ה ,
רשע והצלחתם והרחיב המאמר בזה מאד ואמר אם זכרתי ונבהלתי ואחז בשרי פ
פלצות' ואמ' מדוע רשעים יחיו וג' זרעם נכון לפניהם וג' ואחר ספרו זאת ההצלחה ה
התחיל לאמר לחולקים עליו הנה היה הענין כמו שתחשבו שבני זה הכופר המצליח א
יאובדו אחריו ויכחדו שמם מה יזיק לזה המצליח מה שיחול באנשי ביתו אחריו אמר כי
מה חפצו בביתו אחריו ומספר חדשיו חוצצו ואחר כן התחיל לבאר שאין תקוה אחר
המות אם כן לא שארה תחלת לא שום עזיבה ושכחה והתחיל להפלא איך לא שוב
עקר בריאת בן אדם וברא אותו ועזב השגחתו ואמר הלא כחלב תתיכני וכגבנה תקפיאני
וזאת היא אחת מן הדעות הנאמרות בהשגחה ואשר האמינה קצת המאמינים ובכר
ידעת מאמר החכמים שדעת איוב זה היא בתכלית הרע ואמ' עפרא בפומיה דאיוב ואמרו
בקש איוב להפוך את הקערה על פיה ואמרו איוב כפר בתחית המתים היה ואמרו גם
כן עליו התחיל מחרף ומגדף אבל אמרו הוא לאליפז ולרעיו כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי
איוב אמרו חכמים בהתנצלות על זה אין אדם נתפש על צערו ר"ל שלא נחשב חטאו ל
לחוזק מכאוביו וזה המין מן הדברים אינו מענין זה המשל אמנם סבת זה מה שאבאר
לך עתה והוא שזה הדעת אשר הוא בתכלית הטעות והביא מופת על טעותו כן א
אמנם שזה הוא העלה על הדעת והנראה ממנו החלה וכל שכן למי שיחול עליו ה ,
מכות ויודע בעצמו שלא חטא זה מה שאין מחלוקת בו ולזה יחסו זה הדעת לאיוב לא
שהוא אמר כל מה שאמר כל עוד שלא היה לו חכמה ולא ידע השם לא בקבלה כמו ש
שידעוהו המון אנשי התורות אבל כשידע השם ידיעה אמתית הודה שההצלחה האמתית
אשר היא ידיעת השם היא מוכנת בלא ספק לכל מי שידעהו ולא יעכבה על האדם
זה כלל הצרות כלם ואמנם היה איוב מדמה' שיחשבו הצלחות . הם התכלית ו כשאלו
כבריאות והעושר והבנים כל עוד שהיה יודע השם על דרך הגדה וספור לא על דרך עיון ו
ומפני זה היה נבוכות ההם ואמר המאמרים ההם וזהו ענין אמרו לשמע אזן שמעתיך
ועתה עיני ראתך על כן אמאס ונחמתי על היותי בתוך עפר ואפר כמו שהוכיח עניינו א
והוא יושב בתוך האפר ומפני זה המאמר האחרון המורה על ההשגה האמתית נאמר
בו אחר כן כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב' ואמנם דעת אליפז בזה המאורע

על עפר ואפר · טעות הדברים מן
הענין שלבן אדם כל אשר האדן
הנאות תבחנו על

124

הנה גם כן אחד מן הדעות הנאמרות בהשגחה וזה שהיה דעתך שכל מה שחל באיוב
היה חולה על צד הדין כי היו לו חטאים היה ראוי עליהם שיחלו עליו כזה והוא אמרו לאיוב הלא ר
רעתך רבה ואין קץ לעונותיך ׳ אחר כן התחיל לאמר לאיוב שזה אשר אתה חושב ד
אותו ושופט עליו מיושר הפעולות ולכת בדרכים המכוונים אינו ענין מחייב שתהיה שלם
אצל השם עד שלא יענש הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה אף שכני בתי ד
חמר אשר בעפר יסודם ולא סר איפו מלכת בזאת הדרך ר״ל האמינו כל מה שישיג ה
אדם שהוא במשפט וחסרונותיו כלם אשר עליהם בעבורם העונש תעלם ממנו השגתם
ודעו התחייבו העונש בעבורם ׳ אבל דעת בלדד השוחי הוא אמונת התמורה והגמול וזה
שהוא אמר לאיוב שלו הקירות העצמיות אם אתה נקי ואין לך חט״ ככהם הגדול ה
גמול ויומר לך הטובה שבתמורות וזה כלו טוב לך לרבות הטובה אשר תשיג אליה כ
שלם הבא והוא אמרו לאיוב אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקך ׳ ד
והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד ׳ וכבר ידעת פרסום זה הדעת בענין
ההשגחה וכבר בארנוהו ׳ ואמנם דעת צופר הנעמתי הוא דעת מי שיאמר שהכל נמשך
לרצון לבד ולא יבקש לפעולותיו סבה כלל ולא יאמר למה עשה זה ולמה לא עשה
זה ימפט זה לא יבקש דרך היושר ולא גזרת חכמה בכל מה שיעשהו השם ית׳
שעבודתו ואמונתו מחייבים שיעשה מה שירצה ואתהו מקטרים לדעת העלמות
חכמתו אשר מדיעה ומשפטיה שיעשה מה שירצה לא לסבה אחרת והוא אמרו לאיוב מי ז
יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה החקר אלוה
תמצא אם עד תכלית שדי תמצא ׳ ועתה ראה והתבונן איך היו כל הענין אשר כלל בני
אדם והביאם לדעות אשר הקדמנו לפרשם בהשגחת השם לנבראים וזכרו כל מה ד
שחיבתהו החלוקה ויחסו לאחד מן הנודעים בעולם בחשיבות ·החכמה· אם היה משל
אז ימרוהו אמת אם היה ענין שאירע ׳ ויהיה הדעת המיוחס לאיוב כפי על דעת אריסטוטלי׳
ודעת אליפז הולך על דעת הרבנים ׳ ודעת בלדד השוחי הולך על דעת המעתזלה ׳ ודעת
צופר הולך על דעת האשעריה ׳ ואלו הן הדעות הקדומות בהשגחה ׳ ואחר כן התחדש
דעת אחר והוא המיוחס לאליהוא ואזה שובח אותם וטוען שהיה קטן מהם בשנים וגדול בחכמה
והתחיל לכהות באיוב ולגעור וליחס לו הסכלות כהגדילו וכהרחיקו איך באו עליו צרות
והוא עושה טוב והאריך לשבח פעולותיו וכן אמר על שלשה רעיו שנפסד דעתם לגמרי
וקיומם יותר דברים וחידות נפלאות כשיתבונן בדבריו המתבונן יתמה ויחשב שלא אמר
דבר נוסף על מה שאמר אליפז ובלדד וצופר אבל השיב ענין דבריהם במלות אחרות ד
והוסיף כבאורים כי הוא לא יצא מענין הכאוי והגערה באיוב והאדר השם ביושר וספר
נפלאותיו במציאות ושהוא ית׳ לא ירגיש בעבודת העבד ולא במרד המורד והמורה ואלו
הענינים כלם כבר אמרום חבריו אבל עם ההשתכלות הטוב יתבאר לך הענין הנוסף ד
אשר הביא והוא היה הסבה ולא קדם הענין ההוא לזולתו מהם ׳ ואחר כן אמר עמו כל

באור הגמולה

הענין ההוא

לבזות ולשגור

מה שאמרוהו כמו שהם כלם ד״ב ושלשה רעון ישיב כל אחד מהם הענין אשר זכרו ־
האחר כמו שזכרה לך וזה להעלים כל הענין המיוחד בדעת כל אחד עד שיהיה כל ־
נראה להמון שדעת כלם דעת אחד מסכם עליו וזהו הענין כן והענין אשר הוסיף אליהוא
לא זכרו אחד מהם הוא אשר המשילו בהלכת המליץ ואמר שהענין המפורסם היה שה
אדם יחלה עד שיגיע לשערי מות ויתיאשו ממנו ואם יהיה לו מליץ שילוץ ויעתר בעד־
אז זה מליץ שיהיה הקבל עתרתו ותפלתו ויקימו בשלו ויצא החולה ההוא וישוב לאיתנו
הטוב אבל לא יהיה זה תמיד ולא תהיה שם עתרה ותפלה מדובקת לגמרי אבל פעמים ־
שלש אמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד וגו׳ ויאשר כפר ענני הנחלץ מאליו ויעתר
כשיבו אל ענין הבריאות אמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר זה הענין כאשר ־
אליהוא לבד יחוכה גם כן מה שאמר לנו זה הענין כאשר איכות הנבואה באמרו כי באחת
ידבר אל ובשתים לא ישורנה בחלום חזיון לילה בנפל תרדמה על אנשים ואחר כן התחיל
לדרוך זה הדעת ולבאר דרכי ענינם טבעיים רבים כספרי הרעם והברק והמטר ־
ישיבת הרוחות ועוד עמהם ענינים רבים מענינו כה״ ר״ל כי המגפה באמרו בגע ימיתו ־
ויחיה לילה והיות השלמות הענינית ירע כבירים לא חקר ויעמד אחרים תחתם והרבה
מאל הענינים וכן המטר וזאת הנבואה אשר באה לאיוב אשר התבאר לו ממנה טעות כל
מה שדמה לא כי בה מבאר שענים טבעיים אם ספר יכולות או ספר איכות עליונה אין ־
ספר עבבים מניע בה לא דבר אחד יותר זכר כם מספר שחקים וכמים ויבול וכמרי
לשון משנייהם כאשר הקריב לנו ויהיה הערת כלה אלו ממה שהיה גלגל הירח וכן עד
אליהוא התעורר ממנו בה ויאמר מלפנו מבהמות ארץ ומשך השמים יחכמנו ורב מה ש
הדריך כאשר ההוא היה בהאר לויתן אשר כלל סגלות גשמיות מפוזרות בבה״ ההולך ורחש
שוחה והמעופף כל אלו הענינים היתה הכונה בהם שאלו הענינים הטבעיים כשלא תהיה יד
הקפר לא יגיע דעתנו להשיג איכות התחדשם ולא לצייר מציאות זה הכח הטבעי בהם איך
התחילו ואיך הנהיגה שידמה למה שנעשהו אנחנו ואיך נשכיל שתהיה הנהגתו ית׳ והשגחתו
בהם דומה להנהגתנו מה שננהיג. ואין השגחתנו כמה שנשגיח בו אבל הרצון לומר אבל זה
השיעור ולהאמין שהוא ית׳ לא יסכל מומר התעלומה כמו שאמר אליהוא עם כי שעיני על דרכי
איש וכל צעדיו יראה אין חשך ואין צלמות להסתר שם פעלי און ואמנה אין השגחתו כענין
השגחתנו ולא ענין הנהגתו לבריאיו כענין הנהגתנו למה שננהיג ולא יקבצם גדר אחד כמו
שיחשוב כל נבוך ואין ביניהם שתוף כי אם בשם בלבד כמו שלא תדמה פעולתנו לפעולתו
ולא יקבצם גדר אחד וכהבדלות הפעולות הטבעיות מן הפעולות המלאכותיות כן הוא הבדל
ההנהגה וההשגחה והכונה האלהית לענינים ההם הטבעיים מהנהגתנו והשגחתנו וכונתנו
בהנהגתנו האנושית למה שננהיג אותו ונשגיח עליו ונכון אליו וזאת היתה כונת ספר איוב
כלו ר״ל להנה זאת הקטה באמונה ולהעיר שילמדו הראיה מן הענינים הטבעיים עד שלא ־
תטעה ותבקש בדמיונך שתהיה ידיעתו כידיעתנו או כונתו והשגחתו והנהגתו ככונתנו ־ ־

והשגחתו והנהגתו וכשידע האדם זה יקל עליו כל מקרה ולא יוסיפו לו המקרים ספקות
על השם יתעלה ואם ידע אם לא ידע ואם ישגיח או יעזוב אבל יוסיפו אלו אהבה כמו שאמר
בסוף זאת הנבואה על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר וכמו שאמרו ז״ל עושים מאהבה
ושמחים ביסורים. ואתה כשתשכיל בכל מה שאמרתיו ההשכלה שצריך להשכיל בו
בזה המאמר והבן ענין כל ספר איוב יתבאר לך הענין והאמיתי שבכל אלו והפשתי כל
ענינו לא ימלט מכל דבר אלא מה שבא בכלל הדברים והמענה המשל כמו שבארתי
לך פעמים בזה המאמר.

פרק כ״ד

ענין הנסיון גם כן מסופק מאד והוא הגדול שבמספקי התורה והתורה
זכרה אותו בששה מקומות כמו שאבאר בזה הפרק. ואמנם מה שהוא
מפורסם לבני אדם מענין הנסיון והוא שיביא השם מכות ומקרים באיש מבלתי שיקדם לו
חטא כדי להרבות שכרו וזאת הפנה לא נזכרה בתורה בלשון מבואר כלל ואין בתורה מה
שיראה פשוטו זה הענין אלא מקום אחד מן ששה מקומות והנה אבאר אחר זה
ענינו אבל פנת התורה הפך זה הדעת הוא אמרו יתעלה אל אמונה ואין עול ולא כל החכמים
גם כן רואים זה הדעת ההמוני שהם כבר אמרו אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון וזה
הדעת הוא אשר צריך שיאמינהו כל בן תורה בעל שכל לא שייחס העול לשם יתעלה חלילה
לו ממנו עד שיאמין נקי וצדיק והוא אשם ושלא התחייב מה שחל עליו. ואמנם
הנראה מן השמועה הנזכרת בתורה במקומות ההם שהם באו בענין הנסיון והכוונה עד
שידע השם יתעלה אמונת האיש ההוא או תמימותו או יכולת עבודתו וזה הענין הוא המספק
הגדול וכל שכן ענין העקדה אשר לא ידעה בלתי השם והם שניהם ונאמר להם עתה
ידעתי כי ירא אלהים אתה וגו׳. וכן אמרו כי מנסה ה׳ אלהיכם אתכם וג׳ וכן אמרו לדעת
את אשר בלבבך התשמר מצותיו אם לא. והנני מבאר לך כל אלו הספקות. דע כי כל נסיון
שבא בתורה אין כונתו וענינו אלא שידעו בני אדם מה שצריך להם לעשותו ומה שראוי
להאמינו וכאלו ענין הנסיון שיעשה מעשה אחד אין הכונה גוף המעשה ההוא אבל הכונה
שיהיה משל שילמדו ממנו וילכו אחריו כאמרו לדעת כי אני ה׳ מקדשכם אשר ענינו

לדעת הישכם אוהבים וגו׳ ואין פירושו שידע השם זה כי הוא כבר ידעו קודם לנסות

שידעו האומות כן אמר כשיקום מתפאר בנבואה ויראו אותותיו המיוחדות לחשב אמת
בדבריו דע שהוא ענין שירצה השם יתעלה להודיע לאומות שעור האמינכם באמתת תורתו
והשגתכם אמתתו ושאינכם נפתים בהפתת מסית ולא יפסד אמונתכם בשם למען יכון אליה
כל מבקש אמת ויבקשו מן האמונות מה שהוא קים זה הקיום אשר לא יפנו ממנו לעשיית
מופת מפני שהוא קדושה אל הנמנעות כי לא יועיל עשיית המופת רק לאומר האפשר
כמו שבארנו במשנה תורה ואחר שיתבאר שענין לדעת הנה הוא שידעו בני אדם כן אמרו
במן למען ענתך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותיו אם לא שענינו לדעת
האומות זה וישתפרסם לעולם שמי שינתן לעבודת ה׳ יכלכלהו מאשר לא יחשב ויעל זה
הענין בעצמו נאמר במן בתחלת הדבר למען אנסנו הילך בתורתי אם לא רוצה כי שיכון

כזה הבחון ויראה אם ההמסר לעבדתו מועיל ומספיק אם איננו מספיק · ואמנם אמרו
גם כן פעם שלישית המאכילך מן במדבר אשר לא ידעון אבותיך למען ענותך ו
ולמען נסותך להטיבך באחריתך הוא מבואר לחשב שפעמים יעשה השם האיש להרבות
שכרו ואין אמונת הענין כן אבל ענין אל הדברים אחד משני ענינים · האחד מהם הוא
הענין הנכפל במן במאמר הראשון ובשני והוא להודיע אם ההמסר לשם מספיק ו
בכלכלה ומנוח מן העמל והטורח אם אין · או יהיה ענין לנסותך להוליך מאמרו ו
אשר לא נסתה כף רגלה כאילו היה אומר שהוא ית' הקדים להרגילכם הטורח במדבר
להרבות טובתכם כשתבואו לארץ וזה אמת כי היגיעה מן העזרה אל המנוחה יותר
ערבה מההתמדה על המנוחה וידוע שלולא טרחם ועמלם במדבר לא היו יכולים
לכבוש הארץ ולהלחם בישיבה הנה אמירה התורה וזה כי אמר להם פן ינחם העם
בראותם מלחמה וג' ויסב אלהים את העם וג' כי המנוחה תסיר הגבורה ותשך הפרנסה
והעמל יתן הגבורה והיא הטובה אשר בא בזה הענין באחריתם ואמנם אמרו ו
כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים הוא הענין בעצמו הנאמר במשנה תורה כמו ש
יתבאר בשם כי כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת וגו' אשר כבר בארתו ענינו כן הנה
במעמד הר סיני אמר להם לא תיראו שזה המראה הגדול אשר ראיתם לא היה רק
שיגיע לכם האמת בראית הענין כאמור שכשיעשה ה' אלהיכם אתכם בנביא שקר ויאמר
בראות מה ששמעתם אותו להודיע שעור אמונתכם שתעמדו על אמונתכם ולא ו
ימעך קשוריכם ואילו היה בא אליכם על ידי שליח ואומר אליכם מה שנאמר [illegible]
ולא השמיעוהו היה אפשר שתחשבו לאמת מה שכפי ואולי בשיבוא לכם בסתירת מה
שהגיד אותו לכם לולא ששמעתם אותו בזה המראה · ויאמר ענין אברהם ב
עקדה שני ענינים גדולים הם מעלת התורה · הענין האחד הוא להודיע איך גבול ו
אהבת השם ויראתו עד היכן היא מגעת ועל כזה השנן אשר לא ידמה לו לא נהגה
מזון ולא נהיגה עטו אבל הוא מופלג מכל מה שאפשר שיבוא במציאות ממה שלא
ידומה שתבא בו איש ישיה אליו והוא שיהיה איש עקר בתכלית הזקנה ויולד יכול ו
עושר גדול ויש נכבד יבוחר שישאר יורש אחריו ונולד לו בן אחר היאוש איך יהיה
חשקו בו ואהבתו אותו אבל ליראת השם ית' ולאהבתו לקים מצותו בהוליך האהוב
והענין אל מה שקיה בו והסכים לשחוט אותו אחר מהלך ——— ימים כי אילו היה רוצה
לעשותו לשעתו בבא המצוה אולי היה פעולת בהלה בבלתי השתכלות · ואמנם עשותו
זה אחר ימים מעט בא המצוה אולי היה המעשה במחשבה והשתכלות אמתי וכוונה
חק מצותו ואהבתו ויראתו ושאין צריך להשגיח בענין אחר ולא לשער הפעולה אלא
כי אברהם אבינו לא מיהר לשחוט ויצחק לקחת מהשם שיהרגהו או ירשעהו אבל
למה שיתפרסם לכל אדם לאהבתו ית' ויראתו לא לתקות גמול ולא ליראת עונש כמו
שבארנו במקומות רבים ואמר המלאך לו כי עתה ידעתי וג' ה"א עבור המעשה אשר

כי הקדוש ירצה אלהים גמור ידעו כל בני אדם גבול יראת יי מה הוא ודע שכבר חזק זה
הענין בתורה ובאר ואמר שתכלית התורה כלה בכל מה שכללה אותו ממצות עשה
וממצות לא תעשה ומיעודים וספורים אמנם היא דבר אחד והוא יראת השם ית׳ והוא
אמרו והיה אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובה בספר הזה ליראה
את השם הנכבד וג׳ וזהו אחד משני ענינים המכוונים בעקדה· והענין השני להודיע
אותנו איך יאמינו הנביאים באמתת מה שיבואם מאת השם בנבואה שלא יחשוב החושב
בעבור שהוא בחלום ובמראה כמו שבארנו ובאמצעות הכח המדמה שפעמים לא
יהיה מה שישמעוהו או מה שימשל להם אמת או יתערב בו קצת ספק ורצה להודיע
שכל מה שיראה הנביא במראה הנבואה הוא אמת ויציב אצל הנביא לא יסתפק בדבר
ממנו אצלו כלל ודינו אצלו כדין הענינים הנמצאים כולם המושגים בחושים או בשכל
והראיה על זה הסכים אברהם לשחוט בנו יחידו אשר אהב כמו שצוה ואע״פ שהיתה
המצוה ההיא בחלום או במראה ולו היו הנביאים מסתפקים בחלום הנבואה או היה
אצלם ספק במה שישיגוהו במראה הנבואה לא היו ממהרים לעשות במה שימאנהו
הטבע ולא היה מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגדול מספק ובאמת היה ראוי
שיהיה זה הענין על יד אברהם אבינו ובנו יצחק ר״ל העקדה כי אברהם אבינו הוא אשר התחיל
להודיע היחוד ולקיים את הנבואה ולהשאיר זה הדעת אחריו תמיד ולמשוך בני אדם אליו אמר נ״א האמונה
כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וג׳ וכמו שנמשכו אחר דעותיו האמתיות המועילות
השמועות ממנו כן צריך שימשכו אחר הדעות הנלקחות מפעולותיו וכל שכן זאת הפעולה
אשר אמת בה פנת אמונה והודיע בה תכלית יראת יי ואהבתו להיכן היא מגעת·
כן צריך שתבין ענין הנסיונות לא שהשם ית׳ ירצה לבחון אדם ולנסותו עד שידע
מה שלא היה ידוע מקודם חלילה לו חלילה מאד שידמוהו הפתאים הסכלים ברוע
מחשבתם ודע זה·

פרק כ״ה

הפעולות יחלקו לפי כונת תכליתם לארבעה חלקים אם פעולת הבל
אם פעולת שחוק או פעולת ריק או פעולה טובה· אמנם הפעולה אשר
יאמר לה ריק היא הפעולה שיכוין בה פועלה תכלית אחת ולא תגיע התכלית ההיא אבל
ימנעוה מונעים שאותה תשמע בני אדם יאמרו הרבה פעמים טרחת לריק לבד שטרחו
לבקש איש ולא ימצאוהו או טרח בסחורה ולא הרויח בסחורתו ויאמרו גם כן השתדלותנו
וטרחנו בזה החולה היה לריק כשלא ירפא וכן כל הפעולות אשר יבקש בהם תכליות
ולא יגיעו התכליות ההם· ופעולת ההבל היא הפעולה אשר לא יכון בה תכלית כלל כמו
שיתעסקו בידם קצת בני אדם כשהם חושבים ובפעולות המשוגעים והנבהלים· ופעולת
השחוק היא הפעולה אשר יכון בה תכלית פחותה ר״ל שיכון בה ענין בלתי הכרחי ולא מועיל
תועלת גדולה כמי שירקד לא לכונת התעמלות להטיב העכול או שיעשה מעשים
הבליהם לשחק מהם ואמר שזאת הפעולה שחוק בלא ספק וזה יתחלף כפי כונת הפועלים

ובלהיותם כי יש דברים רבים הנבראים אין תועלתם גדולה אצל האנשים ואצל אחרים לא
תעריך כלל כהתעמלות הגוף כפי התחלת מינו אשר הוא הכרחי להתמיד הבריאה על
מה שצריך אבל מי שידע חכמת הרפואות ובפרט שתועלתה גדולה אצל אנשי החכמה
כי אשר יעשה פעולת ההתעמלות להתמיד כי הבריאות צריך כבחר או הדבקות או
משיכה הידים או עגולת העשיה או פעולת יכון בהם הכוונה כעשית הקולמוס ועשית
הכדור יהיה אצל אנשים כלים פעלת שחוק ואצל חכמים אינה שחוק · והפעולה ה העי
טובה היא הפעולה אשר עשאה הפועל לכונת תכלית נכבדת ר"ל הכרחית או מועלת
והגיע התכלית ההיא ואולם חלוקה שיראה לי שאין להלוק עליה כדבר יהוי עמל פועל
פעלה אחת אפשר שיכון בה תכלית ואפשר שלא יכון וכל תכלית מכוונת פעמים תהיה
נכבדת ופעמים תהיה פחותה ופעמים תגיע ופעמים לא תגיע וזה מה שתאמרהו החלוקה
ההכרח · ואחר בארי זה אומר שאי אפשר לבעל שכל לאמר שדבר מפעלות השם הבל או
הבל או שחוק אך לפי דעתנו אנחנו וגם לפי דעת כל נמשך אחר תורת משה רבינו ע"ה
פעולותיו כלם טובות מאד הנה וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד וכל מה
שעשה ית' בגלל דבר המעשה ההוא הוא הכרחי במציאות הדבר ההוא המכוון או מועיל מאד
והמשל כי מזון כ"ה הכרחי בעמידתו ומציאות העין מועיל מאד בהשארו ולא כן כמזון ולא
השאר כ"ה רבה זמן ולא כן כחושים לזה התועלות המגיעות לכ"ה בהשגתם · וכן היה גם כן
דעת הפילוסופים שאין בטבעים פעולה דבר על דרך ההבל ר"ל בכל מה שאינו מלאכותי הם כל הטבעיים
פעולה שביקש בהם תכלית אחת אין הפרש בין שידע התכלית ההיא או לא נודעה · ואמנם
זה הכת מאנשי העיון אשר חשבו שהשם לא יעשה דבר בגלל דבר ואין שם סבה ולא
מסובב אבל פעולותיו כולם לפי הרצון ולא יבקשו להם תכלית ולא יאמר למה עשה זה
אבל יעשה מה שירצה ואינו נמשך אחר חכמה יהיו פעולות השם ית' אם כן אצל אלו נכבדות
כדרך ההבל וגם יותר פחיתות מפעולת ההבל כי המתעסק בהבל לא יכון התכלית יהיה עבה
בלתי יודע מה שעושה ומכין אלא אלה התכלית כלל ולא לדבר התועלת רק שיהיה בפעולותיו יהבט אבל אלו יודע היה שעשה ואמין
ית' דבר על דרך השחוק שיחויב גלוי בתחלת המחשבה ולא תכוע לשגגין כי שחשב שיהיה
נכרי לשחוק ממש כמו אדם והמביא לזה הסכלות בטבע ההויה וההפסד ושכחת העקר יהוא
שהכונה כולה להמציא כל מה שאפשר מציאותו כפי מה שתחייבהו אותו ואמנם חלוק זה
לא גזרה אותו חכמתו כלל אם כן היה נמנע כבחינת הויית הנמנע שישכר אחר גזרה
חכמתו ואמנם לו האומרים שפעולת השם ית' כולם לא כון בהם התכלית כלל הגיעם לזה
הכרח יהוי בחינת כל המציאות לפי דעתם שהם אומרים מה התכלית מציאות העולם כעצמו
ויעל כרחם יאמרו כמאמר כל מי שיאמר בחדוש העולם שכן רצה השם לא לעלה אחרת
ואמשיכו זה בחלקי העולם כולם עד שלא יודו שיעקב הכוונה הענבית ובהויה הקרנית
היא מפני עביר הרוח החוצה עד שישיג מה שישיג אבל לא ישימו זה סבה בראות כלל ולא
נקבה זאת המחויבה ולא השמיה אשר עליה בחירה מפני הראות אבל כן רצה השם אעפ"כ

שהיה הדעות יקשר בחלוקה זה · וכבר עוררנו אנחנו קצת ספקים שמשמעם בתחלת
הענין זה הענין באמרו כל אשר חפץ יי׳ עשה וגו׳ ובאמרו ונפשו אותה ויעש · ובאמרו ומי
יאמר לו מה תעשה ושבן אלו הפסוקים ובאנו בהם אות שהדברים שיגיעו השם יעשו ב
הכרח ואין שם מונע שימנע מהעשיה אשר אלו שהוא יתי׳ לא ירצה אלא יקשר ואלו כל
אפשר אלא מה שגזרה חכמתו להיותו כך וכן הגלגל הטוב בתכלית הטובה שירצה
השם לעשותו לא יגדיל כחו ויכון חסרון הפעל ההוא מונע ואין לו חושך וזהו דעת כל
בעל דת ודעת הפילוסופים גם כן וכן הוא דעתנו אנחנו שעם מה שנאמינהו שהעולם
מחודש רב חכמינו ויודעו לא ידמינו שזה כרצון לבד לא בזולתו אבל יאמרו שחכמתו ית׳
אשר תכלית ממנו השגתה חיבה מציאות זה העולם בכללו בהכרח כאשר נמצא החכמה
ההיא בעצמה אשר לא תשתנה חיבה ההעדר קודם שנמצא העולם המצא זה הענין
נזכר לחכמים הרבה כמו׳ את הכל עשה יפה בעתו וזה כלו לברוח ממה שצריך לברוח
ממנו והוא שעשה הפועל פעלה ולא יכון בה תכלית כלל כן אמונת המון חכמי תורתנו ·
וכזה באו נביאינו והוא שחלקי הפעלות הטבעיות כלם מתוקנות מסודרות נקשרות קצתם
בקצתם וכלם סבות ומסובבות ואין מהם דבר להבל ולא לשחוק ולא לריק אבל פעולות
חכמה גדולה כמו שאמר מה רבו מעשיך יי׳ כלם בחכמה עשית ונאמר וכל מעשיו
אמונה ונאמר יי׳ בחכמה יסד ארץ וזה נמשך הרבה אין צריך שיאמין חולקי והענין הה
פילוסופי יגזור כן שאין שם דבר הבל ולא דבר שחוק ולא דבר בטלה בכל פעולות הטבע וכל
שכן בטבע הגלגלים שהם יותר מתוקנים ומסודרים כפי מעלת החומר שלהם · ודע שרוב
הספקות המביאות למבוכה בבקש תכלית מציאות העולם בכללו או תכלית כל חלק מחלקיו
אמנם שרשי טעות האדם בעצמו ודמיונו שהמציאות כלו בעבורו לבד והסכלות בטבע זה
החומר השפל וסכלות המכוון הראשון והוא המציא כל מה שאפשר מציאותו כי המציאות
טוב בלא ספק ומפני הטעות ההוא וסכלות שני הענינים האלה יתחדשו הספקות והמבוכות
עד שיראו קצת פעולות השם שחוק וקצתם הבל וקצתם ריק ודע שאשר סבלו וזאת ההרחקה
עד שיהיו פעולות השם אצלם כפעולות ההבל אשר לא יכון בהם תכלית כלל ואמנם כזה ו
משום שהם נמשכות אחר חכמה שלא יביא אל המאמר בקדמות העולם וכגזרי הטבע
כזה וכבר הודעתך דעת תורתנו בזה הענין והוא שראוי להאמינו שאין הרחקה באמרנו ·
שכל אלו הפעולות מציאותם והעדרם נמשך אחר חכמתו ית׳ ואמרנו שבכל הרבה מאפני ה
חכמה כפעולותיו ועל זה הדעת יסדה תורת משה רבי׳ כלה כי התחלה וירא אלהים את כל
אשר עשה והנה טוב מאד ובו השלימה הצור תמים פעלו וגו׳ וכשתחקר זה הדעת זה
דעת הפילוסופי כהשתכל כל הפרקים הקודמים בזה המאמר העולם בזה הענין לא
המצא בינהם מחלוקה כלל בדבר מחלקי מציאות כלם ולא המצא מחלוקת אלא במה ש
בינהם מקדמות העולם אצלם וחדושו אצלנו והבן זה ·

ולא יגדיל כחו
יכין ולא ימעט

פרק כו׳ כמו שחלקו אנשי העיון מבעלי התורה אם מעשה י״י נמשכים אחר
חכמה או אחר הרצון לבד לא לבקשת תכלית כלל כן חלקו זאת
המחלוקת בעצמה במה שנתן לנו מן המצות שיש מי שלא יבקש לזה סבה כלל ויאמר
שהמצות כולם נמשכות אחר הרצון לבד ויש מי שיאמר שכל מצוה ואזהרה מהם
נמשכת אחר החכמה והמכוון בה תכלית אחת ושהמצות כולם יש להם סבה ומפני תו-
עלת צוה בהם והיות לכולם עלה לא שאנחנו נסכל עלת קצתם ולא נדע אפני ה-
חכמה בהם הוא דעתנו כולנו ההמון והסגולות וכתובי התורה מבוארים בזה חקים
ומשפטים צדיקים משפטי י״י אמת צדקו יחדו ואלו שנקראים חקים כשעטנז וכשר
בחלב ושעיר המשתלח אשר כתבו עליהם ז״ל ואמרו דברים שחקקתי לך ואין לך ואחרים
רשות להרהר בהם והשטן מקטרג עליהם ואומות העולם משיבין עליהם לא יאמין
המון החכמים שהם ענינים אין סבה להם כלל ולא מבקש להם תכלית כי זה יביא לפעולות
ההבל כמו שזכרנו אבל יאמין המון החכמים שיש להם עלה ר״ל תכלית מועלה על כל
פנים אלא שנעלמה ממנו אם לקוצר דעתנו או לחסרון חכמתנו כל המצות אם כן יש
להם סבה ר״ל כי למצוה ההיא או לאזהרה יש תכלית מועלה מהם מה שהתבאר לנו
צד התועלה בהם כאזהרה מן הרציחה ומן הגנבה ומהם מה שלא התבארה תועלתם
כמו שהתבארה בנזכרים כאסור הערלה וכלאי הכרם והם אשר תועלתם מבוארת אצל
ההמון יקראו משפטים ואלו שאין תועלתם מבוארת אצל ההמון יקראו חקים ויאמרו
תמיד כי לא דבר ריק הוא מכם ואם ריק הוא מכם ר״ל שאין ענינו לו המצות דבר ריק
שאין תכלית מועלה ואם יראה כדבר ממצות שענינו כן החסרון הוא מהשגתכם וכבר
ידעת הדבר המפורסם אצלנו ששלמה ידע סבת המצות כולם מלבד פרה אדומה ו
שהשם וכן אמרם שטעם העלים סבת המצות שלא יזולזלו בהם כמו שאירע לשלמה בשלש
מצות אשר התבארה עלתם ועל זה העקר נשמו כל דבריהם וכתובי הכתובים יורו עליו
אלא שאני מצאתי דבר לחכמים בבראשית רבה יראה ממנו בתחלת מחשבה שקצת
המצות אין להם עלה אלא המצוה בהם לבד ולא כוון בהם תכלית אחרת ולא תועלת
נמצאת והוא אמרם שם וכי מה איכפת ליה להקב״ה בין מי שהוא שוחט מן הצואר
למי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות
שנ׳ אמרת י״י צרופה ועם היות המאמר הזה עלה מאד שלא ימצא לו דומה ב
דבריהם פרשתי אני בו פירוש תשמעהו עתה עד שלא יצא מסדר דבריהם כלל ולא
נעדר מן השרש המוסכם עליו והוא היות כל המצות לבקש בהם תכלית מועלה כמו שאמ׳
כי לא דבר ריק הוא ואמר לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני אני י״י דובר צדק
מגיד מישרים ואשר צריך שיאמינהו כל מי שדעתו שלמה בזה הענין
היא מה שאספרהו והוא שכלל המצוה יש לה סבה בהכרח ומפני תועלת אחת צוה
בה אבל חלקיה הם אשר נאמר בהם שהם למצוה לבד והמשל בו שהריגת בע״ח

לצרך המזון הטוב מבוארת התועלת כמו שנבאר עתה ואמנם היות
בשחיטה לא בנחירה בפסיקת הושט והגרגרת במקום מיוחד לו וכונתו בהם להקל
בהם את הבריות וכן יתבאר לך ממשלם שוחט מן המפרק לשוחט מן השחיטה אבל
הכונה הדבר הזה כי אשר הביא ההכרח לאכילת בע״ח כון למיתה קלה שבקלות ה
מעשה שאי אפשר הכאה שהוא לא בכחה וכיוצא בו והשחיטה אפשר בכל דבר ולכוין
מיתה קלה התנו חדוד הסכין ואשר ראוי להמשיל בזה מענין החלקים הוא הקרבן
כי המצוה בהקרבת הקרבן יש לה תועלת גדולה מבוארת כמו שאני עתיד לבאר אבל
היות הקרבן האחד כבש והאחר איל והיות מספרם מספר מיוחד זה אי אפשר
לתת עלה כלל וכל מי שיטריד עצמו לתת סבה בדבר מאלו החלקים הוא בעיני מתע
משתגע שגעון ארוך ואינו מסיר בזה הרחקה אך מוסיף הרחקות ומי שידמה
שאלו יש להם סבה רחוק מן האמת כמי שידמה שהמצוה היא כלה אין תועלת
נמצאת · ודע שהחכמה חייבה ואם תרצה אמור שההכרח מביא להיות שם חלקים
שאין להם סבה וכאילו הוא דבר נמנע בחק התורה שלא יהיה בה דבר מזה המין
ואפני ההמנעות בו שאמרך למה היה כבש ולא היה איל השאלה היא בעינה
היתה מתחייבת אילו נזכר איל של מקום כבש שאי אפשר מבלתי מין אחד · וכן
למה היו שבעה כבשים ולא היו שמונה או עשרה או עשרים שאי אפשר מבלתי מ
מספר בהכרח וכאילו ידמה זה לטבע האפשר שאי אפשר מבלתי היות אחד מן ה
האפשרים כי זאת השאלה תתחייב אילו היה הנערך האפשר האחר מקום זה והודע
זה הענין והבינהו · ואשר אמרו כי תמיד מהיות לכל מצוה סבה ואשר ידע מהן ה
שלמה היא תועלת המצוה ההיא בכלל לא חקירת כל חלקיה ואחר שהענין כן הנני
רואה לחלוק השש מאות ושלש עשרה מצוה לכללים רבים ויהיה כל כלל כולל ד
מצות רבות שהם ממין אחד או קרובים בענינם ואגיד לך סבת כל כלל מהם ואר׳
ואראה תועלתו אשר אין ספק בה ולא מרחה ואחר כן אשוב לכל מצוה מפני
עצמה מהמצות ההם אשר יכללם הכלל ההוא ואבאר לך סבתה עד שלא ישאר
מהם רק קצת מצות מעטות מאד הם אשר לא התבארה לי סבתם עד היום · וכן
התבאר לי גם כן קצת חלקי מצות ותנאי קצתם ממה שאפשר לתת סבתו והנה
תשמע אחר כן כל זה ואי אפשר לי לבאר לך אלו הסבות כולם לא אחר שאקדים
לך פרקים רבים יכלול בהם הקדמות מועילות הבנת לזה הענין אשר כונתו והסד
אלה הפרקים אשר אתחיל בהם עתה ״

ואמרו לך זה המשל ימצא בדבריהם ז״ל
שוחט מן המפרק לשוחט מן השחיטה · אבל כו׳

ק׳ היו שבעים אם היו שמונה או

ואין ראוי לשאול למה היה זה האפשר ולא
היה זולתו מן האפשרים כו׳

פרק כ״ז

כונת כלל התורה שני דברים והם תקון הנפש ותקון הגוף · ו
אמנם תקון הנפש הוא שינתן להמון דעות אמתיות כפי ה
יכלתו ולפי זה יהיה קצתם בפי׳ וקצתם במשל שאין בטבע ההמון לסבל השגת

השגת הענין ההוא כפי מה שהוא · ותקון הגוף יהיה בתקון עניני מחיתם קצתם עם
קצתם וזה הענין ישלם בשני דברים · האחד מהם להסיר החמס מביניהם והוא שלא יעשה
כל איש מבני אדם הישר בעיניו וכרצונו וכפי יכלתו אבל יעשה כל אחד מהם מה שבו
תועלת הכל · והשני ללמד כל איש מבני אדם מדות מועילות בהכרח עד שיסודר
סדר המדינה · ודע ששתי הכונות האלה האחת מהם בלא ספק קודמת במעלה
והיא תקון הנפש ר״ל נתינת הדעות האמתיות והשנית קודמת בטבע ובזמן ר״ל תקון
הגוף והיא הנהגת המדינה ותקון עניני יושביה כפי היכולת וזאת השנית היא הצריכה
יותר תחלה והיא אשר הפליג להקדים בה ולדקדק בחלקיה כלם מפני שאין להגיע אל
הכונה הראשונה אלא אחר שיגיעו אל השנית הזאת והוא שכבר התבאר במופת שה
אדם יש לו שתי שלמיות שלמות ראשון והוא שלמות הגוף ושלמות אחרון והוא
שלמות הנפש ושלמותו הראשון הוא שיהיה בריא על הטוב שבעניניו הגשמיים וזה
לא יתכן אלא במצאו צרכיו בכל עת אשר יבקשם והם מזונותיו ושאר הנהגת גופו מ
דירה ומרחץ וזולתם וזה לא ישלם לאיש אחד לבדו כלל אי אפשר להגיע כל אדם
אל זה השיעור אלא בקבוץ המדיני כמו שנודע שהאדם מדיני בטבע ושלמותו האחרון
הוא שיהיה משכיל בפעל ר״ל שיהיה לו שכל בפועל והוא שידע כל מה שביכולת האדם
לדעתו מכל הנמצאות כפי שלמותו האחרון · ומבואר הוא שזה השלמות האחרון אין
בו מעשים ולא מדות אמנם הוא דעות לבד וכבר הביא אליהם העיון וחייבה אותם ה
חקירה ומבואר הוא גם כן שזה השלמות האחרון הנכבד אי אפשר להגיע אליו אלא
אחר הגיע השלמות הראשון כי האדם אי אפשר לו שיצייר מושכל ואפי׳ אם ילמדוהו
אליו כל שכן שיתעורר לו מעצמו בעוד שיש לו כאב או רעב חזק או צמא או חום
או קור חזק אבל אחר הגיע השלמות הראשון אפשר להגיע אל השלמות האחרון
אשר הוא הנכבד בלא ספק והוא סבת החיים המתמידים לא זולתו והתורה האמתית
אשר בארנו שהיא אחת ואין זולתה והיא תורת משה רבי׳ ע״ה אמנם באה להמציא לנו שתי
השלמיות יחד ר״ל תקון עניני בני אדם קצתם עם קצתם בהסיר העול ובקנית המדות
הטובות המעולות עד שתתקן עמידת יושבי הארץ והתמידם על סדר אחד להגיע כל
אחד מהם אל שלמותו הראשון · ותקון האמונות ונתינת דעות אמתיות באשר יגיע
השלמות האחרון וכבר כתבה התורה שתי השלמיות והגידה אלינו שתכלית כל התורות
כלם הוא להגיע אליהם · אמר ית׳ ויצונו ה׳ לעשות את כל החקים האלה ליראה
את ה׳ אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה · והקדים הנה השלמות האחרון לפי
מעלתו כמו שבארנו שהוא התכלית האחרון והוא אמרו לטוב לנו כל הימים הנה ידעת
אמרם ז״ל בפי׳ למען ייטב לך והארכת ימים לעולם שכלו ארוך כן אמרו הנה לטוב לנו
כל הימים הכונה הענין בעצמו ר״ל להגיע אל העולם שכלו טוב וארוך והוא העמידה
המתמדת · ואמרו לחיותנו כהיום הזה זאת העמידה הגשמית הראשונה הנמשכת

לעולם שכלו טוב

הראיה הנמשכת קצת זמן אשר לא תשלם מסודרת לא בקבוץ המדע כמו שבארנו

פרק כח

ממה שצריך שתתעורר עליו הוא שתדע שהדעות האמתיות אשר בהם יגיע השלמות האחרון אמנם נתנה התורה מהם תכליתם וקראה להאמין בהם בכלל והוא מציאות השם ית' ויחודו וידיעתו ויכלתו ורצונו וקדמותו אלו כלם תכליות אחרונות לא יתבארו בפרט מוגבלות אלא אחר ידיעות דעות רבות' ועוד קראה התורה להאמין קצת אמונות שאמונתם הכרחית בתקון ענין המדינה כאמונתנו שהוא ית' יחר אפו במי שימרהו ולזה ראוי שייראוהו ויפחדו ממרותו ואמנם שאר הדעות האמתיות בכלל זה המציאות אשר הם החכמות העיוניות כלם כפי רב מיניהם אשר בהם יתאמתו הדעות ההם אשר הם התכלית האחרון אעפ"י שלא צותה התורה עליהם בפירוש כמו שצותה על הראשונות אבל צוה עליהם בכלל והוא אמרו לאהבה את י"י וכבר ידעת מה שבא מחוזק המצוה באהבה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך וכבר בארנו במשנה תורה שזאת האהבה לא תתכן אלא בהשגת המציאות כלו כפי מה שהוא ובחינת חכמתו בו' וזכרנו גם כן שם הערת החכמים על זה הענין והתועלת ב ידוע מכל מה שהקדמנוהו עתה בזה הענין הוא שכל מצוה אין הפרש בין שתהיה מצות עשה או מצות לא תעשה שיהיה ענינה להסיר העול או להעיר על מדה טובה מביאה לטוב חברה או נתינת דעה אמתית שראוי להאמינה אם לפי הענין בעצמו או בהיותו הכרחי בהסיר העול או בלמוד מדות טובות שהמצוה ההיא מבוארת התועלת גלוית התועלת ואין במצות ההם לבקש תכליתם כי לא נבוך אדם כלל ולא שאל למה נצטוינו באהבת קרובנו את קרובנו ובכל אשר עבבו בהם בני אדם ויחלקו הדעות עד שאמרו קצתם כי אין תועלת בהם כלל אלא מצוה לבד ואמרו אחרים שיש להם תועלת ונעלמת ממנו והם המצות אשר לא יראה מפשוטם תועלת באחד מהשלשה ענינים אשר זכרנו ר"ל לומר שלא יתנו דעה מן הדעות האמתיות ולא ילמדו מדה טובה ולא ירחיקו העול אבל הנראה מענינם שאין מבוא למצות ההם לא בתקון הנפש בנתינת אמונה ולא בתקון הגוף בנתינת דרכים ישרים מועילים בהנהגת המדינה או בהנהגת הבית כאזהרת שעטנז וכלאים ובשר בחלב והמצוה בכסוי הדם ועגלה ערופה ופטר חמור ובכורו כהם ויתנו עתה להשמיעך באור כלם ונתינת כונת התורה המבוארת באלה מלבד חלקים ויפות מעטות כמו שזכרתי לך ואבאר שכלם לו וכיוצא בהם או לקצר מהם שיהיה להם מבוא באחד מן השלשה ענינים אם תקון אמונה או תקון עניני מדינה אשר לא ישלם כי אם בשני דברים בהסיר העול ובלמוד מדות טובות והבן מה שאמרנוהו באמונות כי פעמים שתתן התורה אמונה דלהות היא המכוונת לא זולת זה כאמונת ה ייחודו וקדמות השם ושאינו גוף ופעמים תהיה האמונה ההיא הכרחית להסיר העול או לקנות מדה טובה כאמונה שהשם יחר אפו על מי שיעשוק כמו שאמר וחרה אפי וגו'

לא

להאמין שהשם אחד הוא לבדו המוחש ... והיא ... טהבק

וכאמונה שהוא ית' ישמע צעקת העשוק מן המאונה מיד והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי
חנון אני

פרק כ"ט

ידוע שאברהם אבינו ע"ה גדל באמונת הצאבה ודעתם שאין אלוה רק
הכוכבים וכשאודיעך בפרק הזה ספריהם הנעתקים עתה בלשוננו
אשר שבהן ללשון ערב ודברי הימים שלהם הקדומים ואגלה לך דעתם מהם יתבאר
לך האמרם בבאור שהכוכבים הם האלוהות והשמש הוא האלוה הגדול וכן אמרו שאר
הכוכבים החמשה אלוהות אבל שני המאורות הם יותר גדולים והצאבה אומרים
שהשמש הוא אשר ינהיג העולם העליון והשפל כזה הלשון אמרוהו ותמצאם שוכרים
בספריהם ההם ודברי הימים שלהם ענין אברהם אבינו אמרו כזה הלשון ואמנם אברהם
שגדל בכותא כשחלק על ההמון ואמר שיש פועל זולתי השמש טענו עליו כך
וכך וזכרו בטענותיהם מה שהוא מבואר גלוי מפעולות השמש במציאות ואמ' להם
ר"ל אברהם צדקתם היה כגרזן ביד החוצב בו ואחר כן זכרו קצת מטענותיו עליהם
וסוף הענין ההוא וזכרו שהמלך שם אותו בבית הכלא ושהוא התמיד לטעון עליהם
ימים והוא בבית כלאו ואחר כן פחד המלך שיפסיד עליו מלכותו וישיב בני אדם
מאמונתם וגרשו לקצה המזרח אחר שלקח כל אשר לו תמצא זה הענין מבואר
כן בספר הנקרא העבודה הנבטייה ולא זכרו מה שבא בספרינו הנאמנים ולא מה
שבא אליו מן הנבואה מפני שהם מכזיבים אותו לחלקו על דעתם הרע ואין ספק אצלי
שהוא עליו השלום כאשר חלק על דעת בני אדם כולם שהיו מהללים ומגדפים ומבזים
אותו הטועים ההם וכאשר סבל הכל בעבור השם וכן הדין לעשות לכבודו נאמר לו
ואברכה מברכיך ומקללך אאור והיה אחרית ענינו מה שנראהו מהסכמת רוב אנשי ה
העולם להגדילו ולהתברך בו עד שיתיחסו אליו מי שאינו מזרעו ואין חולק עליו ולא
מי שיסכל מעלתו לבד שארית האומה העלולה אשר נשאר בקצוות הארץ כטורקי
הנודד בקצה הצפון וההנדיים בקצה הדרום כי אלו הם שארית אמונת הצאבה כי היא
היתה אמונה שמלאה כל הארץ ותכלית מה שהגיע אליו עיון מי שהתפלסף מהם
הם שדמו שהשם רוח הגלגל ושהגלגל והכוכבים הם גויה והשם ית' רוחם כמו
שזכר זה אבו בכר בן אלצאיג בפי' השמע ולזה האמינו הצאבה כלם קדמות העולם
שהשמים אצלם הם האלוה וחשבו שאדם איש נולד מזכר ונקבה כשאר בני אדם לבד
שהם מגדלים אותו ואומ' שהוא נביא שליח הלבנה ושהוא קרא לעבודת הלבנה
ושיש לו חבורים בעבודת האדמה וכן אמרו הצאבה שנח עובד אדמה היה ושלא היה
רוצה בעבודת הצלמים ולזה תמצא הצאבה כלם מגנים נח ויאמרו שלא עבד צלם
לעולם וכן זכרו בספריהם שהוכה ויושם בבית הסהר מפני שהיה עובד השם וספרו
ממנו מה שספרו וחשבו ששת חלק על דעת אדם אביו בעבודת הירח ויביאו כזבים
מכזבים לשחוק מורים על חסרון דעת גדול ועל היותם רחוקים מן הפילוסופיה ושהיו

מתכלית הסכלות אמרו על אדם כי כאשר יצא מאקלים תשאם הקריב להיות ונכנס
באקלים בבל הביא עמו פליאות מהם אילן שלזהב צומח בעל עלים וענפים ואילן
שלאבן דך והביא עלה שלאילן שלא ישרפהו האש והגיד על אילן שמסך על עשרת
אלפים איש וארכו בקומת אדם והביא עמו שתי עלים כל אחד מהם מכסים בו שני
אנשים ויגדו מאלו ההבלים פליאות ואני תמיה מאנשים שיחשבו שהעולם קדמון
ויאמינו עם זה מציאות אלו הנמנעות בטבע למי שידע הענין הטבעי וכוונתם בזכרון אדם
וכל מה שמייחסים אליו היא לחזק דעתם בקדמות העולם עד שימשך אחר זה שהכוכבי׳
והגלגלים הם האלוה וכאשר יצא שאחרו שלעולם והתבאר לו שיש אלוה נפרד לא גוף
ולא כח בגוף ושכל אלו הכוכבים והגלגלים מעשיו והבין שקרות ההבלים ההם אשר גדל
עליהם התחיל לסתור אמונתם ולגנות דעתם ופרסם מגרם וקרא בשם ה׳ אל עולם קריאה
שכוללת מציאות האלוה והתחדש העולם מאתו ולפי הדעות ההם הנבאות העמידו
צלמים לכוכבים צלמי הזהב לשמש וצלמי הכסף לירח וחלקו המתכות והאקלימים
לכוכבים ואמרו שהאקלים הפלוני אלוה הכוכב הפלוני ובנו ההיכלות ושמו בהם הצלמים
וחשבו שכחות הכוכבים שופעת על הצלמים ההם וידברו הצלמים ההם ויבינו וישכילו
וישימו בני אדם להנבא ויודיעו לבני אדם תועלותם וכן אמרו באילנות אשר הם מחלק
הכוכבים ההם כשייחד האילן ההוא לכוכב ההוא ויעשוהו לשמו ויעשה לו ובו כך וכך
השפיע רוחניות הכוכב ההוא על האילן ההוא וידבר עם בני אדם על דרך נבואה ויעבדון
וידבר עמם בעת השנה המיוחד זה כלו כתוב בספריהם אשר אעירך עליהם ואלו היו נביאי
הבעל ונביאי האשרה הנזכרים אצלנו אשר התחזקו בלבם אלו הדעות עד שעזבו את התחזקו
ה׳ וקראו הבעל ענהו כל זה לפרסום הדעות ההם ויתפשטו הסכלות והרבה השגעון כי
עולם אין כזה המין מן הדמיונות ועלה בהם רעות והיה בהם מעונן ומנחש ומכשף
וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וכבר באר כמבואר הגדול משנה
תורה שאברהם אבינו ע״ה לסתור אלו הדעות הנטעות וקריאה חלושה ופיוס בני אדם
ומשך לכם לעבודת השם בהטיבו להם עד שנבא אדון הנביאים והשלים הכונה ויצוה
להרוג המוסרים ההם ומחות זכרם ולשרשם מארץ החיים מזבחותיהם הרעים וגו׳ ואמר
מהמשך אחר דרכיהם ואמר ולא תלכו בחקות הגוי וכבר ידעת שלשון התורה ב
מקומות רבים שהכונה הראשונה מן התורה היתה להסיר ע״ז ומחות זכרה וכל הנתלה
בה וגם לזוכרה וכל מה שמביא לדבר ממעשיה כאוב וידעוני והעברה באש וקוסם ומעונן
ומנחש ומכשף וחובר חבר ודורש אל המתים ולהזהיר מהדמות לדבר ממעשיהם אף
וכל שכן להמשך אחריהם ואמר בתורה בפירוש שכל מה שחשבוהו עבודה לאלהיהם
והתקרבות אליו הוא הדבר המתועב השנוא אל השם והוא אמרו כי כל תועבת ה׳
אשר שנא עשו לאלהיהם ואתה תמצאם וזכרו בספריהם אשר אני עתיד להודיעך
אותם שהם היו מקריבים לשמש לאלהם הגדול שבעה עטלפים ושבעה עכברים

ושבעה שרשים אחרים בקיום האמונה ויספיק כלו האומה לעבוד האלהים. אם כן כל
המצות שבאו באזהרה מע"ז וכל הנתלה בה וכל המביא אליה די המיוחס לה הם מבוארות
התועלת מפני שהם כלם להציל מן הדעות הרעות המגיעות מכל מה שיועיל בעני ה'
שלמיות בענינו שגגון הם אשר גדלו עליהם אבותינו הקדמונים כמו שנאמר בעבר הנהר
ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים והם אשר אמרו
הנביאים האומרים בהם ואחרי לא יועילו הלכו ומה גדלה תועלת כל מצוה שתציל
מזאת הטעות הגדולה ותשיבנו אל האמונה האמתית והוא שיש אלוה בורא כל זה
והוא שצריך שיעבד ויאהב ויירא לא הם הנחשב בהם שהם אלוהות ושזה האלוה האמתי
לא יצטרך בקרוב אליו ולהגיע אל רצונו לדבר שיש בו טורח כלל רק אהבתו ויראתו
לא דבר אחר והם התכלית בעבודה כמו שאני עתיד לבאר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל
מעמך כי אם ליראה והנה אשלים הענין אחר זה ואשוב אל כונתי עתה ואומר שהרבה
מן התורה התבאר לי ענינם והודיעני סבתם עמדי על אמונות הצאבה ומעשיהם ועבודתם
כמו שתשמע כשאבאר עלת המצות ההם אשר יחשב בהן שאין סבה להם ואני אזכיר
לך הספרים אשר יתבאר לך מהם כל מה שידעתי אני מאמונות הצאבה ודעותיהם עד ש
תדע באמת אמתת מה שאומר אותו בטענת סבת אלו המצות והספר הגדול בזה ספר העבודה
הנבטית העתקת בן וחשיה ואני עתיד להודיעך למה שמו הצאבה אמונותיהם כהוראת
עם עבודת האדמה וזה הספר מלא מהזיות ע"ז ומה שנפשות ההמון נטות אליו
וקשורות בו ר"ל עשיית הטלסמאות והורדת הרוחניות והכשוף והשדים והמזיקין והשוכנים
במדברות ויגלגל גם כן בספר ההוא שגעונות מצחיקות ישחקו מהם אנשי השכל יחשבו בהם
להדיח ולטעון במופתים המבוארים אשר ידעו בהם כל אנשי העולם שיש לוה שופט על
כל בני העולם כמו שאמר למען תדע כי לה' הארץ ואמר כי אני ה' בקרב הארץ. וספר על
אדם הראשון שהוא זכר בספרו שהביא אילן כשילכתו מהודו ויספרו הספק בארץ
יהיה דומש מהתטע כדרישת הנחשים ושיש אילן שרשו צורת אדם ישמע לו קול גדול
ויצא ממנו הדבר ושעשב שהאחזו כך שיקח אדם מעליו ויש ימיתי בבית הצואר שלו ועלבי
מבני אדם ולא יראו אותה יכנס ומדנה יצא ובשיקטירו ממנו תחת השרים ישמש בני אדם
באויר הסמיך לע יצליף וקולות נראות כל עוד שהתעשן ההוא עלה ויראה כלו התכלים
הרבה יבאים כענן כפור כעלאות התמחים וכגליות עבודת הקרקע עד שיעשן במופתים
ויבא לחשוב שהם ישלמו בהחכמה ומהכלי הספר ההוא מאילן האמלוי מן האשושי
ההם אשר היו עשים אותם כמו שהודעתיך וכר שעשר האילן בעניה טוכם נעשר לה שנה
יהיה לו ריב עם הירח כי רצה לקחת מקומו ושהאיש שהיה מתנבא מפי האמלוי עבז
נפסקה ממנו נבואתו וזמן יבאר שמו להנבא אחר הזמן ההוא הגיד לו שהיה טוחן
בריב עם הירח ושהוא לכהוג לכלדיים שישפטו ביניהם אי זה מהם הוא הגיב בכשיפה
ויותר פעולה ואם האמלוי או הירח והכל ההוא הדרך אשר תבין ממנו כשתעמוד

עליו השלו׳ אנשי הזמן ההוא וחכמיהם מה היו ואלו היו חסרי כל הדמיון אלהם כמים
הם החשובים כי לא היו דמיונותיהם אשר גדלו עליהם ולולא זה השעור אשר התפרסם
עתה בדמיות מדמיונת מציאת השם היו יטעו בלי הזמנים יותר חשובים מן הזמים ההם
אלא בענינים אחרים ׳ ואשוב אל כונתי והוא כי בספר ההוא ספר על איש מנביאי ע״ז מהם
שמו תמוז קרא מלך לעבוד השבעה כוכבים והשנים עשר מזלות ויהרגו המלך ההוא הרג
משונה וזכר שליל מותו התקבצו הצלמים מקצות הארץ אל ההיכל שבבבל אשר לצלם
הזהב הגדול אשר הוא צלם השמש והיה הצלם ההוא תלוי בין השמים ובין הארץ ונפל
באמצע ההיכל והצלמים סביבו כלם והתחיל לקונן על תמוז ולהגיד מה שקרהו והצלמי׳
כלם בוכים ומקוננים כל הלילה ובעלות השחר פרחו הצלמים ושבו להיכליהם בקצות הארץ
והיה זה מנהג מתמיד בתחלת יום מחדש תמוז יקוננו ויבכו על תמוז ויספדו עליו ויאנו בני
אדם ׳ והתבונן וראה איך היו דעת בני אדם בימים ההם ׳ וענין תמוז זה קדמון מאד ב
ערבה וזה הספר העומד על רוב שגעון הצאבה ומעשיהם ׳ (וחגיהם) ואמנם הענין ההוא אשר
ספרוהו מענין אדם והנחש ועץ הדעת טוב ורע והזכרון ללבוש שלא היה מנהג ללבשו
הזהר מאד שלא יערבך דעתך ויעלה בלבך שמה שאמרוהו היה כלל ענין שאירע לאדם
ולא לזולתו ולא היה ענין נמצא כלל ׳ וכמעט התבוננות יתבאר לך שדבריהם כמה שזכרו
בהבל ההוא ויתבאר לך שהוא ענין שבדוהו אחר התורה אשר התפרסמה באומות ושמעו
פשוטי שלמעשה בראשית ולקחו אותו כלו כפי פשוטו ועשו הענין ההוא כדי שישמעוהו
הפתי ויפתה ויחשב שהעולם קדמון ׳ ושהענין ההוא הנספר בתורה כן היה כפי שזכרו
אע״פ שכיוצא בך אין צריך הערה על זה כי כבר עלו בידך מן החכמות מה שיודיעך שכל
שהאליה כי שגעונות הכלדיים והכשדיים והצאבה הערומים מכל חכמה שהיא חכמה
באמת ׳ לא שיש הזהרתי מזה לשאר וילך כי הרבה יטה ההמון להאמין ההבלים ומן ז
הספרים ההם ספר האסטגנינים המיוחס לארסטו ׳ וחלילה לו מעשות זה וכן ספר
הטלסמאות אשר מהם ספר טמטם וספר הסרב וספר מעלות הגלגל והצורות העולות
בכל מעלה מהם וספר מיוחס גם כן לארסטו בטלסמאות וספר מיוחס להרמס וספר יוחנן
הנוצרי בטען בעבור דת הצאבה וספרו הגדול בנמוסי הצאבה ופרטי דתם וחגיהם
וקרבנותיהם ותפלותיהם וזולתי מענין אמונתם ׳ אלו כלם אשר זכרתי לך הם ספרי ע״ז אשר
נעתקו ללשון הערבי ואין ספק שהם אלה קטן מ[illegible] ממה שלא נעתק ולא נמצא גם כן
מה שנכר ברוב השנים ואלו הם אשר נמצאים אתנו היום ובאלו על רוב דעת הצאבה
ומעשיהם המפורסם קצתם היום בעולם אל בנין ההיכלות ועשית הצורות מן המתכות
והאבנים בהם ובנין המזבחות והקריב עליהם ובחינת ומיני מאכל ולחוג חגים ולהתקבץ
להתפלה ולמיני עבודות בהיכלות ההם וישימו בהם מקומות מכובדים מאד יקראו אותם
היכל הצורות השכליות ולעשות הצורות על ההרים הרמים ולהגדיל האשרות ההם ו
ולהקים המצבות וזולתם ממה שתעמוד עליו מאלו הספרים אשר עורכתיך עליהם וידיעת

הדעות ההם והמעשים ההם היא שער גדול מאד בנתינת עלות המצות כי תורתנו כלה
שרשה וקטבה אשר עליו הסבוב הוא למחות הדעות ההם מן הלבבות ואמר פן יפתה
לבבכם וגו' ואשר לבבו פונה היום וגו' ולמחותם מן המציאות ואמר את מזבחותם תתוצון
ואשיריהם תשרפון באש ואבדתם את שמם מן המקום ההוא ונכפלו שני הענינים האלה
במקומות רבים והוא היה הכונה הראשונה הכוללת לכל התורה שהודיעו אותנו ז"ל בפירושם
המקובל לאמרו ית' את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה אמרו הא למדת שכל המודה
בע"ז כופר בכל התורה כולה וכל הכופר בע"ז כמודה בכל התורה כולה והבן זה.

חסרים ואן האשירים ולאבדם מן הלבבות אחר

ואלים

פרק ל'

כשתסתכל בדעות ההם הקדומות העלולות יתבאר לך שהענין המפורסם היה אצל בני אדם שבעבודת הכוכבים יתישב האדמה
ויושבו בה ויהיו חכמיהם וקדושיהם ויראי החטא מהם מוכיחים בני אדם ומודיעים
אותם שעבודת האדמה אשר בה מציאות האדם אמנם תשלם ותבא כרצון בני אדם
כשיעבדו השמש והכוכבים וכשיכעיסום במריים יחרבו הערים ויחרבו אמרו בספריהם
ההם שהם מודיעים קצת על המרכבה והבהמות ומקצת זה עובדי המים והאילנות ישכנו
בהם הכוהנים והם מגדילים עובדי האדמה והאכרים מאד מפני שהם מתעסקים בישוב
העולם אשר הוא רצון הכוכבים והיו מקנים ועלת הגדול עובדיהם לכבד אמנם הוא
מפני שעליהם בעבודת האדמה עד שאמרו שאין מותר לשחוט מפני שקבצו הכח
והשתמשו לרצון בני האדם בעבודת האדמה וידוע שזה וגבנו לאדם עם כחו לרצון
הלה מעבודתם בעבודת האדמה וכאשר התפרסמו אלו הדעות מאד חברו עבודות ע"ז ב
בעבודת האדמה להיות עבודת האדמה כפי הכרחי בעמידת האדם ורוב בעלי חיים וכומרי
ע"ז הם דורשים לבני אדם בעת הקבצם בהיכליהם ויהיו מישבים בדעתם שבאלו העבודות ירד
המטר ויתן השדה יתן פריו והשמן הארץ ויתישב. הסתכל מה שאמרו בספר עבודת הנבטיה
בדברם על הכרם המרק זה הלשון מדברי הנבטים אמרו החכמים הקדומים כולם ואת
נביאים צוום מן ... שיצוו בכל הכלים במועדים לבני הצלמים ואמרו הם הצודקים
שהאלוהות ייעב להם זה ויהם יגמלו שכיין גמול טוב וירבו בזה המעשה מישרי הטוב
והיושר הטוב עליו הארכת ימים והסיר המחלה ישלח מן המומים הגדולים ונתינת הארץ
כולה ועץ השדה יתן פריו לשובע עד הנה לשון דברי הנבטים. וכאשר התפרסמו אלה
הענינים עד שנחשבו אמת ויראה השם ית' לרב חסדו עלינו למחות זה הטעות מדעתנו
ולהסיר מגופינו בבטול המעשים ההם המעייפים אשר אין בהם מועיל ונתן לנו תורתנו
על יד משה רבינו ע"ה הגיד לנו משמו ית' שאם יעבדו אלו הכוכבים והגופות תהיה עבודתם
סבה להפסק המטר ותשם הארץ ולא תצמיח דבר ופרי העץ יבול ויבאו המקרים הרעים
לגופים והמומים לגופות ויקצרו החיים ואלו הם ענין דברי הברית אשר כרת ה' ואתה
המוצא זה הענין בכל התורה כולה ר"ל שיתחייב מעבודת הכוכבים הפסק המטר וחרבן ה

אלהן

ס"ג ישוב החושך וחורבן

הארץ והפסד העמים וחלוי הגוף וקוצר הימים · והרחיב מהערת עבודתם ולשוב לעבודת
השם ירידת המטר ודשנות הארץ ותקון העניין ובריאות הגופות ואורך הימים הפך מה
שהיו דורשים אותו שכבר עו׳ לבני אדם עד שעבדום כי עקר התורה להסיר הדעת ההוא
ולמחות זכרו כמו שבארנו ׃

פרק לא

מבני אדם אנשים שיכבד עליהם נתינת סבה למצוה מן המצות
והטוב אצלם שלא יושכל למצוה ולאזהרה ענין כלל ואשר יביאם
אל זה הוא חלי שימצאוהו בנפשם לא יוכלו להגיד בו ולא ידעו לומר אותו והוא שהם
יחשבו שאם יהיו אלו התורות מועילות בזה המציאות ומפני כך נצטוינו בהם יהיו כאילו באו
ממחשבה והשתכלות בעל שכל אחד וכאשר יהיה דבר שלא יושכל לו ענין כלל ולא יביא
לתועלת יהיה בלא ספק מאת השם כי לא יביא מחשבת אדם לדבר מזה כאילו לו חלושי
הדעת אצלם יהיה האדם יותר שלם מעושהו כי האדם הוא אשר יאמר ויעשה מה שמביא
לתכלית אחת והשם לא יעשה כן אבל יצוה לעשות מה שלא יועילנו עשותו ויזהירנו
לעשות מה שלא יזיקנו עשותו חלילה לו חלילה אבל הענין כהפך זה והכונה כלה להועילנו
כמו שבארנו מאמרו ויצונו ה׳ לעשות את כל החקים האלה לטוב לנו כל הימים לחיותנו
כיום הזה ואמר אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה
כבר באר שאפי׳ החקים כלם יורו אל כל הגוים שהם בחכמה ובתבונה ואם יהיה ענין שלא
יודע לו סבה ולא יביא תועלת ולא ידחה נזק למה יאמר במאמינו או בעושהו שהוא
חכם ונבון וגדול המעלה ויפלאו מזה האומות אבל הענין כמו שזכרנו בלא ספק והוא שכל
מצוה מאלו התרי״ג מצות היא אם לנתינת דעה אמתי׳ או להסיר עול או להתלמד במדות
טובות או להזהיר ממדות רעות הנה הכל נתלה בשלשה דברים בדעות ובמדות ובמעשי
הנהגת המדינות׳ ואשר חיב שלא נמנה המאמינים כי המאמרים אשר צותה תורה לאמונם
או הזהירה מהם מה שהוא מכלל המעשים המדיניים ומהם ללמד מדות ומפני זה הספיק
לנו השלש ענינים בנתינת עלה בכל מצוה מן המצות ׃

או להסיר דעה רעה׳ או לתת סדר יושר

ומהם מכוון לעצמו

פרק לב

כשתתבונן בפעלות האלוהיות ר״ל הטבעיות יתבאר לך התחבולת השם
וחכמתו בבריאת בע״ח והדרגת התנועות האבריים וסמיכתם קצתם
לקצתם וכן יתבאר לך חכמתו ותחבולתו בהדרגת ענני כללי האיש ענין אחר ענין והמשל
בהדרגת התנועות וסמיכות האברים המח מה שלקחו רך מאד ואשר מאחוריו קשה מעט ו
וחוט השדרה קשה ממנו וכל מה שהמשיכו יתקשה והעצבים הם כלי החוש והתנועה ו
ויהיו העצבים אשר הצורך אליהם בהשגת החושים לבד או בתנועה קלה שאין בה רק
טורח מעט כתנועת העפעפים והלחיים יצאו מן המח והעצבים אשר הצורך אליהם לתנועת
האברים יצאו מחוט השדרה וכאשר אי אפשר לעצבים מפני רכותם ואפי׳ היוצאים מחוט
השדרה להניע הפרקים עשה השם ית׳ התחבולה שיעשו בעצם חוטים ונמלאו החוטים בשר

הפעולות

ונשב שנית אחר כן ימלטו העורק מקוה העצב וכבר החל להתקשות ולהתערב עמו מן ו
החלק התמוס קשות ויעשה מיתר וירכב המיתר באבר ויחובר בו ואז יוכל העצב להניע ה
אבר על זאת ההדרגה הרמוזה וזכרתי לך זה המשל האחד להיותו הגלה שבגלויות אשר
הובאו בספר תועלות האברים אשר הם כלם מבוארות גלויות לכל מי שהסתכל בהם בעין שכל
וכן תמצא השם בכל מין ממיני ב"ח היונקים להיותו כשיולד בתכלית הרכות ולא יוכל
להזון במזון יבש והוכנו לו השדים להוליד החלב כדי שיזון במזון לח קרוב ממזג אבריו
עד שיתיבשו ויתקשו אבריו ראשון ראשון בהדרגה וכמו זאת ההנהגה בעינה מן ה
מנהג הבורא ית' באו הדברים רבים בתורתנו והוא כי אי אפשר לצאת מן ההפך אל ההפך
פתאם ולזה אי אפשר לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאם וכאשר שלח
השם ית' משה רבי' ע"ה להיותנו ממלכת כהנים וגוי קדוש בידיעתו ית' כמו שבאר ואמר
אתה הראית לדעת וגו' וידעת היום והשבות אל לבבך ולהתקן לעבודתו כמו שאמר
ולעבדו בכל לבבכם ואמר ועבדתם את ה' אלהיכם ואמר ואותו תעבודו והיה המנהג
המפורסם בעולם כלו שהיו אז רגילים בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה להקריב מיני ב"ח
בהיכלות ההם אשר היו מעמידים בהם הצלמים ולהשתחוות להם ולקטר לפניהם והעובדים
הקדושים היו אז האנשים הנתונים בהיכלות ההם העשויים לשמש ולירח ולכוכבים כמו ש
בארנו לא גזרה חכמתו ית' ותחבולתו המבוארת בכל בריותיו שיצונו להניח מיני העבודות
ההם כלם ולבטלם כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו לפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל
והיה דומה אז כאלו יבא נביא בזמננו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר השם צוה אתכם
שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה אבל תהיה עבודתכם מחשבה
מבלתי מעשה ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקם מהיותם לנבראים
ולענינים הדמיוניים שאין להם אמתות לשמו ית' וצונו לעשותם לו וצונו לבנות היכל לו
ועשו לי מקדש ושיהיה המזבח לשמו מזבח אדמה תעשה לי ושיהיה הקרבן לו כי יקריב
מכם קרבן לה' ושישתחוו לו ושיקטירו לפניו והזהיר מעשות דבר מאלו המעשים לזולתו זובח
לאלהים יחרם בלתי לה' כי לא תשתחוה לאל אחר וגו' והפריש כהנים לעבודת המקדש ואמר וכהנו לי וחייב
שיהיו להם מתנות על כל פנים שיספיקו להם מפני שהם עוסקים בבית ובקרבנותיו והם
הכהנים והלוים ויגיע בזאת התחבולה האלהית שנמחה זכר ע"ז ותתקיים הפנה
הגדולה האמתית באמונתנו והוא מציאות השם ואחדותו ית' ולא יברחו הנפשות ולא
ישתוממו בבטול העבודות אשר הורגלו ולא נודע עבודה זולתם. ואני יודע שנפשך תברח
מזה הענין בתחלת מחשבה ויכבד עליך ותשאלני בלבבך ותאמר לי איך יבואו
מצות ואזהרות ופעולות עצומות מבוארות מאד ויושמו להם זמנים והם כולם בלתי
מכוונות לעצמם אבל הם מפני דבר אחר כאלו הם תחבולה שעשה השם ית' לנו להגיע
אל כונתו הראשונה ומי זה מונע היה אצלו ית' לתת לנו כונתו הראשונה ויתן בנו יכולת
לקבלה ולא היה צריך לאלו אשר חשבת שהם על צד הכונה השנית. שמע תשובתך

אשר הסיר מלבך זה החלי ויגלה לך אמיתת מה שעוררתיך עליו והוא מה שספר כי
תורה זה השנין כמה יהיה אמרו ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר
אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה. ויאמר ויסב אלהים את העם דרך ה
מדבר ים סוף וגו׳ וכמו שהסב אותם מדרך הישרה אשר היא מבואת החלה מפני יראת
מה שלא היו יכולים לסבלו לפי הטבע אל דרך אחרת עד שהגיע הכונה הראשונה
והיא השגחתו ית׳ והנה ע״ש כי כמו שאין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבדות בחמר
ובלבנים והחומה להם ואחר כך ירחץ ידיו לשעתו מלכלוכם וילחם עם ילידי הענק
עמים כן אין בטבע שיגדל על מעט יבא מן העבודות ומעשים מורגלים שכבר עשו
אליהם העשויות עד ששבו כמושכל ראשון וינחם כלם עמהם. וכמו שהיה מחכמת
השם להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה כמו שהדע ההליכה במדבריה ומשום
התאוות הגוף מרחיקה ובואם בהם וילדו הגבורה והעם אולידו רך לבב ועלו גם כן
אנשים שלא הרגלו בשפלות ועבדות כל זה היה מאתות להיות על יד משה רבי׳ ע״ה על
פי יי׳ יחנו ועל פי יי׳ יסעו את משמרת יי׳ שמרו על פי יי׳ ביד משה. כן כמו זה החלק מן ה
התורה בתחילה להיות עד שיעבור עם מין המעשה המורגל כדי שתעלה בדרך האמונה
אשר היא הכונה הראשונה ושאלך אי זה מונע היה לשם ית׳ מהגיע כונתו הראשונה
ואתו לנו יכולת לקבלה ראחיב ואת השאלה השנית ויאמר לך ואי זה מונע היה לשם
שינחם דרך ארץ פלשתים ויתן בהם יכולת להלחם ולא היה צריך לזה הסבוב בעמוד
הענן יומם ובעמוד אש לילה יען התחיב שאלה שלישית על כבת הדברים העובים אשר
עבר על שמירת המצוה והדברים הרעים אשר יעבר על העבירה ויאמר אחר שכונת השם
ידוע היה שנאמין ואת התורה ~~בראשונה~~ ועשיה כל הכתוב בה למה לא נתן בנו יכולת
לקבלה ולעשותה תמיד ולא היה קשה לנו הסבלה להטיב לנו אם עבדוהו ולהנקם ממנו
אם נמרהו ולעשות הטובה ההם כולם והנקמות ההם כולם כי ואת גם כן תכלית שעשה
השם לנו עד שיגיע ממנו אל כונתו הראשונה ואי זה מונע היה אצלו להיות רצון בעשיה
בשם העבודה אשר רצה ורחוק העבירה אשר מאסם טבע מוטבע בנו. והתשובה על אלו
שאלות השלש וכל מה שהוא ממינם תשובה אחת כוללת והוא שהאותות כולם אעפ״י
הם שנוי טבע איש אחד מאישי הנמצאות דרך נמנע בני אדם לא ישנהו השם כללו על יד
המופת ומפני זה השרש הגדול אמר מי יתן והיה לבבם זה ולקנו זה ביד המצוה וראיה
אותיה והגמול והעונש וכבר בארנו ואת הפנה במופתה במקומות רבים בחבורינו
ולא אמרתי זה מפני שאינו מאמין ששנוי טבע אחד מבני אדם קשה עליו ית׳ דרך האומר
אפשר ועל זה היכולת לא שהוא לא רצה כללו לעשות זה ולא ירצהו לעולם כפי
הפנות התוריות ואלו היה מרצונו לשנות טבע כל איש מבני אדם למה שירצהו ית׳ כן
האיש ההוא היה בטל שליחות הנביאים ונתינת התורה כולה ואשוב אל כונתי ואומר
כי כאשר היה זה המין מן העבודה אל הקרבנות על צד הכונה השנית והעצה והתחבולה

ובימי כהם משען העבודה. וזהו קרובה אל הטענה הראשונה והטרחיות בהגיע אליה
שב כמו שני המינים הפרש גדול והוא שזה המין מן העבודה ר"ל הקרבת הקרבנות אעפ"י
שהיא לשמו ית' לא חוב עלינו כמו שהיה בתחלה ר"ל שנקריב בכל מקום ובכל זמן ולא
שנעשה היכל כאשר יזדמן ושיקריב מי שיזדמן החפץ ימלא את ידו אבל נאסר כל זה
עלינו והושם בית אחד אל המקום אשר יבחר ה' ואין מקריבין בזולתו השמר לך פן
תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה ולא יהיה כהן לא זרע מזרע כל זה הענין למעט
זה המין מן העבודה שלא יהיה ממנו לא מה שלא גזרה חכמתו להניחו לגמרי אבל
התפלה והתחנה הם בכל מקום ובכל מי שיזדמן וכן הציצית והמזוזה והתפלין וזולתם
מן העבודות הדומות להם ובעבור זה הענין אשר גליתי לך נמצא הרבה בספרי
נביאים שמוכיחים בני אדם על רוב השתדלותם והתחזקם להביא הקרבנות ובארו
להם שאינם מכוונים לעצמם כונה ראשונה מאד ושהשם אינו צריך להם אמר שמואל
החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' ואמר ישעיה למה לי רוב זבחיכם יאמר ה'
ואמר ירמיהו כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים
על דברי עולה וזבח כי אם הדבר הזה צויתי אותם לאמר וגו'. וכבר הוקשה זה המאמר
בעיני כל מי שראיתי דבריו או שמעתים ואמר איך יאמר ירמיהו על השם שלא צונו על
דברי עולה וזבח ורוב המצות באים בהם. והכונה זה המאמר הוא מה שבארתי לך
וזה שהוא אמר שהכונה הראשונה אמנם היא שתשיגוני ולא תעבדו זולתי והייתי לכם
לאלהים ואתם תהיו לי לעם וזאת המצוה בהקרבה ובא אל הבית אמנם היתה בעבור
תועלת כדי זאת הכונה ובעבורה העתקתי לו העבודות לשמי עד שימחה שם ע"ז
ויתקיים פנת יחודי ובאתם אתם ובטלתם התכלית ההוא והתחזקתם במה שנעשה
בעבורה והוא שאתם ספקתם במציאותי כחשו בה' ואמרו לא הוא ועבדתם ע"ז וקטרתם
לבעל והלוך אחרי אלהים אחרים ובאתם אל הבית וגו' ונשארתם מכוונים אל היכל ה'
ומקריבים הקרבנות אשר לא היו מכוונים כונה ראשונה. ולי בפירוש זה הפסוק פנים
אחרים והוא מביא לזה הענין בעצמו אשר זכרתיהו והוא שכבר התבאר בכתוב ובקבלה
יחד שתחלת תורה שנצטוינו בה לא היו דברי עולה וזבח ואין צריך שתטריד שכלך
בפסח מצרים כי הוא היה לסבה מבוארת גלויה כמו שאנו עתיד לבאר. ועוד שהמצוה
ההיא היתה בארץ מצרים והמצוה הרמוז אליה בזה הפסוק הוא מה שנצטוינו בו אחר
יציאת מצרים ולזה התנה בזה הפסוק ואמר ביום הוציאי אותם מארץ מצרים כי
תחלת צוי שנצטוה אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוינו בו במרה והוא אמרו לנו שם
אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך. שם שם לו חק ומשפט וגו'. ובאה הקבלה האמיתית
שבת ודינין במרה איפקוד. והחק הרמוז אליו הוא שבת והמשפט הוא הדינין והוא הסרת
העול וזאת היא הכונה הראשונה כאשר בארנו ר"ל האמנת דעות אמתיות והוא חדוש
העולם וכבר ידעת שעקר מצות שבת אמנם היא לחזק זאת הכונה ולקיימה כמו שבארנו

כזה המאמר והכונה שר עם דמיתה הדעות להסיר העו' ממנו אדם' הנה כבר התבאר
לך שהמצוה הראשונה לא היו בה דברי עולה וזבח אחר שהם על דר' הכונה השני'
כמו שזכרנו וזה הענין בעצמו אשר אמר ירמיהו הוא שנאמר בתהלים על דר' התוכחה
לאומה כולה בסכלה הכונה הראשונה ולא הבדילה בינה ובין הכונה השני'
אמר שמע עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי לא על זבחיך אוכיחך
וגו' לא אקח מביתך פר עתודים וגו' וכל מקום שנכפל זה הענין זאת היא הכונ' ממכלאותיך
והבינהו מאד והתבונן בו.

פרק ל״ג

מכלל כונת התורה השלמה גם כן להרחיק התאוות ולבזותן
ולמעטם כפי היכולת שלא יכון מהם אלא ההכרחי וכבר ידעת ש
רוב תאות ההמון ושלוחם הוא בהרבות מאכל ומשתה ומשגל וזהו המבטל ל
לשלמות האדם האחרון המזיק לו גם כן בשלמותו הראשון המפסיד לרוב עניני אנשי
המדינה והנהגת הבית כי כשימשך אחר התאוה לבד כמו שיעשו הסכלים יבטלו ה
השכלות העיוניות ויפסד הגוף וימות האדם קודם זמנו הטבעי וירבו האנחות והדאגות
ותרבה השנאה והקנאה והמלחמות לקחת מה שביד זולתו והמביא לכל זה היות ה
הסכל משים ההנאה לבד תכלית מכוונת לעצמה ולזה עשה השם החמלה בתתו לנו
מצות שיבטלו זאת התכלית וירחיקו מחשבה בה בכל צד ומונע ממה שמביא לרוב ה
התאוה ולהנאה לבד וזו כונה גדולה מכונות זאת התורה הלא תשכיל דברי התורה
איך צותה להרוג מי שנראה מענינו שהוא מרבה בבקשת הנאת המאכל והמשתה
והוא בן סורר ומורה והוא אמרו זולל וסובא וצוה לרגום אותו באבנים לבער מן העולם
קודם שיגדל ענינו וימית רבים ויפסיד עניני אנשים טובים ברב תאותו וכן מכלל כונת
התורה הרכות ושיהיה אדם שומע לחביריו ושלא יהיה קשה ערף אבל שומע לחביריו אך
יהיה עושה רצונם ועונה אותם ונשמע אליהם לחפצם ושב אל רצונם כבר ידעת ה
אמרו ית' ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד הסכת ושמע ישראל אם ת
תאבו ושמעתם ונאמר בעבור השומע לקבל מה שצריך לקבלו נשמע ונעשה ואמר ע
על דרך המשל משכני אחריך נרוצה וג' וכן מכונת התורה הטהרה והקדושה כלומר
הרחקת המשגל והשמר ממנו ולמעטו בכל אשר יוכל כמו שאני עתיד לבאר שכשצוה
השם לקדש האומה לקבל התורה ואמר וקדשתם היום ומחר אמר אל תגשו אל אשה
הנה באר שהקדושה הרחקת המשגל כמו שבאר גם כן שהנחת שתית היין קדושה
באמרו בנזיר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ולשון ספרי והתקדשתם והייתם קדושים
זו קדושת מצות וכמו שקראה התורה עשיית אלו המצות קדושה וטהרה כן קרא
העברה על המצות ועשית הדברים המגונים טומאה כמו שאבאר ואמנם נקוי הבגדים
ורחיצת הגוף ונקוי הזוהמה והלכלוכים גם כן מכונת זאת התורה אך אחר טהרת ה
מעשים וטהרת הלב מן הדעות הפחותות ואמנם שיספיק לאדם נקוי הנראה ברחיצה

ועבודת המקדש לבד עם רוב התורות כמשפטים והשלוח במדבר ובמשגל היא כתכלית
הנקיון. אמנם ישעיה כזה המתקדשים והמטהרים אל הגנות אחר אחת בתוך אוכלי בשר
החזיר וגו׳ ואמר שהם יטהרו ויתקדשו כטהרות הסגולות והמקדשים ואחר כן יתנהגו ב
בהם ויהיו חוזרים בחוצות ומשתקצים בתשמישם לאכול בשר החזיר והשקץ והעכבר׳ ד
ואמר הוא אמנם בדבריו אחר אחת בתוך להתחבר במשגל הדסה׳ והעולה מן המאמר ש
עליהם מתודים אל הסבה הם עם היותם והוגיית גופם ואין זה כוונת התורה אל הכוונה
הראשונה למעט התאוה ולנקות הנגלה אחר נקיון הנסתר׳ וכבר תמצא שלמה על פי שיכון
אל רחיצת הגוף ועבודת הטהרה והמעשים הנזכרים בכלם והבדות ואמר בזה דבר טהור עמו
בטמא ומשמרו לא ישחת׳ הנה מה שאמר שעשה והשתכל גם כן כלי הבוטה אשר זכרנו בזה
המקנה והבאנו לך כבוה מבוה רבה בחזקתם ובכונתם קודם ידיעה אל הבוטה כמו שיבואר
אחר זה׳

פרק לד

ממה שצריך שתדעהו גם כן שהתורה לא תביט לדבר הזר ולא תהיה
התורה כפי הענין המעט אבל כל מה שתכוונהו להגיע דעה או מדה
או מעשה מועיל אמנם יכוון בו על הרוב ולא יביט לענין הנמצא מעט ולא
להזק שיבוא לאדם אחד מזה השיעור וזאת ההנהגה התוריית כי התורה היא ד
ענין אלהי וצריך להבין הענינים הטבעיים אשר התועלת הכוללת הנמצאת בהם יש
בכללם הכרח מהם נזקים פרטיים כמו שהתבאר מדברינו ודברי זולתנו ולפי זאת הבחינה גם
כן אין לתמוה מהיות כונת התורה לא תשלם בכל איש ואיש אבל יתחייב בהכרח מציאות אנשים
לא ישלמו בזאת ההנהגה התוריית כי התורה הטבעיית המינית לא יגיע כל מה שיצטרך בכל
איש ואיש כי הכל מאת אחד ומפועל אחד ונתנו מרועה אחד ואי אפשר זולת זה וכבר בארנו
שלנמנע טבע קיים לא ישתנה לעולם ולפי זאת הבחינה גם כן אי אפשר שיהיו התורות נתלות
לפי שנוי האישים והזמנים כהרפואות אשר רפואת כל איש מיוחדת לפי ד
מזגו העומד בעתו אבל צריך שתהיה ההנהגה התוריית מוחלטת כוללת והמשל שהיא ראויה
לקצת אישים ולאחרים אינה ראויה כי אילו היה לפי האישים היה נופל ההפסד בכל ונתנה
דבריך לשיעורים ומפני זה אין צריך שיקשרו הענינים המכוונים כונה ראשונה מן התורה לא
בזמן ולא במקום אבל יהיו המשפטים והחקים מוחלטים כוללים כמו שאמר יתע׳ הקהל
חקה אחת לכם ואמנם יכוון בהם התועלת הכוללות על הרוב כמו שבארנו׳ ואחר הקדמתי
אלו ההקדמות אתחיל לבאר מה שכוונתי לבארו׳

פרק לה

ראיתי לחלוק המצות כולם לפי זאת הכונה אל ארבעה עשר
כללים׳

הכלל הראשון

כולל המצות אשר הם דעות שרשיות והם אשר ספרנום בהלכות יסודי התורה ויכן הכלל
הזה עד התשובה והתעניות כמו שיתבאר ולא יאמר בעבור דעות האמתיות והמועילות באמונת
התורה מה דעתם תועלתם כמו שבארנו · הכלל השני · כולל המצות התלויות
באיסור ע"ז והם אשר מנינו אותם בהלכות ע"ז ודע שבלאוי הכרם וערלה ושעטנז הם גם כן מזה
הכלל כמו שיתבאר וסבת זה הכלל גם כן ידועה מפני שהוא לאמת הדעות האמתיות ולהעמידם
לנצח בהמון · הכלל השלישי · כולל המצות התלויות בתקון המדות והם אשר
ספרנום בהלכות דעות וידוע שבנוים המדות תשלם חברת בני אדם וקבוציהם אשר הוא הכרחי
לסדר בני אדם · הכלל הרביעי · כולל המצות התלויות בצדקות ובהלואות
ובמתנות ובמה שנמשך עמהם כערכים וחרמים ודיני הלואה והעבדים וכל המצות אשר מנינו
בספר זרעים מלבד הכלאים והערלה וסבת אלו כולם מבוארת כי תועלתם חוזרת על הכל חליפות
כי העשיר היום אולי זרעו יהיה מחר עני והעני היום אולי בנו יהיה עשיר למחר ·
הכלל החמישי · כולל המצות התלויות במניעת העול והחמס והם אשר כולל אותם ספר נזי
קין מחבורנו ותועלת זה הכלל מבוארת · הכלל הששי · כולל המצות
התלויות בדיני ממונות כדין גנב וגזלן ודין עדים זוממין ורוב מה שספרנום בספר שופטים
ותועלת כל זה מבוארת שאם לא יענשו החוטאים והחומסים לא יסתלק נזק בשום פנים ולא
יסתלק חושב להרע ולא כשטות החושבים שהמחילה ביעד התשלומין הוא חמלה על בני אדם
אבל הוא אכזריות גמורה והפסד סדר המדינה אבל החמלה היא מה שצוה בו השם ית'
שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך · הכלל השביעי · כולל דיני ממון ה
הלוים בשבק בני אדם קצתם עם קצתם כהלואה והשכירות והפקדון והמקח והממכר
וזולת כלן והירושות מזה הסוג והם המצות אשר ספרנום בספר קנין ומשפטים ותועלת זה
הכלל מבוארת כי זה ההשתתפות בממון הכרחי לבני אדם בכל מדינה ואי אפשר כלל
בהנהגה הזאת בלי המשפטים ולסדר אותו מועיל · הכלל השמיני הוא
כולל מצות הימים האסורים כלומר שבתות וימים טובים והם אשר ספרנום בספר זמנים · וזה
היה בארה עלת כל אחד מהם וזכרה כפי שיהיה להגיע דעת אמתית או למנוחת גוף או
לשניהם [illegible] כמו שאנו עתיד לבאר · הכלל התשיעי · כולל שאר העבודות
המעשיות כתפלה וקריאת שמע ושאר מה שספרנום בספר אהבה מלבד המילה ותועלת זה
הכלל היא מבוארת שהוא כלו מעשים שמחזקים דעות באהבת השם ית' ובמה שראוי
שיאמין בו ושייוחס אליו · הכלל העשירי · כולל המצות התלויות במקדש
וכליו ומשרתיו והם המצות אשר ספרנום ספר עבודה וכבר קדם לנו זכרון תועלת זה הכלל ·
הכלל האחד עשר · כולל המצות התלויות בקרבנות והוא רב המצות
אשר ספרנום בספר עבודה וספר הקרבנות וכבר קדם לנו זכרון תועלת המצוה בקרבנות
כלל ואיך היה הכרחי בזמן ההוא · הכלל השנים עשר · כולל המצות
התלויות בטומאות ובטהרות והכונה בכלם להרחיק מהטמא למקדש כדי שיהיה לו בנפש

הטלל

בטלל

גדלה ויהיו יראים ונזהרים ממנו כמו שיתבאר לבאר · הכלל השלשה
עשר כולל המצות התלויות באסור מאכלים ומה שנתלה בהם והם המצות אשר זכרנום
בהלכות מאכלות אסורות ונדרים ונזירות בזה הכלל · והכונה בכל זה להפסיק רוב התאוות
והשלוח בבקשת הערב ולשום תאות המאכל והמשתה תכלית כמו שבארנו בפתיחת אבותינו
בפירוש המשנה · הכלל הארבעה עשר · כולל המצות הבאות באסור קר־
הביאות והם אשר ספרנום בספר נשים ובהלכות אסורי ביאה וכלאי בהמה מזה הכלל · והכונה
בו גם כן למעט המשגל ולמעט מאד תאות הביאה בכל אשר יוכל ולא ישימה תכלית כ
מעשה הסכלים כמו שבארנו בפי' מסכת אבות והמילה גם כן מזה הכלל · וכבר נודע שהמצות
כולם יחלקו שני חלקים עבירות שבין אדם לחברו ועבירות שבין אדם למקום ואשר בין אדם
לחברו מאלו הכללים אשר חלקנום וספרנום הם הכלל החמישי והששי והשביעי וקצת ה
שלישי ושאר הכללים הם בין אדם למקום והוא שכל מצוה בין שתהיה עשה או לא תעשה
ותהיה הכונה בה ללמד מדה טובה או דעת או תקון מעשים שהם מיוחדים לאדם בעצמו ו
וישלימוהו הם יקראו אותם שבין אדם למקום ואע"פ שעל דרך האמת יביאו לענינים ש
שבין אדם לחברו אך אחר השתלשלות דברים רבים ובבחינות כוללות ואינם באים לנזק
אחרים מתחלה והבן זה · ואחר שהגדרתי סבות אלו הכללים אשוב למצות כל כלל מהם
מצוה מצוה מה שיחשב שאין תועלת בה או שהוא דין שלא יושכל כלל ואבאר כולה
סבתה ומקום תועלתה לבד המעט אשר לא השגתי הכונה בהם עד היום ·

פרק לו

המצות אשר כללם אותם הכלל הראשון והם הדעות אשר ספרנום
בהלכות יסודי התורה סבת כולם מבוארת השתכל בהם אחת ד
אחת תמצא אמתת הדעת ההוא ושהוא ענין למודי וכן כל מה שבא מן הזרוז והז־
הזהרה ללמוד וללמד מבואר התועלת כי אם לא תהיה שם חכמה לא יהיה שם מעשה
טוב ולא דעת אמתי וכבוד חכמי התורה גם כן מבואר התועלת שאם לא יהיו גדולים בעיני
בני אדם ומכובדים לא ישמעו אל דבריהם במה שיישירו אליו מן הדעות והמעשים · ו
וכלל המצוה הזאת גם כן להתנהג בענוה ובענין ההוא אמרו מפני שיבה תקום וגו' ומזה
הכלל גם כן המצוה אשר צונו להשבע בשמו והאזהרה מהשבע לשקר או לשוא כל זה
מבואר העלה שהוא כבוד השם ית' אלו הם מעשים מביאים להאמין גדולתו וכן המצוה
אשר צונו לצעוק אליו בעת צרה ר"ל והרעותם בחצוצרות וגו' היא מזה הכלל מפני שהוא פעולה
יתחזק בה הדעת האמתי והוא שהשם ית' משיג ענינינו וביכלתו להטיב אם נעבדהו ולהפסיד
אם נמרהו לא שנאמין שהוא מקרה ודבר שאירע וזהו אמרו ואם תלכו עמי קרי ר"ל ש
שאני כשאביא לכם אלו הצרות לענוש אתכם אם תחשבו בהם שהם מקרה אוסיף לכם מן
המקרה ההוא לפי מחשבתכם ואמר חמת קרי והוא אמרו והלכתם עמי בקרי והלכתי
אף אני עמכם בחמת קרי כי האמינם שהוא במקרה ממה שמחייב התמדתם על ר

רשעתם הרעות ועל מעשה הרע אלא ישובו מהם כמו שאמר הכתוב ויבחר ולא חלו · וכן שנצטוינו להתפלל אליו ולהתחנן לו ולצעוק לפניו בעת צרה ומבואר הוא שהתשובה גם כן מזה הכלל ר״ל מן הדעות אשר לא יסודר מציאות אנשי התורה לא בהאמין אותם שאי אפשר לשום אדם שלא יחטא ויטעה אם שיסכל בדעת שיבחרהו או מדה יחשוב כי היא נבחרת בדמות או להגברת התאוה או כעס ואלו יאמין האדם שלא יוכל לתקן זה המעוות לעולם היה מתמיד על טעותו ואפשר שהיה מוסיף במרי אחר שלא נשארה לו תחבולה אך עם אמונת התשובה יתקן וישוב לטוב שבעניינים ויותר שלם ממה שהיה קודם שיחטא ולזה רבו המעשים המקיימים זה הדעת האמתי המועיל מאד ר״ל הודויים וקרבנות על השגגות וקצת הזדונות והתעניות והענין הכולל לתשובה מכל חטא לסור ממנו וזו היא תכלית זה הדעת ואלו כלם תועלתם מבוארת·

פרק לז

המצות אשר כללם הכלל השני הם המצות אשר פרטנום בהלכות ע״ז ומבואר הוא שהם כלם להציל מטעות ע״ז ומדעות אחרות בלתי אמתיות התלויות עם ע״ז כמעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וזולתם מן הכת ההם וכשתקרא כל הספרים אשר זכרתי לך יתבאר לך שהכשוף אשר תשמע אותו הוא פעולות שהיו עושים אותם הצאבה כשדיים והכלדיים ויותר היה במצרים ובכנענים היו מראים להם או היו חושבים שהם היו עושים מעשים נפלאים במציאות אם לאיש אחד או לאנשי מדינה והם מעשים ההם אשר יעשו אותם המכשפים אין ההקש שיתן אותם ולא יאמין השכל שיתן ישובו דבר כלל כמו שיכוין לקבוץ צמח ידוע בעת ידוע או ילקח מהדבר הפלוני מספר הפלוני ומקר מספר כך והוא שער גדל מאד ואני אכללהו לך בשלשה מינים · האחד מהם מה שנתלה בדבר מן הנמצאות צמח או בע״ח או מתכת · והשני מה שנתלה בהגבלת זמן שיעשו בו המעשים ההם · והשלישי פעולות אנושיות שיעשו כרקוד או ספוק או הצוחה או השחוק או הדלוג על רגל אחת או שישכב על הארץ פרקדן או לשרוף דבר או לעשן בעשן ידוע או דברים ידובר בהם מובנים או בלתי מובנים אלו הם מיני מעשה הכשוף ויש פעולות כשוף שלא ישלמו לא בכל אלו הפעולות כאמרם ילקח כך וכך עלה מן הצמח הפלוני ויקחהו בהיות הירח במעלה הפלונית בעת שיהיה כותר הכבוד או זולתו מן היהרות וילקח מקרן הבהמה הפלונית או מזנבה או משערה או מרמה שעור כך והעמידו בהיות השמש על דרך מעלה או במקום מוגבל ויל ילקח מן המיני הפלוני או ממינים רבים ויתקן במולד כך והכוכבים על ערך כך ואחר כן תדבר ותאמר כך ותעשה תעשן בעלים ההם וכיוצא בהם לצורה ההיא המוזכרת ויארע כך · ויש פעולות כשוף יחשבו חושבים בהם שישלמו באחד מן המינים ההם ורוב מעשי הכשוף האלו יתנו בהם שיהיו המעשה נשים על כל פנים כמו שנזכרים שוכבו בהיותם

כ׳
ירח

הרים שעשר נשים בתולות ילבשו כולן בגדים אדומים וירקדו רקידה אחת ותרבינה הולכות
לפנים ושבות לאחור וירמזו לשמש ותמשכנה והשלמת הפעל ההוא הארוך עד שיעמדו המים לפי
מחשבתם וכן זכרו שארבע נשים ישכבו על גבן ויגביהו רגליהם מפושקות ויאמרו כך ו
ויעשו כך והם על זאת התנועה המגונה יסור הברד היורד על המקום ההוא והרבה מאלו
ההבלים והשגעונות ולא נמצאים כלל שיתנו בפעולתם אלא נשים ואין ספק לקשות ה
כשוף מכלה: הכנה בשמש הכוכבים ר"ל שיהיה ידועו שזה הצמח מחלק הכוכב הפלני ו
וכן כל בע"ח וכן כל מוצא ומחקותו לכוכב וכן יחשבו שהפעולות ההם אשר כשיעשו אותם
עשה להם הבטחה הכל מין עבודות לכוכב ההוא וירצהו הפעל ההוא או המאמר ההוא
או העשן ולזה יעשה לנו מה שנרצה: ואחר זאת ההקדמה אשר תסביר לך מדריכת
בדבריהם הנמצאים עתה בידינו שספרי הזכרתים לך שמע דברי אחרי שכוונת התורה כלה
וקצבה אשר עליו הסב הוא הכרת ע"ז ומחות זכרה ושלא יחשב כוכב מן הכוכבים שהוא
מזיק או מועיל בדבר מאלו הענינים הנמצאים לבני אדם כי זה הדעת הוא הביא לעבדם
והחיב בהכרח שיהרג כל מכשף כי כל מכשף הוא עובד ע"ז בלי ספק אבל בדרכים ו
מיוחדים זרים בלתי דרכי עבודת ההמון לאלוהות ההם ולהיות הפעולות ההם כלם אמנם
תנהג ברובם שיעשום הנשים אמר מכשפה לא תחיה ואשר לחמלת בני אדם בטבע להרג
הנשים ולזה באר בע"ז גם כן לבד איש או אשה ובקל ואמר את האיש או את האשה מה
שלא בא כמו זה לא בחלול שבת ולא בזולתו וסבת זה רוב החמלה עליהם בטבע וכאשר
היו המכשפים חושבים כמחשבותם שהם עושים מעשה ושהם בפעולותיהם ההם מגרשים
החיות הרעות מן הערים והארצות והנחשים ויאמר בהם וירשתו גם כן שהם כמחשבותיהם
יכרתו מיני עקר מיני פרי האדמה כמו שזכרנו להם פעולות שיחשבו שהם ימנעו ירידת
הברד ופעולות יהרגו התולעה מן הכרמים עד שלא יפסדו וכבר האריכו בהריגת תולעת
הכרמים ר"ל הצבעה ורבו האומרים ההם העובדים בספר עבודת הנבטיה וכן יחשבו שיעשו
להם פעולות ימנעו נפילת עלי האילן ונשירת הפרי ומפני אלו הענינים המפורסמים אז בזמן
בדברי הברית שבעבודת ע"ז ומעשה הכשוף ההם אשר חשבו שירחיקו מכם אלו הענינים
בהם יבואו הקללות ההם בכם אמר והשלחתי את חית השדה וגו' ואמר ושן בהמות אשלח
בם וגו' ואמר פרי אדמתך וגו' וירש הצלצל ואמר כרמים תטע ועבדת וגו' כי תאכלנו ה
התולעת ואמר זתים יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוך כי ישל זיתך. ועל הענין שכל מה
שהתחכמו בו עובדי ע"ז לחזוק עבודתם ולהעמידה ולהביא בני אדם לחשוב שהם מרחיקים
נזקים וזהעים ומביאים תועלות מיוחדות בלל בדברי הברית ואמר שבעבודתה ימנעו ה
תועלות ההם ויבואו הצרות ההם הנה התבאר לך ... למה כוונה התורה לאותם
פרטי הקללות והברכות והגדלות בדברי הברית ויאמרם מאלהם ... ואת התועלת
הגדולה גם כן ולהרחיק מכל מעשה הכשוף מעשיות מדרכיהם ואמר' כמה שנהלו ב
מעשה העבודה והעבודה ויאמר בהם ר"ל כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור

ואמר אותו העיון הטבעי אבל עתה לפי דעתם במנהג הסגולה והפעולות הרוחניות והואיל
ואמרו ובחוקותיהם לא תלכו ולא תלכו בחוקות הגוי והם אשר יקראום ז"ל דרכי האמורי מפני
שהם מעשה כעין מעשי המכשפים שהם ידועים לא יגזרם הקש טבעי אך הם מיוחסים
למעשה המשוך אשר הם נעשים לשמש הכוכבים בהכרח והתגלגל העולם להגדיל הכוכבים
ולעובדם ולרוממם ואמרו בפ' כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי הכוונה
בזה שכל מה שיגזרהו העיון הטבעי היה מותר ואולם אסור וכן כאשר נאמר אילן שהוא
משיר פירותיו סוקלו באבנים וסוקרו בסקרא והקשה על זה הפעולה ואמרו בשלמא סוקלו
באבנים כי היכי דלכחוש חיליה אלא סוקרו בסקרא וכו' והנה התבאר שפירוש בסקרא
יכול היתה לזה מכה שלא יגזרהו ההקש אבל לעשותו מפני דרכי האמורי וכן אמרו
בשלמא שלמיקרעין תקבר אמרו אין תלין אותה באילן ואין קוברין אותה בפרשת דרכים
מפני דרכי האמורי וא' קשה ונלך מה שהתירו מהם במסמכי הצנוב זמן השוק. כי
הדברים ההם היו חושבים בזמן ההוא שהוא אותם העבין והיו משים רפואה והולכין על
דרך הלימוד השכל שהיו מגרש פיוסי ובלעו כאוסי על הטבע ונהיגה שיהיה הכל
למיוסת הגדין והעיון בחומין ובמה שהיא למיוסת המכות הקשה. כי כל מה שהתיר
נסיעו כל אשר שלא יגזרהו ההקש היה מותר לעשותו מפני שהוא רפואה ועתה מנהג
שלשיל הסמוס המעשלים והעלה בדרך לו הנקלאות מאמרי אותה הענין ושורים כי
לויה חן הם להשתך והנה באורו בדבריו הגדול שהקפת פאת ראש ופאת זקן אסור
מפני שהוא תקון כומרי ע"ז והוא סבה גם
כן להבדיל כן הנמוס ובה' כלאים אחד והתקרובים אחד מן המורים כוח תנאי זה כהנ
כמעידים והיה הסבה גם כן כאמרו לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה
תמיד אמרו בספר עמעם ואמר שילבש האיש בגדי אשה צבוע כשיעמד בכוכב נוגה וילבש
האשה השריון וכלי המלחמה כשעמדה למאדים ובו גם כן אצלי סבה אחרת והוא שזה
הפעל מעורר התאוה ומביא לזנות ונתן אמונה אסור ההנאה בו ומבואר מאד שפעמים
יהיה לשבור אותה ושארית והיה לו מוקש ואמרו אם שברה ולקח אם מבוא לגני אמי'
דמיה בהנאה וכמ'ו כי הרבה פעמים ואמרו התלין העונש המיוחדים בה שמעמידים כמו
שאמרו חכ בני אדם שאומר אחר שעשו כלום מה הכל אין קנה ואת הבהמה אין ואותה
וכלי העושה והוכח מתוכו אין מכירים לו וכן היה ואמרו לאיש אחר שהפלית כבורתו
ואינה מניע מן הדרכים ההם ואחשבהו לסבה ושבועה ימי העיר הטבעית גרמה לו זה
ואמין בה מה שכונת התורה כולה הסר האמונה הזאת כמו שהתבאר מכל דברי תורה יוצאת
היא הסבה בעצמה באיסור הנוהגת בד ותקנות ומה מפני שנשתלו מן הראשונים
היו כי היתה אמונתם בהם במעט התם גדולה מאד עד שהיו חושבים שאין ואומרים יש
כל טוב ורע מאתם ז"ל הכוכבים ומפני זה שמה התורה חוזקים להסיר הדעת ההיא ב
ברית ועדים ושבועות ותוכחת וכללות הנוכחות והזהיר להשמר להיות דבר ממנו

לאסור השעטנז

עיקרי

ולהעת כה והודיענו השם ית' שאם יתערב מדרכיה שום דבר עם ממון אדם יאבד ה
דבר ההוא כל הממון ויכלהו והוא אמרו ולא תביא תועבה אל ביתך וכ"ש שאין ד
להזכיר עליו שום ברכה. וכשתעיין כל המצות שבאו בע"ז תמצא אותם סבתם
מבוארת והוא להסיר הדעות הרעות ולהתרחק מהם עד הקצה האחרון. וממה
שצריך עליו הודעתנו הדעות השקריות שאין עקר להם ולא הועיל בם ישימון ד
ויעשו התחבולה לחזק אמונתם באמרם לבני אדם שמי שלא יעשה הפעולה הידוע
המחזקת לאמונה ההיא והמקיימות אותה לנתח החיל עליו המכה הפלונית והפסד
שתארע המכה ההיא במקרה יום אחד לאדם אחד ויכון אל הפעולה ההיא וימשך
אחר הדעת ההוא וידוע מטבע בני אדם בכלל שרב פחדם ויראתם היא מאבדת ה
ממון והבנים ולזה פרסמו עובדי האש בזמנים ההם שכל מי שלא יעביר בנו ובתו באש
ימותון בנו ואין ספק כי מפני זאת ההרחקה ימהר כל אחד לעשותו לרוב חמלתו ד
ופחדו על הבן ולמיעוט הפעולה ולקלותה שאין בה אלא להעבירו על האש וכל שכן
בהיות ענין הבנים הקטנים מסור לנשים וידוע מהירות האמין הנשים לכל דבר וחולשת
שכלם בכלל ומפני זה עמדה התורה כנגד זאת הפעולה מאד ושנתה בה מן החזוקים
מה שלא שנתה בשאר מיני ע"ז למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. ואחר
כן הגיד הנאמן מפי השם ואמר שזה הענין אשר יעשוהו לחיות הולד במעשה ההוא
יאבד השם עושהו ויכריתו ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו וגו'. ד
ודע שרושם הפעולה ההיא שאר עד היום לפרסומו בעולם הלא תראה המילדות יקחו
הנערים הקטנים בחתול ויניחו עשן בלת טוב הריח על האש ויניעו הנער ההוא על
העשן ההוא שעל האש וזה מין מן ההעברה על באש בלא ספק ואין מותר לעשותו והסתכל
איך ערמה ערך זה הדעת איך השאירו ינקמו בזה הדמיון עד שעמדה התורה כנגדו ד
אלפים מן השנים ולא נמחה זכרו ועוד דימויו וכן עשו עובדי ע"ז בענין הממון ושמו
לחק שיהיה אילן אחד לנעבד והוא האשירה ילקח התרומה יקריבו קרבנה ויאכלו ד
שאריתה בבית ע"ז כמו שבארו בדין האשירה וכן שמו לחק ראשית פרי כל אילן שפרין
נאכל יעשה בו כן ר"ל שיקריבו קצתו ויאכלו קצתו בבית ע"ז ופרסמו גם כן שאם זה אילן
שלא יעשה כן בראשית פריו ייבש האילן ההוא וישל פריו או המעט המוחש או הארע לו
מכה כמו שפרסמו שכל ולד שלא יעבירו אותו באש ימות ולפחד בני אדם על ממונם מהרו
גם כן לזה ועמדה התורה כנגד זה הדעת ואמר ית' בשריפת כל מה שיוציא האילן ד
הנטוע הפרי בשלש שנים כי קצתם יתנו פרי אחר שנה וקצתם יתנו תחלת הבאתם
אחר שנתים וקצתם אחר שלש וזהו הרוב למי שיטע כדרך שבני אדם נוטעים באחד
מן השלשה דרכים המפורסמים והם נטיעה והברכה והרכבה לא הביט למי שיזרע ד
גרעין או עצם שהתורה לא תלה החקים אלא בדברים שהם על הרוב ורוב מה שאחר
הנטיעה תחלת הבאתה בארץ ישראל שלש שנים ואשר לנו ית' אשר כאמור וזאת —

התבואה הראשונה והשניה הרבה תבואת האילן אשר להוסיף לכם תבואתו ויאמר
כתכלית שנת רבעי לפני ה׳ הלה שאין אוכלים ערלה בבית ע״ז כמו שבארנו ואמרה ש
וכבר זכר גם כן שספרי עו״ז הקדמונים בעבודת הנבטית שהם היו מעשנים דברים שזכרום
ויאמרו בהם כי השמש במעלה ידועה ומעשי כשוף רבים יחשבו שהדבר ההוא יהיה
מוכן בכל אחד וכשיטע אדם אילן עושה פרי יזרה סביבו או במקומו מן הדבר
ההוא המעושן וימהר להצמיח האילן ולתת פריו מהרה יותר מן המנהג וזכרו שזה ענין
עולה מאד ונהוג מנהג הטלאסמאות ומהוא ענין יותר עולה מכל עניני הכשוף למהר
יציאת פרי כל עץ עושה פרי וכבר בארתי לך והודעתיך כריתת התורה ממעשי הכשוף
כלם ולזה אסרה כל פרי שיוציא האילן שלש שנים מיום שינטע ואין צריך אם כן למהר נטיעת
פרים לפי מה שהיו חושבים ואחר שלש שנים יוציאו רב פירות האילנות הנוטעים פרי
פרים בארץ ישראל לפי מנהג טבעם ולא נצטרך למעשה הכשוף ההוא המפורסם אצלם
והנה לו הערלות גם כן וזכר הדעות המפורסמות בזמנים ההם אשר השאירום הצאבה
שהם אמרו בהרכבת אילן באילן אחר כשיעשה במולד כך ויעשן בכך וכך ויאמר עליו
כך וכך בעת ההרכבה יבוא מן המורכב ההוא דבר שחושבים עליו שהוא מועיל תועלת
גדולה והמפורסם מכל מה שזכרוהו הוא מה שזכרו בתחלת ספר העבודה הנבטית
בהרכבת הזית באתרג והדמות אצלי שספר רפואות אשר גנז חזקיהו מזה הכת היה
בלא ספק וכן זכרו שבעת הרכבה מין במין ראוי שיהיה הענף אשר ירצה להרכיב
להרכבו ביד נערה יפה ואיש ישגל אותה משגל מגונה רוצה בו שלא כדרכה ובעת חבורים
על זה הדרך תרכיב האשה הענף באילן ואין ספק שזה היה מפורסם ולא היה שם מי
שלא היה עושה כן וכל שכן למה שהתחבר אליו מהנאת המשגל עם התוחלת בתועלות
ההם ולפיכך נאסר הכלאים ר״ל הרכבת האילן באילן בעבור שנתרחק מסבת ע״ז ומן
תועבת משגליהם הזרים מדרך הטבע ומפני הרכבת אילן נאסר לקבץ אי זה שני מיני
זרעים שיהיו ואף לסמכם זה לזה ואיזה המינים כשתסתכל כפי זאת המצוה הרכבת
אילן לוקין עליה מן התורה בכל מקום מפני שהיא עקר הזהרה וכלאי זרעים כלומר
סמוכים זה לזה לא נאסר רק בארץ ישראל וכן זכרו בביאור בספר העבודה ההיא כי
מנהגם לזרוע כשר וחרצן יחד וחשבו שלא יהיה הכרם טוב לא בזה ולכן אסרה
התורה כלאי הכרם ועשתה לשרוף הכל כי חקות הגוים כלם אשר היו חושבים שהם כחות
וסגוליות ואף דבר שלא יהיה בו ריח ע״ז נאסר כמו שבארנו באמרם אין תולין אותה
באילן וכו׳ ואסרה חקותיהם כלם אשר יקראו דרכי האמורי למה שנמשך אליהם מע״ז
כשתסתכל מנהגיהם בעבודתם תמצא מיני עבודה ימנו בהם לכוכבים ידועים יפע בהם
לשני המאורות הגדולים ויתבה פעמים יבחרו מולדי מזלות לזריעה ושאונם והקטירו
ידוע אצלם הטבע אם אז הזורע מהם כי שעין חמשה הקטנות לחמשה הכוכבים
המשרתים מלבד שני המאורים ויתם כי עיקר שבעה הקטנות לשבעה המשרתים אשר

שני הדברים בכללם ויחשבו עלי כלם כחות וסגולות מועילות מאד בעבודת האדמה
להביא בני אדם לעבודת הכוכבים ויעשו דברי הגוים והם כלם בכלל ואמרו ולא תלכו
בחקת הגוי וגו' ומה שהיה יותר מפורסם מהם ויותר קשה אז היה באור כמין ע"ז יחד בו
זכר ערלה וכלאים וכלאי הכרם והתבאר אצלי מאמר ר' יאשיה בכלאי הכרם והוא
הלכה עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד אין ספק אצלי שראשית עקר הענין
היו מדרכי האמורי הנה כבר התבאר לך בביאור אין ספק כי איסור שעטנז וערלה
וכלאים הוא מפני ע"ז ושאיסור הנהגותם הדמיוניות אינו הוא למה שמביא אלו מן ע"ז כמו

שבארנו

פרק ל"ח

המצות אשר כללם הכלל השלישי הם אשר מנינום בהלכות
דעות ותועלתם כלם מבוארת מפני שהם כלם מדות שבהם
תתקן חברת בני אדם וזה מבואר מאד לא יצטרך להאריך בו. ודע שמקצת המצות
גם כן מה שהכונה בו להקנות מדה טובה ואע"פ שהם קצת מעשים ויחשב בהם שהם
גזרת הכתוב בלא תועלת ואנחנו נבארם אחת אחת במקומותם ויתבאר לך אשר
מנינום בהלכות דעות הנה התבאר בכלם כפי מה שהכונה בהם קנית המדות הנכבדות
בהם

פרק ל"ט

המצות אשר כללם הכלל הרביעי הם מה שכללו אותו ספר זרעים
מחבורנו מלבד הכלאים וכן דין ערכים וחרמים וכן המצות אשר
מניתם בהלכות מלוה ולוה ואשר מניתם בהלכות עבדים אלו המצות כלם כשתתבונן
בהם תמצא המצות גלוי התועלת בחמלה העניים והדלים ולעזור החלשים במיני
החלקים ושלא יצער לצריך ולא יענה לב איש הדל בענינו באלמנה ויתום ובכיוצא בהם
ואמנם מתנות שנים שנים מבואר גם כן ענין התרומה והמעשר כבר באר טעמם כי אין
לו חלק ונחלה עמך וכבר ידעת טעם זה כדי שיהיה השבט כלו מיוחד לעבודת השם
ולידיעת התורה ולא יתעסק לא בחרישה ולא בזריעה רק יהיה לשם לבד כמו שאמר
יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל וגו' ובמקומות רבים מהתורה במקומות רבים תלוי הגר
והיתום והאלמנה ימנה אותו תמיד בכלל העניים בעבור שאין לו קנין ואמנם מעשר שני
צוה להוציאו במזון לבד בירושלים להיות זה מביא בהכרח לעשות ממנו צדקה מקצתו
שלא היה יכול להוציאו רק במאכל ויקל על האדם לתתו ראשון ראשון ויביא להתקבץ
במקום אחד שיתחזק האהבה והאחוה בין בני אדם חייב הכ' אכל נטע רבעי עם מה
שיש בו כריח ע"ז ותהלותו במעלה כמו שזכרנו הוא נוהג מנהג החלה והתרומה ור
בכורים וראשית הגז שהוא ליתן ראשית כל דבר לשם לחזק מדת הנדיבות ולמעט
תאות המאכל וקנית הממון וכן הענין במתנות כלקיחת הכהן זרוע לחיים וקבה.
שהלחיים ראשית גוף ב"ח והזרוע הוא הימין והוא תחלת מה שיש תנועה מן הגוף גם כן
הקבה ראשית בני מעים כלם. ואכל מקרא בכורים יש בו מדת ענוה גם כן שהוא לוקח

על כונתי והודיע דברי השם וגמולותיו להודיע לבני האדם שהעבודת השם היא עיקר
אדם [illegible] כשיהיה לו השם [illegible]
[illegible] כי [illegible] מן [illegible]
[illegible] מן [illegible]
[illegible]
[illegible] בכל [illegible]
[illegible] גם כי [illegible] על [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] מן [illegible]
[illegible]
[illegible] על כן [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] על [illegible] בכל [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] על [illegible]
[illegible]
[illegible] כל [illegible] על [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] על [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] על [illegible]
[illegible] גם כן [illegible]
[illegible]
[illegible] על [illegible]
[illegible]
על [illegible]
[illegible] כל [illegible]
[illegible] על [illegible]

שלא יתחברו בו העבדות והבטול ויאכ׳ בהפלגת שן כל שכן בזולתה מן האיברים ואין
מודד להטתו גם כן אלא בשוט או בקנה וכיוצא בו כמו שבארנו במשנה תורה ועם זה
כשירבה להכותו׳ יהרג עליו כשימות תחת ידו ׳ ואמרו לא תסגיר עבד אל אדוניו עם היותו
רחמנות יש בזאת המצוה תועלת גדולה והוא שנתנהג בזה במדת הסרה הנכבדות
והיא שנעזור מי שנעזר בנו ונשמרהו ולא נסגירהו כ״ש מי שברח מלפנינו ולא די שנעזור
מי שיעזור בך לא שאתה חייב שתעין בתקנתו ותטיב לו ולא תכאיבנו בדברים
והוא אמרו ית׳ עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו ׳
ועוד שחייב זה הדין בפחיות שבטבע אדם והוא העבד כל שכן אם ישר בך איש נכבד
עדיין לעשות מה שראוי לו ׳ ותגד זה הענין גם כן שהשבר המטל כשישר בנו לא
ישר ולא יחוס ולא יחסרו ממנו דין כלל ויאמ׳ כי להעזור בנכבד שבדברים והגדול
שבהם והוא מצוות מעם מוכחי קדוש למיתה ׳ הנה זה שבא להעזור בנו ית׳ ועתלה כמה
שהוא מיוחס לשמו לא עזרו אבל שוה להסגירו כך בעל הדין אשר ברח מלפנינו כל שכן
מי שבא להושע במישע מבני אדם שאין צריך להושיעו ולא לרחם עליו שהרחמנות
על העבדים אכזריות׳ כל המשפטים אלו הם המדות השוות כלם כפק אשר הם מכלל
חקים ומשפטים צדיקים ולא כמדות הכסילים אשר יחשבו למעלות אשר ישובח האיש
בהם על עזרו ושלחו מי שיזדמן עשוק או עושק כמו שהוא מפורסם בדבריהם ובשיר׳
ושיריהם אם כן כל מצוה שבאה בזה הכלל מבוארת העלה גדולה התועלת ׃

פרק מ׳

העלות אשר כלל אחד מהכלל החמישי הם אשר מנינום בספר נזקין והם כלם בהסרת העול ומניעת ההזק ולרוב האזהרה על
מניעת ההזק חייב האדם בכל נזק שיבוא מממונו או מסבת פעולתו מאחר שאפשר לו
לשמרו מהזיק ולזה חייבנו בנזקין שיבאו מבהמותינו עד שנשמרם וכן אש ובור מפני
שהם ממעשה האדם ואפשר לו לשמרם עד שלא יבוא מהם נזק וכלם לו הדינים מן
היושר מה שאומר עליו וזה שאין ישגל ברשות הרבים פטור מהיות עשו שאי אפשר
לשמרו וזה שיבוא מהם מנזק גם כן שם הוא מעט ולפי שעשה דבר ברשות הרבים הוא
שפשע בנפשו ונתן דרוש לאיבוד ואמנם יהיה חייב על השן והרגל בשדה הנזק אמנם
הנזק הדין והבהמה לו אשר אפשר לשמרו בכל מקום ואי אפשר להולכם ברשות הרבים
להשמר מן הנזק ההוא ריש בכל מקום אחד ויש בו הפרש בין תם למועד שאם יהיה
המעשה לפי שלא הורגל בו יתחייב רביע נזק ואם יהיה מעשה הנזק לפי שנמשך
עליו ונודע בו יתחייב נזק שלם ועשם דמי העבד בכלל חצי נזק בן חורין בכלל שאומרה
התורה ערכי אדם בהם ששים שקלים ודמי העבד כסף שלשים שקלים והיות הבהמה
נהרגת כשתהרג אדם אינו לקחת הדין ממנה כמו שידחיקו עליו הצדוקים אבל הוא
לקחת הדין מבעליה ומפני זה נאסר ליהנות מבשרה כדי שיפליג בעל הבהמה

שר׳ אויהן

שאובה

לשמירה
יד׳

לשמירה וידוע שאם ההרוג גדול או קטן בן חורין או עבד יפסיד דמיה על כל פנים ואם
תהיה מועלת יתחייב כופר מיסק על חברת דמיה יהיה הסבה בעצמה כהריגת בהמה נרבעת
מפני שיזהר מעל הבהמה בה ושמירה ממנות אנשי כיון שלא תשלם מעשי שחמולת בני
אדם על מקום בחמלתם על נפשם ידעת כי אדם יגדל ממונו על נפשו אמנם להשוות
ביניהם הוא על הריב ולקיחת אותו לעברים ואת חמורנו וכמה שבאלו אותו זה הכלל
עד הריגת הרוצח וזה הדין אל שיהרג מי שיתגדל לעשות החטא קודם שיעשהו אבל
מותר כלו לא בשעת המעשים האלה והוא רודף אחר חבירו להרגו ורודף אחר ערוה
אדם לגלותה ולהיות על שדי ואפשר להקן מעשה אחר היות אמנם שאר העבירות
אשר בהם מיתת ב"ד כגון ושבת אשר לא יודך בהם לאולתו אבל אם רצית לא יהרג על
המחשבה עד שיעשה וכבר נודע שאסור האוה מפני החמדה והחמדה מפני הגזל
הנה באריות ול' ודמינו השב אכלה העון כי מבואר שעבר היותו מרה מעלה בהזן
העונש הוא גם כן מה שהועלתו אורח חללה שאם לא יחזור אבדה ואולתו לא יחזיר
לו אבידתו כמו שהיתה אם לא תכבד הודך לא יכבדך כעך וכמו זה הרבה אמנם
היות הרוצח בשגגה גולה הוא להשקיט נפש גואל הדם עד שלא יראה מי שבאה התקלה
הזאת על ידו והגלה חורתו במות האיש אשר הוא הנכבד שבכם חטו הראוי לכל ישראל
שבזה תנוח דעת הגואל אשר נהרג קרובו שזה ענין טבעי לאדם כל מי שיקרהו צרה
כשתבוא גם כן לזולתו כיוצא בה או גדולה ממנה ינוח בה נחמה על מקרהו נצוץ ובן
ואין במקרה מות כמו אדם אצלנו יותר גדול ממיתת כהן גדול ואמנם עגלה ערופה
תועלתה מבוארת כי העיר אותה היא העיר הקרובה אל החלל ועל הרוב ההורג הוא
ממנה וזקני העיר ההיא מעידים עליהם השם שהם לא התרשלו בתקון הדרכים ובשמירת
ולהגיד כל שואל דרך כמו שבא הפירוש בדברי רבותינו ולא נהרג זה מפני שעשינו
הקונים המוליכים והנחנוהו לא נדע מי הרגו ואי אפשר על הרוב עם החקירה והיציאה
וקנים והתומרים ולקיחת העגלה שלא ירבו דברי בני אדם ויאולי בפרסום הענין יודע
ההורג ויאמר מי שידע או שמע ענינו או הורהו על זה אמתלאות פלוני הוא ההורג כי
אחר שיעמוד אדם ויאמר ואחד שפחה או אשה פלוני הרג לא תערף העגלה וככר
נודע שמי שידע ההורג וישתוק ממנו והם העדו השם על עצמם שלא ידעוהו יהיה
בזה עון גדולה ואשם גדול אם כן אפי' אשה אם תדעהו תאמר ואחר שיודע הגיעה
התועלת שאם לא יהרגוהו ב"ד המלך יהרגהו באמתלאות וכדומה ואם לא יהרגהו
המלך גואל הדם יהרגהו ויערים עד שיתנכל עליו להרגו הנה כבר התבאר שהתועלת
עגלה ערופה לפרסם ההורג וחזק זה הענין בהיות המקום אשר תערף בו העגלה לא
יעבד בו ולא יזרע שבעלי [לעולם] הארץ יעשה כל התחבולה ויחקור עד שיודע ההורג כדי
שלא תערף העגלה ולא תאסר עליו ארצו לעולם

פרק מא

המצוה אשר כלל אותם הכלל העשי הם לקיחת דין מן החוטא

והעולם בכללו והעה וכבר וכרעה אמנם עשיהם ואין לו חלק שבר בהם שמע והבן ·
שם עונש כל חוטא לזולתו בכללו שיעשה בו כמו שעשה כשיזיק גוף יזוק בגופו ·
ואם הזיק בממון יענש בממונו. ואם הזיק יש לבעל הממון למחול ולהקל. ומפני ההורג לבד
לחזק חטאתו אין מקילין לו כלל ולא יקח ממנו כפר ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך
בה כי אם בדם שופכו ולזה לו חיה ההרוג שעה או ימים והוא מדבר ושכלו טוב ואומר
הנהרג הנה מחלתי וסלחתי לו אין שומעין לו אבל נפש מנפש בהשוות הקטן לגדול
והעבד לבן חורין והחכם לסכל שאין בכל חטאות האדם מהם יותר גדול מזה ומי שחסר
אבר יחסר אבר כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו · ולא תטריד רעיונך בהיותנו עונשים ·
הנה בממון כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקים לא סבת דברי התלמוד ועם כל זה יש לי ל —
בזה שיטה כי התלמוד דעה ישמע פנים בפנים והמכות שאי אפשר לעשות כמותם בהם
בשוה דינם בתשלומין רק שבתו יתן ורפא ירפא ומי שהזיק בממון יענש כמותו —
בשיעור ההיזק בשוה אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו הל הדבר אשר לקח ולקח
ממנו כמהו כי ידע כי כל אשר יהיה מין העברה יותר נמצא ויותר קרוב להעשות
ראוי שיהיה ענשו יותר קשה כדי שימנעו ממנו והענין שאינו נמצא רק מעט ענשו ·
יותר קל ולכן זה היה תשלומי גנב צאן כפל תשלומי שאר המטלטלין ר"ל ארבעה
וחמשה ובהמות שהיו נמצאים בהמות רבות במדבר אין שומרים מפני שגנבתם היא על הרוב
תמיד להיותם בשדות ואי אפשר לשמרם כמו ששומרים הדברים שבתוך המדינה ·
ומפני זה דרך הגונבים אותם שימהרו למכרם עד שלא יודעו אותם או לשנותם מהם
כמות שהשתנה צורתם ומפני זה היה עונשו ענין התמיד יותר ואפשר לשנותה יותר
גדול ותשלומי גנבת הבקר הוכפל כי אחד מפני שגנבתם קלה יותר כי התימן ודע —
מקומות ואפשר לשנותה לשמרים ויותר מה שאפשר לגנבה היא כלל מפני הבקר
ודע מקורים מאד כבר נכר בכתר העבודה העבודה ואי אפשר לשנותה לשמרים —
ותרבה בהם הגנבה · כן דין ערים ואמרין שעושה בהם כמו שחשבו לעשותו כשיה אם
חשבו להרוג יהרגו אם חשבו להכות ילקו אם חשבו לחייב ממון יחייבו ממון כשיה בות
הסבה כל זה להשוות העונש והעבירה ואף ענין היות המשפטים מדוקדקים גם כן ולפיכם
היה הגזלן לא חויב דבר תוספת על הקרן שההוספה אינו רק לכפרה על שבועת השקר
אבל על גזלתו אינו מוסיף כלום והוא מפני מיעוט מציאת הגזל ענין הגנבה יותר
נמצא מן הגזל שהגנבה אפשר בכל מקום והגזל אי אפשר בתוך המדינה אלא בקושי
ועוד שהגנבה אפשר בדברים הגלויים ובדברים המוצנעים והגזל אי אפשר אלא בגלוי
ואפשר להזהר להשמר מן הגזלן ולעמוד כנגדו ואי אפשר כן עם הגנב ועוד שהגזלן
ידוע ויבוקש וישתדל להוציא ממנו מה שלקח והגנב אינו ידוע ומפני זה הכבידה לשון
חיוב הגנב קנס ולא חיוב הגזלן קנס · הקדמה ודע שגדל העונש ·
וחוזק ענשו וקלותו בכלל יהיה בבחינת ארבעה דברים ·

הראשון גדול החטא שהמעשים שיבוא מהם הפסד גדול ענשם גדול והמעשים
שהפסדם מעט ענשם מעט · והשני רוב המציאות שהדבר שהוא מצוי יותר ראוי ש
ימנע בעונש חזק [illegible] כי [illegible] מעט במעט מן העונש עם מעוט המציאות מספיק
במניעתו · והשלישי רוב התאוה כי הדבר [illegible] [illegible] להיות התאוה מביאתו
אליו מאד לא ימנע ממנו [illegible] [illegible] גדול [illegible] שלא ימנעו ממנו אלא [illegible]
יראת הכר גדול · והרביעי קלות עשות המעשה בסתר ובהעלם כשעין שלא ירגיש
בו זולתו כי מניעת זה אי אפשר אלא ביראת עונש גדול ויזק · ואחר זאת ההקדמה
דע שסדר העונשים בתורה ארבעה מעלות · מעלת חייב מיתה ב"ד · ומעלת חייב כרת
[illegible] שזה החטא מן החטאים הגדולים · ומעלת המלקות והיא המכות ברצועה
ולא [illegible] בחטא הזה שהוא מן החטאים הגדולים אבל הוא לאו לבד [illegible] מיתה
בידי שמים · ומעלת לא תעשה שאין בה מלקות והוא כל לאו שאין בו מעשה חוץ [illegible]
[illegible] שהוא חייב להודיע [illegible] [illegible] שלא יבוא זה לכוונה [illegible]
[illegible] [illegible] את חברו בשם להיות היזק הקללה [illegible] גדולה [illegible]
[illegible] [illegible] אלה לאוין שאין בהם מעשה ההפסד שבא מאתם הוא מעט ואי אפשר
גם כן להשמר ממנו מפני שהם דברים לבד ואלו היה בו מלקות לא היה נמלט האדם מן
המכות [illegible] כל השנה ולא יעשו כפם ההתראה [illegible] [illegible] גם כן יש [illegible]
ממון שיש [illegible] קצבה [illegible] אין קצבה כי לא יבוא כל איש לא בשיעור סבלו [illegible]
[illegible] הכרת [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] חייב מיתה ב"ד לא תמצא אותו [illegible]
מן [illegible] [illegible] שאין בהם הפסד גדול ואין האדם נפתה בהם באשר [illegible]
[illegible] המשגל · [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] זה [illegible] כי זה החזק הגדול · וכן [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] מ[illegible] בני אדם · [illegible] [illegible] [illegible] הקרבן להגדולו · וכן הכרת [illegible] [illegible]
ואוכל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מן [illegible] [illegible] [illegible] מן האמונה [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] שהם פנות התורה [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] התשובה [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] עליכם וגו' · וכן חייב כרת [illegible] [illegible] [illegible] שאכל קדש [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] להגדיל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מיתה ב"ד [illegible] [illegible] גדולה
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] גדול [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] הראשון מן [illegible] אבל מן [illegible] [illegible] הוא [illegible] מה [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] שהוא [illegible] להרוג על כל [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] להריגה וכן [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] להרוג [illegible] [illegible] [illegible] · [illegible] השלישה [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שהם [illegible] [illegible] [illegible] לא תמצא מיתה ב"ד

כדבר מאד ולא כלו הדברים הגדולים ולא כל העריות במיתת ב"ד אלא מה שהוא
מהם יותר קל להעשות ויותר עוזר ויותר מגונה ומכוער ומה שיהרס עמה תלוי ויתר
ומה שאינו כן היה כרת לבד ולא כל מינ ע"ז גם כן במיתת ב"ד אלא עקרי עבודתה
כמתפלל לה ומתנבא בשמה ומעביר בנו לאוב וידעוני ומכשף. ומבואר הוא שאחר שאי
אפשר מבלתי שופטים ומשפטים שאי אפשר גם כן מבלתי העמיד שופטים מפוזרים בכל
עיר ועיר ואי אפשר מבלתי ערים ואי אפשר מבלתי מלך שיפחדוהו וייראוהו ויונעו
במוראו ויכרתו מן המנוגע ויחזק יד השופטים ויסמוך אותם והנה בארתי סבת כל
מיתת ואשר ספרתם בספר שופטים וצריך שנעורר על ענין מהם שנזכר שם לפי ענין
זה המאמר אמרו מה שנתלה בזקן ממרא ואמר כי כאשר ידע השם ית' שמשפטי
זאת התורה יצטרכו לכל זמן לפי התחלפות המקומות והחדושים ולפי הענינים מן
ענינים להוסיף על קצתם ולגרוע מקצתם הזהיר מן התוספת ומן המגרעת ואמר לא
תוסף עליו ולא תגרע ממנו כי היה זה מביא להפסד סדרי התורה ולהאמין בה שאינה
מאת השם ית' והתיר גם כן לחכמי כל דור ר"ל ב"ד הגדול לעשות סייגים כדי לקיים משפטי
התורה הזאת בענינים שיחדשום לשמור התורה ושיאמינו הסייגים ההם קיימים לנצח כמו
שאמרו ועשו סייג לתורה וכן הותר להם גם כן לבטל קצת מעשי התורה ולהתיר קצת
הנזהר ממנו לפי ענין אחד ולפי מקרה אחד ובכל זה שיחזירוהו לחזרת כמו שהיה
בסדר פי' המשנה בתורה עשה ובזאת ההנהגה התמיד התורה אחת ויתנהג כל זמן
ובכל מקרה כפי הצריך לו ואלו היה זה הענין החלקי נמסר לכל אחד מן החכמים היו
בני אדם נפסדים לרוב המחלוקת והתחלקות הדעות והזהיר ית' שלא יעשו זה שאר
החכמים אלא ב"ד הגדול לבד וצוה להרג מי שיחלוק עליהם שאם יחלק עליהם כל
משגן מעלה הטעה המכוונת ובטלה התועלת ודע כי מעשה העבירות יחלק לד' חלקים
האחד מהם האונס והשני השוגג והשלישי המזיד והרביעי העושה ביד רמה והמנב
האונס כבר נאמר כי שלא יענש ואין חטא עליו כלל דכתיב ית' ולנערה לא תעשה דבר אין
לנערה חטא מות והמונס השוגג יש בו חטא כי היה הפליג להתישב ולהזהר לא במהרה
שגגה על כן לא שלא יענש כלל והנה צריך כפרה מפני זה מביא קרבן וחלקה
תורה בו בין יחיד הדיוט למלך וכהן גדול או מורה הלכה ולמדנו מזה שכל עושה או
מורה הלכה לפי השכלתו והם לא יהיה כל ב"ד הגדול או כהן גדול הוא מכת המזיד ואינו טועה
כללו השוגגים ומפני זה יהרג זקן ממרא ודע"ש שעשה והורה לפי ראות עינו אבל ב"ד
הגדול יש להם לעשות כפי ראות עיניהם ואם טעו נעשו שוגגין כמו שאמר ית' ואם כל
עדת ישראל ישגו ומפני זה העקר אמ' ז"ל שגגת תלמוד עולה זדון ר"ל כי המקצר בחכמה
ויורה ויעשה כפי קצור חכמתו הוא כמזיד שאין דין מי שאכל חתיכה חלב הכליה והוא
חושב שהיא חלב האליה כמי שאכל חלב כליה והוא יודע שהוא חלב כליה אלא שאינו
יודע שחלב כליה הוא מן החלב האסור שזה דע"ש שמקריב קרבן הוא קרוב למזיד וזה

אדם הוא עושה מעשה לבד אבל התורה הלזה לפי השקפותיו הוא מזיד בלא כפרה שלא
נתן הכתוב בחטא ההוראה כפרה שגגה לא לבד הגדול לבד אבל המזיד יתחייב להכות
אם מיתת ב״ד או מלקות או מכת מרדות על לאוין שאין לוקין עליהם או חייב ממון
אבל העבירות שהשוה בהם בין שוגג למזיד הוא לרוב המניעים בקלות להיותם
בעלמא שאין בהם מעשה ר״ל שבועת העדות ושבועת הפקדון וכן שפחה חרופה
שעה רב מכוונתו לפני שהיא משולחת כהפקר שאינה לא שפחה גמורה ולא בת
חורין גמורה ולא אשת איש גמורה כמו שביאור הקבלה בפ׳ וזאת המצוה. אבל עושה ביד
רמה הוא המזיד שעזב פנו ויעבור בפרהסיא שזה איש שבא להראות לבד ולא לעשות מה
שמצוה התורה מעשותו לרע מריהו לבד אבל לחלוק על התורה ולעשות כנגדה מפני זה
אמר בו ה׳ הוא מגדף והיה יהרג בלא ספק ולא יעשה זה לא מי שעלה בלבו דעת
אחרת לחלוק בו על התורה ומפני זה כי הק׳ הסקיבל בעון הכתוב מדבר מפני שהיה
דעת׳ חולק על פנת התורה כי לא עבר דרך כוכב כלל לא מי שהאמין בו הקדמות
כמו שבארנו בחבורינו פעמים וכן הוא הדין אצלי בכל עבירה שיראה ממנה סתירת
פנה מן הפנות כנגדה ויהפ׳ אבל אדם מישראל כשר כחלב או לבש שעטנז או הקיף
פאת הראש לבזיון התורה מפני דעת שיתבאר ממנו שאינו מאמין שזאת היא התורה
אמתית הוא אצלי המורה עליו זה ה׳ הוא מגדף ויהרג מיתת כפירה לא מיתת עונש כאנשי
עיר הנדחת שיהרגו מיתת כופרים לא מיתת עונש ולזה ממונן בשריפה ואינו ליורשיהן
כשאר הרוגי ב״ד וכן הנו אומר בעדה מישראל שזדו לעבור על אי זו מצוה שתהיה ועשו
אותה ביד רמה יהרגו כלם וראיה לדבר ענין בני גד ובני ראובן שבנו להם מזבח ויקהלו כל ה
עדה לעלות עליהם לצבא ואחר כך ביאר להם בשעת ההודאה שהם כבר כפרו בהסכימם
על העבירה ההיא וכפרו בתורה כלה והוא מורים להם לשוב היום מאחרי ה׳ והשיבו אותם גם כן
אב מורד והם במעל׳ והשלה ביד גם כן אלו העקרים בשגגים ומזה שכלל אותו גם כן
ספר שפטים למחות זכר עמלק כמו שיעשו האחר ראוי שיעשו המשפחה האחת או
האומה האחת בעבור שיכלמו שאר המשפחות ויראו ולא יתגלו בהפסד כי ידמו שמי
שעשה כל מה שעשה בבני ישראל עד שהם ילך בהם איש רע מפסיד אשר לא יחוש לרעת
נפשו ולא יבהל ברע שיעשה לא יירא שום משפחתו שיעידוהו על רעתו שיריעה
לעשותם. עמלק אשר התחיל להלחם בסתם דסמך למחות זכרו בסוף. וענין ימירב
שעשו מה שעשו דרך כילות וגרמו היזק בערמה נמעט להרחיקם מן האחוה ושיאחת
האדם מאהבתם לא דבר אחר כל זו העונש שיעור לאוי לעשותו שלא יהיה בו לא
הוספה ולא חסרון לא כמו שבאר כדי רשעתו. ומזה שכלל אותו זה הספר התקנת יר׳
ייראו כי תכונות זאת התורה כמו שהודעתך תקון והזהר מן הקלקולים ומן המאוסים
שלא יהיה האדם בבהמות ובזאת היתה גם כן חוק הדעת האלהים כלו המעשים
שהשכינה שורה ביניהם כמו שנ׳ בפרשת זה כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחנך וגלגל עון אחר

ואמר ולא יהיה כך שיהיה דבר ושב מאחריך להשיב ולהקדים מלה שהוא ידוע מוגדרת
ואנשי החיל במחנה כשיאריך עמדם חוץ למחנה ויגיע בפעולת שינויי אותם שלשבת
שיהיה כהוגע מקום שנגלל מן המעשים ההם ואמר והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות
דבר עד שכשל קח זה להתנהג מן המחנה עד שיהיה כלב כל אדם שהמחנה כמקדש ה'
ואינו כהרעה הגוף להפסד ולעבודה והוא ויהיה מקום לא לדבר אחר אבל כונתו
אינה הישר בני אדם לעבודת השם יסור מעונתם כבר הודעתיך שאינו אומר אין כבונה
הגדולה מן הכהונה ומה שכלל אותו גם כן זה הספר דין דמות יפת תואר וידעת אמרם ז"ל
לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע ועם זה יש כלל זאת המצוה מן המדות הטובות שיצטרך
שיתנהגו בהם הישיבים מה שאומר עליו והיא מצות שגבר יצרו עליו ולא יוכל לסבול ולכוף
את יצרו צריך שיהיה במקום סתר הוא אמרו אל תוך ביתך ואין מותר לו שיבעלנה בב
מלחמה כמו שבארו שם שאין מותר לבעול אותה פעם שנית עד שיעבור אבלה והשקט
דאגתה ואין מונעין אותה מהאבל ומהבכי ולא מהמנע מאהבה כמו שאמר ובכתה את
אביה ואת אמה כי לבעל האבל מנוחה בבכי ואמרו אבלה עד שיתקלשו מאותם הגעגועים
מפני המקרה ההוא הנפשי כמו שלבעלי השמחה מנוחה במיני השחוק ומפני זה חמלה
התורה עליה וכמו הרשות בידה מכל זה עד שתשלים מן הבכי ומן האבל וכבר ידעת שאינו
בעלה סגולתה יכן לה יום הכנוק בקרירה בפרהסיא ואין בעת ולא יחלוק עליה במאומה
עד הזמן ההוא ועם זה אם לא ישכבה אל חוק התורה לא תמכר ולא יעבד בה הנה שמירת
התורה קרבת המשגל ואעפ"י שהוא בקבה מה אל היתה אין גויה ועם זה אמר לא תתעמר
בה תחת אשר עניתה הנה התבאר מה שבאלה המצות מן המדות הטובות והתבאר כבר
כל מצות זה הספר

פרק כ"ב

המצות אשר כלל אותם הכלל השביעי והם הם מצות אשר בס'
בארנום בקצת ספר משפטים וקצת ספר קנין ותכליתם מבוארת וזה
שהם שער משפטי אשר בעסקים הנהוגים בין בני אדם בהכרח ושיעורי העוסקים זה את
זה להועיל כל אחד מהם לחבירו לא שיכון האחד משני עוסקים להרבות חלקו בכל ושיהיה
הוא המרויח מכל צד והחלת זה שלא יהיה שום אונאה במקח אלא הרוח הנהוג הידוע ויעשה
בהם תנאים שיתקיים בהם המכר והזהיר מאונאת דברים כמו שנודע ואחר כך דין אבדה
שומרים ואפשר היושר כי מבואר והוא שהשומר חנם אשר אין תועלת לו כלל בזה השמן
והמפקד הוא גמול חסד הוא פטור מן הכל וכל עת שיתרע הוא נכנס בכלל הממון ושואל
שהתועלת כלה לשואל ובעל הממון הוא הגמול אותו חיב בכל וכל הנזקין המתחדשים הוא
נכנס השואל ושומר שכר והשוכר כל אחד משניהם אל השומר ובעל הממון משתתפים
בתועלת ולזה נחלק הנזקין בין שניהם מה שיבוא מעט מקצת ריעוע העשייה הוא נכנס
השומר והוא גנבה ואבדה כי הגנבה והאבדה בידו מקצת שלא שמר שמירה מעולה
והעוקים שאין תחבולה למנעם והוא שבירה ושביה ומתה הם נכנס בעל הממון ואחר

כן הפליג בחמלת השכירים לעניים ואמ' למהר שכרם ושלא יונו אותם בדבר מדינם הכל ש-
יתנו לו כפי עבודתו ומן הרחמנות עליו שלא ימנעו ממנו' מן הבהמה מלאכתו כמה שהם
עושים כי כן הנוצות כפי משפטו וזה הסוס והחמור כמשפט גם כן הנושאת יהם מזה
מעולה הכל שלא ימנע האדם עוב מפני שהוא ראוי לו ואמר שהוא הולך למות שלא יקנה
בירושו ולא יקום מכוח דבל ועזבו לפי שהוא אשר ראוי לו מכל בני אדם והוא הקרוב לו
ויותר לעזרו הקרוב אליו כמשפחתו וכבר באר שהבן קודם ואחר כן הבת ואחר כך האח
ואחר כך האח כמו שהוא ידוע וכבר הגדיל שבכתו מפני שאהבתו קודמת ולא ימשך
אחר הזונה לא יוכל לבכר את בן האהובה וגו' וזאת התורה השלימה יחזיקה וזאת
התורה הישרה מאד הכל עשות פני הקרובים ולהטיב להם אמר הנביא [illegible]
מכוונו ודברי התורה בצדקות להרחיב לענייך וגו' והחכמים ה"ל משבחים מאד מעלת האדם
שיהיה מקרב את קרוביו ונושא את בת אחותו וכבר הודיעתך התורה כזאת המדה הפלגה
גדולה מאד והוא שהאדם צריך לישא פנים לקרוביו ולקרב מאד כל מי שיש לו עמו אחוה
ואפי' העני לו והחסר ואפי' היה הקרוב ההוא בתכלית ההפסד אי אפשר לו מבלתי עשייה
פניו לקרובו אמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא וכן כל מי שהתערבבה אליו יש אחד וכל
מי שקבלנו ממנו תועלה ונתרנו בעת צרה ואע"פ שהרע לך אחר כן צריך שיזכור לו
מה שקדם ויז'וי' לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו וכבר התפרסם רוב מה שהרעו לנו
המצרים אחר כן ראה כמה מהות עיבות למדנו מאלו המצות ועוד לו אינם מזה הכלל
השביעי וכל מפני שנויית הקרובים בפרשת העגלה מן המאמר למצרי ואדומי ׃

פרק מג

המצות אשר כללו אותם השמיני הם המצות אשר ספרנום בספר
זמנים וסבת כלם מבוארת בתורה מלבד מעט מהם ענין השבת
ענינו מפורסם ואין צריך לבאר כבר נודע מה שבו מן המנוחה עד שיהיה שביעית
חיי האדם בהנאה ומנוחה מן העמל והטורח אשר לא ימלטו ממנו קטן וגדול עם מה
שהוא מקיים הדעת הנכבד מאד לעולם והוא האמונה בחדוש העולם ויום צום כפור
גם כן סבתו מבוארת שהוא נותן דעת התשובה והוא היום שירד בו אדון הנביאים בלוחות
שניות ובשרם בסליחת עונם הגדול והיה היום ההוא לנצח יום תשובה ועבודה גמורה
ולזה נאסרה בו כל הנאה גשמית וכל טורח ותועלת הגוף ר"ל המלאכות ואין עושין בו
רק הדתיים ר"ל שיודה בעונותיו וישוב מהם ואמנם הימים הטובים הם כלם לשמחה ולקבוצים
שיש להם הנאה שבני אדם צריכים להם כי יש בהם תועלת בענין האהבה שצריך
שתהיה בין בני אדם בקבוצים המדיניים ויחוד הימים ההם יש לו סבה פסח ענינו מפורסם
והיותו שבעה ימים מפני שתקופת הז' ימים היא תקופה בינונית בין היום הטבעי והחדש הירחי
וכבר ידעת שלזאת התקופה מבוא גדול בעניני הטבעיים וכן הוא גם בעניני התוריים כי
התורה תדמה בטבע תמיד ותשלים הענינים הטבעיים על צד אחד כי הטבע אינו בעל

מחשבה והסתכלות והקורה עשר והנהגת השם אשר חוץ השכל לכל כשל השכל ואין זרות
כונת זה הפרק ונשיב לזה שיאמר עתה כי שבועות הוא יום מתן תורה ולהגדיל היום
היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו כמי שממתין בא הנאמן שבאוהביו
שהוא מונה הימים וגם השעות ואות היא סבת ספירת העמר מיום צאתנו ממצרים
עד יום מתן תורה אשר הוא היה המטה ותכלית יציאתם ואביא אתכם אלי ולא היה
המדרגה הגדול ההוא לא יום אחד כן וכאו"כ בכל שנה יום אחד ובכל דבלה מנה אחד
היה יום אחד לא היינו מרגישים בו ולא היה מתבאר אצלנו כי הרבה פעמים יכל אדם
[illegible] לו אחד מן המאכלים שני ימים או שלשה ואמנם יתבאר אצלנו כשהתמיד אכילתו הקף
עליו כן ראש השנה יום אחד מפני שהוא יום תשובה והוא הערה כי אדם משגיחתם
ומכל זה יתבאר כי כשיקר כמו שבארנו במשנה תורה יכאיזן הוא הענה ישמחה ליום
הכפורים כמו שהוא מפורסם בקבלת האמה מענין עשרת ימים שבין ראש השנה ליום
הכפורים ואמנם סכת הסוכה והעשין והשמחה הוא שבעת הימים מפני שיתפרסם ה
ענין יהיו בזה הפרק הנה בארנו התורה סבתו באספך את מעשיך מן השדה לר"ל עת
[illegible] המטרה והפנאי מענינים ההכרחים · וכבר זכר ארסטו במאמר התשיעי מספר המדות
המדות שכן היה הענין מפורסם באומות קדום אמר בזה הלשון הקרבנות הקדומים
והקבוצים היו אחרי אסיף התבואות והפירות באילו היו הקרבנות מפני המנוחה וזה
לכוש יעיר שישיבת סוכה בעת ההיא אפשר לסובלה אין חום גדול ולא מטר מצער
ושני המועדים האלה ר"ל סכות ופסח מלמדים דעות ומדות · ואמנם הדעת בפסח הזכרון
אותות מצרים וההמורותם לדורות ואמנם הדעת בסכות להתמיד זכר אותות המדבר
לדורות · ואמנם המדות הוא שיהיה האדם זוכר ימי הרעה בימי הטובה בעבור שירבה
להודות לשם ושילמד מדת ענוה ושפלות יאכל מצה ומרור בפסח לזכר מה שאירע
לנו וכן יצא מן הבתים לשבן בסכה כמו שעשו השרויים בנער טובם המדבריות לזכר
שכן היה ענינו בתחלה כי בסכות הושבתי את בני ישראל וג' ונעתקנו מן הענין ההוא
לשכון בבתים המעוטרים במקום הטוב שבארץ והשמן טבה בחסד השם ובעבור
לאבותינו בעבור שהיו אנשים שלמים בדעותם ובמדותם ר"ל אברהם יצחק יעקב שזה
גם כן הוא ממה שהתורה תלויה עליו ר"ל מכל טוב שהטיב השם לנו או ייטיב הנה
הוא בזכות אבות מפני ששמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט אבל ענין מסבות לסוער
שני ה"ל שמיני חג העצרת הוא להשלים כן מן המנוחות · מה שאי אפשר בסכות
לעשותו לא בבתים הרחבים ובנוים · ואמנם ארבעת מינים שבלולב כבר זכרו בו ז"ל
דרשת ספר על צד הדרשות שדרכם ידוע למי שהבין דבריהם וזה שהם משלים כמשלות
מליצות השיר לא שהדבר ההוא הוא ענין הפסוק ההוא · ונחלקו בני אדם בדרשות לשני
חלקים · החלק האחד ידמה שהם אומרים על צד הפסוק ההוא · והחלק השני הוא ביאור ענין
מבזה אותם ויחשבם לשחוק אחד שהוא מבואר נגלה שאין זה ענין הפסוק · והחלק

הראשון עליהם יתחבר לדמות הדרשות לפי מחשבתו לשמרם ויחשוב שהם ענין הפסוק ושמשפט הדרשות כמשפט הדינים המקובלים ולא הבינה דעת משני הכתות שהם על דרך מליצת השיר אשר לא יסופק ענינם על בעל השכל והתפרסם הדרך ה הזה בזמן ההוא והיו עושין אותה הכל כמו שעושין המשוררים מאמרי השיר אמרו ז"ל תנא בר קפרא ויתד תהיה לך על אזנך אל תקרי אזנך אלא אוזנך מלמד שאם ר ישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בתוך אזנו ואני תמה אם זה ההנח אצל אלו ה סכלים כי כן יחשוב כפי' זה הפסוק ושזאת היא כונת זאת המצוה ושהיתד היא ה אצבע ושאוזנך הם האזנים איני חושב ממי ששכלו שלם יחשוב זה אבל היא מליצת ואחר שיר נאה מאד הזהיר בה על מדה טובה והיא כמו שאסור לומר דבר מגונה כן אסור לשמעו וסמך זה לפסוק על דרך המשל השיר וכן כל מה שיאמר בדרשות אל תקרי כך אלא כך והוא ענין וזכר יתאחר מן הכונה לא שיהיה תועלת יצטרך אליה כל בעל שכל מאנשי התורה הרבנים ואשוב אל סדר דברינו והנראה לי בארבעת המינים ר שבלולב שהם שמחה בצאתם מן המדבר אשר היה לא מקום זרע ותאנה וגפן ר ורמון ומים אין לשתות אל מקום האילנות עושי פרי והנהרות ולקח לזכרון זה הנאה שבפירות האדמה והטוב בריחו והיפה בעליו והטוב שבעשבים גם כן ר"ל ערבי נחל׳ ר ואלו הארבעת מינים הם אשר קבצו שלשת הדברים האלה׳ האחד מהם רוב מציאותם בארץ ישראל בעת ההיא והיה כל אדם יכול למוצאם׳ והשני שהם טוב מראם ורענ׳ רעננותם ויש מהם טובים בריחם והם האתרוג וההדס אבל לולב וערבה אין להם ריח לא טוב ולא רע׳ והשלישי שעומדים על לחותם ורעננותם כשבעה ימים מה שאי אפשר זה באפרסקים ~~[illegible]~~ וברמונים וכספרגלים וכאגסים וכיוצא בהם.

פרק מ"ד

המצות אשר כללנו אותם הכלל התשיעי הם המצות אשר ספרנום בספר אהבה וכונת כלם מבוארת ר"ל שכונת העבודות ההם וזכרון השם תמיד ואהבתו ויראתו ושמירת המצות כלם וישאמין בשם ית' מה שהוא הכרחי ר לכל בעל דת שיאמינהו והם התפלה וקריאת שמע וברכת המזון ומה שנערך עמהם וברכת כהנים ותפלין וציצית ומזוזה וקנות ספר תורה וקריאה בו לעתים כל אלה מעשים שילמדו דעות מועילות והכל מבואר נגלה אין צריך לדברים אחרים מפני שהוא כפל דברים לא דבר אחר.

פרק מ"ה

המצות אשר כללנו אותם הכלל העשירי הם אשר ספרנום בהלכות בית הבחירה והלכות כלי המקדש והעובדים בו והלכות ביאת ה מקדש וכבר הגדנו התועלת זה הכלל על דרך כלל וידוע שעובדי ע"ז היו מכונים לבנות היכליהם ולהעמיד צלמיהם במקום גבוה שימצא שם על ההרים הרמים ולזה בחר ר אברהם אבינו הר המוריה להיותו גבוה שבהרים אשר שם יפרסם שם השם הייחוד ויחד

המערב שקדש הקדשים במערב והוא ענין אמרם שכינה במערב וכבר זכרו ז"ל בגמרא
יומא שאברהם אבינו יחד המערב ר"ל בית קדשי הקדשים וכבר זה אצלי מפני שהיה
הדעת המפורסם אז בעולם עבודת השמש שהיא הא' ואין ספק שבני אדם כלם היו פונים אל
מזרח מפני זה פנה אברהם למערב בהר המוריה ר"ל במקדש עד שישים אחוריו לשמש
הלא תראה ישראל כשמרדו ושבו לדעות הקדומות הרעות ההם מה עשו אחוריהם
אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחוים קדמה לשמש ואין ספק אצלי שהמקום ההוא
שיחדו אברהם אבינו בנבואה היה ידוע אצל משה רבינו ואצל רבים שאברהם צוה אותם
שיהיה בית עבודה כמו שבאר המתרגם ואמר ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא ואמר
הכא יהון פלחין דריא וג' ואשר לא התבאר בתורה ולא נזכר בפרט אבל רמז אליו ואמר
אל המקום אשר יבחר ה' וג' יש בו אצלי שלש חכמות האחת כדי שלא יחזיקו בו האומות
וילחמו עליו מלחמה חזקה כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה
והשנית שלא יפסידוהו מי שהוא בידם עתה וישחיתוהו בכל יכלתם והשלישית והיא
החזקה שבהם שלא יבקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשול בו ויהיה עליו המחלוקת והת
קנטה כמו שנפל בבקשת הכהונה ולזה באה המצוה שלא יבנה בית הבחירה אלא אחר
הקמת מלך עד שתהיה המצוה לאחד והסתלק המחלוקת כמו שבארנו בספר שופטים
וידוע שהאנשים ההם היו בונים היכלות לכוכבים והיו מעמידים בהיכל ההוא הצורה שהיו
מסכימים לעבדה של צורה מיוחדת לכוכב אחד או לגלגל אחד ... וצונו אנחנו שנבנה היכל
לשמו ית' ונשים בו הארון שיש בו שני לוחות האבן שכתוב אנכי ולא יהיה לך וכבר
ידעת שפנת יסוד האמונה הנבואה קודמת לאמונת התורה שאם אין נביא אין תורה ואין נבואה לא
תהיה הנבואה רק במלאכים מלאך ה' ויקרא מלאך ה' ויאמר לה מלאך ה' ויאמר המדבר
מלספור עד שתגיע ... היה במלאך ויאמר מלאך מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה הנה
התבאר שאמונת מציאות המלאכים קודמת לאמונת הנבואה ואמונת הנבואה קודמת
לאמונת התורה ולאשר כלו אנשי הצאבה מציאות השם ית' וחשבו שהנבדלים הקדמונים
אשר לא השיגו התעורר כלל הוא הגלגל וכוכביו ושהיה שעשה מדע על הצלמים ...
אשר הם ישפיעו דברי האמונה כמו הנביאים ויאמרו שהם בחזון ויודיעו אותם מה שיועיל ומה
שיזיק כמו שבארנו לך מדעתם בנביאי הבעל ובנביאי האשרה ובארנו התבאר האמת
לחכמים ויודע במופת שיש נמצא שאינו גוף ולא כח בגוף והוא הא' האמת ושהוא אחד
ושיש גם כן נמצאים אחרים נבדלים שאינם גופים והוא שעשה עליהם טובו ואמר ית'
והם המלאכים כמו שבארנו ואלו הנבראים כלם הם זולת הגלגל וכוכביו ידוע באמת שאלו
המלאכים הנה הם אשר ישימו דבר אחד כמו הנביאים לא הצלמים והאשרות הנה הנה
התבאר כמה שהקדמנו כי אמונת מציאות המלאכים נקשרת אחרי אמונת מציאות השם
ובהם יתקיים הנבואה והתורה ולחזק אמונה זאת הקנה ית' השם ית' לעשות על הארון
צורת שני מלאכים להיות מציאות המלאכים באמונת ההמון אשר הוא דעת אמתי שני ;

ואין ספק אצלי שהמקום

לאמונת מציאות השם והוא התחלה לעבודה ולתורה ומבטל ע"ז כמו שבארנו ואחר
והיתה עזרה אחת ר"ל עזרת כהנים אחר היות בו המנורה שהיו חושבים עליה עזרה ה"ל המנורה
השבר כמו שהיו עושים עובדי ע"ז או שהמלך היה עושה אחד גם כן והיה מבוי
לקנה עמים ויכאשר שנה שני כוכבים עם כסא ה' אלהינו ה' אחד ונבחר קיום הדעת
באמיתות האלהים ושהם רבים יהיה הענין בטוח מהעשות בהם כמו שהם עושים שהם
לה אחד שהשם אחד והוא כתוב לו הדברים ואחר כן הושיבה מנורה לפני לכבוד ולתפ'
ולתפארת לבית כי הבית שאין בו הנר תמיד השחר בקרבה יש לו בגבע מעלה גדולה
ובכר ידעת שאין תהיה במעלת גדולת המקדש ויראתו עד שיגיע לאדם כורת בהמלך
המנעה והתחילה ורעה הלבב כשיראהו וזכר ומקדשי תיראו וסמכו לשמירת שבת לחזק יראת
המקדש והצריך למזבח הקטרת ומזבח העולה וכליהם מבואר אבל השלחן והיות עליו
הלחם תמיד לא אדע לו סבה ועד עתה לא ידעתי לאי זה ענין אייחס אותו עד היום אבל האזהרה
מהיות מזבח אבני גזית שלא יניף עליהם ברזל כבר ידעת הסבה שהוא כי המצרים היו רק ס"א גזית
שיהא המקריב על המזבח ואת עיב על דבר הדרשות והסבה כי מבוארת זאת שעובדי ובאחת הנוסחאות מזבחות העובדים לגבות המצבות כהם
ע"ז והיו בונים מזבחותיהם באבני גזית והזהיר מהדמות בהם אמר מזבח אדמה תעשה לי
ואם אי אפשר מבלתי עשותו מאבנים יהיו בצורתם הטבעיות לא יתקנו כמו שהזהיר
מאבן משכית והשתחויה כל עץ אצל מזבח ה' והכונה כלה אחת והיא שלא נעבד השם
בדמיון עבודתם האלהית אשר היו עושים אותה לעבודתם ועל זה הענין הזהיר בכלל
ואמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני ר"ל שלא יעשו כן לשם
לסבה אשר אמר כי כל תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם וגו' וכבר ידעת פרסום
עבודת פעור כי ממנה היתה שהיתה בגלוי הערוה מפני זה צוה הכהנים לעשות מכנסים
לכסות בשר ערוה בעת העבודה ושלא יעלה עם כל זה במזבח במעלות אשר לא תגלה
ערותך עליו ואמנם היות השמירה והסבוב סביב המקדש הוא לכבוד אותו ולפארו ושלא לבוד
ידרסו הסכלים גם כן והטמאים אליו ולא בעת הטומאה וכל מי שלא רחץ גופו כמו
שיתבאר ומכלל הדברים המביאים להגדיל המקדש ולפארו עד שיגיע לנו יראתו ממנו
שלא יבוא אליו שכור ולא טמא ולא מי שלא רחץ ראשו ר"ל פרוע ראש וקרוע בגדים
ושכל עובד יקדש ידיו ורגליו ולהגדיל הבית עוד הגדיל מעלת עובדיו וגדלו הכהנים
והלוים וצוה להלביש הכהנים בגדים נאים ומלבושים יפים ועושים בגדי קדש לכבוד ולתפ'
ולתפארת ושלא ישמש בעבודה בעל מום ולא בעל מום לבד אלא הבעלי גם כן פוסלין
כהנים כמו שהתבאר בתלמוד ואת הכונה מזה שההמון לא יגדל אדם אצלם
בצורתו האמיתית אלא בשלמות איבריו ויופי בגדיו והמכוון שיהיה לבית גדולה ותפארת
אצל הכל אבל בן לוי שאינו מקריב ואין חושבין עליו שהוא מכפר העונות כמו שכבר
כהנים יכפר עליו יכפר עליה דרך הכונה בו תמיד השיר לבד הוא נפסל בקול כי ה
מכון גם כן בשיר להפעיל הנפש לדברים ההם ולא יפעלו הנפשות רק לקולות ולנגינות

הערבים ועם כלי השיר גם כן כמו שהיה השמן במקדש תמיד. ואף הכהנים גם כן
הכשרים העומדים במקדש מוזהרים משכרות ומהכנס אל ההיכל בכל עת ומהכנס אל
קדש הקדשים כלל אלא כהן גדול ד' פעמים ביום הכפורים לא יותר כל זה כדי להגדיל
המקדש וכאשר היו שוחטים במקום המקדש בהמות רבות בכל יום ומחתכים בו הבשר
ושורפים ורוחצים בו הקרב והכרעים אין ספק שאילו הניחוהו על זה העניין היה
ריחו כריח מקומות הבשר מפני זה צוה להקטיר בו הקטרת שתי פעמים בכל יום
בבקר ובין הערבים להטיב ריחו וריח כל השוכן בו כבר ידעת אמרם מיריחו היו
מריחין ריח הקטרת. וזה גם כן ממה שמעמיד יראת המקדש אבל אם לא היה לו ריח
טוב כל שכן אם היה לו שכנגדו היה מביא בלב האדם הפך ההגדלה כי הנפש תתרחב
מאד לריח הטוב ותטה אליו ותתרחק מן הריח הרע ותברח ממנו. אבל שמן המשחה יש
בו שתי תועלות להטיב ריח מה שימשח בו ולהאמין גדולת הדבר הנמשח וקדושתו והיותו
נבדל לטובה משאר מינו בין אדם יהיה או בגד או כלי הכל שב ליראת המקדש אשר
היא סבה ליראת ה' מפני התחדש הפעולות בנפש האדם בעת שיכנס אליו וירכו הלבבות
הקשים ויכנעו ואשר התחכם השם בזה ההתחכמות בעבות מרחוק לרכך ולהכניע
בעת שיבואו אל הבית כדי שיקבלו מצות השם המיושרות וייראוהו כמו שבאר לנו בתורה
ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירשך
ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים הנה התבאר
לך התכלית המכוונת בכל הפעולות מה היא. והטעם בעבור האזהרה מעשות כשמן
המשחה והקטרת כדי שלא ימצא הריח ההוא אלא שם ויהיה און הפעולות עליהם
יותר ושלא יחשב גם כן שכל מי שימשח בזה השמן או בדומה לו יהיה נמשח ויבוך
ויתחדשו בעבור זה הפסדים גדולים ומחלוקות. וטעם היות הארון נשא בכתף לא על
העגלה מפני ההגדלה בו מוזהרים שלא תפסד לו תבנה וצורה ואפי' בהוציא הבדים
מן הטבעות וכן לא תפסד צורת האפוד והחשן ואפי' בהסיר האחד מן האחר ושתהיה
מלאכת הבגדים כלם כמלאכת אריגה מבלתי חתוך עד שלא תפסד צורת האריגה. וכן הוזהר
כל אחד מעבדי המקדש שלא יתעסק במלאכת חברו כי המלאכות והעסקים המסורים
לרבים אם לא ייחד כל איש למלאכה מיוחדת יפול ההתרשלות והעצלה מן הכל ומבואר
הוא שוחת ההדרגה במקומות אשר שמנו להר הבית דינים ולעזרת נשים דינים בפני
עצמן ולעזרה דינים אחרים וכן עד קדש הקדשים שזה כלו תוספת גדולה ונהיגת יראה
יראה בלב כל מכון אליו. הנה כבר זכרנו כמות חלקי זה הכלל כלו.

פרק מ״ו

המצות אשר כלל אותם הכלל העשירי עשר הם אשר ספרנום
באשר בספר עבודה ובספר קרבנות וכבר זכרנו תועלתם בכלל
ועתה אתחיל לתת טעם כל אחת ואחת לפי השגתי ואומר כי כבר אמרה התורה כפי

המוציא מאד

ולחיל רגלים

מה שפירש אונקלוס שהמצריים היו עובדים מזל טלה מפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן
והיו מואסים רועי צאן אמר הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם וג' וכן היו כתות מן
הצאבה עובדים לשדים והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים ולזה היו קוראים לשדים
שעירים· וכבר התפשט הדעת הזה מאד ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ולזה
היו אוסרים הכתות ההם אכילת העזים אבל שחיטת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו ר
רב עובדי ע"ז וכולם היו מגדלים זה המין מאד ולזה תמצא אנשי הודו עד היום לא ר
ישחטו הבקר כלל ואפי' בארצות אשר ישחטו שאר מיני בה' ובעבור שימחה זכר אלו ה
הדעות אשר אינם אמתיות צוה להקריב אלו השלשה מינים לבד מן הבהמה מן ה
בקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי בו
יתקרב אל השם ובמעשה ההוא יכפרו העונות כן מרפאים הדעות הרעות אשר הם
חליי הנפש האנושית בהפך אשר בקצה האחרון ומפני זאת הכונה בעצמה צוה לשחוט
כבש בפסח ולהזות דמו במצרים מחוץ לשערים לנקות עצמינו מן הדעות ההם ולפרסם
שכנגדם ולהביא להאמין שהפעל אשר חשבו בו שהוא סבה ממיתה הוא מציל מן ה
מות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף גמול פרסום העבודה
בעשות כל מה שהיו מרחיקים אותו עובדי ע"ז והטעם בבחירת שלשת המינים האלה
לבד לקרבן מחובר אל היות שלשת המינים האלו גם כן נמצאים מאד ולא כמעשה עובדי
ע"ז שהיו מקריבים האריות והדובים והבהמות המדבריות כמו שזכר בטמטם ומפני שרוב
בני אדם לא היו יכולין להקריב בהמה צוה להקריב קרבן גם כן מהעוף מן הנמצא כ
ארץ ישראל יותר וכן הנמצא והקל למוצאו אשר והם תורים ובני יונה ומי שלא תמצא
ידו די העוף יקריב לחם עשוי כמו זה מין שיהיה ממעשה הלחם המפורסם בימים ההם אם
מאפה תנור או מאפה מחבת או מאפה מרחשת ומי שיכבד עליו הלחם האפוי יקריב
סלת וזה כלו למי שירצה· ואחר כן באר לנו שזה המין מן העבודה ר"ל מן העבודה ר
קרבנות אם לא עשהו כלל אין חטא עלינו כלל אם· וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא ו
ומפני שעובדי ע"ז לא היו מקריבים לחם לבד שאור והיו בוחרים להקריב הטעמים המתוקי'
ומולכים קרבנותיהם בדבש כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך וכן לא ר
תמצא בדבר מקרבנותם מלח מפני זה הזהיר ית' מהקריב כל שאור וכל דבש· וצוה כ
התמדת המלח על כל קרבן הקריב מלח וצוה להיות הקרבנות כולם תמימים על ר
הטוב שבמיניהם שלא יבוא להקל בקרבן ולבזות מה שהקריבו לשמו ית' כמו שאמ'
הקריבהו נא לפחתך ולזה הטעם הזהיר גם כן מהקריב מה שלא ישלמו לו שבעה ימים
להיותו חסר במינו והיותו נמאס מפני שהוא כנפל והוא הטעם גם כן בחסור אתנן ר
ומחיר כלב לפחיתות שניהם והוא הטעם בהקרבת הגדול מהתורים והקטני היונים כי
זה הוא הטוב שבהם מפני שהגדול שביונים אין ערבות בו והוא הטעם בהיות המנחות
בלולות בשמן הסלת כי זה הוא השלם והערב ובחירה הלבונה לטוב ריח עשנה במקו'

במקומות אשר כתב רמה בספר המשנה ומפני הגדולת הקרבן ועולה יהיה עבדים ועבודה יהיה
לפשוט העולה ולראשון הקרב והכרעים אשר עם כל שהם ידמו זאת הכונה ושנאמר
תמיד ויזהר ממנה במרכבת שלחן ה׳ מגואל הוא ונבי נביה אכלו ויחיה העם גם כן שלא
יאכל הקרבן עמו ולא עשו ולא יאכל אחר שלשה ולא יאכל אחר זמנו ולא כשיחשב
עליו מחשבה רעה ושיאכל במקום מיוחד אבל העולה שהיא כלה לא תאכל כלל ויהיה
שיקרב בעבור חטא יהיה החטאת והאשם יאכל בעזרה ובאלו שהנה לכן אכל השלמים
אשר לנוחה מהם והם קדשים קלים יאכלו בכל ירושלים לכן יאכלו מחרת היום לאחר
לאחר כך מפני שאחר כן יקלו והמאכל יפסדו ומפני הגדולת הקרבן וכל מה שהוא מיוחד
לשמו ית׳ חייב עליו שכל מי שנהנה מן ההקדש מעל וצריך כפרה ותוספת חומש אע״פ
שהיה שוגג ואין מותר עבודה בקדשים ולא גוזז מפני הגדולה הקרבן ועל דבר הבכור
חייב דין התמורה כי לא היה מותר להמיר רע בטוב היה ממיר הטוב ברע ויאמר שהוא
טוב יותר שב על כן אמר כי והיה הוא ותמורתו יהיה קדש ואמנם מה שאמר כי מהפודה
דבר מקדשיו יוסיף חומש טעמו מבואר כי אדם קרוב אצל עצמו וטבעו לעולם נוטה אל
הכילות ולחוס על ממונו ולא היה מדקדק בדמי הקדש ולא היה מראה אותו כל הערך
עד שיעמיד על אמתת הדין על כן חייב אותו להוסיף עד שיגביר לזולתו כשווי כל זה שלא
יבזו מה שנקרא בשמו ית׳ ויהיה שיתקרב אליו בו אבל ענין שריפת מנחת כהן מפני שכל
כהן יש לו להקריב קרבנו בעצמו ויהיה אם כן מביא מנחה ויאכל אותה הוא בעצמו וכאילו
לא עשה דבר כי מנחת יחיד לא היה קרב ממנה אלא לבונה וקומץ ולא די מעט זה הקרבן
לא שיאכל אותו מי שהביאו ולא יראה אם כן עבודה כלל מפני זה היא שריפה ומנחה
הקדש המיוחדים בפסח והוא שיאכל צלי אש לבד ובבית אחד ועצם לא תשברו בו כל אלו
טעמים מבוארים כי כמו שהמצה מפני החפזון כן הצלי בגלל החפזון שאין שם פנאי לעשות
התבשילין ולהכין מאכלים ואפי׳ להתאחר לעבור ממנו ולהוציא את עצמם ניכר כי כבר
זכר עקר הענין בכל אלו ואמר ואכלתם אותו בחפזון ואין עם החפזון פנאי לשבר עצמות
ולא לשלוח ממנו מבית לבית ולהמתין השלוח עד שישוב שאין כלם מעשי המתעצלים
והפנאי והכונה היתה להראות החפזון והמהירות כדי שלא יתאחר אחד מהם ולא יוכל
לעמוד עם המון העם ויוכלו להזיקו ויתנכלו לו ויגרה לעשות השענם הם לכנה לזכרון אותו
היה הענין כמו שהיה ושמירת את החקה הזאת למועדה אבל היותו בלתי נאכל אלא למנויו
והיא לחזק הקבוץ ושלא יעשה כל אחד על דעתו ועל קרבנו ועל מי שמחברו ולא יתגאו
כי מהתחלת הזמן ואמנם היותו אסור לערלים כבר בארוהו ז״ל שאמרו הם כי בעלי מצות מילה
כשהיו עומדים במצרים להרחיק למצריים וכאשר צוה במצות הפסח והתנה בו מילה
ישראל לא היו מולים עצמו ובני ביתו ואז יקרב לעשותו מלכלם והיה דם המילה
מתערב בדם הפסח לרוב הנמולים כמו שאמרו ולזה נאמר מתבוססת בדמיך דם פסח
ודם מילה ודע כי הדם היה טמא מאד בעיני הצאבה ועם כל זה היו אוכלים אותו מפני

שהם חושבים שהדם מזון השדים ומשאכל אותו מי שיאכלו כבר התחבר עם השדים ויבאו
ויבואוהו ויודיעוהו העתידות כמו שידמו ההמון מענין השדים והיו שם אנשים שהיה קשה
בעיניהם אכילת הדם כי הוא דבר שימאסהו טבע האדם והיו שוחטים בהמה ומקבלים דמה
בכלי או בחפירה ויאכלו בשר השחיטה ההיא סביב דמה והיו מדמים במעשה ההוא שהשדים
יאכלו הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הבשר ובזה תהיה האהבה והאחוה והרעות להם
בעבור שאכלו כלם על שלחן אחד ומושב אחד ויבואו להם השדים האלו לפי מחשבותם
בחלום ויגידו להם העתידות ויועילו להם אלו כלם דעות שהיו נמשכים אחריהם בזמנים ההם
ובוחרים אותם והיו מפורסמות לא היה ספק לאחד מן ההמון באמתתם ובאה התורה
שלמה לידועה להסיר אלו החליים הנושנים ואסרה אכילת הדם ועשתה חיוב באסורו כמו
שעשתה בע"ז כמו שאמר ית' ונתתי אני את פני בנפש האוכלת את הדם כמו שאמר בנותן
מזרעו למולך ונתתי את פני ולא בא זה הלשון במצוה שלישית מלבד ע"ז ואכילת דם כי
שאכילתו מביאה למין ממיני ע"ז והיא עבודת השדים ועשה הדם ית' אותו מטהר מה שיגע
בו ויזה על אהרן ועל בגדיו וקדש הוא ובגדיו וצוה להזותו על המזבח ושמה העבודה
כלה לשפכו לא לאכלו ואמר ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר ושם ישפך כמו שאמר
ואת כל הדם ישפוך ואמר ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך וצוה לשפך דם כל בהמה
אשר תשחט אע"פ שאינה קרבן אמר על הארץ תשפכנו כמים אחר כן הזהיר מהתקבץ
סביבו ולאכול שם ואמר לא תאכלו על הדם ובאשר התמיד מריבם ונמשכו אחר המפורסם
אשר גדלו עליו מהתחבר אל השדים באכלם סביב הדם צוה ית' שלא יאכל בשר התאוה
במדבר אבל יהיה הכל שלמים ובאר לנו כונתו כדי שישפך הדם על המזבח ולא יתקבצו
סביביו ואמר למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים וגו' ולא יזבחו עוד את
זבחיהם וג' אבל שאר שנין החיה והעוף מפני שלא יבוא קרבן מחיה כלל ולא יקרב עוף
שלמים וצוה ית' אחר כן שכל חיה ועוף שנשחט לאכלם בשחיטה יכסו את דמו בעפר עד
שלא יתקבצו עליו לאכול סביבו ושלמה הכונה בזה להפר האחוה בין מי שאוהב שד בדמה
ובין שדיהם ודע שזמן זאת האמונה היה קרוב לימי משה רבי' ע"ה והיו בני אדם נמשכים
ונפתים בה ומזה נכתב בשירת האזינו יזבחו לשדים לא אלוה וגו' וכבר באו החכמים
שענין אמרו לא אלוה אמרו שהם לא ספקו מעבודת דברים נמצאים עד שעבדו דבר דמיוני
לשון ספרי לא דיין שהם עובדים חמה ולבנה כוכבים ומזלות אלא שעובדין בבואה שלהם
ובבואה היא צל הכל' ושוב אל מה שאנחנו בו דע שלא נאסר בשר התאוה לא במדבר
לבד כי מן הדעות ההם המפורסמות שהשדים שוכנים במדברות ושם ידברו ויראו ואמנם
במדינות ובישוב אינם נראים עד שמי שירצה מאנשי המדינות לעשות דבר מאלו השגעונות
יצא מהמדינה ליערות ולמקומות שאינם מיושבים ולזה הותר בשר התאוה אחר מבואו
לארץ ועוד שהגבורה הגדולה ההיא תמעט בלי ספק ימעטו הנמשכים אחר הדעות ההם גם
כן ועוד שהיה כבד מאד קשה לגמור שיבוא כל מי שירצה לאכול בשר בהמה לירושלם ומפני זה

ואחרית יודע

הנעשים לא אסר בשר תאוה אלא במדבר ודע שכל אשר היה החטא יותר גדול היה
קרבנו ממין פחות יותר מפני זה היה שגגת ע"ז עשייה לבד ושאר חטאות יחיד כשבה או
שעירה כי הנקבה היא פחותה מן הזכר מכל מין ואין חטא יותר גדול מע"ז ואין חלק מן יותר
פחות משעירה ׳ והבדיל המלך היה קרבן שגגתו שעיר ׳ אבל כהן גדול וצבור אין שגגתם
מעשה גמור אך היא הוראה ומפני זה הבדיל קרבנם בפרים ׳ ובע"ז שעירים ׳ וכאשר הן
החטאים שמקריבים בעבירה אשם למטה מן החטאים שמקריבים בעבירה חטאת
היה קרבן האשם איל או כבש מן הצאן הבדיל מינו ואחר מינו כהיותו זכר מן הצאן
אלא הרואה העולה מפני שהיא כולה כליל עלה ואין חלק מינה ולא תהיה אלא זכר ולפי זאת
הכונה חסר העני והריח הטוב ממנחת חוטא ומנחת כוהן מפני שהיא גם כן לחשד ׳ חטא
והזהיר מהקריבה בשמן ולבונה וחסר ממנה זה העני להיות מביאה כלה טוב וטוב
מענין יבדילו יעירהו זה לתשובה ויאמר לו לגנות מעשיך היה קרבנך יותר חסר מעולם
והסיבה שמעשיה יותר מגונים מן השוגג היה קרבנה מחומר יותר פחות שהוא מקמח
שעורים כבר נמשם טעמי האחרים כלם על סדר ושנם עולה אחר וכבר זכרו ז"ל טעם
היות הקרבן ליום השמיני שלמלואים עגל בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל ׳ וכן
חטאת שליום הכפורים פר בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל ׳ ולפי זה הענין
יראה לי שהטעם בהיות החטאות כלם ליחיד ולצבור שעירים ר"ל שעירי הרגלים ושעירי
ראשי חדשים ושעירי ע"ז ושעירי יום הכפורים סבת כל זו אולי ראיות רב מרים וחטאתם
או בהקריבם לשעירים כמו שביאר הכתוב ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם
זונים אחריהם אבל החכמים ז"ל שמו טעם היות כפרת צבור לעולם בשעירים שחטאו עדת
כלה היה בשעיר רמז למכירת יוסף הצדיק שנאמר וישחטו שעיר עזים ולא יהיה זה הטעם
חלוש בעיניך כי כונת אלו הקרבנות לישב בנפש כל חוטא וכל איש מרי שצריך להסיר ולהזכיר
חטאו תמיד כמו שאמר וחטאתי נגדי תמיד ושצריך כפרה על החטא ההוא הוא וזרעו
וזרע זרעו בעבודה שתהיה ממין המרי ההוא רוצה בזה שאם יהיה המרי בממון יפזר ממונו
בעבודה ׳ ואם יהיה המרי בהנאת גופו יגע גופו ויטריחהו בעבודת העני והצום
ולקום בלילות ׳ ואם יהיה המרי במדה ׳ יעמוד כנגדה בהפך המדה ההיא כמו שבארנו
בהלכות רשות וזולתם ׳ ואם יהיה המרי בענין ר"ל שיאמין דעה בלתי אמתית לקצרו והכרו
והתרשלו מן החקירה ומההחזר לעיון יעמוד כנגד בפסוק מחשבתו מכל דבר מעניני
העולם רק במושכל לבד וידקדק במה שצריך שיאמין כאמת ויפת בסתר לבו והשק ידי
לפי והיה משל על ההפסק והעמידה אל הספק כמו שבארנו בתחלת זה המאמר כמו
שהרדה שעשה באהרן כאשר נכשל במעשה העגל היה קרבנו וקרבן כל מי שקם מזרעו
מזרעו החותן פר ועגל וכאשר היה המרי בשעיר עזים היה העבודה בשעיר עזים ׳
וכאשר יתישבו אלו הענינים בנפש יהיה מביא בלא ספק להיות המרי קשה בעיני האדם
ויזהר ממנו עד שלא יכשל אדם בו ויצטרך לכפרה ארוכה וטורח והמשר שלא העלם

הכפרה ויעשה האדם בעבור זה מן החטא מתחלת השנה ויברח ממנו וזאת תועלתה
מבוארת מאד והעלה בידך זאת הכונה גם כן · והנה ראיתי להעיר הנה על ענין נפלא
מאד ודעהו שפשוטו יראה שהוא מענין המאמר והוא אמרו בשעיר חטאת ראש חדש
לבד חטאת ליי' מה שלא נאמר בשעירי הרגלים כולם ולא בזולתם מן החטאות וטעמו
מבואר אצלי מאד והוא שכל הקרבנות אשר יקריבום הצבור לפרקים ר"ל המוספים הם
כלם עולות ובכל יום ויום מהם שעיר עזים אחד לחטאת והוא היה נאכל אבל העולות
כלם נשרפות ולזה באו בהם אשה ליי' ולא אמר חטאת ליי' ולא שלמים ליי' מפני
שהיו נאכלים עד שהחטאות שהיו נשרפות לא היה ראוי שיאמר בהם אשה ליי' כמו ש
אבאר טעמו בזה הפרק ולזה לא יאמר בשעירי חטאת ליי' בהיותם נאכלים לא נשרפים
כלם וכאשר חשש שידמו בשעיר ראש חדש שהוא קרבן ללבנה כמו שהיו המצריים
עושים מהקריב ללבנה בראשי חדשיה באר בו שזה למצות השם לא ללבנה ואין לחוש
זה החשש בשעירי הרגלים ולא בזולתם אחר שהימים ההם אינם ראשי חדשים ואין
להם סימן טבעי יבדילם אבל התורה נתנה אותם בהסכמה · אבל ראשי חדשים של לבנה
אינם מהנחת התורה והאמות היו מקריבים בהם לירח כמו שהיו מקריבים לשמש בעת
זריחתו ובעת באו במעלות ידועות כמו שהתפרסם בספרים ההם · ומפני זה חדש
הלשון בזה השעיר ונאמר בו ליי' להסיר המחשבות ההם הנתלות בלבבות ההם החולים
חלאים נאמנים · ודע וזאת הפליאה גם כן · ודע שכל חטאת שיאמין בו שהוא מכפר חטא
גדול או חטאים גדולים כמו חטאת העלם וכיוצא בו הם נשרפים כלם מחוץ למחנה
לא על המזבח כי לא ישרף על המזבח רק העולה והדומה לה ומפני זה נקרא מזבח
העולה כי שריפת העולה ריח ניחוח ליי' וכן כל אזכרה ריח ניחוח והוא בלא ספק מפני
שהוא להסיר דעות ע"ז כמו שבארנו · אמנם שריפת אלו החטאות הסבה בה שזה החטא
כבר נמחה ונכרת ונעדר כמו שנעדר זה הגוף הנשרף ולא נשאר מן המעשה ההוא זכר
כמו שלא נשאר לזה החטאת זכר אבל אבד בשריפה ואין עשנו ריח ניחוח ליי' אבל
הפכו ר"ל ענין נמאס ונתעב ומפני זה נשרפים חוץ למחנה הלא תראה מנחת סוטה
לא נאמר בה מנחת זכרון מזכרת עון לא שהיא דבר מריח · וכאשר היה שעיר ה
משתלח לכפרת חטאים גדולים כלם עד שאין חטאת צבור שיכפר מה שהוא מכפר
וכאלו הוא נושא כל החטאים מפני זה לא נראה לזביחה ולא לשריפה ולא להקרבה
כלל אלא הרחיקו תכלית ההרחקה וישלך אל ארץ גזרה ר"ל שאין בה ישוב ואין ספק
לאדם שהחטאים אינם משואות שישתנו מגב איש אחד לגב איש אחר אבל אלו המעשים
כלם משלים להביא מורא בנפש עד שתתפעל לתשובה כלומר שכל מה שקדם
ממעשינו נקינו מהם והשלכנום אחרי גוינו והרחקנום תכלית ההרחקה · אבל הקרבת
היין הנני נבוך עד היום איך צוה להקריבו וכבר היו עובדי ע"ז מקריבין אותו ולא נראה
לי בו טעם אבל זולתי נתן בו טעם שאמר כי הטוב שבמזונות לכח התאוה אשר מבער

הכבד הוא הנפש והטוב שבאברים לפי הבנתם אשר מבואם הלב הוא היין וכן הכח אשר
מבואו המוח והוא הנפשית יערב לה הנגון בכלים ומפני זה התקרב כל אחד מן השלשה במה שאהב
שבדברים לו והיה הקרבן בשר ויין ושמע קול אל השיר ונשלם תועלת הזה ידוע לכל
צונו מן הקבוץ הזה מהמדרש הזה בהתפעלות הזה והתאחדות בני אדם קרובים להיות
וכל שכן מצות הקהל אשר נעשה מקדש למען ישמעו וגו׳ וכן דמי מעשר שני להוציאו
שם כמו שבארנו וכן שנת רבעי ומעשר בהמה יהיה שם אכל כן בשר מעשר ויין שנת רבעי ו
ומעות מעשר שני כדי להרבות האחוות שם ולא היה לאכול רק מאלו ולא לאחרו
מזמן לזמן אלא כמו שאמ׳ ית׳ שנה בשנה ועל כרחו יעשה בהם צדקה וכבר הזהיר על ה
צדקה במעשרים ואמ׳ ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום
והאלמנה אשר בשעריך והנה זכרנו טעם פרטי זה הכלל ואלקים רבים מהם

פרק מז

המצות אשר כללנו אותם הכלל השנים עשר והם אשר בפרטנו בספר
טהרה ואעפ״י שכבר זכרנו התועלת בכלל אני מוסיף עליו באור ואומר

טעם זה הכלל כבר אמרנו ואחר כך אזכור טעם מה שהתבאר לי מפרטיו ואומר שזאת תורת השם
אשר נגלית על יד משה רבנו ונתיחסה אליו לא כונה רק להקל העבודות וההטרחות וכל מה
שאפשר שתראה קצת שיש בו יותר מזה גדול אינו רק שאינך יודע המנהגים ההם
והדעות הנמצאות באותם הזמנים ראה ההפרש שיש בין שישרף האדם את בנו לעבודת
אלהיו ובין שישרף בן יונה כתוב בתורה כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם
וזאת היתה עבודתם לאלהיהם ועבודתנו כמו שבאה לשרף בן יונה או מלא קו סלת ואלפי ו
זה הענין הוכיח השם אותנו במה שאמר ואמר לא עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה
בי ואמר עוד כזה הענין המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמרו עמי רדנו
לא נבוא עוד אליך וגו׳ אין זה כי מצוה נחשבה לכבד לישראל בזאת התורה עד שיאמרו מכללה
וכבר הודיע השם ית׳ ואמר מה מעשיו מכבידים כי על כי התחזקו מעלי וגו׳ כונה לו הפסוקים אלה
ענין אחר וזאת היא הקדמה גדולה לא תסור משכלך׳ ואחרית אשר כבר בארנו שהכונה
כלה היתה במקדש להתחדש בו התפעלות לבאים אליו ועל זה ירצה כבודו את מקדשי
תיראו וכל דבר נכבד כשיתמיד האדם לראותו יחסר מה שבנפשו ממנו וימעט מה שיתחדש
מגיע בו מן ההתפעלות וכבר העירו החכמים ז״ל על זה הענין ואמרו אין טוב להכנס למקדש
בכל עת ישמחו זה לאמרו הוקר רגלך מבית רעך ומפני שהיתה זאת הכונה הזהיר השם
ית׳ הטמאים מלהכנס למקדש עם רב מיני הטומאות עד שכמעט לא תמצא אדם טהור לא
מטמא כי אם ינצל ממגע נבלה לא ינצל ממגע אחד משמונה שרצים הנופלין תמיד בב
בתים ובמאכלים ובמשקים והרבה פעמים ימעד האדם בדרך הליכתו ואם ינצל מזה לא
ינצל ממגע נדה או זבה או זב או מצורע או משכבם ואם ינצל מאלו לא ינצל משכיבה ו
אשתו או מקרה ואחר שיטהר מאלו הטומאות לא הותר לו ליכנס למקדש עד שיעריב שמשו

149

אלא הודה לו להכנס למקדש בלילה כמו שהתבאר במדות ובתמיד ובלילה ההוא ישב עם ראשי
על הריב או תחדש לו כמה מסבות הטומאה ישכב כיון כאשר ויהיה זה כולו סבה להרחיק
מן המקדש ושלא יראה כי כל עת יעבור יראה יותר ז"ל אין אדם נכנס לעזרה לעבודה אפי'
היה טהור עד שיטבול כלו' הטבילה בתמיד הידוע ויגע ההתפעלות המביא לכוונה
המכוונת וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת יהיה הטהרה ממנה יותר כבדה וזמנה
יותר ארוך שעשית המתים וכל עסק הקרבנות הוא יותר נמצאת מכל טומאה ואין להם
טהרה אלא באפר פרה עם היותן מטומאתה ואחר ז' ימים והזכות והטהרה יותר ממגע שרצים
מפני זה צריכים ז' ימים ואשר יגע בהם יום אחד ולא הטבול טהרה זב וזבה ויולדת אלא [illegible]
בקרקע מפני שהוא מעט מציאות מן הנדות [illegible] כל כך גם כן רבים מכשרים נמצאים [illegible]
זב וזבה ונדה ומצורע ומת ונבלה ושרץ ושכבת זרע ועל כן כל אלו המעשים העלות גדולות
וראוי ואיך יכון להרחיק מן הכיעור והבזיון והשגת שמירת המקדש והשלישית לישא
פנים למנהג המפורסם כי היה מעורר היראה גדול בענין הטומאה מה שהשמיעתי עתה
והדביקות להקל הטורח ההוא מעל האדם ושלא ימנעו מן הטומאה והטהרה משמרין
מעבקין כי זאת המצוה שלטומאה [illegible] טהרה רק במקדש וקדשים לא כוונתם בכל קדש
לא הגע ואל המקדש לא תבא אבל זולתם אין חטא עליו אם ישאר טמא כל אשר ירצה
ויאכל חולין טמאים כל אשר ירצה והמפורסם מדעת [illegible] עד זמננו זה כאשר [illegible]
המזרח כ"ל שארית המגושי שהנדה תהיה בבית בפני עצמה ויעשו המקומות אשר תלך
עליהם ומי שמדבר עמה [illegible] כמה כן זה [illegible] כל [illegible] שהיא עושה
לבעלה נדה עושה לבעלה ולא יחסר ממנה רק [illegible] כל ימי טומאתה ומן המפורסם [illegible]
שבארשם עד זמננו זה על מה שיבדל [illegible] אשר [illegible] אם הוא טמא [illegible]
ספר [illegible] טמא [illegible] שהוא נגע הרס והשער וכל מעביר השער על בשרו [illegible] חייב [illegible]
בכל הטהרות [illegible] רבים מאד [illegible] אין לו טומאה וטהרה לא לקדש ומקדש [illegible]
[illegible] והתקדשתם והייתם קדושים [illegible] בענין טומאה וטהרה כלל לשון [illegible] קדושים
[illegible] קדושים תהיו אמרו זו קדושת מצות [illegible] זה קרא העבירה על המצות
טומאה אמר במצות [illegible] ועקריהם [illegible] ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים [illegible] כי
[illegible] למען טמא את מקדשי [illegible] גלוי עריות [illegible] הטמאו בכל אלה [illegible] ושפיכות דמים אמר
ולא תטמאו את הארץ הנה התבאר [illegible] טומאה נאמרת בשתוף על שלשה ענינים נאמרת
על [illegible] ויעבר על המצות [illegible] או דעה ועל [illegible] טומאתה
[illegible] ועל [illegible] הענינים [illegible] מגע דבר פלוני או משא דבר פלוני או לעשות דבר פלוני
על כתיבן ועל זה המין [illegible] אין דברי תורה מקבלין טומאה [illegible] הקדושה נאמרת
בשתוף על שלשה ענינים [illegible] הטבילה [illegible] להטהר מטומאת מת אלא [illegible]
אחר ז' ימים [illegible] אפר פרה גם כן [illegible] צריכים [illegible] להכנס למקדש להקריב
[illegible] כל כהן מטומאת מת [illegible] רק [illegible] כהן גדול אשר יכבד [illegible] על [illegible] להמנע [illegible]

[illegible] אם עבר [illegible] על הנדה [illegible] שהוא [illegible]

מקרוב אל האבות ואל הכנס ואל האחים ולעמוד עמהם ולנגוע בהם ולרב הצריך
להיות כהן גדול תמיד במקדש לאמרו והיה על מצחו תמיד היזהר מלטמא למת כלל
עקר ואפי' קרובים הלא תראה איך זאת האזהרה אינה כוללת הנשים בני אהרן ולא
בנות אהרן מפני שאין הנשים צריכות בהקרבה ומפני שאי אפשר שלא ישגה אדם
מישראל ויכנס למקדש טמא או יאכל קדשים והוא טמא או אפשר שיעשה זה במזיד
כמו שעשו הרשעים העברות הגדולות והם מזידים צוה מפני זה להקריב קרבנות ש
יכפרו על טומאת מקדש וקדשיו קצתם לזדון וקצתם לשגגה לפי מיניהם והם שעירי
הרגלים ושעירי ראשי חדשים ושעיר המשתלח כמו שהתבאר במקומותן כדי שלא
יעלה בלב המזיד שלא עשה רעה גדולה כשטמא מקדש ה' רק ידע שנתכפר לו בשעיר
אמר ולא ימותו בטמאתם ואמר ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' וכפל זה הענין הרבה
אבל טומאת צרעת כבר בארנו ענינה ורבותינו ז"ל גם כן בארוהו והודיענו אותו והענין
המוסכם עליו שהוא על לשון הרע ושהשנוי ההוא יתחיל בכתלים ואם שבה התשובה
היא המכוון ואם עמד במרדו יתפשט אל בגדיו ואחר כך לגופו וזהו המופת מקובל
באומה כמו כיתה ותועלת זאת האמונה מבוארת מלבד היות הצרעת מתדבקת
וכל בני אדם מואסים אותה ובדלים ממנה וכמעט שהוא טבע. אך היות טהרתה בעץ
ארז ואזוב ושני תולעת כבר נזכר טעמם במדרשות והענין איננו נאות כלבותינו ואני לא
ידעתי עד היום טעם אחד מהם ולא טעם עץ ארז ואזוב ושני תולעת בפרה אדומה
וכן אגודת אזוב שמזין בהם דם הפסח איני מוצא דבר שיסמך עליו ביחדו אלו המינים.
וטעם קרוא פרה אדומה חטאת הוא מפני שהיא משלמת טהרת טמא מת להכנס
למקדש ולאכול בקדשים אחר כן כיון הענין שהוא אחר שטמא נאסר עליו להכנס
למקדש ולאכול קדשים לעולם לולא זאת הפרה שנשאה זה החטא כמו שהיה
מרקה וכשעירים הנשרפים ומפני זה היה השורף בפרה ובשעירים הנשרפים מטמא
בגדים כשעיר המשתלח אשר יאמין כי בו מריק אשר עשה מן העונות מטמא מי
שנגע בו. הנה זכרנו מזה הכלל מה שידענו להם כי טעם כפי מה שנראה לנו.

ר"ל הקרובים

והענין

השנוי ההוא לבד אתה ובגד ואם עמד במרדו יתפשט אל

ושני תולעת

על הטומאה

פרק מח

המצות אשר כלל אותם הכלל השלשה עשר הם אשר ספרנום
בהלכות מאכלות אסורות ובהלכות שחיטה ובהלכות נדרים
ונזירות וכבר בארנו בזה המאמר וכפי יכולת השכל זה הכלל בבאור גמור
בדברים רחבים מאד ועוד נוסיף עליו באור בזכרון פרטי המצות המצויות שם ואומר
כי כל מה שאסרתו התורה עלינו מן המאכלים מזונם מגונה ואין בכל מה שנאסר עלינו
מה שיספק שאין היזק בו רק החזיר והחלב ואין הענין כן כי החזיר יותר לח כמה
שצריך ורב הפסולת והמותרות ורב מה שמאסתו התורה לרוב לכלוכו והזנו בדברים
המאוסים. וכבר ידעת הקפדת התורה בראיית הלכלוכים ואפי' בשדה במחנה כל שכן

150

מתוך המדינה ואלו היתה מותרת אכילת החזיר היו השוקים וגם הבתים מלוכלכים
יותר מבית הכסא כמו שתראה היום בארץ הפרנקים׳ וכבר ידעת אמרם פי חזיר כצואה
עוברת דמי׳ וכן חלב הקרב משביע ומפסיד העכול ומוליד דם קר מלוכלך ושריפתו היא
יותר ראויה מאכילתו וכן הדם והנבלה קשים להתעכל ומזון רע וידוע שהטרפה קרובה
נבלה היא׳ ודע שאלו הסימנין ר"ל העלאת גרה ושסיעת פרסה בבהמות וסנפיר וקשקשת
בדגים אין מציאותם סבת ההיתר ולא העדרם סבת האסור ואמנם הם סימן יודע בו המין
המשובח מן המין הפגום וטעם גיד הנשה כתוב וטעם אבר מן החי הוא מקנה ומלמד — נ"א הטוב
אכזריות ושו׳ שכן היו עושין אז מלכי הגוים וגם לע"ז היו עושין כן ר"ל שהיו חותכין מן ה
עבר אחד — בהמה אבר ידוע ואוכלין אותו׳ ואמנם אסור בשר בחלב עם היותו מזון עב בלא ספק ומוליד
מלוי רב אין רחוק אצלי שיש בו ריח ע"ז אולי כך היו אוכלים בעבודה מעבודותיה או בחג — נ"א עוברים
מחגיהם ומה שמחזק זה אצלי זכור אותו התורה שתי פעמים תחלת מה שצותה עליו
עם מצות החג שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך כאילו אמרה כשתבא חגיכם ובואכם
לבית ה׳ אלהיכם לא תבשלו מה שתבשלו שם על דרך פלונית כמו שהיו עושים זה היה הטעם
החזק אצלי בענין ואמנם לא ראיתי זה כתוב במה שראיתיו מספרי הצאבה׳ ומצות
שחיטת בהמה היא הכרחית מפני שהמזון הטבעי לבני אדם הוא מן הזרעים הצומחים מן הארץ
ומבשר ב"ח והטוב שבבשר הוא אשר הותר לנו וזה מה שלא יסופק בו רופא׳ ובאשר
הביא צורך טוב המזון להריגת ב"ח כונה התורה לקלה שבמיתות והכריחה שיהיה אותו
בשחיטה ראשה לא בנחירה ולא יחתך אבר מהם כמו שבארנו׳ וכן אסר לשחוט אותו ואת
בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט שניהם הבן לעיני האם כי צער ב"ח בזה גדול
מאד אין הפרש בין צער האדם עליו וצער שאר ב"ח כי אהבת האם ורחמיה על הולד
אינו נמשך אחר השכל רק אחר פעל הכח המדמה הנמצא ברב ב"ח כמו שנמצאהו באדם
והיה זה הדין מיוחד בשור ושה מפני שהם המותר לנו אכילתם מן הבהמות הנהוג
לאכלם והם אשר תכיר בהם האם את הולד וזהו הטעם גם כן בשלוח הקן כי הבצים אשר
שכבה האם עליהם והאפרוחים הצריכים לאמם על הרוב אינם ראויים לאכילה ובשישלח
האם והלך לה לא יצטער בראות לקיחת הבנים ועל הרב יהיה סבה להניח הכל כי מה
שהיה לוקח ברוב הפעמים אינו ראוי לאכילה ואם לא הצערים הנפשיים חסה התורה
עליהם בבהמות ועופות כל שכן בבני אדם כלם ולא תקשה עלי מאמרם על קן צפור יגיעו
רחמיך וכו׳ כי הוא לפי אחת משתי הדעות אשר זכרנום ר"ל דעת מי שחושב שאין טעם
לתורה לא הרצון לבד ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני׳ וכבר זכרנו באור התורה
לטעם כסוי הדם והיותו מיוחד בחיה טהורה ועוף טהור ועם מה שצותנו התורה מאסור
המאכלים האסורים צותנו גם כן בנדרי אסר והוא כשיאמר האדם זה הלחם אסור עלי
או זה הבשר נאסר עליו לאכלו כל זה להרגיל לקנות מדת ההסתפקות ולחסום הרחבת
המאכל והמשתה ואמרו נדרים סיג לפרישות׳ ומפני שהמצות מיוחדות לכנוס לקדושה

הפעולות והולדת עפוש אלו היה ענין שבועותיהם ברשותם היה כמו שער גדול בבית ומחל
ומחלוקת יתפסד סדר בהיות המזון הזה מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על
הבת ומותר לא״ב ויקפצו זה סבך הענין על בעל הבית בכל מה שיש לו כי נזק זה התועלת
הלא תראה שמי שהיא ברשות עצמה ידועה נמשכת אחר בעל הבית להשגיח דעה בין
האנשים בנדרים ר״ל מי שאין לה בעל ומי שאין לה אב ומי שבגרה. וטעם נזירות מבואר
מאד והוא הפרישות מן היין אשר הפסיד בו הראשונים והאחרונים רבים
ועצומים כל הרוגיו וגם אלה ביין שגו וגו׳ ובא במעט התורה מה שהיה מאסור כל
אשר יצא מגפן היין להרחקה יתרה עד שיספיק לאדם ממנו הדבר הצריך כי השומר
ממנו נקרא קדוש והושם במדרגת כהן גדול בקדושה עד שלא יטמא אפי׳ לאביו ולאמו כמוהו
זו הגדולה מפני שפירש מן היין.

פרק מ״ט

המצות אשר כללם ענין הכלל הארבעה עשר הם אשר מנינום בספר נשים ובהלכות איסורי ביאה וכלאי בהמה ומצות מילה מזה הכלל.

וכבר הקדמנו להגיד תכלית כונת זה הכלל ועתה אתחיל לבאר פרטיו ואומר מן הידוע
כי צריך האדם לאוהבים כל ימיו כבר באר זה ארסטו במאמר התשיעי מספר מדות. והאדם
אם בעת בריאותו והצלחתו יהנה בחברתם ובעת צרתו יצטרך אליהם ובזקנתו
וחולשת גופו יעזר בהם וזאת האהבה נמצאת בבנים יותר ויותר גדולה וכן בקרובים ולא תשלם
האהבה והאחוה והעזר בקרובים רק ביחוס עד שהמשפחה האחת כשיקבצם זכר
אב אחד ואפי׳ זכר אב רחוק יהיה ביניהם בעבורו אהבה ועזר קצתם אל קצתם שהוא
אחת מכונות התורה הגדולות ומפני זה נאסרה הקדשה למה שיש בה מהפסד
היחס והיות הנולד ממנה נכרי לבני אדם כלם לא ידע לו קרוב ולא יכירוהו אחד
מקרוביו וזה הוא הרע שבענינים לו ולאביו. וענין אחר גדול במנוע איסור הקדשה והוא
מניעת רוב התאוה במשגל והתמדתו כי בהתחלף גופות הקדשות תלך התאוה כי לא
יתעורר האדם לגוף אחד שהרגל בו כמו שיתעורר לגופות המתחדשות חלוף הצורות
והתמונות ובאיסור הקדשה תועלת גדולה מאד והיא מניעת הקטטות אלו היתה הקדשה
מותרת היו באים אל אשה אחת אנשים רבים בעת אחת לפי המקרה ולא היו נמלטים מן
המחלוקת וברב הפעמים היו הורגים זה את זה או היו הורגין אותה כענין הנודע מאין יבא
זונה יתגורר למען לה הרשות העצומות ולהכרית התועלת הכוללת והיא ידיעת היחסים
נאסרה הקדשה והקדש ולא נתירה עד התר למשגל רק בייחד אשה ולשאת אותה
במפורסם כי אלו היה די בייחוד לבד היו רב בני אדם מביאים קדשה בביתם זמן אחד
מוסכם בין שניהם ויאמר שהיא אשתו ולכן צוה לעשות מעשה אחד שייחדה אליו
בו והוא הארוסין ושיתפרסם הדבר והוא הנשואין ויקח בעז עשרה אנשים ופעמים שלא
יהיה ביניהם הסכמה והבית יפול ולא יסודר ענין ביתם והותר לו לגרשה ואלו היתה

וחמלת קצתם על קצתם

מתגרשת בדבור לבד או בהודאה נכונה היתה האשה מותרת אחר כן לשוב ולינשא ואומרת
כי גרושה היא כשתהיה עם אדם אחר היא והעיקר שספר התגרשה ולזה נצטוינו שלא יהיה
לגרש רק בספר שיעיד עליו ויתן לה ספר כריתות ומכאן שיעיד הוראת והפסקת הנשואין. כי
על האשה רבות מאד נצטוינו בדינם כונת אשר הענין ההוא מביא לכל אשה כשלה. כמו ש
השנים עשגה בתפלת השמיר כדי שלא יחלה לב בעלה עליה ומפני אחד מי כונת שינה רבות
הנקיות הבטוחות בענין הזה שורת ענין מן המעשה ההוא אשר יעשה עם כל מריב וגבר
הנה טוב הוא מן הכונת ההוא הגדול והוא פרישה וקדושת טהרה עד שיתגלה לבה והקדשתה
כל המקדש לשני הכל ומשים ונעשה וכמו כן הגדול ויראו מפני זה הכהן חלים גדולים
[illegible] מקדישים סדר בתים רבים ומפני שכל שרה כהלה עוררת להעשר לכל מי שיודכן לא
חייב המיתה אותה רק שישרתה כי הוא הטוב לה בלא ספק ויותר יתקן מחיה משיעיגה
ולכן ואם לא תרצה בו היה או יכה יתן הנהר והוסיף כמעט הדינם לא יוכל לשלחה כל
ימיו ואמנם טעם היבום כתוב כי היה המנהג קדום קודם מתן תורה והשאירתו התורה
ועוד לעשות חליצה מפני שהמעשים ההם היו מנהג במנהג הומנים ההם ואולי יכריח
מן הגנות ההוא וייבם מפני זה בתורה כמה שנעשה לדעי יג ונקרא שמו בישראל וגו׳ ואפשר
לומר ממעשה יהודה כי היה חשובה ויאמר אמרה יקח לה בן שהיה לבו הנה כלותו הגר
היה יבואר זה והוא כי קודם מתן תורה בעלה קדשה היה כבעלת אחר אישה אחר מתן
תורה כל שהיה מעשה מותר לא היה אדם מרחיק אותו כלל ונתינת הספר המיוחנה עליו
לקדשה או כתובה כתבית אשה עמה בעת הגירושין כל שהוא דין מדיני האשה שחייב עליו
להם ומיום יהודה יקח לה בן שהיה לבו ילמד הוא שענינו המשגל כלם ואף המיוחד
והוא היא בעת עליו לדבר ורצוי לעתוק ממנו ולהסתיר אף אם יגרום הספר ממין כמו
שדרשה יהודה עשה כראוי טוב שנפסיד ויאמר לה מה שביארה משנבקש ונפרסם ונסירה
מעשה זו היא הכונה הטובה שלמדנו מן הענין ההוא ואמנם היושר אשר למדנו ממנו הוא
אמרו לנקיה עצמו מגלותה ושהוא לא מנה ולא בעל מה שהכבוד עמה עליו הנה עליה
אם הגבר הזה אין ספק שהגבר ההוא היה טוב במינו מאד ומפני זה דבר עליו ואמר הוא וזהו
היושר שירשו מאבותם יצחק ויעקב שלא ישנה אדם בדבורו ולא יחליף תמורו ושיבין לבו
איש חקו משלם ושאין הפרש בין מה שיהיה בזה ממנין חברו על דרך הלואה או על דרך
פקדון או על זה עד שיתחייב לו משכירות או מזולתו ושכתובת אשה כדין כל שכר שכיר
ואין הפרש בין כובש שכר שכיר או מי שיכבוש חק אשתו ואין הפרש בין עושק שכיר או
מהעולם על אחרים מכל שכירת או שיעשה כן עם אשתו עד שיוציאה בלי מהר הדרך
השכל ברב יושר לו החקים ומשפטים צדיקים איך שפטו בחזוקים שם רע כי אין ספק
שזה האיש הרע לא אהב את אשתו אשר הוציא עליה שם רע ולא מצאה אין כמעט ואולי
היה רוצה לגרשה כדין כל מגרש אשתו לא היה לו מיעוט וזה איך היה מחייב לתת לה
חקה הראוי לה ושם לה עלילות דברים כדי להפטר ממנה מכל התשלומין והוציא עליה רבה

ודבר שקר להחזיק בחזקה שיש לה עליו והוא חמשים כסף כי זהו מהר הבתולות הכתוב
בתורה ומפני זה גזר עליו השם ית' לשלם מאה כסף כמשפט אחר העקר אשר ירשיעון
אלהים ישלם שנים לרעהו ובדין עדים זוממין כמו שבארנו כן זה המוציא שם רע חשב
להפסידה חמשים כסף הראוים לתת לה ישלם מאה וזהו ענשו על שהיה בוכש חקה
הראוי עליו והשתדלו להחזיק בו והיה ענשו על שפחת מעלתה והוציא עליה קול הוצאת
שהי' פוחתים מעלתו כשהכוהו ברצועה במורין ויסרו אותו והיה העונש בחירתו התמיד
ובקשו ההנאה לבד שתחייב להחזיק בה שלמיות לא יוכל לשלחה כל ימיו כי לא הביאו
אל כל זה רק היותה כעורה בעיניו כן ירפאו המדות הרעה כשיהיה ריפאס המדות
האלהית לא יסורו מפני היושר מבוארים גלוים בכל דיני זאת התורה עם ההשתכלות
הטוב הסתכל איך השוה בין דין מוציא שם רע אשר חשב להחזיק בחק הראוי עליו
להיות יכון דין גנב שלקח ממון חברו ושם דין עד זומם אשר זמם להזיק ואעפ' שלא
בא ההיזק בדין מי שהזיק יחשב ר"ל ומוציא שם רע הדין בשלשתם תורה אחת ומשפט
אחד הפלא מאד מהטב משפטי השם ית' כמו שהתמוה מהטב מעשיו אמר הצור
תמים פעלו וגו' ואמר כי כמו שמעשיו בתכלית השלמות כן משפטיו בתכלית היושר
אבל דעותינו קצרי יד מהשיג שלמיות כל מעשיו ויושר כל משפטיו וכמו שנשיג קצת
עלויות מעשיו באיברי בע"ח ותנועת הגלגלים כן נשיג יושר קצת משפטיו ואשר יעלם
ממנו מעט מעט המעט יחד הוא יותר מן הנגלה לנו הרבה מאד ונשוב אל כונת הפרק
ואמנם אסור העריות הענין בכלם שב למעט המשגל ולמאוס בו ושלא ידרשהו ממנו
כי אם מעט מזער ואסור זכור ובהמה מבואר מאד אחר שהענין הטבעי נמאס רק
לצורך כל שכן הענין היוצא חוץ לטבע ולבקש ההנאה לבד והעריות מן הקרובות
כלם יקבצם ענין אחד והענין ההוא הוא שכל אחת מהן נמצאת על האיש שנמצאת
תמיד בביתו והיא ממהרת להאזין לו ולעשות רצונו וקרובה להמצא אליו לא יצרך
להזמינה ואין אפשר לשופט להרחיק על אדם בשימצאו אלה עמו ואילו היה דין
ערוה בדין פנויה ר"ל שיהיה מותר לישא אותה ושלא יהיה בה מן האסור רק שאינה
אשתו היו רב בני אדם בכשלון ונותם תמיד וכאשר נאסרה בעילתן כל עקר ונמנעו
לנו מענשה גדולה ר"ל כמיתת ב"ד וכרת ושאין שום דרך היתר אל בעילתן יש לבטוח
בזה שלא יכון אדם אליהם ושלא יהרהר בהם כלל והיות הערוה ממהרת להמצא
וקרובה להמצא כאשר זכרנו מבואר מאד וזה כי האדם כשיהיה לו אשה מן הידוע
שאמה וזקנתה ובתה ובת בתה ואחותה נמצאות עמו ברוב העתים על הרוב והבעל
פוגש אותם תמיד בבואו ובצאתו ובעשותו מלאכתו וכן האשה הרבה פעמים תעמד
עם אחי בעלה ואביו ובנו וכן מציאות האדם על הרוב עם אחיותיו ודודותיו ואשת
דודו והיותו גדל עמהם הוא מבואר מאד ואלו הם כל העריות שאר בשר וזהו אחד
מן הענינים אשר בעבורם נאסר שאר בשר ואמנם הענין השני הוא אבל לישא פעם

למדה הכונת כי היות זה המעשה בין השורש והענף עוות גדולה מאד ר״ל לבעול האם
או הבת ונאסר על שרש וענף שיבעול אחד מהם את חבירו ואין הפרש בין שיבעול
השורש את הענף או שיתקבצו שרש וענף בבעילת גוף שלישי ר״ל שיתגלה גוף אחר
גלוי משגל לשורש וענף ומפני זה נאסר לקבץ בין אשה ואמה ולבעול אשת האב
ואשת הבן שלא כולם הם גלוי ערות גוף אחד לערות שרש וענף והאחים משרש וענף
וכאשר נאסרה האחות נאסרה אחות אשה ואשת האח שהוא התקבץ שני אישים
שהם שורש וענף בבעילת גוף שלישי וכאשר החמיר בדבור קבוץ האחים ועם זה אתם
משורש וענף וגם כגוף אחד אסר מפני זה בעילת אחות האם גם כן שהיא במקום האם
ואחות האב שהיא במקום האב וכמו שלא נאסרה בת אחי האב ולא בת אחות האב
כן לא נאסרה בת האח ולא בת אחות היקש אחד · והמנהג היות אחי האב מותר באשת
בן אחיו והיות בן האח אסור באשת אחי אביו הוא מבואר לפי הטעם הראשון כי בן האח
נמצא על היותו בבית אחי אביו ורגילותו עם אשת אחי אביו כרגילותו עם אשת אחיו ·
ואמנם אחי האב אינו נמצא כן בבית בן אחיו ואין רגילות לאחי האב עם אשת בן אחיו
הלא תראה כי האב בעבור היותו רגיל עם אשת בנו כרגילות בנו באשתו היו שני האסורים
שוים במדרגה אחת · וטעם איסור בעילת הנדה ואשת איש מבואר אין צריך לבקש לו טעם ·
וכבר ידעת שאסור לנו להנות בערוה על אי זה צד שיהיה ואפי׳ בראות העין והוא
שיכוין להנות כמו שבארנו בהלכות איסורי ביאה ועם בארנו שאין מותר בתורתנו להזהר
ממשגל וגם לעורר הקושי כל עקר ושהאדם כשיתקשה מבלי כונה ראוי לו שיטה רעיונו
למחשבה אחרת ויסתכל בדבר אחר עד שיסור הקושי · אמרו חכמים ז״ל במוסריהם
המשלימים החסידים בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש · אם ברזל הוא נמוח [illegible]
אם אבן הוא מתפוצץ שנ׳ הלא כה דברי כאש נאם ה׳ וכפטיש יפוצץ סלע הוא אומר
לבנו על דרך מוסר כשתתקשה ותבא לך לבית המדרש ותקרא ותלך ותשאל ויסתלק
יסור הכאב ההוא ממך בלא ספק ותמה מאמרו מנוול זה בהמה עול גדול הוא ואין המוסר
הזה מצד התורה לבד כי הענין הזה כן גם אצל הפילוסופים כבר הודעתך דבר ארסטו׳
בלשונו אמר זה החוש חרפה הוא לנו ר״ל חוש המשוש המביא לבחור המאכל והמשגל אמר הוא חרפה עלינו
והוא קורא בספריו האנשים הבוחרים במשגל ואכילה מיני התבשילים הפחותים ויאריך פה
ויאריך לשון בגנותם ובפחיתותם ויתלוצץ עליהם ימצא זה בספר המדות אשר לו ובספר
ההגדה והספור · ולפי זאת המדה החשובה אשר ראוי לכוין אליה ולהחזיק בה הזהירו חכמי
ז״ל מהסתכל בבהמה ובעוף בשעה שנזקקין זה עם זה ואיזה הטעם איכלי באיסור כלאי
בהמה כי בן הידוע שלא יתעורר איש ממין אחד לבעול איש ממין אחר על הרוב אם לא
ירכיבוהו בידים כמו שתראה לה׳ הפחותים המולידים הפרדים עושים תמיד ומאסה התורה
שישפל איש מישראל ממעלתו לזה המעשה למה שהוא מן הפחיתות והעוות שיתעסק
רבים שמאסה התורה לזכרם כל שכן לעבור עליהם ולעשותם רק בעת הצורך ואין צריך

לזאת ההרכבה וירידה לו כי טעם איסור קבוץ שני מינים בזה זה במעשה עושה אינו רק
להרחיק ההרכבה שני מינים ולא תחרוש בשור ובחמור יחד כי אם יקבצם כן שנתם קשים
ירכב האחד על חבירו והראיה על זה היות הדין הזה כולל לזולת שור וחמור אחד שור וחמור
ויחד כל שני מינים אלא שדבר הכתוב בהוה וכן המילה אצלי אחד מטעמיה למעט המשגל
ולהחליש זה האבר כפי היכולת עד שימעט במעשה הזה וכבר חשבו שזאת המילה היא השלמת
חסרון יצירה ומצא כל חולק מקום לחלוק ולומר איך יהיו הדברים הטבעיים חסרים עד שיצטרכו
להשלמה מחוץ עם מה שהתבאר מתועלת העור ההוא לאבר ההוא ולא נעשתה מצוה זו להשלים
חסרון הבריאה רק להשלים חסרון המדות והנזק ההוא הגופני המגיע לאבר ההוא הוא המכוון אשר לא
יפסיד כי דבר מן הפעולות שבהם עמידת האיש ולא יבטל מעבירת התולדה אבל יחסר בו התאוה
היתרה על הצורך והיות המילה מחלשת כח הקושי ופעמים שתחסר ההנאה הוא דבר שאין בו
ספק שהאבר כשימשך דמו ויוסר מכסהו מתחלת ברייתו יחלש בלא ספק ובבאור אמרו חכמי' ז"ל
הנבעלת לערל קשה לפרוש ממנו וזה החזק שבטעמי המילה אצלי ומי היה מתחיל בזה המעשה
רק אברהם אשר נודע מיראתו חטא כמו שזכרו ז"ל בפירוש הנה נא ידעתי וגו' ויש במילה עוד ענין אחר
עצום מאוד והוא שיהיה לאנשי זאת האמונה כולם ר"ל מיחדי השם אות אחד גשמי
שיקבצם ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי כי פעמים יעשה האדם כן כדי
להגיע אל תועלת או להתנכל על אנשי זה הדת רק זה המעשה ר"ל המילה לא יעשהו האדם
כי אם בבנו רק מאמונה אמתית כי אין זאת שריטה בשוק או כויה בזרוע אבל ענין שהוא קשה
מאד וידוע גם כן רוב האהבה והעזר הנמצא בין אנשים שהם כולם בסימן אחד ושהוא על
צורת ברית וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד השם וכן כל מי
שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך וזה גם כן ענין חזק
כראשון בטעם המילה ואפשר שהוא יותר חזק מן הראשון ושלמות זאת התורה וקיומה לא
ישלם רק במילה ויש בהיותה בימי הקטנות שלש חכמות הראשונה שאלו הניח הקטן עד
שיגדל אפשר שלא היה עושה והשנית שלא יצטער כצער הגדול לרכות עורו ולחולשת דמיונו [illegible]
כי הגדול יפחד ויצטער מן הענין שידמה היותו קודם היותו והשלישית כי הקטן יבוזו לו אבותיו
בעת לדתו כי לא התחזקה עדין הצורה הדמיונית המביאה לאהוב אותו אבותיו כי הצורה ההיא
הדמיונית נוספת תמיד בראיה ותהיה גדלה עם גדלותו ואחר כן תתחיל להתחסר ולהמחות גם כן [illegible]
ר"ל הצורה הדמיונית כי אין אהבת האב בעת לדתו כאהבתו אותו והוא בן שנה ולא אהבת [illegible]
בן שנה כאהבת בן שש ואלו הונח שנתים ושלש היה מביא לבטול המילה לחמלת האב ואהבתו
אבל בעת סמוך ללדתו הצורה ההיא הדמיונית חלושה מאד וכל שכן אצל האב אשר הוא
המצוה וראיה הזאת וזאת המילה בשמיני שכל בן ח' כשיולד הוא חלוש מאד בתכלית לידתו [illegible]
וכאילו הוא עדין כמונח עד כלות ז' ימים ואז ימנה מכלל הנולדים הלא תראה כי גם בבהמה
שמר זה הענין שבעה ימים יהיה עם אמו כאילו הוא קודם זה נפל וכן האדם אחר השלמת
שבעה ימיו והיה הענין קבוע ולא נתנה הדבר לשיעורין ואמנם שכללו אותו גם כן זה הכלל

האזהרה מהפסיד כלי המשגל מכל זכר מבע״ח עשויה אחר לקים משפטים צדיקים ר״ל עשיית
האדם הדברים כלם לא ירבה במשגל כאשר זכרנו ולא יבטל לגמרי גם כי אשר יעשה זה ימעט פריו
ירחו מן הכלי וזה יחלש בעלה ולא יעקר בחתוך אבל יעשה התקון הנכון על נפשו וישמר מן ה
תוספת והזהיר מלישא פצוע דכא וכרות שפכה ישראלית מפני שהיא בעילה נכרית ולבטלה
והנשואין ההם יהיו מכשול לה ולתובעה וזה מבואר מאד ולהתרחק מן העריות אסר לבעול
ממזר בת ישראל להודיע הערוה והתועבה שיב יעשו ויסכימו בזרעם הקבר שאין לו תקנה ולא
לקדושתה בנו הזונים גם כן הגוזר בכל לשון ובכל אומה פאר זרע ישראל מהתערב בהם ממזרים·
ולמעלת הכהנים נאסרה להם גרושה וחללה וזונה ויכהן גדול שהיא הנכבד שבכהנים נאסרה
עליו אף אלמנה ואף בעולה וזה כלו טעמו מבואר ואם התערב ממזרים בקהל ה׳ כל שכן
עבדים ושפחות · ודבור חתן הגרים כבר נכתב בתורה טעמו ולקחת מבנותיו לבניך וגו׳ וכל
מה שנכלל טעמו מרב החקים אינו רק להרחיק מענן ולא הפרטים אשר נעלם ממנו טעמם
ולא ידעתי תועלתם הוא מפני שאין הדברים הנשמעים כדברים הנראים לעין וכאשר זה אין
זה הענין אשר ידעתיו אני מדעת הצאבה כמה ששמעתיו מן הספרים כמה שידע אותו מי
שראה מעשיהם הנגלים וכל שכן כשנתקע הדעת ההם מהיום אלפים שנה והמדות שמם ואלו
ידענו פרטי המעשים ההם ושמענו פרטי אותם הדעות היה מתבאר לנו הטעם ואפני החכמה
בחלקי מעשה הקרבנות והטמאות ומה שלא ידעתי טעמו אבל אין לי ספק בזה כי הכל היה
למחות הדעות ההם בלתי אמתיות מלב האדם ולבטל המעשים שאין בהם תועלת אשר כלו היו
בהבי ובהבל ובעלי הדעות ההם מחשבת האדם מחקור עוד תועלת ומעשה תועלת כאשר
באר לנו נביאנו אחרי ההבל אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה· ואחרי אשר לא יועילו
הלכו ואם ירמיהו אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל· השתכל כמה גדול זה ההפסד
ואם היה דבר שצריך להשתדל האדם להפיר בכל יכלתו אם לא ירב המצות כמו שבארנו
אינו רק להסיר הדעות ההם ולהקל העמלים הגדולים הכבדים והעמל והצער שהיו עושים
האנשים ההם לעבודת אלהיהם· וכל מצות עשה או לא תעשה שיעלם לך טעמו אינו רק
רפואת חלי מן החליים ההם אשר לא הגיע לדעתנו היום· ישתבח השם על זה· וזה מה שאמר
ישעיהו מי שיש לו שלמות וידע דרכיו מאמר השם יתב׳ לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני
הנה זכרתי פרטי המצות כלם אשר כללו אותם זה הכלל והערתי על טעמם ולא עזבתי מהם
דבר שלא ערתי כי נשאר רק חלקים מעטים ויש על דרך האמת ערתי גם בהם טעם יכול
ואיש הבינה להוציאו מכח דברינו·

פרק נ׳

יש בתורה דברים שיהם בתוך התורה גם כן כבר נכללו בהם דברים יצטרך
לבאורם והם לו הספורים אשר בתוך התורה אשר יחשבו רבים שאין
תועלת בזכרם כספורי הסתעפות המשפחות מן נח ושמותם ומקומותיהם וכן בני שעיר החרי וספור
המלכים אשר מלכו בארץ אדום ויכוצא בהם · וכבר ידעת אמרם שמנשה הרשע לא היה יושב ודורש

הפילוסופים רק כדרכן על דרך המקומות ואמרו היה יושב ודורש בהגדות שלרופי היה אומר לא
היה למשה לא לכתוב ואחות לוטן תמנע וגו׳ ואני אודיעך כלל אחר ויאחר כן אשיב אל
הפרטים כאשר עשיתי בטעמי המצות׳ דע כי כל ספור שתמצאיהו כתוב בתורה הוא ל
תקן המעשים
תועלה הכרחית בתורה אם לאמות דעת שהוא פנה מפנות התורה או לתקן מעשה עד
שלא יהיה בין בני אדם עול וחמס׳ ואני אסדר לך זה כאשר היתה פנת התורה שהעולם
מחודש ונברא תחלה היה איש אחד ממין האדם והוא אדם הראשון ולא היה באורך
הזמן אשר מאדם ועד משה רק אלפים וחמש מאות שנה בקרוב ואילו בא להם זה ה
ספור לבד היה האדם מסתפק בדבר כי נתפרדו בני האדם אז מפוזרים בקצוות הארץ כלם
ומשפחות חלוקות ולשונות חלוקים רחוקים מאד והסיר הספק הזה ביחסם כלם וזכרון
המתפרסם וזכר שמות המפורסמים מהם פל׳ בן פל׳ ושנותיהם ולהגיד מקום שכנם והטעם
המביא להתפזרם בקצוות הארץ והטעם המביא להחלק לשונם ושתחלה היו ד
במקום אחד ושפה אחת לכולם כי כן ראוי להיותם בני איש אחד׳ וכן ספור ענין המבול
וספור סדום ועמורה ללמד מהם ראיה על הדעת האמתי והוא אך פרי לצדיק אך יש א
להים שופטים בארץ וספור מלחמת הארבעת המלכים להודיע הפלאת בניצוח אברהם
במעטים מתי מספר ואין מלך עליהם ארבעה מלכים גדולים ועוד הודיענו איך חבב
לבבו על קרובו שגדל [בעבור] על אמונתו ומסר נפשו לסכנת המלחמה להצילו והודיענו גם כן
כהסתפקותו ושובע נפשו והיותו כן למטין ומתפאר בטוב המדות והוא אמרו אם מחוט
ועד שרוך נעל וגו׳ והכתוב ספור משפחות בני שעיר ויחסם בפרט והוא מקט מצוה אחת
והוא שהשם ית׳ צוה למחות את זכר עמלק לבד ועמלק אמנם היה בן אליפז מן תמנע
אחות לוטן ואך שאר בני עשו לא צוה להרגם וכבר נתחתן עשו עם בני שעיר כמו ש
באר הכתוב והוליד מהם ומלך עליהם ונתערב זרעו בזרעם ושמו ארצות שעיר כלם
והמשפחות ההם מיוחסות למשפחה הגוברת אשר הם בני עשו וכל שכן זרע עמלק כי
הוא היה הגבור שבהם ואילו לא התבארו היחסים ההם ופרטיהם היו כולם נהרגים ב
פשיטה לכן באר הכתוב משפחותיהם ואמר שאלו שתראה אותם בשעיר ומלכות ז
עמלק אינם כלם בני עמלק אבל הם בני פל׳ ובני פל׳ ונתיחסו לעמלק להיות אמם מעמלק
וזה כלו יושר מן השם עד שלא יהרוג משפחה בתוך משפחה אחרת כי הגזירה לא היתה
רק על זרע עמלק וכבר בארנו דרכי החכמה בזה׳ וטעם ספור המלכים אשר מלכו ב
ארץ אדום כי מכלל המצות לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא׳ ואלו ה
המלכים אשר זכר אין אחד מהם מאחים הלא תראה שהוא מיחס אותם ומיחס ארצ׳
ארצותם פל׳ ממקום פל׳ והקרוב אצלי שהיו מנהגותם ועניניהם מפורסמים ר״ל ד
ותתן ארקום פלו׳
ענין המלכים [היוצאים] אשר לאדום ושהם הכניעו בני עשו והשפילום והזכירם השם בהם כאילו
אמר בחנו באחיכם בני עשו שהיו מלכיהם פל׳ ופל׳ ומעשיהם היו מפורסמים כי לא ד
המליכה אמה איש שאינו מיחשה אלא נכרי אותה נער גדול או קטן סוף דבר כמו ד

שאמרתי לך ברחוק דעת הנבואה ממנו היום כן רבוי הימים שבינינו (אשר) ממנו היום ובין
ידיעתם וידיעת המקרים אשר קרו בימים ההם היה מתבאר לנו בביאור טעם רב מה שעבר
וממה שצריך שתדעהו כי אין כונת הספורים הכתובים בכונת הענינים הנראים כי
ענינים הנראים פרטים מביאים לדברים צריכים מאד ואי אפשר לזוכרם רק באריכות וכש
יתבונן אדם בספורים ההם יחשוב שיש בהם אריכות או כפל דברים ואילו היה חוזה אותם
מה שסופר היה יודע צורך מה שנאמר ומפני זה כשתראה ספורים בתורה בגולת המיט
והישוב שהספור ההוא אין צורך לזכרו או שיש בו אריכות אינו רק להיותך בלתי יודע
הפרטים המביאים לזכור מה שנזכר מזה סדר המסעות יראה מפשוטו שלשון שזכר מה
שאין תועלת (בו) כלל ומפני זאת המחשבה העולה על הלב אמר ויכתב משה את מוצאיהם
למסעיהם על פי ה' ומקום הצורך אליו גדול מאד מפני שכל המופתים אינם אמתיים
רק למי שראם אך לעתיד ישוב זכרם ספור ואפשר שיכזבם השומע ויראה שאי אפשר
להיות וגם לא יעיד שיהיה מופת עומד קיים לדורות לכל אדם כולם ומכלל מופתי התורה
מן הגדולים אשר בהם עמוד ישראל במדבר מ' שנה והמצאם בו המן בכל יום והמדבר
ההוא כמו שזכר הכתוב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים לשתות והם מקומות
רחוקים מאד מן הישוב בלתי טבעיים לאדם לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון וג' ואמר
בכן גם כן ארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכתו' בתורה לחם לא אכלתם ויין ושכר
לא שתיתם ואלו כולם מופתים גלויים נראים וכאשר ידע השם ית' שאי אפשר לספק בזה ה
מופתים בעתיד כמו שמספקים בשאר הספורים ויחשב שעמידתם היתה במדבר קרוב
מן הישוב שאפשר לעמוד בו האדם כמו המדבריות ששוכנים בהם הערביים (היום) או שהם
מקומות שאפשר לחרוש בהם ולזרוע ולקצור או להזון בקצת הצמחים אשר היו שם
או שמטבע המן לרדת במקומות ההם תמיד או שיש במקומות ההם בארות מים ' (שם בארות מים)
ומפני זה הסיר המחשבות ההם כלם וחזק עניני לו המופתים כלם בביאור המסעות
ההם שידעו אותם הבאים וידעו גודל המופת בעמוד מין האדם במקומות ההם ארבעים
שנה ' ולזה העמיד בענין הזה יהושע בן נון מי שיכתבם ויניחו לעולם להיות המופת
ההוא קיים עומד כי כל מי שיראה החומה ההיא שוקעת בארץ יתבאר לו שאין זה
תכונת בנין שנהרס אבל נשקע במופת' וכן ואמרו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו היה די
מספיק בספור ויעלה בלב האדם מתחלת המחשבה כי כל (זה) שבא ואחריו בזה הענין הוא
הארכת דברים אין צרך להם ר"ל ויהי בהאריך הענן וג' ויש אשר יהיה הענן וג' או
ימים וג' והנה הודיע טעם לו הפרטים כלם וטעמם הוא לחזק הענין ההוא ולסלק מה
שהיו האומות חושבים אז ומה שיחשבו עד היום שישראל תעו מדרך לא ידעו איה ילכו
כאמרו נבוכים הם בארץ וכן קוראים אותו הערב(ים) עד היום ר"ל המדבר (ההוא) קוראים אותו
(מדבר) התעה ויחשבו שישראל תעו ולא ידעו הדרך והתחיל הכת' לבאר ולחזק כי המסעות
ההם היו בלתי מסודרות ושובם בקצתם פעמים והיות זמן עמידתם בכל מסע חלוק

זה כמו שהיה מעמדם במסע אחד שמונה עשרה שנה ובמסע אחר יום אחד ובאחר חדש
והיה הכל כאשר אלהי ולא היה תנועה לדרך רק לפי העלות הענן יפרש זה פרט הקריבים הכל
כלם וכבר באר כי הדרך ההוא קרוב ידוע וסלול ר״ל הדרך אשר בין חורב אשר באו אליו
בכונה כמו שצוה השם ית׳ תעבדון את האלהים על ההר הזה ובין קדש ברנע אשר הוא תחלת
הישוב כמו שכתוב הנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך והדרך ההוא מהלך אחד
עשר יום כאומרו אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע והנה זה כמה שאפשר לתנועה כי ארבעים
שנה ואכל משם העבר הוא מה שכתוב בתורה וכן כל ענין שנעלם ממך יש לו סבה חזקה
והנהגת הענין כלו על העקר אשר הערותך ז״ל עלי כי לא יכבר רק הוא מבוא אם רק היא מבאר

פרק נ״א

זה הפרק אשר נזכרהו עתה אינו כולל תוספת ענין על מה שכללוהו פרקי זה המאמר ואינו רק כדמות החתימה עם באור עבודת משיג
האמתיות המיוחדות בו ית׳ אחר השגתו זה וזה הוא שישירהו להגיע אל העבודה ההיא אשר
היא התכלית אשר יגיע אליה האדם ויודיעו איך תהיה ההשגחה בו בעולם הזה עד שיעתק
אל צרור החיים ואני פותח הדברים במה הפרק במשל שאמשילהו לך ואומר כי המלך הוא
בהיכלו ואנשיו כלם קצתם אנשי המדינה וקצתם חוץ למדינה ואלו אשר במדינה מהם מי
שאחוריו אל בית המלך ומגמת פניו בדרך אחרת ומהם מי שרוצה ללכת אל בית המלך
ומגמתו אליו ומבקש לבקר בהיכלו ולהתיצב לפניו אלא שעד היום לא ראה פני חומת
הבית כלל ומן הרוצים לבוא אל הבית מי שהגיע אליו והוא מהלך סביבו מבקש למצוא
השער ומהם מי שנכנס בשער והוא הולך בפרוזדור ומהם מי שהגיע עד שנכנס אל
תוך הבית והוא עם המלך במקום אחד שהוא בית המלך ולא בהגיעו תוך הבית יראה המלך
או ידבר עמו אבל אחר הגיעו אל תוך הבית אי אפשר לו מבלי שישתדל השתדלות אחרת
ואז יעמוד לפני המלך ויראהו מרחוק או מקרוב או ישמע דבר המלך או ידבר עמו והנני
מפרש לך זה המשל אשר חדשתיו לך ואומר אמנם אשר הם חוץ למדינה הם כל איש
מבני אדם שאין לו אמונה דת לא עיונית ולא מקובלת כקצות הטורקים המשוטטים בצפון
והכושיים המשוטטים בדרום והדומים להם מאשר אתנו באקלימים האלה ודין אלו כדין בה״
שאינה מדברת ואינם אצל במדרגת בני אדם ומדרגתם בנמצאות למטה ממדרגת בני
האדם ולמעלה ממדרגת הקוף אחר שהגיע להם תמונת האדם ותארו והכרה יותר מהכרת
הקוף ואשר הם במדינה אלא שאחוריהם אל בית המלך הם בעלי אמונה ועיון אלא שעלו
בידם דעות בלתי אמתיות אם מטעות גדולה שנפל להם בעת עיונם או שקבלו ממי שהטעה
אותם ולעולם מפני הדעות ההם כל אשר ילכו יוסיפו רוחק מבית המלך ואלו הם יותר רעים מן
הראשונים הרבה ואלו הם אשר יביא הצורך בקצת העתים להרוג ולמחות זכר דעותם שלא
יתעו זולתם והרוצים לבוא אל בית המלך ולהכנס אליו אלא שלא ראו בית המלך כלל הם
המון אנשי התורה ר״ל עמי הארץ העוסקים במצות והמגיעים אל הבית והולכים סביבו הם

התלמודיים אשר הם מאמינים דעות אמתיות מדרך קבלה ולומדים מעשה העבודות ולא
הרגילו בעיון שרשי התורה ולא יחקרו כלל לאמת האמונה · ואשר השיאו עצמם לעיין בעקרי הדת
כבר נכנסו לפרוזדור ובני אדם שם הולכי המדרגות בלא ספק ואבל מי שהגיע לדעת מופת
כל מה שנמצא עליו מופת וידע מן הענינים האלהיים אמתת כל מה שאפשר שידע אמתתו
וקרב לאמתת מה שאפשר בו רק להתקרב אל אמתתו כבר הגיע עם המלך בתוך הבית ·
ודע בני שאתה כל עוד שתתעסק בחכמות הלמודיות ובמלאכת ההגיון אתה מכת הסובבים
סביב הבית לבקש השער כמו שאמ' ז"ל על דר' המשל עדין בן זומא מבחוץ וכשתבין הענינים
הטבעיים כבר נכנסת בבית ואתה הולך בפרוזדור וכשתשלים הטבעיות ותבין האלהיות כבר
נכנסת עם המלך לחצר הפנימית והנך עמו בבית אחד וזו היא מדרגת החכמים והם חלוקי
השלמיות ואבל מי ששם כל מחשבתו אחר שלמותו באלהיות והוא נוטה כלו אל השם ית' ·
והוא מפנה מחשבתו מזולתו וישים פעולות שכלו כלם בבחינת הנמצאות ללמוד מהם ראיה
על השם ית' לדעת הנהגתו אותם על אי זה צד אפשר שתהיה הם אשר באו אל בית ה
מלך וזו היא מדרגת הנביאים · ויש מהם מי שהגיע מרוב השגתו והפנות מחשבתו מכל דבר
זולתי השם ית' עד שנ' בו ויהי שם עם ה' וג' · ישאל ויענה וידבר וידובר עמו במעמד ההוא
הקדוש ומרוב שמחתו במה שהשיג לחם לא אכל ומים לא שתה כי התחזק השכל עד
שנתבטל כל כח עב שבגוף ר"ל מיני חוש המשוש · ויש מהנביאים מי שיראה לבד ויש מהם
מי שיראה מקרוב ויש מהם מי שיראה ברחוק כאמרו מרחוק ה' נראה לי · וכבר הקדמנו
לדבר במדרגות הנבואה · ונשוב אל ענין הפרק והוא להזהיר שישים האדם מחשבתו בשם
לבדו אחר שהגיע אל ידיעתו כמו שבארנו וזאת היא העבודה המיוחדת במשיגי האמתיות
וכל אשר יוסיפו לחשוב בו ולעמוד אצלו יוסיפו עבודה ואבל מי שיחשוב בשם ויזכרהו
מבלי חכמה אבל הוא נמשך אחר קצת דמיון לבד או נמשך אחר אמונה שמסרה לו
זולתו הוא אצלי עם היותו חוץ לבית ורחוק ממנו כלו לא יזכור השם באמת ולא יחשוב בו כי
הדבר ההוא אשר בדמיונו ואשר יזכר בפיו איננו נאות לנמצא כלל אבל הוא דבר בדוי
שבדהו דמיונו כמו שבארנו בדברנו על התארים · ואמנם ראוי להתחיל בזה המין מן העבודה
~~זה המין מן העבודה~~ אחר הציור השכלי והיה כאשר תשיג השם ומעשיו כפי מה שיקבלהו
השכל אחר כן תתחיל להמסר אליו ולהשתדל להתקרב לו ולחזק הדבק אשר בינך ובינו והוא
השכל אמר אתה הראית לדעת וגו' ואמ' וידעת היום והשבות אל לבבך · ואמ' דעו כי ה' האלהים
והנה בארה התורה כי זאת העבודה האחרונה אשר העירונו עליה בזה הפרק לא תהיה אלא אחר
ההשגה אמר לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם והנה בארנו פעמים
רבות כי האהבה כפי ההשגה ואחר האהבה תהיה העבודה ההיא אשר כבר העירו רבותינו ז"ל
גם כן עליה ואמרו זו עבודה שבלב והיא אצלי שישים האדם כל מחשבתו במושכל הראשון
ולהתבודד בה כפי היכולת ולזה תמצא דוד ע"ה שיצוה שלמה ויזהירו מאד בשני הענינים
האלה ר"ל להשתדל בהשגתו ולהשתדל בעבודתו אחר ההשגה אמ' ואתה שלמה בני דע את

להי אביך ועבדהו אם תבקשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד ההזהרה לעולם היא
על ההשגה השכלית לא על הדמיונות כי המחשבה בדמיונות לא תקרא דעת ויקרא
הקרא׳ עולה על רוחכם הנה התבאר כי הכונה אחר ההשגה היא להתמסר אליו ולהשים
המחשבה השכלית בחשקו תמיד וזה ישלם על הרוב בהתבודדות ובהתפרדות ומפני
זה ירבה כל חסיד להפרד ולהתבודד ולא יתחבר עם אדם כי אם לצורך הכרחי׳
הערה׳ הלא בארתי לך שזה השכל אשר שפע עלינו ממנו השפע
ית׳ הוא הדבוק אשר בינינו ובינו והרשות נתונה לך אם תרצה לחזק הדבוק ההוא ת
תעשה ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסיקהו תעשה ולא יתחזק זה הדבוק
רק בהשתמשך בו באהבת השם ושתהיה נוטה אליה כמו שבארנו והחלשתו תהיה
כשימשך מחשבתך בדבר זולתו ודע שאתה ולו היית חכם שבבני אדם באמיתת ה
חכמה האלהית כי כשתפנה מחשבתך למאכל צריך או לעסק צריך כבר פסקת ה
דבוק ההוא אשר בינך ובין השם ית׳ ואינך עמו אז וכן אינו עמך כי היחס אשר בינך
ובינו כבר נפסק בפעל בעת ההיא ומפני זה היו מקפידים החסידים על העתות אשר
היו בטלים בהם מלחשוב בשם והזהירו ממנו ואמ׳ אל תפנו מדעתכם ואמ׳ שויתי ה׳ ל
לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט הוא אומ׳ איני מפנה מחשבתי ממנו וכאילו הוא יד
ימיני אשר לא ישכחה האדם בהרף עין לקלות תנועתה ומפני זה לא אמוט ודע כי
מעשה העבודות האלו כולם כקריאת התורה והתפלה ~~והסיבות והעבודות~~ ועשות שאר
המצות אין תכליתם רק להתלמד להתעסק במצות השם ולהפנות מעסקי העולם
וכאילו אתה התעסקת בו ית׳ שמו ובטלת מכל דבר זולתו׳ אבל אם תתפלל בהנעת ש
שפתיך ופניך אל הכותל ואתה מחשב במקחך ובממכרך ותקרא התורה בלשונך ו
ולבך בבנין ביתך מבלי בחינה במה שתקראהו וכן כל אשר תעשה מצוה תעשיה
באבריך כמי שיחפר חפירה בקרקע או יחטב עצים ביער מבלי בחינת ענין המעשה
ההוא לא מי צוה לעשותו ולא מה תכליתו לא תחשוב שהגעת לתכלית אבל
תהיה אז קרוב ממי שנאמר בהם קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם׳

ומכאן אתחיל להישירך אל הכונת ההרגל וההלמוד עד שתגיע לזאת
התכלית הגדולה תחלת מה שתתחיל לעשות שתפנה מחשבתך מכל דבר כשתקרא
קרית שמע ותתפלל ולא יספיק לך מן הכונה בקרית שמע בפסוק ראשון ובתפלה
בברכה ראשונה וכשתתרגל על זה ויתחזק בידך שנים רבות התחיל אחר כן כל אשר
תקרא בתורה ותשמעה שתשים כל לבבך וכל מחשבתך להבין מה שתשמע או ת
שתקרא וכשתחזק זה גם זמן אחר הרגל עצמך להיות מחשבתך לעולם נטויה בכל מה
שתקראהו משאר דברי הנביאים עד הברכות כלם תכון בהם להבין מה שתהגה בו ו
ולבחון ענינו וכשיזדמנו לך אלו העבודות ותהיה מחשבתך בהם בעת שתעשם נקייה
מן המחשבה בדבר מעניני העולם הזה אחר כן תעתיד מחשבתך בצרכך או ב

כלומר לא אפול

ותשלם בזה
ויתחזק שנים׳

כמותר מאכליך וסוף דבר תשים מחשבתך במילוי השלמות בעת אכלך או בעת שתותך
או בעת היותך במרחץ או בעת ספרך עם אשתך ועם בניך הקטנים או בעת ספרך עם
המון בני אדם אלו זמנים רבים ורחבים המיוחדים לך לחשוב בהם בכל מה שתצטרך אליו
מענייני הממון והנהגת הבית ותקון הגוף ואמנם בעת מעשה העבודות לא תטריד מחשבתך
לא במה שאתה עושה כמו שבארנו אבל בעת שתהיה לבדך בלא ענין מבלתי אחר
ובעת הקיצך על מטתך הזהר מאד לשום מחשבתך בעתים הנכבדים ההם בדבר אחר
לא בעבודה ההיא השכלית והיא להתקרב אל השם ולעמוד לפניו על הדרך האמתי
אשר הודעתיך לא על דרך ההתפעלות הדמיונות וזאת התכלית אפשר להגיע אליה מי
שיבין עניניה מאנשי החכמה בזה הדרך מן ההרגל אבל הגיע איש מבני אדם מ
השגת האמתיות ושמחתו במה שהשיג לענין שיהיה מספר עם בני אדם ומתעסק
בצרכי גופו ושכלו כלו בעת ההיא עם השם והוא לפניו תמיד בלבו ואע"פ שגופו עם בני
אדם על הדרך שנ' במשלים השיריים אשר נשאו לזה הענין אני ישנה ולבי ער קול
דודי דופק וזאת המדרגה איני אומר שהיא מדרגת כל הנביאים רק היא מדרגת משה
רבי' ע"ה הנאמר עליו ונגש משה לבדו אל י"י והם לא יגשו ונאמ' בו ויהי שם עם י"י וגו'
ונאמ' לו ואתה פה עמוד עמדי כמו שבארנו מעניני אלו הפסוקים וזאת גם כן מדרגת
האבות אשר הגיעה קרבתם אל השם ית' עד שנודע שמו בהם לעולם אלהי אברהם
אלהי יצחק ואלהי יעקב זה שמי לעולם והגיע מהתאחד דעותם בהשגתו שכרת עם כל
אחד ברית קיימת וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק וגו' כי אלו הארבעה ר"ל
האבות ומשה רבי' התבאר בהם מן ההתאחדות בשם ר"ל השגתו ואהבתו מה שהעיד
עליו הכתו' וכן השגחת השם בהם ובזרעם אחריהם גדולה והיו עם זה מתעסקים
בהנהגת בני אדם והרבות ממון ומשתדלים במקנה ובכבוד והוא אצלי ראיה שהם כשהיו
עושים המעשים ההם לא היו עושים רק באבריהם לבד ולבותם ודעותם לא יסורו
מלפני השם ויראה לי כי אשר חייב היות לו הארבעה שומרים על הכלית העליונה
אצל השם והשגחתו עליהם מתמדת ואפי' בעת התעסקם להרבות הממון ר"ל בעת
מרעה ועבודת האדמה והנהגת הבית היה מפני שתכלית כונתם היתה בכל המעשים
ההם להתקרב אל השם ית' קרבה גדולה כי תכלית כונתם על ימי חייהם להמציא אומה
שתדע השם ותעבדהו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו הנה התבאר
לך כי כונת כל השתדלותם היתה לפרסם יחוד השם בעולם ולהישיר בני אדם לאהבתו
ומפני זה זכו לזאת המדרגה כי העסקים ההם היו עבודה גדולה גמורה ואין זאת
המדרגה שיחשב כמוני כי להישיר להגיע אליה אבל המדרגה ההיא אשר קדם זכרה
לפני וזאת אפשר להשתדל להגיע אליה בהרגל ההוא אשר זכרתיהו ואל השם שוא
תפלה ובקשה להרחיק ולהסיר המונעים המבדילים בינינו ובינו ואע"פ שרוב המונעים
ההם מאתנו כמו שבארנו בפרקי' זה המאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין

ותבא חסה

אמר לי יוסף זלה״ה שאין ההשגחה בו כפי וכו׳ והאיש השלם ההשגה אלו

אלהיכם׳ והנה נגלה לך שזה ענין עליו אמר ודוד כי ספקות והגלוי סבת האלהות׳ והוא
שאמרנו כבר באמרנו בפרקי ההשגחה כי כפי שיעור שכל כל בעל שכל תהיה ההשגחה בו תמיד
והאיש השלם בהשגתו אשר לא יפנה מחשבתו מהשם קיימת עליו תהיה ההשגחה בו בעת חשבו
בשם לבד ותסור ההשגחה ממנו בעת עסקו ולא תסור ממנו אז כסורה ממי שלא
ישכיל כלל אבל תמעט ההשגחה ההיא אחר שאין לאיש השלם ההוא בהשגתו בעת עסקו שכל
בפועל ויהיה השלם ההוא אז משיג בכח קרוב ויהיה דומה בעת ההיא לסופר המהיר בשעה שאינו
כותב ויהיה מי שלא השכיל השם כלל עומד כמו שהוא בחשך ולא ראה אור כלל כמו שבארנו
באמרו ורשעים בחשך ידמו׳ ואשר השיג וכונתו כלה על מושכלו כמו שהוא באור השמש
הבהיר׳ ואשר השיג והוא מתעסק דומה בעת עסקו לאיש שהוא ביום המעונן שלא האיר בו ה
שמש מפני העב המבדיל בינה ובינו׳ ומפני זה יראה לי כי כל מי שהגיעוהו רעה מרעות
העולם מן הנביאים או מן החסידים השלמים לא הגיעהו הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא
ולפי אורך השכחה ההיא או פחיתות הענין אשר התעסק בו יהיה שיעור הרעה׳ ואחר שה
ענין כן כבר סר הספק הגדול אשר הביא הפילוסופים לשלול השגחת השם מכל איש מאישי
מיני אדם ולהשוותם במה שהם אישי שאר מיני בעלי חיים והראיה על זה מציאות החסידים וה
טובים רעות גדולות והתבאר הסוד במה שאמרנו לפי מעשם ותהיה השגחת השם ית׳ מתמדת כמי
שהגיע לו השפע ההוא המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו עם זכות מחשבה והדרך
והשגת השם ית׳ בדרכים האמתיים ושמחתו במה שהשיג אי אפשר שיקרה אז לאיש ההוא
מין ממיני הרעות כי הוא עם השם והשם עמו׳ אבל כשיסיר מחשבתו מהשם אשר הוא אז
נבדל מהשם והשם נבדל ממנו ויהיה אז מזומן לכל רע שאפשר שיקרהו כי הענין המביא
להשגחה ולהמלט מים המקרה הוא השפע ההוא השכלי וכבר נבדל קצת העתים
מן החסיד ההוא הטוב אז לא הגיע כלל לחסר ההוא הרע ולזה אינו לשניהם כיה שאינו
והנה התבוננה אלי וזאת הדמיונה גם כן מדברי התורה אמר ית׳ והסתרתי פני מהם והיה
לאכול ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני ה
רעות האלה׳ ומבואר הוא כי הסתרת הפנים הוא הדבר הנזכר ואנחנו העושים זה המסך אשר
מבדיל בינינו ובינו והוא אמרו ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה
ואין ספק כי זה הדבר כזה הענין׳ והנה התבאר לך כי הסבה בהיות האיש מבני אדם עזוב ל
מקרה ויהיה מזומן לאכול כבהמות היא היותו נבדל מהשם אבל מי שאלהיו בקרבו לא יגעו בו
רע כל עקר אמר ית׳ אל תירא כי אתך אני אל תשתע כי אני אלהיך וגו׳ כי תעבור במים אתך
אני ובנהרות לא ישטפוך כי כל מי שהכין עצמו עד שישפע עליו השכל ההוא תדבק בו ההשגחה
ויפגעו ממנו הרעות כלם אמר ה׳ לי לא אירא מה יעשה לי אדם ואמר הסכן נא עמו ושלם
ואמר שובה אלי ותשלם מכל רע׳ התבונן בשיר של פגעים תראה שהוא מספר ההשגחה ההיא
הגדולה והמחסה והשמירה מכל הרעות הגופניות הכוללות והמיוחדות בגוף אחד ולא
אשר כני אדם לא כמה שהוא נמשך מטבע אחר מכה המציאות ולא מקרה שהוא מתגבר בני אדם

אמר כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה
אמתו. לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם מדבר באופל יהלוך מקטב ישוד צהרים
והגיע בספור השמירה מצער בני אדם שאמר שאתה אילו יקרה שתעבור במלחמת
חרב פשוטה ותהיה על דרכך עד שיהרגו אלף הרוגים משמאלך ועשרת אלפים בימינך
לא יגע בך רע בשום פנים אלא שתראה ותביט משפט השם ושלומתו לרשעים
הבאות. וספר לו מן ההגנה והמחסה מה שספר ואחר כן נתן טעם לזאת השמירה
הגדולה באיש הזה כי כי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי. וכבר בארנו בפרקים הקודמים
שענין ידיעת השם הוא השגתו וכאילו אמר זאת השמירה באיש הזה היא בעבור שידע
אותי וחשק בי אחר כן. וכבר ידעת ההפרש בין אוהב וחושק כי הפלגת האהבה עד שלא
תשאר מחשבה בדבר אחר אלא באהוב ההוא הוא החשק. וכבר בארו הפילוסופים כי
כחות הגופניות בימי הבחרות ימנעו רב מעלות המדות כל שכן זכות המחשבה היא
מעלה ביד האדם מעלות המושכלות המביאות לחשק השם ית׳ כי מן השקר שתעלה
ביד האדם עם רתיחת הליחות הגופנית כי כל אשר יחלשו כחות הגוף ויכבה אש התאוות
יחזק השכל וירבה אורו ותזך השגתו וישמח במה שהשיג עד כשיזקין האיש השלם
ויקרב למות תוסף ההשגה ההיא תוספת עצומה ותרבה השמחה בהשגה ההיא והרצון
למושג עד שתפרד הנפש מן הגוף בזה העת ההנאה ההיא. ואל זה הענין רמזו החכמים
ז״ל במות משה אהרן ומרים שלשתם מתו בנשיקה ואמרו שאמרו וימת שם משה עבד ה׳
בארץ מואב על פי ה׳ מלמד שמתה בנשיקה. וכן נאמר באהרן וימת שם על פי ה׳. וכן אמרו
במרים שאף היא בנשיקה מתה אבל לא נאמר בה על פי ה׳ להיותה אשה ואין טוב לומר בה
זה המשל בה. והכונה בשלשתם שמתו בענין ההשגה ההיא מרב החשק. ונמשכו החכמים ז״ל
מה המאמר על דרך המליצה המפורסמת שיקראו ההשגה המגעת עם חוזק חשק השם ית׳
נשיקה באמרו ישקני מנשיקות פיהו וזה המין מן המיתה אשר היא הצלה מן המות על ד׳
דרך האמת לא זכרו החכמים ז״ל שהגיע רק למשה ולאהרן ולמרים אבל שאר הנביאים וה׳
חסידים הם למטה מזה אך כלם תתחזק השגת שכלם עם המות כמו שנ׳ והלך לפניך צדקך
וכבוד ה׳ יאספך. ונשאר השכל ההוא אחר כן לנצח על ענין אחד כי כבר הוסר המונע אשר
היה מבדיל בינו ובין מושכלו בקצת העתים ויעמוד בהנאה הגדולה ההיא אשר אינה ממין
הנאות הגוף כמו שבארנו בחבורינו ובארו זולתנו לפנינו. ושים לבך להבין זה הפרק
והשתדל בכל יכלתך להרבות העתים ההם אשר תהיה בהם עם השם או שתהיה משתדל
להגיע אליו ולמעט העתים ההם אשר תהיה בהם עם זולתו ובלתי משתדל להתקרב אליו
וזאת ההישרה די לפי כונת זה המאמר.

[illegible marginal notes]

הנאות

פרק נ״ב

אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול. ולא דבורו והרחבת פיו ברצונו והוא עם

אנשי כהו וקרובו כרוממו במושב המלך ומפני זה מי שיבחר בשלמות האנושי ושיהיה
איש האלהים באמת יעור משנתו וידע שהמלך הגדול המחופף עליו והדבק עמו תמיד
הוא גדול מכל מלך בשר ודם ואפילו היה דוד ושלמה. והמלך ההוא הדבק המחופף הוא
השכל השופע עלינו שהוא הדבק אשר בינינו ובין השם ית' וכמו שאנחנו השגנוהו באור
ההוא אשר השפיע עלינו כאמרו באורך נראה אור באור ההוא בעצמו הוא משקיף עלינו
ובעבורו הוא עמנו תמיד משקיף ורואה אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם
ה' והבן זה מאד. ודע כי כאשר ידעו זה השלמים הגיע אליהם מן היראה והכנעה
ופחד השם ויראתו ובשתם ממנו בדרכים אמתיים לא דמיונים מה ששם צניעותיהם
עם נשותיהם ובבית המרחץ כגלויהם עם שאר בני אדם כמו שתמצא מנהג חכמינו
המפורסמים עם נשותיהם מגלה טפח ומכסה טפח. ואמ' גם כן אי זהו צנוע זה
הנפנה בלילה כדרך שנפנה ביום. וכבר ידעת הזהירם מלכת בקומה זקופה משום מלא
כל הארץ כבודו ליישב בלב האדם באלו המעשים כלם הענין אשר זכרתי לך והוא שאנחנו
תמיד בין ידי השם ית' ולפני שכינתו נלך ונשוב וגדולי חכמינו ז"ל היו נמנעים מלגלות
ראשם להיות השכינה מחופפת על האדם ומסובבת אותו וכן היו ממעטים בדבריהם
לזאת הכונה וכבר באורנו מה שראוי לבאר במיעוט הדברים באבות כי האלהים בשמים
ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים וזה הענין אשר העירותיך עליו הוא הכונה
ממעשי התורה כלם כי בפרטים ההם המעשים כלם ובהשנותם תמיד תגיע רגילות לא
יחידים החסידים עד שישלמו השלמות האנושי ויפחדו מהשם וייראו מלפניו וידעו מי
שהם ויעשו אחר כן מה שראוי. כבר באר השם ית' כי תכלית מעשי התורה כלם הוא
להגיע אל זה ההפעלות אשר כבר באורנו במופת בזה הפרק למי שידע האמתות אמתת
חיוב הגעתו ר"ל יראתו ית' ולפחד מדברו אמ' אם לא תשמור לעשות את כל דברי ה
תורה הזאת הכתובים על בספר ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' להיך
התבונן איך באר לך כי הכונה היתה מכל דברי התורה הזאת תכלית אחת והוא
ליראה את השם. והיות זאת התכלית מגעת במעשים הראיה מאמרו בזה ה
פסוק אם לא תשמור לעשות הנה התבאר שהיא מן המעשים שהם עשה ולא
תעשה. אבל הדעות אשר למדתנו התורה והם השגת מציאותו ית' ואחדותו הדעות
ההם ילמדונו האהבה כאשר באורנו פעמים. וכבר ידעת רוב ההזהרה שהזהירה ה
תורה על האהבה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך כי שתי התכליות והם האהבה
והיראה יגיעו בשני הדברים האהבה תגיע בדעות התורה הכוללות השגת מציאות
הבורא ית' על אמתתו והיראה תגיע בכל מעשי התורה כמו שבארנו והבן זה.

אלהיך

הנכבד והנורא

הביאור

פרק נג

זה הפרק כולל ענין שלשה שמות אשר הוצרכנו לפרשם והם
חסד וצדקה ומשפט וכבר בארנו בפי' אבות שחסד ענינו ההפלגה

כי זה דבר שמפליגים בו ושמשו בו בהפלגת גדולות הטוב יותר ויותר שגדולות הטובה
כולל שני ענינים האחד מהם להטיב למי שאין לו חק עליך כלל והשני להטיב למי
שראוי לטובה יותר ממה שהוא ראוי ורב שמוש ספרי הנבואה במלת חסד הוא בהטבה
למי שאין לו חק עליך כלל ומפני זה כל טובה שתגיע מאתו ית' תקרא חסד אמר חסדי יי'
אזכיר ובעבור זה המציאות כלו ר"ל המציאה השם ית' אותו הוא חסד אמר עולם חסד
יבנה ענינו בנין העולם חסד הוא ואמר ית' בספור מדותיו ורב חסד ומלת צדקה היא
נגזרת מן צדק והוא היושר והיושר הוא להגיע כל בעל חק לחקו ולתת לכל נמצא
מן הנמצאות כפי הראוי לו ולפי הענין הראשון לא יקרא בספרי הנבואה החקים
שאתה חייב בהם לזולתך כשתשלמם צדקה כי כשתפרע לשכיר שכרו או תפרע חובך
לא יקרא צדקה אבל החקים הראוים עליך לזולתך מצד מעלות המדות כרפואת
מחץ כל חולה יקרא צדקה ומפני זה אמר בהשבת המשכון ולך תהיה צדקה כי כש
תלך בדרך מעלות המדות כבר עשית צדק לנפשך המשכלת כי שלמת לה חקה ומפני זה
תקרא כל מעלה מדות צדקה אמר והאמין ביי' ויחשבה לו צדקה ר"ל מעלת האמונה
וכן אמרו וצדקה תהיה לנו אבל מלת משפט הוא לדין כמה שראוי על הנדון יהיה
חסד או נקמה כבר התבאר שחסד נופל על גדולות חסד גמור וצדקה על טובה שתעשה
אותה מפני מעלת המדות להשלים בה נפשך ומשפט פעמים תהיה תולדתו נקמה
ופעמים שיהיה טוב וכבר בארנו בהרחקת התארים כי כל תאר שיתואר בו השם ית' ב
ספרי הנביאים הוא תאר מעשה והיה לפי המציאו הכל נקרא חסיד ולפי רחמיו על ה
ענים ר"ל הנהגתו כ"ח בכחותיהם יקרא צדיק ולפי מה שיתחדש בעולם מן הטובו
המשערפות ומן הרעות הגדולות המשערפות אשר חייב אותם הדין הנמשך אחר ה
חכמה יקרא שופט והנה נכתבו לו השלשה שמות השופט כל הארץ צדיק וישר הוא
ורב חסד וכונתנו היתה בפרוש ענין לו השלשה שמות הכונה לפרק הבא אחר זה

פרק נ"ד

שם חכמה נאמר בלשון עברי על ארבעה ענינים הוא נופל על
השגת האמתות אשר תכלית כונתה השגתו ית' שמו אמר והחכמה
מאין תמצא ואמר אם תבקשנה ככסף וזה הרבה ונופל על ידיעת המלאכות איזו
מלאכה שתהיה וכל חכם לב בכם ונופל על קנות מעלות המדות וזקניו יחכם בישישים
חכמה כי הדבר שיקנה האדם כוונה לבד הוא ההכנה לקבל מעלות המדות ונופל על
הערמה והתחכמות הבה נתחכמה לו ולפי זה הענין אמר חכמים המה להרע ואפשר
שיהיה ענין החכמה בלשון העברי מורה על הערמה ושמוש המחשבה פעמים יהיה
הערמה ההיא וההתחכמות לקנות מעלות שכליות או לקנות מעלות מדות או ללמד
מלאכת מעשה או יהיה ברעות ומדות מגונות הנה התבאר שחכם יאמר לבעל
מעלות השכליות ולבעל מעלות המדות ולכל בעל מלאכת מעשה ולבעל התחבולות

אמר ויקח משם אשה חכמה ר"ל בעלת
ערמית והתחבולה ויזה הענין חכמים

במעשים מגונים ובריאות, ולפי זה הביאור יהיה החכם בכל התורה על האמתה עדרו חכם
משני פנים מצד מה שכוללת התורה ממעלות שכליות ומצד מה שכוללת ממעלות המדות
לא שמפני היות השכליות אשר בתורה מקובלות בלתי מבוארות בדרכי העיון נאמר ב
ספרי הנביאים ובדברי החכמים שמשימים ידיעת התורה מין אחד והחכמה הגמורה מין
אחד. החכמה ההיא הגמורה היא אשר יתבאר בה באמתת מה שלמדתו מן התורה על
דרך הקבלה מן השכליות ההם. וכל מה שהזכירו בספרים מהגדלת החכמה והשבחת
יושיעו קונה לא רבים יחכמו והחכמה מאין תמצא. וכיוצא בו מהפסוקים הרבה כולם
על החכמה ההיא אשר תלמדנו האמתה על דעת התורה. ואמנם בדברי החכמים ז"ל היא
גם כן הרבה מאד ז"ל שגם הם משימים ידיעת התורה מין אחד ושיגיעו החכמה מין
אחר. אם ז"ל על משה רבי' אב בתורה אב בחכמה אב בנביאים. ובא בשלמה ויחכם
מכל האדם אם ולא ממשה כי הוא היה בדורו מכל האדם מכל אנשי דורו. ואמנם זה
הענין שהוא זכר הימן וכלכל ודרדע בני מחול החכמים המפורסמים אז. ובדברי החכמי'
ז"ל גם כן שהאדם נתבע בידיעת התורה תחלה ואחר כך נתבע במה שראוי עליו מתלמוד
שלתורה ר"ל להוציא ממנה מה שראוי לעשותו. וכן ראוי שיהיה הסדר שידעו הדעות
ההם תחלה על דרך קבלה ואחר כך יתבארו באמתת ואחר כן ידקדקו המעשים
מטיבים דרכי האדם וזה לשונם ז"ל בהיות האדם נתבע על הענינים השלשה על ה
סדר הזה אם כשאדם נכנס לדין תחלה אומ' לו קבעת עתים לתורה פלפלת בחכמה
הבנת דבר מתוך דבר הנה התבאר לך שידיעת התורה אצלם מין אחד והחכמה מין
אחר והוא לאמתת דעת התורה בענין האמתה. ואחר מה שהודעתי לך שמע מה שאמרו
ככר כבר הפילוסופים הקדומים והאחרונים שהשלמיות הנמצאות לאדם ארבעה מינים
הראשון והוא הפחות שבהם והוא אשר עליו יכלו ימיהם אנשי העולם הוא שלמות
הקנין ר"ל מה שימצא לאדם ממקון ובגדים וכלים ועבדים וקרקעות וכיוצא בהם ושיהיה
האדם מלך גדול הוא מזה המין זה שלמות שאין דבקות בו וכן האיש ההוא כלל וכל
הוא יחס אחד רוב התנאהו דמיון גמור ר"ל שזה ביתי וזה עבדי וזה הממון שלי ואלו הם גדודי
ועבדי וכשיבחן גופו ימצא הכל חוצה לו וכל אחד מאלו הקנינים הוא מה שהוא נמצא
כפי עצמו ומפני זה כשיעדר היחס ההוא ישוב האיש ההוא אשר היה מלך גדול כי
אין הפרש בינו ובין הפחות שבבני אדם מבלתי שישתנה דבר מן הדברים ההם אשר
היו מיוחסים אליו. ובארו הפילוסופים כי מי ששם השתדלותו וטרחו לזה המין מן ה
השלמות לא טרח רק לדמיון גמור והוא דבר שאין לו קיום ואפי' יתקיים בידו הקנין
ההוא כל ימי חייו לא יהיה לו בעצמו שום שלמות. והמין השני יש לו התלות בגוף ה
אדם יותר מן הראשון והוא שלמות הבנית הגוף והכנתו וצורתו ר"ל שיהיה מזג האיש
ההוא בתכלית השווי ואבריו ערוכים חזקים כראוי וזה המין גם כן מן השלמות אין
לעשותו תכלית הכונה מפני שהוא שלמות גופני ואינו לאדם מאשר הוא אדם אבל ב

ואחר כך הוא נתבע בחכמה

כאשר הוא כח׳ והשתתפות כות עם הבהמות שבבעלי חיים גם כן לו תנועה כח אחר טבע אחר
עד התכלית האחרון לא ישיג לכח קצר אחר חוק כל שכן כח אחר וא״כ אל התכלית וזה
השלמות כמו שזכרנו בשעת מעשה ככר דו ישבר עצם עם ידיעתו כזה ממה שאין תועלת
גופני גדולה כי אך תועלת נפשית עדיית מזה המין : והמין השלישי הוא שלמות בגוף
האדם והוא מן השני והוא שלמות מעלות מדות והוא שיהיו מדות האיש תהיה על
תכלית מעלתם ורב התורה היא כך להגיע אל זה המין מן השלמות וזה המין מן השלמות
גם כן אינו אך הכנה לזולתו ואינו תכלית כונה בעצמו כי המדה כלה איננה כי אם
יכין לזולתו יגיע זה השלמות במחשבתו היכן כה להועלה בני אדם ושב בלא לזולתו שאם
תשלח לבך שיהיה כמו אדם עומד לבדו אין לו עסק עם אדם נמצאו כל מדותיו הטובות
עומדות בטלות אין צורך להם ולא ישלימוהו בדבר ורובו יצטרך אליהם לקבל התועלה
עם זולתו : והמין הרביעי הוא השלמות האנושי האמתי והוא כשיגיע לאדם המעלות
השכליות ר״ל ציור המושכלות ללמוד מהם דעות אמתיות באלהיות וזאת היא התכלית
האחרונה והיא משלמת האדם שלמות אמתי והיא לו לבדו ובעבורה יזכה לקיום
הנצחי ובה האדם אדם : ובחן כל שלמות מן השלשה השלמויות המוקדם לזולתך לא   המוקדמים
לך ואם אי אפשר לפי המפורסם מבלעדי הזולת גם לך הם לך ולזולתך אבל זה
שלמות האחרון הוא לך לבדך אין לאחר שתוף בו שתהיה כולו יהיו לך לבדך ואין לזולתך
חלק ובקשו זה ראוי לך שתהיה זריז להגיע אל זה העשיר לך ולא תיגע ולא תטרח על
אחרים ואתה תשכח נפשך עד שיחזור ליכן (?) כמשל הכחות הגופניות כמו (שלמה) שנ׳ בראש
המעלה השירים שמו המשורים לזה הענין אמר בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה את ה
כרמים כרמי שלי לא נטרתי ובזה הענין בענינו אמר פן תתן לאחרים הודך ושנותיך
לאכזרי והנה כאשר לנו הנביאים גם הם לו הענינים בענינים ופירשו אותם לנו כמו
שפירשום הפילוסופים ואמרו לנו בפירוש שאין שלמות הקנין ולא שלמות בריאות הגוף
ולא שלמות המדות שלמות שראוי להתפאר ולהתהלל ולא לבקש אותו והשלמות אשר
ראוי להתהלל בו ולבקש אותו הוא ידיעת השם ית׳ שהיא החכמה האמתית אמר ירמיהו
כל השלמויות הארבעה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל
עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי והשקפל איך לקח אותם
לפי סדרם אצל ההמון כי השלמות הגדול אצלם עשיר בעשרו ואחריו גבור בגבורתו
ואחריו חכם בחכמתו ר״ל בעל המדות הטובות כי האיש ההוא גם כן גדול בעיני ההמון
אשר להם נאמרו הדברים ולכן זה סדרם על הסדר הזה וכבר השיגו החכמים ז״ל מזה
הפסוק לו הענינים בענינם אשר זכרתם ובארו לנו מה שבארתי לך בזה הפרק והוא
שהחכמה הנאמרה סתם בכל מקום והיא התכלית היא השגתו ית׳ ושאר הקנינים אשר
יקנה האדם שישים סגולתו ויחשבם שלמות אינם שלמות ושמעשי התורה כלם ר״ל
כמו העבודות וכן המדות המועילות לבני אדם כלם בעסקיהם קצתם עם קצתם כל זה

אין לרמוז אל התכלית האחרון ולא ישוה בו דבר הם הישועות בגלל זה התכלית ושמ
ושמע דבריהם כלל הענינים כלשונם והוא בבראשית רבה שם נאמר כתוב אחד אומר
וכל חפציך לא ישוו בה חפצים אלו מצות ומעשים טובים חפציך אלו אבנים טובות ומרגליות
חפצים וחפציך לא ישוו בה כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי ראה קוצר
זה המאמר ושלמות חכמת האומר ואיך לא חסר דבר מכל אשר זכרנוהו והארכנו בביאורו וב
העתקתו ואחר שזכרנו זה הפסוק ומה שכולל מן הענינים הנפלאים וזכרנו דברי ה
חכמים ז"ל עליו נשלים כל מה שהוא כולל וזה שלא הספיק לו בזה הפסוק לאמר שהיא
שהשגתו ית' לבד היא הנכבדת שבשלמיות כי לו היתה זאת כונתו היה אומר כי אם בז
בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי והיה פוסק דבריו או היה אומר השכל וידוע
אותי כי אני אחד או היה אומר כי אין לי תמונה או כי אין כמוני ומה שדומה לזה אבל
אמר שאין להתהלל רק בהשגתו ובידיעת דרכיו ותאריו ר"ל פעולותיו כמו שבארנו
במאמר הודיעני נא את דרכיך וביאר לנו בזה הפסוק שהפעולות ההם שראוי שיודעו ו
ויעשה בהם הם חסד משפט וצדקה והוסיף ענין אחר צריך מאד והוא אמרו בארץ
קוטב התורה ולא כמחשבת ההורסים שחשבו שהשגחתו ית' כלתה אצל גלגל הירח ו
ושהארץ ומה שבה עזוב עזב יי' את הארץ אבל הוא רק כמו שבאר לנו על ידי אדון החכמי'
כי ליי' הארץ יאמר שהשגחתו גם כן בארץ כפי מה שהיא כמו שהשגיח בשמים כפי מה
שהם והוא אמ' כי אני יי' עשה חסד משפט וצדקה בארץ ואחר כן השלים הענין ואמ
כי באלה חפצתי נאם יי' יאמר בחסד משפט וצדקה חפצתי נאם יי' ר"ל שכונתי שיצא
מכם חסד ומשפט וצדקה בארץ כמו שבארנו בשלש עשרה מדות כי הכונה להדמות
בהם ושנלך על דרכם אם כן הכונה אשר זכרה בזה הפסוק הוא באורו ששלמות ה
אדם אשר בו יתהלל באמת הוא להגיע אל השגת השם כפי היכולת ולדעת השגחתו ב
בברואיו בהמציאו אותם והנהיגו אותם איך היא וללכת אחרי ההשגה ההיא בדרכים
שיתכוין בהם תמיד לעשות חסד ומשפט וצדקה להדמות בפעולות השם כמו שבארנו
פעמים בזה המאמר · זה מה שראיתי לשום בזה המאמר ממה שאחשוב שהוא מ
מועיל מאד לכמותך · ואני מקוה שעם ההשתכלות הטוב תשיג כל הענינים
שכללתי בו בעזרת השם · והוא יזכנו וכל ישראל חברים למה שיעד לנו אז תפקחנה
עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה · העם ההולכים בחשך ראו אור גדול יושבי בארץ צ
צלמות אור נגה עליהם ״

ולא חפצים לא ישוו בה וכתוב
אחד אומר וכל

ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

השלמתי העתקת המאמר הנכבד הזה בחדש טבת שנת
ארבעת אלפים ותשע מאות וששים וחמש לבריאת עולם
אני שמואל בן יהודה בן תבון ז"ל תהלה לאל חי ואשר יעזרני
עד הנה הוא יעזרני ויושיעני ברוב רחמיו וחסדיו וישים
חלקי מן הנביאים אחריו ויודעי סודות תורותיו ויחנני בכלל
העבודה המיוחדת על יד נביאיו והלבן עוברים תמים ואמתו
לבני ישראל אל הר' ונאמ' ומאמר בית יעקב לכו ונלכה באור יי'
אמן

קרוב יי' אל לכל קוראיו · אם באמת יקראוהו לא ישובו
שומר לכל דורש ישועתו · אם יהלך נכחו וכן יתנהג

אשריך מורה הנבוכים שנעתקת
בלשון והיות נישאת בחמדה

שמואל בן יהודה אבן תבון ז״ל׳ כהשלמתי העתקת המאמר
הנכבד מורה הנבוכים וראיתי שהביאנו קוצר לשון העברי לשמש
בהעתקתי במלות זרות לא יכירו אותם רוב המעיינים בו ולהעדר
חבורי החכמות המופלגות מאומתנו לא ימצאו בלשוננו המלות שמשמשים בהם בעלי ה
חכמות המופלגות המיוחדות בהם׳ על כן מלאני לבי לחבר שער אחד אפרש בו המלות
ההם׳ וכל שכן שכבר הקדימנו לחבר כיוצא ככונתי המשורר ר׳ יהודה בן אל חריזי אשר
העתיק המאמר הזה אחרי העתיקי אותו והקדים להקדמתו שני שערים׳ האחד
שער עשאו לביאור המלות מלאהו הבלים וטעיות ומכשולים׳ והאחר שער אמר
שיודיע בו כונת כל פרק ופרק מפרקי המאמר הנכבד׳ והשער ההוא כלו גריסה ומכשולי׳
ידבנו נגה׳ ולהסיר מכשולי השער הראשון מדרך עמנו ולהועיל המעיינים בהעתקתי
ראיתי לחבר השער הזה ובו אפרש כל מלה זרה שאשתמש בה בפתיחתי זאת אשר
הקדמתי לשער הנזכר׳ ואלו המלות הזרות אשר הוצרכנו לשמש בהם ולפרשם הם ד׳
מינים חלוקים׳ המין האחד הם מלות חדשות המעתיקים לפני או חדשתים
אני חדוש גמור כמלת קוטר וקוטב׳ וכיוצא בהם שלקחנום מלשון הערבי או מ
אלהי מן הלשונות׳ והמין השני מלות נמצאות במשנה או בתלמוד אינם ידועות
לקוראת החכמים כמלת אכטים וסוג׳ והמין השלישי מלות נמצא בלשוננו
מהם השם לבד ואנחנו בנינו ממנו בנינים או הדרים לפי צרכנו כמאמרה
ויתאמת׳ שגזרנו אותם ממלת אמת דמה נמשכים אחר לשון העברי שבנה מן המלה שהיא
בלשונה במקום אמה בנינים׳ וכן עשינו מלאכותי תאר ממלאכה נמשכים גם כן אחר ל
הערבי או שימצאו מהם בנינים ואנחנו נבנה מהם בנינים זולתם שאינם נמצאים בלשוננו
כמלת עתק שהנמצאים בלשוננו ממנה הקל והפעיל מתכורר ומתעבר ואנחנו בנינו
ממנה נפעל׳ והמין הרביעי מלות משותפות לענינים רבים מצד ההשאלה או
מצד הספק לא ידע ההמון מהם רק קצתם ואנחנו הוצרכנו בהעתקה הזאת
להביאם על הענינים האחרים על כן הוצרכתי להעיר על ההשאלה ואת המצאה בלשוננו
במלה ההיא שהיא משתתפת לענינים שונים ישכיל ההמון קצתם׳ והנה הודיע הרב ז״ל
במאמר הזה אחד ממיני הנבוכים והוא היותו נבוך על דבר מוכן להתחבר על דבר אחר
ואעפ״י שלא יהיה בעל חיים ואעפ״כ שהרב ז״ל לא הביא ראיה על זה המין רק מאשה ואיש

הוא עניני בלשונו גם כאשר כאמרו וישבח איש אל אחיו · איש כאחיו · ויקרא ויען התו'
ההנה הגדול אין לא הביא הרב ז"ל כי היה אנו שהעריך אלו באיש ויעשה שוב · אך ה
הפסוק לו וע"ל האחר ושמע ויהי האחר · וכן עשה במלת אח ולא זכר רק אחות ואמר
שכן העגן כאח והנה עניני אח בשני המקומות אשר זכרנו · ויש אומר להודיע ה
במלת איש שני ענינים אחרים · והאחר לרבים להודיע מקום ששמעתי כי כהעתקתי לו
מאמר הזה והוא איש שהוא במקום כל אחד מקרוי הכן אם זה מן שיהיה · או יהיה
הפרט והוא הכן בעלו ועניני מאמר רק אחד כשמות וירא ויולד מן הכוכבים לפי מה ש
אני החכמים שאינם פרטי מן שדין פרט יש לו שם כזה הכן איש לא נעדר · אם על ה
כוכבים שאחד מהם לא נעדר שלא כדרו ולא הוציאו במספר ולא קראו בשם · וכן כאו
עדע מזה המאמר · ושען ההוצאה במספר עניים כלומר שנתן לכל אחד כחו והוציא לו
וזה שכתב לו לכלם בשם יקרא שאין שם האחד בשם יכין ויבן שאין כחו ופעולתו ככח
חבירו ופעולתו ואפשר שאינו רוצה לו גם כתנועה הנכונה לו · ואמר שהוא פרט מכן
כלומר אחד מפרטיו ואמר איש החמור ואיש הכלב ואיש הנחושת כמען אחד מן ה
המינים אחד הכלבה פרטי הנחושת · והשען העיר ויאשם שלא שמעתי כו ה
בזאת ההעתקה ואיני צריך להודיע כזה הנה אך ראיתי להודיעו להגיד העריכה המענ'
מן המבטא אשר נתן להשם כי המשורר הנזכר בשער הנראות אשר לו כאשר נתן
לפניהם במקומות אין מכסך במאמר ההוא אחרי אשר התחיל לדבר עליו כי להרבות
כי התועלת יהיה להבין · בכלל במקומות רבים שנים מהכיפי מלות אין כשער במקומות
בספרש שען לא הביט ולא הגיע אליו · וכתב עליו בפתיחתו כי אינו כונתו להעמיק וחלילה
לו כי די בעמקו עמק דבר כמה היה להעמיד מהרם אל שנים לא היו בעני ראוי ה
להחליף בהם מיריה שיקדש כמו שקדמו כהיכיפו יגרש ישנהו ושהספיד הבל הספרי
גמיר · ומזה מה שהתבאר כו להודיע כמה קדך המאמר בשער הנראה הנזכר ואמר
בפסוק איש ויעשה שכונת הרב ז"ל היתה כו לבאר שען ה' איש מלחמה וחלילה לו מזה
לא שב הרב לב לאיש מלחמה שהתי' ההעתקה שלכה וכן יודעו שנו והוראה כל שכן
עם באור אונקלוס הגר שהרג' מרי נצחן קרביא · ואין במה שזכר הרב משנה איש דבר
שעקל על השם ית' איש זכר מכנו אדם ולא משורר כמ"ה ואינו מוכן להתחבר אל דבר ה
חלילה לו ואולם איש מלחמה שנוע בעל מלחמה וכן איש און · כן אמר על דרך מליצה
השיר שהשם בעל מלחמות המריב בריבנו כלומר הוא לבדו ראוי שהוא מנצח בריבנו ו
בכל מקום ובכל זמן כים אין כמכה וכן היה' אונקלוס ע"ה וכן אמר המשורר הנזכר בשער
הנזכר · וא"ל · שזכרו הרב להביא ספקה עוד ולדך הש' · ובפרק אדם · האמר שזכרו ה
להודיע שען ובכל הדיה הכבוד הדית הכבוד הדיה כמראה אדם · ובפרק חי' אמר ה
שזכרו להודיע חי ה' כאלו חשב זה המשורר כי כל מלה שזכר הרב שתפה וכוה למרי
שנסתרו ממנה בשען השם ולא כן הוא אך זכר כאשר אמר בפתיחתו מלה רבה לפירו

מסודי התורה או סודות התכונה ודעת שאין צריך להזכירם למה שנמצא מהם ב
שכן השם יתברך אמ״ש יוצ״ל ודה״ס וחז׳ מזה המין השלשה הראשונים זכרם לסודות
מסודות התורה והרביעי זכרו לסוד מסודות האמונה ולא היה אדם מגלה כונת אחד ד
מהם היה שכר על הטמשה אשר השביע הרב ז״ל כל מי שיבין חדוש מחדושיו שלא יגלהו
וכונת הקדמים הוא עקר מה שחדש או אמיר שהוא כל מה שחדש הלא היה דע שעשם
מפורדים מסודרים להרחיק האחד מחבירו שהוא כמוש ומשנע כדי להעלים מן ההמון
כונתם ואין ספק שכל מי שיגלה סוד אחד מהם הוא פורץ גדר והוא כאילו מבטל
התפיד לחבר שער יודע כי כונת כל פרק ופרק גם אומר לעבור על שבועת הרב ולפרוץ
גדר ובכלותו וכישע הבנתו עשה המאמר הגלוהו משהיו כי לא הבין כונת אחד מהם
ועשייה עבודה שבחלה ואולי עם מכשולים לפני כל המעיינים בהעתקתו והבאים ב
שער הנראות ההוא שדמו שיש בדברו נכונה ויחזקו מן הדרך הנכונה׳ ואני לא ד
מנר שניה יקתיה דומה מה שדומה ואולי לבחור האמת אודה דע במיה ובגמיד
שהשער ההוא כלו מכשולים באשר השער אשר לפני כלו הבלים וקנתם כוכב טעיה ד
ומכשולים לפני כסלים ונכשלים כי ימית לו כמ׳ המלות הערביה כל שכן עם שמעה ד
עלין שהוא כשתי הלשונות העבריה והערביה וראיה כי כן הוא וראוי להעתקת הענגד
שמכן אותם כספרי השירים וספרי הלשון ודברי הימים שלו הם מלאכתו ואומנתו מעוד
לא היה לו מלאכה לא הוא ואולם הרב להעתיק ספר כולל חכמות עמוקות אשר לא
עקד עם בדבר מהם וגם שכלו אינו כדי להבינם מעצמו על כן לא ידע כוונם מאומה
גם במלות קלות שגה בהעתקתו למאמר הזה ובהעתקתו לתחית פירוש המשנה לרב
מורה צדק מעט שלא הבין הענינים׳ גם במלות העבריות שגה בשער ההבלים הנזכר ד
בדברים שאפי׳ התינוקות לא היו שוגין בהם׳ וכן במאמר נראה לו מלה עברית בערבית
והיא מלה ממלת הדברים ז״ל כששבע ומפר שהביא הרב בפרק מן הלכה השלישי חשבהו
מלה ערבית והעתיקה כפי סברתו כאילו אמר מלפני השם להיות יחד ואחד כפי כדי לגלות
סכלותו עקב אשר הרים להכר כמה שלא היה ראוי לו להשגם כי יכרו לגלות ערות ההעתקה
ההיא והשערים ההם אשר הקדים לפנה לבלתי יכשל בהם ההדיוט לעבור להרוס בכלות
חכמי לא להתכבד בקלון השם ידע יער דרך להעלה שזכרתי ולמען המהכל על ד
חעין אשר חטא הרב ז״ל הזאת ועל אשר נתן מכשולים לפני בני אדם כל שכן שכבר ד
הורה והשבע ולא האזין ולא שמע׳ ואני אגלה ההגלות׳ הנה לפי מחשבתו ד
שהוא לא הזיר לעבור על השבעתו אך מרוב סכלותו לא הבין ולא ידע שהיה בזה [illegible]
והסכים לעשות בשער הנראות ההוא אשר לא דבר בגלל השבועה שהשביע הרב אם יש
סכלות גדולה כזו ועם כל זה כמו שאמרו הרב ז״ל שגגת יחיד בהוראה קרוב לזדון שהשגה
שהיה לו להבין ולהתבונן קודם שיורהו׳ ואשוב אל הענין אשר עזבתי מעט ואשלים
ענין מיני המלות הזרות הנכנסות בהעתקה הזאת ואומר׳ המין החמישי מלות

שהרשה אני שתופס במלת יצו״ר ומצי״ר הנמצא על מעשה היצירה המלאכותי־
ואני שאלתיהו להבנת הדבר כפי על דעתו בצורתו החמרית אשר בה מציאותו נמשך
בו אחר לשון הערבי׳ גם אודיע בזה השער מן הענין אינו מכת אשר לפניו ואחריו
באור מאמרים שכל מלה שבו ידועה׳ וענין המאמר קשה לכל שלא ידע כונת בעלי
חכמות הלמודים בו׳ הלא המשורר הטוב עשה כפירושו בשער ההבלים אשר לו
מפני שלא הבין אפ׳ הענינים הקלים שבמאמר ובדין היה לו שלא יכנס כי לא עיין
בהם כלל׳ ובן רעת מעותה ובזיונה בהם׳ והנני מודיע קצת מלות שהחלפתים
בהעתקתם בספרי אחר קשטה בארץ כדי שיתקנו כל מי שיגיע השער הזה אל
ידו׳ אחת מהם מלת על שמצאה במקומות רבים במקום לפי או כפי מפני שבלשון
הערבי הוא על ומצאתי בלשוננו על ענינו לפי והוא אמרו על דעתך כי לא
ארשע ואולי ימצא זולתה מזה הענין׳ וכראיתי כי הענינים האחרים במלת על הן
הנודעים לכל וענין לפי בו מעטים הם הידועים אותו החלפתים כלם במלת לפי או
כפי הראוי בענין׳ ואולי נמלט לי מהם שלא הרגשתי יתקנהו המעיין׳ ורוב זאת
מלת על אשר שמוהה בענין לפי הוא נקשר עם מלה רעה והמעט היה בזולתה־
גם כתבתי במקומות רבים על מה שהוא עליו החזרתו כפי מה שהוא וחסרתי
מלת עליו שלא מצאתי הענין הזה בלשוננו והוא פשט בלשון הערבי׳ ובן הסבותי
מלת׳ מופת׳ מקום מופת האמתי ומקום ראיה מפני שאין בלשוננו מופת רק
בענין ראיה אין בו שם למופת האמתי אשר בונו אליו הפלוסופים ועל כן אליך אות
או מופת׳ אחר כן הסכמתי להיות מופת שם למופת האמתי וראיה שם למופת
שאינו אמתי עד שיהיה לכל אחד מיניהם שם מיוחד והחזרתי כל מופת שמצאתי
במקום ראיה אל ראיה ונשארה מלת מופת שם מיוחד למופת האמתי׳ ובן
עשיתי במלת משא״ן החלפתיו במלת טענה ברוב המקומות ואולי נשאר בהם
שלא הרגשתי בו ולא החלפתיו׳ ובן מלתי כהן ומתכהן׳ שמצאו כהן שבא
לכח נמצא בקצת בני אדם יגיד בו העתידות ויודיע בו הנעלמות כי לא ידעתי לו
שם בלשוננו׳ ומתכהן שם בעליו שהלתו מלשון הערבית׳ ואחר כן נודע לו מן
כונת הרב ז״ל כי קסם בלשוננו הוא שם הכח ההוא וקוסם שם בעליו והחלפתיו
במלת קסם כמו שהודעתי באות הקף׳ ובן מלת קיו״ר ומקי״ר וכל שיבנה־
ממנו שמשתי בו בענין המונע לעשות כדבר כל מה שיצריך ועל הרוב שמהוא
בענין חסרון ההבנה השלימה המספקת בדבר בענין קצרת יד השכל להבין הדבר
כי כן עשה הערבי׳ ואחר כן ראיתי להחליפו בכל מקום ולבאר בו קוצר יד השכל
או קוצר היד׳ ומהנה אתחיל בביאור המלות ואסדרם על סדר אל״ף בי״ת
גם המלה שהאות השנית שבה קודמת בסדר אל״ף בי״ת לשנייה שבמלה האחרת
הדומה לה באות הראשונה אקדים אשר השנית במלת אי״ש אקדימה לפני מלת

הכל׳ מפני שהאו״ר קודמת לכה״ ולא הדקדק כל כך בזה הענין וכיוצא בזה׳ וכן
שהפרש מאמר לא הרגיש מלת השורש בקצת המקומות אך אזכרנו במקומו
האות הראשונה שכשתאמר׳ ומאלהים השאיל להיכליו משגיחה כאשר
דפרש ואשר אבחר׳ וזכות הרב ז״ל העמיד לי אשר כיון במאמרו להשיג ולהרחיק
משגיחה וכונתי נמשכת אחר כונתו״

אות האל״ף׳ איכות״ וזאת המלה שם לסוג עליון מסוגי המקרים רה
נקראים מאמרות גזרה המעתיקים ממלת איך ז
שהיא מלת שאלה על תכונת הדבר איכה יעכרו הגוים וגו׳ כלומר אל אי זה תכונה
נמשכים בזה אחר לשון הערבי שיש בו איך ואיכות׳ גם כנוי ממנו פעולה׳
מאי״ך׳ יתאי״ך׳ רוצים במתאוייך שהוא בעל איכות׳ וכיתאיי״ך׳ שהוא מקבל
איכות נמשכים גם בזה אחר הערבי׳ ושמות עם כמו שאמרנו לאחד מן רה
מאמרות העשרה אשר לא ימלט נמצא מהיותו אחד מהם׳ הראשונה מהם
הוא׳ עצם׳ והתשעה מקרים׳ והם׳ הכמה׳ והאיכות׳ והצטרפות׳ ומתי׳ ר
ואנה׳ ומצב׳ ולו״ ושיפעל׳ ושיתפעל׳ וכבר באר ארסטו בספרו הידוע בספר
המאמרות מהות כל אחד מהם כפי מה שסובלים מן הביאור ואנו אזכרם לך הנה
כי רובם נזכרו בזה המאמר׳ ודע שאנו נמשכנו במלת מאמרות אחרי המעתיקים
אשר לפנינו ואחרי המחברים׳ אך נראה לי שהיה ראוי להם לומר נאמרות או ר
אמירות או אמורים כי כן היא המלה הערבית לשון פעולה והיא כוללת ענין נשואות
או נשואים במאמר על דבר ורוצים במלת אמורות שכל אחד מהם נאמר על הדבר
כלומר נשוא עליו במאמר כאמרך כל אדם גוף צומח מרגיש מדבר הנה נשואות על
האדם הגוף הצומח החי המדבר והוא עצם׳ וכן אמרך כל עורב שחור שאמרת
עליו מקרה האיכות׳ וכן תשוא עליו כל סוגי האיכות או תאמר עליו המראה איכות
ומתפעלת׳ וכן תשא עליו הרך והקשה והוא מסוג אחר מאיכות וכן מינו׳ וכן ר
תשא על דבר שהוא גדול או קטן והוא כמות׳ וכן כל המאמרות נשואות על הדרך
הזאת או שתשא סוגיהם על מיניהם או תשא סוגי מאמרות המקרים כלם על העצם
וסוג העצם תשא על מינו כלם נשואים במאמר על דבר׳ וקודם שאתחיל בביאור
ידידים להודיעך ענין חמשה שמות שמשתמשין בהם תמיד חכמי המופת׳ רע
שהפילוסופים חלקו המלות הגדרות הכלליות לחמשה או אמור מין הענינים ה
גדרים הכלליים חמשה׳ והם׳ הסוג׳ המין׳ המבדיל׳ הסגולה׳ והמקרה״ הסוג׳
חקקוהו שהוא הנאמר על רבים שונים במין במענה שאלת מה הוא׳ וכן
חקקוהו חק אחר אמרו הסוג הוא הכולל יותר שבשני נשואים נגדרים שיתרמו בו
שני דברים בעצמותם׳ וענין שני החקים אחד בהוראת אמתת הסוג כי המובן ר
משניהם שהסוג הוא שם למלה מללת דברים רבים חלוקי הצורות המינית כמלת

צומח על דרך משל שמוללת כל מיני האילנות ועשבי האדמה למיניהם ובעלי חיים
למיניהם שגם הם מינים הנה הצומח סוג להם כולם וגם האילן הוא סוג לתאנה ולתמר
ולגפן ולשאר מיני האילנות וכן עשבי האדמה הם סוג לכרוב ולתרדין ולחסה ולכרפס
ולכיוצא בהם ממינן עשבי האדמה וכן בעל חיים הוא סוג לאדם ולסוס ולשור ולחמור
וזולתם ממינו כ״ה׳

המין

בעלי החק הראשון לסוג חלק המין לפי שנים לכלל
ולמיוחד וחקק הכלל שהוא המסודר תחת הסוג והוא אשר יאמר הסוג עליו
ועל זולתו בענים וחקק המיוחד שהוא המורה על מהות משותפת בין פרטים שאין
שני ביניהם בענינם עצמיים ׳ ובעל החק השני לסוג חקק המין שהוא המיוחד שבשני
העשויים הנפרדים שיתחלפו בשני דברים בעצמותם הנה האילן הוא מין לצומח ׳ וכן
עשבי האדמה מין אחר לצומח ׳ וכן התמר מין לאילן ׳ וכן האדם מין לבעלי חיים
וכל אלו המינים הם הנכללים בענין המסודר תחת הסוג ובענין אשר יאמר הסוג עליו
ועל זולתו בענים וכן הם כלם נכללים בענין המיוחד שבשני העשויים הנפרדים
שיתחלפו בשני דברים בעצמיהם כי כשיראה אדם מרחוק עץ תמר על דרך משל
וישאל הרואה אותו מה הוא הדבר ההוא שיוכל הרואה יוכל העונה לענות שהוא
צומח או צומח ויוכל לענות שהוא אילן הנה האילן והצומח נאמרים על אותו עץ
תמר במענה שאלת מה הוא ׳ והכולל שבשניהם והוא הצומח שכולל האילנות
ועשבים ובעלי חיים הוא הנקרא סוג והאילן שהוא מיוחד ממנו שהוא כולל אין
מיני האילנות הוא הנקרא מין ׳ וכן כשישאל אדם על עץ רמון שיראה מרחוק מה
הוא כשלא ידע מה הוא אם בעל חיים או דומם או צומח יוכל הרואה מה הוא
לענות שהוא אילן והוא עץ רמון ׳ האילן הוא הכולל שבשני העשויים והוא סוג
ועץ רמון הוא המיוחד שבשניהם והוא מין ׳ ואין ספק שכל אחד מאלו שאמרנו שהן
מינים הוא מסודר תחת הסוג ויאמר הסוג עליו ועל זולתו ׳ ואולם אמרו במין שהוא
המורה על מהות משותפת בין פרטים שאין שני ביניהם בענינם אין נכלל בו רק
ההוא רק המינים האחרונים לבד כתמר ורמון והאדם וכיוצא בהם מן המינים שאין
תחתיהם רק אישים מתחלפים במנין ׳ ואולם בעל חיים ואילן וכיוצא בהם אינם
נכללים בחק ההוא על כן הוצרך לחק הראשון ׳ והיוצא ממה שבארנו שיש בכאן
בנאמרים על דבר אחד במענה שאלת מה הוא מה שהוא סוג ואינו מין כלל
ומה שהוא מין ואינו סוג כלל ׳ ומה שהוא מין בערך לאשר למעלה ממנו וסוג
בערך אל אשר תחתיו כאשר יבא אדם ראובן או שמעון ונשאל עליו במענה מה
הוא שהוא עצם ושהוא צומח ושהוא מרגיש כלומר בעל חיים ושהוא אדם ׳ הנה
הראשון והוא העצם הוא סוג ואינו מין כלל לדבר ׳ והאחרון והוא האדם הוא מין
ואינו סוג כלל ׳ וכל אחד מן האמצעיים והם הצומח ובעל חיים הוא מין בערך
לאשר לפניו וסוג בערך לאשר תחתיו ׳ והסוג שאינו מין כלל עקר נקרא סוג הסוגים

והסוג העליון והמין שאינו סוג כל אחד נקרא מין המינים והמין האחרון הנה כאשר
עשה סוג ומין כאשר מספיק בזה המקום ונבאר השלשה הנשארים׳ המבדל חקותו
שהוא הכללי הנאמר אשר בו יבדל ויפרד כל אחד מן המינים הנחל- קים כ
עמו אשר הוא מן המין המשותף לו כמו הסוג הקרוב ואמרו המינים הנחלקים ר״ל המינים
שתחתיהם יחלק סוגם הקרוב כבעל חיים שיחלק למדבר ולשאינו מדבר והמדבר ושאינו
מדבר הם המבדלים מינים נחלקים כענין שהוא דבר אחד ויפלה דבר אחד ונחלק והם ה
חלקים על דבר ההוא כאלו האחד כחלק מחבירו אחר שהוא דבר אחד כעד אחד מן ה
הנבדלים ואולם כענין אמרתו היא עקשה במלה ויבדל ויפרד כלומר יפרד כל אחד ה
מחבירו כדבר שהוא עצמי לו כי אפשר שיפרד ויבדל דבר מדבר לא בדבר עצמי לו אך
בהבדל בגר מפני שזה אחד לבן והאחר אדום׳ הסגולה היא הכללי הנאמר ה
אשר ימצא למין אחד ולכלו ותמיד מבלתי שיהיה עצמו כצחוק באדם
ונער בחמור ונבח לכלב ומששון סה כהכרלה מין במין לא בעצמו ומפני היא שם
סגולה שזה למין שהוא סגולתו כלומר אינה עוזבת עליו ולא חסרה ממנו והיא מתהפכת
עליו בשוויה כלומר שהוא שוויה על המין והמין שוה עליה כאמרנו כל צוחק אדם
וכל אדם צוחק כי כמו שנאמר הצוחק על כל אדם כן יתהפך ויאמר האדם על כל צוחק
כאמרך כל חכם בהשכירה הוא אדם כי לא יתהפך עד שיתערך כאמרך שכל אדם ה
הוא חכם בהשכירה אבל אמרך כל עורב הוא שחור שלא יתהפך עד שיתערך כאמרך
כל שחור הוא עורב׳ המקרה חקותו שהוא הכללי הנאמר הנמצא לסוג או
למין או יותר כולו ממנו או יותר מאחד מבלתי שיהיה באחד משניהם ה
עצמו כלבן והאדום והעומד והיושב והחם והקר וכיוצא בהם והוא שני מינים׳ האחד
מקרה מתמיד ובלתי נפרד מהדבר שהוא בו כי כשחרות שאינו נפרד מן הזפת וה
חום שאינו נפרד מן האש׳ והשני מקרה נפרד ויבא עת ויפקד אחרת ועניינו קימה
כישב והעומד באדם׳ ואחר שבארנו ענין אלו החמשה שמות אחבר אליהם ה
באור שני שמות אחרים והם מלה גדר וחק ואלו השני שמות חדשים המחברים
והמעתיקים מכנו שני שמות העתיקו אליהם שני שמות מועילים אמנם
אבל הדבר והם מלה חק ומלה חק העתיקוה אל מלה גדר ומלה רסם העתיקה אל
אל מלה חק הנאמר והוא מלה גדר מתאימה למעתיקים אשר לפני ולמחברים האחרונים
העתיקו מלה המלה הערבית והוא שהושמה שם למאמר מורה על הדבר הוראה ובאמת
כשתשלם עצמיו לו והוא מאמר מחובר מסוג ומבדיל כאמרך באדם שהוא חי מדבר או ו
אמרו שהוא חי משכיל׳ ואמנם מלה חק אינו יותר שראויה לאחר לפני כלו השמש
אך מלה חק באמרו חק ומשפט העתיקה יבֹ׳ כערה רסם ולכן מלה חק העתקה רסומי׳
ואינו העתקתי מפני זה אל מלה חק מלה רסם הערבית והוא מלה שהושמה שם מאמר
למאמר מחובר מסוג וסגולה והוא מאמר מורה על הדבר בדברים שאינם עצמיים לו ה

כאשר כדרס והוא שחק הנה השחק והוא עקר ההורדה אשר עמי לאדם וממנו ה
מליצה כאילו כענין כענין נמשך בהם אחר לשון הערבי עשהו יאגרר ואדריהו ואחקיהו
ויאחקו וכיוצא בהם · ואחר שבארנו שבעה השמות הטבעיים המספיק בהם לפי ערכנו
אליהם בספר אשר שמנו השער הזה בראשו התחיל בבאור השמות מאמרות אשר
השערה מאמרות כאשר יעדנו ואומר · **העצם** חקקוהו שהוא הדבר שלא יורע
משום נושא דבר יוצא מעצמו ואמר · הדיוק שמה שהוא כמאמר הזה ·
שני מינים מין שיורע עם זה מכל נושא עצמיהם והוא כללי העצם · ומין שלא יורע
משום נושא עצמו כלל ולא דבר יוצא מעצמו והוא הדיע מהעצם כלומר דבר פרטי
שלעצם · ואחרים חקקו העצם שהוא הדבר הנמצא לא בנושא · **הכמה**
חקקוהו שהוא כל דבר שאפשר בשיעור כלו מחלק ממנו כמספר והקו וה
שטח והגוף והמקשה והזמן והמליצה והמקום והמאמרים · וכל אלו חלקים לשני
מינים כמה מתדבק וכמה מפורד · וחקקו הכמה המתדבק שהיא כל מה שאפשר
שימצא באמצעיתו גבול והכליה יתדבקו אליו שני חלקיו אשר משני צדי גבול
המיצע · וחקקו הכמה המפורד שהוא מה שלא אפשר שימצא באמצעיתו דבר
ממנו שיושם תכלית משותפת לשני חלקיו אשר סביב התכלית ההוא · **האיכות**
היא בכלל שם לכל תכונה אשר בה יאמר באישים כלומר הפרטים איך הם
ואמר בה יענה הענין על שאלת השואל על איש איך היא בחכמה והגבורה
והאור והזולתם מן התכונות · והסוג העליון שהוא האיכות התחלק לארבעה סוגים
תחתיו ויאריך באורם הנה ואולם שמותם המונחים בפרק ע״ב מן החלק הראשון · ויש
שחקקוה שהיא שם לכל תכונה אשר בה ישאל באישים איך הם · ויש בכר שמאי
בהשתקה תכונה במקום איכות · **ההצטרפות** והמצורף · חקקו ההצטרפות
שהיא בין שני דברים מי בענינו יאמר כל אחד מהם בהיקש אל
האחר וזה היחס ילקח לראשון משניהם ויאמר בו בהיקש אל השני וילקח בענינו
אל השני ויאמר בו בהיקש אל הראשון ושני דברים אשר יאמר כל אחד מהם
בהיקש אל האחר בכלל היחס ההוא והם הנושאים אותם יקראו המצטרפים וה
מצטרפים יעשה בהיקש כל אחד משניהם אל האחר אחת מאותיות היחס כמו
אל יע״ם והדומה להם וצריך שיהיה לכל אחד משניהם שם יורה עליו מצד
היותו מצורף אל חבירו כמין ממיני הצרוף כאדון ועב״ד שביניהם יחס אחד ואח׳
יאמר בו כל אחד מהם בהיקש אל האחר כי האדון אדון לעבד והעבד עבד לאדון
והיחס ההוא בענינו כשילקח האחד לאחר מהם יקרא אדנות וכשילקח תאר
אחר יקרא עבדות ושם האחד מהם מצד היותו מתואר ביחס ההוא אדון ושם
האחר בהיותו מתואר בו בענינו עבד וכן האב וכן הבן · ויש מן החכמים שלא
חקק בזה המאמר רק המצטרפים ואחק שהם אשר תאמר מהותם בעצמם

כשיוקש אל דבר אחר הם בעצמם או באות מזאהבות היחס כאל והדומה לו כגדול
שמאמרו כשיוקש אל זולתו שיאמר הוא גדול מדבר וכן הכפל כפל לדבר׃

מאמר מתי׃ וגדרו שהוא מלת מתי שהוא יחס הדבר אל הזמן המוגבל השוה
למציאותו כאשר תהיה התחלתו עם התחלתו ותכליתו עם תכליתו או
הזמן מוגבל שיהיה זה המאמר חלק ממנו ואינו הזמן ולא דבר מורכב מענינים וזמן׃
ואמנם מלת מתי ושאלה באל ההמון שאלה בדבר אל הזמן המוגבל לדבר׃ ובעל
הדבר שמענה שם מורה על הדבר אשר ראוי שיענה כמענה השאלה על הדבר מתי
היה או יהיה׃

מאמר האנה׃ וגדרו האנה שהוא יחס הגוף אל מקומו ואינו
המקום ולא הרכבת הגוף והמקום׃ סוף דבר שם מורה על
הענין שראוי שיענה על השאלה בדבר אנה הוא כאמרנו בבית או בשוק כי האנה
אין בית רק מה שיובן מאמרנו בבית׃ וכל גוף יש לו אנה ראשון מיוחד בו לבדו
ויש לו אנות רבות משותפות מללות אותו וזולתו קצתם קרוב לראשון וקצתם
גדול ורחוק מן הראשון כאילו על דרך משל האנה הראשון שלו הוא שטח
האויר שבבית ההוא שהוא בו המקיף הממשש לשטח גופו וכעמדו הוא בבית שבבית
חצר ובחצר שבמדינה ובמדינה מגליל אחד ובגליל מן האקלים ובאקלים מן
היישוב וביישוב מן הארץ ובארץ מן העולם והוא כעולם כלומר תחת גלגל הירח
או תוך הגלגל הראשון העליון׃ והאנה הראשון הוא מקומו המיוחד כלומר השטחים
המקיפים אותו מאויר או מזולתו וכל אחד מן האחרים הוא מקום כולל לו ולזולתו׃

מאמר המצב׃ וגדרו המצב שהוא היות חלקי הגוף המוגבלים
לנכח חלקים מוגבלים מן המקום אשר הוא בו או מונחים
עליהם והיות נכונה לכל גוף כי כל גוף יש לו אנה על מצב והנחה כאדם על דרך
משל שיש לו מצבים רבים כעמידה והישיבה והשכיבה וההסבה ונפילו על פניו
ושכבו פרקדן כי חלקיו המוגבלין כראש והגב והכתפים ושאר חלקיו יהיה כל אחד
מהם בכל אחד מאלו המצבים לנכח חלק מן המקום אשר הוא מונח עליו וכשישתנה
מצבו ישימו החלקים ההם בעצמם לנוכח חלקים אחרים מחלק המקום וכבר שמה
העוה במקום מצב כהשתקה׃

מאמר לו׃ ויקרא מאמר הקנין׃ וגדרו שהוא
יחס גוף אל גוף מונח אל שטחו או על חלק ממנו כשיעתק המונח
כהעתק המונח לו כלבישה והנעילה ולבישת כלי זין כי הלבישה מורה אל יחס
גוף אל גוף אחר מונח על שטחו כשיהיה המקיף שיעתק בהעתק המוקף לו והנעילה
מורה על כי יקרה בזה לרגל שיהיה בחלק מן הגוף וכן לבישת כלי זין ויש ממינו מה
שהוא טבעי כעור הבהמה וקליפת האילנה ומהם מה שהוא רצוני כלבישת הבגד׃

מאמר שיתפעל׃ וגדרו שהוא לכח הענין מדבר אל ענין וכל ענין
שהוא הולך בין שני הענינים על דרכות יאמר בו שהוא מתפעל׃ ואינו זה

הסוג הם לפי מינו התנועה והם ההויה וההפסד והצמיחה וההתוך וההשתנות וההעתק'

מאמר שיפעל ' החדוש שיהיה העתק הפועל בדבקות על החוש אשר לו אל חלק מה שיתחדש בדבר המתפעל מצד שיתפעל כי הפועל הוא אשר כשבוא יתחדש בגוף המתפעל דבר דבר וחלק חלק על דבקות מן העתק אשר אליו ילך המתפעל אם כן יחס הפועל אל כל חלק וחלק מתחדש כלומר ירצו אל החלק האחר אם כן הוא עתק מחבר אל כל חלק חלק ממה שיתחדש כמתפעל מעט מעט בדמות העתק הגוף המתפעל בהליכתו על חלק חלק ממה שיתחדש בו ' וכמו הסוג שיפעל במינו סוג שיתפעל כי כל מין ממיני השינוי והתנועה יש כנגדו מין ממיני ההשנות והתנועה ' ואחר שכבר ארנו לו המלות כלם במלה אחת נשוב אל מקומנו בסוף המלה ונאמר '

איש שם משותף לענינים רבים זכר מהם הרב ז"ל מה שיהיה צריך אלא לפי כונתו ויש בו ענין אחר והוא איש במקום כל אחד שלא יהיה כמין האדם ולא משאר בע"ח כאמרו איש לא נעדר שהרצון כי אחד לא נעדר ' מזה המין עשיתה איש הכלב איש החמור אישי הנבראות ' ויש בו ענין אחר גם כן כשיתחבר מלת איש אל השנה מההכונות העצמיות יהיה ענינו בעל התכונה ההיא אמ' איש חמה' בעל חמה' וכן איש מלחמה בעל מלחמה ' וכבר הארכתי בזה בפתיחת השער הזה וזכרתי בה למה זכרתי זה המין ואע"פ שלא עשיתי בו בהעתקה ודרת ושם ירגיהו הזאת '

אכל שם על מעיקל שהוא גורתו מאכל ודעתי למין ממיני המורשה הרשית שהם אוכלת הבשר סביבות המוד ומתפשט עד שיפסיד דבר גדול מן הגוף אם לא יקדימו לרפואתו וכמחמה לו הוא ש קראוה השלם לובנו לומר ואבי האר מורכב בעבור שהוא אוכל בשר חי מורכב "

אמר שם וא"ת המלה והבנה מונה ידוע ' ואולם הפילוסופים יאמרו נאמר על דבר כשען שהוא שוה עליו כמאמר באמרם בזה הסוג הנאמר על רבים חלוקים במין כלומר שוה על רבים שרובם ממין אחד וזאת הדוגמא עשרה מאמרות הם שכבר ו עליהם עשרה מאמרות וכבר הארכנו בזה בראש מלת איכות '

אמת ידוע ענינו ואולם הצריכו לפרשה מה שהצריך הנה הפילוסופים להאריך הבדלים בבטול הכלים בבטול העדרים המדומים ואולם ' ברש המשגה כשער הכלים אשר לו אמתי הוא כל דבר שאין בו שקר ודבר זה יש בו חלוקין ושקר חלוקין שגדר הנכבד בספ' בפתיחת ומה שהוא בקשן מה שהוא בעדר ' ושקר כי בזה הדברים אין בהם שקר ואין ראוי לומר באחד מהם שהוא אמתי אם אמת בדברי הטעים והקדמה והגזרה ובמאמר בהם ואולם יאמר במאמר שהוא אמת או אמתי כשתהיה המאמר גזור דבר לדבר חייב או שלילה ותהיה המציאות לגזרתו ולמאמרו ' וכן יאמר ברשת ובאמונה שהם אמתית כשתהיה התמונה אתם חוץ לשכל שוה ממה שידמון בהם השכל ובכלל האמת הוא מה שישית לו במציאות ' משל הראשון שימשך על ראובן שהוא חכם הוא אמת אם נמצא

הכל ואדרך שאין אחד מכלל חיים בלתי מרגיש הוא חקה כי לא עבר אחד מהם ׳
בלתי מרגש עד שיהיה העובר בענינם כענינם בגדרי אלהים׳ וכן יאמר שהדמיונה ה׳
מאמין שהסתבבו בראשונה יותר כי הם בענינם נראים כן עד שיהיה העובר מהם אין
לשכל במי שהאמין עליהם שכל המאמין ההוא באמתים כי המעתיקים ׳
מלה יורה בענים נגשבים אל לשון הערבי שיש להם בענין מן המלה
שהוא במקום יורה ואע״ל לא בראו לקרוא בהם רק מלה מורים שעשו הפילוסופים שם
האמר לפי אותם הנמצאים ברשות ותמיעה ומהות, שיגזור השכל ואמרם לא יסבר להם
המקבלה והמפורסמות׳ **אנה** פירושו במלה איכה ועניינו ממש אנה לשון ׳
רבים׳ **אסטרים** לשון המשנה שהוא במקום מה שנקרא בערבי על יבלע
יונה מכמו שאמרה כל הערך פירושו כן ע״ש שיכתבו בקבר לא כן פירשו
מ ועם כל זה בארתי כן׳ **אפשר** מלה הלוזרה עניה ידוע כענין יכל הפלסו׳
קוראים הדבר שאפשר ש ואמרו ואפשר שלא ימצא הוא אפשרי לא כדבר
המשגה שאמ׳ בראש שער הכלל אמר לו שהאפשר האמיתי כן הגזרה והעקר והראוי
והכלל ואין כן הגזרה והעקר האמיתי יהיה ענינו כמו בזה הדבר שהוא כאשר הגזרה ׳
שהוא מה שהוא שקר באמת שיש הקכים שאין בענים הקושר ואין אפשר לומר בחוק ׳
הוא כל מה שהוא קר שאפשר שהוא רק יהיה קושי לא חק ׳ועוד מאמרו אלה הם ׳
כמוכב בזאת האלה בראש השער ההוא ולא הרגיש בסתירה הגלויה הזאת אשר היה
במשכל ראשון והכנע עצמו להעביר מאמר מלא חכמות עמוקות ולקרוא מלה אחר
כפי הפלוסופים ומה הנהם יד היה לו לקרוא המלה אשר כפי הענין׳ גם אמרו וכן ׳
ראוי והכלל היה הוספה כלות גדולה כי איך יהיה דבר אחד האמצעי בין זוגות הקצבים ׳
שהם יהיה בראוי אמר על דבר אחד שהוא אמצעי בין החיים והקור וכן הלבן והשחור
וזה כמו שנו ידעתו מה הוא האמצע אצל הפלוסופים שהוא כדבר מזוג ממנו רק הקצה
שהם הקצבים כזה דבר אין אמצעי רק להקצבים שיקבלו התוספה והחסרון והראוי וה
ענינו והוא עשם במקומו בעל לא יקבל תוספת וחסרון ואין בענים אמצעי׳ והנה יש מן
החכמים שאינם מודים במציאות האפשר אך אומרים שכל דבר הוא אם ראוי או נמנע
ואולם המודים מן הפלוסופים חלקו הדברים על שלשה דבר שאי אפשר שלא ימצא
כלל והראוי הכרחי או מחויב ודבר שאי אפשר שימצא כלל והראוי נמנע ודבר שאפשר
שימצא ואפשר שלא ימצא והראוי אפשרי לא שמציאותו האמצעי ׳ובענים נראה אפש
אפשר במקום אפשרי ועוד כמו שם הפועל אפשרות׳ ואפשר ישובר שם עשית בוים :
זה אחר זה על דבר אחד וכן הכרחי ומחויב׳ וזאת מלה אפשר הוא המלה השלישית מן
השלש מלות שגליתי לך עשות המשגה בביאורם כמו שאמרתים בראש השער ההוא
שהלך לקרוא המלות לקיים בהם המלה הבי שהיו כמלה ואע״פ שהוא ענה כענר היה
כי מלה אלכן והוא ענים במקום קושי והוא הראשונה כשער שמשה המהכל לא

הנכאר בשער הזה רק מלה קוער ולא השלש רל דמה ואפשר ואלכסון הוא שאגלה מעשותיו בשער שחבר לביאור המלה ואולם טעיותיו בשער השני ובעקר העתקה דברי המאמר לא דגלה אחד מהם רק מה שהעירותי עליו כי אי האמת לו היתה מבאר״ם ז״ל כלם לא היה מכילו ספר גדול מן המאמר ודי לו בשלישי חוט סכלותו ומיעוט ידיעתו והכנתו כלו השעגם להיכל המעיינים״

אופק שרלטה מלשון הערבי והוא שם כלל לעגלה עגולה מדומה כערך לשוכנים במקום אחד שוכבת על מרכז העולם וחולקת העולם לשנים לחצי הנראה לשוכנים במקום ההוא ולחצי הנסתר מהם ואולם אופק השוכנים תחת הקו השוה באמצע העולם הוא מיוחד בעוברו על שני ז׳ קוטבי הגלגל הקוטב הדרומי והקוטב הצפוני והוא אופק העולם ומלה מרכז ומלה קוטב ומלה הקו השוה המדברים במקומם״

אסטוריה שם כה מן המדברים והנה נכאר כאות הדלת מי הם המדברים ועל מי הושם זה השם בפרט ובפרק י״ז מן החלק השלישי וזכיר החכם האמתי דעה זה הכת״

אות הבית

בבדיל פירשתיו באות האל״ף במלת איכות ובערבי בעל ובלען דיפרינציא״

בהיר ופוהיר שמות האויר באים זה אחר זה לגוף שאין לו מראה ולא אורה ואדרים מאחרון כל המדברים בשמים והמים והשוהבר ובאשר בהם מן האבנים הבהירים וכן יסוד האש והאויר אין להם מראה ועל כן אור ה׳ כוכבים השמרים אשר בגלגל השמיני נראה לשוכנים בארץ עם רחקם מהם והוא אחרי גלגלים רבים ואחרי יסוד האש ויסוד האויר גם לרגע היא היא נראית מפני שהמים גם כן אין להם מראה כמו שאמרנו ובהירות וזוהר שמות מקרה גם כן באים זה אחר זה ואלו כרכרי המשגה שרם בכהיר שהוא כמראי״

בטל הוא שם למין אחד ממיני השקר כי השקר הוא שני מינין האחד שקר כדבר שהיה ואפשר היותו אמת ז׳ כאומרך על ראובן שהוא עומד בשעה שהוא יושב הוא שקר שהיה אפשר היותו אמת כאומרך שהשמים שטוחים או צלע המרובע כמדת אלכסונו וזה המין ייחדהו בשם בטל והמין הראשון עשר שמו שקר בשם סוגו׳

תכנית שם עגור מן כמה להתאר הרבה ועדים המשגה בחושים׳

בעל שעור מאמר חכמינו במקום שם חרשתו לפי הערך מלא כל דבר שיש לו מדה ושיעור והיה לו מדה לצד אחד כקו או לשני צדדין כשטח או לשלשה צדדין כגוף כי יש בלשון הערבי שם אחד והוא ז׳ כולל אלו השלשה ולא מצאתי בלשוננו מלה אחת הכוללת שלשתם והוצרכתי לחבר שתי המלות האלו שיכללום גם כתבתי במקומות עשרים לקצר׳

בשר שנהגו ב׳ מקומות בתחלת ההעתקה במקום בני אדם מאמרו כי השחית כל בשר ואחר במקומות שהיה בערבי כן בשר ואחר כן הסכמתי להחליפו בבני אדם והעירותי עליו ז׳ אולי עשרה מהם״

אות הגימל׳ גבנונית׳ גלגל גבנונית שם מונח הונח לגבנונית האדם שהיא
יציאה חוליא אחת חוליות מן השדרה ממקומם ובליטתם׳ ואחר כן
הושאל לגבנונית ההרים הם׳ הרים גבנונים ושאלוהו לעליון שלגלגל מפני שגבנונית
העבים הוא עליון המקום שהוא בו מן העד האחד נמשך אחר הערבי שקראוהו גב מן
גבנונית והוא מושאל גם כן כדי הפילוסופים שהזכרנו׳ גדר פירשנוהו במלת אימות׳
גוף הוא כל מה שיש לו שלשה רחקים ושש קצוות השלשה רחקים הם
אורך ורוחב ועומק׳ ושש הקצוות הם מעלה ומטה ופנים ואחור וימין ושמאל׳
וגשם שמוה כמוס זה אחר זה על דבר אחד ׳ומלת גשם ארמית גשמיה יצטבע ידמה
שהיא דומה ללשון הערבית שהיא גשם אינו משתמש בה והרב ז״ל משתמש במקומו
במלת גוף׳ גזרה שם נגזר מן גוזר שמענו עם למאמר שיש בו שני
ענינים נקראים גבולים הגבול האחד נושא והאחר נשוא עליו כאמרך ראובן
חכם׳ כל אדם חי כל הווה נפסד כל אחד מאלו המאמרים קוראים הפילוסופים גזרה מפני
שנגזר בראשון החכמה לראובן ובשני החיים לאדם ובשלישי הפסד לכל הווה׳ סוף דבר
הוא מאמר גוזר דבר לדבר וראובן וחכם הם שקוראים גבולים׳ והגזרה כשנסמכה קוראים
אותה במקום אחד הקדמה והוא שיסמכה לחברה אל גזרה אחרת שאחד מגבוליה הוא
אחד מגבולי הראשונה עד שיהיו שתי גזרות ושלשה גבולים הגבול האחד משותף בין
שתיהן הוא נושא באחת ונשוא באחרת והשנים נבדלים כאמרך כל אדם חי וכל חי צומח
ושלשה הגבולים הם׳ אדם וחי וצומח׳ וחובר שתי הגזרות כדי להוליד גזרה שלישית
שנושא הנושא שבאחת המחוברת ונשוא הנשוא שבאחרת הם שני הגבולים הנבדלים
כי המשותף אין לו זכר בתולדה לעולם וקוראים אז כל אחת משתי הגזרות המחוברות
להוליד גזרה אחרת הקדמה וטעם להיותה בשם ההוא שהקדימוהו לחברה אל אחרת
כדי שיולידו שתיהן גזרה שלישית כהוליד השנים שחברנו כמשלנו שכל אדם צומח
מרגש והגזרה המולדת קוראים תולדה והגזרה מן השתים המחוברות להוליד שנושאה
היא נושא בתולדה קורא ההקדמה הקטנה כגזרת כל אדם חי במשלנו והנושא ההוא
יקרא הגבול הקטן כאדם במשלנו ואשר נשואה נשוא בתולדה יקרא ההקדמה הגדולה
כגזרת כל חי צומח במשלנו והנשוא ההוא יקרא הגבול הגדול כצומח במשלנו והגבול
שאין לו זכר בתולדה המשותף לשתי ההקדמות הראשונות יקרא הגבול האמצעי כחי
במשלנו׳ גלגל וגלגלים׳ שמות לשמים העליונים כלם מגלגל העליון עד
גלגל הירח הושאל להם לעגולים ומתגלגלים כאופן וכגלגל לפני סופה
נקרא האבן אין הקדש כן בעבור שהרוח הסופה מגלגל אותו ומסבב אותו׳ הם׳ וז״ל גלגל
הוא שחוזר בעולם׳ גלגל היקף׳ שמוהו שם לגלגל קבוע בעבי שלגלגל
אחר והוא סובב סביב העבי לא סביב מרכזו ואינו כולל כדור שום גלגל ולא
היסודות אך הוא ברמיות חלק מן הגלגל שהוא בו כמוכב בשוה אך הוא גדול מן הכוכב

שהוא עושה הכוכבים הוא קטע והכוכב כולו ממש כי קצת חכמי התכונה אמרו שי
הכוכבים תכלית הכוכב הגדול כתנועת הכוכבים שיש גלגל שהוא כן ׳ **גלגל** יוצא חוץ למרכז
ירצה כי גלגל שאין מרכזו מרכז העולם ׳ ויש גם כן קצת חכמי התכונה שיש ש
גלגלים כן בהקיף ׳ **גשמות** ׳ שם מקרה עוד מגזרת גשם שהוא שם עצם כאילו א
אמר גשמות ועשמיות כאשר גשמיות כתם לקשר ורצונם כי גשמיות הנש
האלוה לא יכן מלה הגשמות ומגשימים אותו שעלה דעת המאמינים גשם במגשימי
אותו כלומר משימים אותו כי מאמינים גשם ׳ וגשם וגוף שמות נרדפים וזה אחר זה ׳
גשם חמישי הוא שם מיוחד לשמים ולגלגלים ׳ וזה מפני שהיסודות הארבעה הם ה
ארבעה גופים ויש אומרים כח או אלהים כח ׳ ודעת ארסטו והנמשכים אחריו
שהשמים והגלגלים אינם מחובר מהיסודות ולא מורכב מהם אבל מגולם מחומר
של חמר אחר או יסוד חמישי שלא עשוי אחד והצורה של צורה אחרת על כן הוא
גוף חמישי כלומר חמישי לארבעה היסודות ׳

אות הדלת

המדברים ׳ שם לכת מן ה׳ שהמדברים כלל חכמה מדברים בענייניות
לא לפי השכל ולא לפי המציאות רק לפי הדמיון ומקבלים בני אדם ׳
כאשר דברים ורבים ממין המאמרים המסופקים שאין אמתות להם ולזה קראה חכמתם
חכמת המדברים כלומר שאינה חכמה שלמה ׳ **כח מדמה** ׳ הוא הכח שבכח
שבו ידמה כלומר על דבר נעדר אם שידמה דבר שכבר השיג בחושיו כאשר
השיגו כאשר שידמה בנפשו אדם שראה או זולתו מן הנמצאות או שירכיב דברים
נמצאים עם דברים ויחבר בדמיונו כמו שידמה איש ולו מיקה על אברים הנמצאים לו ש
כתפים ושה עומד על קרקע ושני כנפיו וגבהו עד גלגל הירח וכיוצא בלי הנמצאות ׳
וזה דבר פעולתו בהקיץ ובשינה כי החלומות דמיונם גם כן ׳ גם אומרים הפילוסופים
כי זה הכח יחזק בעת השינה מפני שינוח אז מטרדת החושים המטרידים אותו בפעולתו
בפעולותיהם בעת היקיצה ודמיון שם לפעולת זה הכח ׳ **דעת משותף** ׳ מאמר
מקובל הטוב לדעת המפורסם כאדם ידע כי דברים מאליו אין צריך לשום
אדם לדעתם מזולתו על דרך למוד גם לא יזכור שום עת שלא היה יודעם הוא וכל
אחד מחבריו וכיוצא כי יקראו משותף בעבור שהוא בכל אדם ׳ **דעות שכליות** ׳
כלומר דעות ואמונות שגזר אותם השכל לא שיהיו מקובלות לבד או מקובלות
מפורסמות כל שכן מה שלמטה מהם במעלה ׳ **דעות אלוהיות** הידיעה על
אדם בענינים האלהיים בגלגלים ומה שלמעלה מהם נקראות דעות אלהיות ׳

אות ההא

הגיון ׳ פירוש קצת המפרשים מעשי כנפם מן ההגיון בחכמה שקורין
כנרב מעניק והעולם הדיין האלוהית כשם אחד מחלקיה ואינו נעשה ׳

אחרי המפרשים לקריאת מלאכת ההגיון וקריאם אותם מלאכת הדבור היא יותר ראוי
כמו שנשכים אחר הנהגת שגרת האדם בזו מדבר ולפי דעתי היה ראוי לקריאת מלאכת
השכל׳ **הוה והויה** היא שם אומר לכל דבר שהיה כלומר נהיה שלא היתה
כי על כן וקראתיו הדבר הנהוה הוה ׳ והויה שם להשנה ההיה במאמר
ההוא כאשר ללכת הויה אל כמאמר הנפש השגת כמו שהנח דרכתי ככתוב ה
הטבע וכמו שזכר הרב ז״ל בשמי בראשית אחר השני מאמרים שם או לבא הויה בבעל
הויה קודם בלא זמן כמו שבאר דרכו כספר שיש שהוא האמת׳ **הויה** שם
פעל עבר מאחר שכבר שפירשו כי מדברים דברי תהו ובקיעת החליים והיה
שקראים בלשון וכערבי הרזין אין חלוק בין לשון הערבי ובין העברי בזה השורש רק
בין זין להל יקח והערבי בנה מזה הענין ובן שוט דרכו׳ **היולי** היא מלה יוונית
שם לחומר הראשון ושאלו פילוסופי הערב בלשונם מלשון יון ואלה כי שם
קדם היא ולא ידעתי מאי זה לשון היא ובן העברים ׳ ואולם העברים שם ההיולי בלק
וקראו אותו היולי שאין לה בלשון העברים ׳ וגם אני ואשר לפני מן המעתיקים ורבים
מחברים שאלתם אותם הערבים כאשר היא כקנית המקומות ובמקומות פירשתיו כ
חומר ראשון ׳ ועתה צריך אני להודיעך ענין חומר בכלל וענין חומר ראשון בפרט ׳ דע
שהמלה שהעתקתיו במלת חמר היא מלה מורה בערבי על דבר אחד שמקבל צורות
חלוקות כמו אל בראשים הברזל שעושה ממנו הנפח סכינים וחרבות ורמחים וחניתות
וגרזנים ודומיהם וכלים אין מספר בכל אשר יחרש כל מלאכת המחשבת על כן שאלתי
שם חומר לכל דבר מוכן לקבל צורות חלוקות ׳ ואולם ענין החומר הראשון הוא הדבר
הנחשב אל המחשבה שקבל צורת הארבעה יסודות שהם האש והאויר והמים והארץ
כי הפילוסופים באו שהחומר אחד משותף לכלם לא צורה לכל אחד חמר מיוחד ׳ גם
עשו הפילוסופים האלהי השתקתי כאמרו אל בעל חמר שמיוחד אחר לכל בעל חומר
ראשון אל שנו ובמחשבה לי שעשו גם כן מלה היול שישימוה במקומות שם חומר
שאינו ראשון על דר ההרחבה ׳ **המון** שם לסכלים ולפחותים כמו אמרם מן
שהם רבים כמגר הסגולות והיחידים שהם מעטים כמו זה אחר זה על החשובים
שבכמו אמרם עקרי יחידים למעטם וסגולה מענין סגולה מכל העמים שהם סגולה
מכל בני אדם ׳ **ההפך** שם משותף למלה שהיא בהקלה הרחק מן המקרה שנקרא
לו הפך ושניהם יחולו על נושא אחד כלבן והשחרות וכיוצא בהם ויש מן ה
הפכים שאין ביניהם אמצעי כאמת ושקר וכיוצא בהם ולא כדברי המתבל שאמר
שאפשר אמצעי בין האמת והשקר ׳ ומהם שביניהם אמצעים משם הנזכרים שבין
לובן והשחרות יתר המראים ובין הקור והחום הפושר ׳ ובן יאמר כמאמר מן המאמרים
שהוא הפך מאמר אחר כשיהיה הנשוא באחד ונשלם אחד ׳ ואלה המאמרים ה
כיתרם הם שני מאמרים שהאחד מחייב נשוא לנשוא והאחר שולל הנשוא ההוא

ההיר בשכלו עליה לא שו אל השוה כאמרך כל חי מרגיש דין שכל חי מרגיש ראשון
חכם מהשמירה היום ראשון לא חכם כהשכורה היום ׳ ויאמרו הקטן והגדול אינם לא
כהקדמים שיש במהם רמ שנייה ולא כהקדמים שאין במהם ומשנייהם ולא כשיהדים כ
חכמה והסכלות והראיות והעיון כל אלו קשו והגדרו יקשלח המורים נקראת ר
סבה ׳ הדרכה כאשר אלו הענינים העם שאינו מכונת העצר למה שיש בו מחשבת
להכנת דברים רבים בזה המאמר ומוולתו ׳ התהפך כשיה׳ הוא ההפך גזרה
אחת עד השוב הנושא בה נשוא והנשוא נושא על השארה שרדת כב
החלה והוא שען עיונא כגזרות שנשואיהם בגלות או מכרילב לנשואיהם כאמרך
כל חי מרגיש או כל אדם צוחק והפכם כל מרגיש חי כל צוחק אדם וישרקו בבהחלה ׳

הרס והריסה ׳ הוא שיכנס אדם עצמו בדבר שאין ראוי להכנס בו מאמרם פן
יהרסו אל ה׳ לראות שענינו לפי פשוטו שלא יכנסו במקום שאין ראוי להכ־
להכנס בו ולראות מה שאין ראוי לראותו ׳ ולפי המכוון בו שלא יעיינו בדבר שאין ראוי
להם לעיין בו ועל כן כל מי שיכנס עצמו לעיין בחכמה קודם שידע המעשיה נקרא
הורס ׳ הרכבת שבעה ׳ ההרכבה מינים ׳ האחת ההרכבה בעירוב הנפרדים
שהורכב המורכב מהם ובהמזגם עד שתפסד צורת כל אחת מהן ר
כסכמבן ובלעו אישקימיל המורכב מן החומץ והמים והדבש הרכבה מזג ושניה דין ז
כבשר המורכב מארבעה לחות הדם והלחה הלבנה ושתי המרות השחורה והאדומה ׳
והאחרת הרכבת שכנות שלא ימוגו הנפרדים אך ישכב האחד בצד חבירו כמה על ר
דרך משל המורכב מאבנים ועצים ורעפים השכב כל אחד בצד חבירו ובשכנותו וכן ר
הדומה וכיוצא בהם ׳

אות הזין

זוהר כאירעה באות הבית כמלת בהיר ׳ מזוהרות השכר
שם למצוה לא השגיה בעבור שהוזהר מעשותם ׳ נזהר ׳
שם תאר לאדם חט והנה עשהו מן האחד על האחד לשנא אחרינא ׳ זנבות שם
לברק הענוים שקוראין הצ׳ערים לנפוש וכערבי שואעך ׳ וזה הפירוש כזועך
מצאתיו לאחד המפרשים ולא נראה לפי פירושו מה שבגמרא פרק החייה לכן ר
הטוב להסירו מן הספר ולפרש בו הכרקים הענוניים שקוראים הלעזות לנפוש ״

אות החית

חרודית וחרודי ומחודד ׳ הוא שם תאר לגשם שתחותו רחב והולך
ומיצר עד כנקודה ׳ וכדבמות התשבירות וירוע איך ישנה ׳
חוש המשוש ׳ החושים חמשה חמשה לארבעה מהם לכל אחד מכר מיוחד הוא
כלי לפעולתו ׳ והם חוש הראות וכלי העין ׳ וחוש השמע וכלי האוזן ׳ וחוש הריח
וכליו הנחירים ׳ וחוש הטעם וכלי הלשון ׳ והחמישי חוש המשוש וכליו כל איברי ר

והוא יינום חלוקים לבני הרחלת ר
התמיה ״ מחודד האצטוונה
הוא וגם
שתחותו עגולה שטוחה והולך
ומיצר מעט עד כנקודה ״ ר

הגוף כמו שכתבו הפילוסופים כי ירגיש הלח והיבש והקר והחם והרך והקשה׳

חומר שם מושאל למה שהגוף היה נעשה ממנו כמו צורה הלז והחמרין הלין עד גוף מורכב מחמר וצורה ויאמר על חומר כל הנמצאות השפלות שהוא הארבעה יסודות שהורכבו מהם וצורתן הוא בכל נמצא מהם דבר מיוחד הוא כאדם נפשו המשכלת וכסוס נפשו הסוסית וכאילן התמר נפשו התמרית׳ וכן יש חומר קרוב וחומר רחוק עד שהחומר לכל מין כמ״ה הוא הדם ושאר הלחות לפי קצה רשה וצורתם חלוקות למיניהם׳ ויקרא חומר ראשון החמר המשותף לארבעה יסודות והוא דבר שאין לו צורה כלל רק יקבל הצורות הארבע אשר לארבע יסודות׳ האריכתי בזה הענ׳ שכאורה כמלת היולי מפני הטעות הגדול אשר פירש בו המכהיל ולא הקדמנו עשות רק דבר שראוי לשחוק ממנו׳

חכמת הטבע׳ פי׳ הרב ז״ל שהוא מה שקראו רז״ל מעשה בראשית שהבורות ש׳ **כמעשה** בראשית הם ראשי פרקים מחכמת הטבע והיא חכמה תעיין עיון כעניני כל מה שיש בו טבע ויתיגעו כלומר הגשמים כלם עליונם ותחתונם וכל מקריהם׳ וחמשה ספרי החכמה הזאת הם הספרים הנמצאים לארסטו׳ כה׳ **הראשון ספר השמע** הטבעי מדבר בכללי הענינים הטבעיים׳ **והשני ספר השמים והעולם** מדבר על ענין הגלגלים והכוכבים וכמזג הארבע יסודות על דרך כללי׳ **והשלישי ספר** ההויה וההפסד מדבר על סבות ההויה וההפסד והמעמד ומהותם על דרך פרטי׳ **והרביעי ספר** אותות השמים הם כחדושים נמצאים בארץ ובים׳ **והחמישי** ספר המוצאים והמקורים מדבר במהותם ובאיכות מציאותם׳ **והששי ספר** הצמחים מדבר בענין כל צמח׳ **והשביעי ספר בעלי חיים** מדבר בכל מקרי׳ כמ״ה מדברים ושאינם מדברים ובתועלות איבריהם׳ **והשמיני ספר הנפש** מדבר בכחות נפש האדם על דרך כללי׳ **והתשיעי ספר החוש והמוחש** מדבר בענין החוש על דרך פרט וכן מדבר על השינה והיקיצה׳ ודע אחי רואה בפרשת בראשית פרקים רק במיעוט מזער ממה שכללו הספרים אלו חלק ממאה ולא ממאתים וזה נמשך אחר רשתו כפי׳ הפרשה הראשונה ובכונת התורה כמתוב כה׳

חכמות האלהות׳ חכמה מדברת במה שאין בו טבע רק דברים שכליים נבדלי׳ מ׳ חומר כשם ומלאכיו וענינים אחרים שהם מפעולות השכל ומידיעות השכל אין מעשה לחושים בו ושרש ספרי החכמה הזאת הוא לארסטו׳ קראו ספר מה שאחר הטבע׳

חלק המדברים אשר בארנו שנים כמוה הדלת הכ[illegible] מאמינים שהשם ברא העולם ובורא תמיד כל מה שיתחדש בו מן הנבראות לעושי הטוב ומאמינים האמת והטוב ועושי׳ ומה שנדר וגזר מהנקם השלם לעושי הרע ולמאמינים השקר ועוש׳ ויבא מכל אחד מהם כענים כפי הראוי לשרשו ואני לא מצאתי בלשוננו זה היחוד במלת יער והוצרכתי לחבר מלת טוב אל יער כשהיבין

מחלקים קטנים קוראים אותם שאינם נפרדים אין לחלק מהם שיעור קטן אך מתחברים [illegible] וגם בעל[illegible] [illegible] החלק הראשון [illegible] [illegible] החלק אל האחרון חלקים הפר׳ **מחלוקת** מופתית הזאת כל [illegible]

מוחלט [illegible] **חלק** [illegible]

[illegible]

[illegible]

מקוים הנה אין לא יוחיקו שם בבני אדם ובלשונם רבים מקוים על פנות רבות ·· **חמשת הכוכבים הנבוכים** ·· שבעה ידועים וכלם קוראים נבוכים לתנועה הנראית לעין בתנועתם ותנועתם אחד · השמש והירח והחמשה הנשארים נקראים חמשת הכוכבים הנבוכים וכשאמר חמשה סתם יורה שאינו על השמש והירח ·· **כחיבב** שאינו שם כלל המקורים

מי נדר לעשות טוב ואומר יעד טוב · וכשאדרתה כי נדר לעשות רע אחבר אליו מלת רע · ד
גם כשאכנה פעלה מנדר הרע אכנה מן הכבד ואחבר אליו מלת רע אומר יעד רע · ד
ויעד רע על משקל מקור להבדיל בין הטוב והרע · **מוצא** פירשתיו במלת
מחשב · **הועילהו** דעת אין אמת או זולתם נכונים הקנהו דעת אין · ד
לימדהו כי ענינם העלה ולשון הערבי מי מלה מורה על תועלה · ד

ישות שב דבר עגור ממלת יש שענינו ענין נמצא להבדיל ואהבי יש כלום
דבריב עניניים כענין שקר ובלי אבותינו וגו' והראית על זה כוח הפסוק · ד
ואין ראיותם ממלת ולא ימלא האומר אך מדברים נמצאים ובהעדרם יהיה אך זה ואשר
יאמר כלומר שהוא נמצא הוכ יהיה וכן ענין ישות הדבר מציאות הדבר ·

אות הכף

כדור שב לגוף עגל והוא לשון מקרא להעה המקפים ענק ויננפך · ד
ענפה כדור אל ארץ · שורש הכף ויול בלשון משנה הוא נמצא הכדור והאיצטב
הכדור והפקע וכלעו פלוני יגרר הגרגה כי אצל הפלוסופים שהוא גשם שבתוכו ד
נקודה כל הקוים הישרים היוצאים מן הנקודה ההיא ונמתחים עד אי זה חלק שיהיה
משטח הגוף ההוא שוים ויגזר ממנו כדור וכדורים וכדורי האדים · **כהון** שם · ד
חדשתיו שלקחתיו מן הערבי שקוראין לכח נמצא באדם יגיד בו העתידות לא מדרך
נבואה כהונה וכעליו קוראין כאהן · לקחתי המלה הערבית מפני שלא ידעתי בלשוננו
שם לכח זה · ואחר העתקו מאמר מורה הנבוכים כעשר שנים באה אלי אגרת שלחה
הרב זל אל קהלות בארץ תימן כענין עמד שעגור עליהם כמעט כגללו מכל הדת
משה רעה · וכשמוע הרב זל כתב אליהם להוכיחם ולחזקם ולהעמיד במרחבי הדת · ד
רגליהם ובאגרת ההיא הבינותי מכונת הרב זל שמלת קסם בלשוננו היא שם לכח ההוא
ושם בעליו קוסם והנגזר ממנה · וכל מי שיגיע לידו השער הזה מאשר יהם העתקתי · ד
יתקנהו גם כן כי מה שנמצא בלשוננו הוא ראוי לקחת כי לשון עברית אם לא לסבה · ד
ידועה · **כהרי** שם עגור מאלא כהה כה ענינו געריה · **כזב ושקר** שמית באים
זה אחר זה על דבר אחד וכבר בארנו מלת שקר באות הבית במלת בגל ·
ככח כל דבר שיש בו יכולת לעשות דבר אחד יאמר עליו בשעה שאינו עושהו שהוא
פועל הדבר ההוא בכח ושהוא בכח לכתוב בשעה שאינו כותב יקרא כותב בכח כלומר
שבכחו לכתוב ובשעה שהוא כותב יקרא כותב בפועל · **כח** מדבר וכח דברי · שמורים
באים זה אחר זה לכח אשר באדם אשר בה ישכיל ובה ידע הכללים שאינם מושגים
בחושים ויקראנו אותם כח שכלי או כח שכל היה יותר ראוי בעיני · ואולם המעתיקים
והמחברים מבני עמנו אשר לפני קראו כי בגדר האדם שהוא חי מדבר כמו שזכרתי
בחית החי והיה ראוי לכתוב חי משכיל ואני שעשכתי אחרי במקומות כתבתי משכיל

פעלם פרשת...
... **חק** ...
... **חקה וחקה** ...
אות הטית
טבע ...

הטבעי ... ויקראו טבע ... אין מן ... פועלת או מתפעלת ...
... **הטעאה** ... **אות היוד** **יחידים** ...
התיחדות ...

הבית מן המיוחד קראוהו התחתית ואולם יחוד היה יותר ראוי בה אך הוא מפורסמת ליחוד השם לבן שהוא מלה אחת ו[illegible]
המדברים שאחזו עם שכל מקרה ראוי לכל יוצם יקרא התחתית על אי זה מקרה שיהיה עד שהם עם הסברות בדרך [illegible]
הקלות אי מפני אעלם מכלו התחתות מיוחד כי הארץ אעלם ראויה לקבל שניהם בשוה׳

יסודות התורה שם למצות
שהם יקרו
התורה והאמונות [illegible]
[illegible] ידיעת מציאות השם
[illegible] והוא אחד
[illegible] יודע כל דבר [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ישר הקל ישר הטבע
ואם לא [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] הטוב לבד
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] הטוב
[illegible]

ושכלי׳ כח׳ משער שם לכח שבו יחשוב האדם בדבר שכך יהיה לא שיהיה לו בו
שום ידיעה   עגור בכמו שער בנפשו כן הוא וכן מלת שערים כלומר מדה [illegible]
חשב ידמה והערבים יחשבו העניין הזה דרך משער וכערבי שער העברי והערבי [illegible]
אריסטו שיש במלת [illegible]׳ הכנה טבעית׳ ענינה שמשער טבע הדבר הוא מוכן אל
דבר ההוא ויקל עליו עשייתו׳ תכלית׳ ענין כליון וסוף לשיעור או לזמן לכל
תכלית ראיתי קץ׳ תכלית אור עם חשך   דבר שיכלה וישלם׳ ומזה המין הוא
אמרם כי לכל גשם יש לו תכלית כלומר סוף ותכלית׳ וידמה על דרך ההשאלה או
ספק התכלית ענין התכלית כונה בדבר כי כל דבר טבעי גם המלאכות מלבד מעשה
ההבל יש תכלית כונה כלה ספק למציאותו ועשייתו יהיה עקר מדרכנו סבות והנבראות
שבהם הטבעיות לכל שני כמו שהמציאהו מבואר במשלי בפתיחתי להעתקת המאמר
הזה ואשר אין בביאור התכלית הזרות שמשמעתו בהם בה נראה שהם לכל התכלית היא [illegible]
[illegible] כי תכלית כונתו במעשה ההוא׳ ובפרק י״ג מן החלק השלישי הבר מה ענין התכלית
כזה המין׳ ואני הוספתי עליה ברב המקומות מלת כונה ואומר תכלית כונה להוספה
ביאור ואין בלשון הערבי רק תכלית כאשר בענין האחר ואם שעשיתו מדר הספק אין
מדר ההשאלה היא מפני שהאחד סוף כמות והאחר סוף כונה ואפשר שנדמה להם
דבר אחד שהכל סוף או שהושאלו מן הכמות אל האחר שהוא סוף הכונה כל אשר
לפני׳ כמות׳ שם עגור מכמה כפירושי באות האל״ף במלת איכות׳ הכרח׳ יה
עגור   ממה ידוע בדברי רז״ל ורבותינו עניינו מלת הכרחי כענין   שאי
אפשר שלא יהיה כפירשתיו באות האל״ף במלת אפשר׳ וכן מוכרחת מוכרחים מזה
הענין״

אות הלמד

לבישה׳ שם׳ חול שירה   כבעל שירה יקרא לבישת שירה׳
וכירה   מטה והפסדה יקרא הפשט שירה כנגד לבישה׳   מליצים׳ שם
לבעלי חכמת ההגדה המשתמשים בה אשר יתבאר ענינה באות הנון   במלת
מאמר הגדי׳   למודים׳ ושמושים והגלגלים׳ באים זה אחר זה על מין ממיני החכמות
שמלת החכמות   המופתיות שלשה מינים טבעיות ולמודיות ואלהיות׳ [illegible]
טבעיות והלמודיות כפירשם באות החית׳ ואולם מין הלמודיות כולל חכמת התשבורת
והמדות וחכמת החשבון וחכמת התכונה הכוללת תכונת הגלגלים והכוכבים ומשפטי
הכוכבים וחכמת הנגון הנקראת מוסיקא׳ ולמודיות ושמושיות והגלגליות שמות באים
זה אחר זה על זה המין מן החכמות מפני שהוא בהנגלה ומלמדה ומשמשת לשני
המינים האחרים ויכבד עשייתו מן האחד לחבירו׳

אות המם

מגסטי׳ שם לספר שהוא   עקר ישראל לחכמת התכונה חברו בטלמיוס
בטלמיוס אומרים שהוא תלמי׳   מדבר׳ שם תואר ממדרגה רוצה בו כך

שישבו במדינה או במקום שיקבצו עם אחרים מבני המדינה לא שיעמדו לבדם ב
מדבריות או ביער שידמו לו לבהמות· מהות יש דבר גזור ממה שהיא מלה
שנשאלה על אמתת הדבר כלומר ישותו כי על דרך משל אחד שירצה לדעת אמתת
הדרך ישאל מה הוא כלומר מה אמתת מציאותו וזה מהותו· מופת גזור מ
לשוננו ידוע כענין אות או ראיה ונתן אליך אות או מופת ואולם בעבר
שהראיה על הדבר שהוא מענין ראיה חזקה שאין ספק באמתתה וראיה למטה
ממנה באמתתה ויאמרו הראיה החזקה שאין ספק באמתתה בשם מופת והאחרת
בשם כוללת ראיה ופעמים יקראו המין השני מופת על דרך ההעברה והרחבה
בלשון ובתחלה כתבתי במקום ראיה מופת ואחר כן הקנתים כלם· מין שם
משותף יאמר על המין אשר תחת הסוג והוא לשון משנה כמו שזכרנו במלת
איכות ויאמר בענין כח יאמר מזה המין כענין מזה הכח ובערבי נוע· וירדה לי
שמלת מין נאמרה בלשוננו על המין האמתי ועל הכח ימצא זה בדברי רז"ל ובדברי
האחרונים מן המחברים עד שיאמרו האדם על מינים רבים מקום על כחות רבים
ואע קראתי הכח חלק מין אמרתי מין וכבר זכרתיו במלת חלק מין· מיני ההנעה
שלש ארסטו ארבעה· תנועה במאמר העצם ונקראת צמיחה והתך ותנועה
במאמר האיכות והיא ההשתנות ותנועה במאמר האנה והיא תנועת ההעתקה
אלו המדמות מפורשות במלת איכות· מלאכותי הדבר גזור ממלאכה
להורות שאינו ממעשה הטבע רק מלאכת האדם· נמנע שם
לדבר שאי אפשר היותו כלל עקר כן הוא בלשון ערב והוא הפך ה מחויב
במשמעו במות האלה במלת אפשר· מעתזלה שם כת הפילוסופים הקדמונים·
מרכז מלה ערבית העתקתה אל לשוננו לערבע אליה והוא שם
לנקודה האמצעית שבתוך שטח העגולה אשר כל הקוים היוצאים ממנה אל זה
חלק שיהיה כן הקו הכוכב בעגולה כלם שוים ועגולה גביר עגנה בבת העין·
משורש שם גזור ממאמר ימשש השר ועג ופעמ נגעה גוף בגוף או קו או שטח
בענין שלא יתערבו כלל ולא יפסיק האחד את חבירו ולא יהיה ריוח בין שני
המתמששים דבר עד שיהיה ביניהם שום גוף אויר או זולתו· משאים שם כת מן
הפילוסופים והוא כת הנמשכת אחר דעת ארסטו ואחרי למודו· וארסטו
למודו· וארסטו עצמו ראש למשאים וקר משאים הולכים כי היו לומדין והם הולכים
חוץ למדינה לא יושבים כדי שיתעמלו בהליכה לשמירת הבריאות·

אות הנון

נאמר הגדר ודע כי ההקש חמשה מינין חבר בכל אחד מהם ארסטו
ספר אחד· שם הראשון ההיקש המופתי והוא שהמבקש שהקדמותיו
שיהיו אמתיות ודא שמו ספר המופת· והשני ההיקש הנצוחי והוא שהמבקש מ

שהקדמותיו שיהיו מפורסמות קראו ספר מחלוקת הנצוחי · והשלישי ההקש ההגדי
או הספורי והם שהקדמותיו מספיקות כלומר שיספיק להמון האמתם עד שיאמינו
בהם והם למטה מן המפורסמות כל שכן מן המופתיות וקראוהו ספר ההגדה והספור
ובזה המין מן המאמרים ומן ההקשים דורשים על בני אדם לזרוז לעשות או להרחיקם
מעשות דבר או לקבוע בלבותם אהבת דבר להתקרב אליו או שנאת הדבר להתרחק
ממנו · והמאמר שהוא מזה המין יקרא מאמר הגדי או ספורי כמו שנקרא מאמר
המין הראשון מאמר מופתי ומאמר המין השני מאמר נצוחי · והרביעי ההקש
השירי והוא שהקדמותיו הקדמות מביאות דמיון בלב שומעיהם יקרבם הדמיון ההוא
לאהוב דבר או לשנוא דבר אעפ שהם יודעים שאין אמת במאמרים ההם יקראו ספר
השיר · והחמישי ההקש המטעה והוא שני מינים · המין האחד שהקדמותיו
הטעאות ידמו בעליהם אמתיות וכשיעיין בהם המשכיל היטב ימצאם שקר או שאין
או אחד מהם · והמין השני שיהיו ההקדמות אמתיות אך אין חבורם חבור מוליד
תולדה וידמה כי כן ובזה יטעה מי שלא ייטב העיון ומי שידע בקי בתנאי ההקש כלם
קראוהו ספר הטעאה ובערבי אלספסטה ובלשון סופיסטיקא ואריסטו הקדים לחבר
לפני כל אלה ספר ההקש הכולל לכל אלו הודיע בו תנאי ההקש וסגולותיו בכלל ·

הנחה כענין הנעה וכן הנחות הכוכבים וקצתם יהיה כענין שמים וכן כל הגזור
מהם · וכן שם מונח שם מושם · נטיית הגלגל היא הנטה נמצאת
בכוכבי לכת כאילו הוא נוטה מדרך הטבע · נפש צומחת היא הכח הנמצאת
בצמחים בה יתהוה צמיחתו ושמירתו כי יש בנפש הצומחת כחות ישמרו הין
המרה שאפשר · נפש חיונית או נפש חיה · שם לכח הנמצא בבעלי חיים שבו
יהיה ההרגשה וה הנעה ואין ספק שכל נפש חיה צומחת · נפש מדברת
או משכלת · שם לנפש שיש בו כח להשכיל ולדעת בו ידיעות לא מצד החושים
ואין ספק שנפש האדם היא חיה והיא צומחת כי שלשת הכחות האלה בה כח הצמיחה
והגדול וכח ההרגשה וההנעה וכח השכלי · ועל כן יקראום הרופאים שלש נפשות ועל
על הכח שבה יקראוהו נפש ויגזרוהו בפעולתו עד שיקראו זה הכח שבה להשכיל נפש ו
משכלת וכן השאר · והפילוסופים יקראום חלקי הנפש על דרך ההרחבה במאמר והאחת
כל חלק מפעולתו עד שקראו כח השכלי חלק השכלי · ועל דרך האמת חייב לא מעלה
חלקיות לכח אחד · נצח ונצחיות ישמר לאין תכלה עקרה נצח · מתכת שם
יתוע למה שיקבל ההתך · כמו מן המתכיים · והרב זל שמהו כחבירו · יותר
מולו מן המוכן כי הכל שם מיוחד ומורכב מן השמות הבאים זה אחר זה וכבר
בארנוהו במלת מחייב ·

אות הסמך

סבה ומסובב כלומר עלה ועלול · סגולות שם
חשובים מבע דרכים כענין מיוחדים · וכן נקראו · המקריים

סגולות ההבדל והשפע׳ כמין מהמינים סגולה ופגולה פירושו כמלת איכות׳
שירוש — שהן סגולות פירוש׳ ושיעם ההבדל וההשתוות הם
מקריים עצמיים לפי׳ חכמי המחברת וכח הם עולים שהאדם נבדל מכחת והחמור
שהם חמור לא ישנו להם כי שינוה שנהם עד תמם ולא הקטן שבהם מהגדול עד
התיו׳ וכן וכו׳ הם משתנים והקיים שהם אחר ומוד שנהם כי אחד מן הקטן מוכר
על הגדול עד תמם ולכל כין מאלו הענינים סגולה הם אשר קראנם סגולת ההבדל ׳
והשתוות׳ סוג פירושו כמלת מין׳ שכל עם נישקה למינים וכבם
ארוך כאורם ירקנית מכתב לפי שלא ירע מהיה השכל ואחלקו ושכל
ירעה מעלי שנוית בריכ זה אחר זה על כל המינכ ההם׳ שכל מעשה השכל ׳
שם מינים כראשונם של עבד נבדל מן החמר כשם יה׳ יכ מלאכים ושכל כ
ראמר׳ וזה הסוג כמו מינם׳ השכל אשר בגלגלים וככוכבים כמו שהתבאר בהם שהם
משכילים וכמו שזכר הרב ז״ל בפרק ד׳ מן החלק השני׳ והשכל הנקרא בארם יהיה ה
נקרא שכל מעשי להבדילו משאר המינים לקחיות שאין ספק שהשגתו למטה מהשגת
שכל הגעות העליונה כל שכן מהשגת הנבדלים והראשון נקרא שכל אלהי׳
מושכלות הוא כל מה שיודע בשכל כלומר הוי כלא למוד׳ מושכלות ראשונות׳
כל מה שידעתי האדם כלא למוד ואינו צריך בריעת ׳
לאיות׳ שכל נבדל ושכל נפרד׳ שמות נרדפים זה אחר זה לשם יה׳ ולמלאכים ורוח
נקיה נפרד ונבדל מן החומר ונבדל גם כן׳ השכל הפועל הרסטו ורוח
פילוסופים אומו שהנדים הבריח השוי שדי ראשר מכלה׳ שכל מכלמרי השכלים
הנבדלים שהם סבה מציאות הגלגלים וסבות הטבע והשכל ההוא הוא עתן הצורות
בנמצאות בשפלות׳ דומים מאמין שהוא עתן צורת כל הנמצאות השפלות מצמח ובעל
חיים ואדם וארסטו מאמין שאין צורך אלא רק בצת צורת האדם מפני שהיא עצל ... ׳
ואמר כמוכו של האדם בכח שהוא צורתו מן הכח אל הפועל׳ ונראה לי שהוא שאמר
הרב ז״ל עליו כחבורו שעשו אישים ונראה שקראוהו הפילוסופים פועל וחכמים ז״ל אישים
בעבור שהוא עתן צורת כל הפרטים כפי נפש לפי אחת הדעות או צורת אישי כני אדם
לפי הדעת השנית׳ ואינו ירע דעה מאדי הרב השם ההוא ונראה לי שמצאו בדברי ה
חכמים ז״ל בדברי המדרשות או כזולתם׳ השכל הנקנה והנאצל׳ קוראים עתי ה
מלות נקנה ונאצל להוספה כאור כמקום מלה אחת ערבית פילוסופית מורה על
השכל שקנה האדם מהשכיל כל הנמצאות שפלות ועליונות עד השם יה׳ כל נמצא ׳
ונמצא לפי מה שאפשר לו לדעת כו׳ ספיכות פירושו כמלת משוש׳ לא
ולא יסור׳ לא סר כך אי לא יסור מהיות כך שענם שתמיד היה ׳
כך ולא הכלה כמה שעבר׳ ולא יסור מהיות כך שענה שתמיד יהיה כך לעתיד כלא
הכלה׳
אות העין
העברה שם עגור ׳

מעבר ושמושם בו כזה המאמר בשני השמות · האחד על תנועה המדמיונים שכל מקרה
שבר ויתקשר שיחול בכל גשם כאשר המבחינו בדרך של מן החלק הראשון בהקדמה
עשרים ושתים והתנועה הזאת שער העברה ולהודיע העברה לדבר שיאמר בו לא יעשה
שלא כהקדמה כראוי או העביר הסבה הראשונה מן על דרך העברה אמו' כך או עשה כך ·
עגלה   עגור מעגל ככב שהוא עם לשמש שגל שבהם נקודה שכל הקוים היוצאים
יוצאים ממנה אל הקו הסובב משנח ההוא שוים והנקודה נקראת מרכז העגלה הנה
יתבררו לבאר כל אחד מהן ·   כל דעת   שמהו במקום לפי דעת מיוחד על דרך
כי לא ידעתי ימנע שלשון הערבי   כו על עשיתן וכן על · אחר כן הסבותי ·
והחלפתי במלה לפי מפני שהיא יחשה ושם על דרך מעט הם שזכרתי עד ראותם אותו
במקומן ואולי שאחר מהם שלא החלפתי על כן הודעתי שעם ·   כל מה שהוא כן
היה בלשון הערבי בענין לפי מה שהוא והוא רגיל בלשוב מאד   ויען
ידע שהעתקתי במלה כאשר מצאתיו · אחר כן מצאתי את לפי שאלו נמצא זה הענין
בלשונו והחלפתי כפי מה שהוא לפי מה שהוא כתוב מלה עליו והחלק מלה על מלה
לפי ואולי שאחר מהם על כן וכראה שנים ויתקנו הראה וכבר השואתי על זה כפתיחת
זה הספר ·   נעלה   והנבחר ממנו שמהן במקומות מעט שהלך והנמנה ממנו ש
היו הרגש   והנה החלפתיו רבם לצורת שהלך מפני שהוא יותר רגיל בלשון
לצורה המשנה והתלמוד ·   שכנים   להיות · רומז אל הגלגלים והכוכבים ומקדים
וכן אמר השמים שמים לה' ·   כנס   פירשתיו במלת אומה וכנוי ממנו
כנעם ומשכים אחר הפילוסופים שבט   המלה שהשתקעה אל מלה עמם ·   כנס
עדי פירשתיו במלת חלק ·   ערך   ידוע ענינו ושמותיו המשתמשים עם מלה יחס
שמלת ... זה אחר זה ואינו   ערך עשרה אל שלשים כערך שלשים אל השעם · וכן
ידמה יחס עשרה אל שלשים כיחס שלשים אל השעה ·   העתיק   מלה משותפת אל
העתק גוף ממקום המעתיק הרים ויעתק משם ואל העתקה   לשון אל לשון הרבה
לשון אשר העתקו אנשי יהודה ששמעו העתיקים מפי אומרים אל הכבר שכתבם שם וכן
קוראים הערב דברי הקבלה דברי העתקה מזה הענין ואף עזרתי ממנו לשון נפעל בשני
השמות ידעם שעברית בלשוננו הכנן הקל שהיה אפשר לעמוד במקומו בכל נראה לי
שיהיה הוא מכון אמרי שעתק אליו מרוחהם מאמרי שהן אליו מרוחתם   עתה
היה בלשוננו שם לזמן השומר שהוא ... לפי הרעה ההמון בין הזמן
העובר והזמן העתיד וכן הוא לפי חכמי הלשון המדקדקים ואולם לפי האמת בעצמו
אין רק שני זמנים עבר ועתיד כי לא ימצא וגב לא ידמה חלק מזמן שלא עבר או שאינו
עתיד לפי שאחר שהזמן כמה מתדבק אשר כבר בארנו ענינו במלת אוכות כשידמתו
הדבר מה שעבר ממנו או מה שעתיד לבא יהיה סוף כמה שעבר ממנו הוא תחלה כמה
שעתיד לבא כאשר הנקודה שעליה יחלק הקו הוא סוף לאחד החלקים וראש לחלק

האחד והדבר ההוא המדומה שיחסו אל הזמן המחולק כדמיון כיחס הנקודה המדמ׳
אל הקו המחולק יקראוהו הפילוסופים עתה׳ סוף דבר יחס העתה אל הזמן יחס ה
נקודה אל הקו ושניהם הם בכלל דעתם כי הזמן והקו מכלל מין אחד מן הכמה כאשר ז
כרנו במלת איכות ועשו משל הפילוסופים עתה ונמשכתי בכל אחריהם׳

אות הפא

פילוסופות מלה יונית ענינה אהבת חכמה וכינוי הנגזר מן
פילוסוף ונופל בלשונם פילוסוף אולי היתה שגיאה׳ והמעתיקים וה
מחברים מבני עמנו העתיקוה בלשונה אל ספריהם׳ והפילוסופים כנו מלה בלשון ז
הערבי ושאלנו כן׳ נפסד הוא האחד מה שנפסד צורתו והאבד בהשתנות
החומר העשוי עד שיקבל צורה אחרת זהו ענין כל נפסד והיה מדבר
כי יפסד גם כן אל דבר וזהו ענין כל נפסד לפי דעת ארסטו׳ שאין אפשר נפסד אל
האפס גמור ולא היה מהאפס גמור׳ ואולם אצל המאמינים חדוש העולם מהאפס
גמור והפסדו אל האפס גמור יהיה הנפסד שני מינים נפסד אל דבר ונפסד ללא
דבר׳ אך המאמינים חדושו שם כנגדו כמו שנראה שהיה אמונת הרב ז״ל׳ גבי
העיר שכן היה אמונת שלמה ואמונת דוד אין אולם אך מין אחד מנפסד כדעת
ארסטו׳ פועל הוא שם לעושה דבר שנוי כאחד אי זה שנוי שיהיה ממיני
השנויים׳ והמתפעל שם למקבל השנוי והפעולות האחר לשנוי הנקרא
כמפעל כענין אלין׳ דבר בפועל הוא הדבר שיצא לידי מעשה
וכבר באורנוהו במלת כח׳ פרוש ידוע בלשוננו ואולם ז
עשוהו בהעתקה הזאת במקום מלה שענינה כאור כדבר שלא כפשוטו
לא מצאתי בלשוננו מלה אחרת לענין הזה ואולם הונחה בלשוננו משותפת אל
פירוש שהוא שלא כפשוטו שלדבר המפורש ולפירוש שהוא כפשוטו וכענין מורה
ענין כנגד אמרנו יפורש כענין יאמר גם כן מה שלא יצא מפשוטו פשוט ז
ענינו שאינו מורכב מדברים רבים אך הוא דבר אחד והשם ממנו ז
פשיטות׳ ופשט מורה כאורנוה במלת לבש׳ פרדס הוא האיר לענינֵי
הקטנים אשר קראום החכמים הקדומים החלקי׳ אשר לא יחלקו
ידמה ענינם פרדס ונראה שקראום כן ענינם שהוא כפני עצמו בעבור שדמיונם כל
חלק מהחלקים ההם שלא יתערב במורכב המתהוה ממנו עם זולתו אך כל אחד
ישאר כפני עצמו כאשר היה׳ וכבר פרשוהו כאות החית במלת חלק׳

אות הצדי

צאבה כוללים העולם קודם מתן תורה ועד
היום נשארו מהם בקצות הישוב ההרים והתוך׳ צורה מלה אחר
משותפת כאחר הרב משותפת שני מינים׳ האחד צורת האברים הנראית ז

באישים וכוונתו בה כן הצורה המלאכותית · והשני צורה האמתית אשר לא תושג
בחוש והיא אשר בה מציאות בעל הצורה בה יבדלו מין ממין ששניהם תחת סוג א
אחד כנפש המשכלת באדם והנפש השירית בשיר ויש שלא נרצה הדבר הצורי
אשר הוא צורת השיר האמתית נרצה באמת שבו ענין כזה בלא ספק · ואחרשנו שתוכה
לענין אחר והוא היותה כענין הכונה אי דרך אמרנו צורה מצורת הנבואה במקום
תכונה מתכונות הנבואה וכבר עשיתי האחד על האחר לביאור גמשכתי בזה אחר
לשון הערבי שקראו גם כן צורה · צורה טבעית וצורה מינית שמות
באים זה אחר זה לצורה האמתית הנזכרת · צורה מלאכותית ·
שם לצורה שעשו האומנים במה שעשו והיא בלשון תאר כאשר כנו ה
מלך · ציור שם נגזר מצורה אמתית ארשתו לידיעת הדבר בצורתו
האמתית · והוא פועל הכח השכלי שבנפש האדם כמו שהדמיון פועל
הכח המדמה וכן עשה הערבי גזר שם לזה הענין מצורה ובנה ממנו בבנין ודע
גמשכתי בכל אחרין ועשיתי מצייר יצייר מצויר וכיוצא בהם · צרוף הצט'
הצטרפות כענין חבור ולווי לשון התלמוד הכל מצרפין לחלה · מ) מצטרפי'
לכוסר · ומה שקוראין המדקדקים שם לווי הוא ענין שם מצורף · וכבר בארנו ה
גרמה לפילוסופים במלת הצטרפות ושני מצטרפים במלה אחרת ומנו ענינו ז
מצרף ומצטרף ·

אות הקוף

מקבל · רוצה בו מקבל המקרה · שמדבר בו או המקרים שמדבר בו
אי המקרים שמדבר בהם · הקדמה · בארנו ענינה במלת גזרה ·
קוים · מדברים וקוים שאינם מדברים · מלות בפי חכמי התשבורת
קוראים אנשי החכמה ההיא הקו שימצא לו קו שימדדהו כלו קו מדבר ר
כלומר ידבר בשיעורו והקו שלא ימצא לו קו שישעורהו כלו יקראוהו קו שאינו מ
מדבר · הקו השוה · שם לקו כוכב בעגולה גדולה עוברה על מרכז ז
העולם מחומה ממזרח למערב שומרת על עגלת אופק העולם על
זוית נצבה והקו ההוא הוא באמצע העולם תמיד חצי העולם לצד צפונו וח'
חצי לצד דרומו והיום והלילה שוים לכל השומרים האחוז מקום זה · ועל כן הוסיף
בו הרב המהלך באמצע העולם להוספת באור כי אין בלשון הפילוסופים ראין
הקו השוה או המשוה היום והוא הוסיף בלשונו המהלך באמצע העולם והוא ש
האחוז משני הקטבים שוה כלומר כי הקוטב הצפוני מהם אל אי זה מקום שיהיה
מן הקו ההוא כלם שוים · וענין האופק כבר ידעת · וזוית נצבה הוא שם לכל אחד
מזוית · שם קו ישר עומד על קו ישר ויעשה שתי הזויות משני צדדין שוות
ויקרא קו עומד על קו על זוית נצבה כשיתחדש כנגדו זוית כזאת ויקרא שטח ז

עומד על שטח על זוית נצבה כשיעמוד עליו בענין אשר כשיקויים מנקודה אחת מן
הקו המשוך לשני השטחים הוא מקיף חמורים עם יצא באחת השטחים ויעמד ב
עומד קו יצא בשטח האחר ויחדש זוית נצבה ולזה יאמרו הפילוסופים כי קו נצב
על קו או שטח נצב על שטח או קו נצב על שטח ידוע כמו שאמרו נצב על זוית
נצבה מלת נצב יורה על זה ויתבאר על זה מלת קטבים ועמוד הקו אחר זה במלת
קוטב· מקום כולל מקום מיוחד המבואר במלת איכות מקור הנבאר
במלת מרכז׳ קוטב מלה ערבי כי חכמי התכונה
הוא שם לנקודה מדומה בגלגל סובב על מרכז לא ישנה מקומה ולא
תסובב רק היא עומדת במקום אחד תמיד ואי אפשר מבלתי הספקה באור ידע
שהפילוסופים הסכימו שהגלגלים מתנועעים תנועה סבוב שיש כל מעין סבוב הבי
הוא בלתי מתנועע והדבר שהוא כן אצל הפילוסופים בערך אל הגלגלים הוא הארץ
ההיא בנקודת מרכז והיא עומדת תמיד במקום אחד ואחר שהוא כן יש בגלגל
המתנועע סביבה בלא ספק שתי נקודות שלא ישנו מקומם והדבר שיצטרך
לסבה זה ואשר שהוא כמושכל ראשון הוא שההוא כדור אחד ובהלכתי ב
דמיונך לשני ... החדש בלא ספק שלא ... השאלה ההיא גם כן לשני
חבורים ויקבע בשני מקומות חלוק השאלה שני מחטים משני ראשיתם החריך
יהחוך בקוטו שלמחט האחד כמעט ובקיפו שלמחט אחר כשמשך יחשב הכדור
סובב עליהם כהוכם וראה לא תשנה דרך כמחטים ההם המכר כל נקודה שעל
שטח הכדור תשנה מקומה בעת הסבוב והסיב גם כן ובהשלים הכדור הקיפו ז
עד שישובו כל חלקיו למקומם הראשון תהיה כל נקודה מעל שטח הכדור כבר
רשמה עגולה בשטח האויר הממשש לכדור או בשטח הכדור העליון רב ז
גדולה או קטנה לפי מקום הנקודה בערך אל הקטבים מלבד שתי הנקודות
ההם נקראים קטבים ומפני שתנועת הגלגלים היומית היא ממזרח למערב ור
אחרת ממערב למזרח יהיה הקוטב האחד לצד צפון והאחד לצד דרום ו
ואשר לצד דרום יקרא קוטב דרומי ואשר לצד צפון יקרא קוטב צפוני והשוכני
אחת הקו השוה אם שנראה שני הקטבים כל הלילה או יראה הקרוב להם מהר ו
ויאמרו השוכנים הקרובים אליו תמיד ויעלם מהם האחר כל הלילה והכוכבים הקרובים
לו ויאמרו השוכנים לצד צפון השלם נראה לנו הקוטב הצפוני כל הלילה ובכוכבי
ידיס כבמו והכוכב שנקרא הקוטב היא נקודה כי אם קרוב לו מאד הוא הכוכב ש
קוראים המלחים טרמונטנא לא יכוין כי שיעור מקום וכל הכוכבים זולתו ישנו ז
ממקומם גם הנראים לנו מהם כל הלילה והם הקרובים לו ישנו מקומם ויסובבו
בערך אליו רק יסבו סבוביו ועל כן זה הכוכב הוא מורה לפני הולכי הים בלילות
וכן משפט הקוטב הדרומי אל השוכנים לצד הדרומי קוטר מלה ערבית

הוא שם לקו ישר חולק העגולה לשני חצאין ואין ספק שהוא עובר על מרכזה
והוא הקו הישר שהוא אלכסון הקו המרובע כי כל מרובע הקו המוקף בעגולה
ממנו שהוא מרבע קוותיו כמרבע נקודות וכל קוו מצלעות המרובע הוא יתר
הקו הסובב בעגולה וכן כן אלכסונו שהוא קו יתר חוצה העגולה לחצאים כל זה
מבואר בחכמת התשבורת ׳ והמתחכם פירש אלכסון ששמו במקום קוטר קו נטה
מן הישר ושבר על רוחב העגול זו הרכבה וזולת זאת סבלותו כאמרו קו נוטה
מן היושר יהיה לו לומר קו יתר ורמזתי ז״ל לא קראו אלכסון רק בערך אל
המרובע וקראו אלכסון הקו הישר העובר במרבע מזוית אחת לזוית אחרת ׳ ו
בעבור חולק המרובע לשני משולשים שוי הצלעות שכל אחת משניהם אחת
מזויותיו נצבה והשתים ישר על השכבה כל אחת מהם נצבה ׳ ואולם בעגולה
אין שם שוה מיושר כלל ׳ ואמנם עובר על רוחב העגולה כל מקומות העגולה
שיעבור בהם קו הוא עובר על רחבה שאין לעגולה ארך ויהיה לו לומר עובר
על מרכז העגולה זו מה שיעמוד במקומו ׳ **קנין** קנינם ׳ עשייתו כהכר
אחד לשון הערבי שקוראים לטבע שבאדם לו חכמה או למלאכה או ;
למדה קנין וכבר עשית עליו לשון אחר טבע לבאור ׳ **מקרה** שוה על ׳
מקרה ׳ כבר באר במלת איכות שנן מקרה כשאין לו עמידה ואין
בעצם ׳ ועתה צריך לנו להודיע שיש מקרה שיחול בעצם בלא אמצעי כמו
שהוא יחול על הגוף המתדמים בכלו׳ שיחול בעצם ההוא מקרה אחר ויש ׳
מקרה שלא יתקשר חול בעצם עד שיחול לפני בעצם ההוא מקרה אחר כלומר
והמרוק בגופות הלוחות המצוחצחים שידעו חל בהם עד חל המראה בהם שאין
להם ולא מרוק אלא בגופות הבהירים שאין מראה להם הנה הלחות הוא מקרה
חל על מקרה וכן רבים מיוצא בו ׳ **קצר** ידוע ׳ ענינו קצר המעשה ׳ והככר
הקצרה ימי עלוביו ׳ ואינו חרשתו בו ׳ פועל הסבר ושמירתו במשקה וגו׳ ׳
ענין שמפעל לעשות בדבר כל הראוי לעשותם ויאמר קצר בענין אליו כי
ענין לא עשה ם כל הצורך ׳ וכן שמקצר בענין לידיעת שכל אדם להבין הדבר
אדרז׳ האדם מקצר סהם מתקצר יד שכלו להבין הדבר שכן הוא לשון ה׳
ערבי זה השרש בעצמו ויקראו האדם שהקצר יד שכלו להבין הדבר מקצר
בדבר ההוא ואינו עבשכת אחר הערבי בהעתקה ׳ ואחר כן ראיתי שיקשה על מעל׳
לשון הערבי עמו והעתקתי אותו כבאור הקצר יד השכל ויש מה הקצה׳ **יותרו** ׳
הצדים ׳ בענין התבאר ספקות׳ קשר במקום ספק ולדמיון שביניהם כי הדבר ה׳
קשור אין אדם רואה אותו ולא יידעו וחתר הקשר כמו ביאור הספק שהוא הודעת ׳
מה שלא היה נודע ׳ **אות הריש** **ראיה** ׳ התבאיה
במלת מופת ׳ **ראוי** ידוע ויושב במאמר הזה יש מלת ׳

מחייב והכרחי בשניות כמו ב' וה' אחר זה על ענין אחד ' וכבר בארנו במלת אפשר
בחיות אלף ' . רדף ידוע והשאיל להמשך אחר הדבר דרך ערך ודעה האמונה
נרשה ערפה כקש שילוב ורדפהו וממנו שמשה: קרבת המקומות והענין ש'
שהשיגוהו חכם במלת המשך ואולי שאמר מהם על כן הערוה עליו ' רוחניות ו
אין הכופרים מחשיבה שכחות הכוכבים יחולו בצלמים שהיו עושים ז
לשם הכוכבים וכהשרות שהיו טוענין לשמם והיו חושבים שהצלמים והאשרות
הם יודעים בעתידות על דרך עבודה יורכתו שיהם ' רקות המתמיינר
בענינים הפרדים מוכרחים להאמין שיש בעולם דוחק או רחקים ירמי
מכל נמצא כהם יתנשט מעצמם ההם בכונים להתחבר זה עם זה או להפרד
זה מזה שאין עצם אינם מתערב ונמזג בעצם וכלם ממין אחד הרחקים ההם
אינם אין דבר מהם אך רקים רקות מאד '

אות השין

תשבורת שם לחכמת המדות חדשוהו המחברים שהיו לפנינו
ועדיה שקראום כן בעבור שלשון הערבי קוראים חלקי המדות ז
שברים וכן חלקי המעיים שלא יהיה אחד שלם כשליש ורביע והם מיחסים אל
מלה השבורה אומרים השבוריות לשאלותיה או להקדמותיה וכיוצא בם '
השגחה שם משותף יאמר על עיון בני אדם כענין משגיח מן החלונות
ויאמר על יד ההשגחה כהשגחת השם בבריאים להמציאם ולהמציא
להם ערכם ולהעמידם ולשמרם בתורה שאפשר להם לעמוד אם ממכון שבתו
השגיח אל כל יושבי הארץ והרמיז כי שתי ההשגחות שהיה סבת העיתה על יד
ההשגחה כענם הוא שהאדם כשירצה לשמור הדבר ישים עינו עליו ואמר ז
וישגיח ויציץ מ על כן קרא ענין שמירת השם לבריאיו השגחה מרתו עליהם
ויאמר השגחה סתם על השגחת השם ' שלמות הראשון ושלמות
האחרון ' לאדם שתי שלמויות האחד שלמות לגוף והוא היות מזג
גופו בכלל ומזג כל אחד מאבריו בפרט על הטוב שאפשר להיות וזהו שלמותו
הראשון נקרא ראשון מפני שהוא צריך לאדם תחלה והוא הכנה לשני ' וזה
אחר הוא שלמות לנפש והוא השיגה והשכילה כל מה שאפשר לאדם לדעתו ז
מזה המציאות וזהו שלמותו האחרון להמציאו באחרונה מכל צד וזה האחרון ז
יקרא שלמות האדם סתם ' שוללות והענור ממנו מושאל מענין
ישלל שללה שהוא הרחקת השלל והסרתו מיד הבעלים על כן נקרא
המאמר שמרחיק דבר מדבר שולל או גזרה שוללת וזה יהיה במלת לא וכיוצא
בה ממלות ההרחקה כאמרך ראובן לא חכם ואמרך כשם יתברך לא גוף
כאילו הרחקת בגזרה הראשונה החכמה מראובן ובשנית הגוף מהשם ואמר

שוללות סתם במקום גזרות שוללות והשם ממנו יקרא שוללה ושוללות כשירך ז
כו״ ׳ שם השמות מינם רבים של ראשון לדבר כשור למין ממיני הבהמה
וכיוצא בה ארץ ושמים כל אחד מאלו הושם לו בהסכמה הלשון ההוא וזה השם
הכולל וכן בכל לשון ׳ יש אתה שמות מושאלים הולכה בלשון ההוא לנגיע
לענינות׳ ומזה המין הוא ראש ורגל לאיברים שהם שמותם כי
איברי בח׳ שם הוא כשימצא מלה אחת שם למינים שונים ולא יהיה אחד
מהמינים ראוי להקדים בשם ההוא יותר מן האחר ולא יותר נראה כי זה
השם ממנו יקרא השם ההוא משותף לכל כמלה עין בלשוננו שהוא משתתף
לעין שהיא כלי הראות ולעין המים ולמראית הגופה וכיוצא בו רבים וכשיהיה אחד
המינים ראוי להקדימו בשם ההוא ויהיה האחר שבו או ענינים שידמו לו לראשון
יקרא השם ההוא מושאל לאחר והוא שם ראשון לראשון כראש ורגל שכל אחד
מהם ראשון לאיברים הידועים מבח׳ וכל אחד מהם מושאל לראש המטה ולראש
כל דבר עלב ולרגל המטה ולרגל הכסא והתיבה הושאל זה השם להם בעבור ז
שדומה לרגל האדם בהיותו השפל כמיהו וסובל החלקים העליונים ממנו וכן ה
ראש הושאל לראש המטה ולראש כל דבר עלב להיותו עליונו ונעשה לרגליו ׳ ז
וראוי לומר שהם שמות ראשונים לאיברי בח׳ לא כהפך מפני שהם דברים טבעיים
קודמים בזמן ומעלה והושאלו מהם לדברים המלאכותיים שעשה האדם ׳וכן אם
הושאלו לדברים טבעיים אחרים פחותים מבח׳ או אין להם איברים חלוקים שראוי
להם עם שאדם יאמר ראש האילן או רגלו והאומר שהוא קודם בטבע אין לי
אילן איברים שיהיו צריך הרבה לשים שמות מיוחדים לחלקיו כמו שיש לאדם ׳ועוד
שהאדם הוא ששם השמות וראוי היה לו להקדים שמות איבריו ואיברי הדומים לו
לו כל בח׳ שהם עמו בחלוקה שהשמות חלק על בח׳ ולשרוע בח׳ והיה ראוי להקדים
שמות לאיברי בח׳ יותר הוא מהם ואחר כן הושאלו לזולתם מדברים טבעיים יש
הינם טבעיים לא שיהיה הדבר בהפך להם ׳ וכן נראה לי שימצא בכל מושאל ש
נמצא בחכים ספה ויעם עד שטרע מכר הטעם היה שהיא הושם שם הראשון
ולאחר הושאל מפני כמלת השגחה שהושאלה לשמירת השם לברואיו ׳ויאמר
יאמר אומר למה לא אמרת שהדבר היה בהפך שהיתה שם ראשון לשמירת השם
לברואיו והושאלה להבטה בח׳ והבטתי בשני התשובה על זה הוא שנאמר לו אם
היתה שם לשמירת השם לברואיו אי זה דבר נמצא בה שיתרמה כי הבטת בן ז
אדם בעיני והבטתו עד שיקרא בשם ההוא הלא אין שמירת השם בהבטה
הבטה ׳ ואולם עם היותה שם ראשון להבטת העין ונמצא שמירת האדם לאשר
ירצה לשמור מאד בהבטת העין והשגחתה תמיד לא יזוז עינו ממנו על כן הושאל
לשמירת השם לברואים וזה השם יקרא משותף עם הראשון מצד השאלה ׳

שם מסופק זה משותף גם כן ואולם שהוא יותר ספק כלומר שיהיה שם ראשון ׳
לאחד הדברים ויתקרא האחר הדבר בשם ההוא נראה לו ששני הדברים
הם ממין אחד בעלת תמונה שהוא שם ראשון לאחד הדברים שהוא תכלית המושגת כחושים
ויושב שם על צד הספק לאמות הדמיונות הנראית כדמיון כי נראה לו כי הושגה ׳ כ
חושים אמת והצורה לצד שני ׳ ואולם השלישי יהיה אחד והתמונה ב׳ יכנה אין אינו מכון כ
על כוונן רק על השאלה לדמיון נמצא כינוהם כי כשנאמר בתמונה האלהית שבה יגע
השכל להכיר בה מעל התמונה נקרא כל דבר שכשידעתו יגע הידוע להכיר כעל דבר ׳
ההוא התמונה על כן אם והצורה ׳ יכנה כלומר הגוע ממנו מה שלא ידעתי ויגעתי כמו ׳
שיידעם בעל התמונה האלהית בתמונתו ׳ ויאמר הרב ז״ל אם כשלמותם שהם על צד ׳
ספק ׳ שמות כאשר זה אחר זה ׳ כשיהיה לדבר אחד שני שמות או שלשה וקראו
שמות כאשר זה אחר זה לדבר ההוא כלחם ובער ויחס יכוח ושמע וחכה ואור
וכיוצא בהם ׳ וישנן אומרים כאשר זה אחר זה כלומר דבר שנקרא הדבר בשם האחד ׳
ונקרא גם כן בשם אחר כלו׳ שנתחדש שם שני בדבר ההוא עד שיאמר שבשביל השני
ההוא שני כדבר ההוא שני שמו ובכר החכמים להעתיק שמות הכוכבים שנקרא כאחד
הבה שקראו בשם האחר לטעם זה ׳ שער יאל הגבה ממנו כן הל׳ קן כבר הגבהה
בריאת הקה כבר המשער ואם נמצא כלשונו רק הקל כמו שער בקשו כן ׳
הוא מראת שערים ׳ ויש כתב ממנו כבר ׳ שעורים שיהיו במקומות מקום כל
שעורים שהתכלית שטעו כריות הכות מולת כעל שער ׳ שער כלומר
שם משיך על צד ההשתלשלות והספקן שער השמים אמר וזה שער ה׳ שכינה
כלומר המקום שראש הסלם נגע אליו שיורדים ועולים בו מלאכי אלהים ׳ ואחרים שהקף ׳
לעניני אחרים כדאי קבוץ מאמרים מדברים בענין אחד או ענינים קרובים להיות אחד
שער לדמיון שבעתם כמו שהשער יתאחד בו כל העיר לבוא ולצאת כן קבוץ הדברים
ההם יתאחדו בו השמות ההם כמו אמר והוא שער גדול וכן יאמרו על הדברים ההם ׳
מכה אחת שהם משער אחד תאמר משער הנבואה במקום מכת הנבואה בעבור
התאחדם בענין הנבואה ׳ והרב ז״ל השאילהו לדבר אחר עד שיאמר השער קראו כן ׳
הדברים שער להיותו אחד לכל המין ההוא ׳ שפע שם נגזר מאמרו שפעת
מים שפע ימים ׳ והראוי הרב ז״ל תרועה המקורית רמיה לאיכ שפעת רם ויקומו כת
השפעה משפיע להם עכה ׳ המשפיעין כסדר גבה ׳ ושפיעהן כמאמר הזה כם לענין
המשיבות השם לבחינת ים על צד חדשי אשר לא עובר לכן רעה מעל החידוש או על
צד היותו עולה יתם עולמם לכן רעה אמסנו על עני העצם מציאותם הוא שפע עיב
השם כי הוא סבת מציאותם ועמידתם וזה השפע הוא סבת המלאכים תחלה ׳ וכן יאמר
ששופע מן המלאכים מציאות וכן מן הגלגלים ׳ וכבר הודיענו הרב ז״ל המקום שנכתבי
בהודיענו שכן שפע השם יהיה אמרו כי עמך מקור חיים כלומר שפע המציאות כו ׳

הפעולות חיים והחיים מעולה. וגזרתו מזה הענין במשנה כמו ששנו רז"ל. השקע
מקומות. ויאמר פעמים ברעש הגדול כשיבקע האויר הנרעש מקום מן ה
הארץ כדי לצאת מן הבקע ההוא או כשתבא מי הים מבקע שיעשו בארץ הסמוכה
לו שישקיעו חלק מן המקום ההוא ויזכרו פעמים שיהיה במקום השקע עד או
ערים. והתהיה קריה בקצה הארץ פתיחת פי הארץ ויקרא השקע המקום הנשקע
בלשון הארץ אותו על דרך מליצת השיר.

אות התי"ו

תאר שם מיוחד לצורה המושגת בחושים טבעית או מלאכותית
ואפשר שהוא מושאל למלאכותה. תולדות ענין ידוע שהוא שם
נגזר מהורה. ויורו משפטיך והוא שם למצות דת תורתי ודת חקתי. ונראה
לי שכולל בהם בין מצות עשה ובין מצות לא תעשה שהמורה לאדם מה שיזהר
הוא גם כן הוראה מפני זה נקרא הספר הכולל שש מאות ושלש עשרה מצות
תורה שהוא כולל כל ההוראה. תולדות משגיות הם המצות שיש בהם מעשה
כסוכה ולולב ומצה. ואפשר שכולל גם מצות לא תעשה כשהם דומות
מעשות מעשה להוציא התורות שאין בהם מעשה כדמותה שהשם נמצא
ולא מחדש. ואפשר גם כן שדמותה אין לוה וזולתו הוא מזה הכת והוא מצות לא
יהיה לך אלהים אחרים על פני. תולדה התכלית כוללת תורה. תמונה
שם משתקה על יתר חרש. תנועה יומית שם ל
לתנועת הגלגל המקיף השלם כלו כיום אחד שהוא כד' שעות היא
תנועתו הראשונה התשוקה וכל הגלגלים אשר בתוכו יתנועעו בתנועתו היא
נמשכים אחר תנועתו והוא להם כשן הכרחית מי יכריחם להתנועע התנועה ההיא הפך
תנועתם שתנועתם הראשונה היא ממערב למזרח לפי מה שהונח בתנועת הנמצאות
עד היום גם אם תנועתם ממזרח למערב כמו שאמ' אחד מן האחרונים איש אשר איך
להם מן תהיה התנועה ההיא אשר לגלגל הראשון גורם להם להתנועע תנועה יותר
מהירה מתנועתם והתנועה ההיא המוכרחת כמו שמוכרחת שמתנועעים מהתנועה
יותר הגלגלים עם הגלגל העליון נקראת גם כן יומית שהיותה מוכרחת או כמוכרחת
לא ימנע ממנה זה השם. תנועה מקומית שם לתנועה גוף ממקום למקום
כי בעבור שהתנועה היא מינים ובמדרגות שונות הוצרך לייחד כל אחד
אחד מהמינים אל המאמר שהוא נבדלת בו. ובבר אמר הרב ז"ל בהקדמה מן הה
הקדמות שבראש החלק השני שעל התנועה הזאת המקומית יאמר שם התנועה
בייחוד כלומר שהוא המיוחד בזה השם ובאחרים נאמר על דרך כלל והיא הקרה
תנועה כתב והאחרים. צריך אליהם שיורכו אל המין שהוא בו על כל פנים כאמרך
תנועת השינוי או תנועת הצמיחה וההתוך או תנועת ההויה וההפסד. אך בתנועה

המקומית יאמר התנועה סתם לבד לא יצטרך לחשב אל המין מן המאמר אשר
תמיכה כי ולא יאמר בכל מקום התנועה מקומית
די התנועה הזאת אך תנועה סתם
יספיק ״

נשלם פירוש המלות זרות   תהלה לאל חי ״

מלות ההגיון
כי היב

אמר רבינו משה בן כבוד רבי מיימון ז"ל שאל שר אחד מבעלי החכמות התוריות ומאנשי הצחות והמליצה בלשון הערב לאיש שעיין במלאכת ההגיון שיבאר לו ענין שמות נזכרים הרבה במלאכת ההגיון ויבאר לו הכוונה באנשי המלאכה לפי מה שהסכימו עליו ושיכוין בזה לשון קצר מן המלות ולא ירבה לכפול הענינים כדי שלא יאריכו הדברים כי אין כונתו יגדיל כחו ללמוד המלאכה הזאת למה שיספר לו ממנה מן ההקדמות המונחות לפי שירצה ללמוד המלאכה הזאת אבל היתה כונתו ידיעת הכונות כאשר השאלתם אני זולתו · ועתה אתחיל במקצת מה שהסכימו ואומר ·

שער א' השם אשר יקראוהו מדקדקי הערב התחלה הוא אשר יקראוהו בעלי מלאכת ההגיון הנושא · ואשר יקראוהו המדקדק ספור ההתחלה הוא אשר יקראוהו בעלי מלאכת ההגיון נשוא בין שיהיה הספור שם או מלה או פועל או כלל כל זה יקרא נשוא ואין הבדל בין שיהיה הספור חיוב או שלילה · המשל בזה אמרנו ראובן עומד נאמר ראובן נושא ועומד נשוא וכן ראובן בלתי עומד נאמר אמרנו בזה ראובן נושא בלתי עומד נשוא וכן כאשר נאמר ראובן עמד או יעמוד נאמר אמרנו ראובן נושא עמד או יעמוד נשוא · וכן כאשר נאמר ראובן בבית ראובן נושא בבית נשוא וכן כאשר בא הספור כללו אם בשם או בפועל או מה שהתחבר מכל זה יקראוהו נשוא · ויקרא הדבור המורכב הספור והמסופר היה חיוב או שלילה ר"ל הנושא והנשוא יחד יקרא משפט ויקרא גם כן המאמר הפוסק · והמשפט יש לו גם כן ב' חלקים הנושא והנשוא והם ב' מלות המשפט רבות המשל בזה אמרנו ראובן העברי אשר היה עומד בבית שמעון הרג בנו לבן הארמי הנה אמנם נאמר זה המשפט נושאו ראובן העברי אשר היה עומד בבית שמעון ונשואו הרג בנו לבן הארמי והקש על זה · הנה כל השמות המפורשים בזה השער חמשה · והם הנושא והנשוא והמשפט והמאמר הפוסק ·

שער ב' כל משפט אם שתחייב בו דבר לדבר כאמרך ראובן חכם או שמעון עומד או תשלול בו דבר מדבר כאמרך ראובן אין חכם או לא עמד לשמעון · ואשר תחייב בו דבר לדבר יקראוהו המשפט המחייב · ואשר תשלול בו דבר מדבר יקראוהו המשפט השולל · וכאשר יהיה המשפט המחייב יחייב הנשוא

לכל נושא כאמרך כל אדם חי וזה נקראהו מחייב כללי ונקראהו ההקש הכללי
מחייב ופעמים יהיה המשפט המחייב יחייב הנשוא לקצת הנושא כאמרך קצת
אדם כותב וזה נקראהו מחייב חלקי ונקרא ההקש החלקי המחייב ופעמים יהיה
השולל שולל הנשוא מכל הנושא כאמרך אין אדם אחד אבן וזה נקראהו
שולל כללי ונקראהו הקש כללי שולל ופעמים יהיה השולל ישלול הנשוא
מקצת הנושא כאמרך אין כל האדם כותב או קצת האדם בלתי כותב או אין
קצת האדם כותב וזה נקראהו חלקי שולל ואין הבדל אצלנו באלו הלשונות
שלשה בשלילה החלקיית אבל אנחנו נבחר תמיד יהיה לשונו כשולל החלקי בלתי
כללי ונקרא אין כל הקש החלקי השולל ואלו ההקשים ארבעה כל וקצת ואין אחד
ואין כל ואלו המשפטים מאלו ההקשים ארבעה מחייב כללי ומחייב חלקי ושולל
כללי ושולל חלקי ואם לא יחובר בנושא המשפט הקש כאמרנו האדם כותב נקראהו
המשפט הסתמי אל שהוא כתוב ולא נגזר בהיקש ודינו אצלנו דין החלקי המ
מחייב היה או שולל כי אמרנו האדם כותב כאלו אמרנו קצת האדם כותב וכאשר
היה נושא המשפט איש נפרד כאמרנו ראובן חי ושמעון כותב ולוי חכם קראנו זה
המשפט הפרטי ודין אלו המשפטים עשה בהכרח אם מחייב כללי או שולל כללי או
מחייב חלקי או שולל חלקי או בכח וכאלו כח החלקי בחיוב ושלילה או אישי והיה גם
כן יהיה מחייב או שולל ואנחנו נקרא מה שיורה עליו המשפט מענין הכללות והאחוד
כמות המשפט ונקרא מה שיורה מענין החיוב והשלילות איכות המשפט דמיון זה
אמרנו כל אדם חי נאמר זה המשפט כמותו כללי ואיכותו החיוב וכאשר נאמר
קצת האדם בלתי כותב דמרנו זה המשפט כמותו חלקי ואיכותו השלילה· כלל
השמות המפורשים שנכנס בזה השער ארבעה עשר ואלו הם· המחייב· השולל· המחייב
הכללי· המחייב החלקי· השולל הכללי· השולל החלקי· הסתמי· הפרטי· ההקש
הכללי· השולל· ההקש החלקי השולל· ההקש הכללי המחייב· ההקש הכללי המחייב
כמות המשפט· איכות המשפט·

שער ג׳

כל משפט יהיה נושאו מלה והפעלה ומה שיתחבר עמה
נקראהו שניי היה חיוב או שלילה· דמיון זה אמרנו ראובן עמד
או אמרנו ראובן הרג את שמעון כל אלו נקראים המשפטים השניים בעבור שהם בלתי
צריכים אל דבר שלישי בין נשואים ונושאים אבל אם היה נשוא המשפט שם תנה נקרא
אותו שלישי וזה כי אמרנו ראובן עומד לא הורה המלה הזאת על קשר נשוא זה
המשפט בנושאו באי זה זמן היה אם ראובן זה הוא עומד כמה שעבר או שיהיה עומד
כמה שעתיד ואין הכרח מבלתי דבור שלישי יקשר הנשוא בנושא כמו שאמרנו
ראובן הוא עתה עומד או ראובן היה עומד או ראובן יהיה עומד שיהיה אצלנו בנשוא
בדבור זה או לא בנשא ולכן נקראהו השלישי ונקרא זה הדבור אשר יקשר הנשוא

בעשוי בזמן ידוע עבר או עתיד דבור המציאות יהיה היה או הווה או יהיה ושב ·
ונמצא יהיה שיגזור מהם כי הם יורו על מציאות הנשוא לנושא בזמן מיוחד או ז
יחובר במשפט מלת תורה על איכות מציאות נשואו לנושא כמו אמרנו אפשר
ונמנע ויסובל והכרח שיחויב והכרחי ומגונה ונאה וראוי וצריך ויפה שדומה להם
המשפטים יהיו אלה המלות והדומה להם במשפט השני או משפט שלישי ויקרא
נקרא אלו המלות הצדדין כאמרנו האדם אפשר שירכב ואמרנו כל אדם בהכרח
חי הנה נאמר כי בהכרח עד וכאמרנו ראובן צריך שיעמוד ראובן מגונה שיקלל
ראובן ראוי שילמוד ראובן יסובל שיעשה כך וכך כל אלו נקרא אותם צדדים ויקרא
נקרא הפעולה הדבור ונקרא הפעולות הדבורים · הנה כל השמות אשר הבאתי
בשער הזה חמשה ואלו הם · המשפט השני · המשפט השלישי · הצד · הדבור ·
דבור המציאות ·

שער ד׳

כל שני משפטים ששניהם אחד בענינו ואלה שהאחד מחייב
והאחר שולל הנה נקרא שני אלו המשפטים המתנגדים ·
ונקרא החיוב והשלילה המתנגד דמיון זה אמרנו ראובן חכם ראובן אינו חכם או ·
אמרנו האדם כותב האדם אינו כותב הנה שני אלו המשפטים נקראים המתנגדים
יען כל מה שדומה להם · ואולם אם היה ההתנגדות בין שני אלו המשפטים בעלי ·
ההיקפים הנה זה יש לו שם יחודו וזה כי שני אלו המשפטים המתנגדים אם חובר
עם כל אחד משניהם היקף כללי כאמרנו כל אדם חי ואין אדם אחד חי הנה שני
אלו המשפטים נקראים ההפכים וזה ההתנגדות נקרא ההפך · ואם חובר בכל אחד מ
תחת שניהם היקף חלקיי כאמרנו קצת האדם וקצת האדם אינו כותב הנה נקראהו התחת
המתהפכים ואם חובר באחד משניהם היקף כללי ובאחר היקף חלקיי הנה נקראים
המשפטים הסותרים וזה הענין נקרא סתירה · ואלו שני המינין המין האחד שיהיה
המשפט האחר מחייב כללי והאחר שולל חלקיי כאמרנו כל אדם חי אין כל אדם
חי הנה אלו הבנים כאחרים · והמין השני שיהיה האחד שולל כללי והאחר מחייב ·
חלקיי כאמרנו ולא אדם אחד משוקק קצת האדם משוקק · ושני אלו גם כן סותרים
יען הידוע כי כל מתחייב דבר לענין מה או שולל אותו ממנו לא יחסר הדבר
ההוא אשר החיובו או השלילה אותו מהיותו הכרחי אליו או אפשר לו או נמנע
אליו · דמיון זה אמרנו כל אדם חי הנה נקרא זה המשפט הכרחי ואם אמרנו כל
אדם משוקק נקרא זה המשפט נמנע ואם אמרנו קצת האדם כותב נקרא זה ·
המשפט אפשר ואשר נקרא ההכרחי והנמנע הכרח כי אמרנו נאמר האדם חי ז
בהכרח והאדם אינו עף בהכרח · וכאשר אמרנו שראובן דרך משל בהולך ראובן
זה כותב או ראובן זה אינו כותב אז נקרא זה המשפט אפשר באמת ואולם כאשר
אמרנו מעוררת הסופר דרך משל בעת מציאותו שורת הסופר הנה לא נקרא זה

המשפט האפשרי אבל נקראהו משפט מוחלט או משפט מציאה כי כל אפשר הוא
אפשר על הדמות בעתיד קודם שימצא מציאות אחד משני האפשריים אבל אחר
צאת מציאות מה שימצא הנה הסתלק אות האפשר כי ראובן העומד אשלט הוא
עומד ואין העמידה אז לו אפשר אבל ירמה הדבר המחויב בזה אז׳ הנה כלל ה
שמות אשר התבאר ענינם בשער הזה שלש עשרה שמות׳ ואלו הם׳ ההפכות׳
וההפך׳ והסותרה׳ והמתנגדים׳ והמתהפכים׳ והסותרים׳ ומה שתחת המתהפכים׳
המשפט המחויב׳ המשפט הנמנע׳ המשפט ההכרחי׳ המשפט המוחלט׳ ה
משפט האפשרי׳ משפט המציאות׳

שער ה׳

כל משפט שינה נשואו לנושאו ונושאו לנשואו אם עשאהו
נודע כמו שהיה קודם הוא הפוך המשפט או משפט
מהופך ואם לא ישמור הערך אבל ישוב נקרא זה הפך המשפט ונאמר זה המשפט
הפך׳ דמיון זה אמרנו ולא אדם אחד משפח והפכו ולא משפח אחד אדם׳ אבל
אמרנו כל אדם חי הנה אחזה אם האמר קצת החי אדם הוא זה הפך כי הוא אמת
לעולם אם נהפכהו כשנאמר כל חי אדם הנה זה יהיה הפך לא הפוך׳ הנה כל ה
שמות המפורשים בשער הזה ענינם ארבעה׳ ואלו הן׳ הפוך המשפט׳ הפך המשפט׳
משפט מהופך׳ משפט הפוך׳

שער ו׳

ידוע עם מעט התבוננות כי כל שני משפטים נבדלים לא
יתחייב מהם דבר אחד כלל כאמרנו דרך משל כל אדם חי וכל
דג חיה יכל שלג קר׳ וכן אם הגיעו המשפטים הנבדלים מה שהגיע לא יתחייב
מקבוצם דבר אחד ואם השתתפו במין אחד מן השתוף עד שיתחייב מהם אחד
משפט אחר הנה הרכבה אותם שני המשפטים אז יקרא ההקש וכל אחד משני
המשפטים אז יקרא הקדמה והמשפט השלישי המתחייב מחבור אותם שני ה
הקדמות יקרא התולדה ויקרא גם כן הדריקה׳ דמיון זה אמרנו כל אדם חי וכל
חי מרגיש המתחייב מזה החבור מהכרח הוא כל אדם מרגיש וזאת היא התולדה
ולעולם אם התבונן זה אשר המשלנו בו תמצא חלקי המשפט שלשה חלקים כי כל
משפט שני חלקים כמו שביארנו נושא ונשוא והנה נפל השתוף בין שני המשפטים
בחלק אחד הנה הם שלשה חלקים החלק המשותף לשני המשפטים ונקראהו
הגבול האמצעי והשני חלקים הנבדלים ונקראם הקצוות וחבור שניהם התולדה
וההכוון גם כן חלקי התולדה כי הנשוא בתולדה הוא אשר יקרא מן ההקש הקצה
הראשון והגדול והיתה ההקדמה מן ההקש אשר בו הקצה הראשון תקרא ה
הקדמה הגדולה ונושא התולדה הוא אשר יקרא מן ההקש הקצה האחרון והו
קטון׳ וההקדמה מן ההקש אשר בה הקצה ההוא הקטון היא אשר נקראת

ההקדמה הקטנה · שלם מן המאמר · המשל בזה שנאמר ג׳ הוא ב׳
וכ׳ הוא א׳ · ויתחייב מזה שיהיה א׳ בג׳ או ג׳ הוא א׳ וכ׳ ואינו א׳ נקרא שם הראש
בהקדמה האחת. שהוא ג׳ הקצה הקטן ונשוא הראשים בהקדמה השנית שהוא א׳
הקצה הגדול והגבול המשותף ביניהם שהוא ב׳ הגבול האמצעי ונקראת ההקדמה
שבה הקצה הקטן הקטנה ואשר בה הקצה הגדול והגדולה · עד כאן שלם
מן הספר · ונחזור אל משלנו · כדי שנוסיף לשמות ביאור · והנה ההקש אשר
המשלנו הוא כל אדם חי וכל חי מרגיש ותולדה זה ההקש כל אדם מרגיש הנה
חלקי זה ההקש שלשה הדרכ והחי המרגיש והגבול האמצעי ממנו הוא החי וה
קצות הוא האדם והמרגיש והקצה הקטן והאחרון הוא האדם והקצה הגדול
והראשון הוא המרגיש וההקדמה הקטנה הוא אמרנו כל אדם חי וההקדמה הגדולה
הוא אמרנו וכל חי מרגיש · הנה כבר התבאר שנו אלה השמות והם גדולי השמות
אשר ראוי שיעתב במלאכת ההגיון · הנה כל השמות אשר התבאר שנים בשער
הזה אחד עשר שמות ואלו הן · ההקש · ההקדמה · התולדה · הדרכ׳ · הגבול
האמצעי · הקצה הראשון · הקצה הגדול · הקצה האחרון · הקצה הקטן · הה
הקדמה הגדולה · וההקדמה הקטנה ״

שער ז׳

ובמה שהקדמנו ובאר השתוף הנופל בין שתי ההקדמות
יהיה באחד משלשה דרכים אם שיהיה הגבול האמצעי
נשוא לאחת משתי ההקדמות ונושא באחרת כמו שהמשלנו באמרנו כל אדם חי ו
וכל חי מרגיש וכל מה שיתחבר מזה הדרך מן החבור נקראהו התמונה הראשונה
מן ההקש ואם שיהיה הגבול האמצעי נשוא בשתי ההקדמות יחד כאמרנו כל אדם
חי ואין אבן אחד חי וכל מה שיתרכב בזאת ההרכבה נקראהו התמונה השנית מ
מתמונות ההקש ואם שיהיה הגבול האמצעי נושא בשתי ההקדמות יחד כאמרנו
כל חי מרגיש קצת החי לבן וכל מה שיתרכב בזאת ההרכבה נקראהו התמונה
השלישית מתמונות ההקש הנה יהיו תמונות ההקש שלש · ודע כי אין כל שני
משפטים השתתפו בגבול אמצעי על אחת מאלו השלשה דרכים יהיה ההרכבה
ההיא הקש בלא ספק אבל אשר ישפטהו החלוקה כי בכל תמונה יש לה חבור
ויהיה כללם בשלש התמונות מאה ושמנה חבורים ואשר הם הקשים באמת
ויולידו אלו החבורים ארבעה עשר חבורים וכל חבור מהם יקרא מין מהם ארבעה
מינים בתמונה הראשונה וארבעה בתמונה השנית וששה בתמונה השלישית
וכבר כתבו אותם עד שתאמר דרך משל זה ההקש הוא המין הרביעי מן התמונה
הראשונה וזה ההקש הוא המין השלישי מן התמונה השנית וזה ההקש הוא המין ה
החמישי מן התמונה השלישית · ביאור שלם מן המאמר · התמונה הרא

הראשונה צריך שתהיה הקטנה מחיבת והגדולה כוללת׳ השנית משותפת לה בכמות
ונבדלת ממנה באיכות וזה בהקדמות ובתולדה וידוע בשתוף בכמות בהקדמות שישמור
סדר הכוללת ר״ל שתהיה כל כל פעם הגדולה כמו הראשונה וידוע בתולדה שתוליד גם כן
כוללת כמו הראשונה ע׳ מה שדין כן בתמונה השלישית׳ וידוע בהבדל באיכות כי השנית
הפכה על הראשונה בהקדמות שהיא צריכה מחיבה בקטנה וכזה בעצמו החסר ממנה
שלא תוליד מחיבת׳ השלישית משותפת לראשונה באיכות ונבדלת ממנה בכמות וזה
גם כן בהקדמות ובתולדות וידוע בשתוף האיכות בהקדמות שהשלישית תשמור סדר ה
מחיבת ר״ל שתהיה על כל פעם בקטנה כמו בתמונה הראשונה וידוע בתולדה שתוליד גם
כן מחיבת פי׳ מה שדין כן בתמונה השנית׳ וידוע בהבדל בכמות כי השלישית הפכה על
הראשונה שלא יצטרך לכוללת הגדולה וכן בעצמו החסר ממנה שלא תוליד כוללת׳ וזה
שנית והשלישית הפכיות בכמות ובאיכות וידוע כזה כי השנית תשמור סדר הכוללת
ולא תשמור סדר המחיבה ותוליד כוללת ולא תוליד מחיבת׳ והשלישית בהפך זו כי היא
שומרת סדר המחיבת ולא תשמור סדר הכוללת ותוליד המחיבה ולא תוליד הכוללת׳
ובכלל שהשנית לא תשמור סדר חיוב ולא תולידהו והשלישית לא תשמור סדר כלל ולא
תולידהו״

יכל מה שהיה זולת אלו הארבעה עשר מינים מן החבורים אלא הארבעה והשלשה הנזכרים
הנשארים אינם הקשים כי הם לא יחייבו דבר אחר בהכרח ואמנם הראיה על מציאות אלו
החבורים וקיום אלו המינים ואשר הם אלף גדול במלאכה ההגיון ואין זה מקום הזכירה
ואלו הארבעה עשר מינים ממיני ההקשים יקראו ההקשים המשואיים ואולם ההקשים
התנאיים הנה הם שני מינים תנאי מורכב ותנאי נחלק או נפרד וההקש התנאיי המורכב
כאמרנו אם היתה השמש עולה הנה עתה יום ואחר עתה ונאמר אבל השמש עולה
יתחייב שיהיה עתה יום וכל הקש יחובר כן יקרא תנאיי מורכב · וההקש התנאיי הנחלק
כאמרנו זה המספר אם זוג ואם נפרד או נאמר אלו המים אם חמים ואם קרים ואם
פושרין · ואחר כן נתנה ונאמר מדמיון הראשון אבל הוא נפרד הנה יתחייב שלא יהיה
זוג או נתנה מהמשל השני ונאמר אבל אלו המים חמים הנה יתחייב שלא יהיו קרים ולא
פושרים וכל הקש יחובר כן יקרא הקש תנאיי נחלק · ומיני ההקשים התנאיים המולידים
חמשה מינים המורכב שני מינים והנחלק שלשה מינים · וראייה זה והמשל אינו
מקום זה המאמר · ולאמנם זאת המלאכה מן מיני ההקש יקראוהו הקש החלוף וזה
כי אנחנו כאשר רצינו לאמת משפט מה ובארנו בהקש אחר מן ההקשים המשואיים
והוליד לנו המשפט אשר רצינו לידע אמתתו הנה אנחנו נקרא אותו ההקש המופתי
הישר ואם אמתנו אותו המשפט בדרך אחר והוא שנניח סותר המשפט אשר נרצה
לידע אמתתו ונחבר ממנו הקש יהיה לנו מופתי ויוליד לנו שקר אז נדע כי שקר
אותו הסותר אשר הנחנו ונאמר כי אותו אשר הנחנו הראשון בלא ספק והוא המשפט
אשר נרצה לאמתו וזה ההקש אשר יביא לנו שקרות סותר המשפט אשר נרצה
לאמתו נקראהו הקש החלוף · ולנו מין אחר מן ההקש נקראהו הקש החיפוש והוא
שיהיה משפט מה נדע חלקיהם והתרמה כחיפוש קצת חלקיהם הנה נקח אותו
משפט כללי ונשימהו הקדמת הקש · ולנו הקש אחר נקראהו הקש הדמיון והוא
שימצא שני דברים מתדמים בענין מה ונמצא דין אחר כלהו נמצא באחד משני
הדברים ויהיה אחר מן הדברים הנה נדין אותו הדין על הדבר האחר · דמיונו שישאל
שואל אם השמים עשויה במלאכה ונאמר כן ראיה זה כי השמים גשם והיכל גשם
והיכל עשויה במלאכה השמים אם כן עשויה במלאכה הנה זהו ההקש ההמשלי
ואם נקח ראיה על הויות השמים עשויה במלאכה בשתתפם הגשמים אשר נתהוו כולם
או רובם ונמצאם עשוים במלאכה הנה נאמר הוא הדין לשמים הנה אנחנו נקראהו
הקש החיפוש · דמיונו שנאמר הגשם הוא כמו האויר והכסא והמטה ומה שדומה
להם והם עשוים במלאכה והשמים מכלל הגשם אם כן נעשים במלאכה וזהו הקש

האופק אלו הקשתות אחרים עקרים הקשתות הזמניות ואין פעם לזוכרם במה שיתבאר בארבע הנה כלל מה שכללהו זה השער מן הענינים שנים עשר שמות · ואלו הן · התנועה הראשונה מן האופק והתנועה השנית ממנו · והתנועה השלישית ממנו · מיני תנועות האופק · הקשתות המשווים · הקשתות התנאיים · התנאי המורכב · התנאי הנבדל · הקשת המשווה הישר · הקשת החלק · הקשת החיבוש הקשת הממשל ·

פרק ח

המשפטים אשר יודעו ולא יצטרך ראיה על אמתתם ארבעה מינים · המוחשים כידיעתנו כי זה שחור וזה מתוק וזה מר · וזה מושכל כידיעתנו כי הכל יותר גדול מן החלק וכי השנים מספר זוג · ושהדברים השוים לדבר אחד כשוה כולם שוים · והמפורסמים כדעתנו שגלוי הערוה מגונה וכי חסד המטיב לאחר נכבד נאה ומקובל · והמקובלות יהיו כל מה שיקובל מאחר נכבד או מרבים נבחרים כי אנחנו חכמים נבקש ראיה על היות האיש אשר יקובל ממנו נאמן כלל ולא נבקש ראיה על כל מאמר שיאמר דבר נסמך בו בקבלה ולא זולתו כי כבר התבאר אמתתו בכלל בכל מה שיסופר ממנו · ואולם המוחשים והמושכלים אין חלוקה בין העולם בחושים והאמונה וזולתו ממין האדם והנכבדים בהם האמת בהם · ואולם המפורסמים הנה יש בהם חלוק ויתרון כי יש משפטים נתפרסמו אצל אומה ולא נתפרסמו אצל אומה אחרת · וכל מה שיהיה הענין מפורסם אצל אומות רבות היה האמתות יותר חזק · וכן המקובלות פעמים יהיה המקובל אצל אומה וזולת המקובל אצל אחרת וכל מה שהושג בחוש שלם יהיה המגיע ממנו אמת בלא ספק · וכן המושכלות כולם הראשו' הראשונות והשניות האמתיות כל במושכלות השניות בהמצאות לו הנדסה והחשבון מהתכונה הנה זה כלו מושכל אמתי כי הוא יתבאר בהקדמות קרובות יכנס למושכלות הראשונות · וכן כל מה שהורידו בענין כשלשל הארסקמטיקא ושער דרך הענינים זה גם כן וכל מה שהושג לו אמתי וכל מה שהגיע ידיעתו באחד מאלו הדרכים האמתיים ראשי ההגיון יקראו אותם המשפטים המגיעים באחד מאלו השלשה דרכים אמתיים · ואחר זה ההצעה הנה כי כל ההקש הראשונה שתי הקדמותיו יחד אמתיות הנה אנחנו נקראהו ההיקש המופתי · ועשיית זה ההקשים וידיעת תנאיהם היא אשר נקראה מלאכת המופת · וכאשר תהיינה הקדמות ההיקש או אחת מהם מפורסמות נקראהו היקש הנצוח · ועשיית זה ההקשים וידיעת תנאיהם הוא מלאכת הנצוח · וכאשר היו הקדמות ההיקש או אחת מהן מקובלות נקראהו היקש ההלצה · ועשיית זו ההקשים וידיעת תנאיהם היא מלאכת ההלצה · וכבר יש אחר מן ההקשים יעשה בהם הטעאה ושקר יקראום אותם ההקשים אשר תהיינה הקדמותיהם או אחת מהם טועה ונעשה דמה או נעשה בה או שקר בה כמין ממיני ההקשים · ההקש המטעה ועשיית זה ההקשים וידיעת הדרכים אשר בהם יטעו ויטעה יקרא המלאכה המטעה · והנה ייחו

הדברים ויגע בדמיוני וחקוי לזולת הדברים · וכן כל הקש תהיה בו הקדמה לקוחה על
צד הדמיון והחקוי לזולת הדברים הנה אנחנו נקראהו ההקש השריי והמלאכה
אשר תעשה לו ההקשים ותודיע דרכי החקויים והמשלים אשר תעשה אותם תקרא
מלאכת השיר · ודע כי ההקשים המופתיים הנאמר אין פנים בזה המאמר לזכור אותם
אבל בכלל הנה ההקשים המופתיים לא יעשו ההמשל בשום פנים ולא החקירה כי
אם בהנגדיי · ואולם מלאכת הנצוח הנה תעשה חפוש מוחלט · ומלאכת ההלצה
תעשה הקש הדמיון · וכן תראה בהקשים כל ההקדמה והכתר אחרית לסבות ויקרא
אותו זה הענין הנעתרים · וכלל השמות אשר פירש ענינם בזה השער שבעה עשר
שמות · ואלו הן · המוחשים · המושכלות הראשונות · המושכלות השניות · המפורסמות
המקובלות · משפט אמתי · ההקש המופתי · מלאכת המופת · ההקש הנצוחי · מלאכת
הנצוח · ההקש ההלצי · מלאכת ההלצה · הקש המטעה · מלאכת ההטעאה · ההקש השריי ·
מלאכת השיר · הנסתר ·

שער ט

סבת הנמצאות ארבעה · החומר והצורה והפועל והתכלית ·
רמזן זה מן הענינים המלאכותיים · הכסא דרך משל חמרו העץ
ופועלו הנגר וצורתו הריבוע אם היה מרובע או השלוש אם היה משולש או העגול אם
היה עגול · ותכליתו הישיבה עליו · וכן הסכין דרך משל חמרו הברזל ופועלו הנפח וצורתו
האורך ומעט רחב וחדוד הקצוות · ותכליתו שיחתך בו · ואלה הארבעה סבות הם מבוארים
בדברים המלאכותיים כולם כי כל זמן יעדר הצורה אשר יעיר בחמר מעץ היה או ברזל
או נחשת או משנה או זכוכית כעבור מנה יכון אותה בכלי ההוא · וכן הוא הענין בנמצאות
הטבעיות ראוי שנבקש בהם לו הסבות בענינים וזולת כי אנחנו לא נקרא הבהמה והאדם
בענינים הטבעיים צורה אבל צורה בענינים הטבעיים הענין המעמיד לאותו המין המיוחד
בו אשר לו יכולת לחלקו מן הדבר ההוא מאישי אותו המין · רמזן זה האדם מן הענינים
הטבעיים חמרו הוא החיות וצורתו הוא הכח המדבר ותכליתו הוא השגתו המושכלות ·
ופועלו אשר נתן לו הצורה כל אותו הכח המדבר כי ענין הפועל אצלנו ממציא הצורות
בחמרים והוא האל ית׳ ויתע׳ לפי דעת הפילוסופים וזולת שהם יאמרו כי הוא הפועל הרחוק
ויבקשו לכל נמצא מחודש פועלו הקרוב כי לו הסבות הארבעה מהם קרובות ומהם
רחוקות · רמזן זה בפועל כי אד רב עלה מן הארץ והגיע אל האויר הנעה חרשה ורוחות
חזקות ועם משיבת אותו הרוח החזקה שברה גזע תמרה ונפל על כותל ושבר הכותל
ונפל מן הכותל ההוא בהתנענעו. אבן על זרוע ראובן ושברה הנה הפועל הקרוב המשבר
לזרוע הוא האבן והפועל הרחוק עליות האד והרוח והגזע התמרה הם פועלים גם כן
לשבר אחד מהם יותר קרוב מן האחר · רמזן זה בחמר הנה ראובן חמרו הקרוב איברי
גופו והחמר אשר הוא רחוק ממנו הלחות הד׳ אשר מהם נתהוו האיברים · וידוע כי שרש
כל גשם הוא צמחי האדמה והחמר אשר הוא רחוק מזה המים והאויר והאש והארץ

אשר מחוברים יהיו הצמחים ואלו הארבעה הם אשר נקראים היסודות והחומר אשר הוא ז
יותר רחוק מהיסודות הוא הדבר המשותף לאלו הארבעה אשר יחסו אליהן יחס ה
נחשת לכל מה שיעשה מן הנחשת או יחס הזהב לכל מה שיעשה מן הזהב כי התבאר
במופת כי אלה היסודות הארבעה ישתנו קצתם אל קצתם ויהיו קצתם מקצתם ואם
כן יש להם בלא ספק דבר משותף והוא חמרם וזה הדבר המשותף לאלו היסודות הארבעה
אשר שכליהו מהמרח הוא אשר נקרא אצלנו החומר הראשון ושמו בלשון יונים היולי׳
והפילוסופים יקראוהו ל׳ עונצר׳ ועל זה הסדר כשתכוון ימצא בצורה ובתכלית עד שיתבאר
התכלית הקרוב מן התכלית הרחוק וכן הצורה הראשונה והצורה האחרונה׳ וכל
השמות המתפרשים בזה השער עשרה׳ ואלו הם׳ החמר׳ הפועל׳ והצורה׳ והתכלית׳
הסבות הקרובות׳ הסבות הרחוקות׳ היסודות׳ החומר הראשון׳ ל׳ היולי׳ ל׳ עונצרי׳׳

שער י׳

הענין הכולל אשר יכלול מספר מאישים והוא מעמיד עצמות כל
אחד מהם נקראהו מין׳ והענין הכולל אשר יכלול שני המינים או י
יותר ויהיה מעמיד להם נקראהו סוג׳ והענין אשר בו יובדל המין מזולתו ויהיה אותו ה
ענין מעמיד לו נקראהו הבדל׳ וכל מה שימצא לכל אישי המין תמיד ולא יהיה ז
מעמיד לאותו המין נקראהו סגלה׳ והענין אשר ימצא לרוב המין ההוא או למיעוט
ממנו ולא יהיה מעמידו נקראהו מקרה׳ המשל זה אמרנו האדם או הסוס או העקרב
הנה כל אחד מאלו נקראהו מין וכל אחד מהם יכלול אישי המין ההוא כראובן ושמעון׳
מאישי האדם׳ ונקרא החי סוג להיותו כולל מספר מינים כאדם והסוס והעקרב וזולתו׳ ז
ונקרא הדבור הבדל לאדם כי יבדיל מין האדם ויבדילהו מזולתו׳ וזה הדבר ר״ל הכח אשר בו
ישיגו המושכלות הוא המעמיד לאנושות האדם׳ וכן ראוי שתחקור כל מין ומין עד שתדע
הבדלו המעמיד אותו׳ ונקרא הצחוק סגלה לאדם בעבור שימצא לכל אישיו תמיד ולא
למין אחר זולת מין האדם וכן רחב החזה והיותו נצב הקומה ורחב הצפרנים כל אחד
מאלו נקראהו סגלה לאדם בעבור שהוא לא ימצא כי אם למין האדם לבדו וימצא לכל
אישיו בטבע׳ וכן ימצא לכל חי כהסרת סגלה אחת או מספר סגלות׳ והענין הכולל אשר
שימצאהו כולל מן המין יותר מיוחדת מעט נקראהו מקרה כתנועת האדם הנה הוא י
יותר כוללת מן המין או השחרות כי היא יותר מיוחדת מעט כי אין כולל שחור שימצא
השחרות גם כן לזולת האדם והוא יותר כוללת מעט ונקרא השחרות והתנועה והח
שחמה להם מקרה׳ והמקרה שני מינים׳ מעט מקרה קיים בעצם בלתי נפרד ממנו
כשחרות לזפת והלובן לשלג והחום לאש׳ ומעט מקרה הוא נפרד כעמידה או הישיבה
לראובן או החום לברזל ולאבן׳ ומבואר כי כמו שהחי יכלול מיני ב״ח כלם כן הצומח י
יכלול מיני הצמחים כלם הנה גם הצומח סוג׳ וכן הדבר אשר יכלול הצמחים ובעלי ח
חיים והוא הגשם הנזון נקראהו סוג׳ וכמו שהגשם הנזון יכלול החי והצומח והוא סוג ו

כן הגשם הכללי נוצר יכלול השמים והכוכבים והיסודות והמקורות והוא גם כן סוג אחד
וכאשר תמצא הגשם במוחלט הנה הוא יכלול הכל ואין שם סוג יותר כולל ממנו ואמרנו
קראוהו גם כן העצם׳ ונקרא הגשם המוחלט הסוג העליון ונקרא האדם והסוס וה
עקרב והתמר והברזל והרומים להם המינים האחרונים בעבור כי אין תחת כל מין
מהם זולת אישי המין ונקרא החי סוג אמצעי או מין אמצעי כי הוא סוג בסמיכות
אל האדם והסוס והעקרב אשר תחתיו והוא מין בסמיכות אל הגשם הנזון אשר עליו
אשר יכללהו ויכלול הצמחים וכן הצמחים גם כן סוג אמצעי למה שתחתיו ומין
אמצעי למה שעליו ונקרא החי והצמח המינים החלקיים כי סוג הנזון יחלק לחי ול
צמח לא זולתו׳ ודע כי הסוגים העליונים לכל הנמצאות לפי מה שכבר הרגישו
עשרה סוגים והראשון הוא העצם׳ והשני הכמה׳ והשלישי האיך׳ והרביעי
המצטרף׳ והחמישי המתי׳ והששי האנה׳ והשביעי מצב׳ והשמיני לו׳ והתשיעי
שיפעל׳ והעשירי שיתפעל׳ ואלו העשרה סוגים האחד מהם והוא הראשון הוא עצם
והתשעה מקרים ולכל אחד מהם מינים אמצעיים ומינים אחרונים ואישים והבדלים
וסגולות ואלו העשרה סוגים העליונים הם אשר יקראו המאמרות וידיעת אלו המאמרות
וכל משיגיהם ורמיזת סוגיהם האמצעיים ומיניהם ואישיהם ממה שהיא ראוי כזה ה
מאמר אשר הניח בו והוא הספר הראשון מספרי ההגיון׳ והשני יכלול כל המושכלות
המורכבות והוא ספר המליצה׳ והספר השלישי הוא ספר ההקש וכבר קדם זכרון ענין
ספר ההקש והמופתי ומינו׳ ואלו השלשה ספרים הם ספרים כוללים למה שיבוא
אחריהם מן הספרים החמשה הנשארים׳ והראשון מן הספרים החמשה והוא הספר
הרביעי ספר המופת׳ והחמישי ספר הניצוח׳ והששי ספר ההליצה׳ והשביעי ספר הה
הטעאה׳ והשמיני ספר השיר׳ וכאשר עבר מנה אלו המינים כשנזכור סוג והבדל
קראוהו גדר׳ ואם כחברנוהו כסוג וסגולה מסגולותיו קראנו אותו רושם דמיון זה אמר
אמרנו בגדר האדם שהוא חי מדבר הנה החי סוג והדבר הבדלו׳ ופעמים יגדר
האדם גם כן שהוא חי מדבר מת ותהיה המות הוא ההבדל האחרון אשר יבדיל
בינו ובין המלאכים׳ ואם כשרשמנו שם האדם כשנאמר הוא חי רחב החזה או שנאמר
הוא חי נצב הקומה או הוא חי משחק הנה הנחנו עקרא לו רשמים׳ וכן פעמים עבור
השם ונעבירהו בסוגו ומקריו כאמרנו בביאור שם האדם הוא חי יכתוב או הוא חי
ימכור ויקנה והוא גם כן נקראהו רושם הנה כלל השמות אשר התבאר ענינם בשער
הזה שבעה עשר ואלו הם הסוג׳ המין׳ ההבדל׳ הסגולה׳ המקרה׳ המקרה
הקיים׳ המקרה הנפרד׳ הסוג העליון׳ המין האחרון׳ המינים האמצעיים׳ הסוגים
האמצעיים׳ הסוגים החלקיים׳ הסוגים העליונים׳ המאמרות׳ העצם׳ הרושם׳
הגדר׳ ונבאר העשרה מאמרות ואלו כאשרנו מהם זולת מאמר העצם כי ביאור
מה שנשאר קשה על המתחיל ויצריך הריכות מעבר שלא יובן ממנו דבר כי הם כהן׳

מהתמונה ולמוד מופלג׳ והנה הכונה בכל אלו השערים שיבין כל מי שיקראם ביאור
ענין אותם השמות הנדרשים ״

שער יא׳

כל מי שימצא לדבר מה תמיד בדרך הדבק למנה וחיוב מית׳ [illegible]
בעלי חיים בוכיחתו עקריהו בעצמיות ׳וכן מה שימצא על החיוב נקרא
שהוא עצמיותו׳ גם כן כאמרנו כל אדם בעל חמשה אצבעות בעצמיות ואע״פ שימצא
בעל ששה אצבעות׳ וכן כל מי שימצא על החיוב במציאות הקור בזמן הסתו והחום
בזמן הקיץ הנה גם כן יאמר כי זה בעצמיות וכללו הענינים הטבעיים כולם ואם היו על
החיוב הנה הם עצמיותיים ׳וכל מה שמציאותו על המעט הנה יאמר בו שהוא במקרה
כמו שיחסר יסור ויצא מעמון וכללו השמות המקריים כולם שאינם מכוונים הי מן
האדם אי מזולת אדם יאמר לכל מה שימצא מהם שהוא היה במקרה הנה זה ענין
מה שבעצמות וענין מה שבמקרה וכל אשר יאמר בו דבר מה והאחר ההוא נמצא
בדבר ההוא בעת שיאמר אותו הנה נאמר בתאר ההוא שהוא נמצא בפעל וכאשר
יאמר הדבר בתאר כלה נמצא בו עתה אבל הוא מוכן ומזומן שיגיע לו התאר ההוא
הנה נאמר בתאר ההוא שהוא נמצא בכח׳ המשל אמרנו בחתכה ברזל זה סיף כי
היא מזומנת שתהיה בה הנה היא סיף בכח ואין בו חתיכה הלכה והעיר ׳כן אמרנו
בנער כאשר יולד זה כותב שנו שהוא כותב בכח הרחוק׳ ואמרנו בנער קודם שיתחיל
ללמוד שהוא כותב בכח הנה הוא כח יותר קרוב ממה שלפנו׳ ואמרנו במי שהתעסק
בכתיבה בעת התחלה שהוא ישן שהוא כותב בכח הנה הוא גם כן יותר קרוב מן הראשונים
ואמרנו בו והוא נשר וקפצו הקולמוס והדיו והקלף שהוא כותב בכח הוא בכח הקרוב
מאד ולא נקראהו כותב בפעל כי אם בעת שיכתוב ׳וכן כל מה שדומה לזה׳ ואולם
החרכנו לבאר זה הענין בעבור שהפילוסופים יאמרו שכל מי שלא יבדיל בין מה שבכח
ובין מה שבפעל ומה שבעצמות ומה שבמקרה ובין השמות המשותפים ובין
השמות הטבעיים ובין הענין הכללי והפרטי הנה הוא בלתי יודע לדבר׳ כל שני דברים
שהם כאשר נמצא האחד מהם יסתלק מציאות האחר עקריים הפכים כחום והקור
ובלחות והיובש׳ וכן ההפכים מה שביניהם אמצעים כחום והקור כי ביניהם הפושר
ומהם מה שאין אמצעי ביניהם כזוג והנפרד במספר כי כל מספר אם זוג אם נפרד׳
וכאשר היו שני דברים אי אפשר הסתדרם יחד במקום אחד ובכל אחד מהם מציאות
דבר מה והאחר הסתלקות אותו המציאות והעדר בעורון והראות הנה אנחנו נאמר
כי הראות קנין והעורון העדר ולא נאמר בהם שהם שני הפכים כמו שנאמר בחם
והקור כי החם והקור חלקם במציאות שוה ואין החם אפשר המציאות יותר מן הקור
ולא הקור אפשר המציאות יותר מן החם ואין כן הראות והעורון ובזה יבדל בין
ההעדר והקנין וכן שני הפכים׳ וכן אמרנו החכמה והסכלות כאמר החכמה קנין
והעדר הקנין ההוא הסכלות׳ וכן העושר והעני ומציאות השער בראש והקרחות

ומיוחדות השמות בפה והעררים והדבור והחלמות כל אלה נקראים קטן והעדר ולא יאמר כשם העדר כי אם מי שכטבעו שימצא לו הקנין ההוא הכחי להעדר האומר כי הנחנו לא נאמר כבותל שהיה סכל ולא עור ולא אלם הנה זה ענין הקנין וההעדר והסכמתנו · וכן השמות מה שנאמר השמיע אותם ויובנו לך ענינם אשר יורו עליו בלשון ההוא מכלתי שתצטרך אל הקשה כן הענין וכן דבר אחר כאמרנו הברזל וה נחשת והמשכל והמשוה והישיבה והעמידה ומה שדומה להם · וכן השמות מה שלא יגיע לך הענין ההוא שיורו עליו בשם ההוא כי אם בהקשה כמו וכן דבר אחר כאמרנו הארוך והקצר הנה לא יגיע בשכל הענין הזה. זה ארוך כי אם בהקשה כמה שהוא יותר קצר ממנו ולא יצויר שזה קצר עד שיגיע בשכלנו יותר ארוך ממנו הנה זה היחס אשר בין הארוך והקצר ומה שדומה לזה נקראהו אנחנו ההצטרפות ונקרא כל אחד המצטרף ונקראם שניהם יחד המצטרפים · וכן המעלה והמטרה והחצי והכפל והקודם והמאחר והמתחלף והשוה והאוהב והאויב והאב והבן והעבד והאדון כל אלו והדומים להם נקראים כל אחד מהם המצטרף כי הוא לא יגיע שכלנו בשכל כי אם בשיעור והקשה כמו וכן דבר אחר והיחס ההוא אשר בינהן הוא אשר נקרא ההצטרפות ואולם הענין אשר יקראו אותו מדקדק הערב הסמוך כעמד ראובן ופתח הבית הנה אנחנו נקרא השם הטנוי וכמו שנאמר במלות ויד מחויבת מהנגרים כמו שקדם כן נאמר ככל העדר המפורשים שנכנס בו הפכים והכל מצטרפים שהם מתנגדים · הנה כלל השמות המפורשים שנכנס בשער הזה ששה עשר שמות ואלו הם · מה שבעצמות · מה שבמקרה · העצמים העצמיים · העצמים המקריים · מה שבכח · מה שבפעל · הכח הקרוב · הכח הרחוק · ההפכים · ההפכים אשר ביניהם אמצעי · ההפכים אשר אין ביניהם אמצעי · הקנין · ההעדר · ההצטרפות · המצטרף · המצטרפים ״

שער י״ב יאמר אצלנו בדבר שהוא יותר קודם מדבר אחר על חמשה מינים · אחד מהם הקדימה בזמן כאמרנו זה יותר קודם מן חבריהם · והשני הקדימה בטבע כחי והאדם כי אותו אם תסלק האדם לא יבטל מציאות החי הנה אנחנו נאמר כי החי יותר קודם מן האדם בטבע והאדם מתאחר מן החי בטבע · והשלישי הקדימה במדרגה כשני אנשים אחד מהם ישב קרוב מן ה שלטון והאחר רחוק ממנו הנה נאמר שזה קודם זה במדרגה · והרביעי הקדימה במעלה והוא היותר שלם משני הדברים והנבדל משניהם במין אחד מעט או בשני מינים מתחלפים · רצוני זה שני רופאים או שני מדקדקים אחד מהם יותר חכם מן האחר הנה אנחנו נאמר ביותר חכם משניהם שהוא היותר קודם במעלה ההיא מעלה · וכן אם התחלפו המלאכות כמו שיהיה אחד חכם ואם לא יהיה מופלג בחכמה

ויאמר אחר מאמר מהר מאמר כי קרוב הנה אנחנו נאמר בזה הדבר שהוא יותר קרוב מן המדקדק
במעלה כי מלאכת הרכבה קודמת למלאכת הדקדוק במעלה ׃ והתחבר הקדימה בסבה
יהיה שיהיו שני דברים מסבבין במציאות ולא ימצא אחד מהם בלתי האחר ואלה כי אחד
מהם סבה למציאות האחר הנה אנחנו נאמר בסבה שהוא יותר קודם מן המסובב כמו ׃
שנאמר כי עלות השמש יותר קודמת מאור היום אע״פ שהם כלם יחד כי עלות השמש היא
הסבה במציאות היום ולאורו׳ ונאמר בשני הדברים שהם יחד בזמן כאשר היו נמצאים
בעת אחת ונאמר שהם יחד במקום כאשר היו נמצאים במקום אחד וכן כל שני דברים
יהיה מרחקם יחד מהתחלה אחת מרחק אחד הנה אנחנו נאמר שהם יחד במדרגה ׃וכל
שני דברים מסתבבים בחיוב המציאות ולא יהיה אחת מהם סבה לאחר הנה אנחנו נאמר
בהם שהם יחד בטבע ככלל והחיוב ומן המסבבים יחד מאמר המציאות׳ הנה כלל השמות
אשר הבאתין שנשנה מה השער השעה שמות ואלו הם׳ הקודם בזמן׳ הקודם בטבע׳ ׃
הקודם במעלה׳ הקודם במדרגה׳ הקודם בסבה׳ יחד בזמן׳ יחד במקום׳ יחד במדרגה׳

יחד בטבע ״

שער יג״

הבנה אשר יקראוה מדקדקי הערב הפעל הוא אשר נקראהו אנחנו
הקטן׳ וכבר זכרנו זה ונקראהו היות מלה והשם ממנו מה שנקראהו
שם ישר׳ וממנו שנקראהו שם נוטה׳ ואם יבינהו לקרבו כבר קרא בלשון הערב כי כל
שם עקרו כאלו הוא אשר יקראוהו אנשי מלאכת ההגיון השם הישר והשם שנקרא ׃
ההרך הוא שהוא אשר יקראוהו בעלי מלאכת ההגיון השם הנוטה הנה זה דבור מבואר׳ ׃
ואולם השם אשר נקראהו בלתי מגיע הוא שם מורכב מלה לא והקטן כאמרך לא ׃
חיות לא חכם ולא מדבר׳ והשמות אשר יקראום מדקדקי הערב שמות הפועלים והנפעלים
הוא אשר נקראם אנחנו השמות הנגזרים ואשר יקראוהו המדקדקים המקור הוא אשר
נקראהו אנחנו המפעל הראשון׳ והשמות אשר יקראום העברים כמו הנה אנחנו ואתה
והיא׳ והוא והיא והנה והיה כעבדו ועבדה ועבדך ועבדי הנה אנחנו נקראם כלם העברי׳
ונקראם גם כן כנויים׳ ונקרא ההוא והמתיחד מאמר מורכב הרכבה באור והגאי כאמרנו
ראובן הכותב ושמעון הלכן וכן השם הסמוך הנסמך אלו הסמיכות אשר נקרא בדקדוקינו
נקרא גם כן מאמר באור והגאי׳ ואולם המאמר החובר הנה אנחנו נקראהו מאמר ׃
מורכב הרכבה כפר והשמות בכל לשון יחלק חלוקה הכרחית אל שלשה סוגים הם נבדלים
ואם נרדפים ואם משותפים וזה כי הענין האחד כאשר יהיו לו שמות רבים הם נרדפים ואם
וכאשר היה שם אחד לענינים רבים הנה זה הוא השם המשותף וכאשר היו השמות מענינים
לענינים רבים מינים כל ענין יש לו שם מיוחד הנה הם השמות הנבדלים׳ רמיון זה בלשון
העברי אדם איש אנוש לזה המין מן החי׳ כמו מרכלת לזה הכלי הם שמות נרדפים׳ ׃
והאותם קוראים עין העין הראיה ומבוע המים הנה אלה משותפים וקראים הסוס והאריה
והאיש הנה אלה שמות נבדלים עם כל שמות הדומים לאלו׳ והשמות המשותפין יחלקו ׃

לשמות חלקים מהם משותפים שתוף גמור ומהם מסכמים ומהם המסופקים ומהם מי
שיאמר בכללות וביחוד ומהם המושאלים ומהם המועתקים · והשם המשותף הגמור הוא
הנאמר על שני ענינים אין שתוף ביניהם בענין מן הענינים כלל אשר בעבורו השתתפו בשם
הזה כשם העין הנאמר על חוש הראות ועל מבוע המים וכשם הכלב הנאמר על הכוכב ועל
הבעל חיים והשם הנאמר בהסכמה הוא שיהיה ענין מה מעמיד לשני עצמויות או יותר
וכשם ההוא ראוי על כל אחד מאותם העצמויות בעבור הענין אשר השתתפו בו אותם
העצמויות אשר הוא הענין מעמיד עצמות כל אחד מהם כשם החי הנאמר על האדם
והסוס והעקרב והדג כי ענין החיות אשר הוא הזנה והחוש נמצא בכל אחד מאלו המינים
ומעמידו וכל שם סוג נאמר על אישי המין בהסכמה · ואולם השם המסופק הוא השם
אשר יאמר על שני עצמויות או יותר בעבור ענין מה השתתפו בו ואין הענין ההוא הוא
המעמיד למהות כל אחד מהם · דמיון זה שם האדם הנאמר על ראובן החי המדבר
ועל איש אחר מת ועל צורת אדם העשויה מן העץ או כמין ממיני המתכות הנה זה השם
הנאמר עליהם בעבור השתתפם בענין אחד והוא תמונת האדם ותארו ואין התמונה
והתאר מעמיד למהות האדם הנה ידמה השם הנאמר בהסכמה שהוא בעבור שתוף
ענין מה בשתי עצמויות יחד נאמר עליהם אדם והוא ידמה המשותף הגמור בעבור כי
דמהות זה העצם כלו: ומהות האחר ובעבור זה נקרא מסופק · והשם הנאמר בכלל
וביחוד הוא שיקרא מין מהמינים בשם סוגו כאשר כוכב הנאמר על כוכב מכוכבי השמים
בכלל והוא שם לאחד משבעה כוכבי לכת · וכשם חשישה בערבי הנאמר על כל מיני העש'
העשבים ועל הפרח הצהוב אשר יקראו הנרכסים · והשם המושאל הוא השם המורה על
עצמות בשרש הנחת הלשון והוא קיים על אותה העצמות ואחר כך יקרא בו עצמות ז
אחר פקידת העתים ולא יהיה קיים השם ההוא תמיד אל אותו העצמות השני כשם הארי
הקיים על מין ממיני החי ופעמים יקרא כזה השם הגבור מן האדם ודמיון זה קראים הנדיבי'
וכמו לו השמות אצל המשוררים הרבה ומהם השם המועתק הוא שיהיה שם על ענין
בשרש הלשון ויורה על ענין מה ואחר כך נלקח בעבור דמיון מה בין שני הענינים אל מכלל
דמיון ויקרא השם ההוא עליהם יחד על אשר נעתק ממנו ועל אשר נעתק אליו כשם התפלה
אשר הוא בשרש הלשון שם הבקשה ואחר כך נעתק אל ענין אחר כצורה מיוחדת
וכמו שם העליה והעמידה והירידה והכריעה והמשכל והחתוך והחבל והנח והערית
ומה שדומה לאלו אשר כל אחד יורה בשרש הנחת הלשון על ענין ואלה הענין אשר
יורה עליו אצל המדקדקים כי הם העתיקו לו השמות לענין אחר · הנה כלל השמות
המפורשים שנים בשער הזה שמונה עשר שמות ואלו הן · העצמות · השם העשר' · ר'
השם הנטה · השם הכללי מגיע · השם הנגזר · המושל ראשון · הנבדלים בפעלים · ה'
השמות הנרדפים · הנבדלים · השם המשותף במוחלט · המאמר אשר הורכב הרכבת
הגדר וכחיור · השם הנאמר בהסכמה · השם המסופק · השם הנאמר בכלל וביחוד · השם

שער י״ד

שם הדבר מהחכמה הקודמים מחכמות האומות והוא
שם משותף יפול על שלשה ענינים׳ הראשון הכח אשר
ייחד בו האדם אשר בו ישכיל המושכלות וילמוד המלאכות ויבדל בין הנאה והמגונה
ויקראו זה הענין גם כן כח המדברת׳ והענין השני הוא המושכל עצמו אשר כבר
השכיל האדם ויקראו זה הענין גם כן הדבור הפנימי׳ והענין השלישי המליצה
בלשון מה הוא הענין הנרשם בנפש ויקראו זה הענין גם כן הדבור החיצוני׳ ובעבור
שהיתה זאת המלאכה אשר הניחה ארסטו והשליך חלקיה בשמנה ספרים תתן לכח
המדבר דרכים במושכלות והוא הדבר הפנימי עד שישמרהו מן הטעות ויישירהו
אל היושר עד שיגיע לו האמת בו ותתן זאת המלאכה גם כן דרכים משתתפים
לכל הלשונות ידריכו בהם הדבור החיצוני אל היושר וישמרוהו מן הטעות עד
שיהיה מה שימליץ בו בלשון נאות למה שבסתר ומשוה לו עד שלא תוסיף המליצה
על הענין אשר בנפש ולא תחסר ממנו והנה בעבור לו הענינים אשר הועיל זאת
המלאכה קראוהו מלאכת ההגיון ואמרו כי מדרגת מלאכת ההגיון אל השכל
כמדרגת הדקדוק מן הלשון׳ ושם המלאכה אצל הקודמים שם משותף יפילוהו
על כל חכמה עיונית ויפילוהו גם כן על המעשים המלאכותיים ויקראו כל חכמה
מחכמות הפלוסופים מלאכה עיונית ויקראו כל אחת מהנגרות והחרבות ומה
שדומה לזה מלאכה מעשית׳ ושם הפלוסופיא שם משותף פעמים יקראו בו
מלאכת המופת ופעמים יקראו בו החכמות ויפול אמנם השם הזה על שתי שמורות
יקראו אחת משתי החכמות פלוסופיא העיונית והחכמה האחרת יקראו פלוסופיא
המעשית ויקראו גם כן הפלוסופיא המעשית׳ והפלוסופיא העיונית תחלק לשלשה
חלקים ׳הלמודית׳ הטבעית ׳חכמת האלהות׳ ואמנם חכמות הלמודים לא העיון בגשמים
במה שהם אלא אבל העיון בגשמים מענינים מעוללים מחמריהם ואם היו אותם
ענינים בלתי נמצאים כי אם בחמריהם וחלקי החכמה הזאת אשר הם ארבעה
ארבעה והם חכמת המספר וחכמת השעורים וחכמת הכוכבים וחכמת חבור
נגונים והיא המוסיקא ויקראו כל אלה החלקים החכמה השמושית׳ והחכמה הטבעית
העיון בגשמים הנמצאים בטבע לא ברצון האדם כמיני המקורים ומיני הצומחים
ומיני בעלי חיים הנה החכמה הטבעית תעיין בכל אלו ובכל מה שימצא בהם ר״ל
במקריהם כולם וסגולותיהם וכחם ובכל מה שיצטרכו הם מזמן ומקום והתנועה
והחכמה האלהית תחלק לשני חלקים אחד מהם העיון בכל נמצא שאינו בגשם
ולא כח בגשם והוא הדבור במה שנתלה באלהות ובמלאכים גם כן לפי דעתם כי הם
לא יסברו שהמלאכים גשמים אבל יקראו אותם השכלים הנפרדים יראה בזה שהן

נבדלים מן החומר · והחלק השני מן החכמה האלהית תעיין בסבות הרחוקות מאחר
מכל מה שיכללו עליו שאר החכמות האחרות ויקראו גם זה החכמה האלהית מה שאחר
הטבע · הנה אלה כללי החכמות הראשונות · ואולם מלאכת ההגיון הנה אינה חלק מכללי
החכמות אבל היא כלי החכמה · אמנם שלא יכשל האומר או הלומד על כל דבר כי דבר
במלאכת ההגיון כי היא כלי לכל הדבר אלא מן הדבר · ואולם החכמה המדינית הנה
היא תחלק לארבעה חלקים · הראשון הנהגת האדם עצמו · והשני הנהגת הבית · וה
שלישי הנהגת המדינה · והרביעי הנהגת האומה הגדולה או האומות · אמנם הנהגת
האדם נפשו הוא שיקנה אותה המדות הנבחרות ויסיר ממנה המדות הפחותות ויבאר
הם כבר הגיעו · והמדות הם התכונות הנעשות אשר יגיעו בנפש עד שיגיעו לקנין
ויפרדו מהם הפעולות · והפילוסופים יקראו המדות המעולות והפחיתות ויקראו ה
מדות החשוביות מעלות המדות · ויקראו המדות המגונות פחיתות המדות · והפעולה
הבאות מן המדות החשוביות יקראו טובות · והפעולות הבאות מהמדות הפחותות
יקראו רעות · וכן יקראו הדבור גם כן והוא עיון המושכלות במעלה והפחיתות ויאמר
מעלות דבריות ופחיתיות דבריות · ולפילוסופים ספרים רבים במדות וכל הנהגה יתנהג
אדם זולתו יקראו חק · ואולם הנהגת הבית הוא שידע איך ישיג קנינים אלה קניתם
ומה שיסתפקו בו עד שיכשר התקון שבהם לפי היכולת ולפי אותם הענינים הראויים
בזמן ההוא ובמקום ההוא · ואמנם הנהגת המדינה הנה היא חכמה תקנה בעליה
ידיעת ההצלחה האמיתית ותראה להם ההתפשטות בהגעתה וידיעת הרעה האמיתית
ותראה להם ההתפשטות בשמירה ממנה והשתמשו מדותיהם בעזיבת זה עד
המדומה עד שלא יתאוו אותה ולא יהגו בה ושתבאר להם הרעה המדומה עד שלא
יבחרו בה ולא יעזבו אותה · וכן הנה דרכי היושר יבורר בהם סדר נאה לקבוצותיהם
וכן חכמי האומות השלמות יעשו הנהגות ודרכים לפי שלמות כל איש מהם ינהיגו
בהם עבדיהם לישובם ויקראו אותם נמוסים והיו האומות מתנהגות באותם ה
נמוסים · ולפילוסופים בכל אלו הדברים ספרים רבים כבר יעתקו אל לשון הערב ואולי
אשר לא יעתקו יותר · והנה לא הוצרכו בכל אלו הזמנים אל כל זה ל״ל הדתות וה
נמוסים והנהגת האנשים היא בענינים האלהיים · וכל הדברים אשר התבארו שנים
בשער הזה חמשה ועשרים שמות ואלו הן · הדבר · הכח המדברת · הדבור הפנימי ·
הדבור החיצון · מלאכת ההגיון · המלאכות העיוניות · המלאכות המעשיות · ה
פילוסופיא המעשית · החכמה המדינית · חכמת הלמודים · החכמה הנפשית · ה
חכמה הטבעית · החכמה האלהית · מה שאחר הטבע · המדות · מעלות המדות ·
פחיתות המדות · המעלות הדבריות · הפחיתיות הדבריות · הטובות · הרעות · החקים
הנמוסים · וכל שערי זה המאמר ארבעה עשר שערים · וכל
השמות אשר יכללו אותם השערים האלו מאה ושבעים וחמשה שמות · וכל אלו ד

אך השמות הכוללים הם השמות הנופלים במלאכת ההגיון וכלם גם כן השמות המוסכמים
עליהם בחכמה הטבעית והחכמה האלהית והחכמה המדינית וזה מה שרצינו לזכרו ונשלם
ושבח לאל הבונה הכל ויראה האלהים·

אמר שמואל בר יהודה בן תבון זאת המסכתא ר"ל מסכת אבות ידועה מסדר ישועות סדורה בין מסכת עדיות ומסכת עז ולא נמצא לה גמרא והרב הגדול רבי משה בן הרב ר' מימון זל פירשה בלשון הגרי בכלל פירושו למשנת שיתא סידרי שפירשה כלה בלשון ההוא והרחיב במסכתא הזאת המאמר להיותה יקרה בעיניו מפני שהיא מדברת במדות האדם החשובות והישרות מהם מפני הדרך ומסקלין ר' המסילה העולה אל המעלות השכליות כמו שאמ' החכם שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך ובמעלות השכליות ישיג המשיג אל ידיעת בוראו כמו שאמ' החכם הנז' על החכמ' אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת יי' ודעת אלהים תמצא כלומר כבקשך על החכמה ככסף ותחפש אותה כמטמונים רוצה בזה בקשה וחפוש בזריזות והשתדלות יתירה שהמבקש על הדרך הזאת ראוי לו שימצא מבוקשו ויגיע אליו תבין יראת יי' ותגיע אל ידיעתו רוצה בהבנת יראת ה' הבנה אמיתית כי יראת התורה שהיא יראת ה' שהיו בידי מקובלים לבד קודם בקשת החכמה ובהכרח ידע אמתתם והערבה בהם ורוצה במציאות דעת אלהים שידע מציאות ה' במופתי מציאות לא קבלה לבד כאשר היה לפני בקשו החכמה וידיעת ה' אין ספק שהיא תכלית האדם כמו שאמ' הנביא כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני יי' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם יי' ואע"פ שהרב ז"ל פי' זה הפסוק פירוש טוב בפרק נד מן החלק השלישי מספר מורה הנבוכים וחדש לנו בו חדוש נפלא לא יערכינו זהב וזכוכית והוא מה שהבין ממלת בארץ יש לי בפירוש קצת מלותיו דרך אחרת והם במלות כי באלה חפצתי יש לי בהם חדוש אין ספק אצלי בטובו ואמתתו ובמובן בשבון מלות וצדקה ומשפט נראה לי זולת מה שפי' בהם החכם האמתי ז"ל ואולי היא יותר נאות והדורים את שניהם יבחרו הטוב בעיניהם כי אין חליק בינים בעניין המובן כלל וראיתי לזכור מה שנראה לי בו מחדוש בפתיחה הזאת שלא תהיה חסרה מחדוש מועיל ואם היא קטנה והוא שעקר הרמז באמרו כי באלה חפצתי נאם יי' שב אל השכל וידוע אותי נתן בו טעם למה ראוי להתהלל באלו השנים לא בשלשה הנז' מפני שאלו השנים ר"ל השכל וידוע ה' הם תכלית חפצו ורצונו באדם והנראה ממנו לא השלשה הנז' בפסוק שלפניו ודריים היותם אי היות קצתם דרך אל התכלית לא אמר השכל וידוע כי אני עושה חסד אך אמר השכל וידוע אותי כי אני יי' כלומר אלו השנים הם תכלית רצוני וחפצי מן האדם והגיע אל רצון ה' אין צריך לומר שהגיע אל דבר שראוי להתהלל בו וקרא השכל וידוע שנים מפני שאינם לפי דעתי שוים במקום הזה על דבר אחד כלו' שיהיה הפעל בהם אחר והוא מלת אותי המעונה בה השם ית' עד שיהיה ענינם השכל אותי וידוע אותי וזה כן שיהיה השכל וידוע שני ענינים חלוקים כן שיהיה ענינם אחד וזה שאם יהיה ענינם אחד והוא שיהיו שמות נרדפים זה אחר זה על דבר אחד הם שנים במקום הזה מבאר הנושא ר"ל מבד הידוע ואם יהיו שני ענינים חלוקים בעצמן והוא שאין השכל והידיעה דבר אחר בעצמן יהיו שנים משני פנים מצד עצמם ומדברו שהם שנים במקום הזה והאחר לא נזכר בו והוא להיות השכל שעניינו אצלי השכל כל מה שכבר שכל האדם

ד״ה
שאי אפשר

להשיגו כלומר כל הנמצאות שאפשר להשיגם ידיעת מציאות וסבה כמה שאפשר בו
או ידיעת מציאות לבד כמה שאפשר לדעת בו זולת כלומ׳ שיקנה מן החכמה כל מה־
שאפשר ובזה ידע אותו כענין שיגיע מהשכילו מה שאפשר להשכילו בנמצאות העלולות
לי אל ידיעתו כלומ׳ אל ידיעת מציאותו וידיעת מה שראוי להאמין בו לחיוב או לשלילה־
והרחקה ויהיה ענינו כענין אז תבין יראת ה׳ המפורש לנו למעלה כי החכם הנזכר—
כאמרו אל יתהלל חכם רוצה בו בעל המדות הטובות לבד כמו שפי׳ החכם האמתי ז״ל
בפרק הנזכר וגם לפי׳ יונתן בן עוזיאל יהיה הכונה בו חכם בהשגות החכמה קודם
שיגיע לידיעת דרכי ה׳ שיוכל לדעת כדיעתם ויהיה הכונה בשלמה כל עוד שיהיה
בהשגות ולא השכיל לגמרי שאין ספק שבמדריגות עלה שלמה ע״ה אל החכמה בטבע
האדם עמה וזה אם נאמין בשלמה שהגיע בסוף אל ידיעת ה׳ כנראה מספרו שקרא
שמו שיר השירים ואולם אם היה דעת יונתן בן עוזיאל ע״ה ששלמה ע״ה לא הגיע כלל
אל ידיעת ה׳ לא נצטרך לכל זה ודעת החכמים ז״ל אמרו עדיין בן זומא מבחוץ כלומר
אע״פ שהוא חכם לא הגיע עדיין למקום שיוכל לראות ה׳ כלומ׳ להשיגו וכבר המשיל
החכם האמתי ז״ל מדריגות בחכמה ואמר שהמגיע אל אחד מהם הוא הולך סביב
הבית שה׳ ית׳ נראה בו לבקש השער והמגיע אל אחרת כבר בא בשער הבית והוא—
הולך בפרוזדור כמו שנזכר בפרק נ״א מן החלק השלישי והיה החכם הנז׳ חכם שהגיע
אל אחד המדרגות ההם קודם הגיעו אל הבית שה׳ ית׳ נראה בו ויהיה אמרו כי אני
ה׳ עושה חסד משפט וצדקה בארץ באור לידיעת ה׳ הרמוז אליה באמרו וידוע אותי
כלומר באור איכות הידיעה ההיא אין צריך שתהיה עד שידע האדם מאמתת מציאות
ה׳ כל מה שאפשר לו וזהו שידע אותי ה׳ עושה חסד משפט וצדקה בארץ לא שידעני
השם לבד כלומ׳ נמצא מחויב המציאות לבד כמו שאמ׳ הרב ז״ל שהוא ענין השם
ההוא הנקרא שם המפורש אך ידע כי אני עושה חסד כלומ׳ גמלתי כל הנמצאות
אשר תחתי חסד להמציאם וידע כי ג״כ שאני נתתי לכל נמצא חקו מן המציאות וחן
המשפט שאני נתתי לאדם שכל ולא לשור ולארי כח וגבורה ולא לכבש ולבגלי חיים
נתתי רוח חיים ולא לעצים ולעצים הצמיחה ולא למתכות ושמתי מדת ימי עמידת
נמצא אחד ארוכה ומדת נמצא אחר קצרה כל זה היה במשפט יושר לא עוותתי
משפט אחד כמו שהתבאר כל זה לחכמים כי כל אחד מן הנמצאים קבל משפטו
חסר ה׳ במציאותו מה שיוכל לקבל ממנו לא מנע טוב ממי שיוכל לקבלו וידע עמו
ידיעתו המציא הנמצאות כלם במשפט שאני מעמיד אותם וזהו ענין הצדקה—
בפסוק הזה כלו שלא יחשוב שגמלתי הנמצאות חסד להמציאם על הטוב שאפשר
כהם ואם עומדים מעצמם אחר שהמצאתים כמו שנמצא בו במציאים—
אחרים שאחר שימציאו הדבר לא יצטרך הנמצא בעמידתו אל הממציא כי—
הבנאי אחר שהמציא צורת הבית לא יצטרך אליו בעמידתו אך השם עם—
נמצאיו אינו כן שאחר שהמציאם הוא מעמידם וזולתו לא יהיו יכולים לעמוד

רגע אחר כמו שהודיע הרב ז"ל זה בפרק מ"ט מן החלק הראשון וזה הענין היא שקרא
צדקה והוא דומה למה שהביאו החכמים האמתיים ז"ל מאמרו בהשבת המשכון לעני ולך
תהיה צדקה כי אחר שגמלתו חסד להלוות לו כסף יוסיף לגמלו עד להשיבו לו כסות
ערכו ואפשר שצדקה ברוב המקומות זו היא ענינה כלומר טוב שיעשהו העושה
אחר טוב אחר שעשה ואחר חסד שעשה זהו הנראה לי הנאות במובן בשתי המלות
האלה ר"ל משפט וצדקה מ"מ שפירוש החכמים האמת בהם טוב ולשני הפירושים
יהיה פירוש בארץ בלא ספק מה שפירש בו הרב ז"ל כלומר שלא יחשוב הידוע אותי
שאני מחויב המציאות ממציא הנמצאות במשפט ומעמידם שאלו הדברים אמנם הם
באים מאתו בחק הגלגלים והשכלים הנפרדים ובכלל בחק הנמצאות שלא ישתנו
ובהם נמצאות השגחתי לבד לא בארץ כמחשבת האומרים מכת עמנו עזב יי' את
הארץ וכמחשבת קצת הפילוסופים שאין הדבר כן שגם בארץ אני משגיח על שכן
בכל נמצא לפי מה שהוא כמו שבאר החכם האמתי בפרק י"ז מן החלק השני ויהיה
אמרו עושה חסד משפט וצדקה בארץ כענין גם בארץ · וזה כמדומה לי הרב
הגדול ז"ל מבין כן כן אבל לא הוצרך לאמרו שאין מי שעלה בדעתו שהש"י ישגיח
בתחתונים ולא ישגיח בעליונים ויהיה השלמות ראש הפסוק כן לפי כוונתו כי אם
בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי שאני יי' עושה חסד ומשפט וצדקה גם
בארץ כלומר שעל הדרך הזאת הוא אמתת מציאותי ויהיה השלמות סוף הפסוק
מפני שבאלה חפצתי נאם יי' נישוב אל השכל וידוע אותי הידיעה המבוארת בפסוק
ויהיה לטעם כמו שאמרנו בענין למה ראוי להתהלל באלה לא בשלשה הנזכ'
בפסוק שלפניו מפני שבאלה חפץ ה' כלומ' שהם חפצו מן האדם לא השלשה
הנזכרים והמקום אל חפץ ה' וראוי ראוי להתהלל כאשר אין ספק לחכמי' שחפץ
ה' מן האדם ג"כ הוא שישתדל להדמות בדרכיו אל דרכי בוראו כפי היכולת
כמו שהבין הרב מאמרו כי באלה חפצתי כי כמו שידיעת דרכי השם הם דרך
אל ידיעתו כן ההדמות בדרכיו לדרכי בוראו מפנה הדרך אל ידיעתו כי המדות
שאפשר לאדם שידמה בהם למדות קונו הם היקרות שבמדות הטובות הנמצאות
בנפש האדם אשר בלעדיהם רחוק להשיג אל המעלות השכליות כאשר זכר
הרב במקומות רבים ממאמרו הנכבד וכן זכרו כל חכמי אמתי וזה מה שלא
הוצרך הנביא לאמרו כי כבר התבאר מדברי משה רבינו ע"ה באמרו הודיעני
נא את דרכיך ואדעך למען אמצא חן בעיניך וראה כי עמך הגוי הזה כמו
שפירש הרב בפרק נ"ד מן החלק הראשון וכל שכן שכבר נודע ששלשתם הם
מדות עשה ר"ל עשיית חסד ומשפט וצדקה · ואולם אמרו באלה חפצתי הוא
שב אל מה שאמר ומלת כי לטעם כענין שנאמ' מפני אשר כמשמעותה בהרבה
מקומות כי היא היתה אם כל חי מפני שהיתה כי נכמרו רחמיו מפני שנכמרו
בכלם הוא לטעם למה שאמר למעלה · והענין הזה הוא סמך לפירושי ולפירוש הרב

הרב היה לו לומר וכאלה חפצתי אם שאינה אלא לטעם כמו שתבין מדבריו ואינו
כמשיב על דבריו כי שלש ושלש שלו הוא כי מבארו אנו דילים ומימיו אנו שוהים
וזכר החכמה והגבורה והעשר לבד ואמר שאין ראוי להתהלל בהם כמו שזכר
הרב בו בפרק הנזכר וכל אלו השלשה חשבה קצת כתות הקודמים הבליות
הצלחת האדם כמו שיוכן מספר המדות לחכם אריסטוטלוס · ומהנה אתחיל
להעתיק דברי הרב ז״ל ·

אמר שמואל

בן יהודה בן תבון ז״ל · אמר הרב הגדול רבינו ר׳
משה בן הרב ר׳ מימון ז״ל הנה כיארנו בפתיחת זה
החבור מה שהיתה הסבה בשום המחבר זאת
המסכתא בזה הסדר וזכרנו ג״כ רוב תועלת זאת המסכתא ויעדנו פעמים רבות
במה שקדם מזה החבור לדבר בזאת המסכתא בענינים מועילים ולהאריך בה
קצת אריכות מפני שהיא אע״פ שתראה מבוארת קלה להכין לעשות מה שכוללת
אינו קל על כל בני אדם ואין כל עניניה ג״כ מובנים מבלי פירוש ארוך עם היותה
מביאה לשלמות גדול והצלחה אמתית ומפני זה ראיתי להרחיב בה המאמר
וכבר אמרו רבותינו ז״ל האי מאן דבעי למהוי חסיד לקיים מלי דאבות ואין
אצלינו מעלה גדולה מחסידות אלא הנבואה והיא המביאה אליה כמו שאמרו
חסידות מביאה לידי רוח הקדש הנה התבאר מדבריהם שעשות מוסרי זאת
המסכתא מביא לידי נבואה והנני עתיד לבאר אמתת הדבר ההוא מפני
שהיא כוללת חלק גדול מהמדות וראיתי להקדים קודם שאתחיל בפירוש הלכה
פרקים מועילים ידע מהם האדם הקדמות ויהיו לו ג״כ כמפתח במה שאני
עתיד לפרש · ודע שהדברים אשר אומר אותם באלו הפרקים ומה שיבוא
מן הפירוש אינם ענינים בדיתים אני מעצמי ולא פירושים שחדשתים ואמנם
הם ענינים לקטתים מדברי החכמים במדרשות ובתלמוד וזולתו מדבריהם
ומחבוריהם ומדברי הפילוסופים ג״כ הקדומים והחדשים ומחבורי הרבה מבני
אדם ושמע האמת ממי שאמרו ואפשר שאביא פעמים מאמר אחד כלו מספר
מפורסם בלשונו ואין בכל זה רוע ואיני מתפאר במה שאמרו מי שקדם שאני
כבר הודעתי בזה · ואע״פ שלא אזכור אמר פלוני פלוני שזה אריכות אין תועלת
בו ואפשר שיהיה מביא זכרון שם האיש ההוא לחשוב מי שאין חיך לו שהדבר
ההוא נפסד ובתוכו רע שלא יבינהו ומפני זה ראיתי שלא לזכור האומר שכונתי
להועיל הקורא ולבאר לו הענינים הצפונים בזאת המסכתא · ואני מתחיל
עתה לזכור הפרקים אשר ראיתי להקדימם
הנה לפי כונתי והם שמנה
פרקים ·

ח׳ פרקים

מפי׳ המשנה לרב הקדמה למסכת אבות

פרק א׳ בנפש האדם וכחותיה׳ דע שנפש האדם נפש אחת ויש לה פעולות
רבות חלוקות יקראו קצת הפעולות ההם נפשות ויחשב בעבור זה
שיש לאדם נפשות כמו שחשבו הרופאים עד ששם ראש הרופאים
הרופאים ספרו שהנפשות שלש׳ טבעית׳ חיונית׳ נפשיית׳ ופעמים יקראו כחות וחלקים עד
שיאמר חלקי הנפש׳ וזה השם ישתמשו הפילוסופים הרבה פעמים ואינם רוצים באמרם חלקי
שהיא מתחלקת כהתחלק הגופות אבל הם מונים פעולותיה החלוקות שהם לכלל כחלקים
לכל המחובר מהחלקים ההם׳ ואתה ידע שתקון המדות הוא רפואת הנפש וכחותיה׳
וכמו שהרופא אשר ירפא הגופות צריך שידע תחלה הגוף אשר ירפאהו כלו וחלקיו מה
הם ר״ל גוף האדם וצריך שידע אי זה דברים יחליאוהו וישמר מהם ואי זה דברים יבריאוהו
ויכון אליהם כן רופא הנפש והרוצה לתקן המדות צריך שידע הנפש כלה וחלקיה ומה
יחליאה ומה יבריאה ולכן זה אומר שחלקי הנפש חמשה׳ הזן והוא הנקרא הצומח׳
והמרגיש׳ והמדמה׳ והמתעורר׳ והשכלי׳ וכבר הקדמנו בזה הפרק שדברינו אינו רק
בנפש האדם כי כח הזן שיזון בו האדם על דרך משל אינו כח הזן שיזון בו החמור והסוס
כי האדם יזון בחלק הזן מן הנפש האנושית והחמור יזון בחלק הזן מן הנפש החמורית׳
והנשר יזון בחלק הזן מן הנפש אשר לה׳ ויאמר על הכל יזון בשתוף השם לבד לא
שהענין אחד בעצמו׳ וכן יאמר על האדם ובעל חיים מרגיש בשתוף השם לבד לא שההרגש
אשר באדם הוא ההרגש אשר בשאר בעלי חיים ולא ההרגש אשר בזה המין הוא ההרגש
בעצמו אשר במין האחר אבל כל מין ומין מבעלי הנפש יש לו נפש אחת בלתי נפש האחר
ויתחייב מנפש זה פעולות ומנפש זה פעולות אחרות ואפשר שתדמה פעולה לפעולה ויחשב
בשתי הפעולות שהם דבר אחד בעצמו ואין הדבר כן׳ והמשל בזה שלשה מקומות חשוכים׳
האחד מהם זרחה עליו השמש והאיר׳ והשני זרחה עליו הירח והאיר׳ והשלישי הודלק
בו הנר והאיר׳ הנה כל אחד מהם נמצא בו האור אבל סבת זה האור ופועלו השמש׳
ופועל האחר הירח׳ ופועל האחר האש׳ כן פועל הרגשת האדם הוא נפש האדם׳ ופועל
הרגשת החמור הוא נפש החמור׳ ופועל הרגשת הנשר הוא נפש הנשר ואין לה ענין
שיקבץ אותם לא שתוף השם לבד׳ ותבין זה הענין שהוא נפלא מאד ונכשלו בו הרבה מן המת־
המתפלספים ויחייבו ממנו הרחקות ודעות בלתי אמתיות׳ ואשוב אל כונתנו בחלקי הנפש
ואומר׳ החלק הזן ממנו הכח המושך והמחזיק והמעכל והדוחה למותרות והמגדל והמ־
מוליד כדומה והמבדיל הליחות עד שיפריש מה שצריך להזון בו ומה שצריך לדחותו׳

והדברים על אלו השבעה כחות ומה יעשו ואיך יעשו ובאי זה איברים פעולתם יותר
נגלה ויותר נראה ומה מהם נמצא תמיד ומה יכלה מהם לזמן קצוב זה מל רפוי
מלאכת הרפואות ואין צריך לו בזה המקום ׳ והחלק המרגיש ממנו הכחות החמשה
המפורסמים אצל ההמון הראות והשמע והטעם והריח והמישוש והוא נמצא בכל שטח
הגוף ואין לו איבר מיוחד כמו שיש לארבע כחות ׳ והחלק המדמה הוא הכח אשר
יזכור רשומי המוחשים אחר העלמם מקרבת החושים אשר השיגום וירכיב קצתם
אל קצתם ויפריד קצתם מקצתם ולזה ירכיב זה הכח מן הענינים אשר השיגם ענינים
שלא השיגם כלל ואי אפשר להשיגם כמו שידמה האדם ספינת ברזל רצה באויר
ואדם שראשו בשמים ורגליו בארץ ובהמה בעלת אלף עינים על דרך משל והרבה מאלו
הנמנעות ירכיבם הכח המדמה וימציאם בדמיון ובכאן טעו המדברים הטעות המגונה
הגדול אשר בנו עליו פנת הטעאתם בחלוקת המחויב והאפשר והנמנע שהם חשבו או
הביאו בני אדם לחשוב כי כל מדומה אפשר ולא ידעו שזה הכח ירכיב ענינים שמציאותם
נמנע כמו שזכרנו ׳ והחלק המתעורר הוא הכח אשר בו ישתוקק האדם לדבר אחד
או ימאסהו ומזה הכח יבואו מן הפעולות בקשת הדבר והבריחה ממנו ובחירת דבר
אחד או הרחקתו ממנו ׳ והכעס והרצון והפחד והגבורה והאכזריות והרחמנות וה
אהבה והשנאה והרבה מאלו המקרים הנפשיים וכלי אלו הכחות כל איברי הגוף ככח
היד על לקיחת הדבר ועל הכאתו וכח הרגל על ההליכה וכח העין על הראות וכח הלב
להתגבר או לירא וכן שאר איברי הגוף הנראים והנסתרים הם וכחותיהם כלים לזה
הכח המתעורר ׳ והחלק השכלי הוא הכח הנמצא לאדם אשר בו ישכיל ובו יהיה
ההשתכלות ובו יקנה החכמות ובו יבדיל בין המגונה והנאה מן הפעולות ואלו ה
פעולות מהם מעשיי ומהם עיוני והמעשי ממנו מלאכת מחשבת וממנו מחשבי והעיוני
הוא אשר בו ידע האדם הנמצאות שאינם משתנות כפי מה שהם עליו והם אשר
יקראו חכמות סתם והמלאכת מחשבת הוא הכח אשר בו ילמוד המלאכות כנגרות
ועבודת האדמה והרפואות והמלחות ׳ והמחשבי הוא אשר בו יתבונן בדבר אשר
ירצה לעשותו אם אפשר לעשותו אם לאו ואם אפשר איך צריך שיעשה ׳ זה שעור
מה שצריך שנזכור מענין הנפש הנה ׳ ודע שזאת הנפש האחת אשר קדם ספור
כחותיה או חלקיה היא כחומר והשכל לה צורה וכשלא הגיעה לה הצורה יהיה כאלו
מציאות ההכנה בה לקבל צורה היא לבטלה וכאלו הוא מציאות הבל והוא אמרו
גם בלא דעת נפש לא טוב ר״ל שמציאות נפש שלא הגיע אליה צורה אבל
תהיה נפש בלא דעת לא טוב ׳ אבל הדבור על הצורה והחומר ומיני השכל גם כמה
הם ואיך יגיעו אין זה מקומו ולא יצטרך במה שנרצהו לדבר על המדות והוא יותר
ראוי בספר הנבואה אשר זכרנו ׳ ובכאן אפסיק בזה הפרק ואתחיל באחר ״

פרק ״

פרק ב' בענין כחות הנפש ובידיעת החלק אשר בו ימצאו המדות הטובות והרעות· דע שהעבירות והמצוה התוריות אמנם ימצאו בשני
חלקים מחלקי הנפש והוא החלק המרגיש והחלק המתעורר לבד ובשני אלה החלקים
יהיו כל העברות והמצות· אמנם החלק הזן והחלק המדמה אין מצוה בו ולא עבירה
שאין לדעה ולבחירה בהם מעשה כלל ולא יוכל האדם ברצונו לבטל מעשיהם
או למנעם מפעולה אחת מהם הלא תראה שעני החלקים האלה ר"ל הזן והמדמה יעשו
בעת השינה מה שאין כן בשאר כחות הנפש· אך החלק השכלי יש בו מבוכה אבל
אני אומר שיש בזה הכח גם כן מצוה ועבירה לפי האמונה רעה כמו או אמונה דעת
אמתי אבל אין בו מעשה שיאמר עליו שם מצוה או שם עבירה סתם ולזה אמרתי
למעלה שבשני החלקים ההם ימצאו העבירות והמצות· אמנם המעלות הם שני
מינים מעלות המדות ומעלות שכליות וכנגדם הם שני מיני הפחיתות· אמנם מעלות
השכליות הם שימצאו לחלק השכלי מהן החכמה שהיא ידיעת הסבות הקרובות והו
רחוקות אחר ידיעת מציאות הדבר אשר יחקרו סבותיו· ומהם השכל אשר מינו
השכל העיוני והוא הנמצא לנו בטבע ר"ל המושכלות הראשונות ומהם שכל הנקנה
ואין זה מקומו· ומהם זכות התבונה וטוב ההבנה והוא לעמוד על הדבר ולהבינו
מהרה בלא זמן או בזמן קרוב· ופחיתות זה הכח הפך אלו או שכנגדם· אבל מעלות
המדות ימצאו לחלק המתעורר לבד והחלק המרגיש בזה הענין אינו רק שמש לחלק
המתעורר· ומעלות זה החלק רבות מאד כזהירות כלומר יראת חטא והנדיבות והיושר
והענוה והשפלות וההסתפקות והוא שקראו חכמים עשירות באמרם אי זהו עשיר
השמח בחלקו והגבורה והאמונה וזולתם ופחיתות זה החלק הוא לחסר מאלו לאו
להוסיף בהם אבל החלק הזן והמדמה לא יאמר בו מעלה ולא פחיתות אך יאמר
שהוא זן על יושר או על בלתי יושר כמו שיאמר שעכולו טוב או בטל עכולו או
עפר דמיונו או הוא מדמה ביושר ואין בזה כלו לא מעלה ולא פחיתות וזהו מה
שרצינו זכרו בזה הפרק"

פרק ג' בחליי הנפש· אמרו הקדמונים כי יש לנפש בריאות וחולי· ובריאות
הנפש היא שתהיה תכונתה ותכונת חלקיה תכונה שתעשה בה
תמיד הטובות והפעולות הנאות· וחוליה הוא שתהיה תכונתה ותכונת חלקיה תכונה
שתעשה בהם תמיד הרעות והפעולות המגונות· אמנם בריאות הגוף וחוליו מלאכת
הרפואות תחקור עליו וכמו שחולי הגופות ידמו להפסד הרגשותיהם במה שיהיה מתוק
שיהיה מר ובמה שהוא מר שהוא מתוק ויציירו הנאות בצורת בלתי נאות ויחזק
תאותם ותרבה הנאתם בענינים אין בהם הנאה כלל לבריאים ואפשר שיהיה בהם
צער כאכילת העפר והפחם והדברים העפיצים מאד והחמוצים מאד וכיוצא בהם מן
המזונות אשר לא יתאוו להם הבריאים אבל ימאסו אותם· כן חולי הנפשות ר"ל

הרעים ובעלי המדות הרעות ידמו כמה שהוא רע שהוא טוב וכמה שהוא טוב שהוא רע׳ והאיש
הרע יתאוה לעולם התכלית אשר באמת הם רעות וידמה בעבור חלי נפשו שהם טובות׳ וכמו
שהחולים כשידעו חליים ולא ידעו מלאכת הרפואות ישאלו הרופאים היודעים מה שצריך לעשות
ויזהירום ממה שידמוהו ויערב ויכריחום לקחת הדברים הנמאסים המרים שירפאו גופם וישיבו
לבחור בטוב ולמאוס ברע׳ כן חולי הנפשות צריך להם שישאלו החכמים אשר הם רופאי ה
נפשות ויזהירום מן הרעות ההם אשר יחשבו בהם שהם טובות וירפאום אותם במלאכה אשר
ירפאו בה מדות הנפש אשר אזכרה בפרק שאחר זה׳ ואמנם חולי הנפשות אשר לא ירגישו
בחליים וידמו בו שהוא בריאות או ירגישו בו ולא יתרפאו אחריתם כמו שיהיה אחרית ה
חולה כשימשוך אחר הנאותיו ולא יתרפא שהוא ימות בלא ספק׳ ואמנם המרגישים והם נמ
נמשכים אחר הנאותיהם אמרה בהם התורה האמתית מספרת דבריהם כי בשרירות לבי אלך
ר״ל שהוא ירצה לרוות צמאו והוא מוסיף על צמאו צמא׳ אך על שאינם מרגישים כדברי
שלמה החכם הם עליהם דרך אויל ישר בעיניו ושומע לעצה חכם ר״ל שומע לעצת החכם
חכם לפי שהוא יודיעהו הדרך שהוא ישר באמת לא אשר יחשבהו הוא ישר׳ ואמר יש דרך
ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות׳ ואמר בחולי הנפשות האלה בהיותם בלתי יודעים מה
יזיקם ומה יועילם דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו׳ אך מלאכת רפואת הנפשות
היא כמו שאספר בזה הפרק הרביעי׃

פרק ד׳

ברפואת חליי הנפש׳ המעשים הטובים הם המעשים השוים והממוצעים
בין שתי קצוות ששתיהן רע האחת מהם תוספת והשנית חסרון׳ והמ
מעלות הם תכונות הנפש וקנינים ממוצעים בין שתי תכונות רעות האחת מהם יתרה והאחרת
חסרה מן התכונות האלה יתחייבו הפעולות ההם והמשל בו הזהירות שהיא מדה ממוצעת
בין רוב התאוה ובין העדר הרגשת ההנאה והזהירות היא מפעולות הטוב והתכונה הנפש אשר
יתחייב ממנה הזהירות היא מעלת המדות׳ אבל רוב התאוה הוא הקצה הראשון והעדר
הרגשת ההנאה לגמרי הוא הקצה האחרון ושניהם רע גמור׳ ושתי תכונות הנפש אשר
מהם יתחייב רוב התאוה היא התכונה היתרה והעדר ההרגשה והיא התכונה החסרה שתיהן
יחד פחיתיות מפחיתות המדות׳ וכן הנדיבות ממוצע בין הכילות והפיזור׳ והגבורה ממוצעת
בין המוסיפה לסכנה ובין רך הלבב׳ והפלסול ממוצע בין ההתגאות ובין הנבלה׳ כי פלסול
הוא מי שמתכבד בראוי׳ ואינו מתגאל בדבריו׳ וההתגאות היא בהתכבד אדם יותר מן ה
הראוי לו׳ והנבלה ידועה והוא שיעזוב אדם מעשים בלתי הגונים שיש בהם קלונות וחרפה׳
והנחת ממוצע בין הקנטרג ובין רכות הטבע ר״ל רכות הטבע מה שקורין בלעז מולוזה בע
והוא מי שהוא בלא דבר ובלא מענה לכבדות טבעו וקור מזגו והוא כנגד הקטריג ה
שיבוא מחדות טבעם וחום מזג׳ והענוה ממוצעת בין הגאוה והשפלות הרוח׳ והספק׳
וההסתפקות ממוצע בין אהבת הממון והעצלה׳ והסבלנות ממוצע בין הכעס והעדר

הרגשה חזקה וכן · ומשה פנים כמו שנכון העזות והמישהרה עדיה הדברי רז"ל שבינן ו
ויעלם הוא מי שיש לו רב בושת ובוש פנים הוא הממוצע ואמרו לא הביישן למד ולא עם
אין בוש פנים · וזהו בוש פנים לגן עדן ולא דמה המשן לגן עדן ולזה סדרתם כך · וכן
עשר המדות · ועתה כן כל פנים לשמות מעריס להם כהסכמה במהיי העמנם ויכוננד
והרבה פעמים יטעו כמו אדם כלי הפעולות ויחשבו אחת הקצוות טוב ומעלה ממעלות
הנפש · ופעמים יחשבו הקצה הראשון טוב כמו שיחשבו הבסירה לסכלות מעלה ויקראו
המוסרים עצמם לסכנה גבורים ויקראו מי שהוא מתבלית ואת המדה הזאת שמוסר עצמו
לסכנה ומוסר כעצמו להיות כבוד ופעמים יגעל מקרה ישבחיהו וידאיהו שזה גבור · ופעמי
יחשבו הקצה האחרון טוב ויאמרו על פחות הנפש שהוא סבלן ועל העצל שהוא שמח
בחלקו ועל עדר הרגשת ההנאות לעוצב נפשו שהוא נזהר בלומר ירא חטא ועל זה המין מן
הטעות יחשבו גם כן הפזור והבזבזן טוב הלבב מן הפעולות הטובות וזה כלו טעות. וראוי
שיוכח באמת הטוב ואלו צריך לאדם שיכוין וישקול פעולותיו כולם תמיד עד שהמשוב
ודע שאלו המעלות והפחיתיות אמנם להיות לא יגעו ויתחזקו בנפש רק בכפל הפעולות
הבאות מן המדה ההיא פעמים רבות בזמן ארוך והרגילנו בהם ואם היו הפעולות ההם
טובות יהיה המושג לנו מעלה ואם רעות יהיה המושג לנו פחיתות ומפני שאין אדם בטבעו
מתחלה מטע בעל מעלה ולא בעל חסרון כמו שנבאר בפרק השמיני והוא ירגיל בלא
ספק פעולה מקטנותו כפי הנהגת קרוביו ואנשי ארצו ואפשר שיהיו הפעולות ההם
ממוצעות ואפשר שיהיו מותרות או מחסרות כמו שספרנו ויהיה נפשו חולה וראוי שילכו
ברפואתו בדרך רפואת הגופות בשוה · וכמו שהגוף כשיצא מהשווי נראה אל אי זה צד
נטה ויצא ונתנגד כנגדו בהפכו עד שישוב אל השווי וכשהשוה יסלק ידינו מן ההפך
ונשוב לעשות לו מה שיעמידהו על השווי כן נעשה במדות בשוה · והמשל כי כשנראה אדם
שהיתה לו תכונה בנפשו יחסר בה נפשו מכל שכן לרוב הכילות וזה פחיתות מפחיתיות
הנפש והפעל אשר יעשהו מפעולות הרע כמו שבארנו בזה הפרק · וכשנרצה לרפאות זה
החולי לא נצוה להרגילו בנדיבות שזהו כמי שירפא מי שגבר עליו החום בדבר הממוצע
השוה שלא ירפאהו מחליו אבל צריך שנביאהו לפזר פעם אחר פעם ויכפל מעשה הפזור
פעמים רבות עד שיסור ממנו התכונה המחייבת לכילות ויהיה קרוב להגיע אל תכונת הפזור
ואז יסלק ידו מפעולות הפזור ונצוהו להתמיד אל פעולות הנדיבות ויעמוד עליהם ולא יוסיף
ולא יחסר · וכן כשנראהו מפזר נצוהו לעשות הכילות ולעשותם רבות ולא ינהג בעל הכילות
פעמים רבות כשיעשו פעל הפזור וזה החדוש הטוב הוא סוד הרפואה וסודה והוא שישוב
האדם מן הפזור לנדיבות יותר קל ויותר קרוב משוב בעל הכילות אחר ולזה נכפיל על
בעל הכילות פעולות העדר ההנאה יותר משנכפיל על עדר הרגשה פעולות ההנאה ועוד
על דרך הלבב כפיה שמוסר עצמו לסכנה ועוד המוסר עצמו לסכנה יותר הלבב · ונרגיל הנבל
בהרגן טוב הלבב יותר משנרגיל מי שיש לו ירגון לבב טוב מעלה וזה סדר רפואת המדות

[illegible]

[illegible]

וזכריהו · ולזה הענין לא היו חסידים הראשונים מניחים תכונת נפשותיהם הטובה ממוצעת
בשוה אך היו נוטים מעט לצד היתר או החסר על דרך הסיג והשמירה ר"ל על דרך משל
שהיו נוטים מן הזהירות לצד העדר הרגשת ההנאה מעט ומן הגבורה לצד מסירת ־
עצמם בסכנות מעט · ומטוב הלבב לצד יתרון טוב הלבב מעט · ומן הענוה לצד שפלות
הרוח מעט וכן השאר · ועל זה הענין רמזו באמרם לפנים משורת הדין · אבל מה שעשו
יותר החסידים בקצת הזמנים וקצת אנשים מהם גם כן מנטות אחר הקצה האחד ־
כצום ויקום בלילות והנחת אכילת הבשר ושתות היין והרחק' הנשים ולבוש הצמר והשער
וישיבת ההרים והתבודד במדברות לא עשו דבר מזה לא על דרך הרפואה כמו שזכרנו
ולהפסד אנשי המדינה גם כן כשראו שהן נפסדים בחברתם וראות פעולותיהם עם־ ־
שיפחדו מהפסד מדותיהם בעבורם ועל כן ברחו להם למדברות ולמקומות שאין שם אדם
רע כמאמר הנביא ירמיהו ע"ה מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה
מאתם כי כלם מנאפים עצרת בוגדים · וכאשר ראו הסכלים שהחסידים עשו אל־ הן
פעולות ולא ידעו כונתם חשבו שהם טובות וכונו אליהם בחשבם שיהיו כמותם ויענו ־
גופיהם בכל מיני ענוי ויחשבו שהם קנו לעצמם מעלה ומדה טובה ושעשו טוב ושבזה
יקרב האדם לשם כאלו השם שונא הגוף חפץ לאבדו והם לא ידעו שאלו הפעולות רע
ובהם יגיע פחיתות מפחיתות הנפש ואין להמשילם לא לאיש שאינו יודע במלאכת
הרפואות כשראה הבקיאים מן הרופאים שהשקו חולים למות סם שנקרא בערבי שחם
חנדל וקולוקינטידה בלע' והסקמוניאה והצבר וכלנו אלו וכיוצא בהם ופסקו מהם ־
המזון ורפאו חולים ונמלטו מן המות המלטה גמורה ודמה הסכל ההוא אחר שאלו הד־
דברים מרפאים מן החולי כל שכן שישמרו הבריא על בריאותו אם יוסיפו בה ויתחיל לקחת
אותם תמיד ולהתנהג כהנהגת החולים שהוא יחלה בלי ספק · כן אלו הם חולי הנפשות
בלא ספק בלוקחם הרפואה על הבריאות · ודת התורה התמימה המשלמת אותנו כמו
שהעיד עליה יודעה תורת יי' תמימה משיבת נפש עדות יי' נאמנה מחכימת פתי לא זכרה
דבר מזה ואמנם כונה להיות האדם טבעי הולך בדרך הממוצעת יאכל מה שיש לו
לאכול בשווי וישתה מה שיש לו לשתות בשווי ויבעל מה שמותר לו לבעול בשווי וישכון
המדינות ביושר ובאמונה לא שישכון במדברות ובהרים ולא שילבש השער והצמר ולא
שיענה גופו והזהירה מזה לפי מה שבא בקבלה אמר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על ־
הנפש · ואמרו ז"ל וכי על איזו נפש חטא זה אלא על שציער עצמו מן היין והלא דברים קל
וחומר ומה זה שציער עצמו מן היין צריך כפרה המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת
כמה וכמה · ובדברי נביאינו וחכמי תורתנו ראינו שהם מכוונים אל השווי ושמירת נפשם
וגופם על מה שחייבתו התורה · וענה השם ית' על יד נביאו למי ששאל לקיים יום אחד
בעולם אם יתמיד עליו אם לא והוא דברם לזכריהו האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר
עשיתי זה כמה שנים וענה אותם כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים

שנה הצום צמתוני אני וכי תאכלו וכי תשתו הלא אתם האוכלים והשותים · אחרי כן
צוה אותם ביושר ובמעלה לבד לא בצום והוא אמרו להם כה אמר ה' צבאות לאמר
משפט אמת שפטו וחסד ורחמים עשו איש את אחיו ואלמנה וגר ויתום ועני אל תעשוקו
ורעת איש את אחיו אל תחשבו בלבבכם · ואמר אחרי כן כה אמר ה' צבאות צום הרביעי
וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים
טובים והאמת והשלום אהבו · ודע שהאמת הם המעלות השכליות מפני שהם אמתיות לא
ישתנו כמו שזכרנו בפרק השני · והשלום הם מעלות המדות אשר בהם יהיה השלום בעולם ·
ואשוב אל כונתי שאם יאמרו אלו המתדמים באומות מאנשי תורתנו שאינו מדבר כי אם
בהם שהם אינם עושים מה שעושים אותו מהטריח נפשם ומסוף הנהגותיהם אלא על דרך
הלמוד לכוונת הנפש כדי שיהיו נוטים אל הצד האחר מעט כפי מה שזכרנו בזה הפרק
שראוי שיהיה האדם כן והוא עושה מהם כאשר יזכור והוא שהתורה לא אסרה מה שאסרה
ולא צותה מה שצותה אלא מפני זאת הסבה ר"ל כדי שנתרחק מן הצד האחר יותר על צד
ההרגל באסור המאכלות האסורים כלם ואסור הבעילות האסורות והאזהרה על הקדשה
ומה שצריך כתובה ואשה וקדושין ועם כל זה אינה מותרת תמיד אבל תאסר בעת הנדות
והלידה · ועם כל זה גזרו חכמי תורתנו למעט המשגל ומנעוהו ביום כמו שבארנו בסנהדרין
וזה כולו אמנם צוה ה' להתרחק מקצה רב התאוה רחוק גדול ולצאת מן המצוע אל צד
העדר הרגשת ההנאה מעט עד שתתישב ותתחזק בנפשותינו תכונת הזהירות וכן כל מה
שבתורה מנתינת המעשרות והלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות ודין שמטה ויובל
והצדקה די מחסורו וזה כלו קרוב מיתרון טוב לבב שנרחק מקצה הנבלה רחוק גדול ונקרב
לקצה יתרון טוב לבב עד שיתחזק לנו לב טוב · וכזאת הבחינה בחן רוב המצות תמצא
כלם שהם מלמדות ומרגילות כחות הנפש כמו שאסרה הנקימה והנטירה וגאולת הדם
באמרו לא תקום ולא תטור את בני עמך · עזוב תעזוב הקם תקים עמו עד שיחלש כח הכעס
והרגז וכן העזב תעזבם עד שיסור תכונת האכזריות · וכן מפני שיבה תקום והדרת פני זקן
כבד את אביך ואת אמך לא תסור מכל אשר יגידו לך ימין ושמאל עד שיסור תכונת
העזות ותגיע תכונת הבושת · ואחר כן הרחיק מן הקצה האחרון ר"ל רב הבושת ואמר הוכח
תוכיח את עמיתך לא תגורו מפני עד שיסור רב הבושת גם כן ונשאר בדרך האמצעי ·
ובשיבוא האיש הסכל בלא ספק וישתדל להוסיף על אלו הדברים כמו שיאסור המאכל
והמשתה מוסף על מה שנאסר מהמאכלים או יאסור הזווג מוסף על מה שנאסר מן
הבעילות ויתן כל ממונו לעניים או להקדש מוסף על מה שבתורה על הצדקות ועל
ההקדשות והערכים יהיה עושה מעשים רעים והוא לא ידע ויגיע אל הקצה האחד
ויצא מן המצוע לגמרי · ולחכמים בזה הענין דבר לא שמעתי כלל יותר נפלא
ממנו והוא בגמרא דבני מערבא בפרק התשיעי מנדרים דברו בגנות המקבלים על
עצמם שבועות ונדרים עד שישארו כמו אסורים · אמרו שם בזה הלשון ר' אידי בשם

ר׳ יצחק לא ידיך מה שהבינה הראשונה — אלא שהיה דובר עליך דברים אחרים וזהו הענין
שזכרנו כשיהיה בלא תוספת ובלא חסרון · הנה התבאר לך מכל מה שזכרנוהו כיה תקרה ש״ע
שצריך לכוין אל התכלית האמתית ושלא יעשה כדי להגיע אל קנין מתוק אלא על צד
הידיעה ולעבוד מאהבה וכמו שהאריך הרב במלאכה הזאת בפירוש המשנה כי זה מעשה
מעט מעט לא ישקוט ולא ינוח החלק להתדבק עד שיגיע אל השגה חזקה כהבלת החזון
ובשגרה שזכר שיאבד חלוק ישמרהו תמיד ויתרחק מן הדברים המזיקים לו ויבין לכה
שיעליהו עד שיגיע הדבר ההוא או עד שלא יסוף חולשה מן האדם העולם עד לו
שיזכור מדרגתו תמיד וישקול פעולותיו ויבין הכוונה בעשותו יום יום ובכל מה שיגיעהו בגשמי עמו
לבד קנה מן הקנינות ויתר בראיה ולא ינח הכוונה הרעה להתחזק בפעולת מעשה הרע
כמו שזכרנו וכן ישים לנגד עיניו המדות הקניניות אשר לו וישקול לאחריותם תמיד כמו שהוא
שהקדמנו שאי אפשר לאדם מבלי חסרון שהבלבולים כבר היה יחיד שיצא כי
שהוא בטבע לנוטה כלם אל למעלות המדות ולמעלות שכליות בזמן מבל כל הנביאים
שעתיד זה כמו הרבה הן מעברי לא יחסר ובהלכותיו ישים תהלה מה ידיך עם לא
ומה זה יהיה · ושלמה ע״ה אמר כמו כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא
יחטא · והנה יודע כי אדון הנביאים הראשונים והאחרונים משה רבינו ע״ה — אליו ה׳
יען לא האמנתם בי להקדישני על אשר מריתם פי במי מריבה על אשר לא קדשתם וזה
כלו וחטאו ע״ה היה שנטה לצד אחד מן הקצוות ממעלה ממעלות המדות והוא הסבלנות
כאשר נטה לצד הרגזנות באמרו שמעו נא המורים רק הוא עליו הכתב שהיה אדם כמוהו כועס
לפני עדת ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס וכיוצא בזה בדין האיש ההוא הוא חלול השם
מפני שכל תנועותיו כולם ודבריו היו למדים והיו מקוים להגיע בהם אל הצלחת העולם הזה והעולם
עולם הבא ואיך יראה עליו הכעס והוא מפעולות הרע כמו שביארנו ולא יבוא כי אם מתכונה
רעה מתכונות הנפש אבל אמר כענין מריתם פי הוא כמו שאבאר והוא שלא היה מדבר עם
כסילים ולא עם מי שאין לו מעלה אבל האנשים שהקטנה שבנשיהם היתה כיחזקאל בן בוזי כמו
שזכרוהו החכמים וכל מה שיאמר או יעשה יבחנוהו וכאשר ראוהו שכעס אמרו עליו הנה זה
הגה״ה אין לו פחיתות מדה ולולי שהיה יודע שכעס עלינו בבקשת המים ושאנחנו הכעסנוהו ית׳ לא
היה כועס ואנחנו לא מכירים לשם ית׳ שכעס בדבריו אליו בזה הענין אבל אמר קח את המטה
והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם
מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם · והנה יצאנו מכוונת המאמר אבל התרנו ספק מ
מספקי התורה שנאמרו בו דברים ושאלו פעמים רבים אי זה חטא חטא וראית מה שנאמר בו
ומה שאמרנו בו והאמת יעשה דרכו · ואשוב לענין כי כשיהיה האדם שוקל פעולותיו
תמיד ויכוין אל אמצעותם יהיה במדרגה העליונה ממדרגות בני אדם ובזה יתקרב אל השם
וישיג אל טובו וזהו הדרך השלם שבדרכי העבודה וכבר זכרו החכמים זה הענין וכתבו עליו כל
השם אראנו וזה ויראה בישועת עליה״ם ע״ה ושם דרך אראנו בישע אלהים · ואל תקרי ושם

לא ועם והשומה הוא השיעור והסברא וזהו הענין שפירשנו מזה הפרק כלו כשיה׳ וזה שיעור מה שראיתיו שיצרך בזה הענין

פרק ה׳

בהשתמש האדם בכחות הנפש לנגד תכלית אחת. צריך לאדם שישעבד כחות נפשו כלם לפי הדעה כפי מה שהקדמנו בפרק אשר לפני זה וישים לנגד עיניו תכלית אחת והיא השגת השם ית׳ כפי יכולת האדם ר״ל לדעת, וישים פעולותיו כלם תנועותיו ומנוחותיו וכל דבריו מביאים לזאת התכלית עד שלא יהיה בפעולותיו דבר מפעולות ההבל ר״ל פועל אשר לא יביא אל זאת התכלית. והמשל בו שישים הכונה באכילתו ובשתייתו ומשגלו ושנתו ויקיצתו ותנועתו ומנוחתו בריאות גופו לבד והכונה בבריאות גופו שתמצא הנפש כליה בריאים ושלמים בחכמות וקנית מעלות המדות ומעלות השכליות עד שיגיע לתכלית ההיא ועל זה ההקש לא תהיה אז כונתו אל ההנאה לבד עד שיבחר מן המזון המתוק הערב וכן כשאר ההנהגה אבל יכוון אל המועיל וכשיזדמן שיהיה ערב יהיה וכשיזדמן שיהיה בלתי ערב יהיה או יכוון אל הערב על דרך חכמת הרפואה כמי שחלשה תאותו למאכל ויעורה במזונות המתובלות הערבות שנפש האדם מתאוה להם. וכן אם התעורר עליו מרה שחורה יסירה בשמיעת הנגונים ומיני זמר והטיול בגנות והבנינים הנאים וחברת הצורות היפות ויתבטל בזה ממה שיחייב הנפש ויסיר ממנו מרה השחורה ממנה והכונה בכל זה שיבריא גופו והתכלית הכונה בבריאות גופו לקנות חכמה וכן כשיתעסק לקנות ממון יהיה תכלית כונתו בקבוצו קבוצו שיוציאהו במעלות וישימהו לחוזק גופו ולהמשיך מציאותו עד שישיג וידע מהשם מה שאפשר לדעתו. ועל זה ההקש יש למלאכת הרפואות מבוא גדול מאד במעלות ובידיעת השם ובהגיע אל ההצלחה האמתית ויהיה למודה ובקשתה עבודה מן העבודות הגדולות ולא תהיה אז כאריגה והנגרות כי בה נשער פעולותינו ויושיבו פעולות אנושיות מביאות אל המעלות האמתיות כי האדם כשיבא ויאכל מזון ערב אל החך טוב הריח שנפש האדם מתאוה לו והוא מזיק ואפשר שיהיה סבה לחולי קשה או למיתה פתאום זה והבהמות דבר שוה ואין זה פועל האדם מאשר הוא אדם ממנו הוא פעל האדם מאשר הוא בעל חיים נמשל כבהמות נדמו. ואמנם יהיה פעל אנושי כשיאכל המועיל לבד ופעמים יניח הערב ויאכל הנמאס כפי בקשת המועיל וזה פעל לפי הדעה ובזה נבדל האדם בפעולותיו מזולתו. וכן כשיבעל כשיבעל כשיתאוה מבלתי שישגיח מן הנזק והתועלת יש לו זה הפועל מאשר הוא בעל חיים לא מאשר הוא אדם ואפשר שתהיה הנהגתו כלה לפי המועיל כמו שזכרנו אלא שישים תכליתו בריאות גופו ושלמותו מן החלאים לבד ואין זה חסיד כי כמו שבחר זה הנאת הבריאות בחר זה האחר הנאת המאכל או הנאת המשגל וכלם אין תכלית אמתית לפעולותם אבל הנכון שישים תכלית כל מה שיתעסק בו בריאות גופו והמשך מציאותו על השלמות כדי שישארו כלי כחות הנפש אשר הם איברי הגוף שלמים ויתעסק נפשו מבלתי מונע במעלות המדות ובמעלות שכליות. וכן כל מה שילמדהו מן החכמות ומן הדעות מה שאין מהם דרך

אל התכלית ההיא אין כי אם דין ודברים ועסק שאין תועלת בו כתכלית ההיא בשאלות ר
החשבון וספר החרוטים והתחבולות ולהרבות משאלות אל הגדסה ומשיכת המשאות
והרבה כיוצא באלו יהיה הכונה בהם לחדד השכל ולהרגיל הכח השכלי בדרכי המופת עד ש׳
יגיע לאדם קנין ידיעת ההבדל המופת מזולתו ויהיה לו זה דרך שיגיע בה לידיעת אמתת
מציאותו ית׳ וכן דברי האדם כולם אין צריך שידבר אלא במה שיביא לנפשו בו תועלת או
ירחיק היזק מנפשו או מגופו או בחכמה או במעלה או בשבח מעלה או מעלה או לגנות גנות
או מגונה כי קללת בעלי החסרונות וזכרם לגנות אם יהיה הכונה בו לחסרם אצל בני אדם
עד שיתרחקו מהם ולא יעשו כמעשיהם הוא מחויב והיא מעלה הלא תראה אמרו ית׳ כ׳
כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה וכמעשה ארץ כנען וספור הכנענים וכל מה שבא
במקרה מגנות בעלי החסרונות וזכרם לגנאי ושבח הטובים והגדלתם אין הכונה בו רק
מה שזכרתי לך עד שימשכו בני אדם אחרי דרך הטובים האלה ויתרחקו מדרך הרעים
ההם וכשישים האדם כונתו אל זה הענין יבטל מפעולותיו ויחסר ממאמריו הרבה מאד כי
מי שיכוין אל זה הענין לא יתעורר לפתח הכתלים בזהב או לעשות רקום זהב בבגדיו אלא אם
אם לא יכוין בזה להרחיב נפשו כדי שתבריא ותרחיק ממנה חליה עד שתהיה בהירה וזכה
לקבל החכמות והוא אמרם ז״ל דירה נאה ואשה נאה ומטה מוצעת לתלמידי חכמים כי
הנפש תלאה ויעכור המחשבה בהתמדת עיון הדברים הקשים כמו שילאה הגוף בעשותו
המלאכות הכבדות עד שינוח וינפש ואז ישוב למזג השוה כן צריכה הנפש גם כן להתעסק
במנוחת החושים בעיון לפתוחים ולענינים הנאים עד שיסור ממנה הלאות כמו שאמרו כי
הוו חלשין רבנן מגירסא ויחשב שעל זה הדרך לא יהיו אלה רעות ולא מעשה הבל ר״ל עשיית
הפתוחים והציורים בבנינים ובכלים ובבגדים ודע שזאת המדרגה היא מדרגה עליונה מאד
וחמודה לא השיגוה אלא מעט ואחר הרגל גדול וכשיזדמן מציאות אדם שזהו ענינו איני
אומר שהוא למטה מן הנביאים ר״ל שישים כחות נפשו כלם וישים תכליתם ידיעת השם
ית׳ לבד ולא יעשה מעשה גדול או קטן ולא ידבר דבר אלא שהפעל ההוא או הדבר ההוא
מביא למעלה או למה שמביא אל מעלה והוא יחשוב ויסתכל בכל פעל ותנועה ויראה אם
יביא אל התכלית ההוא או לא יביא ואז יעשהו וזהו אשר בקש ממנו ית׳ שנכוין אליו ר
באמרו ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ר״ל בכל חלקי נפשך שתשים
תכלית כל חלק ממנה תכלית אחת והוא לאהבה את ה׳ וכבר הזהיר הנביא ע״ה כזה ה׳
ענין גם כן ידע׳ בכל דרכיך דעהו ופי׳ החכמים ואפי׳ לדבר עבירה ר״ל שישים לפעל ההוא ר
תכלית והוא האמת ואע״פ שיש בו עבירה מצד אחד וכבר כללו החכמים ע״ה זה הענין ר
כלו בקצרה במלות מועטות מורות על זה הענין הוראה שלמה מאד עד שתמצא כשתבחן
קצרת המלות איך כללו זה הענין הגדול העצום ההוא כלו אשר חוברו בו חבורים ולא ר
השלימוהו והוא שאמר בכח להי׳ כלו ספק והוא אמרם בצואותיהם וכל מעשיך יהיו
לשם שמים וזהו הענין אשר בארנוהו בפרק זה וזה שעור מה שראינוהו ראוי לזכרו ר

192

הנה לפי זאת ההקדמה ׳׳

פרק ו׳ בהפרש אשר בין החסיד המעולה ובין הכובש את יצרו והמושל בנפשו ׳

אמרו הפילוסופים שהמושל בנפשו אע״פ שעושה המעשים
הטובים והחשובים הוא עושה אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות ונכסף אליהם
ויכבוש את יצרו ויחלק בפעולתו על מה שיעירוהו כחותיו ותאותו ותכונת נפשו ויעשה
הטובות והוא מצטער בעשייתם ונזוק אבל החסיד הוא נמשך בפעולתו אחר מה שתעירהו
עליו תאותו ותכונתו ויעשה הטובות והוא מתאוה ונכסף אליהם ׳ ובהסכמה מן הפילוסופים
שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בנפשו אבל אמרו אפשר שיהיה המושל בנפשו
כחסיד בענינים רבים ומעלתו למטה ממנו בהכרח להיותו מתאוה לפועל הרע ואע״פ
שאינו עושה אותו מפני שהשתוקקו לרע היא תכונה רעה בנפש ׳ וכבר אמר שלמה כיוצא
בזה אמר נפש רשע אותה רע ׳ ואמר בשמחת החסיד במעשה הטובות והצטער מי שאינו
צדיק בעשייתם זה המאמר שמחה לצדיק עשות משפט ומחתה לפועלי און וזהו הנראה
מדברי העניינים נאות למה שזכרוהו הפילוסופים ׳ וכאשר חקרנו דברי החכמים בזה הענין
נמצא להם שהמתאוה לעבירות ונכסף אליהם יותר חשוב ויותר שלם מאשר לא יתאוה
אליהם ולא יצטער בהניחם עד שאמרו שכל אשר יהיה האיש יותר חשוב ויותר שלם תהיה
השתוקקותו לעבירה והצטערו בהנחתה יותר גדול והביאו בזה דברים ואמרו כל הגדול
מחבירו יצרו גדול ממנו ולא דיים זה עד שאמרו שעשר המושל בנפשו גדול לפי רוב
צערו במושלו בנפשו ואמרו לפום צערא אגרא ׳ ויותר מזה שהם צוו להיות האדם מתאוה
לעבירות עד שהזהירו מלומר שאני בטבעי לא אתאוה לזאת העבירה ואע״פ שלא אסרה
התורה ׳ והוא אמרם רבן שמעון בן גמליאל אומר לא יאמר אדם אי אפשי לאכול
בשר בחלב אי אפשי ללבוש שעטנז אי אפשי לבוא על הערוה אלא אפשי ומה אעשה
ואבי שבשמים גזר עלי ׳ ולפי המובן בפשוטי שני המאמרים בתחלת המחשבה הם סותרין
זה את זה ואין הענין כן אבל שניהם אמת ואין מחלוקת ביניהם כלל והוא שהרעות שהן
אצל הפילוסופים רעות הם אשר אמרו כי מי שלא יתאוה אליהם יותר חשוב מן המתאוה
אליהם ויכבוש את יצרו מהם הם הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהם רעות
כשפיכות דמים וגזלה וגנבה ואונאה ולהזיק למי שלא הרע לו ולגמול רע למטיב
ולבזות אב ואם וכיוצא באלו ׳ גם המצות שאמרו עליהם רבותינו שאלמלא לא נכתבו
ראויים הם להכתב ויקראו אותם קצת חכמינו האחרונים אשר חלו חלי המדברים
מצות השכליות ואין ספק שהנפש אשר תכסוף לדבר מהם ותשתוקק אליו שתהיה
חסרה ושהנפש החשובה לא תתאוה לדבר מאלו הרעות כלל ולא תצטער בהמנעם
מהם ׳ אבל הדברים שאמרו עליהם החכמים שהכובש את יצרו מהם הוא יותר חשוב
וגמולו יותר גדול הם התורות השמעיות וזה אמת שאלמלא התורה לא היו רעות כלל
ומפני זה אמרו שצריך האדם שיניח נפשו אוהבת אותם ולא יהיה לו מונע מהם אלא—

התורה וכבר הכריחו ע"ה ובאמרם המעולה שהם לא אמרו לא יאמר אדם אי אפשי להרוג את הנפש
אי אפשי לגנוב אי אפשי לכזב אלא אפשי ואבי שבשמים גזר עלי. אבל הביאו דברים
שמעיים כלם בשר בחלב ולבישת שעטנז ועריות ואלה המצות ובזולתם הם אשר קראם
השם חקותי אמ' חקים שחקקתי לך אין לך רשות להרהר בהם ואומות העולם משיבין
עליהם והשטן מקטרג בהם כגון פרה אדומה ושעיר המשתלח וש' ואשר קראו אותם
חכמים המפורסמים שכליות יקראו מצות כפי מה שביארו החכמים. הנה התבאר מכל מה
שאמרנו אי זו מן העבירות יהיה מי שלא השתוקק אליהם יותר חשוב מן המשתוקק אליהם
ויכבוש יצרו מהם ואי זו מהם יהיה הענין בהפך וזה חדוש נפלא בהעמיד שני ה
מאמרים ולשונם מורה על אמתת מה שבארנוהו. וכבר נשלמה כונת זה הפרק

פרק ז

במחיצות ועניינם. הרבה ימצא במדרשות ובהגדות ויש ממנו
בתלמוד שבנביאים מי שיראה השם מאחורי מחיצות רבות ומהם
מי שיראהו מאחר מחיצות מועטות לפי קרבתם אל השם ולפי מעלתם בנבואה עד שאמרו
משה רבי' ראה השם מאחר מחיצה אחת בהירה כלומר מזהירה. והוא אמרם הסתכל ב
באספקלריא המאירה העצם. ואספק' שם העצם המראה העשויה מגוף מזהיר ש
משהם וכזכוכית כמו שיתבאר בסוף כלים. והכונה בזה הענין מה שאומר לך והוא שאנחנו
ביארנו בפרק השני שהמעלות מהם שכליות ומהם מעלות המדות. וכן הפחיתיות מהם
פחיתיות שכליות כסכלות ומיעוט ההבנה ורוחק התבונה. ומהם פחיתות מדות כרוב התאוה
והגאוה והרוגז והכעס והעזות ואהבת הממון והדומה להם והן רבות מאד. וכבר
זכרנו הסדר בידיעתם בפרק ד' ואלה הפחיתיות כלם הם מחיצות המבדילות בין האדם ובין
השם ית' אמ' הנביא מבאר כי אם עונותיכם היו מבדילין ביניכם ובין אלהיכם אמר שעונותינו
והם הרעות כמו שזכרנו הם המחיצות המבדילות בינינו ובין השם ית'. ודע שכל נביא
נביא לא יתנבא אלא אחר שיהיו לו כל המעלות השכליות ורב מעלות המדות והחזקות
שבהם והוא אמרם אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר. והחכם הוא הכולל ה
מעלות השכליות בלא ספק ועשיר הוא ממעלות המדות ר"ל ההסתפקות מפני שהם קוראין
המסתפק עשיר אמרם בגדר העשיר אי זהו עשיר השמח בחלקו ר"ל שיספיק לו במה
שהמציא לו הזמן ולא יכאב ממה שלא המציא לו. וכן גבור הוא גם כן ממעלות המדות
ר"ל שינהיג כחותיו כפי הדעת והעצה כמו שביארנו בפרק החמישי והוא אמרם אי זהו
גבור זה הכובש את יצרו. ואין מתנאי הנביא שיהיו אצלו כל המעלות המדות עד שלא
תפחיתהו פחיתות. ששלמה העיד עליו הכת' בגבעון נראה יי' אל שלמה ומצאנו לו
פחיתות מדות והיא רב התאוה בהרבות נשים וזה מפעולות הבעת רב התאוה ואמר
מבואר הלא על אלה חטא שלמה. וכן דוד ע"ה נביא היה לי דבר צור ישראל ומצאנו
אותו בעל אכזריות ואע"פ שלא עשה בה אלא בגוים ובהריגת כופרים והיה רחמן

197

ישראל הכל כי בנבואה ׳כדברי הנביאים שהעם לא הרגישו למעלה מזה המקדש ולא הרגיש
דרך כעס לזה לרב מה שהרג את הנה לא הבנה הבית לשני כי דרים רבים עקבה ׳ורמזו
כליהו ז״ל מדת הדגונה וידוע ששמע בה כמפורש ועליהם היה משם הכל אחד החכמים
שהשם לקחו והם לו שרינו רחוי למעיל כבני אדם ולהיות להם לכהן כי שיש לו קנויה
כמו שיש לך כי ימיהם ׳וכן מיירנו כשמואל שפחד מעיזול ויעקב שפחד מקנאותה
עשו ׳ לו המחה ויכיצה כהם הם מחיצות הנביאים ע״ה ומי שיש לו מהם שתי
מדות או שלש כלהן ממיצעות כמו שזכרנו בפרק רביעי ואמר כי שרית השם כאחד
שתי מחיצות או שלש ולא הדרך היות קצוית המדות ממעט במדרגות הנביאים
שזכרנו מימצע קצה פחיתות המדה ימנעו הנבואה לגמרי כמעם אם כל הכעס
אם נביא היה עבודתו מסתלקה ממנו והביא ראיה מאלישע שנסתלקה ממנו הנבואה
כאשר כעס עד שהפיר סבבו הוד אמרו ועתה קחו לי מנגן והאיתה והדאגה שיעקב
אבינו ע״ה כל ימי התאבלו על יוסף נסתלקה ממנו רוח הקדש עד שהבשר בחיו יוסף
ותחי רוח יעקב אביהם ואמרו המתרגם ושרת רוח נבואה על יעקב אביהון ולשון ה
חכמים אין הנבואה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך דבר שמחה ׳
וכאשר ידע משה רבינו ע״ה שלא נשארה לו מחיצה שלא הסיר ואשר ימי נשלמו בו מעלות
המדות כלם והמעלות השכליות כלם בקש להשיג מהשם ע״ל אמתת מציאותו אחר שלא
נשאר לו מונע ואם הודיעו כי זה סבוך והודיעו ית׳ שאי אפשר לו זה בהיותו שכל נמצא
בחמר ר״ל מאשר הוא אדם והוא אמרו כי לא יראני האדם וחי הנה לא נשאר לו בין ובין
השגת הבורא על אמיתת מציאותו לא מחיצה אחת בלבד והוא השכל האנושי שאינו
נבדל וגמל לו ית׳ חסד כתת לו ההשגה אחר שאינו יותר ממה שהיה אצלו קודם
שאלתו והודיעו שהתכלית אי אפשר לו מפני שהוא בעל גשם וכנה אמתת ההשגה
בראיית פנים כי האדם כשיראה פני חברו תהיה אז בנפשו צורה חברו עד שלא יתערב לו
עם זולתו בעבודה אבל כשיראה אחוריו אע״פ שהוא מכיר בראייה ההיא פעמים יסופק
לו שלא יתערב לו עם זולתו כן השגתו ית׳ על האמת היא ידיעה האדם מאמיתת מציאות
ימתה שלא ישתתף במציאות ההוא זולתו מן הנמצאות עד שימצא בנפשו מציאותם
חוק נבדל למה שימצא בנפשו ממציאות שאר הנמצאות ואי אפשר לאדם להשיג זה
השיעור מן ההשגה לא שהוא ע״ה השיג למטה מזה מעט והוא אשר כנה אותה בראיית
את אחורי ׳ ואני עתיד להשלים זה הענין בספר הנבואה ׳ וכאשר ידעו החכמים ע״ה שאלו
המינים האלה מן הפחיתות ר״ל המדות והשכליות הם אשר יבדילו בין האדם ובין השם
ובהם הוא יתרון מעלות הנביאים אמרו על קצתם מה שראו מחכמתם ומדותיהם דראוי
היו שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו ולא יעלם ממך ענין הדמיון שהם דמו אותם כו
לא שהשוותו אליו חלילה וכן אמרו על אחרים כיהושע על הדבר אשר זכרנו ׳ וזהו ה
הענין אשר כוונו לבארו בזה הפרק ״

פרק ח׳

בטבע האנשי אי אפשר שיולד האדם מתחלת ענינו בטבע בעל
מעלה ולא בעל חסרון כמו שאי אפשר שיולד האדם בטבע בעל
מלאכה מהמלאכות אבל אפשר שיולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון בהיות פעולות
אחת מהם יותר קלות עליו מפעולות האחרות. והמשל בו כשיהיה האדם מזגו נוטה
אל היובש ויהיה עצם מוחו זך והלחות בו מעט יקל עליו לגרוס ולזכור ולהבין העניני'
יותר מאשר יקל לבעל לחה לבנה רב הלחות במוח אבל אם יונח האיש ההוא המוכן במזג אל
זאת המעלה מבלתי למוד כלל ולא יעוררו כחותיו ישאר סכל בלא ספק. וכן כשילמדו
ויכינו זה השפל הטבע רב הלחה ידע ויבין אבל בקושי. ועל זה הדרך בעצמו ימצא איש
שמזג לבו יותר חם ממה שצריך מעט ויהיה גבור ר״ל מוכן לגבורה אם ילמדוהו הגבורה
יהיה גבור מהרה. ואחר מזג לבו יותר קר ממה שצריך והוא מוכן לפחד והפחד
וכשילמדוהו וירגילוהו יקבלם מהרה ואם יכוין בו הגבורה לא ישוב גבור רק בקושי אבל
אבל ישוב כשירגילוהו בלא ספק. והמטעם כאשר הודעתיך זה שלא תחשוב השגעונות אשר
יכזבו בהם חכמי הכוכבים אמת. בשיחשבו שמולד האדם ישימוהו בעל מעלה או בעל
חסרון ושהאיש מוכרח על המעשים ההם בהכרח. והמטעם אתה תדע שהסכימו עליו
תורתנו ופילוסופי יון כמו שאמתוהו טענות האמת שפעולות האדם כולם מסורות
לו אין מכריח אותו בהם ולא מביא זולת עצמו כלל שיטהו לצד מעלה או לצד חסרון
אלא אם יהיה הכנה מזגית לבד כמו שבארנו שיקל לו כח ענין או יכבד אבל שיתחייב
או יהיה נמנע אין זה כלל ואלו היה האדם מוכרח על פעולותיו היו בטלות מצות ה
התורה ואזהרותיה והיה הכל שקר גמור אחר שאין בחירה לאדם במה שיעשה וכן היה
מתחייב בטול הלימוד וההתלמדות ולימוד כל מלאכה מחשבה היה כל זה הבל ולבטלה
אחר שהאדם אי אפשר לו כלל מפני הגורם המכריח אותו מחוץ זולתו לפי דעת
האומרים זה שלא יעשה הפעל הפלוני ולא ידע החכמה הפלונית ושתהיה לו ה
המדה הפלונית. והיה הגמול והעונש גם כן משפט עול גמור הן ממנו לקצתנו ו
והן מהשם לנו שזה שמעון ההורג לראובן אחר שזה מוכרח שיהרוג וזה מוכרח שיהרג
למה נעניש שמעון ואיך יתכן גם כן עליו ית׳ צדיק וישר היה שיענישנו על פעל שאי
אפשר לו שלא יעשהו ואפי׳ השתדל שלא יעשהו לא היה יכול והיו בטלות גם כן ההכנות
כולם עד סופם מבנות בתים וקניית המזון ולברוח בעת הפחד וזולתם מן החכמה להכר
כי אשר גזר שיהיה אי אפשר מבלתי היותו וזה כולו שקר גמור ובנגד המושכל והמ
מורגש והריסת חומת התורה ולגזור על השם ית׳ בעול חלילה לו ממנו ואמנם האמת
אשר אין ספק בו שפעולות האדם כולם מסורות לו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא
יעשה מבלתי הכרח יכריחהו עליו ומפני זה היה ראוי לצוותו ואמר ראה נתתי לפניך
היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ואחר כן אמר לו ובחרת בחיים ושם
הבחירה לנו בהם וחייב העונש למי שימרה והגמול למי שיעבוד אם תשמעו ואם לא

השמש וחייב האויר והתולדות ולמדהם חייבם זה בעצם ולמדהם אותם ושמירתם
לעשותם וכל מה שבא בלמוד המצוה. וחייב גם כן ההכנות כולם כמו שכתוב בתורה
והספר ושירה מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כן ימות במלחמה במה ישכב לא
יאכל אותם וירבה והרבה סחורה ומספרי העבדים מזה הענין אל ההכנות. אבל מה שנמצא
לחכמים יאמר האדם הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אמר גם כן דמות ועוד לומר זה
שזכרנו לא שהרבה פעמים יעשו בו בני אדם ויחשבו קצת פעולות האדם הבאות מבחירתו
שהיה מוכרח עליהם מיוצר פעולת או היות זה המסין בידו וזה בלתי הגית כי זאת הרשות
רב לקחת בכתובה וקדושין ואומר כשרה לו ולקחת לקריה ורבה היא מינה והשם לא
יגזור כשיעשה מינה ואם יהיה בעשירות אמר אומר עבירה והשם לא יגזור עבירה וכן זה
אשר גזל ממון פלוני או גנב ממנו או הכה אותו וכחש בו ונשבע עליו לשקר אם כוונת
שהשם גזר על זה שיגיע זה הממון לידו ושיצא מיד זה האחר כבר גזר בעבירה ואין
הענין כן אבל כל פעולת האדם הבאות בבחירתו מהם בלא ספק ימצאו המצות והעבירות
כי כבר בארנו בפרק השני שמצות התורה והאזהרות הם בפעולות אשר יש
לאדם בהם בחירה שיעשם ולא יעשם ובזה החלק מן הנפש המיוחד יראת שמים ואינה
בידי שמים אבל נמסרת לבחירת האדם כמו שבארנו אם כן ראוי הכל הנמצא יראתו כן
הענינים הטבעיים אשר אין בחירה לאדם בהם כגון בהיותו ארוך או קצר או רוח מטר
או עצירה או הפסד האויר וכחו ובזולת זה מכל מה שבעולם זולת תנועת האדם
ומנוחתו. ואמנם זה הענין אשר באר החכמים שהמצות והעבירות אינם ביד השם
ית' ולא ברצונו אלא ברצון בני אדם נמשכו בזה אחר דברי ירמיהו ואמר מפי עליון
לא תצא הרעות והטוב שהרעות הם המעשים הרעים והטוב הם המעשים הטובים ואמר
שהשם אינו גוזר על האדם לעשות רע או טוב. ואחר שהענין כן ראוי היה לאדם שיתן
שיתאונן ויבכה על מה שעשה מן החטאים והעבירות אחר שפשע ברצונו. ואמר מה
יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. אחר כן שב ואמר שרפואת לנפשנו זה החולי בידינו כי
כמו שפשענו בבחירתנו כן לנו לשוב ממעשינו הרעים ואמר אחר זה נחפשה דרכינו
ונחקורה ונשובה עד יי' נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. אבל המאמר המפורסם
אצל בני אדם ונמצא מזה בדברי החכמים ובדברי הנביאים גם כן והוא שישיבת האדם
וקומתו וכל תנועותיו ברצון השם ית' ויחפצו היה מאמר נכון על צד אחת והיה כמו
שתשליך דבר על אל האויר וירדה למטה שאמרנו בה שברצון השם ית' ירדה למטה
והוא מאמר אמת שהשם רצה שתהיה הארץ כלה במרכז ולפי זה בכל עת שישליכו
חלק ממנה למעלה יתנועע אל המרכז וכן כל חלק מחלקי האש יתנועע למעלה
ברצון שקדם להיות האש מתנועעת למעלה לא שהשם רצה בעת שהתנועע זה
חלק מן הארץ שיתנועע למטה ובזה חולקים המדברים כי שמעתם אומרים שהרצון
בכל דבר עת אחר עת תמיד ולא כן דעתנו אבל הרצון היה בששת ימי בראשית

ויתישבו כי הדברים כולם על טבעם תמיד כאשר נאמר מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה
הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש ולזה הוצרכו החכמים לאמר כי כל המופתים ה
היוצאים חוץ לטבע אשר היו ואשר עתידים להיות כאשר יעד בהם כלם קדם הרצון
בהם בששת ימי בראשית והושם בטבע הדברים אז שיתחדש בהם מה שיתחדש אך כאשר
יתחדש הדבר בעת הצורך יחשבו האנשים שעתה נתחדש ואין הדבר כן ׳ וכבר הרחיבו בזה
הענין הרבה במדרש קהלת וזולתו ואמרו בזה הענין עולם כמנהגו הולך ׳ ותמצא דבריהם
תמיד כל רבותינו ע״ה בורחים מתת הרצון בדבר אחר דבר ובעת אחר עת ׳ ועל זה ה
פנים יאמר כשאדם כשיקום וישב שברצון השם קם וישב ר״ל שהוטבע בטבעו בתחלת בריאת
העולם שיקום וישב בבחירתו לא שיהיה רצה עתה בעת קומו שיקום או לא יקום כאשר
לא רצה עתה בנפילת האבן הזו שתפול או לא תפול וכלל הענין שתאמין כי כמו שרצה
שיהיה האדם נכון הקומה רחב החזה בעל אצבעות כך רצה שיתנועע וינוח מעצמו ו
ויעשה פעולות בבחירתו אין מכריח לו עליהם ולא מונע ממנו כאשר התבאר בתורה
האלהית המבארת זה הענין באמרו הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ׳ וכבר
באר התרגום פירוש שהרצון בו ממנו לדעת טוב ורע ר״ל שהוא היה אחד בעולם ר״ל מין שאין כמוהו
מין אחר שישתתף עמו בזה הענין אשר הוא לו והוא שמעצמו ומדעתו ידע הטוב
והרע ויעשה אי זה מהם שירצה ואין מונע לו מהם ואחר שהוא כן אפשר שישלח
ידו ויקח מזה ויחי לעולם ׳ ואחר שהתחייב זה במציאות האדם ר״ל שיעשה בבחירתו ו
פעולות הטוב והרע כאשר ירצה אם כן התחייב ללמדו דרכי הטוב ושיצוהו ויזהירוהו ו
ויענישוהו ויגמלוהו והיה כל זה ישר וראוי לו להרגיל עצמו בפעולות הטוב עד שיהיו לו ה
מעלות ויתרחק מהפעולות הרעות עד שיסורו ממנו הפחיתות אם הם נמצאות אצלו
ולא יאמר שהם כענין שאינם ביכולת להעתקה כי כל ענין אפשר העתקתו מן הטוב
אל הרע ומן הרע אל הטוב והכל בבחירתו ומפני זה הענין זכרנו כל מה שזכרנו מענין
המצות והעבירות ׳ והנה נשאר עלינו דבר אחר לבאר בזה הענין והוא שיש פסוקים ו
יחשבו בהם בני אדם שהשם יגזור במרי ושהשם מכריח עליו וזה שקר וצריכים אנו לבארם
כי הרבה מבני אדם התבלבלו בהם ומזה מה שנאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות ו
שנה הלא תראה שגזר על המצריים שיחמסו זרע אברהם ולמה ענשם והלא בהכרח [illegible]
השתעבדו בהם כמו שנגזר ׳ והתשובה אלו שזה הענין דומה כאילו אמר השם ית׳ כי
שהנולדים לעתיד יהיה מהם מורד ועובד ורע וחסיד וזה אמת ולא מפני זה המאמר ו
התחייב פלוני הרע להיות רע על כל פנים ולא פלוני הצדיק להיות צדיק על כל פנים אבל כל
מי שיהיה מהם רע היה בבחירתו ואילו היה רוצה להיות צדיק היה יכול ואין מונע לו ׳ וכן
כל צדיק אילו היה רוצה להיות רע לא היה לו מונע מזה כי הדברים שבאו לא נאמרו
על איש ידוע עד שיאמר כבר נגזר עליו ואמנם באו הדברים כלל ונשאר כל איש בבחירתו
בעקר יצירתו וכן כל איש ואיש מן המצריים אשר חמסום והרעו אותם היה בבחירתו

שלא יחטאם אם הוא יודע כי לא נגזר על האיש בפרט שיחטא · וזאת התשובה בעצמה
תשוב על אמרו הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה שאין הפרש בין זה ובין אמרו מי
שיעבוד ע"ז יעשה בו כך וכך שאם לא יהיה לעולם מי שיעבור תהיה האזהרה לבטלה
ויהיו הקללות כולם לבטלה וכן העונשים אשר בתורה אין לנו לומר כאשר מי שהרג רצח
סקילה מפני שזה אשר חלל שבת היה מוכרח לחללו ולא מפני הקללות אשר בא
תורה נאמר שאשר עבד ע"ז וחלו עליהם הקללות ההם נגזר עליהם לעבדה אבל מבחירתו
עבדה כל מי שעבדה וחל עליו העונש כמו שנאמר גם המה בחרו בדרכיהם · גם אני
אבחר בתעלוליהם ומגורותם אביא להם · אבל אמרו וחזקתי את לב פרעה ואחר כך
ענשו והמיתו יש בזה הענין מקום לדבר ויעלה ממנו כללים גדולים והסתכל
מאמרי בזה הענין ושים אליו לבך ועורר אותו אל דברי זולתי ובחר לך הטוב והוא כי
פרעה וסיעתו אילו לא היה להם חטא אלא שלא שלחו את ישראל היה הענין מוקשה על
כל פנים שהרי הקב"ה מנעם משלוח כמו שאמר כי אני הכבדתי את לב פרעה ואת לב
עבדיו ואיך היה מבקש מהם לשלחם והם מוכרחים שלא לשלחם ואיך ענשם אחר
כן כאשר לא שלחום וזה נראה עול בלא ספק וסותר כל מה שהקדמנו היסודות אלא
שאין הענין כן אבל פרעה וסיעתו מרו בבחירתם מבלי הכרח וחמסו הגרים אשר היו
בתוכם ועוולו עליהם עול גמור כאשר נאמר בבאור ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל
רב ועצום ממנו הבה נתחכמה לו וזאת הפעולה הרעה היה מהם בבחירתם מבלי הכרח
רק ברוע לבבם והיה עונש השם להם על זה למונעם מהתשובה עד שיחול עליהם
העונשים מה שהיה ראוי להם מן הדין ומניעתם מהתשובה הוא שלא ישלחם וכבר באר
זה השם לו והודיע שאם רצה להוציאם לבד היה מאבד אותו וסיעתו והיו יוצאים מהרה
מאין אחור ורמזנו רצה עם היציאה אותם לענשו על מה שקדם מחמסם שעבדום כמו
שהבטיח ואמר וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואי אפשר לענשם אילו היו שבים
תשובה ועל כן נמנעו מהתשובה והחזיקו בהם והיה אמרו כי עתה שלחתי את ידי ואך
אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתיך ואין לדקדק
עליו אם נאמר שהשם יענש את האדם שימנעהו מן התשובה ולא יעזבהו לבחור
התשובה כי הוא ית' שמו ידע החטאים ולפי חכמתו ויושר יהיה שיעור העונש פעמים
עולם הבא לבד ופעמים בעולם הזה ופעמים בשניהם ועונשו בעולם הזה חלוק פעמים
יענש בגוף ופעמים בממון ופעמים בשניהם יחד וכאשר יבטל קצת התנועות בני אדם
שהם בבחירתו על צד העונש כבטול ידיו ממלאכה שלא יוכל לעשות בה מאומה כאשר
עשה לירבעם בן נבט או יסמא עינו מן הראייה כאשר עשה לאנשי סדום הנאספים
על לוט כן יבטל ממנו בחירת התשובה עד שלא יתעורר אליה כלל וימות ברשעו ואין אנו
חייבים לדעת חכמתו עד שנדע למה ענש בזה המין מן העונש ולא ענש במין אחר
כאשר לא נדע מה היה הסבה להיות לזה המין זו הצורה ולא היתה לו צורה אחרת

וכלל הכלל כי כל דרכיו משפט ויענוש החוטא כפי חטאו ויגמול המטיב כפי הטבתו ואם
תשאל למה בקש ממנו לשלח את ישראל פעם אחר פעם והוא נמנע מלשלחם ולקה אח
כחן עליו המכות והוא עומד במרדו על עקשותו כמו שאמרנו ולא יהיה מבקש ממנו
לבטלה דבר שאי אפשר לו לעשותו זה גם כן הוא היה לחכמה מהשם שיודיעהו שהשם
יבטל בחירתו כשירצה לבטלה ואמר לו אני מבקש ממך שתשלחם ואלו שלחתם הייתה
נושע אך ידעת שאתה לא תשלחם עד שתמות והיה צריך הוא שיודה לשולחם כדי
שיראה הפך דבר הנביא שאמר שהוא יהיה נמנע להודות ולא היה יכול והיה בזה הוראה
גדולה מפורסמת אצל כל בני אדם כמו שאמר ולמען ספר שמי בכל הארץ כלומר
יספר בכל הארץ שהשם אפשר שיענוש האדם שימנעהו בחירה פעולה אחת ויודיעהו
בזה שלא יוכל להשיבה אל הבחירה ההיא ועל הדרך הזו בעצמה היה ענש סיחון מלך
חשבון כי למה שקדם ממריו אשר לא הוכרח עליו ענשו השם שמנעו מהעביר את ישראל
בגבולו עד שנלחמו עמו והרגוהו והוא אמרו ולא אבה סיחון מלך חשבון העבירנו בו
ואשר הביא שענין זה להיות הפסוק קשה על המפרשים כולם מפני שחשבו כי לא נענש
סיחון לא מפני שלא הניח את ישראל לעבור בארצו ואמרו איך ענשו והוא מוכרח הקשה
את רוחו ואמץ את לבבו כאשר חשבו שלא ענש פרעה ועמו לא מפני שלא שלחו את
ישראל מידיהם ואין הענין אלא כמו שביארנו וכבר באר הקב״ה על יד ישעיהו נביאו
שהוא ית׳ שמו יעניש קצת הממרים שימנע מהם התשובה ולא יעזוב להם הבחירה
באמרו השמן לב העם הזה וזה דבר פשוט אינו צריך לפירוש אבל הוא מפתח למנעולים
רבים ועל זה העקר הולכים דברי אליהו ע״ה באמרו על הכופרים מאנשי דורו ואתה הסבות
את לבם אחורנית ר״ל כאשר חטאו ברצונם היה עונשך עליהם מאתך שהסב לבם אחורנית
מדרך התשובה ולא הניח להם בחירה ולא רצון להניח החטא ההוא והתמידו מפני זה
על כפרם באמרו חבור עצבים אפרים הנח לו ר״ל שהוא התחבר אל העצבים בבחירתו ואהב
אותם ענשו שיונח על אהבתם וזהו ענין הנח לו וזה מהפירושים הטובים למי שיבין
דקות הענינים ואמנם מאמר ישעיהו ע״ה למה תתענו ה׳ מדרכיך תקשיח לבנו מיראתך
אינו בזה הענין כלל ואינו נתלה בדבר ממנו והמבוא ענין אלו הדברים כפי מה שבא לפניו
ולאחריו שהנביא ההוא היה מתרעם על גלותנו וגרותנו והפסק ממשלתנו והגבורות
האומות עלינו וירדו וזה על דרך התפלה ה׳ להם כשיראו ישראל הגבורה הכופרים יתעו
מדרך האמת ויטה לבם מיראתך וכאילו היה אתה סבה לסכלים האלה לתעות מדרך
האמת כמו שאמר משה רבינו ע״ה ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר מבלתי יכולת
ה׳ ולכך אמר אחר זה שוב למען עבדיך שבטי נחלתך ר״ל עד שלא יהיה בענין חלול
שמך הגדול וכאשר באר מלאכי עזר מאמר הנמשכים אחר האמת המנוצחים מן ה
גוים בזמן הגלות אמר כספר דבריהם ומגדם כל עושי רע טוב בעיני ה׳ ובהם הוא חפץ
או איה אלהי המשפט וכפר עדבריהם כמו כן ברוב הגלות אמרתם שוא עבוד אלהים

ומה בצע כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדורנית מפני ה' אלהים ועתה אנחנו מאשרי
זדים והבטיחנו עם שהקב"ה עתיד לבחור הרשעה ואמר כזה ושבתם וראיתם בין צדיק
לרשע אלו הפסוקים המסופקים בתורה ובמקרא הנראה מהם שהאל מכריח על העבירה
והנה בארנו הענין שנגע בלא ספק והנה באר חכמי עם טוב התמונות ונשארנו על
שרשנו שברשות האדם הם המצות והעבירות והוא הבוחר בפעולותיו מה שירצה לעשותו
יעשה ומה שלא ירצה לעשותו לא יעשה רק אם יענשהו השם על חטאו לבטל רצונו
כאשר בארנו ושהענין האמונה וההשתדלות בידו ולפיכך צריך שישתדל לקנות המעלות
שאין לו מעיר וזולתו שיעירהו אליהם ולכן אמר' בזאת המסכתא אם אין אני לי מי לי
ולא נשאר מזה הענין אלא דבר שצריך לדבר בו מעט עד שיושלם כוונת הפרק ואעפ"
שלא היה בדעתי לדבר בו כלל אבל הצורך הביאני אלי וזהו ידיעת השם אל העתידות
שהוא הטענה אשר יטענו עלינו בה החושבים שהאדם מוכרח על המצוה והעבירה
ושכל פעולות האדם אין לו בחירה בהם אחר שבחירתנו תלויה בבחירת האלהים ואשר
גרם להאמנה הזאת היה מפני שישאל השואל זה האיש ידע כי הבורא אם יהיה צדיק
או רשע או לא ידע ואם האמר ידע יתחייב שיהיה מוכרח על הענין ההוא אשר ידעו
השם טרם היותו או תהיה ידיעתו בלתי ידיעה אמתית ואם האמר שלא ידע הקב"ה
מה יהיה התחייבו הרחקות עצומות ויהרסו חומות נשגבות בענין הדת לכן שמע ממני
מה שאומר לך והסתכל בו מאד כי הוא האמת בלא ספק וזה שכבר התבאר בחכמת
האלהות ר"ל במה שאחר הטבע שהשם ית' שמו אינו יודע במדע ולא חי בחיים עד שיהיה
הוא והמדע שני דברים כאדם וידיעתו שהאדם בלתי המדע והמדע בלתי האדם
וכיון שכן הוא הם שני דברים ואלו היה השם יודע במדע היה מתחייב הרבוי והיו
נמצאים הרבה קדמונים השם והמדע והחיים אשר בו הוא חי והיכולת אשר בה
יכול וכן כל התארים ואמנם זכרתי לך תחלה טענה קרובה וקלה להשכילה להמון כי
הטענות והראיות שיתירו זה הספק הם חזקות מאד ובמופתים אמתיים והתבאר ש
הוא ית' שמו תאריו ותאריו הוא עד שיאמר עליו שהוא המדע והוא הידוע והוא היודע
והוא החיים והוא החי והוא המשפיע לעצמו החיים וכן שאר התארים ואלו הענינים
קשים לא תקוה להבינם הבנה שלימה משתי שורות או משלש מדבריי ואמנם יעלה
בידך מהם ספור דברים לבד וזה העיקר הגדול לא הניח לשון העברים לאמר חי ה' כמו
חי פרעה חי נפשך ר"ל שם כינוי כי המכונה והכינוי אליו שני דברים חלוקים ולא
יצטרף הדבר לעצמו ולפי שחיי השם הוא עצמו ועצמו הוא חייו ואינם דבר זולתו לא
הזכירוהו בצירוף אך אמרו חי ה' כאמרו חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת
הכונה בזה שהוא וחייו דבר אחד וכבר התבאר גם כן בספר הנקרא מה שאחר הטבע
שאין יכולת בדעתנו להבין מציאותו ית' על השלמות וזה מפני שלמות מציאותו
וחיסור דעתנו ושאין לפי מציאותו סבות שיודע בהם ושקוצר דעתנו מהשיגו כקוצר

חזק הראות מהשיג אור השמש מפני היות אור השמש חזק מחוזק הראות שירצה להשיגו׳
ובכר זכרו בזה הענין הרבה והם כלם מאמרים אמתיים מבוארים ואמרו מפני זה שאלו נדע
דעתו גב כן ולא יכילהו דעתנו כלל אחר שהיה דעתו ודעתו הוא וזה הענין נפלא מאד והוא
אשר עבר מהם ואמ׳ שהם ידעו שמציאותו ית׳ על השלמות ואשר הוא עליו לא ישיג ובקשו
להשיג ידיעתו עד שידעו אותה וזה מה שאי אפשר שאילו הכל דעתנו מדעו הוא מכל
מציאותו אחר שהכל דבר אחד שהשגתו על השלמות הוא שישיג כאשר הוא במציאותו
מן הידיעה והיכולת והחיים והרצון וזולת זה מתוארין הנכבדים ׳הנה כבר התבאר שהמאמר
שהמחשבה בהשגת ידיעתו סכלות גמורה אין לנו אלא שנאמין כמו שהוא יודע כמו שנדע
שהיה נמצא ואם ישאלנו שואל איך מדעו נאמר לו אנחנו לא נשיג מציאותו על השלמ׳
השלמות ׳ובכר עסק דבר המתגדל לדעת איכות ידיעתו ונאמר לו החקר אלוה תמצא
אם עד תכלית שדי תמצא ׳והמשכיל לכל מה שאמרנו ידע שהשלילות האלהים מסורות
אליו וברשיתו להיות צריך או רשע מכל הבריות הנם אלין על אחד משני הענינים
ומפני זה היה ראוי העיון והלמוד וההכנה והגבול והשעש ואין כל זה ספק ׳ואמנם האור
ידיעתו ית׳ והשגתו לכל הדברים קצרה דעתנו להשיגו כאשר באמרנו ׳ זהו כלל מה
שכוונו לשים אותו בזה הפרק ׳ובכר הגיע העת ונפסיק הדברים הנה ונתחיל בפירוש
הנסתרה הזאת אשר הקדמנו לה אלה הפרקים׃

פרק חלק

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנ' ועמך כולם צדיקים לעולם י
ירשו ארץ. ואלו הן שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית
המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס. ר' עקיבא אומר
אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי וגו'. אבא
שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו. ראיתי לדבר במקום הזה
בעקרים גדולים מן האמונות יקרים ונכבדים. דע כי בעלי התורה נ
נחלקו סברותם בגמול הטוב אשר ישיג אדם בעשיית המצות אשר צונו השם בהם על
ידי משה רבינו ובענש אשר יגיענו כשנעבור עליהם למחלוקות רבות מאד כפי ה
השתנות הדעות והשתבשו בו המחשבות, שבוש גדול עד אשר כמעט לא תמצא משום
פנים איש אשר התברר לו זה הענין גם לא תמצא בו מאמר קבוע וברור לאדם לא
משבושים רבים כי יש כת מהם אשר תאמין כי הגמול הטוב הוא גן עדן והוא מקום ש
יאכלו בו וישתו בלי יגיעת הגוף ובלי עמל ויעשו שם בתים מאבנים יקרות ומרבדי משי
ויקרה ונהרי חלב ודבש וחמאה ויין ושמן יקרים ובכיוצא באלה רבים. וכי העונש נקרא
גהנם והוא מקום בוער באש מלהטת ישרפו שם הגופים וישנו שם הרשעים במיני הענוי
אשר יאריך ספורו והביאה ראיה זו הכת על דעתה מדברים רבים מדברי רבותינו מסכימים
לדעתם בגלוי. וכת שנית תאמין ותחשוב כי הגמול הטוב אשר יקוה אדם הוא ה
היות המשיח מהרה יגלה במהרה ובזמן ההוא יהיו כל אדם כולם מלכים ויגבהו קומותם
ויגדלו גופתם וישבו הארץ כל ימי עולם וזה המשיח לפי מחשבתם יחיה כמוד רצון ה
בורא ית' וכי בזמן ההוא תוציא הארץ מיני בגדים ארוגים ולחם אפוי ושאר דברים כמו אלה
נמנעים מהיות וכי העונש הוא שלא יהיה אדם רשע עומד בזמן ההוא ושלא יזכה לראות
הטובה ויביאו ראיה על זה מדברים רבים שנמצאו לרבותי' ז"ל ומפסוקים מסכימים לדעתם
בגלוי ומקצת הכתוב. והכת השלישית חושבת כי הגמול הטוב אשר יקוה
אדם הוא תחיית המתים ושיחיה האדם אחרי מותו ויתחבר עם אוהביו וקרוביו ויאכל וי
וישתה ולא ימות לעולם. וכי העונש הוא שלא יחיה בכלל החיים ויביאו ראיה מדברי רבותי'
ומקצת פסוקים בכתוב מסייעין לזאת הדעה. וכת רביעית חושבת כי הגמול הטוב
בעשיית המצות הוא מנוחת הגוף והשגת תאוות העולם הזה כגון רב התבואות
והטובות והעושר והכבוד והבנים ואורך ימים ושלום ושקט חיים ובריאות הגוף והתלות

והאהבה והאחוה והיות המלכות עומדת כנו בהשקט ובבטחה ושישלטו על אויבינו
והענש אשר יאמינו בעבור על המצות הוא הפך הענינים האלה כמו אשר הנחנו כי
בזמן הזה הוא זמן הגלות והביאו ראיה לפי מחשבתם מכל פסוקי התורה מן הברכות
והקללות וזולתם ומכל הענינים הכתובים בה · וכת חמישית והיא הרוב מכל
אשר זכרנו יחברו אלה הענינים כלם ויאמרו כי הגמול הטוב והתקוה היא ביאת ה
משיח ותחית המתים והכנסם בגן עדן ולאכול שם ולשתות ולשכוב ולהיות בריאים
עולמים כימי השמים על הארץ · ואולם זה הדבר המופלא רצוני לומר העולם הבא לא
נמצא כמעט פנים מי שיעיין לפי אולי או ירחק מאד או יעמוד על זה העקר או ישאל
בעבור זה השם על אי זה דבר הוא טפל ודבר העולם הבא הוא התכלית האמת או אחד
מדעות אלה המחלוקות אשר הקדמנו היא התכלית האמת ולא תמצא בשום פנים מי
שישאל על זה הענין או ידבר בו דבר ישאלו כל אדם כמו ככהן מגבר כקלה איך
יקומו המתים הם ערומים או לבושים ואם בתכריכיהם אשר קברו בם וברקמתם ובב
ובהפקידתם או במכסה אחר אשר יכסה אותם המדה יה מלבד · וכשיבוא המשיח השתוו
הדלים והעשירים או ימצאו כמו שני ועשיר וחזק וחלש ושאלות רבות כמו אלה ·
ואתה בן אדם הבן ממני זה המשל היקר אשר אומר להשכלך בינה ואז תבין כענין
לשמוע דברי כזה הענין · הסכם בלבך כאלו נער יעיר ימים הושם אצל מלמד ללמדו
תורה וידענו כי הלמוד ההוא טוב גדול בעבור השלמות אשר ישיג בו אבל לקטנות שנו
וחולשת שכלו לא יבין השגת ערך הטוב ההוא ולא מה שישיג בו מן השלמות ועל כן
יצריך המורך למלמד אשר הוא יותר עלם ממנו לעורר אהבתו ותשוקתו אל תלמוד
בדברים חשובים אל הנער לקטנות שנו ויאמר לו אם תקרא אתן לך אגוזים או תאנים
או מתק רבש ומיד יקרא ויתחזק לא לכבוד הקריאה עצמה כי לא ידע ערכה אלא
להשיג המאכל ההוא ואכילת הרבש והאגוזים היא חשובה בעיניו יותר מן הקריאה בלא
ספק ועל כן חשב הקריאה יגיעה ועמל ויעמל בה כדי שישיג בה התכלית ההיא אשר
אוהב והוא האגוזים או מתק הרבש · וכאשר יגדל ויוסיף שכלו יבזה הדבר ההוא אשר
היה נכבד בעיניו תחלה וישוב לאהוב זולתו ואז יעורר אהבתו אל התלמוד בדבר אחר
יקר מן הראשון ויאמר לו מלמדו אם תקרא אעשה לך כתנת פסים ויתחזק הנער לקרוא
לא לכבוד הקריאה כי אם לכבוד הבגד והבגד ההוא נכבד בעינו מן החכמה והוא תכלית
מעתו בקריאתו · וכשיוסיף שכלו יבזה בעינו הדבר ההוא ויתאוה מה שהוא נכבד ממנו
ויאמר לו מלמדו אם תלמד על פה זו הפרשה או הפרק זה אתן לך דינר או שני דינרין
או יתחזק לקרוא כדי שישיג לקיחת הכסף והכסף ההוא יקר בעינו מן הקריאה ותכלית
קריאתו לקיחת הכסף · וכשתתחזק דעתו שלמות יבזה בדבר ההוא וידע לו כי הוא נגע
ויבזה וישוב לבקש מה שהוא טוב ממנו ויאמר לו מלמדו אם תקרא תהיה רב ודיין
ויכבדוך בני אדם ויקומו לפניך כמאתך ומאתך ויעשו מאמרך ויגדל שמך בחייך ואחרי

מותק כאשר אורע לכלו׳ ופלט׳ אז יקרא וישתדל להשיג המעלה ההיא והיא התכלית
הכונה בלמוד ככר בני אדם אותו ולמצוא חן בעיניהם וכל אלה הדברים עבוים ונמאסים
וגרועים ואולם יעריך האדם להם בעבור חולשת שכלו משומו כונתו בחכמה לדבר
אחר זולתי החכמה ויאמר בלבו אחר זה דבר אלמוד ואת החכמה אם לא אשיג כבו־
כבוד ותועלת וזה תכלית ההוללות והוא אמרו רבותינו שלא לשמה כי הוא עושה המצוה
וישתדל בקריאתם לא לעבור המצוה עצמה כי אם לדבר אחר והזהירו רז״ל על זה
באמרם אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם ומעתם בחכמה היתה
אל מה שזכרתי לך כי לא ישימו מגמם בלמודם לא שיכבדו אותם בני אדם ולא להוסיף
הון ולא יעשו מעבודת האל מלאכה ואין מגמם בחכמה כי אם ליתרון החכמה כלבד
כאשר אין תכלית האמת ותועלתו אלא שתדע כי הוא אמת וכי המצות אמת אם כן
תכלית כונת המצוה היא עשייתם ולא יתכן לאיש אשר שכלו שלם שיאמר אם אעשה
אלה המצוה ואחזק מאלה העבירות מה יהיה גמולי כי יהיה דומה אל הנער האומר
אם אקרא מה יתנו לי ולא יאמר עד שיאמרו לו יתנו לך כך וכך כי באמונת חולשת
שכלו ואשר לא הבין ערך זאת המעלה וקצר להכלית החכמה הכלית אחרת הודיעו לו
מעט משט כדי להביא אל התכלית האמיתית ועשיב לו מעט כפי סכלותו כמו שנ׳ ענה
כסיל כאולתו וכבר הזהירו רבותי׳ ז״ל על זה רצונו לומר לבל ישים אדם כונת עבודתו
ועשיית המצות לדבר מכל דברי העולם וזהו מאמר החסיד השלם מע״ג על הכונה
אנטיגנוס איש סוכו האומ׳ אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס
אלא היו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס ואולם היתה כונתו
בזה הדבר שיבקש האדם לעבוד האמת ואמר מה שפירשו במעלת עובד מאהבה ואמרו
ז״ל במצותיו חפץ מאד אמר ר׳ לעשר במצותיו ולא בשכר מצותיו ומה עבודת זאת ה׳
ראויה ומה מאד היא מפוארת כי היא ראיה בראיה אמתית על מה שהקדמנו מדברנו
ויותר נכבד ויקר מכל זה מה שאמ׳ בספרי שמה האומר הריני לומד תורה בשביל ש־
אהיה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר לעולם הבא ת״ל לאהבה את ה׳
כל מה שאתם עושין לא תעשו אלא לאהבה ואמר הבאור זה הענין והקיים לנו כי
זהו כונת המצוה ועקר דעת החכמים ולא יעלים עינו מהבין הענין הזה כי אם כסיל
ופתי אשר התעוהו מחשבותיו החלושות הרקות והתאו׳ רעיונו החסרים וזאת המעלה
אשר זכרנו היתה מעלת אברהם אבינו ע״ה כי היה עובד מאהבה וקראו השם אברהם
אוהבי ואל הדרך הזאת צריך כל משכיל לשוב וכאשר פירשו רבותי׳ ז״ל כי זה ה׳
ענין עמוק מאד ולא ישיג כל אדם אליו ואם ישיגהו לא ייטב בעינו בפעם הראשונה
ולא יראה כי היא סברא נכונה כי כל אדם לא יעשה שום מעשה לא להשיג ממנו
תועלת או להרחיק בו היזק ואם אין יהיה מעשהו הבל בעיניו ויגעו לריק ואם כן איך
יאמרו לאדם עשה אלה המצוה ואל תהיה מתנהג בעשותם לא לקחת משעשע הסדר

ולא להקוות גמול טוב מפני זה הדבר קשה מאד מפני כי לא כל אדם לא יוכלו להשיג ה
אמת על הכוונה כדי שיהיו יכולין להחזיק כמו אברהם אבינו מאהבה. ומפני שהענין
הזה קשה בעיני רוב האדם התירו רז"ל להמון שילמדו המצות על דרך סבותם ולעשותם
להקוות גמול טוב ולהרחיק העבירות לפחד השעשועים והזהירו מאד על זה וחזקו סבותם
כו עד אשר יגיע האדם להשלמת השכל ואז ידע האמת והשגת השלם מה הוא כמו ש
עשה לנער בשעה שהלמיד על דרך המשל אשר זכרתי וכבר הודיעוני הנטיעות איש ספר
מבעיר אשר גלה להמון מה שגלה ונפח על זה חכמים והזהירו בדבריהם כמו מה שידע
שהדין לפרש בזכות ואין ההמון מדברים תועלת אחת כלבד משעשועים תפיסות לאומרי
שעשעו ולהקוות שכר ואכלה עם כל זה חברים כלתי שלמים ואולם היה נאה להם זה כדי
להרגילם ולחנכם בשמירת המצות עד יעלו למדרגת הדעת ויהיו עובדים מאהבה ואין
מה שיספו לעולם ינסך אדם בתורה ואף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה.
וכן הראוי לך לדעת כי דברי רבותי' ז"ל נחלקו בם בני אדם לשלש מחלוקות. המחלוקת
הראשונה והם רוב מה שראיתי ומה שראיתי חבוריהן או ששמעתי עליו הם מבינים דברי
רבותי' על פי פשוטם ולא יסברו בם כלל סברת בשום פנים וכל הדברים הנמנעים להיות
ישיבו לדעתם נמצאים ואידע להם זה למיעוט דעתם בדבריהם וירחקם מן החכמות
ואין להם מן השלמות כדי שיתעוררו מעצמם ולא מצאו מעורר לעורר אותם ויעל כן
חשבו כי לא היתה כונת החכמים בכל דבריהם הישרים אלא מה שהבינו הם מהם וישעמו
כי הם כפי פשוטם ואע"פ שמקצת פשוטי דבריהם רחוקים מן השכל כי לו יספר אותם
לדלת עם הארץ כל שכן לנכבדיהם היו תמהים ואומרים איך אפשר שיהיה בעולם
איש אשר יחשוב בדבר הזה ויראה כי עניני היא הנכונה קל וחומר שיישבו בעיני
דבריהם. וזאת הכת העלובה צריך להתאונן עליה לסכלותה כי הם מכבדים החכמים לפי
מחשבתם והם מבזים אותם בתכלית הבזיון ולא ירגישו לזה ואע"פ שזאת הכת חסירי הדעת
הדת ותחשך מאורה ותשים תורת השם יתברך הפך ממה שהיתה כונת הבורא כי הוא
ית' אמר בתורתו הקדושה אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון
הגוי הגדול הזה וזאת הכת הכל הבין מפשוטי דברי רבותי' שגם אשר אם ישמעון אומרים הם
עולם ואמרו רק עם סכל ונבל הגוי הקטן הזה ורוב זה המעשה שעשו הדרשנים המלמדי'
להמון מה שלא יבינו הם ומי יתן ואחרי אשר לא יבינו יחרישו כמו שנ' מי יתן החרש
תחרישון וגו' או שיאמרו לא נדע כונת החכמים בזה המאמר ולא נבארהו וכל ה
מתפארים כי יבינוהו וישלחו ידיהם לבאר להמון מה שהבינו הם מעצמם לא מה
אמ' החכמים וידרשו קהל על ראשי ההמון בדרשות ברכות ובפרק חלק וזולתם כפי
פשוטם אות באות. והכת השנית הם רבים מאד והם אשר ראו דברי רבותינו או
שמעו אותם והבינו ולקחו אותם כפי פשוטם וחשבו כי לא היתה כונת החכמים בהם
זולת מה שיורה הפשט מדבריהם ולגעו עליו יהתלו בו וחשבו מה שהיה להם לבאר

ויעשו על דבריהם לרגעים והשכו כי הם יותר משכילים מהם וכי הדעת והן בעיניהם
ומהם שפתאים חסרי הדעת עולים בענין השלם עד אשר אמרו כי לא יוכל להשיג דבר
על נכון ורב אנשי זאת הכת הם רבני הרפואות והמתכחים בחזיון הכוכבים אשר הם
חכמים בעיניהם ומשכילים ופילוסופים ומה מאד הם רחוקים מעצם מן האדם אצל
פילוסופים האמתיים וזאת הכת היא בכלה ואולת מן הראשונה והיא כת ארורה יען מלאם
לבם לדבר על האנשים מיסדי ארץ אשר ערעה חכמתם אצל חכמי העולם ואלו יגעו
לו הדקים נפשם בלמוד החכמות עד אשר ידעו איך צריך לדבר המדבר בענינים האלהים
ורבותינו אצל ההמון והיחידים מהם וילמדו היטב חלק המעשה מחלקי הפילוסופיא אז
יתבאר להם מרבותינו ז"ל אם הם חכמים אם לא ואז יבינו ענין דבריהם והכת
שלישית והיא משנו מהרבה עד אשר אין ראוי לקרוא אותה כת אלא כמו שיקראו לשמש
מין והיא יחידה ואנשי זאת הכת נפגשו בלבם והאמינו מעלת רז"ל וגבוה רעיונתם במה
במתמיהם בכללי דבריהם דברים אמרו על ענינים אמתיים מאד ואשר עמהם משל וסתירם
במקומות רבות מספריהם אבל הם ראויה להם על שלמותם והשגת האמת על הכונה
וכן ימשוך אנשי זאת הכת במעשה הדבר הענין ואיך הדבר הראוי וכן ידעו ויאמינו
כי רבותינו לא ידברו דבר ריק ויתבאר להם שהתברר כי דברי רז"ל יש להם שני פנים גלוי
ונסתר וכי כל מה שאמרו מן הדברים אשר יקשה להם להיות הוא על דרך חידה ומשל כי
כן היה מנהג החכמים הגדולים ועל כן היו בתחלת ספרי ראשי החכמים להבין משל ומ
ומליצה דברי חכמים וחידותם וכבר ידע כל מבין לשון הקדש כי חידה היא כל דבר אשר
ענינו סתום לא פשוט כאשר אמר אחודה נא לכם חידה כי דברי בעלי החכמה כלם כשו
ישכו לדבר בענינים יקרים ומופלגים ונכבדים בתכלית הככור יתכרו על דרך רמז ועל
דרך חידה ומשל ומדוע נתמה על חבורי חכמתם אשר חברו בדרך חידה ומשל וכותבים
נכונים ומלים רקים והנה ראיה מבחר חכמי בני אדם הוא שלמה ע"ה עשה כן ברוח הקדש
במשלי ושיר השירים וקהלת ומדוע יקשה עלינו לבאר דבריהם על דרך האמת
ולהוציאם מפשוטיהם כדי שיהיה השכל מקבל אותו ויהיה מסכם עם האמת ועם דברי
התורה והנה הם בענינים ספון כהוה בפסוקים רבים מהכתב והוציאו אותם מפשוטיהם
ואם כי הם משל ומה שאמר אמת כמו שפירשנו אותם אומרים היא הכה את שני אריאל
מואב כי היה משל וכן כי הוא הכה את האריה בתוך הבור כי הוא משל וכן מי ישקני מים
הכל משל וכן כפר אייב בכלל יש מהם אומרים משל הוא ולא באר מדוע היה זה המשל
וכן מתי יחזקאל אמ' מקצתם משל היה ורבים כמו אלה וזאת כן אחר אם תהיה אחד
משתי הכתות הראשונות אשר זכרנו אל תסתכל בדברי כי איננו ראויים לך אבל יזיקוך
ולא יועילוך והשגים ואיך יאות ויועיל המזון המעט כמותו הזך והישר בריאתו למי ש
הרגיל המאכלים הרבים והגבים הלא יזיק לו וישנאהו והנה אחה מה שאמרו המרגילין
לאכול הבצלים והשומים והדגים ונפשנו קצה בלחם הקלקל ואם תהיה מן הכת

השלישית וכשתשמע דבר מדברי רבותי' ז"ל ממה שירחיקהו השכל תקבל אותו ותדע
כי הוא חידה ומשל והעמוד נבהל הרעיונים משתוממים המחשבות לסבור כי סברת
נכונה ולמטה דרך האמת והיושר כמו שאמ' למצוא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת
אז יש לך להסתכל בדברי ותשיג תועלת ותמצא חן ושכל טוב בעיני הא' והעני מאחר
לדבר כמה שהיתה כונתי דע כאשר לא ישיג העור ראות המראות והצבעים
והמראה וכאשר לא ישיג החרש שמוע הקולות ולא הסריס כח הבעילה כן לא ישיגו
הגויה העונג הנשמות וכאשר לא ידע הדג כח יסוד האש ושכבה מפני שהוא בהפכה
כן לא ידע מי שהוא בעולם הגויה העונג עולם הנשמות אבל אין לנו בשום פנים
העונג אלא העונג הגויות בלבד ומה שישיגו חמשה ההרגשים מאכילה ומשתה ומשגל
אבל זולתו מן התענוגים העליונים אינם מצויים אצלנו ולא נשיגם בתחלת המחשבה
אלא אחר רוב החקירה וזה הדבר אירע לנו בעבור היותנו בעולם גשמיי על כן לא
נשיג כי רב התענוגים החוברים והנפסקים אבל התענוגים הרוחנים הם התמידים ואינם
נפסקים ואין ביניהם ובין אלה התענוגים חברה ולא קרבה ולא דמיון בשום פנים ולא
יתכן לנו ולא לפילוסופים האלהיים לומר כי המלאכים והכוכבים והגלגלים אין להם תענוג
אך יש להם תענוג מופלג במה שישכילו וידעו מסוד הבורא ית' והם עמו בתענוג תמיד
בלתי פוסק ואין להם תענוג גשמי ולא ישיגו אותו כי אין להם חושים ולא גויה כמונו
להשיג בהם מה שנשיג אנחנו וכן יקרה לנו כשיזכה מאתנו מי שיזכה ויגיע למעלה
ההיא אחרי המיתה לא ישיג התענוגים הגשמיים ולא ירצם ולא יחפצם אלא כמו שירצה
מלך גדול להחליף מעלת יקר תפארת גדולתו ולשחק בחוצות עם הנערים בכדור
ואי אפשר כי זה המלך הגדול היה וכן שהיה מגדל היה השחוק עם הנערים בחוצות
על אהבת המלוכה וכל זה היה בקטנות שנו כי לא היה לו דעת להבין בין שני הדברים
כאשר עכשיו אנחנו היום התענוג הגשמי על התענוג הרוחני וכשתתבונן בשני אלה
התענוגים תכיר חסרון התענוג האחד ויתרון התענוג השני אפי' בענייני העולם הזה יכול
להבין אותו כי אנו רואים רוב בני אדם אם כלם יגיעו נפשותם וגופם להשיג מעלה
גדולה אז שיכבדו אותם בני אדם והנה התענוג הזה אינו לא אכילה ולא שתיה וכן
הרבה אנשים רבים יגבירו להנקם מאויביהם על רוב תענוגיהם והרבה מהם רבים
ירחיקו המאכלים הערבים אז התענוגים הטובים לאדם פן יבוא לידי בזיון אז להעמיד
מן הבזיון ויבא לו שם רע והנה מה שיקרה בעולם הזה הגשמיי ק"ו וחומר מה שיש
בעולם הרוחני והוא העולם הבא אשר ישכילו נפשותינו שם מסוד הבורא כפי מה
שישכילו בעולם הזה מסודות הכוכבים והגלגלים אז יותר והתענוג ההוא לא יתחלק
לחלקים ולא ימצא לו ספור ולא המשל להמשילו אלא לא כמו שאמ' הנביא בהיותו תמה
על יקר העולם הבא מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו' וכן אמ' ז"ל העולם הבא אין
בו לא אכילה ולא שתיה ולא כיכה אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים

מזין
כ

מזיו השכינה ופשט עטרותיהם בראשיהם ר״ל קיום הנפש הידועה בקיום הדבר הידוע
לה והיותה היא והוא דבר אחד כמו שזכרו בקיאי הפילוסופים בענין דבר יארך בפירושו
ירצה שאמ׳ ונהנין מזיו השכינה מבואר לומר כי הנפשות ההם ינעמו כמה שישכילו מסוד
הא׳ כמו שינעמו חיות הקדש ושאר כתות המלאכים כמה שישכילו וידעו מסוד הא׳ אם
כן הגמול הטוב והתכלית האחרונה הוא שיגיע אדם אל המאור העליון ויהיה בכללו ההוא
וקיום הנפש כמו שאמרנו והיה עד לאין תכלית כקיום הבורא ית׳ כי הוא סבת קיומה
והשגתה אותו כמו שנתבאר בפילוסופיא הראשונה וזהו הטוב הגדול אשר אין ערוך
אליו ולא נערך דמיון לו ואיך ידמה הטוב התמידי שאין לו תכלית לדבר פוסק ואובד
והוא מה שאמ׳ הכתוב למען ייטב לך והארכת ימים ובא בקבלה על פירושם ופירשו
למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך והעונש
הגדול הוא שתכרת הנפש ותאבד ולא תשאר והוא מה שנזכר בתורה בענין כרת
כמו שנ׳ הכרת תכרת הנפש ההיא ואמ׳ ז״ל הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא ואמ׳
הכתו׳ והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים וכל מי שיהיה נמשך אל התענוגים
הגשמיים ויעזוב האמת ויבחר השקר על האמת יכרת ויאבד מן המעלה
ההיא וישאר גוף אובד בלבד וכבר הודיע הנביא כי העולם הבא לא יושג בחושים
הגשמיים והוא מה שאמ׳ עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה וגו׳ ואולם הגמול הטוב
והעונש הנזכר בתורה פירושו כמו שאומר כי הכתו׳ אומר אם תעשה מצותי אעזרך
להשלים מעשיכם ואסיר ממך כל הדברים המעכבים מעשייתם כי האדם לא יוכל
לעבוד הבורא בהיותו חולה או רעב או צמא או במלחמה ועל כן יעדם כי יסיר מהם כל
אלה הצרות וישימו בריאים בשלוה ובהשקט למען השלים להם עבודת הבורא ויזכו
לחיי העולם הבא אם כן אין תכלית הכונה בעשיית המצוה כדי שירבו התבואות
ויאריכו שנות ימי האדם ויבריאו גופותם אבל יעזור אותם מן השמים על עשייתם כל
אלה הדברים וכן אם יעברו על התורה יהיה עונשם שיזדמנו להם דברים מעכבים
כדי שלא יוכלו לקיים שום מצוה כאשר אם תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך ועבדת
את אויבך וכאשר תבונן בזה הסוד המופלא תשכיל בלבך כאילו הכתו׳ אומר אם
תעשה קצת אלה המצות באהבה אעזרך לעשות הכל כי אעביר ממך הדברים
המעכבים והמונעים ואם תעשה מהם קצתם בהתרשלות אביא עליך לטורח אסבב לך
דברים מונעים שימנעוך מעשיית הכל כדי שלא תשיג השלמות הגדולה ולא קיום
עולם הבא וזהו ענין מה שאמ׳ שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה ואולם גן עדן
נזכר הוא מקום דשן ונבחר מן הארץ אשר ירבו בו מקורי מים והאילנות ומיני
צמחים עתיד הבורא לגלותו לבני אדם ויורם דרכו ויענגו בו ואפשר שימצאו
שם צמחים מופלאים מאד אשר בם תועלות גדולות ותענוג רב וזולת אלה התועלות
אשר זכרנו וכל זה אינו נמנע ולא רחוק אבל אפשר שיהיה דבר׳ לא נזכר בתורה

כל שכן כי היא מכוער שם ישראל גהנם היא כנוי על עונש הרשעים ולא התבאר בתלמוד איך
יהיה זה העונש וכל מקומותם אומרין כי השמש תקרב אל הרשעים ותשרפם וכו' ראיה מן
הפסוק שנ' הנה יום יי' בא בוער כתנור ואמרו רבים כי היא דמיונה עליהם הבער בגופי
בגופותיהם והשרפה והדראון על זה ... ותחית המתים היא עקר גדול מן
עקרי תורת משה רבי' ואין תורה ולא הכנסה עם דת היהודים למי שלא יאמין בה אבל היא
לחסידים המאמינים בה ואמו' בבראשית רבה גבורת גשמים לצדיקים ולרשעים ותחיית
המתים לצדיקים בלבד ואיך יחיו הרשעים והם מתים אף בחייהם וכן אמ' ז"ל הרשעים
אפי' בחייהם קרויים מתים והצדיקים אפי' במיתתן קרויים חיים ודע כי האדם ימות בהכרח
ויחזור עפר ויעבור אל היסודות אשר הורכב מהם אך ימות המשיח הוא זמן תשוב בו
המלכות לישראל וישובו לארצותם ויהיה המלך ההוא מושב מלכותו ציון ויגדל שמו עד
אפסי ארץ יותר ממלכות שלמה ויעבדוהו אומות העולם ויכירו כבודו ...
לגדל יושרו וצדקו והנפלאות אשר יגלו בזמנו וכל מי שיקום עליו ישמידהו ויאבדהו
... יעזרו במלחמותיו ... עמו ולא ישתנה בעולם דבר ממה שהוא
עתה אלא שהמלכות תחזור לישראל ואמרו רבותי' אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא
שעבוד מלכיות בלבד ויהיו בו עשיר ועני חזק וחלש בערך אותו הזמן ...
ואולם בזמן ההוא ... על הדרך ... ולא יגע בה כי אם מעט ויגיע
תועלת גדולה ... וזהו מה שאמ' עתידה ארץ ישראל שתוציא
גלוסקאות וכלי מילת כי מנהג בני אדם לומר כשימצא אדם דבר מזומן מהיכן ...
... לחם אפוי ובשר מבושל והראיה על זה מה שאמר הכתו' והיו בני נכר אכריכם וכורמיכם
וכו' וזה יורה כי יהיה שם חריש וקציר ועל כן כעס זה החכם ...
תלמידו כשלא הבין כוונתו ... השיבו תשובה כפי ...
... כי לא השיב לו התשובה ...
והתועלת הגדולה אשר תהיה בזמן ההוא כי נמצא מנוחה מעבודת מלכיות
הרשעה אשר ימנעונו מעשיית המצות כלם ... והחכמה
והדעת כמו שאמר ומלאה הארץ דעה את יי' והשקיט הארץ ושבתו המלחמות כמו שאמר
ולא ישא גוי אל גוי חרב וגו' ... גדולה אשר יגיע בה
לחיי העולם הבא ודע כי המשיח ימות וימלוך בנו ובן בנו וכבר זכר הכת' מיתתו אמר
לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט ותעמוד מלכותו שנים רבות מאד ויאריכו חיי בני
אדם כי בסור הדאגות והצרות יאריכו החיים ... ואל תתמה אם יתקיים מלכותו
אלף שנים ... כי החכמים הקדמונים אמ' כי מחבר החסידים כשיתקבץ לא יתפרד ואין
צריך ... ימות המשיח לא לרוב התבואות ולא לרוב העושר ולא לרכב הסוסים ולא
להתענג במיני התענוגים כמו שיחשבו מעוטי הדעה ... נכספו הנביאים והחסידים
לימים ההם מפני שיהיה בו מחבר החסידים ומעשי היושר והחכמה וצדק המלך המלך

ורוב הבנתו וקרבתו לעבודת הבורא כמו שאמר ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך
ויעשה כל התורה משה רבינו ע"ה בלי התרשלות ובלי הכרח כמו שהבטיח הכתוב ולא ילמדו איש
את רעהו לאמר דעו את ה' כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם ונתתי תורתי בלבם
והסירותי את לב האבן מבשרכם ופסוקים רבים כמו אלה ובדברים האלה ישיג העולם הבא
השגה שלמה והתכלית הגמורה היא העולם הבא ובעבורו היו כל היגיעה ועמל [illegible]
לפי שהגבהתי זה החכם העצור כרמה לתכלית הכונה האמיתית ועל כל מה שאמרו ז"ל
ואמרו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואע"פ שהיא התכלית המבוקשת לא יתכן למי שירצה
להיות עובד מאהבה בעבור הבורא על מנת להשיג העולם הבא כמו שביארנו כמה שהקד'
שהקדמנו אך צריך לעבוד אותו כפי מה שאמרנו כי כשידעוהו דרך משכיל אלהי כי יש תורה
מן השמים הגיעה אל הנביאים מאת הבורא והודיעם בה כי המצוה כך וכך והעבירה
כך וכך והחיוב מכה שיהיה איש תם וישר לדבק במצות ולהרחק מן העבירות וכשיעשה
כן אז ישלים בו צורת האדם ויהיה נבדל מן הבהמה וכשיהיה בשלמות איש שלם יתחייב
מדרגתו שלא ימנעהו מונע מהיות נפשו קיימת לעד כפי קיום הדבר הידוע לה וזהו ה
עולם הבא כמו שביארנו וזהו ענין הכתוב אל תהיו כסוס כפרד אין הבין אלא כי מונע הבהמה
מחיותה משלמות איש שלם מבדיל כמו המתג והרסן ואין האדם כן אך המונע שבמעד
והיא נפשו ר"ל צורתו האנושית בשתהיה שלמה היא המונעתו מכל דבר הבא השלמות והם
העבירות מדות גרועות ויהיו העבירות על המדות שיהיה כך שלם והם המדות הנכבדות
וזהו מה שהיה כלל מכלל דבריהם בזה הענין הנכבד' ועוד אחבר חבור כמורה
השם ואקבץ בו כל הדרשות המצויות בתלמוד וזולתו ודברים ואפרש בהם כפירוש דבריו
מסבבות, עם האמת, ודבר לך ראיה על הכל מדבריהם ואזכור מן הדרשות אי זהו כפי פשוטו
ואי זהו משל ואי זהו שבא בחלום ויצא דרך הלמוד קשיא כאילו היה בהקיץ ובאותו החבור
אבאר לך אמונות רבות ובו אודיע כל הדברים אשר נקח לך מהם בחבור זה כללים מועטים
שתהיה סוגר מהם על זולתם ואין צריך להאריכנו על מה שיסתור בדברי מהעליונים ע"כ
בקיצור מלות ושענינם אשר יוכלו להקיש אותם אנשי החכמות כי אני מודה הנה לזה הדבר
כדי שיוציא לכוין לפי שלא היה לי רגילות בזה הענין הנכבד אשר לא ישיגוהו כל בני אדם'
ועלה אפיקורוס הוא מלה ארמית וענינה [illegible] לבוז ולדברי התורה או
מקבליה ולכן יבוא זה השם על מי שלא יאמין ביסודי הדת ומי שיבזה החכמים או התלמיד
ויבזה את רבו' והספרים החיצונים אמרו כי הם ספרי מינים וכן ספר בן סירא וזה היה איש
חבר ספרי השטותים בענין הבנה והענין אין בהם חכמה ולא תועלת כי אם איבוד הזמן
בעסקי הבלים וכמו הספרים המצויים אצל הערב מדברי הימים ומדות המלכים
ויחוס המשפחות וכספר הנגונים וזולתם מן הספרים אשר אין בהם חכמה ולא תועלת
גשמיית כי אם איבוד הזמן בקריאתם בלבד' והלוחש על המכה ובלבד ברקיקה אין לו
חלק לעולם הבא מפני שהוא מבזה התורה' והוגה השם באותיותיו כגון שיוציא יוד

הא ואו הא שהוא שם המפורש· וזכרו הרבה אחרים מלבד אלה אשר עושיהם אין להם חלק לעולם הבא ואמרו המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא והקורא את חבירו בכנוי והמתכבד בקלון חבירו כי לא יבא מעשה מאלה המעשים אעפ"י שהם עבירות קלות לפי מחשבת החושב לא מבעל נפש חסרה בלתי שלמה ושאינה ראויה לחיי העולם הבא· ומן הראוי לזכור בכאן והוא מבחר המקומות הראוי לזכרו שתדע כי עקרי דתנו ויסודותיה שלשה עשר עקרים·

העקר הראשון

להאמין כי הבורא ית' נמצא מציאה גמורה והוא עלת מציאות כל הנמצאים ובו קיום מציאותם וממנו ימשכו המציאות כח הקיום ואילו עלה על לבנו העדר מציאותו בטלה מציאות כל נמצא ולא נמצא נמצא בנפשו ואילו עלה על לבנו העדר כל הנמצאים כלם זולתו לא בטלה מציאותו ולא חסרה כי הוא ית' עשיר מסתפק שאין לו צורך במציאות זולתו וכל מלבדו מן המלאכים וגופי הגלגלים ומה שיש בתוכם כלם צריכים במציאותם אליו וזהו העקר הגדול אשר נרמז אליו במלת אנכי יי' אלהיך·

והעקר השני יחוד השם ית'

לדעת כי עלת הכל אחד לא כאחד המין הכללי ולא כאחד המין הפרטי ולא כאחד המורכב אשר יחלק לאחדים רבים ולא כגוף הפשוט אשר הוא אחד במספרו ויקבל החלוק עד לאין תכלית אבל הוא ית' אחד באחדות אשר אין אחדות כמוה בשום פנים וזהו העקר השני הנרמז אליו באמרו שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד·

והעקר השלישי

להרחיק ממנו ית' מאות הגוף כי זה האחד אשר זכרנו איננו גוף ולא כח בגוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ומקריו כגון התנועה והעמידה לא בעצם ולא במקרה על כן הרחיקו ממנו ז"ל שם החבור והפירוד ואמרו אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה ולא עורף ולא עפוי ועורף הוא פירוד ועפוי הוא חבור מאמרו ועפו בכתף פלשתים ימה ר"ל יהדפו אותם בכתף בהדבקם בהם ואמר הנביא ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש ואילו היה גוף היה דומה לשאר הגופות וכל מה שנמצא בכתוב אשר ידמוהו בדמות הגופות כגון ההליכה והעמידה והישיבה והדבור כל זה דרך העברה כמו שאמרו דברה תורה כלשון בני אדם וכבר הרבו בני אדם לדבר בזה וזהו העקר השלישי הנרמז אליו באמרו כי לא ראיתם כל תמונה ר"ל כי לא השגתם לו ציור תמונה כמו שאמרנו ואינו גוף ולא כח בגוף·

והעקר הרביעי הקדמות

צריך להאמין כי זה האחד הנזכר הוא הקדמון בקדמה המוחלטת וכל נמצא זולתו אינו קדמון כשנערכהו אליו והראיה על זה רבו בספרים והוא ראשון והוא אחרון ית' שמו וזהו העקר הרביעי אשר נרמז אליו באמרו מעונה אלהי קדם·

והעקר החמישי

כי הוא ית' הראוי לשבח ולרוממו ולהרים קול ברוממותו ובעבודתו ולא יעשה כן לזולתו מן הנמצאים כגון המלאכים והכוכבים והגלגלים והיסודות ומה שהורכב מהם כי כלם הם מוטבעים ומוכרחים על פעולתם אין רשות להם ולא

חפץ לא ראוי ית׳ ולא ישימו מליצים בינו ובינם להתחבר אליו אלא ישימו הרעיונות
מגמתם לעומתו ולא ישיתו לב לזולתו וזה העקר החמישי הוא האזהרה להרחיק מעון ורוב
דברי התורה הם בזה העון העקר הששי הוא הנבואה והוא שידע האדם
כי זה המין האנושי ימצאו בהם אישים שיש להם דעת זכה מאד ושלמות גדולה
והשוב נפשם זכה עד אשר תקבל הדמות וצורת השכל אחר כן ידבק השכל ההיא
האנושי בשכל הפועל ויפוץ עליו ממנו שפע נכבד ואלה הם הנביאים וזאת היא ה
נבואה וזה ענינה ופירוש זה העקר ארוך מאד ואין כונתנו להביא מופת לכל עקר מהן
ולבאר מציאות השגתם וכי הם כלל החכמות כלם אבל נזכור אותם על דרך ספור
לבד ופסוקי התורה ישאו בנבואות עדיות רבים והעקר השביעי נבואת
משה רבנו ע״ה צריך שיאמין אדם כי הוא אביהם שלכל הנביאים הקודמין לפניו והבאים
אחריו וכלם למטה ממעלתו והוא מבחר בריות הבורא מכל בני אדם והוא השיג
מספק הבורא ית׳ יותר ממה שהשיג או ישיג כל אדם שנמצא או שעתיד להמצא וכי
הוא ע״ה הגיע להגבלת ראש המעלה האנושית עד אשר השיג מעלת מלאכות ונכלל
בכת המלאכים ולא נשאר מסך ולא סתר עבירות הבורא אשר לא נקרעו לו ולא
מנעהו מונע גשמי ולא דבק בו דבר חסרון לא מעט ולא הרבה ובטלו ממנו הכחות
המדמות והמרגישות בהשגותיו ונבטלה כח המתאוה ולא נשאר בו כי אם השכל
לבד ולזה הענין נאמר עליו כי היה מדבר עם הבורא בלי מלאך אמצעי וכמשז היינו
מבארים זה הענין המופלא ונפתח סתומות פסוקי התורה ונבאר ענין פה אל פה אדבר
בו והפסוק כלו וזולתו מן הענין הזה לולי אשר ראיתי כי אלה הענינים דקים ועמוקים
מאד צריכים להצעות רבות והקדמות ומשלים ולבאר תחלה מציאות המלאכים
וסדר מעלתם מאת הבורא ולבאר הנפש וכל כחותיה ויתרחבו הדברים הרבה עד אשר
נדבר בצורות אשר ראו הנביאים לבורא ולמלאכים ויתגלגל בתוך דברינו ספר עשר
קומה וכל ענינו ולא יספיק לזה הענין לבד ואלו יהיה בהגבלת הקצור לא היה די מאה
דפים ועל כן עזבתיהו עד בא עתו לעיקרים הראוי לו או בספר פירוש הדרשות אשר
יעדתי לחבר או בספר סודות הנבואה אשר התחלתי או בספר שלישי אחברהו בפירוש
אלה העקרים אשר זכרתי ואשוב לענין זה העקר השביעי ואומר כי נבואת משה
רבנו נבדלה מנבואת כל הנביאים בארבעה ענינים הענין הראשון כי כל נביא לא
דבר עמו הבורא כי אם על ידי מלאך מליץ ומשה לא היה כן וכן המדה הראשונה כמו
שאמר פה אל פה אדבר בו והענין השני כי כל נביא לא יהיה הנבואה אליו כחלום כמו
שאמר בחלום הלילה ויחלם והנה סלם מוצב ארצה בחלום חזיון לילה או ביום בתרדמה
נופלת על הנביא או ימנעהו ענין שיבטלו כל הרגשותיו וכל אבריו ותשאר המחשבה
לבדה כענין חולם וזה נקרא מחזה ומראה ועל זה נאמר במראות אלהים ומשה
היתה הנבואה אליו ביום והוא עומד אצל שני הכרובים כמו שיעדהו הבורא

ועוררתי לך שם ודברתי אתך · העקר השלישי כי כל נביא כשיתנבא אע״פ שיהיה
במראה או על ידי מלאך יזדעזעו איבריו ויתישו אבריו וינתק כח גופו ויגיעהו חרדה
גדולה כאלו כמעט שיצא שאר מראיתה כמו שנ׳ רגע׳ כשוכב עמו גבריאל במראה
לא נשאר כי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח ודם יאמר הייתי נרדם על פני ופני
ארצה וגו׳ במראה נהפכו צירי עלי ומשה לא כן היה עושה אבל השיחה עלי הנבואה
ולא יזדעזע ולא יעד כמו שאמר ודבר יי׳ אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל
רעהו ר״ל כמו שלא יחרד אדם מדברי עם רעהו כך היה ע״ה לא היה חרד מדבריו אף ואע״פ
שהיה פנים בפנים וזה לרב הדבקו והתחברותו בשכל כמו שאמרנו · העקר הרביעי כי כל
הנביאים לא יתנבאו כרשותם אלא כרשות הבורא ית׳ ואפשר שימשך הנביא שנים רבות
ולא יתנבא ויבקש מהבורא להודיעו בנבואה וימשך ימים רבים עד אשר תבואהו הנבואה
אחר ימים או אחר חדשים או לא יתנבא לעולם ויכבר מיניהו מהם מי שהיה מתכוין לשמח
נפשו ולזכך רעיונו כאשר עשה אלישע כאמרו ועתה קחו לי מנגן ואז תבואהו הנבואה
ואינו מחויב שיתנבא כל פעם שיתכוין לנבואה ויתעתד לה ומשה רבי׳ היה מתנבא בכל עת ש
היה רוצה כאשר אמר עמדו ואשמעה מה יצוה יי׳ לכם ואמ׳ דבר אל אהרן אחיך ואל יבא
בכל עת וגו׳ ואמ׳ ז״ל אהרן בכל יבא ואין משה בכל יבא ·
והעקר השמיני הוא שה
תורה מן השמים והוא שנאמין כי כל זאת התורה הנמצאת בידינו עתה היא התורה
נתונה למשה והיא מפי הגבורה ראוי לומר כי הגיעה אליו כלה מפי הבורא ההגעה הנקראת
הנקראת דבור על דרך השאלה ולא נדע איך היתה ההגעה ההיא זולת הוא עליו השלום
ידעה אשר היתה מגעת אליו וכי הוא היה כמו כותב שקורין לפניו ויכתוב מה שאומרים לו
מדברי הימים וענייני התורה ומצותיה וכן נקרא שמו מחוקק ואין הפרש בין ובני חם כוש
ומצרים ושם אשתו מהיטבאל ותמנע היתה פילגש ובין אנכי יי׳ אלהיך ושמע ישראל כי הכל תורת
יי׳ תמימה קדושה טהורה אמת ואולם היה בעיניהם מנשה רשע מן הכופרים לחשבו כי יש בתורה
לבות וקליפה וכי אלה הספורים והמעשיות אשר בתורה אין בהם תועלת ואינם אלא מפי משה
וזהו ענין אין תורה מן השמים אמ׳ כי היה מאמין כי התורה כלה מפי הגבורה חוץ מפסוק
זה שלא אמרו הקב״ה אלא משה מפי עצמו והוא כי דבר יי׳ בזה ותעלה הם מדברי המפרשים
אבל כל אות שבה יש בתוכה חכמות ופליאות גדולות למי שיבינם הם ולא ישוג תכלית חכמו
חכמתה כמו שנאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים · ואין לאדם ללכת בעקבות דוד
משיח אלהי יעקב אשר אמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך וכן פירושה אשר קבלנו הוא
מפי הגבורה וכל מה שנעשה היום מצורת הסוכה והלולב והשופר והציצית והתפלין
וזולתם היא בתבנית אשר אמר הבורא למשה ואמ׳ משה לנו והוא מגיע השליחות נאמן
בשליחותו והפסוק שרמז על זה העקר השמיני הוא מה שאמ׳ בזאת תדעון כי יי׳ שלחני
לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי ·
והעקר התשיעי הנסח
והוא כי זאת תורת משה רבי׳ לא תהיה נסוחה ולא נחלפת ולא תבוא תורה אחרת מאת הבורא

ושלא יהיה בה תוספת ולא גרעון לא בכתוב ולא בפירוש כאשר אמר לא תוסף ־
עליו ולא תגרע ממנו וכבר בארנו מה שראוי לבאר בזה העקר בפתיחת זה החבור ·

והעקר העשירי כי הבורא ית' ידע מעשה בני אדם ולא יתרשל מהם ואינו
כמי שאמ' עזב ה' את הארץ אלא כמו שנ' גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על
כל דרכי בני אדם וגו' וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ ואמ' זעקת סדום ועמורה כי רבה
וזה רמז על זה העקר העשירי · העקר האחד עשר כי הבורא ית' יגמול טוב ־
למי שיעשה מצות התורה ויענש למי שיעבור על אזהרותיה וגמולו הגדול הוא העולם הבא
ועונשו הגדול הוא שתכרת הנפש וכבר אמרנו בזה הפרק בזה הענין מה שיש בו די
והפסוק הנרמז כי זה העקר מה שאמר אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר
כתבת · ותשובת הבורא מי אשר חטא לי אמחנו מספרי זה יורה כי יש גמול לצדיק ול
רשע לזה גמול טוב ולזה גמול רע · והעקר השנים עשר זמן ימות המשיח
והוא להאמין בבואתו ואם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר ולא ישים לו אדם זמן
ולא יעשה סברות מן הפסוקים כדי לדעת זמן בואו וחכמים אמ' תפח רוחם שלמחשבי ־
קצים · וצריך להאמין במשיח ולרוממו ולאהבו ולהתפלל לו מעת כפי מה שנבאו על ידי
כל נביא ממשה עד מלאכי וכל מי שספק בו כלומר כפר מה הוא מכזיב התורה אשר הבטיחה
בו בביאור בפרשת בלעם ובאתם נצבים ומכלל זה העקר הוא שלא יהיה מלך על ישראל
אלא מזרע דוד ושלמה וכל החולק על מלכות זאת המשפחה הוא כופר בה' ובדברי נביאיו ·
והעקר השלשה עשר הוא תחית המתים וכבר בארנו ענינה · וכאשר
יעמדו בלב האדם אלו העקרים כלם ויאמין בהם הוא נכנס בכלל ישראל וצריך לאהוב אותו
ולחמול עליו ולעשות לו כל מה שצוה הבורא לעשות איש אל אחיו מן האהבה והרעות ואף
אחוה ואפי' אם יעשה כל עבירות שבעולם מתאוה ויצר והגבורת טבעו החסרים ־
יהיה לו עונש כפי חטאתו אך יש לו חלק לעולם הבא והוא מפושעי ישראל · וכשיעבור האדם
עקר מאלו העקרים הנה יצא מן הכלל והוא כופר בעקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ ב׳
מנטיעות וחייבי לשנאתו ולאבדו ועליו נאמ' הלא משנאיך ה' אשנא · וכבר הרביתי ־
לדבר בענין שיצאתי משטן חבורי אבל עשיתי זה שראיתי שיש בו תועלת גדולה בחזוק האמונה
כי כללתי לך בו דברים רבים מועילים מפוזרים בספרים רבים ונכבדים על כן קנה אותם ־
והצלח ויקרא דברי אלה פעמים רבות והתבונן בהם היטב ואם תשיאך נפשך ותחשוב כי
הבינות אותם מפעם אחת או מעשרה פעמים רע כי תשיאך בשוא ועל כן אל תמהר ־
להשיך הדין במה שאראה לך כי לא חברתי כפי מה שהזדמן אלא אחר יגיעה גדולה ־
והתבוננות בספרים וחקירת החכמות וענין הדעות הנכונות ושאינן נכונות וביררתי לך מן
הכל מה שראוי לסמוך עליו ולהאמין בו ובאל מחוק במעלה גדולה וראיה ברורה על כל
ענין וענין · ומהשם אשאל להורות אותי בדרך נכונה ולעזרני כאשר אמ' עבדו הנה ירדך
לעזרני ·

מאמר תחיית המתים לרב״

בצדק כל אמרי פי   אין בהם נפתל ועקש
כלם נכוחים למבין   וישרים למוצאי דעת
אדם ערום כסה דעת   ולב כסילים יקרא אולת

אמר שמואל בן תבון רא' החכם הגדול רבנו משה בן מימון ז"ל ראוי ראוי שיכוין אדם לבאר ענין הקדמה מן ההקדמות בלשון מבואר בעיני וישראל כי למען הכתות ולהסיר ענין הסברות ויבינו חכ' ה נעשית מן הלשון ההוא תוך ההקדמה אשר כיון לבארה ותהיה אמנם כונתו בזה בדברי השם ית' כי התכוין אדון הנביאים להודיענו כי הוא ית' אחד אין שני לו ולהסיר מנפשותינו הדעת הנפסדת אשר האמינום אנ' מבאר לזאת המלה שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד ונביא ראיה מזה הפסוק ר"ל שהם הם שלשה ואמרו אמר ה' אלהינו ואמרה' הרי אלו שלשה שמות ואמר אחר כך אחד ראיה שהם ג' והשלשה אחד וחלילה וכשאירע דבר זה בדבריו ית' כ"ל שכן יכל שיאמרו בכיוצא בזה בדברי בשר ודם כאשר אמרנו לקמה, ואמרנו בפירוש דבריו בקצה מקצה התורה אמרנו כונתו להעיר על מעה גדולה שלא היו משגיחין אליה ובקצי מקצה זה כתב במבוארת גלויה במצות אין בכך מה שאמרנו כאשר עלינו למה שעלינו אליו מן האכינים בתלמוד התורה ובאור משנתה ובוונו מה הו' רבן השם ית' לא לבקש שכר מבני אדם ולא כבוד אבל להעיר לבאר ולהבין לפי שהתורה הבינה להבין דברי פי שקדמוני מחכמי התורה ז"ל לפי מה שחשבו ועוד לא שאמרנו הקבע והקלט ענינים רחוקים עמוקים וקבצו וחברו שנים מסורים ומפוזרים ויראו כי יש שכר לפעלתו על כל פנים ויהיו שכר יהיה הענין כמו שחשבנוהו מהיותו פרקים ומקבצים ומקבצים מה שלא עשה כיוצא בו אחר ממי שהקדימנו כמו עלתה בידינו הועלה בני אדם ויגביל מורה השם ית' ואדם אין התחבר כן ולא עלה מדבריו תוספת באור ולא הקהל על מה ש שחבר ז"ל וחבר מן הקודמין עלה בידינו הגדול מהעוב לבד אשר לא כונתו ואחרי לבו כמו ויעיר זה הענין הוא אשר הכיר הלשון ויחד לחבר כל ענין שקיה בו מה שזכרנו מן הקבוץ והבאור וכאשר נתלונו לזה ראינו שהוא איש מן הדין לדון למה שערכתי כלומר לבאר ולקרב בעשי הדת ולהניח שרשי ענינים שלא אבדים ועלו אשר יהיה יכול שכן שכבר כגשנו אדם שהיה נחשב שהיה מחכמי ישראל וחי השם יודע היה יעציו ועד במלחמתה עליה לפי מחשבתו מעשיו יהיו היה מסתכן בים הספר גשב כמו יד יוגל וען יבנו משב כמו שכר בפקידים אין דינו גזה ואמב אחרים שפגעה מיעשי קצה אמונת בספק לגמרי שהוא גזה והחזיק ... מי שהכיר חלקי וקרדיתו

מין ופשוטיהם והבינו דרשות מרבות על פשוטיהן · ובאמת כזה שמענו על קרבת מעשה
שלא ראיתי · ובאשר ידעתי כלו הדברים לגמרי כי כל מה שהם מזקינים חושבים
שהם חכמי ישראל והם הם הסכלים שבבני אדם ויותר תועי דרך מן הבהמה ובבר נתמלא
מוחם משגעונות הנשים והזקנות והדמיונות המעבירות כעורים ובענים ראינו שצריך לנו
לבאר בחבורנו התלמודיים עקרים אמתיים על דרך הספור ולא על דרך הבאור ראיה כי הבאור
הראוי של השרשים ההם צריך למהירות בחכמות רבות לא ידעו התלמודיים דבר מהן
כמו שבארנו במאמר הנבואה ובחרנו להיות הראיה מקובלות אצל ההמון לקיחה וזכרנו
בפתיחת חבור המשנה עקרים ראויים להאמין מבוארים ובעקרי הקבלה ומה שיתחייב עליהם
שיאמינו כל זמן בהיותה שבעלמא ובארנו בפרק חלק שרשים גדולים בתחלה והגמול הבא
מה שגלה בחוד ובעולם הבא עם שאר שרשי התורה וכן עשיתי גם כן בחבור הגדול ה
סבונה משנה תורה שלא יברח מעליו לא העיקרים על האמת מראשי דת והחכמה
יהיה לבם שלם עם להפיר דרכי החבור וידיעה בספור הדברים ההם אשר קבלנום ואין
מרידים וזכרנו כי גם כן כל העקרים התוריים והתלמודיים ובייונו מה שיהיו לו העקרים
התלמידי חכמים או גדולים או כמו שעקרים מיוסדים כעיקרם על השרשים התלמודיים
והיה הורים כדורה של מין והלמודים כלו שלה כדם וכל זה נבנה על עקרים התוריים
ולא ישאלו ידיעת השם אחרי גוים ובכל ישימו השתדלותם הגדול והזהירם על מה שיעשו
שישלמם ויקיימו אצל בוראם לא על מה שבא בהם העליות אצל ההמון · והיה מכלל
הענינים ההם אשר העירנו עליהם העולם הבא והחלונו לבאר אמונה עננו והארכנו ·
כי זכרנו ראיות דברי הכתוב וראיות דברי החכמים כלם ז״ל עליו ופירשנו מה שראוי לדרשי
החכמה לפרש ובארנו בפרק חלק והודענו הספה ששמתנו לבאר העולם הבא מכל
מכלה היות הטובים ושמורנו שענינו לא ראינו בני אדם נושאין רק בהיות המטיב לבר
היודעי ערומים או ב׳ נשיהן ובזכור כלו השאלות · —— ואמנם העולם הבא שבחרתי ·
לגברי יושר ברוב עם שהחיה הטובים הוא קנה כבנה היה משה רבו ע״ה ושאינה הרבלה
האחרון אבל התכלית האחרון הוא חיי העולם הבא וכל זה כדי לבאר הספק הגדול אשר
יחשוב כי אין הגמול והעונש אשר בתורה לא בעולם הזה מפני שאין בתורה גמול ועונש
לעולם הבא בבאור ובארנו מדברי התורה כפי מה שהרשו לנו הכתוב ז״ל שהתורה מיעדת
אל התכלית האחרון מן הגמול הטוב והוא חיי העולם הבא ואל התכלית האחרון כעונש ·
והיא הכרת מן העולם הבא · ואל העונש בעצמם הם אשר כרתם והארכנו בהם גם כן
בחבור בהלכות תשובה ואל בפרק חלק באורנו שם גם כן שם ע״ד מי שישתבל מן הדר
שהארכנו בבאור העולם הבא · ואמרנו שהיה האדם כבר התורה אין חלק לפי שלא
יאמין בה בתורת משה ע״ה · ואמנם ראיה התכלית האחרון ובן בחבור מנע מי שאין להם
חלק לעולם הבא ובאלונים במספר ואמרנו שהם עשרים וארבעה מודיעם שנים ורבים
אחד מן המעשים הם מן המספר ואמרנו האומר שלא זכרנו איתן ומכלל מה שמענו ·

שם הכונה בתחלת המאמר וכאשר זכרנו העולם הבא באמת גם כן שם שהוא התכלית ה
אחרון ותדע מה הלשון וזהו השכר אשר אין שכר למעלה ממנו והטובה אשר אין אחריה
טובה נוספת · וכבר בארנו גם כן שהעולם הבא אין בו מציאות גופנית אבל שכלי דבק שאין
בו לא אכילה ולא שתיה ולא משגל כי לא יתכן שיהיו לו הכלים בעבור לפעולה חלילה
אלו מפעל הבעלה כי כשיהיה לאדם פה ואשתו וכבד וכלי משגל ויהיה לא יאכל ולא
ישתה ולא יוליד יהיה אם כן מציאותם בטלה גמורה ואין ראוי שיחלוק אדם על ענינם
שיש עליהם ראיה שכלית כמשל הראשית שראוי לאומרים כמות השבים בבית הכל' ·
וכבר סדר מי שבכחו ראיתנו זה בדברי הנה משה ואליהו עמדו זמן כלה אכלה ושתיה זמן
גופה כן יהיו בני העולם הבא · לא יחשב כל שכלי דרך הבינו וראוי כי משה ואליהו כלהם
לא היו למעלה שעתם היו מבני העולם הבא ושמו כהן לפני השמים ואחרי זה וראוי
יקשו מכן מה למציאות הגשמי שאין לו תכלית לא כמו שידוע לשלם שכלו אמנם אין
יהיו בו כלי גופים לפעלה וכבר ידוע שהגוף כלו הוא כלי הנפש לעשות כל הפעולות שאין
פעולה אחרת מהם נמצאת לבני העולם הבא ואולם לא ידעו גודל הגוף המחויב למי שיחשב לשם
בעל הבעלה והסתירו כלם שיש להם הכלית אלא תכלית · ודמשב יאמר זה כל ממה שעלה
ברעיון ההמון שלא ירגישו שיש מציאות רק לגוף ומה שאינו גוף אבל הוא בגוף כמו
המקרים הוא גם כן שכמו שלם אבל אינו חוץ במציאות בראות הגוף ואולם מה שאינו
גוף ולא בראות בגוף אינו שומר אבל הכלים אשר הן בלי ספק ואשר שהוא גוף גמור הלב
עוד משרים ומפני זה יאמינו רובם שהשם גוף שאם לא יהיה גוף אינו נמצא ודימו
המקרים יסכימו בדבר לא על דרך העברה הנה הדברים ואולם שכל נבדל מן הגופי הוא
יותר חזק במציאותו מבעל הגופי ואין לומר יותר חזק אבל מציאות הנבדל הוא המציאות
האמתי תמיד עליו ועיגנו אחד מאותו תמיד יהם החכמים דעת הדברים ואולם במקום של
שהשם אינו גוף ולא כח בגוף ושמענו זה מדרגה מציאותו וכו' כתכלית החוזק ובן כל נבראי ·
נבדל ול המלאכים והשכל הוא במציאותו חזק מאד הרבה יותר מכל גוף ומפני זה נאמין ·
ונדע שהמלאכים אינן גופות ושבני העולם הבא הם גויות נבדלות ול דעה · וכבר בארנו
ראיה על זה מן התורה במאמר מאות הנבואה ואם יראה להדיוט זה אחר מן האמין ויעב
מעט להאמין שהמלאכים גופות ושהם יאכלו גם כן אחר שכר כן כפסוק ויאכלו ואשר ועש
בני העולם הבא גם כן גויות ואנחנו לא נקפיד עליו כזה ולא עצימתו לכופר ולא נבקר עליו
ולא יוסיף בשנים עליהם כל מי שידבר זה תכלית ומי יתן ולא יהיה ככלה הכבלים אלא זה
העשיר ויהיה מאמינים שהגוף ראיתם מהאמת הגשמית בבראם ואין חוזק רב ואמונתו
כבריותם הנבדלים ואם לא יכוין לאחד מן הכלים שיעים זה מקום ספק ולא יבריע אחד
מן הרשות אבל יחזק דעתו המוני ויושיב טוב ברעתו ויש עליו אריה בהיותו מאמינים
כי המלאכים ובני העולם הבא נבדלים מן החומר והיותם מאין חמה עליו ודרכנו כבר ·
מאלו לו כזה · וכבר בארנו לו היות תענוגי הנפש רבות והיה לו כהם הטובה עלינו דרך לא

צריך לדבריו· ואין לך כזה כמו שפסוקים מדברי הנבואה מורים כפשוטיהן על היות
השם גשם בעל און ועין ודבר כשהתבארו הראיות השכליות והמופתים על המנע היותו
כן ידענו שיהיה כמו שאמרו דברה תורה כלשון בני אדם לא שהמופתים ההם לא יבטלם
ולא ישיגם הפסוקים בגשמות· וכן הראיות השכליות המורות על כי המלאכים וכוני העולם
הבא ערומים מן הגשמות עד שנצטרך לומר כמה שיראה לחשוב מהם הגשמות שהוא
משל לא יבטלו הראיות ההם כי המורים כל שהם גופות ואיך יעשו מיבוא הלה הם
סלים כי המלאכים נבדלים מן החומר ועצם מציאותם אל מציאות המלאכים וכוני העולם
הבא יחשבו לו שלא ידעו מציאותם רק מקבל מצד התורה ושאין שם דרך שאין שיורה
על מציאות המלאכים ולא על השאר הנפשות כמו שהם· כי שיחשוב שהגיע לידיעת
המציאות כזאת ובדעות ההם החלושות ידמה הקדושה והעדר החכמה והתכונות
בפשוטי הדרשות הנקבלות כאילו לא כתבו החכמים כלל במקומות רבים מהתלמוד
שדברי תורה יש להם נסתר ונגלה ולא יראה לנסתר בדברי תורה וכאילו הם לא דברו
כלל בסתרי תורה· ויכתוב לו הכוונה כלכם כל זה עד שלא ידעו לו מקום· ובכן כדי
מציאת הנבואה כלל העניינים מה שיש בו למשיי החכמה וזכרו דברי החכמים כלל
והעירו על מקום וזכרם לגלות הדבר ההוא אשר עבור ראיה כמש ולהודיע ...
וכאשר עתרחכם חבירו הל החבור הגדול בדיעות והשמע בקהלות נמסר לנו שאחד
מן התלמידים מדמשק אמר שאין תחית המתים מן התורה ולא תשוב הנפש אל הגוף
אחר הפרדה· ואמר כל אנשי המקום ההוא איך תאמר זה והתחילו להביא ראיה עליו
ממה שזכרנו בחבור שהגמול היא העולם הבא ושאין בו גוף· והתחילו הם
להביא ראיה מן המפורסם כדעתנו ומדברים רבים לחכמים וידעו כי כלם משלים והרבו
דברי הוכחתם· וכאשר עלה לנו שה שאמרנו לא הרגשנו עליו ואחרינו זה מאד כמישטי
שאין מי שיסכל זה ולא מי שיקשה עליו הכתב מה שאמרנו·   ויהי בשנת ...
הגיע אלינו אגרת מארץ תימן ישאלו בה על דברים רבים שיש אנשים
תימן אומרים שהנפש כשתפרד מן הגוף יכלה ויקבר ולא תשוב הנפש לגוף אחר הפרדה ושהגמול והעונש
לנפש לבד והביאו ראיה מה שאמרנו אין בעולם הבא· וכאשר נזכרו להם דברי
החכמים הגלויים המבוארים בתחית המתים ודברי הנביאים בזה מעל צריך
להיותו כפשוטו ואין לו ... שנתפשט זה והעולם ... ובקשו ממני
התשובה· והשיבותי על שאלותיהן והודעתים שתחית המתים מנה התורה ויהיה שישוב
הנפש לגוף ולא יקוים זה ... העולם הבא הוא אחר תחית המתים כמו שביארנו
בפרק חלק וחשבתי שזה השיעור היה מספיק· וכאשר היה בזאת השנה היא שנת
הגיעו אלינו כתבים מארץ ... מכלל ... ישראל מאנשי ...
שואל על העניינים ההם ... ראש הישיבה ... שמואל הלוי שנסמך בבגדד
... זה ושהוא חבר להם מאמר בתחית המתים ויש דברים בזה העניין קצתם ...

ושגגה ידעתם שראוי להתנצל עליהם והתנצלו כראוי ועתה מעבר לראשון · ואחר
לו המכתבים ששלח הלא המאמר ההוא אשר חיבר בו הגאון בלשונו וראשו כל החכמות
והדרשות אשר קבץ וידוע אצל כל אדם שאין המובהק מן החכמים ספר הדרשות ואם
מעשים הם העלולים בלשונם כמו שידרשו קדמם לקדמם בבית היכל אבל המובהק
מהם לפרשם ולבאר שמעתם עד שיודיעו למשכיל אל יקרב אליו · ואמר נפלא בזה
הדעות הם העליונות אשר זכרם ש"ע ואמ' שהם דעת הפילוסופים בנפש ואחר ראיה
שהוא יחשוב שכל מה שמדברים המדברים יוצא מן הדעות הנפסדות שהם דעת
הפילוסופים והעלה מכל אשר ראינו מז"ל במאמר ההוא ואשר שכלו אלא דרך ה
פילוסופים לא יאמרו בהמשך שוב הנפש בגוף אחר הפרדה אבל הוא מדרך העיון מכח
האפשר זה לבוא ש"ע וזה המאמר וזה שהמדברים אצלו הם חכמי הפילוסופים ואין י
ידיעה לי בדרכים אשר בהם יכחישו הפילוסופים הדבר הנמנע והאפשר יכן יזכור דברים
נלקחים ממאמר הגמול אשר חבר בן סינא וחשבם מאמרים פילוסופים לגמרי · וראינו
זה הגאון ש"ע גזר ופסק שהפילוסופים לא התירו אצלם השאר הנפשות ושהם ד
חולקים בזה ומי יתן ידעתי מי לו שקראם פילוסופים וראינו הגוה אחר שאין לשכל
אצל הגאון וכן לא אדע אם הנפש והשכל כפילוסופים דבר אחד אז הנפש תשאר
והשכל יכלה או יקדים השכל ויתאבד הנפש ויהיה הנפש אשר אם שהפילוסופים לא ו
ידעוה ושהיה מדעות קדמם בה שהוא אדם ואולי השכל אצלו מקרה כמו שאומרים
המדברים שהם חכמי הפילוסופים אצלו ואם כן יכלה בלי ספק · ואולי יסתפק זה הגאון
ש"ע בקבוץ הדרשות ההם והמעשים ובפירוש הפסוקים ההם אשר הביא מהם כי ד
תחיית המתים נזכרה בבאור התורה והיא הנראית לכוונתי · כמו דבר כל מה שיאמר
ש"ע או דבר כבר נאמר כאשר כי או תחיית מתים אין כונתו במאמרו זה להאריך על
דבר כמה שכללו ואמרו המאמר ההוא ולא לזכור אותו אך זכרו כמו · מה שזכרתי ד
לעיל אשר הבריכו אל זה הענין אשר ידוע כדרכו כאשר יבאר למתבונן אבל סוף
כונתו בעבור ההשגה המגעת למהלך לא למה שיהיה בעולם הזה והגדולתו או כח
בהשפלה אחר והקטנתו · ודרכי המחלוקת וההריסה שיהיו לפי שיהיה ללכת בכבד
והשם יסגור בעדנו מן הדרך ההוא ובייחודו בה · ומעתה אתחיל בזכרון ענין זה ה
שאמר' אתה המענין שכונתו בזה המאמר היה לבאר בה ש
ד"ע
נחמיתנו הנחש כזאת הקטנה אשר נפל בה הדברים בין התלמידים ויאמר
תחיית המתים ואין בזה המאמר דבר שנפל בו כלל על מה שיאמרו בעל המשנה והאחרונים
אבל יש בו כפל שמעם והריבות דברים אשר להאמין ותוספת באורי ובאותו הספרים ואם
שיב לא זולת זה · ונאמר שתחיית המתים הסתירה הנודעת במעלתנו המיוסדת
עליה מכלל כתובים אשר זכרום בתפלות ובפיוטים ובתהלות אשר חברו העבודים ד
וגדולי החכמים שבלי מהם דברי התלמוד והדרשות שנה שוב הנפש לגוף אחר ד

הנה זה מזה לא שלא שמענו בזאת מחלוקת עליו ואין בו פירוש כלל ואין ראוי להאמין ;
באיש מאנשי התורה שהוא מאמין בהפך זה והנני עתיד לבאר לך בזה המאמר למה לא
עברו אלה הפסוקים כמו שפירשנו פסוקים רבים מהתורה והוצאנו אותם מפשוטם
ונאמר כי שם תחיית המתים יהיה שוב הנפש לגוף אחרי הפרדה כבר ידוע גם דניאל ע"ה
ואין שום אפשר להוציאו מפשוטו והוא אמרו ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי
עולם ואלה לחרפות לדראון עולם. ואמר לו המלאך ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד וגו'
ואמנם מה שזכר עליו כי שוכב שאינו אומר בתחיית המתים שבמקרא שהוא משל הוא
שקר מפורסם ודבור בדה גמורה מאמרו והנה דברינו ישנו ונודעו ונראה אם דברנו זה
לא אם אמרנוהו בספר אמרתי חברי ישראל כמות ויחזקאל שחברו התלמוד חולקין בו
על דבר שיש בו מחלוקת ולא יבוא לידי מעשה אפשר להכריע בו אחד משני המאמרים
על חבירו וכבר יבואר זה בפי' המשנה בעניינים רבים וכן נראה לנו כן המאמרים האלה
שלו המשיח אשר ישובו עליהם לגופיהם ויאכלו וישתו וישלו וימותו אחר חיים
ארוכים מאד כחיים העומדים בימות המשיח ואמנם החיים שאין מות אחריהם
הם חיי העולם הבא אחר שאין גוף בהם שאנו מאמינים שהוא אמת אצל כל בן דעת
שהעולם הבא נפשות מבלי גופות כמלאכים ובאור זה שהגוף אמנם הוא כלל
כלים לפעולות הנפש כבר התבאר זה במופת וכל מה שבגוף יחלק לשלשה חלקים
כלים שבהם ישלם המזון כפה והאצטומכא והכבד והמעים וכללו כל מה שבתוך
הבטן התחתון וכלים שבהן תחייה ותולדה והם כלי המשגל ותולדת השכבה ותולדת
הזרע וכלים שבהם תקון ענין הגוף שימציא לעצמו כל מה שהוא צריך אליו כעינים
ושאר החושים והשרירים והעצבים והמיתרים אשר בהם ישלמו כל התנועות כלם ואולם
אילו לא היה מפעלות לבעל חיים להתנועע אל מזונו ולבקשו ולברוח ממה שהוא כנגדו
המדבר אותו ומפסיד מזגו ובאשר לא ישלם מזון האדם כי אם במלאכות שיעשה יכב
חכמות רבות ויצטרך בהם למחשבה והשתדלות נמצא לו הכלי השכל להבין בו המלאכות
ועוסקיו כי גם כן כלים טבעיים יעשה בהם המלאכות והם הידים והרגלים כי הרגלים
אינם כלים להליכה בלבד וכרתי זה הכלל ערעכ אצל אנשי לכסף"ל הנה כבר התבאר
שהגוף מעיקרו צריך מפני תכלית אחת והיא תכלית המזון להתמדת הגוף והולדת
הרוטה להתמדת מין הגוף ההוא ובעדיה התכלית ההיא מכוונת והיה כלי צריך אליה
אל בעולם הבא וזה שכבר ביארו לנו חכמים שאין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש
דם כן הכל הוכיח לומר בהעדר הגוף כי היא אין לא ימציא דבר לבטלה ולא יעשה דבר לא
מפני דבר והאלה לו חס שיהיו פעולותיו המתוקנות כפעולות שברי צלמים שעשו להם
ולא יראו אוזנים להם ולא ישמעו כן הנה זה אצל לו יברא גופות לא לפעולות מהם מה
שנבראו בעבור כללו ולא בשום סבה והוא כן העולם הבא אצל לו הראשים אינם בעל ;
אברים ואינם הם גופות של כל פנים והוא הם כדמיון מלאכים או שכלים מופשטים מאין

20

דברי אלה הסכלים לא שחוק ומי יתן הדברים האחרונים יהיו להם לתכלית והסבה בזה אלו מה
שזכרנוהו מהיות התמונה אין מציאות הגלגל לא גוף זו מה שאומר בגוף ומה שזכרנו גוף ולא
כי בגוף אינו נמצא לפי דעתם וכל אשר אינו לחוק מציאות. שכן אחד ויפיסוהו בגשמות אלא
ושבו שנים גשמו וכבר זכרנו מזה כלל רב בכמאמר המאמר מורה הנבוכים ומי שירצה להשיב
זה הדעת. ולאמר כי המשיג בשכלותנו ונעשה דעתנו ואם ירצה לשוב אותו נעשה ושגגה יאמר
ואנחנו לא נקפיד על זה שדברנו נכחד כמו שבארנו במורה הנבוכים שימשך אותו בעל שכל
על אמונת האומה. ואם אחד ואם ירחיק אלקים מן הסכלים להאמין בכל. ואמנם אשר
נדרוש אין ואנחנו מאמינים מכוני אל השכל הוא המאמר בשלא תשוב הנפש אל הגוף לעולם
ולא יתכן היותו שזאת התכונה מביאה להכחשות הנפלאות. אלו והכחשת תמונה בעיקר
בעקר ויציאה מן הדת ולזה נחשב תחית המתים מפנות התורה ואין כדברנו אלו מה שיורה
על הסיבה שיב הנפש לגוף וכל מה שיורה על הבנו וכי שירצה ויבאר לדבר עליו כרת. ר
ולזה לו דעה עליו. נדמינהו כמו שיחשבו נקיים על העבירות ויפרש הדברים כפירוש האחרון
עד שיסברו הדברים לקח חוסה הוא שהוד לאין את הדין ולו מנעם על איש בלעל חושד כשריה
ולא יתכן לדרש שישובה אחר זה הביאור ויאמר שהוא נראין שכל תחית המתים שבמקרא
משל וכל יש מהם דמה כמו שזכרנו ויש מהם משל בלא ספק ויתכן שמן מסופק דם הם ר
משל או דמה ובשהשתכל בהם בזה שזכרוהו החכמים והמפרשים מן הישראלים מה ש
לפני הדברים ואחריהם בכתב ההוא יתבאר לך זה ואין צריך לו לפי כונת זה המאמר לזה
הקרוב כי השגתם לא יוסף ראיתם בכלל אליהם ובשנותם פעמים רבות ולא יחסרו בעלי ר
ויכפלו ולא ישנו כי אתה ידע שזכר פנה היחוד יהיה דמיון ה' אחד לא נכפל בתורה כלל.
ואחר שאמרנו דברי הנביא שאין לספק על דבריו שיזכר שוב הנפש לגוף אחר דמיות
זה הספר כשהנשים קבעם אל כלב מלבר כנין אחד משל. כן דבר גבר כי הספור הנביאי
אם כשבו אחד או בפעמים רבות. וזכרוהו חכמי ישראל הקדמונים והאחרונים אין להם מספר
והתקיימם באמונתנו והסכימו עליו שתשוב הנפש תשוב לגוף ויהי השנן הנראה בתחית ה
מתים ואם לא יזכרהו חכם או נביא. וכבר ספקו אנשים אחרים בדברנו בכונת החכמי ב
הקום שאמרנו כי דבר שזה לשוב. אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות
ומופתים ויחדש דברים בעולם כגון מחיה המתים וכיוצא באלו והבירנו ראיה בזה במה ש
באדנוהו. וחשבו חלושי העיון שזאת הכחשה לתחית המתים וכי הוא הפך מה שבארנו בפי
המשנה שתחית המתים פנה מפנות התורה וזה מבואר אלו אין ספק כי ולא סתירה יהיה ש
אמרנו שהמלך המשיח לא יבקשו ממנו שיעשה אות או מופת כשיבקש יש או יחיה
מת על דרך המופת ממנו שאין מבקש ממנו מופת אחר שיעידו בו הנביאים אשר הקדימוהו
נבואתם ולא יתחייב מזה הדבור שהשם לא יחיה מתים ברצונו כשירצה או בימות המשיח
או לפניו או אחר מותו. כזה דבר אין בדברנו בכל חבורנו מה שיסתור על אדם מאומה. ה
עיין בה על התלמידים המתחילין. וכן הכתבנו עליהן אמרנו מאמר ונעשה עת ואר ואב

ג
בתן כזה

לא הוסיף מאמר הסתו
הזה מנוצים כל אלף ר
תחיה זכותה במקוראות
ההם לשוב הנפש לגוף ולא

עם כבר מהור משל וזה לבד דע דמיונהו דבל כבר קדמנו להמנה זה הענין דעשי התבונה
בן בלעם וזולתם מן המפרשים · וסוף הדברים יהיה עלו והוח ז
דמיון לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי וגו׳ הנה כבר ענין העלה כהיותם אז כלהי חוסיכי
ומזיקים לרעתם השב יה׳ ההדיין אתם קהל ישראל וכי מיהיה לו שכל שיהיה מעויר
יהיה הדדי בזמנו זה רשע ועל כן יעדיה ואז יעשה התשובה וידע מכירוו מה שעדך
וידע שהיה רואי להזיק וישוב לחסיל הבן הנה כאלה נתקיים מה שנאמר והיו להם חוזרי
הכל וגו׳ · דבל היתנו כבר ביארנו זה הענין בספר מורה הנבוכים ובחבור ביארנו שאחזנו ה
גדולה מאמרים שימות המשיח אין בו דבר משנוי סדר בראשית · ודע שאלו הדברים וכיוצא
בהם אשר נאמר בהם משל אין הכריע זה גזרה שלא כדתנו נבואה מהשכל שיודיעו ש
היה משל ולא מבדע קבלה לחכמים מהעברים שיבואו כאלה לו הדברים שהם משל · ז
דמעם הכוונה לזה הענין מה שיבואתה לך יהוה שאין השתדלותנו והשתדלות איש בעל
דעת נבואה מהיחידים השתדלות ההמון שהמון ואשי התורה הנראה שהדברים אינם ז
ואשר יערב לסכלותם שישימו התורה והשכל שתי קצוות סותרים וישימו מלכם כל דבר
נבדל ומקוים מן המושכל ויאמרו שהוא מופת ויבריחו שיהיה דבר על מנהג הטבע לא כמה
שיכופר על מה שעבר ולא במה שיראה מזמן העתיד במה שידוע לעתיד · ודע שיקשה
לקבץ בין התורה והמושכל ונהג מהדברים על סדר טבעי אשר אפשר להיות לא מה
שהתבאר בו שהוא מופת ולא יתכן להיותו מקשו כי נצטרך לומר שהוא מופת וכבר
ביארנו במורה הנבוכים לשון הנקרא המבואר ולשון חכמים גם כן כמו בדברי הנביאים
משלים רבים והפלגה בביאור זה עד שאי אפשר לאחד מן הסכלים המתאבדים להכחיש
ומכנו זה נאמר היותנו ימי שקדמו מחשבי המפרשים שלו משלים כמו שהודענו ויתקשו
שיאמר גם כן כי כשיבוא היישוב והשמן הארץ ימעטו מן בעלי חיים כמהקרב קצתם אל
קצתם כבר זכר זה החכם ארסטו בספר בעלי חיים שבכן סבה מיעוט מן בעלי חיים קצתם
אל קצתם בארץ מצרים ויהיה גם כן גזומים כמו שאמ׳ רז״ל דברה תורה כלשון בני אדם
ודרך היא על משעו יהיה מופת שיראה בהר הבית לבד כמו שאמ׳ בכל הר קדשי ויהיה
מיעוט ברכותם לא הזיק שום ישראל בירושלם · סוף דבר כל אלו הן דברים שאין בתורה
התורה ואין להקפיד אך אמונה בהם וצריך שיתן האדם לגוף האמונה כל הדברים
עד אשר יראה מהן האמת במה שיתברר אם הם משל או מופת · וכבר ידע
שהוא עבודה מידי משנוי מעשה בראשית · ואמנם יעשה כל מה שיעשה מה שקדם אין
יתאחר להיותם כלם מבדילים בין העונש הנהגת מנהג המופת והם אשר לא ימצאו
כלל ולא יתקיימו ואמנם הם מפני הצורך אל לרמוז הנבואה ובין העונש הטבעי ה
שמדרכו מן הצורך שיהן מנהגי העולם אשר טרם יבראו החכמים זו הצריך ויאמרו שלם
כמנהגו הולך ואמ׳ אין בכאן יהיה מעשה עבכ ואמ׳ שלמה ע״ה כי כל אשר יעשה
האלהים הוא יהיה לעולם · הנה כבר התבאר שהעונש הטבעי נמשכים תמיד על

מנהגותם יובן מדברינו זה גם כן בסבת הנבואה בדברינו בפירוש השלם · ונראה לי ש
שדבר הבא אלה לעשות ולספק בדברינו בתחית המתים הואיל שארכנו בספר השלם הנה
ולבאר מאמרים חמורים ולזכור כל דברי הנביאים והחכמים ז״ל והארכנו בו עליו · ובזה
ובזה תחית המתים ובזמנה בדברים משנים ואמרנו שתחית המתים קצה האמונה · והנה
מבוארים ואתם אל זה שני דברים · האחד שכל דברנו הנה ועוד ואין כוונתנו להאריך
גם הספרים ולא לכלות הזמן במה שלא יבוא אל התועלת ולזה כשעברנו לא עברנו לא
מה שצריך לפרש וכשעבר שיבן ולב וכשנחבר לא נחבר רק קצור הענינים · והדבר
השני שהארכות המנם כמאמר והיה שגן שלם עד משלם צורי הו בהביא ראיה על
דבריהם וזה צריך הלוז בג׳ מיני החכמות ר״ל הלמודי · והטבעי והאלהי · כי הרבה מענינים
ישלם בהם שגן ויראה צורי עד שיקרשו גדרי פירוש מספיק והרבה מענינים · וצריך ה
שגן המעיר אל ראיית ובזה עדר עד שיתבאר מה שיבוקש ממהו ואמנם המיקחם
לא ישלם עוד מה שזכר מהם ולא יכבד עלי דקשר להביא ראיה על אמיתת דבר שכבר
כא אז שיעור כדאי הכל יראוהו במושכל או יקובל ממי שכבר ראהו ומקצת זה עניין השלם
הבר ובאורהו להעלמו ולהיות הענין יותר שבע ומנהגו שלעולם השאר הנפש · ואמנם
תחית המתים היא אחד מן המקובל ומבואר הוא בדבר שענינו כיון ואין שם לא להאמין
כי לכך כמו שבאה על ההגדה האמתית והוא ענין יוצא חוץ לטבע המציאות ואין ראיה
עליו מצד העיון · ואמנם ינהג מנהג הפלאיה כלם יצריך לקבל זה וזה עכל אנחנו לא
להביא כי אם להדריך המחשב שיבקש ממנו אחד לו הראשים לזכור מאמרינו הדרשה
אשר בהם בזה הענין והגדות ההם וזה יותר ראוי כוללות כפי מנת מה שחבר בו · ואתם ה
עתה המעטם מחבורינו כבר ידעתם שדע טעה לשלם להרחיק המחלוקת והתוכחות ·
ואילו היה אפשר לשים התלמוד כולו כפרק אחד לא היה משמו כמו פרקים ואין ה
יבוקש ממנו זכרון הדרשות והגדות והם נמצאים במקומם ויקראו שם ובזה תועלת יש
לכללם ונאמר שדע חברנו וכאשר הגענו בזה המאמר אל זה המקום והוא הוא הכלל
הכונה כי אמיתתו חסר התועלת לגברי מקצת שדע כלל רק כלל מה שכבר עבר בפירוש
המשנה ובחבור ותוספת באור לכל חסר דעת ולהורות ראיה שלא עשיתי רק מחדש ה
תועלה שנזכר בו על מה שאלה ראיית בזה הענין · האחד מהם לבאר ענינו בפסוקים
רבים מאד נמצאים במקראי הקודש ראיה ברורה מבלי ספק על הרחקה תחית המתים
ובטולה כאמרו אם ימות גבר היחיה · ואמר כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה ונאמר
הרבה · ואמר חזקיהו ולא יספרו יורדי בור אל אמתך חי חי הוא יודך כמוני היום הזה
ראיה שיורדי בור הם המתים · ואמר גם כן כי מות נפשו יכניס הענין אשר לא
יוספו · ואמר הלמתים תעשה פלא · ואמר רוח הולך ולא ישוב · וכשתחפש כתובי המקראי
כלם תמצאם כלם מרחיקים תחית המתים בכללו רק פסוקי ישעיה שה׳ · ועם ההתכונות
ובאור שהוא מספיק דם הם עשל או דמיה · וזה שבא מן הפסוק על בזה הוא ה

לפי מאמרו ורבים מעשי הדמות שאר ימיו וחוש והעת והעמיד וזה גם כן מה שחייב לפי
דרכי כלם הסכמה הגדולה כי קרוב הספק כאשר הקנה מהחלת הדבר ככה גדול והקדמה
הראשונה לזאת הקנה הוא בו לפי כל פסוק מהפסוקים המוסרים קדמים ודרכי מזה לקבל
השאלה השנית היות התורה כלה זוכה זאת הקנה לא ברמיזה רק כי כבר ירב זה יתקשר
כלה שיאמר שם בתורה רמיזות לזאת הקנה ויאמרו הדברים ההם אשר זכרו החכמים
במדרש מעט להיות התעהם מן התורה הבלתי מה שיאמר ההמון שיאמר התם רמוז שהדברים
יבל שכן היה החכמים חולקין בהם וזאת תהיה השאלה השנית למה לא עבר השכל הוא בגלוי
וכבר שלא יכבול להיותן מפשוטו הכל עבר לפי דבר מחשבת החושב כמו שיתגלה לאמר
דבר רשיב ויפתים לאמרו וזאת כמעט השאלה הראשונה שלשון דברי הנביאים ולשון ה
הכוכבים ימעט לא יתן מדברי טבע המציאות הזה הדבריה עקבה כעלי חייב וזכרתם
וזולתם הרבה ושיגדל העולם עד שיגיעו להבלתי ימות ואין כחך הטבע להחיות האיש ההוא
אחר מותו אבל אשר כטבע הוא כשעותו אשר הבעל חיים לא ישוב לעולם האישים ההם
דבל יבלה מעט מעט עד שישובו אל היסודות ואל החומר הראשון כמין מן החורה לא ישאר
שמו חלק סיגבל ורמון אלא שיאמר כי זה הוא רק יקר דרך האדם נדבק כי הטבע האלהי והוא
חייב שישאר ממנו דבר שמר לא יאבד ולא יפסד ממנו הגוף יאבד ויפסד כאשר גופו כמו
והכל מודים ומסכימים על זה והוא על זה גם כן הראיות השניות אבל מי שנחלק להחיות
על אלו הדברים השמימיים ר"ל השאר השאר מפה שיגיע באדם וזהו הדבר אשר הגיע כטבע
וזהו שקדמוהו כפרי הנבואה עבע או איח כשהקה השם ואברת הגוף הוא שיבו למה ש
הירכב ממנו המין ההוא כמו שבא בפסוק וישוב העפר אל הארץ וגו' וזהו אשר בטבע וכבר ו
העתק ההוא באור הפסוקים כלם ואין הפרש בין מאמר אם ימות גבר היחיה וכן מאמרו הנה ו
הפלא הזה שאין בזה כטבע דבל נשמע אלא שכבר יעידו המים כן הפלא במופת כי החיה
המתים ימעט והוא מושה מן המופתים ואין הפרש בין מאמרו היהפך כושי עורו וכן מאמרו
הלמתים תעשה פלא וכבר נהפך עדיה היד הטהורה מצורעת כשלג ואם יאמר אדם
לא יתכן שיהיו האמנם הוא כן מפנם פעם יאמר אמת לפי מה שבטבע ולא יכזב שוב
הבטח לנפש ואחר שהוא כמופת מן כל מה שהמעלהו מהרחקת תחית המתים הוא על
מה שבטבע ואין מי סותר שוב המתים חייב כשירצה השם כשיבוא הנה כבר התבאר לך
עניני הפסוקים כלם של מה שיתפשר כן הדמות ואין צריך לפרש פסוק מהם כפירושם
רחוקים ההם המעטים הרחוקים לקבלם אשר יחזקו טענת הכופר בתחית המתים ויחזקו ו
מאמרו ודע כי המושת שוב הטבע לגוף לא ימלט מהיות משתי סבות אם שיכחישו
המכחישים להיותו שבן כלתי טבעי ויתחייב לפי זאת הסבה שיכחישו הנפלאות כלם להיותם
כלתי טבעיות או שיתחשבו מפני שלא עבר בכפוק ולא בא לו הגדה חוסתית כמו שכבר
במופתים ויתבע ככה כארנו שבאו פסוקים ואם הם מעטים ואין על כך התחית האיש
ואם יאמר אומר דע שפירוש הפסוקים ההם כמו שפירשנו ואלה נאמר לי הנביא לך

לפרשם להיות שוב המתים חייב כלה טבעי ותפרש אלה הפסוקים עד שיאותו לטבעם
טבעיים כן צריך שנפרש שוב המטה נחש והיות הכן ומעמד הר סיני ושביר הים ושאר כל
יתחייב שנפרשהו עד שיאותו ויסכימו לענינים הטבעיים וכבר נודע מדברי האבות ברב
כדברנו בחדוש העולם שעם אמונת חדוש העולם יתחייב בהכרח שיהיו המופתים בכל שי
אפשריים ולזה יהיה גם כן תחית המתים אפשר וכל מה שיבא בו הכתוב נאמין בו ולא
נצטרך לפרשו ולא נוציאהו מפשוטו ואמנם נצטרך לפרש מאמרי מפשוטו כמו שעשינו בהגשמ'
בהגשמות הנזכר בשם ית' וכל המאמר ישמור כאשר הוא ואשר ישתדל ויחזור לפרש
שתחית המתים לא תהיה ושלא תשוב הנפש לגוף אמנם יעשה זה כמו שעשו נמשך
מיכר השכל ולא מיכר הטבע וכן יתחייב בשאר העליות בהכרח וכו' וזה אמנם יהיה כנגד
לגמרי לפי אמונת קדמות העולם ...

כמנהג העולם מפני שחששו עליהם שישיבו כמצרים ויבטל המכוון בהם כן חשש עליהן
עוד שלא יקבלו זה הדרש ר"ל הקריה ויבטלו התפלות המכוון מהם · ואחר לא יהיה זה גם
כן כראוי והמדגל והמנהג להם אחר · וידוע שהחששו ההם שראה השם שתגלה
התורה בימיהם התערבו במחשבתם דעות נפסדות מאד · ומה שאלהן כסוף הם שנה אחר
למה שראוהו ממעשה השכל הגדול ולא נתן יי' לכם לב לדעת וידע השם ית' שהם יאמר
להם ענין תחלת המלכים היה הצלם נמשך וירחקו ממנו מאד והן העבודות קלות בענינם
אחר שהעונש עליהם אחר זמן ארוך ולזה הפקידם והבטיחם בטוב והרע בענינם מאהרים
הם ישמעו ואם לא ישמעו והיה מכח זה יותר קרוב לקבלם ויותר מועיל · וזאת גם כן תועלת
גדולה ר"ל הזאת עבודה הא' מתקנת שניהם והמרי מפסידם וכבר זכר בתורה שהוא מופת
שתמיד לדורות ר"ל הקין הענינים כראות הא' והכפרם עם המו' · ואמ' והיו בך לאות ולמופת
ובזרעך · ומכח זה הם ראיו מזל לישראל ר"ל שהקדמתם והכפרם איש לפי מבעת ולא על
מנהג המציאות אלא נגלה על העבודה והמרי זה דבר גדול מכל אות · וכבר כדרע שזה
כדין מסיר וכדין יחיד כמו שירדה מן הקריעה ההיא והיה כאות לאחרו ובזרעך עד
עולם · ומן המאמר המפורסם באומתנו מערב ראה אדם שיורין כאיש עליו וקמשע
במעשיו · וזה הענין בעצמו המכוון גם כן כאמרו כהיות האומה לסגלה לו אשר חלק יי'
אלהיך לכל העמים ויאהבם לקח יי' ר"ל שעניהם אינם שומעים מנהגי שאר אומות ה
עולם דבר יחיד כזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהם תמיד הולכות כפי הקין שניהם או ו
הפסדם · ומה שנבארו הנה ושנחשב שהוא עקר יותר בכבד מכונה זה המאמר הוא שראה
נפלאות פעמים יהיו בשנוים הנמשכים מטבע כהפך המטה לנחש ובקיעת הארץ בעדת
קרח וקריעת ים סוף · ופעמים בענינים אפשריים מטבע בארבה ובברד ובדבר במצרים כי
מדרך מיני אלו הדברים שיארעו כן עת השמים ובקיעת המקוואות וכמו קריעת מזבח ירבעם
ויאמר איש האלהים זה המופת אשר דבר יי' הנה המזבח נקרע ונשפך הדשן אשר עליו כי
מדרך המזבחות שיבקעו בכל טבע הבנינים החדשים ובירידת המטר הבוכה כמו המטיר
בדבר שמואל ובמיתות ובחוליות הנזכרות בתורה כי כל אחד מהן אפשר שיהיה בכל ה
ארץ ובכל זמן ויהם כלם אפשריים להיות כשיתחבל הארץ בהם · ואמנם יהיו אלו ה
דברים האפשריים מכלל מעשה הנס באחד משלשה תנאים או בכולם · האחד מהם ש
יגזר הדבר האפשר ההוא בעת שאמר הנביא כמוה כשמואל ויקרא אל יי' ויתן קולות ומטר
יגז' וכמו שבא באיש האלהים והמזבח נקרע ונשפך הדשן מן המזבח במופת אשר נתן
איש האלהים · והתנאי השני היות האפשר ההוא נפלא על כל אפשר מינו כמו שבא
בארבה לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה כן · ובברד אשר לא היה כמוהו
בכל ארץ מצרים · ובדבר ההוא ובמכת בני ישראל לא מה אחר כי בהתיחד האפשר ההוא
והתחדש באומה ידועה או במקום ידוע או בדבר נודע אליו מכלל זה יהיה מכלליות
הדבר האפשרי ההוא והפלגתו · והתנאי השלישי קיום האפשר ההוא ימים רבים וז'

והמבורש כברכות ירושלמי כי אילו היה פעם אחר מן שהיה לא המופת והיה נאמר עליו
שהיה מקרה · וכבר בארנו זה בתורה ואמ' אם הלכו עמי קרי ואם לא תשמעו לי רצ"ל אם
תשימו אותו ככם לו הסבות מקרה לא שהם עונש ממ' שהוא ית' יתחיל כאילו אפי' הדבר
ההוא שחשבתם דינו מקרה רצ' אם תלכו עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי ·
ואחר שהתבאר זה דע שהמופת בענינים הנמנעים בטבע לא יתמיד כלל ולא יארך
ולא ישאר על ענין כי אילו התמיד כן היה ערך דרך לספק במופת ההוא שאילו עשה
המטה נחש היו מספקים אותו נחש מתחלתו ומפני זה לא היה שלמות המופת כי אם
כשובו ויהי למטה בכפו · וכן אילו שקעה הארץ בעדת קרח והיתה נשארת נבקעה
לעולם היה המופת חסר ואמנם שלמותו היתה כשוב הארץ לענינה והכסה עליהם הארץ
וכן וישב הים לפנות בקר לאיתנו · ומפני זה העקר שהעתיקנו עליו נכרח מאמרו
המסודה עמן ויבא חוץ לטבע כמו שבארנו · ואמנם המופת שבענינים האפשריים כל
דבר יתמיד ויאריך הרחוק כליותו והוא יותר ראוי להיותו מופת ומפני זה נראין
ההגדה הברכות עם העבודה והקללות עם המרי לעולם בזאת הדרכה לאות ולמופת
כמו שבארנו · ואם ישאל השואל למה הושב להם זאת המופת ולא הושב להם ההגלות
מופת ר"ל תחית המתים והגמול והעונש אחרי המות לענין ולא הוא כשאלה לקרוא
הושם מזוקק שלא השם שוב המטה נחש ולא היה שוב הארץ אדם וזה כולו שאלה
בגזרת חכמתו אשר לא נדע מתנה ואז דבר קרין וכל שכן שאינו כבר וכרם ויקשב ה'
חכמה כי יאמר יש שם דרך מן הדרכים רבים אחרים שיבה ראוי חפציו ית' ודע לא
נדעם ואין ראוי לאחד מדרשי החכמה שידקדק עלינו על מה שבא בזה המאמר מהפ
מהפשטות ומן אחר הכונה פעמים ולא על ההארכה כאשר ולא שידקדק עלינו על
ביאור דברינו בתחית המתים · ודעת השלמים בחכמות הרמיזה הספיק להם וידענו צריכין
לא לכפול ולא להאריך בפירוש רק אל דעתי פתאים כמו שעשינו כלו הענינים העמוקים
כלם במורה הנבוכים וכל חבורינו כמו שאמרו ז"ל במאמרם אמ' לו פרשה אמ' לו אין
מפרשין לחכם · אמ' לו שנהו אמ' לו אין שונין לחכם הנה כבר התבאר שהדבור עם
השלמים אין צריך לכפול ולא לפרש אלא תן לחכם ויחכם עוד · ואמנם ההמון צריכים
לשנות הענין יותר צו לצו קו לקו ושב כל זה יביא מענ' כמו שאמ' זעיר שם זעיר שם
ולכלם ראוי שידבר עם כל כת כפי יכולת שכלה · והשם ית' יישרנו במאמר ובמעשה
ויצילנו מן השגגה למען חסדו אמן

כי זה המאמר
חברו להמון שספק
ובשהש' הנבוכים לה
שהוא מבואר וכו'

תנוט
האמנה

תשובת הרב הגדול רבי משה בן מיימון ז"ל למר' יוסף בן
[illegible] על אודות [illegible] המשנה

[illegible]

[illegible] ויכל להבין לו

[illegible] בפירושינו

גם כן [illegible] עם כבודו [illegible] עלינו [illegible] יודע לו

להשיב לכם [illegible] בכתב ידינו כדי [illegible] על הלימוד [illegible]

זה [illegible] מה שאתה צריך לדעת ה' [illegible]

[illegible] הלימוד [illegible]

[illegible] מי שמתקש להדבק בתלמוד [illegible]

[illegible] הלכה אחת ואין הפרש אם שהבין הענין בלשון הקדש

או בלשון ערבי או בלשון ארמי כי הכל [illegible] היא הבנת הענינים בכל לשון שיהיה וכל

שכן הפירושים והחבורים [illegible] שנתעסק בלימוד וכל מי שמניח הלימוד [illegible]

[illegible] כי [illegible] בזה · וכן כל המתעסק מן התוספות [illegible]

[illegible] גדול [illegible] שילמוד תורה שהוא כנגד הכל · וכבר [illegible] לך [illegible]

[illegible] כי גדולי חכמים התחילו תלמוד [illegible]

[illegible] לך גם כן שתלמוד זה [illegible] מן החבור

בלשון הקדש [illegible]

[illegible] כל החבור [illegible] לשון [illegible]

[illegible] לשון ערבי [illegible]

[illegible] בלשון ערבי [illegible] הקדש [illegible] זה [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] הגה

[illegible]

[illegible] לעגה [illegible] בזה הענין [illegible]

גם [illegible] עלינו [illegible] הענין [illegible]

[illegible] על [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Oct 1687